



પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી

ભાગ-3 A

અક્ષરશ: તત્ત્વચર્ચા

(DVD-3, TRACK 1-65)



પ્રકાશક

શ્રી દાદર દિગંબર જૈન મુમુક્ષુ મંડળ
દાદર-મુંબઈ

ॐ

॥ परमात्मने नमः ॥

॥ परमोपकारी कहानगुरुदेवाय नमः ॥

॥ वन्दे भगवती मातरम् ॥

પ્રશમમૂર્તિ ભગવતી પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનની

અમૃતવાણી ભાગ-૩ A

(અક્ષરશઃ તત્ત્વચર્યા નં. ૪-૬૫)

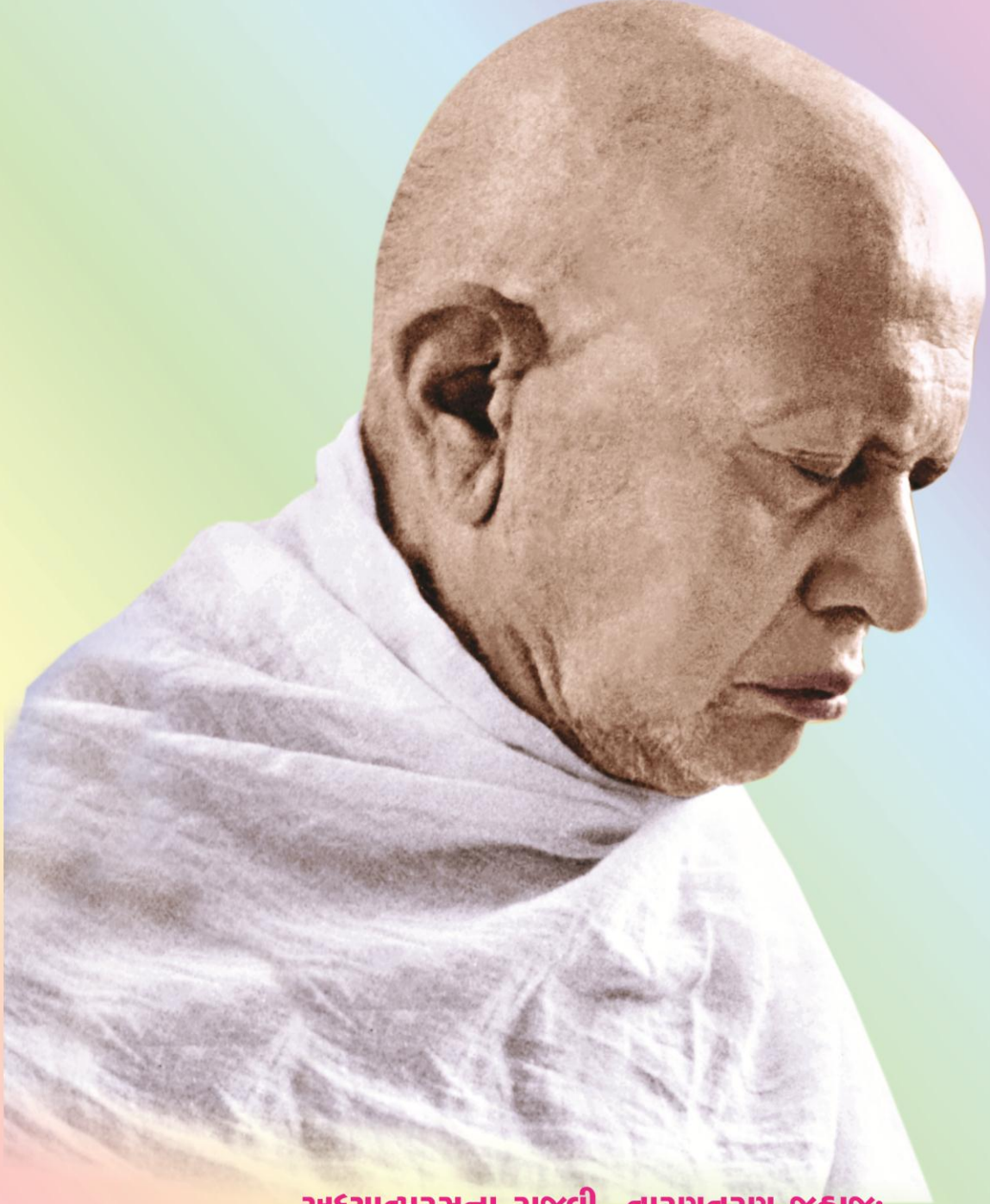
(DVD-૩ Track No ૧-૬૫)

પ્રકાશક

શ્રી દાદર દિગંબર જૈન મુમુક્ષુ મંડળ

દાદર-મુંબઈ

પરમ પૂજ્ય અધ્યાત્મમૂર્તિ સદ્ગુરુદેવ શ્રી કાનજીસ્વામી



અધ્યાત્મરસના રાજવી, તારણતરણ જહાજ;
શિવમારગને સાધીને, કીધાં આતમકાજ.

પ્રકાશકીય નિવેદન

આપણા પરમ ઉપકારી, કૃપાસાગર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામીના ભક્તરત્ન ભગવતી સ્વરૂપ પ્રશમમૂર્તિ પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેન દ્વારા મુમુક્ષુઓ સાથે તત્ત્વચર્યા “અમૃતવાણી ભાગ-૩” ની DVD પૂજ્ય બહેનશ્રીની ૧૦૫ જન્મજયંતિના રોજ પ્રસ્તુત થઈ હતી. તે મુમુક્ષુ જગતમાં ખૂબ જ ઉપયોગી થઈ છે. તેને લક્ષમાં લઈને અમારા દાદર મંડળના કેટલાક મુમુક્ષુઓએ ભાવના વ્યક્ત કરી કે આ “અમૃતવાણી ભાગ-૩”ને વિસ્તારથી છૂટું કરીને અમૃતવાણી ભાગ-૩A (તત્ત્વચર્યા -૪-૬૫), ભાગ-૩B (તત્ત્વચર્યા ૬૬-૧૨૫), ભાગ-૩C (તત્ત્વચર્યા ૧૨૬-૧૮૭) એમ અક્ષરશઃ તત્ત્વચર્યાને બહાર પાડીએ. DVD ના ટ્રેક અનુસાર ચર્યાનો ક્રમ આપેલ છે.

જેઓને તત્ત્વની જિજ્ઞાસા છે તેવા મુમુક્ષુઓને આ અક્ષરશઃ PDF બહાર પડશે ત્યારબાદ પુસ્તકરૂપે પણ બહાર પડશે જે સ્વાધ્યાય માટે ખૂબ જ અનુકૂળ રહેશે, વધારે સ્પષ્ટીકરણ થશે જે સમજવા માટે લાભનું કારણ બનશે.

પૂજ્ય બહેનશ્રીની જેટલી શક્ય હોય તેટલી તત્ત્વચર્યાને અક્ષરશઃ કરી બહાર પાડવાની અમારા મંડળની ભાવના છે. અમારું શ્રી દાદર દિગંબર જૈન મુમુક્ષુ મંડળ આ અમૃતવાણી ભાગ-૩ DVD ને અક્ષરશઃ કરી તેને ત્રણ ભાગમાં પ્રકાશિત કરી રહ્યા છીએ. તેમાં પ્રથમ ભાગ મુનિરક્ષા દિને પ્રગટ કરતા હર્ષ અનુભવીએ છીએ. અમૃતવાણી ભાગ-૩A PDF www.vitaragvani.com પર ઉપલબ્ધ છે. મુમુક્ષુ ત્યાંથી ડાઉનલોડ કરી સ્વાધ્યાય કરી શકે છે. વળી આ તત્ત્વચર્યા મુમુક્ષુઓ સાંભળતી વખતે વાંચી શકે તે માટે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પ્રવચનની જેમ જ સ્ક્રીન પર લાઈનીંગ સાથે તૈયાર કરીશું. તેમજ ઓનલાઈન પણ સાંભળી તેમજ વાંચી શકે તે માટે YOUTUBE પર મૂકવાની ભાવના છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની વાણી સીમંધર ભગવાનની દેશના છે. ભગવાન શ્રી કુંદકુંદ આચાર્યના હૃદયને પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ ખોલી ભરતક્ષેત્રમાં કુંદકુંદ ભગવાનનો જયકાર કર્યો છે. તેમની ભાવનાને ખોલીને ગુરુદેવશ્રીએ એકલું માખણ આપ્યું છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની વાણીને સંપૂર્ણ માથે ચઢાવી પૂજ્ય બહેનશ્રીએ શુદ્ધાત્માની પ્રાપ્તિ કરી જીવન સાર્થક કર્યું છે. પૂજ્ય બહેનશ્રીએ ગુરુદેવશ્રીએ ફરમાવેલ તત્ત્વના ગૂઢ રહસ્યો જે મુમુક્ષુને સમજમાં ન આવતા તેના નિરાકરણ માટે પૂજ્ય બહેનશ્રીને પ્રશ્નો પૂછતા હતા. પૂજ્ય બહેનશ્રીએ ગુરુદેવના ભાવને વધુ સહેલાઈથી સમજી શકાય તેવા ખુલાસા ચર્યામાં કર્યા છે.

જૈન-જૈનેતર મૂળ દિગંબર સંપ્રદાયના મોટા મોટા વિદ્વાનો પૂજ્ય બહેનશ્રીની સમજ, તત્ત્વચર્ચાથી ખૂબ જ આકર્ષાયા છે. તેમના વચનોથી પ્રભાવિત થઈ તેમના દ્વારા કરવામાં આવતા સ્વાધ્યાયમાં બહેનશ્રીના વચનોનો આધાર આપવામાં આવે છે.

અમારા મંડળને આ સરસ પ્રભાવનાનો લાભ મળ્યો છે તેથી અમે આનંદની લાગણી અનુભવીએ છીએ. આ પ્રકાશનના પ્રૂફ રીડિંગ તથા ઓડિયો સાથે લખાણને સાંભળી ચેક કરી આપનાર પં. શ્રી ભરતભાઈ શાહ, પ્રો. જયેશભાઈ કોઠારી, સ્મિતાબેન બાવીશી, વર્ષાબેન ખારા, સપનાબેન શાહ, સોનલબેન કામદાર, ચંદ્રિકાબેન પંચોલી, યકીન ગાંધી, હીનાબેન મોદી સર્વેનો દાદર મુમુક્ષુ મંડળ આભાર માને છે. આ પ્રકાશનમાં અનુમોદન કરનાર મુમુક્ષુઓના નામ અંતમાં આપેલ છે, તે સર્વેનો દાદર મંડળ આભાર વ્યક્ત કરે છે.

પ્રસ્તુત ચર્ચામાં શ્રોતા તથા પૂજ્ય બહેનશ્રીનો અવાજ જ્યાં અસ્પષ્ટ છે ત્યાં કરેલ છે. તથા આ પુસ્તકમાં કોઈપણ જગ્યાએ શબ્દભૂલ જણાય તો તજજ્ઞોએ તેને સુધારીને વાંચી લેવું તથા અમને અવગત કરાવશો જેથી તેનો સુધારો કરી શકાય.

શ્રી દિગંબર જૈન સ્વાધ્યાયમંદિર ટ્રસ્ટે આ કાર્ય માટે સ્વીકૃતિ આપી છે તેમનો પણ મંડળ આભાર માને છે.

આ પુસ્તકમાં આપેલ પૂજ્ય બહેનશ્રીની તત્ત્વચર્ચાના પઠન તેમજ શ્રવણથી પૂજ્ય બહેનશ્રીએ કહેલ સમ્યક્ સ્વરૂપને સમજીને સ્વાનુભૂતિ પ્રાપ્ત કરી નિજાત્મવૈભવને પામો એ જ ભાવના સાથે...

શ્રાવણ સુદ-૧૫

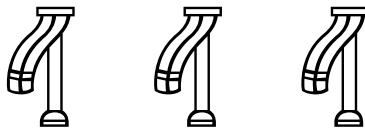
તા. ૯-૮-૨૦૨૫

રક્ષાબંધન

લિ.

શ્રી દાદર દિગંબર જૈન મુમુક્ષુ મંડળ

પ્રમુખશ્રીના જય જિનેન્દ્ર



અનુક્રમણિકા

Track વિષય	પેજ
No	નં.
૧. માંગલિક	૧
૨. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના હૃદયોદ્ઘાર	૩
૩. પૂજ્ય બહેનશ્રીનું જીવન ચરિત્ર	૪
૪. તત્ત્વચર્ચા-૪	૬
૫. તત્ત્વચર્ચા-૫	૧૧
૬. તત્ત્વચર્ચા-૬	૧૭
૭. તત્ત્વચર્ચા-૭	૨૩
૮. તત્ત્વચર્ચા-૮	૩૧
૯. તત્ત્વચર્ચા-૯	૩૯
૧૦. તત્ત્વચર્ચા-૧૦	૪૫
૧૧. તત્ત્વચર્ચા-૧૧	૫૩
૧૨. તત્ત્વચર્ચા-૧૨	૬૧
૧૩. તત્ત્વચર્ચા-૧૩	૬૮
૧૪. તત્ત્વચર્ચા-૧૪	૭૫
૧૫. તત્ત્વચર્ચા-૧૫	૮૩
૧૬. તત્ત્વચર્ચા-૧૬	૮૯
૧૭. તત્ત્વચર્ચા-૧૭	૯૭
૧૮. તત્ત્વચર્ચા-૧૮	૧૦૫
૧૯. તત્ત્વચર્ચા-૧૯	૧૧૨
૨૦. તત્ત્વચર્ચા-૨૦	૧૧૯
૨૧. તત્ત્વચર્ચા-૨૧	૧૨૬

Track વિષય	પેજ
No	નં.
૨૨. તત્ત્વચર્ચા-૨૨	૧૩૨
૨૩. તત્ત્વચર્ચા-૨૩	૧૪૦
૨૪. તત્ત્વચર્ચા-૨૪	૧૪૭
૨૫. તત્ત્વચર્ચા-૨૫	૧૫૪
૨૬. તત્ત્વચર્ચા-૨૬	૧૬૦
૨૭. તત્ત્વચર્ચા-૨૭	૧૬૭
૨૮. તત્ત્વચર્ચા-૨૮	૧૭૪
૨૯. તત્ત્વચર્ચા-૨૯	૧૮૦
૩૦. તત્ત્વચર્ચા-૩૦	૧૮૯
૩૧. તત્ત્વચર્ચા-૩૧	૧૯૬
૩૨. તત્ત્વચર્ચા-૩૨	૨૦૪
૩૩. તત્ત્વચર્ચા-૩૩	૨૧૧
૩૪. તત્ત્વચર્ચા-૩૪	૨૧૮
૩૫. તત્ત્વચર્ચા-૩૫	૨૨૫
૩૬. તત્ત્વચર્ચા-૩૬	૨૩૧
૩૭. તત્ત્વચર્ચા-૩૭	૨૩૭
૩૮. તત્ત્વચર્ચા-૩૮	૨૪૫
૩૯. તત્ત્વચર્ચા-૩૯	૨૫૨
૪૦. તત્ત્વચર્ચા-૪૦	૨૫૮
૪૧. તત્ત્વચર્ચા-૪૧	૨૬૫
૪૨. તત્ત્વચર્ચા-૪૨	૨૭૧
૪૩. તત્ત્વચર્ચા-૪૩	૨૭૯
૪૪. તત્ત્વચર્ચા-૪૪	૨૮૫

Track વિષય	પેજ
No	નં.
૪૫. તત્ત્વચર્ચા-૪૫	૨૯૧
૪૬. તત્ત્વચર્ચા-૪૬	૨૯૮
૪૭. તત્ત્વચર્ચા-૪૭	૩૦૬
૪૮. તત્ત્વચર્ચા-૪૮	૩૧૫
૪૯. તત્ત્વચર્ચા-૪૯	૩૨૧
૫૦. તત્ત્વચર્ચા-૫૦	૩૨૮
૫૧. તત્ત્વચર્ચા-૫૧	૩૩૪
૫૨. તત્ત્વચર્ચા-૫૨	૩૪૧
૫૩. તત્ત્વચર્ચા-૫૩	૩૪૭
૫૪. તત્ત્વચર્ચા-૫૪	૩૫૨
૫૫. તત્ત્વચર્ચા-૫૫	૩૫૯
૫૬. તત્ત્વચર્ચા-૫૬	૩૬૫
૫૭. તત્ત્વચર્ચા-૫૭	૩૭૧
૫૮. તત્ત્વચર્ચા-૫૮	૩૭૭
૫૯. તત્ત્વચર્ચા-૫૯	૩૮૩
૬૦. તત્ત્વચર્ચા-૬૦	૩૮૯
૬૧. તત્ત્વચર્ચા-૬૧	૩૯૬
૬૨. તત્ત્વચર્ચા-૬૨	૪૦૨
૬૩. તત્ત્વચર્ચા-૬૩	૪૦૮
૬૪. તત્ત્વચર્ચા-૬૪	૪૧૩
૬૫. તત્ત્વચર્ચા-૬૫	૪૨૦

સ્વાનુભવવિભૂષિત ધન્યાવતાર
પ્રશમમૂર્તિ પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેન



રિદ્ધિ સિદ્ધિ—નિધાન છે ગંભીર ચિત્ત ઉદાર,
ભવ્યો પર આ કાળમાં અદ્ભુત તુજ ઉપકાર.

ૐ

॥ શ્રી વીતરાગાય નમઃ ॥

॥ પરમોપકારી શ્રી કહાનગુરુદેવાય નમઃ ॥

॥ વન્દે ભગવતી માતરમ્ ॥

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી ભાગ-૩ A

પૂજ્ય બહેનશ્રીની મુમુક્ષુઓ સાથે થયેલી
ઑડિયો તત્ત્વચર્ચા અમૃતવાણી ડી.વી.ડી. નંબર ૩નું
અક્ષરશઃ પ્રકાશન

Track-૧

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનું માંગલિક

શ્રમો લોએ સવ્વ અરિહંતાણં, શ્રમો લોએ સવ્વ સિદ્ધાણં, શ્રમો લોએ સવ્વ
આયરિયાણં, શ્રમો લોએ ઉવજ્જાયાણં, શ્રમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સાહૂણં.

ચત્તારિ મંગલં, અરહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાહૂ મંગલં,
કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો મંગલં

ચત્તારિ લોગુત્તમા, અરહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહૂ લોગુત્તમા,
કેવલિપણ્ણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો.

ચત્તારિ શરણં પવ્વજ્જામિ, અરહંતે શરણં પવ્વજ્જામિ, સિદ્ધે શરણં પવ્વજ્જામિ,
સાહૂ શરણં પવ્વજ્જામિ, કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં શરણં પવ્વજ્જામિ.

ચાર શરણ, ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ જે કરે, ભવસાગરથી તે તરે,
સકલ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષ તણા સુખ લહે અનંત,
ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તિ જાય,

સંસારમાંહિ શરણ ચાર, અવર શરણ નહીં કોઈ
 જે નર-નારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચલ પદ હોય
 અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિ તણા ભંડાર
 ગુરુ ગૌતમને સમરિયે તો સદાય મન વાંછિત ફળ દાતાર.
 મૈં હી પરમાત્મા હૂં! એમ અનુભવ કર, મૈં હી પરમાત્મા હૂં!
 વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવની ધ્વનિમાં, ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા,
 સો ઇન્દ્રોની ઉપસ્થિતિના સમોસરણમાં, લાખો કરોડો દેવોની હાજરીમાં,
 ભગવાનની વાણીમાં આવ્યું
 તું પરમાત્મા છો એમ નક્કી કર! તું પરમાત્મા છો એમ નક્કી કર!
 ઓહોહો! ભગવાન પણ તમે પરમાત્મા છો એટલું તો નક્કી કરવા દો.
 એ પરમાત્મા અમે છીએ નક્કી ક્યારે થશે? કે તું પરમાત્મા છો એવો અનુભવ થશે,
 ત્યારે આ પરમાત્મા એવો વ્યવહાર તને નક્કી થશે,
 નિશ્ચય નક્કી થયા વિના વ્યવહારનું નક્કી થશે નહીં.

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીનું માંગલિક

ચત્તારિ મંગલં, અરહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાહુ મંગલં,
 કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો મંગલં
 ચત્તારિ લોગુત્તમા, અરહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહુ લોગુત્તમા,
 કેવલિપણ્ણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો.
 ચત્તારિ શરણં પવ્વજ્જામિ, અરહંતે શરણં પવ્વજ્જામિ, સિદ્ધે શરણં પવ્વજ્જામિ,
 સાહુ શરણં પવ્વજ્જામિ, કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં શરણં પવ્વજ્જામિ.
 ચાર શરણ, ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ કરે જે, ભવસાગરથી તરે તે,
 સકલ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષ તણા સુખ લહે અનંત,
 ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તિ જાય,
 સંસારમાંહિ શરણ ચાર, અવર શરણ નહીં કોઈ,
 જે નર-નારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચલ પદ હોય

અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિ તણા ભંડાર
ગુરુ ગૌતમને સમરિયે તો સદાય મન વાંછિત ફળ દાતાર.

* * * * *

Track-૨ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના હૃદયોદ્ગાર

અરે! બેનોનું તો ભાગ્યવાન મળ્યા છે, ને બેન! આહાહા! ભગવતી સ્વરૂપ, ધર્મરત્ન જગતમાં સ્ત્રીઓમાં પાક્યું છે. આહાહા! આહાહા! એ સ્ત્રીઓના ભાગ્ય છે. આહાહા! હેં! આહાહા! એ મહાભગવતી સ્વરૂપ છે. જાતિસ્મરણ ને આત્મજ્ઞાન બેય છે. એને ચાર ભવનું જ્ઞાન છે. ત્રીજા લોકના દેવમાં હતા ત્યારનું જ્ઞાન છે બે સાગરની સ્થિતિનું. સમજાણું કાંઈ? એને તો કોઈ દિવસ બોલવાનું હરામ છે હાં બાઈયુંના તો ભાગ્ય એનું બહુમાન કરશે એના ભાગ્ય, બાકી તો સ્ત્રીઓમાં આવા આત્મા પાકે એ તો કોઈ વખતે અને તે આવા કાળમાં આવી ભીડમાં, પ્રતિકૂળ મહા મિથ્યાત્વના જોરમાં, ત્યાગીઓ, પંડિતો મોટા ગોથા ખાય ભાઈ! શું થાય? સમજાય છે?

એ ત્યારે કહ્યું હતું એમના જન્મદિવસે કે આખા મંડળની માળાનો એ મોટો મણકો મેર છે. એમ કહ્યું હતું કેટલા શબ્દો કોઈની માગણી છે, કે બહેનને માટે કાંઈક કહેવું કાંઈક ઓલા માણસો જુદા જુદા પૂછવા આવે એક હારે સાંભળી લે... નેવાસીની સાલથી, નેવાસીથી. કેટલા વર્ષ થયા? બેતાલીસ એ વખતે બેનને જ્યારે કહ્યું રાજકોટ એ વખતે એટલું જોર હતું એમ નેવાસીમાં બોલ્યા આમાંથી હું ક્ષાયિક લેવાનો છું. એટલું જોર અંદર કેટલું છે અંદર...

ધ્યાનમાં બેસે ત્યારે ભૂલી જાય છે, કે હું મહાવિદેહમાં છું કે ભરતમાં છું. બહાર આવે ત્યારે ખબર પડે કે અરે આ ભરતમાં છું.

સમોસરણમાં બેને સાંભળ્યું છે કુંદકુંદાર્ય જ્યારે દર્શન કરવા ગયા હતા ત્યારે અમારી સમોસરણમાં હાજરી હતી. બેનને સ્મરણમાં એમ આવ્યું છે, કે સમોસરણમાં એમ સાંભળ્યું છે, આ કુંદકુંદાર્ય ત્યાં હતા અમે, બેન હતા આ રાજકુમાર ભરતમાં જન્મશે અને કુંદકુંદાર્યનું તીર્થ પ્રગટાવશે. આમ બેનને સ્મરણમાં એ આવ્યું છે. સમજાણું કાંઈ?

* * * * *

Track-૩ પૂજ્ય બહેનશ્રીનું જીવનચરિત્ર

પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનકા જન્મ ૭ અગસ્ત ૧૯૧૪ ભાદ્રે (ગુજરાતી શ્રાવણ) કૃષ્ણ પક્ષ દ્વિતીય શુક્રવારકે દિન માતા તેજબા વ પિતા જેઠાલાલભાઈકે ધાર્મિક સંસ્કારો યુક્ત કુટુંબમાં હુઆ થા.

સખી દેખ્યું કૌતુક આજ માતા તેજ ઘરે,
એક આવ્યા વિદેહી મહેમાન નિરખી નૈન ઠરે.

બચપનસે હી ઉનકા જીવન ધર્મ વૈરાગ્ય વ ભક્તિમય સંસ્કારોસે અભિસિંચિત હુઆ થા. ઉન્હે લઘુવયમાં હી પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીકી શુદ્ધાત્મસ્પર્શી વજ્રવાણીકે શ્રવણકા પરમ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત હુઆ થા. ઉસસે ઉનકી સમ્યક્ત્વ આરાધનાકે પૂર્વ સંસ્કાર પુનઃ સાકાર હુએ. ઉન્હોને તત્ત્વમંથનકે અંતર્મુખ ઉગ્ર પુરુષાર્થસે ફાગણ વદ-૧૦, વિ.સં. ૧૯૮૮, ઈ.સ. ૧૯૩૩માં ૧૮ વર્ષકી બાલવયમાં નિજ શુદ્ધાત્મદેવકે સાક્ષાત્કારકો પ્રાપ્ત કર નિર્મલ સ્વાનુભૂતિ પ્રાપ્ત કી. પૂજ્ય બહેનશ્રીકી પવિત્રતાકી છાપ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીકે હૃદયમાં થી હી, પરંતુ સવિશેષ જબ ઈ.સ. ૧૯૩૩માં રાજકોટમાં ઉન્હે જ્ઞાત હુઆ કે બહેનશ્રીકો સમ્યગ્દર્શન એવં તદ્જન્ય નિર્વિકલ્પ આત્માનુભૂતિ પ્રગટ હુઈ હૈ યહ જ્ઞાન હોને પર ઉન્હોને અધ્યાત્મ વિષયક ગંભીર કસોટી પ્રશ્ન પૂછકર બરાબર પરીક્ષા કી, અધ્યાત્મધ્યાનમયી વિમલ અનુભૂતિમાંસે ઉપયોગ બહાર આને પર એકબાર ઈ.સ. ૧૯૩૭કી વૈશાખ (ગુજ. ચૈત્ર) કૃષ્ણ અષ્ટમીકે દિન ઉનકો ઉપયોગકી નિર્મળતામાં ભવાંતરો સંબંધી સહજ સ્પષ્ટ જાતિસ્મરણજ્ઞાન પ્રગટ હુઆ. ધર્મસંબંધી અનેક પ્રકારોકી સ્પષ્ટતાકા સઘતાકા વાસ્તવિક બોધ દેનેવાલા ઉનકા યહ સાતિશય સ્મરણજ્ઞાન આત્મશુદ્ધિકે સાથ સાથ ક્રમશઃ બઢતા ગયા. જિસકે પુનિત પ્રભાસે પૂજ્ય ગુરુદેવકે મંગલ પ્રભાવના ઉદયકો ચમત્કારિક વેગ મિલા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબેનકે અસાધારણ ગુણગંભીર વ્યક્તિત્વકા પરિચય દેતે હુએ પૂજ્ય ગુરુદેવ સ્વયં પ્રસન્ન હૃદયસે અનેકબાર પ્રકાશિત કરતે હૈ કે કિ—

“જાતિસ્મરણ અસંખ્ય અબજ વર્ષનું છે. અસંખ્ય અબજ વર્ષનું જાતિસ્મરણ ૮૩ના ચૈત્ર વદ આઠમે થયું ને વાત કરી ૮૪ના માગશર સુદમાં. આ બધી યથાર્થ વાત હૈ. લોકોને અતિશય લાગે તો જુદી વાત છે. પણ એમની હયાતી છે ત્યાં સુધી એમની સ્થિતિ શું છે? એ જરીક ખ્યાલમાં લોકોને આવે.”

બહિન તો ભારતકા અનમોલ રત્ન હૈ. અતીન્દ્રિય આનંદના નાથ ઉનકો અંતરસો જાગૃત હુઆ હૈ, ઉનકી અંતરકી સ્થિતિ કોઈ ઓર હી હૈ. ઉનકી સુદૃઢ નિર્મલ આત્મદૃષ્ટિ તથા નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિકા જોડ ઇસ કાલમેં મિલના કઠિન હૈ. અસંખ્ય અરબ વર્ષકા ઉન્હેં જાતિસ્મરણજ્ઞાન હૈ. બહિન ધ્યાનમેં બૈઠતી હૈ તબ કઈ બાર અંતરમેં ભૂલ જાતી હૈ કિ મૈં મહાવિદેહમેં હૂં યા ભરતમેં? પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબહેનકે ઉન્હોંને મહિલા શાસ્ત્રસભામેં ઉચ્ચારે હુએ ઉનકી અનુભવધારામેંસે પ્રવાહિત આત્માર્થપોષક વચનોંકો લિપીબદ્ધ કરાકે અમૂલ્ય વચનામૃત સંગ્રહ “બહિનશ્રીકે વચનામૃત” નામક ગ્રંથ પ્રકાશિત હો ચુકા હૈ. ઉસી ભાંતિ ઉનકે જાતિસ્મરણકા ચિતાર દેનેવાલા જ્ઞાનવૈભવ ઉનકે હી શબ્દોંમેં “બહિનકા જ્ઞાનવૈભવ” નામક ગ્રંથ પ્રકાશિત હુઆ. પરમ પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવકે શાસનકી પ્રભાવનામેં પૂજ્ય બહિનશ્રી ચંપાબેનકા વિશેષ સહયોગ રહા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીકી અનુપસ્થિતિમેં અનુભૂતિ એવં આત્મસાધનામેં રત રહતે હુએ ભી તાત્ત્વિક ચર્ચા દ્વારા સૂક્ષ્મ ન્યાયોંકી સ્પષ્ટતા દ્વારા પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીકે હૃદયકે મર્મકો ખોલકર મુમુક્ષુ મંડલ પર અત્યંત ઉપકાર કિયા. ઉનકી દેવ-ગુરુશાસનકી ભક્તિકે કારણ સુવર્ણપુરી સદા જયવંત રહી.

તુજ જ્ઞાનધ્યાનનો રંગ, અમ આદર્શ રહો,
હો શિવપદ તક તુજ સંગ, માતા હાથ ગ્રહો.

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૪

શ્રોતા : અનંતવાર નવમી ગ્રૈવેયક જનાર દ્રવ્યલિંગી મુનિ અને અગિયાર અંગના શાસ્ત્રપાઠીએ જે તત્ત્વ હાથ ન પકડ્યા, તે આપે અતિ બાળવયે વિના બાહ્ય કષ્ટ અતિ સુલભપણે અને ઝપાટાથી પ્રાપ્ત કરી લીધું અને સ્વાનુભવથી જૈનદર્શનની યથાર્થતા નક્કી કરીને અમૂલ્ય ચૈતન્ય ચિંતામણિ સાધી લીધું. પૂજ્ય ગુરુદેવના પ્રતાપે આ અતિ ગૂઢ રહસ્ય ઉકેલી શક્યા છો, તો આપે કંઈ વિધિએ અને કંઈ વિદ્યાથી આ રહસ્ય ઉકેલ્યું? અને આ ચિંતામણિ હાથ પડતા આપની ઊર્મિઓ કેવી હતી? તે વિદ્યા શીખવાની અને ઊર્મિઓ જાણવાની તેથી અમારી અતિ નમ્રભાવે વિનંતી છે, કે આપ આ રહસ્યમય વાતની અમોને આજ (બતાવવા કૃપા કરશો).

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનંતકાળ ભણ્યો પણ અંદર શું છે? ઈ એ પ્રયત્ન કર્યો નહીં ને જીવે અનંતકાળમાં નવ ગ્રૈવેયક ને અગિયાર અંગ ને બધું ભણી ગયો પણ ચૈતન્ય તત્ત્વને, સ્વભાવ ઓળખવા પ્રયત્ન કર્યો નથી. એવું અનંતવાર ઘણીવાર કર્યું છે. પણ આ તો ગુરુદેવનો પ્રતાપ કે ગુરુદેવે આ માર્ગ પ્રકાશ્યો કે તત્ત્વ કાંઈક જુદું છે, (જેનાથી) અંદર સ્વાનુભૂતિ થાય છે. એ સ્વાનુભૂતિમાં મુક્તિનો માર્ગ પ્રગટ થાય છે, એ ગુરુદેવે માર્ગ પ્રકાશ્યો બહાર અને એ બધું કાને પડતાં એમ અંતરમાં થઈ ગયું કે આ જ કરવા જેવું છે. આ મનુષ્યભવની અંદર જો આ એક મુખ્ય તત્ત્વ જે સ્વાનુભૂતિ પ્રાપ્ત ન થઈ, તો આ બધા અનંતકાળમાં જે જન્મ-મરણ કર્યા છે અને એ બધું કર્યું તો આ બધું આ મનુષ્યભવ મળ્યો નકામો છે. એવી અંદર ભાવના, એ તો ભાવના, અંદરથી થઈ ગઈ કે આ જ કરવા જેવું છે, બીજું કાંઈ કરવા જેવું નથી. એક અંતરમાં સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ કરવા જેવી છે.

અને ગુરુદેવના પ્રતાપે આ જ માર્ગ સાચો છે, આજ છે, એમ અંતરમાંથી નક્કી (કર્યું) ઈ તો પુરુષાર્થ વડે થાય છે જે થાય છે, એ બધું કે આ જ કરવા જેવું છે. વારંવાર એનો વિચાર એનું મંથન બધું ઈ એક જ કરવા જેવું છે, કે આ માર્ગ જ આ સાચો છે અને આ જ છે, એમ વિચાર કરી કરીને નક્કી કર્યું અંતરમાંથી, કે આજ માર્ગ સાચો આ ગુરુદેવે બતાવ્યો એ જ માર્ગ સાચો, અનેક પ્રકારના માર્ગની અંદર અનેક જાતની વાતું બધા કરી રહ્યા છે. એ બધું ખોટું છે. એક ગુરુદેવ બતાવે છે, એ માર્ગ સાચો છે. નહીંતર હિંમતભાઈ તો ઘણીવાર કહેતા, કે અનેક પ્રકારના માર્ગ છે, એમાં આ સાચો

કંઈ રીતે? પણ એ પોતે અંદરથી પુરુષાર્થ વડે નક્કી થઈ શકે છે, કે આ જ સાચું છે. પછી એનો પ્રયત્ન અંદર તો શું બધું કહેવું બાકી એનો એ પુરુષાર્થ, એનું એ મંથન વારંવાર, એની એ લગની લાગી એને એક જ કે આજ પ્રાપ્ત કરવા જેવું છે. વારંવાર એનું ચિંતવન એ જ જાતનું મનન એનું દિવસ ને રાત એના વગર ચેન પડે નહીં. ન્યાં એના વગર શાંતિ થાય નહીં, કાંઈ થાતું નહોતું, કેટલા કલાકો સુધી બસ એનું જ ધ્યાન, એનું મનન બધું, ઈનું ઈ ચાલતું હતું. એટલે એમાં કોઈ ગુરુદેવના પ્રતાપે એ પ્રગટ થઈ ગયું. એ કોઈ ગુરુદેવનો પ્રતાપ ને એવો કોઈ ઉપાદાનનો અને એ નિમિત્તનો એવો મેળ થઈ ગયો. કોઈ એવો પુરુષાર્થ પ્રગટ થતાં (પ્રગટ થઈ ગયું) એમાં પુરુષાર્થનું કારણ મુખ્ય છે, એમાં કાંઈ કોઈ જાતની ઉંમર કે એ કાંઈ લાગુ પડતું નથી. એ અંતરમાંથી ભેદજ્ઞાનની ધારા ને પુરુષાર્થ એ બધું થતાં એવી રીતે પ્રગટ થઈ ગયું.

રાતે જાગતા, સૂતા, સ્વપ્નમાં, બસ એક જ વાત, એની જ લગની હતી બીજી કાંઈ લગની ન હતી. થોડો ટાઈમ જાય તો એમ થાય, કે હવે આટલા વર્ષો વીતી ગયા તો હજી કેમ થાતું નથી, હજી કેમ થાતું નથી; એમ થાતું, કે હજી શું પરિભ્રમણ? હજી શું આ હજી દુઃખ નથી લાગ્યું? હજી આ નથી કરવું? એમ અંતરમાં એકદમ અંતરમાંથી આત્માનો પોકાર આવતો હતો કે હજી કેમ તાલાવેલી નથી લાગી? હજી શું પરિભ્રમણની શું અંદર રુચિ છે? જન્મ-મરણની હજી રુચિ છે, વિભાવની રુચિ છે? કેમ ક્યાં (જીવ) અટકી રહ્યો છે? કેમ અંતરમાંથી પોતાના આત્મામાંથી જ એવી જાતનું અંતરમાંથી આવતું હતું ને પુરુષાર્થ એને લઈને એકદમ ઉપડી જાતો એમ ગુરુદેવનો પ્રતાપ ને ઉપાદાન બેય ભેગું થવાથી તે પ્રગટ થઈ ગયું.

કામ કાંઈક થાય, આ થાય, તે થાય, તો એકને એક લગની હતી, ગમે તેમ (પણ) આત્મા જુદો છે. ગમે એ કામ કરતા એમ થાય, આ શરીર અંદર વિકલ્પ આવે એમાં આત્મા ક્યાં છે, ને આત્મા જુદો છે, આ બધામાં આત્મા જુદો કેવી રીતે છે? આ બધામાં આત્મા જુદો કેવી રીતે છે? એમ જ વિચારો આવ્યા કરતાં. ખાતા ખાતા એમ થાય, કે આત્મા કાંઈક જુદો છે, દરેક ક્ષણે એના એ જ વિચારો આવ્યા કરતાં. વિચાર આવે કે કપડા હાથમાં હોય તો વિચાર આવે, દરેકમાં એમ વિચાર આવે આ જુદું આ બધું જુદું છે, આ બધું જુદું છે. ચૈતન્ય એમાં જુદો ક્ષણે ક્ષણે ઈ ને ઈ રટણ રહ્યા કરતું. એના ઓલામાં ત્રણ-ત્રણ કલાક એમને એમ બેસી રહેતી હતી. કેમ હજી પ્રાપ્ત થાતું નથી એનાને જ એના વિચારમાં, એની એની એકાગ્રતા ને એનું જ એ ધ્યાન, ને કે આ પ્રાપ્ત થયા વગર અંદરથી સુખ કે શાંતિ થવાની નથી.

શ્રોતા : પૂર્વભવનું એમાં કાંઈક?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પૂર્વભવનું એ કંઈક કારણ એ તો પોતાની યોગ્યતા પૂર્વે સાંભળ્યું હોય એ પણ વર્તમાન પોતાનો પુરુષાર્થ તો હોય. ગુરુદેવની આગળથી માર્ગ સાંભળ્યો વર્તમાન પુરુષાર્થ(ને) પોતાની પૂર્વની યોગ્યતા તો હોય ભેગું કારણ, પણ જ્યારે જીવ કરે છે, ત્યારે પહેલું જ હોય છે, ને જે દિવસ કરે તે દિવસ પહેલું હોય છે. એ ગયા કાળે તૈયારી કરી હોય તો તે દિવસ પહેલું હતું, જ્યારે કરે ત્યારે પહેલું જ હોય છે.

શ્રોતા : આ જ કરવા જેવું છે આપને લાગ્યું એવું અમને પણ દેખાય છે, કે આ જ કરવા જેવું છે, તો આપના ને અમારા કરવાપણામાં પણ ફેર, આ જ કરવા જેવું આપની ભાવનામાં ફેરક ને અમારી ભાવનામાં ફેરક ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવા જેવું છે, એની પાછળ પ્રયત્ન (હોય) એની વગર શાંતિ થતી નથી એમ વિચાર આવે કે આ કરવા જેવું છે, એમ નક્કી તો કર્યું પણ પુરુષાર્થ કેમ થાતો નથી? તો એ તારા નિર્ણયમાં ખામી છે, કે શું છે, એમ વિચાર હોય, એમ ભાવના હોય ને એટલે એવા વિચારો આવ્યા કરતા હતા. હજી કેમ પુરુષાર્થ નથી ઉપડતો, હજી શું રુચિ હજી ક્યાંય રુચિ છે, હજી કેમ આમ અરેરાટી થતી નથી, હજી કેમ અંદર પુરુષાર્થ થાતો નથી? એવા એમ મને પુરુષાર્થની તીવ્રતા માટે એવા વિચારો જ આવ્યા કરતા હતા. ગુરુદેવ કહેતા હતા સ્વાનુભૂતિમાં પેલે પાર આત્મા બિરાજે છે, એ કેમ હજી પ્રાપ્ત થાતો નથી, એટલે એનો માર્ગ એ કે નિર્વિકલ્પદશા ગુરુદેવ કહે છે બધાથી છૂટીને એમાં વચ્ચે એનો માર્ગ શું આવે એવી કાંઈ ઝાઝી તો સ્પષ્ટતા હતી નહીં. પણ ગુરુદેવ નિર્વિકલ્પદશાને સ્વાનુભૂતિ કહે છે અને એ મુક્તિનો માર્ગ છે અને આત્મા જુદો છે, એમ કહે છે તેથી એવી જાતનું પકડાણું હતું કે આપણે બધું છોડ્યું અને હવે કાંઈ કરવાનું એમ આ તો અંતરમાંથી શાંતિ ન આવે ત્યાં સુધી ચૈન પડે નહીં.

અંતરમાં જે વિકલ્પની માળા છે, એ પણ આકુળતા છે, એ એનાથી છૂટવું એ જ ખરો માર્ગ છે. આ જે બધા સંકલ્પ-વિકલ્પ વિભાવની એક પછી એક ઘટમાળા હાલે છે, એનાથી પણ આત્મા જુદો છે; અને એ અંદરમાંથી પ્રાપ્ત થાય, કોઈ જુદી જાતનો તો એ જ ખરો માર્ગ છે. ને એ થયા પછી એમ નક્કી થઈ ગયું કે આ જ માર્ગ છે. ગુરુદેવે જે કીધું એ આ જ છે.

શ્રોતા : એ થયા પછી એટલે સ્વાનુભૂતિ થયા પછી મંથન એ જાતનું થાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પછી તો એ માર્ગે ચાલવાનું છે પછી તો ચાલવું જ....

શ્રોતા : એમ થાય, કે એ રહસ્ય આપ જાણનારા અને આપની સામે આવી જાઈએ એમ છતાં કાંઈપણ સમજ્યા વગર પાછા એમને એમ ચાલ્યા જઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવાનું પોતે છે, એમ ને એમ (ન થાય) અંદરમાંથી ગુરુદેવ કહેતા ને ઊંડી રુચિ થાય, તો એ પ્રયત્ન પોતાને કરવાનો, પણ એ પણ ધીમો (કે) વધારે પ્રયત્ન કરે તો એને કાળ લાગે પણ એ માર્ગ તો ગુરુદેવે કીધો એ જો અપૂર્વ અંદરથી ગ્રહણ થાય, તો ભલે એ સ્વાનુભૂતિને વાર લાગે તો અંદરમાં જે પોતાનો ઊંડામાં ઊંડી જે રુચિ હોય, રુચિ પોતાની સાથે જ રહે છે.

શ્રોતા : મુખ્ય તો રુચિ જ કામ કરે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિ જ કામ કરે છે.

શ્રોતા : બહુ વાર લાગે છે, એટલે ધીરજ ખૂટી જાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધીરજથી પણ એ પ્રયત્ન કર્યા કરવો.

શ્રોતા : આમ જેમ વિદ્યા જાણી લઈએ કોઈ પાસેથી આપની પાસેથી વિદ્યા જાણી લઈએ તો એમ.. એમ થાય.

પં. હિંમતભાઈ : જાણી લ્યો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ એવું છે, ને ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરવી, ભેદજ્ઞાનની પાછળ વિકલ્પ તૂટીને નિર્વિકલ્પદશાની પ્રાપ્તિ થાય પણ એ પ્રયત્ન તો પોતાને જ કરવાનો હોય છે. એ ભેદજ્ઞાન એ માત્ર ધારણા પૂરતું એ નહીં પણ અંતરમાંથી જો ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ થાય અને એ પાછી પોતે એને ટકાવે કે આ શરીર કે વિભાવ પર્યાય તે હું નથી હું તો ચૈતન્ય જ્ઞાયક છું પણ દરેક ભાવોની અંદરમાં જે એ મંદ કે શુભ ને અશુભ દરેક ભાવોની અંદર હું જુદો જ છું એવી જાતની અંદરની સહજ ધારા પ્રગટ કર. વાસ્તવમાં એ કરવાનું એના હાથમાં એ છે ભેદજ્ઞાનની ધારા. નિર્વિકલ્પદશા એની પાછળ આવે છે. વિકલ્પ તૂટીને સ્વાનુભૂતિ થાય એ એની પાછળ ભેદજ્ઞાનની ધારાની ઉગ્રતા થાતા, જ્ઞાતાધારાની ઉગ્રતા થવાથી જ્ઞાયકની તીક્ષ્ણતા થવાથી, વિકલ્પ તૂટીને નિર્વિકલ્પદશા પ્રાપ્ત થાય, એ વર્તમાનમાં તો ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરી શકે છે.

પહેલાં એ એને વિકલ્પરૂપે હોય પણ સહજધારા જો પ્રગટ થાય, તો એ સહજધારાની ઉગ્રતા, જ્ઞાતાધારાની ઉગ્રતાની પાછળ, એની નિર્વિકલ્પદશા પ્રગટ થાય છે. પણ એ જ્ઞાતાધારાની ઉગ્રતાને સહજપણે કરું, એમાં એનો પ્રયત્ન જોઈએ છે. અનાદિનો અભ્યાસ છે, એટલે એને વારેવારે એકત્વબુદ્ધિ થઈ જાય છે. એ એકત્વબુદ્ધિમાંથી છૂટો પાડવામાં એને એક વિકલ્પરૂપે આ જુદો જુદો એમ કર્યા કરે એ વિકલ્પરૂપે એ તો એને અભ્યાસરૂપે થાય પણ એ સહજધારા જો પ્રગટ થાય, તો એની

પાછળ એ નિર્વિકલ્પદશાની પ્રાપ્તિ થાય છે. પણ એ હું જ્ઞાયક છું...જ્ઞાયક છું..જ્ઞાયક છું. પણ એ જ્ઞાયક આમ સહજ રીતે જુએ ને ભેદજ્ઞાન થાય, એનો માર્ગ એ એક જ છે. એને એક દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરવી અને પછી એની જ્ઞાતાધારાની ઉગ્રતા કરવી કે હું જ્ઞાયક છું. જે જે વિકલ્પ આવે એની સામે હું જ્ઞાયક છું, હું સ્વયં પોતાના અસ્તિત્વમાં તે ગ્રહણ કરીને હું જ્ઞાયક છું એનો માર્ગ ઈ છે નિર્વિકલ્પદશાનો. ભેદજ્ઞાનની ઉગ્રધારા. જ્ઞાતાધારાની ઉગ્રતા થવાથી નિર્વિકલ્પદશાની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પણ એમાં એની મંદતા રહી જાય તો એને વાર લાગે છે નિર્વિકલ્પદશામાં. એને જો એની તીવ્રતા નથી થાતી, તો નિર્વિકલ્પદશામાં એમાં એને વાર લાગે. કોઈને અંતર્મુહૂર્તમાં થઈ જાય એ વાત જુદી છે, કે કોઈને એકદમ સહજધારા થઈ ગઈ અને પછી નિર્વિકલ્પદશા થઈ એ વાત જુદી. બાકી તો મોટે ભાગે તો અભ્યાસ કરતાં કરતાં થાય છે. જેમ પોતે એક સ્ફટિક જેવો નિર્મળ સ્વભાવે છે એનો સ્વભાવ એવા જ્ઞાયક પોતે પોતે ચૈતન્ય જ છે, એને કાંઈ ગોતવા જાવું પડતું નથી. સહજ પોતે જ છે, એ પોતે ને પોતારૂપ અસ્તિત્વમાંથી ગ્રહણ કરી જે એકત્વબુદ્ધિમાં એની પરિણતિ જાય છે ત્યાંથી તોડીને પોતે પોતાને ગ્રહણ કરી લે અને અમને આ બધું જુદું છે, તો એનાથી જુદો પડે ઓલું ઊભું છે, વિભાવની ધારા પણ એને એ જુદો ને હું જુદો, એવી ધારા જો પ્રગટ થાય, તો એની પાછળ નિર્વિકલ્પદશાની પ્રાપ્તિ થાય એનો માર્ગ એ એક જ છે. પોતે પોતાને યથાર્થ જાણી લેવો અને એનું જ્ઞાન યથાર્થ અને એમાં પરિણતિ યથાર્થ લીનતા એ કરવા જેવી છે.

શ્રોતા : એમાંથી પર્યાયથી દ્રવ્ય છૂટું પાડવું આખું એવું તો સંલગ્ન છે દ્રવ્ય-પર્યાયનું જોડકું કે એમાંથી દ્રવ્યને છૂટું પાડીને દ્રવ્યને હાથ કરવું

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ દ્રવ્ય પોતે જ શાશ્વતું દ્રવ્ય જ છે, એમાં દ્રવ્ય-પર્યાયને જોને વિભાવપર્યાય તો દેખે છે આકુળતારૂપ છે અને જે શુદ્ધપર્યાય છે, એ તો અત્યારે પોતાની પ્રગટ દેખાતી પણ નથી શુદ્ધપર્યાય છે. એ તો ક્યાં પ્રગટ જ છે ? એક શુદ્ધાત્મા (તે) દ્રવ્ય છે, એને ગ્રહણ કરવાનો છે. એને ગ્રહણ કરે તો એ દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ જ્યાં જાય ત્યાં, એ જ્યાં દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ ગઈ ત્યાં અંશે શુદ્ધપર્યાય તો એની સાથે સાથે પ્રગટ થાય છે, એની ઉપર, પર્યાય ઉપર જોવાનું રહેતું નથી, એ તો દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ થાય એની સાથે શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ થાય છે. એ તો જ્ઞાન કરવાનું છે, કે આ જે વિભાવપર્યાય તે હું નથી, આ જ્ઞાયક તે હું અને શુદ્ધાત્માની પર્યાય, જેટલો જે પર્યાય થાય એટલો જ હું નથી, હું તો ચૈતન્ય છું, એ જ હું પોતે જ ચૈતન્ય પ્રગટ્યો ગ્રહણ કર્યો

એમાં પર્યાય, ને દ્રવ્ય ને બધું જ્ઞાન સાથે આવી જાય છે. એને કાંઈ કોઈને છૂટું પાડવું પડતું નથી. કારણ કે એ તો વિભાવપર્યાય તો મલિન જ છે. પોતે પોતાને ગ્રહણ કરે ત્યાં વિભાવપર્યાય તો જુદી જ છે, ને સ્વભાવ પર્યાય તો એની સાથે સાથે પ્રગટ થયેલી છે. એની ઉપર ક્યાં (નજર કરવી છેને) એને છૂટી ક્યાં પાડવી છે. એક અખંડને ગ્રહણ કર્યો ત્યાં વચ્ચે એ તો શુદ્ધપર્યાયો પ્રગટ જ થાય છે. એમાં જીવને રોકવાનું ક્યાં છે? શુદ્ધ પર્યાયનું તો વેદન થાય છે. અંશે શાંતિરૂપે, અંશે લીનતારૂપે એનું વેદન થાય છે. એ એને કાંઈ ગ્રહણ કરવાનું એને નથી, એ તો જાણવામાં ને વેદનમાં આવે છે.

શ્રોતા : સમ્યગ્જ્ઞાનની પર્યાય છે અને વર્તમાનમાં તો મિથ્યાજ્ઞાનરૂપે ચાલે છે, તો પહેલાં પછી ક્યું એવું થાય?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને સમ્યગ્જ્ઞાનની પર્યાય થાય તો મિથ્યાજ્ઞાનનો વ્યય થઈ જાય છે. એક તો એ સમ્યક્ ને મિથ્યા બેય...છે. એમ પહેલાં મિથ્યાજ્ઞાનની પર્યાય હોય પોતે પલટી નાખે પોતે સ્વભાવ તરફ જાય તો સમ્યક્ પર્યાય પ્રગટ થાય ને વિભાવપર્યાયનો વ્યય થાય છે, અભ્યાસ કરે ત્યાં સુધી, તો હજી બે પર્યાય તો કાંઈ સાથે હોતી નથી. અભ્યાસ કરે ત્યાં સુધી તો એ એકત્વબુદ્ધિમાં પડી રહ્યો છે. ભેદજ્ઞાન થાય ત્યારે એને શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ થાય. એ જેટલી શુદ્ધ થઈ એટલી શુદ્ધ બાકીની અશુદ્ધ જે અમુક જે અસ્થિરતારૂપે છે, એ અશુદ્ધ છે. બેય એક સાથે આમ સમ્યક્ થાય ત્યાં મિથ્યાત્વનો વ્યય થાય છે.

શ્રોતાઓ : પ્રશમમૂર્તિ ભગવતી માતનો જય હો.

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો.

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૫

શ્રોતા : સંસારમાં તો આપણે એમ કહીએ કે આનો ઘા વાગી ગયો કે વચનામૃતમાં એ રીતે લીધું છે, કે સ્વભાવ સાંભળતા સોંસરવટ ઘા વાગે ત્યાં એ પ્રકાર શી રીતે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ કાંઈ જુદી જાતનું કહે છે. એમ તો વિભાવ સાથે એકત્વ થઈ ગયો છે, એવું કાંઈ નહીં પણ અંદરથી કાંઈ જુદો જ ઘા વાગે એમ એવું સ્વરૂપ તરફ જવાનો ઘા વાગે એમ. સૌંસરવટ એમ. અહીં આ વિભાવની એકત્વબુદ્ધિ પડી છે. આ અંતરમાં જવા એવો ઘા વાગે કે અત્યાર સુધી આ પરિભ્રમણ કરીને આમાં (ને આમાં રહ્યો) એનો ઘા વાગે પોતા તરફ જવાનો ઘા વાગે કે એને પોતા તરફ ગયા વગર (છૂટકો નથી) પુરુષાર્થથી અંદરથી ઉપડી જાય એવો ઘા વાગે. અપૂર્વતા લાગે. એવી ભેદજ્ઞાનની વાણી સાંભળીને બીજાને ભેદજ્ઞાન થઈ જાય. અંદર ઘા વાગે અંદરથી પોતે જુદો પડી જાય. ગુરુદેવની વાણીનું નિમિત્ત પ્રબળ હતું, જેને ઉપાદાન પ્રગટ થાય એને ભેદજ્ઞાન થયા વગર રહે નહીં. એવું એનું નિમિત્ત કે એવી જાતનું ઉપાદાન તૈયાર થાય એ જાતનો પોતાને ઘા વાગે. (જ્ઞાન) લક્ષણથી આત્માને ઓળખે. કે જે જ્ઞાન લક્ષણ છે, તે જ આત્મા છે. એ જ્ઞાનલક્ષણનો ધરનારો જે જ્ઞાયક આખું દ્રવ્ય છે, તે આત્મા છે. એને પોતે અનંતગુણથી ભરેલો છે, પણ એને એ ઓળખી નથી શકતો. પણ એ જ્ઞાનલક્ષણથી ઓળખાય છે. આ વિભાવ છે (તે) બધો આકુળતારૂપ છે.

ગમે તેવા ઉંચા ભાવો હોય, તોય પણ (એ) બધા શુભભાવો (છે) પણ એનાથી આત્માનો સ્વભાવ જુદો છે, શુદ્ધાત્મા નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ છે. એને અંતરમાંથી સ્વભાવ ઓળખે ઉપર ઉપરથી ઓળખે નક્કી કરે પણ અંતરમાંથી એને સ્વભાવ ઓળખીને નક્કી કરવાનો પ્રયત્ન કરે. એ શુદ્ધાત્મા જ્યાં સુધી પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની મહિમા ને બધું હોય અથવા વીતરાગદ્વેશ ન થાય ત્યાં સુધી શુભભાવ વચ્ચે હોય છે. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની મહિમા, શ્રુતનું ચિંતવન એ બધું (હોય) પણ એ બધાથી હું શુદ્ધાત્મા ચૈતન્ય મારું તત્ત્વ જુદું છે, એ દ્રવ્ય શું છે, એના ગુણો શું છે, એની પર્યાય શું છે, એ બધું એને લક્ષણથી ઓળખે બરાબર. એમાં જે જ્ઞાનલક્ષણ છે, તે જ હું છું બાકીનું છે, તે હું નથી. એવી પ્રતીત અંદર દઢ કરી એનું જ્ઞાન કરી અને પછી એને લીનતા કરવાનું, ભેદજ્ઞાન કરવાનું ક્ષણે ક્ષણે પ્રયત્ન કરે, વારંવાર ભેદજ્ઞાન કરવાનો પ્રયત્ન કરે, ક્ષણે ક્ષણે કે આ હું છું ને આ હું નથી, પણ એટલી એની લગની લાગે, મહિમા લાગે, તો થાય. તે જ્ઞાન એને અંદરથી મહિમાથી ભરપૂર લાગે જ્ઞાયક એ જ્ઞાયક આનંદથી ભરેલો છે, પણ એને દેખાતો નથી, પણ એની જો એને મહિમા આવે તો એ કરી શકે. મહિમા વગર કરી ન શકાય. એને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરે છે લક્ષણથી.

ગુરુદેવ બતાવે છે, દેવ જિનેન્દ્રદેવ બતાવે છે, એને પોતે ગ્રહણ કરે તો દેશનાલબ્ધિ થાય અંતરમાં પોતે ગ્રહણ કરે તો થાય. અનાદિકાળથી નથી પ્રાપ્ત થયું એ ઉપદેશ ગુરુદેવનો અને જિનેન્દ્રદેવનો ઉપદેશ પોતે અંદર ગ્રહણ કર્યો નથી. એવો નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ છે, કે ઉપદેશ મળે અને જો પોતાનું ઉપાદાન તૈયાર થાય, તો અવશ્ય પ્રગટ થાય. અનંતકાળની જેને એકવાર તો જિનેન્દ્રદેવ અથવા ગુરુ તો મળવા જોઈએ એવો નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે, પણ ઉપાદાન પોતાનું તૈયાર થાય, તો અંદર દેશનાલબ્ધિ પ્રગટ થાય, તો એને પ્રાપ્ત થયા વગર રહેતું નથી. એવો અપૂર્વ આત્મા છે, એની અપૂર્વતા લાગવી જોઈએ. માર્ગની અપૂર્વતા, સ્વાનુભૂતિની અપૂર્વતા અને ગુરુદેવે જે બતાવ્યું વાણી અપૂર્વ છે, એ અપૂર્વતા પોતે અંદરથી ગ્રહણ કરે કે આ કોઈ વસ્તુ અપૂર્વ છે. પછી એ જ્ઞાનથી જ્ઞાનલક્ષણ જે જાણનારો છે, તે હું છું. બાકીનું તે હું નથી જે જ્ઞાયક જાણનારો એમાં આનંદ અને એ બધું એમાં છે. એ નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ એવો આત્મા મહિમાથી ભરપૂર જગતથી જુદો એવો અનુપમ આત્મા છે. જેને પોતે ધારણ કરે એની મહિમા કરે એને સ્વભાવથી ઓળખે તો પ્રાપ્ત થાય.

શ્રોતા : નિવૃત્તિ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિવૃત્તિ બહારથી ભલે નિવૃત્તિ લે પણ અંદરથી પોતે નિવૃત્ત અંતરથી થાવાનો પ્રયત્ન કરે, બહારની નિવૃત્તિ નિમિત્તરૂપ છે. પણ અંતરમાં પોતે નિવૃત્ત થાવાનો પોતે પ્રયત્ન કરે, બીજા વિકલ્પથી મનને પાછું વાળીને પોતે આત્માને ઓળખવા માટે મનને જોડે, એવા વિચારોમાં જ્ઞાનસ્વભાવ જ્ઞાયકને ઓળખવા માટે જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવા માટે પોતે અંતરમાંથી એવી નિવૃત્તની પરિણતિ કરીને પોતે કરે તો નિવૃત્તિ નિમિત્તરૂપ થાય. સત્સંગ આદિ પોતે અંદર ગ્રહણ કરે તો સત્સંગ સત્સંગરૂપે નિવડે. નિવૃત્તિ નિવૃત્તિરૂપે પોતે અંદરથી પ્રયત્ન કરે તો થાય. બધા નિમિત્તો તો હોય છે વચ્ચે.

શ્રોતા : પોતાને એવું વેદનમાં આવવું જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદરથી એવો પ્રયત્ન કરે તો વેદનમાં આવે કે હું જ્ઞાયક છું હું જુદો જ્ઞાયક છું એવું ભેદજ્ઞાન કરવાનો પ્રયત્ન કરે તો વેદનમાં આવે. ત્યાં સુધીની મહિમા કરે, ભાવના કરે, વિચાર કરે, વાંચન કરે, લગની લગાડે એ બધું કરે અને એને સ્વભાવ ઓળખીને અંદરથી જુદો પાડવાનો પ્રયત્ન કરે તો એને વેદન અંદર થાય. બાકી અનંતકાળથી બહારનું ઘણું કર્યું છે. બધી ક્રિયાઓ કરી, શુભભાવો કર્યા, પુણ્ય કર્યા, દેવલોક ગયો, તોપણ ભવનો અભાવ તો થયો નથી. અનંતવાર દેવલોકે ગયો

પણ એ ભવનો અભાવ નથી, એ પણ એક સંસાર છે. પણ ભવનો અભાવ તો શુદ્ધાત્માને ઓળખે તો થાય. જ્યાં સુધી ન થાય ત્યાં સુધી ભાવના કરે એ વિચાર કરે, શ્રુતનું ચિંતવન કરે, શાસ્ત્રો વાંચે બધું કરે, જ્યાં સુધી દર્શન કરે, નિવૃત્તિ લે, એ બધું ન થાય ત્યાં સુધી અંદર એ પ્રયત્ન કર્યા કરે, પણ શ્રદ્ધા બરાબર રાખે કે માર્ગ તો આ જ છે. ચૈતન્ય વસ્તુ કોઈ અપૂર્વ છે અને અપૂર્વ માર્ગ ગુરુદેવે બતાવ્યો છે, એ અજોડ છે. અંતર આત્મા ઉપર શ્રદ્ધા રાખે. શાસ્ત્રમાં આવે છે, કે તું શ્રદ્ધા તો બરાબર કરજે, પછી થઈ ન શકે, તારો પ્રયત્ન મંદ હોય તો ધીરે ધીરે થાય પણ એટલા માટે થઈને તું ઉત્સાહને મોળો કરીને બીજે રસ્તે જઈશ નહીં. શ્રદ્ધા તો આ જ કર, વસ્તુ તો આ જ છે. માર્ગ તો આ જ છે. પ્રતીત બરાબર કરજે, એની રચિ કરજે. માર્ગ અંતરમાં છે ક્યાંય બહાર નથી. પછી અંતરદૃષ્ટિ કરીને અંતરમાંથી વસ્તુને બહાર લાવવી ભગવાનને ઓળખવા (પ્રયત્ન કરી) ભેદજ્ઞાન કરવું.

શ્રોતા : જ્ઞાયક જુદો જ છે, એમ તો આપના પ્રતાપે ને ગુરુદેવના પ્રતાપે ખ્યાલમાં આવે છે અમને એમ જ છે, કે જ્ઞાયક જુદો છે, પણ છતાંયે મને અંતરમાં એમ મુંજારો થાય, કે અશુભમાં તો રુચતું નથી જરાય તો શુભમાં એમ થાય, કે આમ સવારમાં ગુરુદેવનું પ્રવચન એમાં દોડી દોડીને જવાનું મન થાય, સવારમાં ઉઠીએ તો એમ થાય, કે જલ્દી મંદિરે જાઉં, પૂજા કરું, જલ્દી ગુરુદેવનું વ્યાખ્યાન સાંભળું મંદિરથી આવવાનું મનેય ન થાય કોઈ કારણસર કદાચ કોઈવાર વહેલા મોડું થાય, તો મને અહીં આકુળતા થઈ જાય, એમ થાય, કે મારી પાંચ મિનિટ ખોટી થઈ ગઈ છે. આજ મને ગુરુદેવનું પ્રવચન છૂટી ગયું એમ કેમ થાય? મને એમ થાય હું આવી રીતે દોડી દોડીને જાઉં, આવી રીતે કદાચ ન થાય કોઈવાર ન થાય, તો મને આકુળતા થાય છે, તો મને સ્વભાવનો આગ્રહ નથી શું છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ કે એમાં આગ્રહ નથી આવી જાતો. એમ પોતાને એવી શ્રદ્ધા થઈ ગઈ હોય કે ગુરુદેવને પ્રતાપે કે ગુરુદેવે માર્ગ કોઈ અપૂર્વ બતાવ્યો છે માર્ગ તો અંદર ઈ બધા, શુભભાવથી પણ આત્મા પોતે જુદો છે, એ પોતાને શ્રદ્ધા હોય જ આપણને એવી જ્ઞાનની પરિણતિ પણ પ્રગટ થઈ હોય પણ ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ જેને પ્રગટ થાય ઈ એને પણ શુભભાવો તો આવે. જેને અંદરમાં જેને શાસ્ત્રમાં આવે છે પદ્મનંદિ આચાર્ય કહે છે, કે આચાર્યો કહે છે, કે ગૃહસ્થાશ્રમની અંદર શ્રાવકોને એવું થાય છે જેને ભાવના હોય ને એને, શ્રાવકો એમ કહે આટલો આખો દિવસ મારે ગૃહસ્થાશ્રમના કાર્યોની અંદર એક ભગવાનના દર્શન ન થાય, તો દુઃખદાયી લાગે શાસ્ત્રમાં છે કે એને એ દિવસ ભગવાનના દર્શન વગરનું જીવન એવું લાગે છે, કે જાણે

અમુક કાળ જાણે સંસારનો, ... એવું આવે છે પદ્મનંદી આચાર્યમાં. આજ મને ભગવાનના દર્શન ન થયા કે આજ મને કાંઈ શાસ્ત્રની સ્વાધ્યાય ન થઈ, તો એને એવી ભાવના આવ્યા વગર રહેતી નથી શ્રાવકોને શુભભાવના, કારણ કે અંતરમાં જે લીનતા સમ્યગ્દષ્ટિઓને લીનતા નથી પૂરી મુનિદશા જેવી દશા નથી, તો એને એવી ભાવના આવે છે, તો રુચિવાળાને સહજ આવે છે, કે આજ મને ભગવાનના દર્શન નથી થયા, કે આજ મને શાસ્ત્રનો સ્વાધ્યાય થયો નથી.

એમ પણ આવે છે, કે જ્યે દિવસ ઘરના આંગણે જ્યારે મુનિરાજને ન જોઉં મુનિરાજ આંગણે ન પધારે અરેરે! આજ મારે ઘરે કોઈ મુનિરાજ નથી આવ્યા એનો પણ એને ખેદ થાય પણ પછી શાંતિ રાખે, દુઃખ-આકુળતા ન કરે પણ એની ભાવના થાય ને ખેદ થયા વગર કે અરેરે! આ આખો (દિવસ) ગૃહસ્થાશ્રમના બધા કાર્યો મેં કર્યા, પણ મેં ભગવાનના દર્શન ન કર્યા, આજનો દિવસ મારો આમ નકામો ગયો એવું એને લાગે. જેટલું એને એટલું બધું એને દુઃખ લાગે છે, એ કાંઈક દૃષ્ટાંત આવે છે મારો આ બધો સંસાર એવો થઈ ગયો છે આજ મને ભગવાનના દર્શન ન થયા કે આજ મને શાસ્ત્રની સ્વાધ્યાય ન થઈ કે આજ અમારે આંગણે કોઈ મુનિરાજ પધાર્યા નથી એવી શુભભાવના શ્રાવકોને શુભભાવના એવી આવે જ, એમાં એને કાંઈ રથ નિકળે પછી આગ્રહ નથી આવતો, ... જેવા પ્રસંગો બને છે, કે જીવનની અંદર કોઈ અન્યમતોનું કાંઈ રથ નિકળે પછી જિનેન્દ્રનો રથ નિકળે અને બીજાનો રથ (પહેલાં) નીકળે તો એને એટલું દુઃખ થાય છે, મારો જિનેન્દ્ર શાસન પાછળ રહે અને બીજા મતો કોઈ એની આગળ (નીકળે), તો એને આહારપાણીનો ત્યાગ કરીને એ કહે છે. જિનેન્દ્ર રથ આગળ નિકળે ત્યારે જ આહાર ગ્રહણ કરું, એવી ભાવના આવે છે, એને શુભભાવનામાં એને એવી ભાવના આવ્યા વગર રહેતી નથી. એમાં કાંઈ જે શ્રાવકો ભેદજ્ઞાનની પરિણતિવાળા છે, એને પણ એવી ભાવના આવે છે અને એકત્વબુદ્ધિ તોપણ નથી થાતી. શુભભાવમાં એવી ભાવના એને આવે કે શ્રાવકોને સમ્યગ્દષ્ટિને જ્યે દિવસ ભગવાનના દર્શન ન થાય, જ્યે દિવસે શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય ન થાય તે દિવસ તો એને એમ થાય આજનો દિવસ મારો નકામો ગયો એવો એને ખેદ થાય, કે મારું જીવન ભેદજ્ઞાનની પરિણતિમય છે, મારું જીવન આ અશુભ બીજા કાર્યોમાં આવી રીતે ચાલ્યો જાય અને આ જે મુખ્ય છે મારાથી ન થયું એ જ જાતની ભાવના એને રહે છે. શુભભાવની ભાવના જિજ્ઞાસુઓને થાય જ, થઈ જાય છે.

શ્રોતા : એમ જ થઈ જાય કે સવારમાં એક વખત દર્શન કરવા તો જાવું જ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જો કે એને ખેદ થાય પણ એમાં એવું માને છે કે એવો આગ્રહ પડ્યો એવો ભાવ નથી. કે જેને ક્રિયાકાંડનો આગ્રહ જ હોય એ વાત આખી જુદી જ છે હજી એ ભાવના થાય છે, કે શુદ્ધાત્મા અંદરમાં છે. આ પણ અત્યારે કાંઈ હું શુદ્ધાત્મામાં લીન થઈ શકતો નથી, કે અથવા શુદ્ધાત્મા ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ નથી, એમને એમ છે એ એનો આગ્રહ છે. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની એની ઉપર એને ભાવના એમ હોય છે, મારું જ કાર્ય છે કે આજ મેં કાંઈ દાન દીધું નહીં. આજ મેં કાંઈ કર્યું નહીં, આજ મેં ભગવાનના પૂજા કે દર્શન કાંઈ ન થયું, તો એને ખેદ થાય છે. જેમાં ભગવાનના દર્શન નથી જે ભગવાનનું ધ્યાન નથી, કે મુનિરાજના જ્યાં આવાગમન નથી, એવા કે આવા ગૃહસ્થાશ્રમને શું કરવું? ગૃહસ્થાશ્રમને ઉદય એવા થાય છે જ્યાં શુભના કાર્યો ન થાય, તો એને ખેદ થાય. દૃષ્ટાંત આવે છે (ભરત ચક્રવર્તીને) ત્રણ વધામણી મળે છે, કે એને આયુધશાળામાં ચક્રરત્ન પ્રગટે છે, એને પુત્રરત્ન થાય છે ત્રણ વધામણી ભગવાનને કેવળજ્ઞાન થાય છે. ત્રણ વધાઈઓમાં પહેલો હું કયો ઉત્સવ કરું? કે ભગવાનને કેવળજ્ઞાન થયું એ ઉત્સવ પહેલાં કરું. એ દર્શન કરવા જાય છે, એટલે એ પહેલાં આ છોકરો જન્મે છે એનો ઉત્સવ પછી. ચક્રવર્તીનું પદ લઈને આવ્યા છે ચક્રરત્ન પ્રગટ્યું એ રાજપદવીનો ઉત્સવ પછી, આ પુત્રનો ઉત્સવ એ પછી. ભગવાનને કેવળજ્ઞાન થયું એ ઉત્સવ હું પહેલાં કરું. એટલે એ ઉત્સવ પહેલાં ભગવાનના સમોસરણમાં પહેલાં જાય છે.

જેમ મારા હૃદયમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર મુખ્ય છે દરેક પ્રસંગોની અંદર. અંદર શુદ્ધાત્મા મુખ્ય. પણ બહારમાં દેવગુરુશાસ્ત્ર. શાંતિ રાખે પણ એને ખેદ પણ થાય છે. એ એક જાતનું પછી આ આચાર્યદેવ કહે છે, જેને ભગવાનના દર્શન ને કેમ ઓલું વ્યસન પડી જાય એમ હે પ્રભુ! મને તમારું વ્યસન થઈ ગયું છે. તમારા ભગવાનના ભક્તિ કે ભગવાનના દર્શન વગર મને ચેન નથી પડતું એમ. (શ્રોતા : તો એણે અહીંયા શું કરવાનું?) તો એ પ્રયત્ન કરવાનો, જ્યાં સુધી એ ન થાય ત્યાં (સુધી) તો એ અપૂર્વતા તો મનમાં છે જ પણ આ શુભભાવમાં પણ એને દેવગુરુશાસ્ત્રની મહિમા અને એના કાર્યોમાં જોડાવાનું એને મુખ્ય હોય છે.

અશુભ તો રુચે નહીં ને મુમુક્ષુને તો કાંઈ અશુભ તો રુચે નહીં, અને શુદ્ધાત્મા તો પ્રગટ થયો નથી, તો એ ઊભો ક્યાં રહે? શુભમાં જ ઊભા રહેવાનું સ્થાન છે. બીજે ક્યાં ઊભો રહે? ક્યાંક જીવ પોતે પોતાની પરિણતિને ઊભો તો રાખે, તો એનો પછી રાગ ક્યાં ઊભો રહે? એ શુભભાવમાં જિનેન્દ્રદેવ ગુરુ એ ન્યાં જ એનો જ ભાવ ઊભો

રહે છે, ક્યાંક ઊભો તો રહે! જો એમાં એ ઊભો નહીં રહે તો એને ઉલ્ટાનું શૂન્યતા જેવું આવી જાય એને ક્યાંક પોતાનું ક્યાંક શુભમાં ને ક્યાંક અશુભમાં આવી જાય. ક્યાંક ઊભો તો રહે જ છે. ઓલું તો રુચિ અંદર આત્માની રુચિ હારે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને મેળ છે, કે એમાં એની સમીપતા રહે છે. રુચિની પુષ્ટિનું કારણ બને છે. અશુભમાં તો રુચિની પુષ્ટિનું કાંઈ કારણ હોતું નથી. ભગવાનની રુચિ ને પુષ્ટિ છે, તો કાંઈ મંદિર જાય તો કાંઈ સાંભળવાનું મળે, તો એને રુચિની પુષ્ટિ થઈ જાય. પોતાની રુચિ પુષ્ટ થાય છે, એમ. ખેદ તો થઈ જાય કે આખો દિવસ કાંઈ થયું નહીં. ... કાંઈ શાસ્ત્ર ન વંચાય કાંઈ ખેદ તો થઈ જાય. તેમ એમ તો શુભભાવમાં જ ઊભો રહે બીજે ક્યાં જાય? શુદ્ધ આત્મામાં તો લીનતા થતી નથી. શુદ્ધાત્માને ઓળખ્યો પણ નથી. કંઈ સમ્યગ્દષ્ટિને શુભભાવ તો આવે છે. મુનિઓને આવે છે. અંતર્મુહૂર્ત અંતર્મુહૂર્ત સ્વરૂપમાં જ્યાં બહાર આવે ત્યાં શુભભાવ જ આવે છે. આલોચના પાઠમાં આવે છે, કે ત્રણ લોકનું રાજ મને પ્રિય નથી. પૃથ્વીનું રાજ પહેલા કહે છે, પૃથ્વીનું રાજ મને પ્રિય નથી. પછી કહે છે પૃથ્વીનું રાજ્ય તો શું? ત્રણલોકનું રાજ્ય મને પ્રિય નથી. તમે જે ઉપદેશની જમાવટ કરી છે, એના આગળ મને પૃથ્વીનું રાજ્ય પણ (પ્રિય નથી).

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો
માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો.

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૬

શ્રોતા : (પોતામાં) એ કેટલી ખામી છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે કરે તો થાય એમ છે. ગુરુદેવે તો ઘણું દર્શાવ્યું છે. વિચાર ને વાંચન ને આત્માને ગ્રહણ કરવો બધું પોતે કરે તો થાય એમ છે. ઉપયોગ તો બહાર અનાદિનો જાય છે. એમાંથી બહારનો રસ ઓછો થાય, ચૈતન્યનો રસ વધે તો થાય, અંદર મહિમા આવે તો થાય પોતાની જ્યાં અંતરમાં હોય એટલી પોતાની

ખામી છે. જો અંદરથી રુચિ થાય તો પોતે પોતાનો ઉપયોગ અંદરમાં (જોડે) પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાની ખામી છે બહાર ભમે છે, બાકી રુચિ અંદર વધારે થાય, તો ઉપયોગ ફેરે ને આત્મા પ્રાપ્ત થાય.

શ્રોતા : રુચિની ખામી હોય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિની ખામી..

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ કહેતા ને, શાસ્ત્રમાં આવે છે. કે, જો થઈ શકે તો ઉગ્રપણે પુરુષાર્થ કરજે, નહીંતર શ્રદ્ધા તો બરાબર કરજે. શ્રદ્ધા તો બરાબર કરવાની છે, માર્ગ તો આ જ છે. ગુરુદેવે જેમ બતાવ્યો એ માર્ગ ભેદજ્ઞાનનો, દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. કોઈ કોઈનું કરી શકતું નથી. પોતાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય પોતામાં, બીજાના બીજામાં. દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. શ્રદ્ધા તો બરાબર કરજે, કે ભેદજ્ઞાન તે જ મુક્તિનો માર્ગ (છે). ચૈતન્યને ગ્રહણ કરવો, દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરવી, અંતરમાં શ્રદ્ધા ને જ્ઞાન યથાર્થ લીનતા કરે તો સ્વાનુભૂતિનો માર્ગ (મળે) સ્વાનુભૂતિ થાય એમ છે. શ્રદ્ધા તો બરાબર કરજે, ને થઈ શકે તો પુરુષાર્થ ઉગ્ર કરજે અને ન થઈ શકે તો શ્રદ્ધા કરજે. નથી થઈ શકતું માટે થાકી જવાય માટે બીજો માર્ગ છે; એમ શ્રદ્ધામાં ફેરફાર કરવો નહીં. એમ શ્રદ્ધામાં તો બરાબર રાખવી કે આ માર્ગે જાવું છે, ને ભાવનગર આ તરફ છે, તો જે માર્ગ તો આ છે, શ્રદ્ધા કરજે પછી ચાલી કેટલું શકાય, એ પોતાના પોતાની શક્તિ પ્રમાણે પણ માર્ગ તો એણે ગોતવાનો છે. જો થઈ શકે તો સ્વાધ્યાય, પ્રતિક્રમણ આદિ (કે) ધ્યાન કરજે અને જો શક્તિવિહિન હોય તો શ્રદ્ધા તો બરાબર (કરજે). આચાર્યદેવ અને ગુરુદેવ એવું કહે છે, (કે) શ્રદ્ધા કરે તો સમ્યગ્દર્શન, મુનિદશા, કેવળજ્ઞાન બધું તું પ્રગટ કરીને પુરુષાર્થ (કરજે), એમ પણ ન થઈ શકે તો સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કર.

સમ્યગ્દર્શન કરવાની એટલી ઉગ્રતા ન હોય તો શ્રદ્ધા કરજે. જો પોતાના પુરુષાર્થથી યથાર્થ શ્રદ્ધા કરે તો બરાબર છે. એ ન થઈ શકે, તો તું ભાવના ભાવનારૂપ સમજણ વિચારીને કરજે. એમ સમજ્યા વગરની શ્રદ્ધા તો, ઈ શ્રદ્ધા કાંઈ કામની નથી. પણ ગુરુદેવને પ્રતાપે એટલું તો સમજે કે માર્ગ કાંઈ જુદો છે. એવી શ્રદ્ધા કરવા જેવી છે, એમ ઓઘે ઓઘે શ્રદ્ધા, એમ ઓઘે ઓઘે નહીં. ગુરુદેવે કીધું માર્ગ કંઈક જુદો છે, અપૂર્વ છે અંતરમાં કરવાનું છે, બહારમાં ક્યાંય નથી. બહારની અનંતકાળ આ બધી ક્રિયાઓ કરી, શુભભાવ તો પુણ્યબંધનું કારણ છે, એ પુણ્યબંધ(થી) તો ભવનો

અભાવ થાતો નથી. તારો ભવ તો ઊભો રહે છે. દેવલોક થાય તોય ભવનો અભાવ થાતો નથી. પણ ભવનો અભાવ તો શુદ્ધાત્માને ઓળખવાથી થાય છે.

એવું જે ગુરુદેવે કીધેલી વાસ્તવિક અપૂર્વતા લાવીને એવી શ્રદ્ધા કરજે. એમ ઓઘો ઓઘે નથી શ્રદ્ધા એવી શ્રદ્ધા તો કાંઈ કામની નથી. હવે એવી સમજણ કરવાની કે માર્ગ તો કોઈ અપૂર્વ છે, વસ્તુ કોઈ અપૂર્વ છે, ગુરુદેવે કોઈ અપૂર્વ માર્ગ બતાવ્યો છે. અંતર દૃષ્ટિ કરીને અંતરમાં માર્ગ છે, એમ ન્યાં જઈને પ્રયત્ન કરવાનો છે. માટે એ બાજુ જ પ્રયત્ન વળે બાકી ઓઘે ઓઘે બધા ત્યાગ કર્યા હોય વૈરાગ્ય કર્યા, એ બધું છોડી દીધું, એવું તો અનંકાળમાં ઘણીવાર કર્યા એવું નહીં, માર્ગ જુદો છે એવી અપૂર્વતા લાવીને શ્રદ્ધા કર. તત્પ્રતિચિત્તેન યેન વાર્તાપિઃ શ્રુતાઃ પોતે વાર્તા પણ સાંભળી પણ એ કેવી રીતે પ્રીતિથી એટલે અપૂર્વ રીતે સાંભળી છે. માત્ર શ્રવણ (કરી) સાંભળી લીધી એમ નથી. અંદર પ્રીતિ લાવીને કોઈ અપૂર્વ રીતે જો સાંભળ્યું છે. તો જ ભાવિનિર્વાણ ભાજનમ્. અપૂર્વતાથી સાંભળે તો કાંઈ ગુરુદેવના શ્રવણો વર્ષો સુધી મળ્યા છે, એમનો ઉપદેશ પણ.

શ્રોતા : આ બાજુ ભગવાન આત્મા અંદરમાં બિરાજે છે, એ ત્યાંનું આકર્ષણ એને ખેંચાણ રહ્યા કરે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ખેંચાણ રહ્યા જ કરે છે. આલોચના પાઠમાં આવે છે, કે મારા ગુરુએ મને એવી હૃદયમાં ઉપદેશની એવી જમાવટ કરી છે, કે એની આગળ મને પૃથ્વીનું રાજ્ય પ્રિય નથી. પૃથ્વીનું રાજ્ય તો શું ત્રણલોકનું રાજ્ય પણ પ્રિય નથી. એમ આજે આપણા ગુરુદેવે ઉપદેશની એવી જમાવટ કરી છે, કે રુચિ વૃદ્ધિ પામીને અંતરમાં પોતે (પામે) એવી ગુરુદેવે જે જમાવટ કરી વર્ષો સુધી એની જો પોતે ગ્રહણ કર્યું હોય તો મળે. વર્ષો સુધી એનો ઉપદેશ ગુરુદેવનો તો મળ્યો. અંતરના ભાગ્ય હોય તો મળે. આવા પંચમકાળમાં આવા ગુરુદેવ મળ્યા ને આવો પાછો વર્ષો સુધી એવો ઉપદેશ મળ્યો એ તો મહાભાગ્ય વાત છે. ઝીણું શું કહે છે, એ તો કેટલાક સ્પષ્ટરૂપે પકડે ને કેટલાક ન પકડે

શ્રોતા : વિદેહક્ષેત્રના વાસીઓ નંદીશ્વર દ્વીપ જઈ શકે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મનુષ્યો નથી જઈ શકતા, દેવો જઈ શકે છે. વિદેહક્ષેત્રના બધા મનુષ્યો હોય છે, એ નથી જઈ શકતા. મેરુ પર્વતમાં હજી કોઈ ઋદ્ધિથી દેવો લઈ જાય, તો મેરુ પર્વત ઉપર જવાય છે, પણ નંદીશ્વરમાં નથી જવાતું. મેરુ પર્વત તો અહીં જંબૂદ્વીપમાં, ધાતકીખંડમાં પુષ્કરદ્વીપ બધે મેરુપર્વત છે ન્યાં જઈ શકે છે અને આ તો

છે અઢીદ્વીપ બહાર. જ્યાં આ મનુષ્યોની વસ્તી નથી એવે ઠેકાણે છે, આ નંદીશ્વર... નંદીશ્વરના શાશ્વતા પ્રતિમાઓ છે. મેરુ પર્વતમાં સોળ સોળ જિનાલયો છે, એ બધા વિદેહક્ષેત્રની વચમાં છે મેરુ પર્વત. મેરુ પર્વત કોઈ દેવો લઈ જાય, કોઈ ઋદ્ધિથી જઈ શકાય છે મેરુ પર્વત પર, પણ નંદીશ્વરે નથી જવાતું.

શ્રોતા : આપે જે સામાન્ય રીતે આકાંક્ષા હોય છે, કે વિદેહક્ષેત્રમાં આપણો જન્મ થાય ભગવાનના સમવસરણમાં પછી બીજા ક્ષેત્રમાંથી નંદીશ્વરદ્વીપમાં કે ભગવાનના દર્શન કરવા નથી જઈ શકતા એવું થાય શા માટે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નંદીશ્વરમાં નથી જવાતું ન્યાં દેવો જ જાય છે. આ લોક અઢી દ્વીપ છે, જેમાં મનુષ્યો વસે છે. મનુષ્યો જ્યાં નથી વસતા ન્યાં છે નંદીશ્વર. એની ઈચ્છા થાય તોય જઈ શકતા નથી. એક શ્રીકંઠ રાજા હતા એને નંદીશ્વરે જાવાની ઈચ્છા થઈ. વિમાન લઈને નીકળ્યા છે વિદ્યાધર રાજા, પણ ત્યાં માનુષોત્તર પર્વત આવ્યા વિમાન અટકી ગયું. આગળ જવાયું નહીં. દેવો બધા જાતા હતા, એને જોઈને એમ થયું કે હું પણ જાઉં. પણ માનુષોત્તર પર્વત આવ્યો ત્યાં વિમાન અટકી ગયું. પછી આગળ મનુષ્યો જઈ શકતા નથી. એને વૈરાગ્ય આવ્યો મનુષ્યો નથી જઈ શકતા પછી એ મુનિ થઈ જાય છે. મનુષ્યો નંદીશ્વરમાં નથી જઈ શકતા.

વિદેહક્ષેત્રમાં સાક્ષાત્ ભગવાન બિરાજતા હોય ન્યાં જન્મ થાય છે નંદીશ્વરમાં નથી જવાતું. વિદેહક્ષેત્રમાં જન્મ થાય તોય પોતે આત્માનું કરે ભગવાનનો યોગ હોય. સાક્ષાત્ ભગવાન બિરાજતા હોય, એમ પોતે શ્રવણ કરે તો પોતાને લાભ થાય. તેવા ક્ષેત્રમાં ઘણીવાર ગયો, પણ પોતે આત્માનો લાભ ન લીધો, તો એમને એમ પરિભ્રમણ ઊભું રહે છે. વિદેહક્ષેત્રમાં જો આત્માનો લાભ લે તો ભગવાન સાક્ષાત્ બિરાજી રહ્યા છે. અહીંયા નંદનવન ને બધા વનની અંદર મંદિરો છે ન્યાં જઈ શકાય છે મેરુ પર્વતમાં. એ મેરુપર્વત પણ કેટલા ઉંચા છે, એ મેરુ પર્વતની અંદર જેટલા ભગવાન જન્મે એનો જન્મ-અભિષેક મેરુ પર્વત ઉપર થાય છે. પાંડુકવન છે, એના ઉપર (ભગવાનના) દરેક ભગવાન જન્મે, એને ઇન્દ્રો મેરુ પર્વત ઉપર લઈને ત્યાં જન્મ અભિષેક કરે છે. એ મેરુ પર્વત ઉપર, એ મેરુપર્વત એટલો ઉંચો છે, આ દેવલોક છે પહેલો, સુધર્મલોક એને ને મેરુ પર્વતને એક વાળાગ્ર એટલું જ આંતરું છે. એટલો મેરુ પર્વત ઊંચો છે. એવો મેરુ પર્વત છે જેમાં શાશ્વતા મંદિરો, શાશ્વતા પ્રતિમાઓ એમાં પણ છે. આમાં તો જાય જ એવો નિયમ છે. દેવોને. બાકી બીજા કોઈ પ્રસંગે જાતા નથી. અષ્ટાહિનકામાં તો જાય જ છે. (દેવોને) ત્યાગ લેવાતો નથી, મનુષ્ય ભવમાં છે.

શ્રોતા : મનુષ્યભવ પાછો લેવો તો ખરો ને !

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દેવભવમાં મુનિદશા નથી. દેવભવ તો એક, બધા ભવ તો ભવ જ છે. ભવનો અભાવ થાય, તો મુનિદશા આવે, દેવો પણ ક્યારે મનુષ્યભવ પામી ક્યારે મુનિદશા અંગીકાર કરીને, ક્યારે આત્માની સાધના કરી કેવળજ્ઞાન કરીએ એવી ભાવના ભાવે છે કે અમે અહીં મુનિદશા લઈ શકતા નથી. ભગવાનના દર્શન કરે, પૂજા કરે, સ્વાધ્યાય કરે, મુનિદશા આવતી નથી દેવોને. દેવો ભગવાનના કેવળ કલ્યાણક, ભગવાન દીક્ષા લે ત્યારે બધા ઉજવવા આવે છે દેવો. પોતે મુનિપણું અંગીકાર કરી શકતા નથી. ત્યાગ લઈ શકતા નથી. એવી ભાવના ભાવે છે, કે ક્યારે મનુષ્યભવ મળે, અને ક્યારે આત્માનું સાધન મુનિ આ મુનિપણું લઈએ. દેવભવ તો દેવભવ જ છે. મનુષ્યભવ તો આત્માની સાધના કરવા માટે હોય છે. મનુષ્યભવમાં આત્માની સાધના થાય છે. નહીંતર પુણ્ય ઘણું છે દેવભવમાં આત્માની સાધના વિશેષ થઈ શકતી નથી.

શ્રોતા : એવી કંઈ ભાવના એવું કંઈ કાર્ય હોય કે....

એવી કંઈ ભાવના એવી કંઈ ઉત્કૃષ્ટ ભાવના આવે કે મહાવિદેહમાં આપણો જન્મ થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માની સાધના થાય એવા (ભાવ), બધા મને દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રના સમાગમ હોય એવી ભાવના ઊંડી હોય, આત્માની સાધના તરફની, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર તરફની આરાધના હોય, તો સારા ક્ષેત્રમાં જન્મ થાય છે, સારું ક્ષેત્ર એટલે કે જ્યાં ધર્મકાળ વર્તતો હોય એમાં. વિદેહક્ષેત્ર એમાં ધર્મકાળ વર્તે, જ્યાં ભગવાન બિરાજતા હોય એવા ક્ષેત્રમાં જન્મ થાય; એવી આરાધનાના ભાવ હોય તો, જ્યારે સારો કાળ હોય છે, એકદમ સારો ત્યારે વિદેહક્ષેત્રમાં ભગવાન હોય છે, અહીં ભરતક્ષેત્રમાં ભગવાન હોય છે. દરેક ક્ષેત્રમાં ભગવાન હોય છે. અત્યારે પંચમકાળ છે, આ ભરતક્ષેત્રમાં ભગવાનના વિરહ છે.

જ્યારે અહીં ચોથો કાળ હતો ત્યારે અહીં પણ મહાવીર ભગવાન આદિ ચોવીસ ભગવાન અહીં પણ થઈ ગયા. સારો કાળ હતો ત્યારે અહીં બધું સારું જ હતું, આ બધા કાળ ભરતક્ષેત્રમાં લાગુ પડે છે. વિદેહક્ષેત્રમાં કાળ નથી લાગુ પડતો આવો ત્યાં સદાય ચોથો કાળ છે. ન્યાં સદાય ભગવાન વિચરે છે. પણ પોતે એવી આરાધના કરે તો ત્યાં જન્મ થાય. મને આત્મા કેમ પ્રાપ્ત થાય, મને દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર, હું સમતા કેમ મળે એવી ભાવના ઊંડી ભાવના હોય છે.

આત્મા શું છે? આત્મતત્ત્વ એક જુદી વસ્તુ છે, કોઈ અપૂર્વ છે. એને સમજવા માટે સત્સંગ કરવો. વિચાર કરવો, શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવો, એની ઊંડી જિજ્ઞાસા લગની

લગાડવી કે સારભૂત તો એક આત્મા જ છે. બીજું કંઈ સારભૂત નથી. બધા અનંતકાળથી ક્રિયાઓમાં ને બધે બહાર ધર્મ માને, શુભભાવથી ધર્મ માને, (પણ) શુભભાવથી પુણ્ય બંધાય, દેવલોક થાય પણ ભવનો અભાવ થાતો નથી. ભવનો અભાવ તો એક શુદ્ધાત્માને ઓળખવાથી થાય છે. માટે એ શુદ્ધાત્મા કોણ છે? જ્ઞાનથી અનંતગુણોથી ભરેલો આત્મા કોણ છે, એના ગુણો શું? એની અવસ્થા શું એ બધું એનો વિચાર કરે. જેવા ભગવાન એવો પોતાનો આત્મા છે. એ ભગવાનનો આત્મા, ભગવાને સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરી મુનિદશા પ્રાપ્ત કરી, સ્વાનુભૂતિમાં લીન થઈ ગયા અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું એ માર્ગે ભગવાન જે માર્ગ પ્રગટ કર્યો એ માર્ગ મને કેમ પ્રગટ થાય, એવી જિજ્ઞાસા, રુચિ વારંવાર એનું રટણ, મંથન, વિચાર એ હોવું જોઈએ.

અભ્યાસ કરવો પોતે ચિંતવનથી, બહુ સમજાય નહીં, શાસ્ત્રમાં જોવું, શાસ્ત્રોનો અર્થ ન સમજાય તો સત્સંગ, જે સમજતો હોય એને પૂછવું. સમજનારને પૂછવું કે આના શું અર્થો છે. પોતે વિચાર કરવો. ભેદજ્ઞાન કરવું આ બધા પરિણામો વિકલ્પોથી પણ આત્મા જુદો એનો સ્વભાવ જુદો. સિદ્ધ ભગવાન છે, એવો આત્મા છે, એ આત્મા કેમ ઓળખાય? જ્ઞાયક જાણનારો આત્મા. જ્ઞાયકમાં અનંત આનંદ ભરેલો એ અનુપમ તત્ત્વ છે, એ કેમ ઓળખાય? એની જિજ્ઞાસા, રુચિ, એની લગની ક્ષણે ક્ષણે એની જ ભાવના રહ્યા કરે. ભેદજ્ઞાન કરવું કે એનું હું તો જુદો, આ બધું જુદું છે શરીરેય જુદું વિકલ્પ, આત્માનો સ્વભાવ નહીં એમ જુદો. જેમ પાણી સ્વભાવે નિર્મળ છે, એમ પોતે નિર્મળ સ્વભાવે છે.

કાદવને કારણે મેલું દેખાય પણ ઔષધિ નાખવાથી શાસ્ત્રમાં આવે છે, જુદું નિર્મળ થાય છે, એમ હું સ્વભાવથી નિર્મળ જ છું. વિભાવને લઈને આ મલિનતા દેખાય હું જુદો છું, એમ પોતે પુરુષાર્થથી નક્કી કરે, પ્રતીત કરે, ક્ષણે ક્ષણે એની ભાવના એની લગનીના વિચારો નિરંતર, એના વગર ચૈન ન પડે તો દિવસ ને રાત એની માટે લગની લાગે તો થાય. ક્યાંય ચૈન ન પડે, ક્યાંય ટકે નહીં, ટકેલો છે, પોતાને આત્મા સિવાય ક્યાંય રુચે નહીં. ક્ષણે ક્ષણે ક્ષણે ક્ષણે એનો જ વિચાર ને એની લગની લાગે તો થાય. જેમ બહારની લગની જીવને અનંતકાળથી લાગી ગઈ છે. એ લગની છૂટીને આત્માની લગની લાગવી જોઈએ. આણે તો પહેલા વહેલા જોયા હશે ને!

શ્રોતા : પહેલીવાર આવ્યા.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જેવા ભગવાન એવો પોતાનો (આત્મા) તીર્થંકર ભગવાન સર્વોત્કૃષ્ટ. માતાના ગર્ભમાં આવે, ત્યાં ઇન્દ્રો આવે એની રતનની વર્ષા કરે, જન્મ થાય ત્યાં મેરુ પર્વત ઉપર જન્માભિષેક કરવા ઇન્દ્રો લઈ જાય દીક્ષા વખતે પણ દેવો આવે

છે. એ બધો અહીં આપણે બધું દેખાવ, લોકાંતિક દેવો આવે ભગવાનને દીક્ષા વૈરાગ્ય થાય તો. કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે દેવો આવે છે.

શ્રોતા : અહીંયા અત્યારે આપણને એટલો ભાવ આવે છે, કે તે ખરેખર...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ સાક્ષાત્ ની તો શું વાત કરવી? દેવો મુનિઓ, દેવ દેવીઓ બધા ધ્વનિ સાંભળવા આવે છે. ત્યારે એને ભગવાનની કે ગુરુની કોઈની દેશના મળે, એ દેશના પોતે ગ્રહણ કરે, અંદર ગ્રહણ પોતે કરે ઉપાદાનથી, નિમિત્તમાં કા ભગવાન જિનેન્દ્રદેવ હોય કાં ગુરુ હોય. કોઈ હોય એની દેશનાથી, પોતે અંદર આત્મસ્વભાવ કાંઈક જુદો છે, એને અપૂર્વતા લાગે ને ગ્રહણ કરે, એવો પોતાના સ્વભાવમાં છે. વારંવાર ગુરુ કહે કે તું જુદો, જુદો છે, પોતે પુરુષાર્થથી નક્કી કરે છે કે હું જુદો જ છું, ભેદજ્ઞાન કરે છે. ભગવાન તો જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ છે. એના જેવા કોઈ જગતમાં સર્વોત્કૃષ્ટ નથી. કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સ્વરૂપમાં સમાઈ ગયા છે. અને દેખે (લોકાલોકને) પોતે સ્વરૂપમાં સ્વરૂપમાં જામી ગયા અને એમાં જ્ઞાન સહજ પરિણમે છે. પોતાને જાણે, બીજાને જાણે, સહજ એક સમયની અંદર, એવા ભગવાન હોય, ધ્વનિ વગર, ઇચ્છા વગર, રાગ વગર, ધ્વનિ છૂટે છે. ભગવાન તો પોતે પવિત્રતા અંદર ને પુણ્ય પણ એવા, એટલે બહારથી ધ્વનિ છૂટે છે. ઇન્દ્રો સમોસરણમાં (સાંભળવા આવે છે).

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૭

શ્રોતા : તો અત્યારે આપે કહ્યું ને પ્રત્યક્ષ ગુરુની દેશના તો મળવી જોઈએ. (સદ્ગુરુ મેળવવા) તો જિનબિંબ જિનદર્શનમાં તો આગલા ભવનું પછી હોય એ રીતે ગણાય ને? એમ ગણાય ને?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હા, પ્રત્યક્ષ તો મળવા જ જોઈએ. એકવાર તો પ્રત્યક્ષ મળવા જોઈએ એ અપેક્ષાએ તો પ્રત્યક્ષની મહિમા છે. (શ્રોતા : મહિમા પ્રત્યક્ષની છે.)

ઈ અપેક્ષાએ, અપેક્ષાએ સમજવાનું છે, જિનબિંબની મહિમા કંઈ અપેક્ષાએ છે, એ અપેક્ષા સમજવાની. પ્રત્યક્ષ દેશના મળવી જોઈએ. પ્રત્યક્ષ ચૈતન્યમૂર્તિ મળવા જોઈએ. સમ્યગ્દર્શનની જ્યારે અંદર દેશનાલબ્ધિ થાય, સમ્યગ્દર્શન ભલે પછી થાય પણ દેશનાલબ્ધિ અંતરમાં થાય ત્યારે એને પ્રત્યક્ષ ગુરુ કે પ્રત્યક્ષ દેવ મળવા જોઈએ. જિનબિંબની મહિમા, બીજી રીતે છે, કે જે પોતે સ્થાપના કરે (છે) જિનેન્દ્ર ને, જિનપ્રતિમા તરીકે પોતે જ સ્વીકારે છે, એને એવો લાભ થાય છે, કે જિન સાક્ષાત્, જિનેન્દ્ર ભગવાન જેવો એને લાભ થાય એમ. બાકી ચૈતન્યમૂર્તિ તો મળવા જોઈએ એકવાર તો મળવા જોઈએ. સાક્ષાત્ ની મહિમા; સાક્ષાત્ ની જુદી છે, પણ પ્રતિમાની પણ આવી મહિમા છે, એમ કે નિદ્રાતને નિકાચિત્ કર્મો જે સાક્ષાત્ ભગવાનના સમોસરણમાં જે છૂટે, એવા પ્રતિમાના દર્શનથી છૂટે છે. એમ જિન પ્રતિમાની મહિમા પણ એવી છે કારણ કે પોતે જ સાક્ષાત્ પ્રતિમાને સાક્ષાત્ ભગવાન તરીકે પોતે જ સ્વીકારે છે, એટલે મહિમા છે. એટલે મહિમા છે બાકી પ્રત્યક્ષની મહિમા તો જુદી જ હોય છે.

આ પ્રતિમાઓ કુદરતમાં છે, ઈ ભગવાનની મહિમા બતાવી રહ્યા છે, કે ભગવાન જગતમાં સર્વે સાક્ષાત્ છે. એ ભગવાનની એવી મહિમા છે, કે એ તીર્થંકર ભગવાન જે જગતમાં વિચરે છે, એની મહિમા કે કુદરત પરમાણુઓ પણ પ્રતિમાઓ રૂપે ભગવાનરૂપે પરિણમી જાય, એ ભગવાનની મહિમા સૂચવે છે, કે ભગવાનની મહિમા આવી જ છે, કે કુદરત પણ ભગવાનરૂપે પરિણમી જાય છે. એ પરિણમી જાય છે, તો એ કુદરત પરિણમી જાય એટલે પછી આપણે (શ્રોતા : આપણે અહીં ભાવનાથી સ્થાપના કરીએ છીએ) ભાવનાથી ચૈતન્ય દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ જાય, અને સાધકદશા પરિણમે. એ ભાવ ઉપજે જે સાધના કરતાં કરતાં કેવળજ્ઞાન સુધી પહોંચાય એ ભાવ પ્રત્યક્ષ છે. બાકી તો બધું ભાવનારૂપ છે, ચિંતવનરૂપ છે, જિજ્ઞાસારૂપ છે. પણ જિજ્ઞાસા ને એવી અપૂર્વ જિજ્ઞાસા થાય, તો એમાં અપૂર્વતા પ્રગટ્યા વગર રહેતી નથી.

શાસ્ત્રમાં આવે છે, ને કે ‘તત્પ્રતિપ્રીતિચિત્તેન યેન વાર્તાપિ હી શ્રુતા’ જે વાણી પણ જેણે અપૂર્વભાવથી સાંભળી છે, તો એ ભાવિ નિર્વાણ ભાજનમ્ અવશ્ય એને અંતરમાં પલટો ખાધા વગર એ રહેતો જ નથી. ભગવાનની વાણી ગુરુની વાણી જેણે અપૂર્વ ભાવથી જેણે સાંભળી છે અને અંદર અપૂર્વતા લાવે છે, તો અવશ્ય એ ભાવિ નિર્વાણ ભાજનમ્, એ પણ અપૂર્વ છે.

શ્રોતા : શરૂઆતમાં તો વિકલ્પ પછી

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકલ્પ શરૂઆતમાં તો વિકલ્પ હોય છે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રના મહિમા હોય, દેવ-ગુરુ શું કહે છે, એના, અને તત્ત્વના વિચારો કરે એ બધું કરે, પોતાને રુચિપૂર્વક, એમ કાંઈ બોજો પડી ગયો એમ નહીં. પણ પોતે રુચિપૂર્વક એ પુરુષાર્થ તો કરવાનો રહે છે એને ફેરવે પોતાના પરિણામને કે કરવાનું આ જ છે. બીજું કાંઈ નથી. ગુરુદેવે માર્ગ બતાવ્યો છે. ભેદજ્ઞાન થવાનો, એ ચૈતન્ય જુદો, આ શરીર, બે તત્ત્વ જુદાં વિભાવ સ્વભાવ પોતાનો નથી. એનાથી કેમ જુદું પડવું, જ્ઞાયકને કેમ ઓળખવો એવો બધો પુરુષાર્થ કરવાનો રહે છે. પણ એ સમજે કે, હજી સહજ કરવા, સહજ અંદર જુદો રાખે, કે નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ જુદું છે. પણ શરૂઆતમાં તો વચ્ચે વિકલ્પ આવ્યા વગર રહેતા નથી. પણ વિકલ્પ એ મારું સ્વરૂપ નથી એમ જ્ઞાન કરે, શ્રદ્ધા કરે, પણ વિકલ્પ તો વચ્ચે આવી જ જાય છે. વિકલ્પ વચ્ચે આવે જ છે.

શ્રોતા : જ્ઞાનની વધારે શુદ્ધિ માટે આ વાંચનની જરૂરિયાત કાંઈ વધારે ખરી ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને મૂળ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વ જાણવું, પણ એને દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયનું ઊંડું સ્વરૂપ જાણવા માટે વાંચન કરવું, વચ્ચે કારણ કે નહીંતર તો એને પરિણામો બધા, એને બહાર ગૃહસ્થાશ્રમમાં બીજે-ત્રીજે જાતા હોય એટલે વાંચન હોય, તત્ત્વ સમજવા માટે વાંચન હોય, પણ એનો અર્થ ગુરુદેવે, ગુરુદેવે શું માર્ગ બતાવ્યો છે, એવી રીતે પોતે સમજીને વિચાર કરીને વાંચે, વાંચન તો હોય, પઠન કરે, વાંચન કરે, વિચાર કરે. શરૂઆતમાં તો વાંચન વિચાર, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની મહિમા પણ અંદર કરવાનું જુદું છે. શુદ્ધાત્માને ઓળખવાનું, શ્રદ્ધા એમ બરાબર રાખે.

શ્રોતા : દ્રવ્ય જણાતું નથી અને પર્યાયમાં પરિણામમાં જણાય છે, તો દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કેવી રીતે રાખવી ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દ્રવ્ય જણાતું નથી એમ નહીં, દ્રવ્ય જણાય છે, પણ એ જ્ઞાનની પર્યાયમાં દ્રવ્ય જણાય છે, દ્રવ્યનું સ્વરૂપ તો જણાય છે. દ્રવ્ય અનાદિ અનંત શાશ્વત દ્રવ્ય છે અભેદ તત્ત્વ છે, અનંત ગુણથી ભરેલું છે, એ જ્ઞાનની પર્યાયમાં જણાય છે. એ દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરે છે. દ્રવ્યને ઓળખે છે. દ્રવ્યની પ્રતીત કરે છે, પણ એ પર્યાય કરે છે, એને આલંબન તો દ્રવ્યનું જ હોય છે. પર્યાય આલંબન કોનું કરે; દ્રવ્યનું કરે છે. દ્રવ્ય નથી જણાતું એમ નહીં. દ્રવ્ય પર્યાયમાં દ્રવ્ય જણાય છે. એ પર્યાય ચૈતન્ય પોતાની અવસ્થા છે. એ પોતાની અવસ્થાથી પોતે દ્રવ્યને જાણે છે. જ્ઞાનની પર્યાય પોતાની છે, એ જ્ઞાનની પર્યાયથી પોતે દ્રવ્યને જાણે છે.

શ્રોતા : વેદન તો પર્યાયમાં હોય છે દ્રવ્યમાં તો વેદન હોતું નથી.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વેદન ભલે પર્યાયમાં વેદન આવે પણ કોનું વેદન છે? (દ્રવ્યનું) પર્યાય દ્રવ્યનો આશ્રય કરે છે, વેદન પર્યાયમાં આવે પણ એ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જે છે, એને બધું જ્ઞાનમાં આવી જાય છે. વેદન કરે તોપણ આશ્રય તો દ્રવ્યનો જ છે, એને દ્રવ્ય વગરની અદ્વર અદ્વર પર્યાય હોતી નથી. પર્યાય તો એક અંશ છે. દ્રવ્ય તો અંશી છે. એ અંશીના આશ્રયે જ પર્યાય હોય છે. વેદન સ્વાનુભૂતિમાં પર્યાયનું વેદન હોય પણ એ પર્યાય કોની? દ્રવ્યની છે. એનું દ્રવ્યનું સ્વરૂપ, દ્રવ્યની દૃષ્ટિ ભેગી છે. દ્રવ્યનું વેદન ભેગું આવી જાય છે. પર્યાયનું વેદન એટલે પર્યાય પ્રગટ છે અને દ્રવ્ય અનાદિ અનંત છે, પણ એ દ્રવ્ય તો ભેગું છે. દ્રવ્ય ને પર્યાય બે કટકા જુદા નથી. પર્યાય અંશ છે, ને દ્રવ્ય અંશી છે, ને પર્યાય અંશ છે, બેય કટકા જુદા નથી. એક પુદ્ગલ દ્રવ્ય કે આંબો લ્યો તો એનો લીલો, પીળો, સુગંધ, દુર્ગંધ જે હોય એ કાંઈ આંબાથી જુદી નથી, એ એનું જ સ્વરૂપ છે. એમ દ્રવ્યનું જ્ઞાન, જ્ઞાનની પર્યાય, એ બધું દ્રવ્યના (છે), દ્રવ્યની પર્યાય હોય છે, એ પર્યાયનું વેદન, એટલે એનું દ્રવ્ય ભેગું આવી જાય છે. અપેક્ષાએ એને લક્ષણભેદે ભેદ છે. પર્યાયભેદે ભેદ છે. વાસ્તવિક કાંઈ પર્યાય દ્રવ્યના બે કટકા નથી, વસ્તુભેદ નથી.

શ્રોતા : નિર્ણય કરતા-કરતા તો થાક લાગે છે, તો નિર્વિકલ્પતા સહજ છે, કે મુશ્કેલરૂપ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્વિકલ્પતા સહજ છે, થાક લાગે, એનું થાક વગરનું સ્વરૂપ છે. આલંબન થાક વગરનું છે. થાકની પાછળ, થાક વગરનો વિશ્રાંતરૂપ દ્રવ્ય છે. નિર્વિકલ્પ દ્રવ્ય તો વિશ્રાંતરૂપે છે થાકવાળું નથી. વિકલ્પથી નિર્ણય કરતાં થાક લાગે તો થાક વગરનું કોણ? એ દ્રવ્ય એ થાક વગરનું વિશ્રાંતરૂપ છે. જેને વિકલ્પ તૂટીને સ્વરૂપમાં ઠરી જાય છે, એને વિશ્રાંતિ મળે છે એનો થાક તૂટી થઈ જાય છે. વિકલ્પ છૂટે એટલે એનો થાક તૂટી જાય છે. વિકલ્પવાળું દ્રવ્ય નથી. દ્રવ્ય નિર્વિકલ્પ છે. દ્રવ્ય વિશ્રાંત સ્વરૂપ છે, એમાં વિકલ્પનો થાક નથી. વિકલ્પનો થાક તો વિકલ્પવાળી દશામાં છે. વિકલ્પ વગરનું દ્રવ્ય છે. વિકલ્પ વગરની જ્ઞાતાધારા છે. જ્ઞાતાધારા સહજ છે. જ્ઞાયકની જ્ઞાતાધારા સહજ છે અને વિકલ્પ વગરનું દ્રવ્ય છે અને નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ થાક વગરનું છે. એમાં થાક નથી. થાક એ વસ્તુનું સત્ત્વ જ નથી. વસ્તુ થાક વગરની વિશ્રાંતરૂપ છે.

શ્રોતા : નિર્વિકલ્પતા થવામાં દશા શું હોય છે? નિર્વિકલ્પ જ્યારે થવાનો હોય છે, એની અગાઉ મિથ્યાત્વમાં એની દશા શું હોય છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને સ્વરૂપ સન્મુખ દશા છે. જ્ઞાયકની ધારા જ્ઞાયકરૂપે પરિણમતિ હોય છે, ભેદજ્ઞાનની ધારા ઉગ્ર હોય છે. જ્ઞાતાની ઉગ્ર ધારા હોય છે. ગમે તે વિકલ્પ આવે તો વિકલ્પથી હું જુદો છું, વિકલ્પથી જુદો છું, એવી સહજ ધારા એને પ્રગટી જાય છે. વિકલ્પ આવે પણ વિકલ્પથી; ભેદજ્ઞાન સહજરૂપે પરિણમતું હોય છે. એ વિકલ્પ જુદો ને જ્ઞાયક જુદો, વિકલ્પ જુદો ને જ્ઞાયક જુદો એવી ક્ષણે ક્ષણે ધારા ઉગ્રપણે એની હોય છે. સ્વરૂપ સન્મુખની ધારા ઉગ્ર હોય છે. જ્ઞાયકની જ્ઞાતારૂપે ધારા ઉગ્ર હોય છે.

શ્રોતા : અંતે વેદન મિથ્યાત્વથી નિર્વિકલ્પતા તરફ જતો હોય તો એને વેદન ને શાંતિ હોય છે, કે નથી હોતી ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્યારે આનંદ પ્રગટે નિર્વિકલ્પમાં ત્યારે જ આનંદ છે. જ્યાં સુધી વિકલ્પ છે, ત્યાં સુધી નિર્વિકલ્પતાનો આનંદ નથી. વિકલ્પ છે ત્યાં સુધી વિકલ્પ જ છે, એની શાંત મંદ હોય વિકલ્પ તો એ મંદરૂપે છે, પણ વિકલ્પ વગરની દશા નથી નિર્વિકલ્પનો આનંદ જુદો છે. એનો એને સવિકલ્પતામાં એ આનંદ નથી, પણ એનાથી આ જુદો પડ્યો, વિકલ્પથી જેટલે અંશે જુદો પડ્યો એ અપેક્ષાએ એને અમુક સમાધિનું વેદન છે, પણ આનંદનું વેદન નથી. શાંતિ અમુક પ્રકારે છે. પણ એ નિર્વિકલ્પતાનો જે આનંદ એ આનંદ વિકલ્પની દશામાં નથી. સમાધિ છે, એને સમાધિ છે, જ્ઞાયક જુદો પડ્યો એટલે સમાધિ જ છે.

શ્રોતા : ક્યાં સુધી સમજવાનું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકત્વબુદ્ધિ છે ત્યાં સુધી એને મિથ્યાત્વની દશા છે. જુદો પડે ભેદજ્ઞાન થાય, નિર્વિકલ્પદશા થાય, અને ભેદજ્ઞાનની ધારા થાય છે. ક્ષણે ક્ષણે એ સમ્યક્ત્વની દશા છે. એ એકત્વબુદ્ધિ છે, એ તે મિથ્યાત્વની દશા છે. પણ એ એને રુચિ અને જિજ્ઞાસા થાય કે આ એકત્વબુદ્ધિ તોડવી છે, તો એ એને ભાવના રુચિ (છે), ભાવનારૂપ રુચિરૂપ છે, એનું મિથ્યાત્વ મંદ પડ્યું છે, પણ એકત્વબુદ્ધિ છે ત્યાં સુધી એની દશા એવી જ છે. એકત્વબુદ્ધિ એટલે એ ભ્રાંતિ છે. હું જુદો ને આ વિભાવ જુદો એવી પરિણતિ જ્યાં સુધી નથી ત્યાં સુધી એને મિથ્યાત્વની દશા કહેવાય છે. પણ એણે રુચિ એ સારી થાય, કે અંદર આત્મા જુદો ને ભેદજ્ઞાન એ વસ્તુ જુદી અને આ તો એકત્વબુદ્ધિ છે, એમ. એને એવી પ્રતીતિ છે, તો એને આગળ જવાનો અવકાશ છે. મિથ્યાત્વ તૂટવાનો એને અવકાશ છે. એ અંદરથી અપૂર્વતા લાગે, એવી રુચિ લાગે તો મિથ્યાત્વ તૂટવાનો અવકાશ છે.

બહારથી ખોટા દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને ગ્રહણ કરે એ તો સ્થૂળ મિથ્યાત્વ છે. તો આ છે અંદર એકત્વબુદ્ધિ છે, એ અગૃહીત તે અનાદિની છે. એ અનાદિનું છૂટ્યું નથી, પણ એની ભાવના કરે, રચિ કરે હું જુદો આ બધું જુદું છે એવી પ્રતીત કરે, વિકલ્પથી કરે તો એને આગળ જવાનું એકત્વબુદ્ધિ તૂટવાનો અવકાશ છે. પુરુષાર્થ કરે તો. અંદર અપૂર્વ અપૂર્વતા લાગે, તો એને એકત્વબુદ્ધિ તૂટવાનો અવકાશ છે.

શ્રોતા : પરિણામની નિર્મળધારા સ્વરૂપ પ્રાપ્તિની જે અંશે પ્રગટી છે, તે જ નિર્મળધારાને લીધે પોતાનું દ્રવ્ય આ જ છે, એમ જો કે સ્પષ્ટ જાણવામાં નથી. દ્રવ્ય ત્યાં સ્વરૂપનું વેદન લખ્યું છે. દ્રવ્ય સ્પષ્ટ લખ્યું છે. સ્પષ્ટ જાણવામાં નથી એમ લખ્યું છે, તો પણ અસ્પષ્ટપણે એટલે સ્વભાવિકપણે તેના આત્મામાં તે થયા ભાસ્યમાન છે અને તેને લીધે એ વાત એમના શક્તિ છે આવું સ્પષ્ટ થઈ જાય, એવી દશા, તે ગ્રંથકર્તા તેમની પ્રાપ્તિ રહી છે. મારો પ્રશ્ન એ છે, કે અહીંયા એમને સ્પષ્ટ તીક્ષ્ણપણે અનુભવવું આત્મસ્વરૂપ અનુભવમાં આવ્યો નથી એમ લખ્યું છે, કે દ્રવ્ય અસ્પષ્ટ છે, આત્મદ્રવ્યને સ્પષ્ટપણે વેદન નથી, બે વાત આમ લીધી.... (શ્રીમદ્ વિશે)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ અમુક અંશ અને વિશેષ દશા એ એવા અર્થમાં હોય એમ હોઈ શકે જે લક્ષણ ઓળખાઈ જાય તો સ્વાનુભૂતિ થઈ પણ એની વિશેષતાના અર્થમાં એમ લખ્યું હોય. એમનો આશય શ્રીમદ્ એની પાસે પણ વિશેષદશાના અર્થમાં એમ લખ્યું હોય શકે. લક્ષણ એટલે એને વિશેષ લક્ષણ ઓળખાણું છે અનુભવમાં આવ્યું છે, એમ પાછું લખ્યું છે.

શ્રોતા : એમ લખ્યું છે અને એ જ સ્પષ્ટતા એમને આ ગ્રંથ કરતાં થઈ ગઈ હશે. કેવળજ્ઞાનની વાત નથી, સમ્યગ્દર્શનની જ વાત છે, એટલે એ દ્રવ્ય સ્પષ્ટ થઈ ગયું હશે એવું લાગે છે)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને સ્પષ્ટ થઈ ગયું હશે, વિશેષ દશા વધારે થઈ હશે એવા અર્થમાં હોય, એમ અર્થ કરે એને સ્વાનુભૂતિ થઈ ગઈ એવો અર્થ તો અંદરથી નિકળે છે. પાછું અસ્પષ્ટ એમ લખ્યું છે. બેય વાત લખે છે, એટલે એને સ્પષ્ટ થઈ ગયું છે અને નથી થઈ ગયું બેય વાત લખી, શરૂઆતની દશા પછી વિશેષ આગળ જતા થઈ ગયું છે, એવો અર્થ નિકળે છે. પહેલાં શરૂઆતમાં અસ્પષ્ટ હોય, પછી વિશેષ સ્પષ્ટ થઈ ગયું હોય, એમ આગળ જતાં તો અનુભવથી થઈ ગઈ છે, એવા અર્થમાં લખ્યું છે.

શ્રોતા : શરૂઆતમાં ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ થઈ અને પૂર્ણ ન થતા પાછળથી થઈ એ પ્રમાણે એનો અર્થ થાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં એમ વિશેષ આગળ જતાં થઈ ગયું છે, એમ લખ્યું છે. (પૂર્ણ થઈ ગયું) પૂર્ણ થઈ ગયો, પૂર્ણ એટલે સ્વાનુભૂતિ આમ એમ..

શ્રોતા : આખા સમગ્ર દ્રવ્યનું સ્વાનુભૂતિને જે આખા સમગ્ર દ્રવ્યનું આવવું જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં એમ એને સ્વાનુભૂતિ એને થઈ ગઈ હશે એવા અર્થમાં છે. થયું છે, એને એટલે અસ્પષ્ટ એમ લખ્યું સ્વાનુભૂતિ થઈ ગઈ છે એવા અર્થમાં હોય એમ લાગે છે.

શ્રોતા : અને વેદનથી જેણે આત્મસ્વરૂપ જાણ્યું છે તેને ધ્યાનનો એ એક ઉપાય છે. જેથી આત્મપ્રદેશને

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આમ મોભમ જ છે કોઈ વ્યક્તિના અર્થમાં નથી. એમ લક્ષણથી, ગુણથી, વેદનથી

શ્રોતા : એ તો જ્ઞાનીને, જ્ઞાનીના અર્થમાં છે, આ જ્ઞાનીના અર્થમાં આ જ્ઞાન સમકિત

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વેદનમાં અનુભૂતિ આવી ગઈ છે. એ વેદનથી, એટલે સ્વાનુભૂતિ લક્ષણથી ભેદજ્ઞાનની ધારાથી થઈ. આત્માના ગુણો ઓળખીને અને સ્વાનુભૂતિ બધી રીતે જેને આત્મા અનુભવમાં આવી ગયો છે. પહેલા લક્ષણથી ઓળખે એના ગુણોથી ઓળખે. પહેલાં અમુક લક્ષણથી ઓળખે એના વિશેષ લક્ષણો ગુણોથી ઓળખે, એને અનુભૂતિથી ઓળખે એમ અર્થમાં એમ. દ્રવ્યને જે સમયે શરૂઆતમાં લક્ષણથી લક્ષ ઓળખાય છે. લક્ષણ વગર કાંઈ દ્રવ્ય ઓળખાતું નથી. એટલે લક્ષણ એ આત્માનું લક્ષણ શું છે? લક્ષણ ને ગુણ એ બે લગભગ એક જ જાતના અર્થમાં વપરાય છે. લક્ષણ કહો કે ગુણ કહો, બેય એક જ અર્થમાં વપરાય છે, તે લક્ષણથી, ગુણથી અને સ્વાનુભૂતિ એમ માત્ર એમના નામભેદ, જુદા લક્ષણભેદ અને ગુણભેદ એ લગભગ એક જ અર્થમાં વપરાય છે.

શ્રોતા : અહીંયા આપે લક્ષણમાં જ્ઞાનલક્ષણ ને.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ ભવમાં તો ગુરુદેવ મળ્યા, ને આવો સાંભળવાનું મળ્યું આવું સાંનિધ્ય ગુરુદેવનું મળ્યું ને એટલા સંસ્કાર પડ્યા, ભાવના આવા પ્રસંગે ભાવના હારે રહેવી મહા મુશ્કેલ છે. અનંતા માતાના દૂધ પીધા, અનંતા માતાની કુંખે જન્મ લીધો. અનંતા અને જે ભવમાં ભવનો અભાવ થાય, એવા ગુરુદેવ મળ્યા, આ માર્ગ મળ્યો, એ ગ્રહણ કરવા જેવો છે. માતાને મૂકી પોતે રોવે, પોતાને મૂકીને

માતા રોવે, સંસાર એવો છે, જે ગ્રહણ કર્યા એને છોડવા પડે એવું છે. એવા અનંતા અનંતા (ભવ કર્યા) એક આકાશના પ્રદેશો પર અનંતા કેટલાય જન્મ-મરણ કર્યા આ કાળ પરિવર્તન છે. આ ભાવ પરિવર્તન છે. આ પંચમકાળની અંદર આ મહાભાગ્યે આ ગુરુદેવ મળ્યા ને માર્ગ મળ્યો, બાકી જીવે આવા જન્મ-મરણને તો (અનંતવાર કર્યા). અપૂર્વ સમ્યગ્દર્શન ગુરુદેવે આ કાળમાં લાવ્યા એ અપૂર્વ છે, પોતે આત્માની માટે પોતે તૈયારી હોય આવું શરણ, ગુરુદેવ જેવું બીજે કશે નથી. આવા જિનન્દ્રદેવ, આવા ગુરુદેવ ને આ ધર્મ મળ્યો એ જ શરણ છે. આ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનું શરણ, સંસારનું સ્વરૂપ તો આવું જ છે. ચક્રવર્તીઓને થાય છે બધાને થાય છે. દેવ જે અમરાપુરી કહેવાય છે, એના આયુષ્યો પૂરા થાય છે. આયુષ્યો પૂરા થાય તે વૈરાગ્યનું મોટું કારણ છે સંસાર આવો જ છે, ... માટે વૈરાગ્ય કરીને આત્માનું કરવા જેવું છે.

ચત્તારિ મંગલં, અરહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાહુ મંગલં,

કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો મંગલં

ચત્તારિ લોગુત્તમા, અરહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહુ લોગુત્તમા,

કેવલિપણ્ણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો.

ચત્તારિ શરણં પવ્વજ્જામિ, અરહંતે શરણં પવ્વજ્જામિ, સિદ્ધે શરણં પવ્વજ્જામિ,

સાહુ શરણં પવ્વજ્જામિ, કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં શરણં પવ્વજ્જામિ.

ચાર શરણ, ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ કરે જે, ભવસાગરથી તરે તે,

સકલ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષ તણા સુખ લહે અનંત,

ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તિ જાય,

સંસારમાંહિ શરણ ચાર, અવર શરણ નહીં કોઈ

જે નર-નારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચલ પદ હોય

અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિ તણા ભંડાર

ગુરુ ગૌતમને સમરિયે તો સદાય મન વાંછિત ફળ દાતાર.

શ્રોતાઓ : પ્રશમમૂર્તિ ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૮

શ્રોતા : ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક સામાન્ય ઉપર જ હોય છે, એને વેદનમાં બેય આવે છે. વેદનમાં બે આવે છે, સામાન્ય ને વિશેષ દૃષ્ટિ એની સામાન્ય ઉપર હોય છે. દરેક દ્રવ્ય ધ્રુવરૂપે છે, એમાં દરેક દ્રવ્યમાં ચૈતન્યદ્રવ્ય જુદું પડતું નથી. ચૈતન્યદ્રવ્ય કેવી રીતે જુદું પડે ? કે એના જ્ઞાનલક્ષણથી; જ્ઞાન એનું અસાધારણ લક્ષણ છે. એ જ્ઞાનલક્ષણથી ચૈતન્ય જુદો પડે છે. ધ્રુવરૂપે દરેક દ્રવ્ય ઉત્પાદ-વ્યય ધ્રુવ દરેકમાં ધ્રુવલક્ષણ તો દરેક દ્રવ્યમાં છે. પણ આત્માનું ધ્રુવ લક્ષણ તો છે, પણ એમાં એને જ્ઞાનલક્ષણ એનું મુખ્ય લક્ષણ છે, અસાધારણ જ્ઞાનલક્ષણ છે. (દૃષ્ટિ) ધ્રુવ સામાન્ય ઉપર જાય છે. અનાદિથી એની દૃષ્ટિ ભેદ ઉપર છે. ખંડ ખંડ ખંડ જાણે જાણે જ્ઞાન ખંડ જાણે જાણે પોતે ખંડ થઈ જાતો હોય, એવી એને ભ્રાંતિ છે, પણ એક અખંડ દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ મૂકે, સામાન્ય ઉપર કે જેમાં ભેદ પાડ્યા વગર એક દૃષ્ટિ સામાન્ય ઉપર મૂકે. એ સામાન્ય ઉપર દૃષ્ટિ રહે છે અને જે બહાર જે ભ્રાંતિમાં એને જે ખંડ દેખાતો હતો એ ખંડ નથી દેખાતો, એક અખંડ દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ રહે છે. માટે એને સામાન્ય(ની) અનુભૂતિ કહેવાય છે, પણ એમાં વાસ્તવિક રીતે સામાન્ય ને વિશેષ બેય આવી જાય છે. એની દૃષ્ટિ સામાન્ય ઉપર છે, પણ એને પર્યાયનું અને દ્રવ્યનું બેય વેદન સામાન્ય ને વિશેષ, વેદન તો પર્યાયનું થાય છે. અને દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ છે, એટલે સામાન્ય ને વિશેષ બેય એની અનુભૂતિમાં છે. પણ એને સામાન્ય એમ કહેવાય છે, એની દૃષ્ટિ જે વિશેષ ભેદ પાડતી દૃષ્ટિ સામાન્ય ઉપર જાય છે માટે સામાન્યની અનુભૂતિ કહેવાય છે. જેની દૃષ્ટિ સામાન્ય ઉપર જ હોય છે. એને વેદનમાં બેય આવે છે. વેદનમાં બેય સામાન્ય અને વિશેષ, દૃષ્ટિ એક સામાન્ય ઉપર છે.

શ્રોતા : સામાન્ય તો બેય સરખું દેખાય છે.... સામાન્ય-વિશેષ બરાબર છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સામાન્ય ને વિશેષ એની નિર્વિકલ્પ અનુભૂતિમાં એને સામાન્ય ને વિશેષ બેય અનુભૂતિ વિકલ્પ નથી, વિકલ્પ નથી, કે એને આ જેને આ જ્ઞાન વેદનમાં આવ્યું, કે ગુણ વેદનમાં એમ એ ભેદ નથી પાડતો, એ તો આનંદની

જ્ઞાનની અનુભૂતિ બધી એને અનુભૂતિમાં અનંતગુણરૂપ પરિણામતો આત્મા, એ એક જ વેદનમાં આવે છે, પણ એમાં સામાન્ય-વિશેષ બેય આવે છે. બેય આવે છે

શ્રોતા :

સામાન્યનું વેદન તો ચાલું એમાં વિશેષતા....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક સામાન્ય(નું વેદન) કોઈવાર શાંતિનું વેદન હોય એમ વેદન નહીં. વિકલ્પ છૂટી ગયા, એટલે સહજ પરિણામે જે આત્મા પરિણામે છે, ઈ સહજ પરિણામમાં એ સામાન્ય અને વિશેષ, ગુણ જે એના ગુણો એની તારતમ્યતારૂપે એની અનુભૂતિમાં આવે છે. એ વિકલ્પથી નહીં પણ સહજ તારતમ્યતારૂપે સહજ પરિણામમાં આવે છે. એ નિર્વિકલ્પ છે, એ ભેદ નથી પડતો. અનંતગુણની અનુભૂતિ કંઈ અવાચ્ય છે. પણ એને વેદનમાં આવે છે. (.....) એની તારતમ્યતારૂપે આવે છે. વિશેષ વિશેષ તારતમ્યતારૂપે... તારતમ્યતારૂપે એને અનુભવરૂપે પરિણામી જાય છે. દરેક ગુણ ‘‘સર્વગુણાંશ તે સમ્યગ્દર્શન’’ દરેક ગુણ એને શુદ્ધરૂપે પરિણામી ગયા છે, એમાં એને કોઈ શુદ્ધ કે અશુદ્ધ એમ નથી રહેતા. દરેક સમ્યક્ રૂપે પરિણામી ગયા છે, એમાં તારતમ્યતા જ્ઞાનની પરિણામિ, આનંદની પરિણામિ, બળની પરિણામિ, એની તારતમ્યતા હોય છે..

શ્રોતા : સામાન્યરૂપે ચાલુ જ હોય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સામાન્યરૂપે ચાલુ જ હો..... કોઈ વિશેષ હાનિ વૃદ્ધિ રહે છે, એ તો સહજરૂપે એની પરિણામિ છે.

શ્રોતા : એ સહજ તારતમ્યતાનું વેદન પ્રગટ કરે તો...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સહજ પરિણામિ જ્ઞાતાધારાની, નિર્વિકલ્પદશામાં, (.....) નિર્વિકલ્પની જે સહજ પરિણામિ આનંદની એ જુદી આ જ્ઞાતાધારાની સહજ પરિણામિ છે. સવિકલ્પદશામાં જ્ઞાતાની ધારા સહજરૂપે છે, ગમે તે વિકલ્પ હોય, એ સાથે જ્ઞાતાધારા સહજ ભેદજ્ઞાનની ધારા સહજ હોય છે. હાં વેદન ચાલે વેદન જ્ઞાતાનું વેદન ચાલુ રાખે છે. નિર્વિકલ્પનો આનંદ જુદો, બાકી જ્ઞાતાનું જે વેદન છે, અંશે શાંતિ સમાધિ તે ચાલી રહી છે. દરેક પ્રસંગની અંદર એની પરિણામિ જુદી ને જુદી પરિણામે છે. બહારના કોઈ પ્રસંગ અંતરમાં ગમે તે વિકલ્પ આવે એની જ્ઞાયકની ધારા જુદી ને જુદી પરિણામે છે, એટલે સહજ છે. (....) ચાલુ જ રહે છે. ક્ષણે ક્ષણે ચાલુ સહજ ચાલુ રહે છે. (ઉપયોગ મૂકવો તો દ્રવ્યમાં મૂકવો....) ઉપયોગ મૂકી ઉપયોગ બહાર હોય કે ઉપયોગ અંદર, એની હારે પરિણામિ ચાલુ છે. સહજ ચાલું છે.

શ્રોતા : ઉપયોગ મૂકે તો વધારે સ્પષ્ટ થાય નિર્વિકલ્પ વખતે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગ પરિણતિનું વેદન ચાલુ છે ઉપયોગ પોતા તરફ જાય તો સ્વાનુભૂતિમાં જાય તો. ઉપયોગમાં હોય તેપણ એની પરિણતિ ચાલુ જ છે.

શ્રોતા : પરિણતિ પ્રમાણાત્મક હોય છે, કે ન્યાત્મક ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નય ને પ્રમાણ બેય છે. નય તો એક સ્વાનુભૂતિ પણ વિકલ્પવાળી નય નથી. નિર્વિકલ્પનયને કોઈવારે ન્યાત્મક અને કોઈ અપેક્ષાએ પ્રમાણરૂપ નય ને પ્રમાણ બેય છે. જે સામાન્ય ઉપર દૃષ્ટિ છે, એને શુદ્ધનય કહેવાય છે. એ જે એની અશુદ્ધ બહાર અશુદ્ધતા તરફ ભેદ તરફ દૃષ્ટિ હતી, અભેદ તરફ ગઈ એટલે સામાન્ય શુદ્ધનય શુદ્ધનય કહેવાય છે અને પ્રમાણ પણ કહેવાય, દ્રવ્યને પર્યાય બેય પરિણમે છે માટે પ્રમાણ છે. જ્ઞાન જે વેદન બેયનું છે. દ્રવ્ય ને પર્યાય બેય પરિણમે છે માટે પ્રમાણ છે બેય પરિણમે છે, એ નય ને પ્રમાણ બેય છે. નિર્વિકલ્પ પ્રમાણે નિર્વિકલ્પ નય છે. વિકલ્પવાળી નય નથી ને વિકલ્પવાળું પ્રમાણ નથી. નિર્વિકલ્પ પ્રમાણ ને નિર્વિકલ્પ નય છે. બેય નય છે. બેય નિર્વિકલ્પ છે.

શ્રોતા : શુદ્ધનયનું જે જોર વિકલ્પવાળીદશામાં પણ ચાલુ રહે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં એ વિકલ્પવાળી દશામાં તો શુદ્ધનયનું તો જોર છે ઈ જોર છે, પણ ઉપયોગ અંદર જાય ત્યારે તો વિકલ્પ છૂટી જાય છે. શુદ્ધનયનું જોર (છે) તો

શ્રોતા : તો પ્રમાણાત્મક તો કહી શકાય ને ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રમાણરૂપે કહેવાય.

શ્રોતા : જ્ઞાનનો ઉપયોગ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાનનો ઉપયોગ પ્રમાણરૂપ છે, પણ એને શાસ્ત્રની અંદર શુદ્ધનય કહો આત્માની અનુભૂતિ કહો એમ આવે છે. એને શુદ્ધનય પણ કહેવામાં આવે છે. એ ‘સમયસાર’માં એ આવે છે. તેને શુદ્ધનય પણ કહેવામાં આવે છે. કારણ કે એ સ્વાનુભૂતિ તે શુદ્ધ દૃષ્ટિ સામાન્ય પર છે, માટે શુદ્ધનય પણ કહેવાય છે તેને પ્રમાણ પણ કહેવાય છે, નિર્વિકલ્પ અને બહાર આવે તો શુદ્ધનયનું જોર છે. જ્ઞાયકની ધારા પરિણમે છે. બહાર આવે તો નયને પ્રમાણ બેય સાથે છે. એને નય પ્રમાણ બેય.

સામાન્ય છે એટલે જ્ઞાન એને ગ્રહણ થઈ જાય છે, પણ બીજું કોઈ એને અંતરમાંથી જ્ઞાન જેમ ગ્રહણ થાય છે, એ એને શ્રદ્ધાથી પહેલા પ્રતીતિ નથી. એટલે

એને અમુક વિચારથી નિર્ણય કરવો પડે છે, કે સુખસ્વરૂપ હું છું. સુખની જે ઇચ્છા કર્યા કરે છે, તે પોતે સુખથી ભરેલો છે. અમુક પ્રકારે એને વિકલ્પમાં ક્યાંય શાંતિ, આકુળતામાં લાગતી નથી. એને શાંતિ અંતરમાં જો આકુળતા વગરનો આત્મા હોય, એમાં એને શાંતિ લાગે; પણ એ તો શાંતિમાત્ર થયું એક આત્મામાં આનંદગુણ છે, એ શાંતિમાત્ર, સમાધિમાત્ર લાગે એ જુદો છે. આ આત્મામાં એક આનંદ ગુણ ભરેલો છે. આનંદથી ભરેલો ને એવી અનંતમહિમાથી ભરેલો છે, પણ એને વિચાર, એ વિચારથી નક્કી કરવું પડે પણ ઈ તો એના લક્ષણ એને પહેલેથી કાંઈ અનુભૂતિમાં આવતા નથી. એને ન્યાયથી જ નક્કી કરવાનું રહે છે.

પ્રતીતથી ગુરુદેવ કહેતા હતા, એ રીતે શાસ્ત્ર પણ એમાં અમુક યુક્તિ પોતાની ભેળવીને કે આ તત્ત્વ છે, એ તત્ત્વ મહિમાવંત જ છે. અને એમાં આનંદગુણ હોવો જોઈએ, એ પોતે અમુક અનુમાન, યથાર્થ અનુમાનથી નક્કી કરી શકે છે કે જે અનુમાન એવું હોય કે એ તૂટે નહીં એવું અનુમાન, યથાતથ્ય અનુમાનથી નક્કી કરે કે આ આત્મામાં એક આનંદગુણ છે, અને હોવો જ જોઈએ, એવો એને યથાર્થ અનુમાનથી નક્કી કરે. આનંદગુણ જેમાં પ્રભુત્વ આદિ જે અનંતાગુણો છે. જ્ઞાનમાં જ એકલી પ્રભુતા રહેલી છે, કે બધાને જાણે. એવી એને પ્રભુત્વશક્તિ છે આત્મામાં એવા સુખ એક શાંતિ આકુળતા વગરનું નિરાકુળતા લક્ષણ, એ વળી જુદું અને આનંદગુણ એ વળી જુદો છે. એને અનુમાન યથાર્થ અનુમાન, એ યથાર્થ અનુમાન, એવું હોય કે તૂટે નહીં, એવું એને અનુમાનથી નક્કી કરી શકે, પણ એ અનુભૂતિમાં તો જ્યારે નિર્વિકલ્પ થાય ત્યારે એની અનુભૂતિમાં આવે છે. ત્યાર પહેલાં એને શાંતિનું વેદન આવે નિરાકુળતાનું, પણ એને આનંદની અનુભૂતિ તો નિર્વિકલ્પ થાય, તો જ આવે.

શ્રોતા : અનાકુળતા લક્ષણ સુખ અને આનંદ બેય ગુણ જુદા-જુદા છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બેય ભાગ (ગુણ) જુદા છે.

શ્રોતા : પોતે જ આનંદ આનંદ ને સુખ એમ ને ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આનંદ એ સુખ કહેવાય આનંદ એ સુખ ને સુખ એ આનંદ પણ માત્ર નિરાકુળતા એટલે અભાવલક્ષણ છે એવું નથી, વિકલ્પ એ અભાવ લક્ષણ છે, (એવું નથી). એ કાંઈ નિરાકુળતા, આકુળતા વગરની શાંતિ એ શાંતિ માત્ર એ એ આત્માનું એમાં જ સુખ આવી ગયું બધું એમ નથી. એની સુખની આનંદ, એ સુખ સુખ એમ કહેવાય આનંદને સુખ કહેવાય, પણ એ નિરાકુળતા અભાવ લક્ષણ છે. એ આનંદ ગુણ છે આત્માનો.

શ્રોતા : તેવું નાસ્તિરૂપ દેખાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ અંદર અસ્તિરૂપ છે. ચારિત્રમાં અસ્થિરતામાંથી જે સ્થિરપરિણતિ થાય, તો એને શાંતિ લાગે, એ શાંતિ એક સુખ ગુણ સ્વયં છે, એ જુદું છે પોતે.

શ્રોતા : અસ્તિત્વના ગ્રહણમાં માતાજી અઘરું ઘણું લાગે છે ઘણું કરીએ છીએ. આપણી રીતે લાગે ઘણો પ્રયત્ન કરીએ છીએ, સાચો પ્રયત્ન અથવા તો સાચું જેટલો જોઈએ એટલો નથી, પણ અઘરું એટલું બધું લાગે છે, કે કેમકે મહિમા આખી પરથી આ શરીરને લક્ષે ખાવા-પીવાની વિચારતા અને આપણે જેમ રહીએ એમાં ઐશ્વર્ય હોય તો આપણને એમ થાય, કે અનુકૂળતા થઈને આ શાંતિ, થઈ પોતે પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયોમાં એ રીતે ત્યાં આગળ અધિકતા ભાસી જાય છે, ને આ અધિકતામાં લાવવા માટે ઘણો ઘણો વિચાર ને ઘણો પુરુષાર્થ લાગે સતત થાય, તો કામ થાય એવું લાગે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સુખ ક્યાંય નથી, પણ આત્મામાં જ છે; એટલી પોતાને અંદર દૃઢતા ને પ્રતીત આવે તો જ પરિણતિ પોતા તરફ ફરે. જ્ઞાનલક્ષણ જ્ઞાનની મહિમા પણ આત્મામાં જ સુખ છે, બીજે ક્યાંય નથી, એટલી અંદર પ્રતીતિનું બળ આવે તો જ એનો પુરુષાર્થ પોતા તરફ વળે ઈ એને દેખાતું નથી, પણ એ એની અંદરથી પ્રતીતથી નક્કી કરે છે એટલું શ્રદ્ધાનું બળ આવે તો જ ઈ પરિણતિ પોતા તરફ વળે છે. એ અનાદિનું એને અઘરું દેખાય, બાહ્યમાં એને શાંતિ લાગે છે, ને ક્યાંક ક્યાંક રોકાઈ જાય છે.

શ્રોતા : મિથ્યાત્વદશામાં મંદતા કષાયની થાય એમાં શાંતિ વેદાય છે. એટલે કષાયની મંદતા ભૂખ લાગી ખૂબ આકુળતા થતી હોય અને ખાવાનું મળે તો એને કષાયમાં મંદતા રહે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તો એને શાંતિ થઈ જાય.

શ્રોતા : પોતે એમાં શાંતિ ને સુખ દેખાઈ જાય, પાંચ ઇન્દ્રિયના આ વિષયમાં એને મેળવવા માટે પૈસા એ બધામાં એને અધિકતા એમાં સુખ એ દેખાય છે અને આ આત્મામાં સુખ છે. (એ નથી દેખાતું)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધું કાંઈ ન હોય અને હું એકલો હોઉં ને સુખી હોઉં એ એને ઈ જ આદરણીય છે. એવી પ્રતીતિ અંદરથી લાવવી જોઈએ. ભલે કાંઈ ન હોય વિકલ્પેય ન હોય કાંઈ ન હોય હું એકલો ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ હોય, એમાં જ બધું ભરેલું છે, એવી પ્રતીતિનું બળ આવે અંતરમાંથી તો એ આગળ જાય.

શ્રોતા : અંતરમાંથી એવું બળ મેળવવા ખૂબ ધીરજ જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધીરજ, શાંતિ પોતે વિચાર કરીને નક્કી કરવું પડે, તત્ત્વના સ્વરૂપથી પોતાને ગ્રહણ કરવો પડે.

શ્રોતા : એટલો ટાઈમ મેળવવા એ જ્યાં હોય, ત્યાં તો બીજી બીજી બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાં પાછો, અશુભ અને શુભમાં, કાંઈક એવું ગોતીને એમાં રોકાઈ જાય કે આ બાજુમાં રહી જાય અને કદાચ કરે તો બે-ચાર દિવસ આમ થોડુંક ચાલ્યું, ને આ પાછું કોઈ એવો પ્રસંગ આવે કે જ્યાં એનો ટાઈમ વધારે જાય, પોતાની નબળાઈ લાગે આપણી બધી કચાશ છે, પણ એ સમજી શકતો નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનાદિનો એ પ્રવાહ ચાલ્યો છે, ઓલો એને પરિણતિનો પલટો કરવો એ બહું મુશ્કેલ પડે છે પલટો આખો. હવે ઈ ને ઈ ઓલામાં મંદકષાયમાં એમને એમ ચાલ્યો જાય છે. પલટો કરવા માટે એને તો તીખો પુરુષાર્થ કરે તો થાય, બાકી જેને થાય એને અંતર્મુહૂર્તમાં થઈ જાય, નથી થાતું તો મોટે ભાગે એ પ્રયત્ન કરી કરીને પોતે એવો પુરુષાર્થ વારંવાર વારંવાર કર્યા જ કરે, તો એમાં કોઈકવાર એને તીખો પુરુષાર્થ થવાનો કોઈ પ્રસંગ આવે એને છોડે નહીં, એને થાક લગાડે નહીં, એનાથી કંટાળે નહીં પણ વારંવાર કર્યા કરે

જ્ઞાયકની ચૈતન્યની તદ્રૂપ પરિણતિ છે, ભલે વિકલ્પ સાથે છે, પણ એ ચૈતન્યની એવી તદ્રૂપ પરિણતિ રહે છે, આસન્નપણે પણ એ જ છે. ભાવ પણ એ જ છે, બધે એ જ છે, બીજું કાંઈ ગમતું નથી, એક ચૈતન્ય...ચૈતન્ય...ચૈતન્યરૂપે જ પરિણતિ રહે છે. બીજું કાંઈ નથી, એક એકરૂપ પરિણતિ રહે છે. ભલે વિકલ્પની દશા છે તો પણ વિકલ્પ સાથે હોવા છતાં, એવી. ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ ઉગ્ર રહે છે, કે બસ એક જ છે, ... આસન્ન પણ એ, નિદ્રા પણ એ બધું ઈ એક જ છે બીજું ક્યાંય દૃષ્ટિ ક્યાંય જાતી નથી. ઉપયોગ જાય તોયે એ ગૌણ (છે) મુખ્ય આ જ છે. એ આવી જાય છે, એની ધારા એક જ ધારા ચાલે છે, એક મહિના સુધી આવી જ ધારા રહે છે, એમ કહેવા માગે છે. એવી ઉગ્રધારા રહી, પછી નિર્વિકલ્પદશા થઈ એમ કહેવા માગે છે.

શ્રોતા : દરેક જીવની સમ્યગ્દર્શન પહેલાં આવી સ્થિતિ થતી હશે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દરેકને ઉગ્રતા તો થાય, એકદમ લીનતા થાય, પણ કેટલો ટાઈમ થાય એ ન કહી શકાય, કોઈને ઝાઝો ટાઈમ રહે અને પછી નિર્વિકલ્પદશા થાય કોઈને થોડો ટાઈમ, કોઈને અંતર્મુહૂર્તમાં થઈ જાય છે. કોઈકને થોડો ટાઈમ અભ્યાસ કરે ને કોઈને થઈ જાય છે. કોઈકને આ એક મહિનો લાગે, એમ ધારા ચાલે છે. કોઈને એથી વધારે પણ ધારા ચાલે છે, એમ.

શ્રોતા : ટાઈમ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ટાઈમનો નિયમ મુદ્દતનો કેવો ?

શ્રોતા : એકાકાર તો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ એકાકાર તો થાય જ, પછી કેટલો કાળ એકાકારતામાં જાય અને પછી નિર્વિકલ્પદશા થાય એનો એનો નિયમ નથી હોતો. ભગવાનનાં સમોસરણમાં જઈ ઉગ્રતા થઈ જાય તો લાંબો ટાઈમ ન રહે ને તરત પેલાને સમ્યગ્દર્શન થઈ જાય છે. એમ પણ થઈ જાય, ઉગ્રતા થયા ભેગો નિર્વિકલ્પદશા થઈ જાય છે. કોઈને લાંબો ટાઈમ એકધારાએ તદ્રૂપ પરિણતિ ચાલે, પછી નિર્વિકલ્પદશા થઈ જાય. એમ કાળનો નિયમ નથી એને.

શ્રોતા : તદ્રૂપતાનો નિયમ ખરો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તદ્રૂપ થઈ જાય એ નિયમ ખરો. નિર્વિકલ્પ દશા થયા પહેલાં એની તદ્રૂપ પરિણતિ થઈ જાય એવો નિયમ ખરો એમ.

શ્રોતા : લાંબોકાળ જેને ચાલતી હશે, એને તો મુખ્યતા આની રહે વિકલ્પ ચાલ્યા કરે સાથે સાથે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ મુખ્યતા આની જ રહે, બસ આની જ મુખ્યતા રહે.

શ્રોતા : તોપણ એ અનુભવ આનો જ રહ્યા કરે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તોપણ એમાં જ તદ્રૂપ પરિણતિ, એકાકાર પરિણતિ બસ જાયકની જ રહે બસ. ખાવામાં ચૈતન્ય, પીવામાં ચૈતન્ય, બધે ચૈતન્ય જ છે, એમ દેખાય છે. બીજું કાંઈ દેખાતું નથી એક ચૈતન્ય સિવાય. ચોવીસે કલાક, ક્ષણે ક્ષણે, ચૈતન્ય જ દેખાય છે. ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ રહે છે સાથે સાથે, ચૈતન્યની મુખ્યતા રહે છે. વિકલ્પ આવે છતાં એને જુદો જ ભાસે છે. બધું જુદું જ ભાસે છે, બધું તરતું જુદું જ ભાસે છે. ક્ષણે ક્ષણે બસ એ જ એમાં, મંદ તીવ્ર થાય એની ઉપર એનું ધ્યાન નથી. બસ એ ધારા ચાલે છે એક આખી.

શ્રોતા : ક્રમ માતાજી એવો લાગે છે પહેલાં પરદ્રવ્યને રાગથી ભેદજ્ઞાન થાય અને પછી રાગનો અભાવ થાય. રાગથી પહેલાં છૂટો પાડે અને પછી રાગનો અભાવ થાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રાગથી છૂટો પડે ને ચૈતન્યને ગ્રહણ કરે, એટલે રાગથી છૂટો પડે અને રાગથી એટલે પરદ્રવ્યથી છૂટો આમથી ક્રમ લ્યો તો પરદ્રવ્યથી પહેલાં છૂટો પડે, રાગથી છૂટો પડે, ચૈતન્યથી (પછી) પણ આમથી લ્યો તો ચૈતન્યને ગ્રહણ કરે એટલે રાગથી છૂટો પડે અને પરદ્રવ્યથી છૂટો પડે. રાગનો અભાવ, એટલે વિકલ્પ છૂટીને

નિર્વિકલ્પદશા થાય, મૂળમાંથી અભાવ તો પછી થાય છે. પહેલાં તો એનું ભેદજ્ઞાન થાય છે, એમાં વિકલ્પ તરફ ઉપયોગ છૂટીને, સ્વ તરફ ઉપયોગ આવીને જામી જાય છે ઈ એટલે એ રાગનો અભાવ એવી રીતે. અનંતાનુબંધીના રાગનો અભાવ થાય છે. (રાગ પ્રત્યે તેનું એ લક્ષ નથી) એ લક્ષ નથી, વીતરાગદશા આવી જાય પરિણતિ પહેલાં એવી વીતરાગી પરિણતિ તો એ વિકલ્પ છૂટી જાય છે પછી. જ્ઞાયકરૂપ પરિણતિ થઈ જાય છે.

શ્રોતા : શરૂઆતમાં તો ભેદઅભ્યાસથી જ વારંવાર હોય..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં ભેદનો અભ્યાસ કરે છે વારંવાર ભેદ અભ્યાસ કરે છે.

શ્રોતા : તો ભેદઅભ્યાસમાં જ્યાં સુધી, આમ છૂટું ન પડે ત્યાં સુધી રાગને આ રાગ કેમ આવી ગયો ને રાગને જ, એ રાગમાં સાવધાનપણું રહ્યા કરે અથવા રાગમાં પોતાપણું મનાવ્યા કરે, એવું તો પાછું મિથ્યાત્વને મિથ્યાત્વ જ ઉત્પન્ન થયા કરે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રાગમાં પોતાપણું માને છે, તો એકત્વબુદ્ધિ છે. જ્યાં સુધી રાગથી છૂટો નથી પડ્યો, ત્યાં સુધી નથી જ પડ્યો, એને મંદ-તીવ્ર થયા કરે છે. ઓલો છૂટો પડે છે. છૂટો પડી જાય છે, પહેલાં એ અમુક સહજદશા ભલે પછી થાય, પણ એ અમુક ધારા એની ચાલે છે, એ જાતની ઉગ્રતાની ધારા ચાલે છે. ‘હું જ્ઞાયક છું, હું જ્ઞાયક છું,’ એમ ધારા ચાલે છે. નિર્વિકલ્પદશા થયા પછી એકદમ સહજ ધારા ચાલે છે. પછી બહાર આવ્યા પછી તો એકદમ સહજ ધારા ચાલે છે, પણ ત્યાર પહેલાં પણ એને સમીપ થઈ જાય છે, સન્મુખદશા ત્યાર પહેલાં પણ એવી અમુક જાતની સહજ જ ઓલી નિર્વિકલ્પદશા થયા પછી થાય ઈ નહીં, પણ તોપણ એને એકદમ ઉગ્રદશા થઈ જાય છે હું જ્ઞાયક છું, હું ચૈતન્ય છું, એ વિકલ્પરૂપે નહીં, પણ એને ચૈતન્ય..ચૈતન્ય ભાવ ભાસનરૂપે ચૈતન્ય ચૈતન્યરૂપે ભાસ્યા કરે છે, બીજું બધું ભાસે, એ બધું ગૌણરૂપે છે. એક ચૈતન્ય ચૈતન્ય ભાસે એક જ્ઞાયક જ્ઞાયક ભાસ્યા કરે.

શ્રોતા : ભાવનાનું જ બળ રહે વિકલ્પનું બળ નહીં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકલ્પ ગૌણ થાય છે. વિકલ્પનું બળ નથી. હું ચૈતન્ય, ચૈતન્ય, ચૈતન્ય, ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યું, ચૈતન્ય ચૈતન્ય ભાસે. જ્ઞાયક...જ્ઞાયક ભાસે છે

શ્રોતા : છતાં વિકલ્પ તૂટ્યો નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકલ્પ આવવા છતાં એ ગૌણ છે, એમ.

શ્રોતા : એ તરફ લક્ષ જ નથી. વિકલ્પ પાછો તીવ્ર થાય એટલે ત્યાં લક્ષ જ નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઈ તરફ લક્ષ નથી. પ્રતીતિથી ચૈતન્ય તરફની પરિણતિનું જોર છે, ઓલું જોર ગૌણ થઈ ગયું છે. વિભાવદશાનું વિભાવનું જોર ગૌણ થઈ ગયું છે. ઉપયોગ એ તરફ જાય તો એનું જોર નથી એમ. ગૌણ થઈ ગયું. (એ સ્પર્શતું નથી)

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૯

શ્રોતા : માતાજી ‘મોક્ષમાર્ગપ્રકાશક’મેં નિશ્ચયાભાસી પ્રકરણમાં આવે છે, કે યહ દ્રવ્ય અપેક્ષાની શુદ્ધતાની વાત. પંડિત ટોડરમલજીને યહ કહા તમે દ્રવ્યદૃષ્ટિએ શુદ્ધ ચિંતવન કરો છો, આત્માકા તો દ્રવ્ય તો શુદ્ધ-અશુદ્ધ પર્યાયોનો પિંડ છે, તમે એકલા શુદ્ધ ચિંતવન કેમ કરો છો. પછી શક્તિ અપેક્ષાએ તમે શુદ્ધ ચિંતવન કરો છો તો શક્તિ અપેક્ષાએ હું શુદ્ધ હોને યોગ્ય હું, એસા ચિંતવન કરો તમે શુદ્ધ કેમ કહો છો? પછી પર્યાય અપેક્ષા શુદ્ધ ચિંતવન કરો છો, તો પર્યાયમાં તો અશુદ્ધતા છે, તો આ તો પ્રત્યક્ષની જુદી વાત છે. તો પછી ઉસને પૂછા શિષ્યને કે ‘સમયસાર’ (કહ્યું સ્વદ્રવ્યથી) અભિન્નપણું તો એકલા પરદ્રવ્યથી ભિન્ન ક્યોં કહા? મતલબ રાગસે ભિન્ન કે સંવરસે ભિન્ન, પર્યાયસે ભિન્ન નહીં કહા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરદ્રવ્યથી ભિન્ન, એમાં વિભાવ અંદર ભેગો આવી જાય છે. પરદ્રવ્યથી ભિન્ન એટલે પરદ્રવ્ય નિમિત્તથી થતાં જે વિભાવિક ભાવો છે, એનાથી પણ આત્મા હું સ્વભાવ જુદો છું, પર્યાય તો પોતામાં થાય છે.

શ્રોતા : પછી છઠવીં ગાથાકા કોટ ક્રિયા છઠવીં ગાથા કોટ ક્રિયા તો પર અન્ય દ્રવ્યના ભાવોથી ભિન્ન ઉપાસનેમેં આતા હુઆ શુદ્ધ હૈ; વહાં ગુરુદેવને અન્ય દ્રવ્યના ભાવોમેં પરદ્રવ્ય જ લેવું, ત્યાં રાગાદિ કે સામાન્ય એસા નહીં લેવું એસા કહા હૈ અન્ય દ્રવ્ય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કોઈ અપેક્ષાએ પોતામાં થાય છે માટે. અશુદ્ધપર્યાય કોઈ અપેક્ષાએ પોતામાં થાય છે માટે. પણ શુદ્ધતાની અપેક્ષાએ તો ઈ પર્યાય છે ઈ પર્યાય ક્ષણપૂરતી છે, ને વિભાવભાવ છે માટે, એ પણ પોતાથી જુદી કહેવામાં આવે છે. પરદ્રવ્યથી ભિન્ન ઉપાસવામાં આવતો એટલે એને અહીંયા અશુદ્ધતા, કોઈ અપેક્ષાએ પુરુષાર્થની મંદતાએ પોતામાં થાય છે માટે એમ કીધું છે. પણ એકદમ શુદ્ધતા ભિન્ન ઉપાસવામાં આવતો, એમાં દ્રવ્યદૃષ્ટિની અપેક્ષાએ તો બધું ભિન્ન આવી જાય છે. દ્રવ્યદૃષ્ટિ જ્યાં પોતે જ્ઞાયક ઉપર દૃષ્ટિ મૂકે ન્યાં તો એને જે વિભાવભાવ છે, વિભાવભાવ તો સ્વભાવ અપેક્ષાએ જુદો છે, પર્યાય ભલે પુરુષાર્થની નબળાઈએ પોતામાં થાય, પણ એનો એ ભાવભેદ છે. વિભાવ સાથે પોતાનો ભાવભેદ છે. માટે ભાવભેદ છે માટે એ બધી રીતે ભિન્ન છે. કારણ કે એ ભાવ પોતાનો નથી. વિભાવ છે એ ભાવ પોતાનો નથી. એ ભાવ પોતાનો સ્વભાવ નથી. માટે એ પર્યાયને ઈ બધું નિમિત્તમાં નાખી દેવામાં આવે છે.

શ્રોતા : દૃષ્ટિ અપેક્ષાએ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દૃષ્ટિ અપેક્ષા એ નિમિત્ત તરફ, એ કર્મમાં નાખી દેવામાં આવે છે, કે એ બધું એને કોઈ અપેક્ષાએ જડ કહેવામાં આવે છે. વાસ્તવિક જડ નથી, પણ એને પોતાનો સ્વભાવ નથી, માટે એને (જડ) કહેવામાં આવે છે. પણ પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાએ થાય છે, માટે એ પોતાની પર્યાય છે, પણ ભાવનો તો ભેદ છે, એની સાથે અત્યંત ભેદ છે. એટલે ભેદજ્ઞાનની અંદર, કે આ વિભાવભાવ મારાથી જુદો અને મારો સ્વભાવ જુદો છે અને પર્યાય જે પોતાની શુદ્ધ પર્યાય ને ગુણભેદ છે, એનું જ્ઞાન કરવામાં (જુદા છે). એમાં અંશ ને અંશી જેટલો ફેર છે. એમાં સ્વભાવનો ભેદ નથી આવતો. એમાં ઓલો ભાવભેદ આવે, એવો ભાવભેદ પોતાના ગુણ-પર્યાયમાં ભાવભેદ નથી. પણ એ ઓલું દ્રવ્ય છે અંશી છે, ને ઓલો અંશ છે. ઈ અંશ-અંશીનો એમાં ભેદ છે, માટે અંશ-અંશીનું જ્ઞાન કરવા જેવું છે, અને કાર્ય તો વિભાવથી જુદું પડવાનું છે. એટલે દ્રવ્ય ઉપર જોર આવે, દ્રવ્યનું આલંબન આવે અને કાર્ય તો પોતાની શુદ્ધિ કરવાની રહે છે.

વિભાવથી પોતે છૂટો પડીને, પોતાની નિર્મળપર્યાય દ્રવ્યદૃષ્ટિના જોરથી થાય છે. દ્રવ્યદૃષ્ટિના આલંબનમાં એ અંશ ને અંશી એનો ભેદ પોતાના જ્ઞાનમાં હોય છે. કે આ પર્યાય તે અંશ છે, શુદ્ધ પર્યાય અંશ છે ગુણભેદ (પણ) એ ખ્યાલમાં રાખી એ ગુણભેદમાં નહીં, રોકાતા એને દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ રાખે. દૃષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર છે, પણ આને

અંશ-અંશીનો ભેદ છે, ઓલો તો એનો સ્વભાવભેદ છે, એટલે કાર્ય તો એને વિભાવથી છૂટું પડીને, પોતાની શુદ્ધિ કરવાનું રહે છે, એ શુદ્ધિ કઈ રીતે થાય, કે દ્રવ્યના આલંબનથી થાય છે. એ દ્રવ્યના આલંબનથી શુદ્ધ પર્યાય પોતે હું આ જ્ઞાયક છું અને વિભાવ તે હું નથી, એમ ભેદજ્ઞાન કરીને પોતા તરફ વળે છે, એટલે પર્યાયની નિર્મળતા થતી જાય છે. પણ એ પર્યાય નિર્મળ છે, એનું વેદન પોતાનું, એને અંશ-અંશી જેટલો એને ભેદ છે. પણ ઓલો તો સ્વભાવ ભેદ છે, એનો ભાવ જ વિભાવનો ભેદવાળો છે.

શ્રોતા : ટોડરમલજી કહે છે, કે આસ્રવકા આધાર આત્મા છે અને સંવર અધિકારમે અમૃતચંદ્રાચાર્યની ટીકામાં આવે છે, કે એ તો ક્ષેત્ર પણ ભિન્ન છે. કોધાદિકમાં ક્ષેત્ર પણ ભિન્ન છે. પણ ટોડરમલજી કહે છે, કે એનો આધાર એક જ છે આત્મા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અશુદ્ધ પર્યાય પોતાની છે, એ અપેક્ષાએ લીધું છે અને ઓલો એને ભેદ પાડી લીધો છે. કોધ જુદો ને ઉપયોગ જુદો બધું જુદું છે, એને ક્ષેત્ર ને બધું જુદું પાડ્યું છે, કારણ કે એનો ભાવભેદ છે, ભાવભેદ માટે ક્ષેત્રભેદ બધું એવી રીતે છે, અત્યંત જુદું પાડ્યું છે, એને ભેદજ્ઞાન જેને કરવું છે જેને દ્રવ્યનું આલંબન કરે છે, એ દ્રવ્યના આલંબનમાં એ બધો ભેદ પડે, કે જે ભાવભેદ છે, એ નિમિત્ત એનું ક્ષેત્ર ને બધું જુદું પાડે છે. અને ઓલું પોતાની પર્યાયમાં થાય છે, માટે આસ્રવ ને ભાવ આસ્રવને પોતાનું કહેવાય છે. પણ એનો ભાવ તો જુદો જ છે, માટે સંવર અધિકારમાં એને જુદો અત્યંત ભેદજ્ઞાન કરાવ્યું છે. દ્રવ્યનું આલંબન લઈ જ્ઞાયકનું આલંબન લઈને આ ઉપયોગસ્વરૂપ આત્મા તે હું અને એ સિવાયનું જે બધું છે, તે હું નથી. જેનો ભાવ જુદો, ઈ ઈ વસ્તુ એ એ પરદ્રવ્ય છે, એમ કહી દીધું, એનું ક્ષેત્ર જુદું બધું એમ કીધું.

શ્રોતા : તો તો ક્ષેત્ર જુદા હૈ તો ફિર રાગાદિકી સ્થિતિ ક્યાં ઉપર-ઉપર, દ્રવ્યકે ઉપર ઉપર રાગ હોતા હૈ ક્ષેત્ર નિરાકાર હૈ તો ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ક્ષેત્ર તો એને, એને અપેક્ષાએ કે જેનો ભાવ જુદો એનું ક્ષેત્ર પણ જુદું છે, બાકી રાગની પર્યાય તો પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાએ પોતામાં થાય છે, ને એનું વેદન પોતાને થાય છે. એવો ભેદ હોય તો એનું વેદનેય પોતાને હોય નહીં. પોતાની મંદતાએ પોતાની પર્યાયમાં થાય છે. પણ ભાવ એનો સ્વભાવ પોતાનો નથી.

શ્રોતા : તો ભાવ અપેક્ષાએ બધો ભેદ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભાવનો ભેદ માટે બધો ભેદ છે. જેના દ્રવ્યકર્મના નિમિત્તે એ થાય છે અને પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાએ થાય છે એનો ભાવ જુદો છે માટે એનું બધું જુદું છે.

શ્રોતા : ફિર ભી આપને યહ કહા જ્ઞાયકનું અવલંબન લેવું જોઈએ તો એ જ્ઞાયક એ દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય આત્મા છે, કે અકેલા ધ્રુવ હૈ એમાં પરિણમન થાય છે, કે નહીં થાય છે, પણ જ્ઞાયક શબ્દ તો બધા બોલે જ્ઞાયકનું અવલંબન લેવું જોઈએ જ્ઞાયકની સ્થિતિ કેવી છે દ્રવ્ય-ગુણ પર્યાયાત્મક છે, કે અકેલા ધ્રુવ હી હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વસ્તુ તો દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયથી છે, પણ આલંબન લેનારને ભેદ ઉપર દૃષ્ટિ નથી. એકલા દ્રવ્ય જ્ઞાયક ઉપર એની દૃષ્ટિ કે પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે છે. આ જ્ઞાયક તે જ હું છું, એ જ્ઞાયકને જ્ઞાયક દૃષ્ટિ તો જ્ઞાયક ઉપર છે, એમાં ગુણભેદ ને પર્યાયભેદ ઉપર (એની) દૃષ્ટિ નથી. પણ (ગુણને) વસ્તુનું સ્વરૂપ તો ગુણ-પર્યાયવાળું છે. વસ્તુ પોતે ગુણ-પર્યાયવાળી છે. પણ એ ગુણ-પર્યાય એવી જાતના નથી, કે એમાં કટકારૂપે નથી, કટકા નથી, માટે એનું અસ્તિત્વ એ ગ્રહણ કરે છે, કે આ ચૈતન્ય જ્ઞાયક તે હું એ જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે છે, એ આ ગુણ, આ ગુણ, આ ગુણ-પર્યાય, એમ ગ્રહણ નથી કરતો કે અનંતગુણ પર્યાયનો પિંડ તે હું એમ વિકલ્પ નથી કરતો. અનંતગુણોથી ભરેલો જે આત્મા તે હું છું, એ પણ એક વિકલ્પ થયો, પણ પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે છે, કે જ્ઞાયક તે હું છું એમ.

ગુણ-પર્યાયથી ભરેલો આત્મા છે. વિભાવ છૂટી જાય, નિર્મળપર્યાય પ્રગટ થાય, તો એ ગુણ ને પર્યાય તો આત્મામાં રહી જાય છે. ગુણ-પર્યાયનો નાશ નથી થાતો. ગુણ-પર્યાયને પરિણમનથી ભરેલો આત્મા છે. પણ એ પરિણમન વગરનો કહેવો, એ ભેદ ગુણનો ભેદ પડે, એ ગુણનો ભેદ, એ ભેદવાળું કટકા સ્વરૂપ આત્મા નથી. એક અસ્તિત્વ પોતાનું ગ્રહણ કરે એમાં અનંતગુણથી ગુંથાયેલો આત્માનું અસ્તિત્વ એમાં ભેગું આવી જાય છે. એક અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે એમ આવે.

શ્રોતા : જીવ દૃષ્ટિકે વિષયમેં ગુણ તો આવે છે, પણ પર્યાયનો તો અભાવ જ છે, ને દૃષ્ટિના વિષયમાં પર્યાયનો તો અભાવ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ એ દૃષ્ટિના વિષયમાં પર્યાયનો ભેદ નથી આવતો, પર્યાય એમાં આવતી નથી. દૃષ્ટિના વિષયમાં પર્યાય નથી આવતી. પણ જ્ઞાનમાં બધું રહે છે વસ્તુ ગુણ-પર્યાયવાળી છે. વસ્તુનું સ્વરૂપ તો એવું છે, એ જ્ઞાનમાં બધું ગ્રહણ કરે છે. દૃષ્ટિ એક સામાન્ય ઉપર છે, ને જ્ઞાન સામાન્ય ને વિશેષ બેયને ગ્રહણ કરે છે. દૃષ્ટિની સાથે જ્યાં સમ્યગ્દૃષ્ટિ થઈ, એની સાથે જ્ઞાન પણ સમ્યક્ સાથે ને સાથે રહે છે. બેય સાથે જ રહે છે. જેમ દૃષ્ટિ સામાન્ય ઉપર જોર આપે એમ જ્ઞાન પણ સામાન્ય ઉપર જોર આપે પણ વિશેષમાં એ જ્ઞાનને ભેદનો ખ્યાલ છે, કે આ પર્યાયમાં અશુદ્ધતા છે, શુદ્ધ પર્યાય થાય છે. ભૂમિકા અમુક છે હજી બાકી છે, પૂર્ણ દ્રવ્ય છે, પણ પર્યાયમાં

કાંઈ પૂર્ણ નથી. સાધના કરવાની બાકી છે હજી છઠ્ઠી-સાતમી ભૂમિકાએ એ ભૂમિકા પ્રાપ્ત થઈ નથી. જ્ઞાનમાં બધું જાણે છે. દષ્ટિ સાથે જ્ઞાન બધો વિવેક કરે છે. એકલું સામાન્યને ગ્રહણ કરી લીધું, એમાં તો દ્રવ્ય પૂર્ણ જ છે, એમ આવી ગયું. કે આત્મા તો કૃતકૃત્ય છે, કૃતકૃત્ય એટલે કરવાનું કાંઈ રહેતું નથી એવું નથી. દષ્ટિએ ગ્રહણ કરી મૂળ વસ્તુને, પછી સાધના કરવાની જે બાકી છે, એ જ્ઞાનમાં બધું ગ્રહણ થાય છે, બેય સાથે જ રહે છે

શ્રોતા : દષ્ટિ સામાન્યને ગ્રહણ કરે છે, સામાન્ય કેવો છે અકેલા ગુણો છે, એ ગુણોથી ગુંથાયેલા છે. સામાન્ય પર્યાય છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સામાન્યમાં પર્યાય, એમ ભેગી પર્યાય નથી આવતી એમ. પર્યાય એના લક્ષમાં નથી આવતી, એક અભેદ દ્રવ્ય જ લક્ષમાં આવે છે.

શ્રોતા : ગુણ જેવી રીતે ગુણ લક્ષમાં નથી આવતા, માટે ગુણ નથી તેવી રીતે પર્યાય લક્ષમાં નથી આવતી માટે દષ્ટિના વિષયમાં પર્યાય નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ નહીં. ગુણો તો છે, ને અનાદિ-અનંત દ્રવ્યની સાથે જોડાયેલા છે અને પર્યાય તો બદલાયા કરે છે. પર્યાય તો ફર્યા કરે છે એમ એક પછી એક, પર્યાયો થઈ અને ગુણ તો અનાદિ અનંત, જેમ દ્રવ્ય અનાદિઅનંત એમ ગુણ તો અનાદિ અનંત છે. એટલે એ દ્રવ્યને ગ્રહણ કરવામાં ગુણો તો સાથે આવી જાય પણ ઓલો અંશ તો પરિણમે છે, એટલે પરિણમન ઉપર, દ્રવ્યની દષ્ટિનો વિષય પરિણમન ઉપર નથી જાતો. એનો વિષય એક અસ્તિત્વ ઉપર જાય છે. જે અનાદિ અનંત અસ્તિત્વ છે, એના ઉપર એની દષ્ટિ છે, અનાદિ અનંત અસ્તિત્વમાં ગુણથી ગુંથાયેલું દ્રવ્ય આવી ગયું, પણ એની દષ્ટિ પરિણમન ઉપર દષ્ટિનો વિષય ન જાય, એ જ્ઞાનમાં જણાય છે બધું.

શ્રોતા : ભિન્નતા ભિન્નતાની કલ્પના કેવી રીતે કરવી ? જેસે એક પ્યાજ હોતા હૈ ને પ્યાજ પહેલા પ્યાજકા છિલકા, પછી બીજું પ્યાજના છિલકા, પછી ત્રીજું પ્યાજના છિલકા, તેમજ રાગ ભિન્ન, પછી સંવર ભિન્ન, પછી નિર્જરા ભિન્ન, પછી મોક્ષની છિલકા, ભિન્ન પછી જે બાકી બચ્યું એ રહી જાય એ હું છું એ કેવી રીતે મતલબ ભિન્નતા ચાલે ? એ કલ્પના કેવી રીતે કરવી ? પ્યાજના છિલકા જેવી ભિન્નતા છે, કે રાગ ભિન્ન પછી સંવર ભિન્ન પછી નિર્જરા ભિન્ન પછી મોક્ષથી ભિન્ન ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવો કોઈ ક્રમ નથી પડતો સાધકદશાની અંદર, કે પછી આ ભિન્ન, પછી આ ભિન્ન એક સાધકદશામાં એક દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ આવી ગઈ, દ્રવ્યનું આલંબન આવી ગયું, એટલે એમાં વિભાવથી જુદો તો એ વિભાવથી જુદો પડે, કાર્ય

કરવાનું વિભાવથી જુદો એ આવી ગયું છે, પણ એમાં બધું એકસાથે જ આવી જાય છે, કે આ બધા અંશો જે છે સાધકદશાની પર્યાયો જે છે, સંવર, નિર્જરા, મોક્ષ બધી જે પર્યાયો સાધકદશાની છે, એ અંશ છે, અને હું એક અંશી છું. એટલે અંશી અને અંશનું એને જ્ઞાન રહે છે, કે હું એક અંશી ઉપર દૃષ્ટિ મૂકી તો આ બધું મારાથી કાંઈ (એક નથી), સંવર-નિર્જરાની પર્યાયો એ સાધકદશાની પર્યાયો છે, એ પર્યાયો એક અંશને અંશીની જેમ સમજે છે, આ શુદ્ધતાના અંશો પ્રગટે છે, ને ઓલા પૂર્ણતામાં અંશો પ્રગટે છે, એટલે અંશ ને અંશી, જેવો આ દ્રવ્ય છે, ને આ દ્રવ્યની પર્યાયો છે. એટલે એમાં ભેદ એવી રીતે સમજે છે, કે અંશ છે, ઓલો અંશી છે, એ બેયના વસ્તુમાં ભેદ છે, એ અંશ જુદો એવી રીતે કે અંશીની, અપેક્ષાએ અંશ જુદો છે. અંશનું સ્વરૂપ જુદું ને અંશીનું જુદું, માટે એવી રીતે એ અંશ જુદો છે, સાધકદશા છે, માટે એ પર્યાયોનો ઉપર પલટ્યા કરે છે, એકપણી એક, માટે એ અંશ જુદો અને અંશી જુદો એમ અંશ-અંશી જુદા એવી રીતે છે.

પછી આ જુદું-જુદું એમ જુદું નહીં ઈ એની કાર્ય કરવાનું દૃષ્ટિના આલંબનથી વિભાવ સાથે કાર્ય કરવાનું રહે છે, એનું જ્ઞાન એને ભેગું રહે છે, કે આ અંશ છે, ને આ અંશી છે. એ અંશીની, અંશીના જોરથી અંશમાં નિર્મળતા થાય પણ આ અધૂરી પર્યાયો છે, આ પૂર્ણ પર્યાયો છે. માટે એ અંશી છે, ને આ અંશ છે અંશની અંશને અંશીને અપેક્ષાએ એમાં ભેદ છે. બાકી ગુણ ને પર્યાય પૂર્ણ થાય, તો એની પર્યાયો તો એમને એમ રહે છે. એ પર્યાયો કાંઈ ભાગી નથી જાતી. પણ એમાં અંશ-અંશીનો ભેદ રહે છે. એ અંશ-અંશીનો ભેદ જાણે છે એમ.

આનાથી જુદું, આનાથી જુદું એ વિભાવથી જેવો જુદો છે એવી જાતનું આ (જુદું નથી) એને તો પર્યાયનું, નિર્મળ પર્યાયનું તો વેદન થાય છે, એમ દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ બધું જુદું એમ, દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ જુદું, પણ જ્ઞાનમાં વિવેક આવે છે, આ વિભાવ જુદો, જુદી અપેક્ષાએ છે. અને આ ગુણ ને આ પર્યાયને જુદા પાડી અપેક્ષાએ જુદી છે. જેવો વિભાવથી જુદો, એવો ગુણ-પર્યાયથી એવી જાતનો જુદો નથી. એમાં જ્ઞાનમાં એવો વિવેક આવવો જોઈએ. દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ જોર આવ્યું કે આ ભેદની અપેક્ષાએ, આ ભેદની, આ ભેદ જુદા, આ વિભાવ મારો સ્વભાવ નથી, માટે જુદા. આ ગુણભેદ, પર્યાયભેદ એ બધા ભેદની અપેક્ષાએ જુદા છે, પણ આ ભેદ આ ગુણ ને, આ વિભાવ એ બેયની અપેક્ષાએ જુદા જુદામાં ફેર છે, એમ. પછી એનો વિવેક કરવો જોઈએ.

દૃષ્ટિમાં એક સરખું આવી ગયું કે આ ગુણના ભેદ એ ભેદ અપેક્ષાએ જુદા, ઓલા વિભાવ અપેક્ષાએ જુદા છે, પણ એમાં એની પછી જ્ઞાનમાં એનો વિવેક કરવો જોઈએ, કે આ જુદા, આ જુદા, એ જુદાં જુદામાં ફેર છે. બધું એક સરખું, દૃષ્ટિના જોરમાં એક સરખું લીધું, પણ એમાં ફેર છે. એમ વિભાવ તો છૂટી જાય ગુણ-પર્યાય તો ઘરે જ રહે છે. એ કાંઈ પોતાના દ્રવ્યમાંથી નીકળી નથી જાતું. ‘ઉત્પાદવ્યયધ્રુવયુક્તં સત્’ એમ કહેવામાં આવે છે. દ્રવ્યગુણપર્યાયવાળું સત્ એવાને દ્રવ્ય કહેવામાં આવે છે. એ કાંઈ એનું સ્વરૂપ ક્યાંય જાતું નથી, પણ એનું જ્ઞાન કરવાનું કે આ એક અખંડ દ્રવ્ય છે, આ લક્ષણભેદ, પર્યાયભેદ એનું જ્ઞાન કરવાનું છે. અંશમાં પોતે અંશીને માની ન લેવો કે અંશ જેટલો જ હું છું એમ અંશી આખો અનાદિ અનંત શાશ્વતો (છે) એમ અંશમાં અંશીને માની ન લેવો, કે એમાં હું આખો આવી ગયો. અંશનું સ્વરૂપ અંશરૂપે, અને અંશીનું અંશીરૂપે છે, એમ સમજવું, વિભાવથી જુદો, ને આનાથી જુદો, એ જુદા જુદામાં ફેર છે બેય એકસરખું જુદું નથી. અપેક્ષાએ એને જુદું એક આમાં નાખી દેવું, પણ પછી વિવેક કરવાનો રહે છે એમાં.

શ્રોતા : ક્ષેત્રથી જુદું કોણ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયનો ક્ષેત્રથી જુદાની વાત નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુણ-પર્યાયો ક્ષેત્રભેદ થઈ જાય, એવી જાતની એની પોતાની નિર્મળ પર્યાય ક્યાંક અદ્વર ક્ષેત્રમાં લટકે ગુણ કાંઈ અદ્વર રહે પોતાનું ક્ષેત્ર (છોડી દે, એવું નથી).

શ્રોતાઓ : પ્રશમમૂર્તિ ભગવતી માતનો જય હો.

માતાજીનો અમૃતવાણીનો જય હો..

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્યા - ૧૦

શ્રોતા : દ્રવ્યને સત્, ગુણને સત્ અને પર્યાયને સત્ ત્રીનોંકો સત્ અલગ-અલગ કહા હૈ દ્રવ્ય સત્, ગુણ સત્, ને પર્યાય સત્.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સત્ કીધું છે, પણ સત્ એવી જાતનું વસ્તુ એ કાંઈ જુદી વસ્તુ નથી. ગુણનો એક અસ્તિત્વને, પર્યાયના અસ્તિત્વરૂપે કહેવામાં આવે છે સત્.

પણ એવી જાતનું સત્ નથી, કે દ્રવ્ય વગરની પર્યાયનું સત્ છે. એકલી પર્યાયનું સત્ છે, એમ નથી, દ્રવ્યના આધારે એનું સત્ છે. ગુણ કાંઈ અદ્વર લટકે છે દ્રવ્ય વગરનું એનું સત્ એવી જાતનું સત્ નથી, એ સત્ એની અપેક્ષાનું એ સત્ એવી જાતનું છે, કે પોતે પોતાના સ્વરૂપ પૂરતું સત્ છે, પણ એના દ્રવ્યના આશ્રય વગરનું સત્ છે, એ ગુણ-પર્યાય દ્રવ્યના આશ્રયે નથી અને અદ્વર એ સત્ છે, એવું સત્ નથી (એમ નથી કે) એ કટકા થઈ ગયા એકદમ કટકા થઈ ગયા એ કાંઈ ગુણ સત્, પર્યાય સત્ અદ્વર લટકે છે? પર્યાય વગરનું અત્યંત ભેદ એવી જાતનું ભેદ નથી. અદ્વર નથી, દ્રવ્ય વગરની પર્યાય નથી ગુણ કાંઈ દ્રવ્ય વગરના ગુણો નથી. કે પર્યાય કાંઈ અદ્વર-અદ્વર નથી.

ગુરુદેવ કહેતા હતા ને પણ બધી અપેક્ષા ગુરુદેવની સમજવી જોઈએ દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ આ બધું જુદું પાડવામાં આવે છે, પણ એને આ બરાબર સમજવું જોઈએ કે આ જુદું કેવી જાતનું જુદું? જુદા જુદા નથી એક છે. બધું કાઢીને એટલું કૂટસ્થ રહી ગયું પછી તો દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય ક્યાં ગયા? દ્રવ્ય-ગુણનું આખું સ્વરૂપ ક્યાં ગયું? ગુણ-પર્યાયવાળું એ દ્રવ્ય છે.

અનાદિકાળકા અભ્યાસ વિભાવકા હો ગયા હૈ, ઇસલિયે ભીતરમેં ડર લગતા હૈ, કિ મૈં યહ સબ ક્યા હૈ, ઇસમેં થક જાતા હૈ, ડર લગતા હૈ પૂરા વિશ્વાસ નહીં, પ્રતીત નહીં હૈ કે ભીતરમેં કોઈ અપૂર્વતા હૈ, કોઈ અપૂર્વ ચીજ હૈ ઇસકા વિશ્વાસ નહીં રહતા હૈ, ઇસકી પ્રતીત નહીં રહેતી, ઇસલિયે ઇસકો ડર લગતા હૈ. લગતા હૈ અનાદિકા અભ્યાસ ઐસા હૈ નહીં, એટલે બહારમાં ચલા જાતા હૈ. એ છૂટ જાતા હૈ ભીતરમેં કુછ દેખનેમેં આતા નહીં, આંખ બંધ કર, અંધારા દિખતે કુછ દિખનેમેં નહીં આતા. પણ ઇસકી વિચાર કરકે ધીરજ કરકે, ભીતરમેં નહીં ચલે તો શાસ્ત્રમેં ક્યા આતા હૈ, ગુરુ ક્યા કહતે હૈ ઇસકા વિચાર ધીરજસે કરે, વો ઉતાવળ નહીં કરના, ધીરજસે જિજ્ઞાસાસે ભાવનાસે એ કરે તો હો સકતા હૈ. ઐસા ભેદજ્ઞાન કરકે અનંતાજીવ મોક્ષ જાતે હૈ, આત્માકો પીછાને, દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરે તબ હોતા હૈ. તો પહલે પહલે તો ડર જૈસા ઇસકો લગે પ્રતીત નહીં હૈ, આત્મા કી ઇસલિયે નહીં હોવે તબ શાસ્ત્રકા અભ્યાસ કરે, વિચાર કરે ઐસા કરે...

શ્રોતા : કિસ ચીજકા વિચાર કરે જિસ સમય એકાગ્ર હોનેકી કોશિષ કરતે હૈ આત્માકો જાનનેકી કોશિષ કરતે હૈ તબ કિસ ચીજકા વિચાર હમારે સામને આવે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઇસકો અપને આત્માકા ધ્યેય રખના ચાહિયે. ઇસકો અપને જ્યાં રુચિ લગે આત્મા તરફકી, ઇસકા ગુણકા ઇસકી પર્યાયકા, અપના પદાર્થકા ચૈતન્ય તત્ત્વકા, ગુણકા ઇસકી પર્યાય ક્યા હૈ, ઇસકા ગુણ ક્યા હૈ, પરદ્રવ્ય ક્યા હૈ,

સ્વદ્રવ્ય ક્યા હૈ, ઇસકા ક્યા સ્વરૂપ હૈ? ઐસા તત્ત્વકા વિચાર કરે, અપનેમેં જહાં રચિ લગે વહાં કરે. ઉસકા ધ્યેય એક આત્માકો પહિચાનનેકા રહે. ધ્યેય એક હી રહતા હૈ. વિચાર તત્ત્વકા અનેક જાતકા વિચાર તો હોતા હૈ. વિચારકા કાંઈ નિયમ નહીં હોતા. વિચાર અનેક જાતકા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, આત્માકા અનેક પ્રકારકા, વિભાવકા, સ્વભાવકા, મોક્ષકા સમ્યગ્દર્શનકા, જ્ઞાનકા, કેવળજ્ઞાનકા, પૂર્ણતાકા અનેક જાતકા વિચાર આતા હૈ. સમ્યગ્દર્શન અનેક જાતકા વિચાર તો અનેક જાતકા આતા હૈ આત્માકે લિયે.

શ્રોતા : બાહરી દુનિયાકા વિચાર કરતે સમય તો થોડા હર્ષસા હોતા હૈ બિલકુલ ઉજાલા હૈ અબ લોગોંકો ઐસા લગતા હૈ કે સબ એક હી હૈ બસ વહ એક હી બારબાર મૈં કહ રહા હૂં જબ ફિર આંખે બંદ કરતે ફિર વિચારોંમેં ધુંધલાપન આ જાતા હૈ ફિર ઐસા અંધકાર આ જાતા હૈ, ઇસ ચીજકો આપ ઔર થોડા સ્પષ્ટ કીજિયે મેરે મનકો અબ લગ શાંતિ નહીં હોતી, મૈં બહોત અભ્યાસ કરનેકી કોશિષ કરતા હૂં.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિચાર નહીં હૈ, ઇસકી લગની ભી નહીં કી, બહારકી લગી હૈ સબ અભ્યાસ બાહરકા ક્રિયા, વો બાહરકા બહોત અભ્યાસ ક્રિયા ભીતરમેં એક ક્ષણવાર ભી અભ્યાસ નહીં કરતા, તો ન્યાં ટકે ક્યાં? જિતના કાલ બાહરકા અભ્યાસમેં લગાયા, અનંતકાલ લગાયા, પણ ઇધર થોડા ભી અંતરમેં અભ્યાસ નહીં કરે તો આ ક્યાંથી ટકે? કેવી ટકે? એક ક્ષણવાર ક્રિયા તો મૈં બહુત ક્રિયા ઐસા લગ જાતા હૈ, ઔર બાહરકા તો બહોત ક્રિયા કિતના દિવસો કે દિવસો બહારકા અભ્યાસ કરતે હૈ ભીતરકા અભ્યાસ, અંદર લગની લગે, તો ભીતરકા અભ્યાસ કરે તો કુછ મૈં કૌન હૂં, ઐસા ખ્યાલમેં આવે, પ્રતીતમેં આવે. બહારકા બહોત અભ્યાસ ભીતરમેં, એક જરાસા અંધારા લગે ઐસા લગે છૂટ જાતા હૈ. રચિ છૂટ જાતી હૈ. અભ્યાસ નહીં કરતા, ઇસલિયે દેખનેમેં નહીં આતા હૈ.

શ્રોતા : યહ બાત આપને બહોત ઉંચી કી હૈ, અંદર તો અભ્યાસ હમ કરતે હી હૈ, ક્ષણભર કરતે હૈ ઉસીમેં ગભરા જાતે હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ક્ષણમાં ગભરાઈ જાય છોડી દે. બહાર તો કાંઈ વેપાર ધંધા ઐસા કરે, તો ફિર ફિર ફિર કર્યા કરે એ તો પુણ્યકે આધીન હૈ અપના હાથકી તો બાત હૈ નહીં. બાહરકા વેપાર-ધંધા ઐસા, કુટુંબકા કરના સબ પુણ્યકે આધીન રહતા હૈ, તો ભી ઉસમેં પ્રયત્ન કરતા હૈ ઔર ભીતરમેં અપના પુરુષાર્થકી બાત આઈ તો ભી અભ્યાસ નહીં કરતા હૈ. એક ક્ષણમેં છૂટ જાતા હૈ.

શ્રોતા : આપનું વાક્ય એટલું ગમી ગયું માતાજી કહે છે, કે ‘‘હે જીવ તને ક્યાંય ન ગમે તો આત્મામાં લીન થઈ જા’’. એ તો આમ છાતીમાં કોતરાઈ ગયું છે. વાહ! માતાજી પહેલું જ વાક્ય કેટલું સરસ છે કહે છે, કે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જ રાખવા જેવું છે શાંતિ જ રાખવા જેવી છે.

શ્રોતા : કર્મ બંધાણા આ કાળમાં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સાચી વાત છે. સંસાર એવો જ છે. શાંતિ રાખવી એ જ છે.

શ્રોતા : બાની તબિયત છોકરાઓ નાના ભણવા

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સંસારનું સ્વરૂપ એવું જ છે. શાશ્વત માન્યું હોય, પણ શું ક્યારે શું થાય એ કાંઈ (કોઈને ખબર નથી હોતી) ગુરુદેવે આ માર્ગ બતાવ્યો છે શાશ્વત આત્માને ગ્રહણ કરવાનો. શાંતિ એક ઉપાય છે. બીજો કોઈ એનો ઉપાય નથી. કોઈનું ડહાપણ ક્યાંય કામ આવતું નથી. કોઈ કોઈને રાખી શકતું નથી. જ્યારે જીવ આયુષ્ય પુરું થાય ત્યારે એની મેળાએ ચાલ્યો જાય છે, કોઈ રાખી શકતું નથી. જીવે આવા અનંતા જન્મ-મરણો કર્યા છે ઘણા કર્યા છે. એક એક જગતમાં લોકના જેટલા પરમાણુ ગ્રહણ કરીને છોડ્યા અનંતા. આકાશના એકએક પ્રદેશે જન્મ-મરણ કરી ચૂક્યો, બધા ભાવપર્યંત કાળના અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણીમાં એક એક સમયમાં અનંતવાર જન્મ-મરણ કર્યા એવા જીવે કાંઈક જન્મ-મરણ કર્યા છે. કાંઈકને પોતે છોડીને આવ્યો અને પોતાને છોડીને બીજા જાય, એવા પ્રસંગો આ સંસારની અંદર બન્યા.

આ તો પંચમકાળ છે. ચોથા કાળમાં પણ આયુષ્યો તો પૂરા થાતા હતા. મોટા ચક્રવર્તીઓના આયુષ્ય પૂરા થાતા હતા. દેવલોકના દેવોના આયુષ્યો પણ પૂરા થાતા હતા. એ તો અમરાપુરી કહેવાય છે, તોય એના આયુષ્યો પૂરા થાય છે, આ તો ઓચિંતાનું થાય એટલે (દુઃખ) થાય, રાગને લઈને, પણ શાંતિ સિવાય કોઈ ઉપાય નથી. આકુળતા કરવાથી કર્મબંધ થાય, જીવે શાંતિ રાખવી એ જ ઉપાય છે. શાંતિ રાખવી એ જ સુખદાયક છે. પહેલેથી ઘણું સાંભળ્યું હોય, ગુરુદેવે બધાને સંસ્કાર પાડ્યા છે. કાંઈ દર્દ નહોતું ને એકદમ થઈ ગયું.

શ્રોતા : દુઃખાવો થાતો નહોતો એ પહેલાનો કાર્ડિયોગ્રામ સાંજે દેખાડ્યો હતો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ફેરવી ફેરવીને, બધા પ્રતિષ્ઠાના સંસ્કાર હતા નાનપણથી સંસ્કાર હતા. એને તો ભાવ તો સારા હતા, પણ આયુષ્ય ઓછું હતું ને! આયુષ્ય આગળ કોઈનું ન ચાલે રાગ ફેરવવો જ પડે.....

શ્રોતા : આમાં ને આમાં...

બધાને એ આશા ગુરુનું શરણ થશે ગુરુનું શરણ છે બધાને કહેતા

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ખરે ટાઈમે એ જ શરણ છે ગુરુનું શરણ છે.

શ્રોતા : ઝાઝો રાગ ઝાઝા કર્મ બંધાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં ઝાઝો રાગ, ને ઝાઝો આર્તધ્યાન કરવાથી કર્મ બંધાય છે ઝાઝા. પછી અંતે પછી શાંતિ તો રાખવી જ પડે છે, ઉપાય નથી એના કરતાં પહેલેથી શાંતિ રાખવી.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધર્મમાં સુખનો ઉપાય છે. અનાદિકાળમાં બધું મળી ચૂક્યું આવા ગુરુ.....

શ્રોતા : એ તો ભાગ્યશાળી ગુરુ મળ્યા...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આવા ગુરુ મળવા મહામુશ્કેલ છે. આવો ધર્મ મળવો, સ્વાનુભૂતિનો માર્ગ બતાવ્યો, ગુરુદેવે એ કરવા જેવો છે. આત્મા જુદો ને આ શરીર જુદો આ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે બધું જીવને વૈરાગ્ય કરવા જેવો છે. ગમે એવા પ્રસંગોમાં, પણ વૈરાગ્યમાં ઝંપલાવવું આત્માર્થી એમ જ વૈરાગ્ય કરે છે. આગળના જીવો રાજા ને બધા તીર્થંકર ભગવાનનો એક પાણીની બુદ્ધબુદ્ધે, ઝાંકળના પાણી ઓલા ઉપર દેખીને વૈરાગ્ય પામતા, ઉપરથી તારો ખરતો દેખીને વૈરાગ્ય પામતા. એવા એક ક્ષણભરમાં વૈરાગ્ય પામતા કે સંસાર આવો છે, એ બધાના આયુષ્ય મોટા પણ એવા પ્રસંગો દેખીને વૈરાગ્ય પામતા. એ તો સારો કાળ હતો તોય એમાં કોઈક કોઈક વાર એવા પ્રસંગો લડાઈના કારણે એને બનતા હતા તોય બધા શાંતિ રાખતા હતા, જેને આત્માનું કરવું હોય શાંતિ જોઈતી હોય (તો બીજો) ઉપાય નથી. બેય દ્રવ્ય જુદા છે સ્વતંત્ર છે. ભરત ચક્રવર્તી માથામાં એક ધોળો વાળ દેખીને વૈરાગ્ય પામ્યા ને અંતરમાં ઉતરી ગયા ને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી.

કાંઈક બહારના એવા પ્રસંગો દેખી દેખીને, વૈરાગ્ય પામતા એવા કંઈક કંઈક પ્રસંગો ક્ષણવારમાં બની જાતા. એવા વિજળીના, તારાના, આ પાણીના બૂંદના એના જેવો આ સંસાર છે, ક્ષણભંગુર છે. શાશ્વત બધું માન્યું છે આમને આમ રહેવાનું છે, પણ ફેરફાર થાય ત્યારે (દુઃખી થાય) આત્માના આયુષ્ય પુરું થાય ત્યારે એની મેળે ગતિ કરીને વયો જાય છે. જીવ એકલો જન્મે, એકલો મરે, એકલો મોક્ષમાં જાય. જન્મ થાય ત્યારે એકલો, મરણ થાય ત્યારે એકલો (છે.) કોઈ એમાં સાથીદાર નથી, પોતે જે

કર્મ કરે એ પોતે જ ભોગવે છે અને મોક્ષમાં પુરુષાર્થ કરીને પણ પોતે એકલો જ જાય છે. માટે પોતે જ પુરુષાર્થ કરીને પોતે પોતાના મનને ધર્મ તરફ જાયક તરફ વાળી લેવું. જાયક શરણ ને ગુરુ શરણ, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર શરણ, પંચ પરમેષ્ઠી શરણ છે, ને આત્મા પોતે ચૈતન્યદેવ શરણ છે. ચૈતન્ય પોતાનું શરણ જ છે અને જે શાશ્વત સદાય શાશ્વત છે અનાદિકાળ ગયો, ગમે એવા પ્રસંગો બન્યા તોય આત્મા તો શાશ્વત જ છે. આત્મા કોઈ દિવસ સાથ છોડતો નથી. આત્મા ગમે એવા બહારના શરીરો બદલાયા કરે પણ આત્મા તો આત્મા જ રહે છે. ન્યાં આત્મા જ પોતે ગ્રહણ કરવા જેવો છે. આત્મા સદાય શાશ્વત સ્વરૂપ છે. આત્મા શરણરૂપ છે, ને ધર્મ શરણરૂપ છે.

એવા પરિષદો આવે છે, મુનિઓને ઉપસર્ગ આવે છે, તો અંતર આત્મામાં ઉતરીને એને સ્વાનુભૂતિમાં જોડાઈ જાય છે. છઠ્ઠે-સાતમે તો ઝૂલતા હોય, અંતરમાં ઉતરીને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરે છે. આવા પ્રસંગે ધર્મ ને ગુરુદેવનું શરણ, ગુરુદેવના બધા પ્રસંગો યાદ કરવા ગુરુદેવે શું કીધું છે, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રના પ્રસંગો અને આત્મા, આત્મા તરફ વળવા, જાયક આત્મા કે આ જીવનમાં આત્મામાં સંસ્કાર કેમ પડે, એ કરવા જેવું છે. બાકી અનંતકાળમાં બધું મળી ચૂક્યું છે કાંઈ નવું નથી. અનંતા ભવો દેવના કર્યા ને અનંતા મનુષ્યના કર્યા, કેટલાય પુણ્યના પ્રસંગો બન્યા અને કોઈ પાપનાય બન્યા. પણ એમાં કાંઈ નવું નથી. એક બાકી રહી ગયું હોય તો આ સંસારની અંદર એક આત્મા જ બાકી રહી ગયો અને સ્વાનુભૂતિ અને સમ્યગ્દર્શન એ બાકી રહી ગયું. માટે જીવનમાં એ જ કરવા જેવું છે.

કરવાનું એ બાકી રહી ગયું છે બાકી બહારમાં બધું મળી ચૂક્યું છે જીવને કાંઈ મળ્યા વગરનું કાંઈ નવું બાકી નથી. પણ જીવ બધું ભૂલતો આવે છે. જ્યાં જાય ન્યાં. બધું મળી ચૂક્યું એક આત્માની પ્રાપ્તિ બાકી રહી ગઈ છે માટે એનો પુરુષાર્થ, એની ભાવના ને એ જ કરવા જેવું છે. (બીજું) બધું જીવને મળી ચૂક્યું બધું કર્યું છે.

શ્રોતા : જૈનધર્મ મળવો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ મળવો, આ મનુષ્યભવ મળવો દુર્લભ છે, એમાં જૈનધર્મ મળવો દુર્લભ છે, એમાં આવા ગુરુ મળવા દુર્લભ છે. એમાં બધી સગવડતા, બધી પોતે કરી શકે એવા સાધનો મળે, કાંઈ કોઈ જાતની કોઈ પ્રતિકૂળતા ન હોય એવા અનુકૂળ સાધનો મળે, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રનું શ્રવણ મળે એ બધું દુર્લભ છે, એ બધું મળે છે, અને પોતે એ જ કરવા જેવું છે. ગુરુદેવ કહેતા હતા હતા, સર્વ અવસર આવી

ચૂક્યો છે. એમ કહે અત્યારે મનુષ્યભવમાં બધો અવસર આવી ચૂક્યો છે માટે આત્મા (તરફનો પુરુષાર્થ કર.)

શ્રોતા : આવા કાળમાં આવો યોગ જ ક્યાંથી બન્યો હોય, આવા ગુરુને આવા તત્ત્વ ને આવા માતાજી મળ્યા.. મહાન મહાન ઉપકાર છે. શાંતિ રાખવી પાછું વાળી વાળીને (ન જોયું)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બીજું શું થાય? મનને પાછું વાળે જ છૂટકો છે. આ સંસારના પ્રસંગોમાં. પોતાનું ધાર્યું કાંઈ થાતું નથી. દરેક દ્રવ્યો સ્વતંત્ર છે.

શ્રોતા : એ કરવા જાઉં તો ચારે મહિના પૂરા કરું આપની પાસે ને રહું મને ત્યાં ગમતું નથી વધારે વધારે અહીં રહેવાનું છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકદમ હુમલો આવ્યો ત્યાં આયુષ્ય પુરું થાય ત્યારે શું થાય એ કાંઈ હાથની વાત નથી.

શ્રોતા :

.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અને એમાં પોતે સંસ્કાર લઈને ગયો, આ એક બસ પોતે એમ માનીને સંતોષ કરવો, મનુષ્યભવ ઘણાને હોય નહીં, અંદર આકુળતા કરીને જાય, એના કરતા એ સારા ભાવ લઈને ગયો, એના આત્મામાં એને સંસ્કાર પડ્યા, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની એને ભક્તિ હતી અને આત્મા તરફ વલણ હતું, એ યાદ કરીને શાંતિ રાખવી એનો આત્મા જ્યાં ગયો હોય. ત્યાં એને બધું એ મળે એવી જાતની એની ભાવના હતી, એમ જાણીને સંતોષ રાખવો. કારણ કે આયુષ્ય તો ગમે ત્યારે પુરું થાય છે, ક્યારે ઈ (ખબર નથી) પણ મનુષ્યભવમાં કાંઈક સંસ્કાર લઈને જાય તો એ લેખે છે. નહીંતર મનુષ્યભવ મળ્યો (એ) નહીં મળવા બરાબર થાય છે. આવા ગુરુ મળ્યા અને એનું એણે શરણ લીધું એ યાદ કરીને શાંતિ રાખવી બાકી પોતાને જે રાગ હોય, એનું તો દુઃખ થાય એ તો ફેરવ્યે છૂટકો છે, એનો કોઈ ઉપાય નથી.

શ્રોતા : પોતે અહીં રહી ગયો, ને સંસ્કાર સારા ગુરુદેવની પહેલી ગાડી આવી સાડાબાર અને રોવે રોવે આમ પાછું ભલે બધાએ ભેગા લીધા હતા કોઈ આમ દિવસ હૂંફ મળે અંદર આપના વચનથી, ગુરુદેવના વચનથી પછી તો આમ કોઈ ભક્તિભાવવાળા ઘણા હતા, એમાં પણ હાલતા-ચાલતા કાંઈપણ

.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શાંતિ સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી. આયુષ્ય આગળ કાંઈ નથી. સંસારનું સ્વરૂપ એવું છે. તમે ઘણા વર્ષો અહીં રહ્યા છો. શાંતિ રાખવી. એ તો રાગ એ તો રાગને લઈને થાય પણ મન તો વાળવું પડે.

શ્રોતા : મહાન પ્રતાપ ગુરુ આવા મળ્યા અંતરમાં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સારી વાત છે એ.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ... તે સહન કરવાનું બધું.

શ્રોતા : પછી મોઢામાંથી એમ બોલ્યું હોય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવનો પરમ ઉપકાર છે આવા પ્રસંગે શાંતિ રહે એ ગુરુદેવનો ઉપકાર છે.

ચત્તારિ મંગલં, અરહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાહૂ મંગલં,
કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો મંગલં

ચત્તારિ લોગુત્તમા, અરહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહૂ લોગુત્તમા,
કેવલિપણ્ણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો.

ચત્તારિ શરણં પવ્વજ્જામિ, અરહંતે શરણં પવ્વજ્જામિ, સિદ્ધે શરણં પવ્વજ્જામિ,
સાહૂ શરણં પવ્વજ્જામિ, કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં શરણં પવ્વજ્જામિ.

ચાર શરણ, ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ કરે જે, ભવસાગરથી તરે તે,

સકલ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષ તણા સુખ લહે અનંત,

ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તિ જાય,

સંસારમાંહિ શરણ ચાર, અવર શરણ ન કોઈ

જે નર-નારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચલ પદ હોય

અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિ તણા ભંડાર

ગુરુ ગૌતમને સમરિયે તો સદાય મન વાંછિત ફળ દાતાર

શ્રોતાઓ : પ્રશમમૂર્તિ ભગવતી માતનો જય હો.....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૧૧

શ્રોતા : જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય શક્તિ નિરંતર વર્તે છે, તે પરિણમનરૂપની વાત છે. પર્યાયમાં જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય નિરંતર, તો એ જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય શક્તિ કેવા પ્રકારની હોય, એનું સ્વરૂપ શું હોય અને જ્ઞાનીને નિરંતર શું કામ કર્યા કરે? આપના એક બોલમાં પણ આવે છે, કે જ્ઞાનને વૈરાગ્ય બેય સાથે હોય છે, વૈરાગ્ય ક્યાંય જ્ઞાનને ક્યાંય ફસાવા દેતો નથી. જ્ઞાનમાં ને જ્ઞાનમાં રહેવા દે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વૈરાગ્ય એને એવો છે, કે (બહાર) ક્યાંય એને અધિ લાગતી જ નથી. એને અંતરમાંથી (બધું) દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ બધું એને છૂટી ગયેલું છે, આ કાંઈ વિભાવ કે કોઈ જાતનો વિકલ્પ કે કોઈ શરીર કે બહારના પ્રસંગો કે કાંઈ બધા ઉપરથી એને વિરક્તિ આવી ગઈ છે, એને અંતરમાંથી છૂટી ગઈ છે, એવી વિરક્તિ એને જ્ઞાન ને દૃષ્ટિ એટલી જોરદાર છે, કે એક આત્મા સિવાય કાંઈ આદરણીય નથી. એ દૃષ્ટિની સાથે જ્ઞાન કામ કરે છે, એની સાથે વૈરાગ્ય પણ કામ કરે છે. એટલો એને અંતરમાંથી (મોહ) છૂટી ગયો છે. એ નિરંતર એને દૃષ્ટિ એની સાથે જ્ઞાન ને વૈરાગ્યને બધું કામ કર્યા કરે છે. અને એને વિશેષ વિશેષ ભાવના અંતરમાંથી જે જે હજી અસ્થિરતા છે, અસ્થિરતાને લીધે બહાર ભમે છે. તો અંતરમાંથી છૂટો જ પડ્યા કરે છે. વિશેષ વિશેષ. અંતરમાંથી જે કાણે કાણે વિકલ્પ આવે, તો ભેદજ્ઞાનની ધારા અંતરથી, પોતે જ્ઞાયકની પરિણતિની ઉગ્રતા એને થયા જ કરે છે.

ચારિત્રદશા, લીનતાનું જોર, એને પોતા તરફ થયા જ કરે છે અંતરમાંથી એને આ કાંઈ જોઈતું જ નથી. અંતરમાંથી કાણે કાણે એ અંતરમાંથી, એકવાર એ જોડાઈ ગયો અને પછી વિચાર કર્યો કે આ નહીં, એમ નહીં. એને કાણે કાણે એવી વિરક્તિ રહ્યા કરે છે. આ ચૈતન્ય આ જ્ઞાયક તે હું છું આ જ્ઞાતાની ધારા એ દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ તો બળ છે, પણ જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય વિશેષ કામ કર્યા કરે છે. આગળ ધારા એની ચાલ્યા જ કરે છે. આગળ કેમ જાવું. એવી એને વિરક્તિ ગમે તેવા પ્રસંગોમાં પડ્યો હોય, બહારના રાજકાજમાં પડેલો હોય તોય, એની દૃષ્ટિ જ્ઞાયકની ધારા તો વર્તે છે, પણ વિશેષ આગળ જવાની ભાવના પણ એને અંતરમાં થાતી હોય છે. એ જઈ શકે, એ અમુક ભલે એના પુરુષાર્થ પ્રમાણે, પણ આ અંતરમાં એ વિરક્તિ રહ્યા જ કરે છે.. એમાં એ એકમેક થાતો જ નથી. દૃષ્ટિ અપેક્ષાએ તો એકમેક નથી થાતો. જ્ઞાયકની

એકલી ઉગ્રતા છે, કે એકમેક થાતો નથી. પણ પરિણતિમાં એને એટલા પુરુષાર્થનું બળ આગળ વધવાનું, એવી ભાવના એને રહ્યા જ કરે છે કાણે કાણે.

શ્રોતા : ભક્તિ આદિમાં જોડાય ત્યાં આગળ એમ લાગે કે એકાકાર નથી થાતો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકાકાર નથી થાતો, એની પરિણતિ સહજ છૂટી હોય છે અને જે શુભભાવના આવે, જે પોતાને પરિણતિમાં જેને આદરણીય જે દૃષ્ટિમાં છે, એ જ એને પ્રગટ કર્યું એવા દેવ, ગુરુ અને શાસ્ત્ર બતાવી રહ્યા છે, એની ઉપર, એને શુભભાવ, એને આ શુભભાવનું જોર દેખાય પણ અંતરમાં એને વિરક્તિ હોય. એ એકત્વબુદ્ધિ નથી, આ શુભભાવ તે મારું સ્વરૂપ નથી. હું એનાથી ચૈતન્ય તો જુદો જ છું, એ વર્તમાન પરિણતિ શુભભાવમાં એને એકદમ ભાવ આવે છે ભગવાન ઉપર અર્પણતા રહે છે અને ગુરુ ઉપર આવે પણ ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ તો સાથે રહ્યા જ કરે છે. એવો એ સર્વસ્વ એકત્વ નથી થાતો એની પરિણતિ સર્વસ્વપણે એકત્વ થાતી નથી એને છૂટો રહ્યા જ કરે છે.

શ્રોતા : બે વાત કેવી રીતે બનતી હશે? જ્ઞાનીને એક બાજુ ભક્તિમાં ઓતપ્રોત દેખાય છતાં એમ કહેવામાં આવે એ તો નિરાળો નિરાળો જ રહે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ બેય વાત સાચી છે, એ નિરાળો નિરાળો અંતરમાં નિરાળો પણ હજી એટલી વીતરાગદશા નથી, એટલે પહેલા આચરણમાં એવા શુભભાવમાં એ દેખાય છે અને સ્થિતિનો રસ ઓછો પડે છે, એને રસ ને સ્થિતિ બેય હોય છે, એમાં રસ તો વધારે પડે છે. સ્થિતિ ઓછી પડે છે. કારણ કે એનાથી એને જુદી પરિણતિ રહ્યા જ કરે છે. એટલે બેય કામ કરે છે. એમાં એને કોઈ અચિંત્યતા છે, પરિણતિની એ કે જુદુંય રહે છે, ને પાછી ભાવના પણ એવી દેખાય કે એ કાંઈ, એ વખતે એમ નથી કરતો કે આ આમાં હું એકત્વ થઈ જાઉં માટે આ ન કરવું એને એમ નથી થાતું, એવો શુભભાવનો પ્રસંગ હોય એવું હોય ત્યારે એને શુભભાવમાં જોડાયેલો દેખાય, બધા કાર્યોમાં દેખાય પણ અંતરમાંથી છૂટો જ રહે છે. શરીરથી જે કાર્ય થતાં હોય એનાથી એ જુદો. ભક્તિના, પૂજાના એનાથી જુદો, શુભભાવ આવે એનાથી જુદો અને એની જ્ઞાયકની પરિણતિ જુદી કામ કરે એ બધી રીતે જુદું, એને જ રહેતું હોય છે. એ પૂજા થાતી હોય, ભક્તિ થાતી હોય, બોલે સૌનું હું બધાથી જુદો અને અંદર પરિણામ આવે એનાથી જુદો એની જ્ઞાયકની પરિણતિ જુદી છે, એ કાણે જુદો જ રહે છે, એ સહજ રહે છે એમાં. સહજ નિરંતર રહ્યા કરે છે.

સમ્યગ્દષ્ટિ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ, જ્ઞાન વૈરાગ્યની એવી શક્તિ એને પ્રગટ થઈ ગઈ છે. જ્ઞાતાની ઉગ્રતાને, વિભાવથી વિરક્તિ, એવી થઈ ગઈ છે. ક્યાંય એકમેક થતો નથી. એટલે એને નિરાળી નિવૃત્તમય પરિણતિ અંતરમાં થઈ ગઈ છે. બહારમાં પ્રવૃત્તિમાં જોડાયેલો દેખાય તો જ્ઞાયકની ધારા એ બધી પ્રવૃત્તિઓથી છૂટીને, પોતે જ્ઞાયકની ધારા નિવૃત્તિરૂપે ને પોતાની પરિણતિરૂપે કામ કર્યા જ કરે છે. અને બહારમાં પ્રવૃત્તિમાં જોડાયેલો દેખાય તોપણ. એને સહજ પરિણતિ સહજરૂપે (કામ કરે છે).

શ્રોતા : ગુણસ્થાન જેમ બદલાય તેમ જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિમાં દૃઢતા વિશેષ આવે એવું કાંઈ ખરું. જેમ એ ચોથે ગુણસ્થાને હોય કે છઠ્ઠે-સાતમે હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને જ્ઞાયકની ઉગ્રતા ચારિત્રની વિશેષ ઉગ્રતા થાય એ પ્રમાણે એની વિરક્તિ વધતી જાય, ચારિત્રની અપેક્ષાએ વિરક્તિ વધી ગઈ છે, વૈરાગ્ય અને જ્ઞાતાની ધારાની ઉગ્રતા થઈ ગઈ છે. આમ જ્ઞાનમાં જ્ઞાયકની ઉગ્રતા અને વૈરાગ્યની વિશેષતા જે મુનિદશા આવે એ વૈરાગ્યની વિશેષતા થઈ જાય છે. દષ્ટિ અપેક્ષાએ તો વિરક્તિ એકસરખી રહે, પણ આ ચારિત્રની અપેક્ષાએ વૈરાગ્ય વધી જાય. પરિણતિ તો જુદી જ રહે છે, પણ ઉપયોગ પણ ક્ષણે અંતર્મુહૂર્તે અંતર્મુહૂર્તે સ્વરૂપમાં, અંતર્મુહૂર્તમાં બહારમાં આવે અને ઉપયોગ અંતર્મુહૂર્તમાં અંદરમાં જાય છે, એમ નિર્વિકલ્પદશામાં અંતર્મુહૂર્ત અંતર્મુહૂર્તે પલટાય છે. ઉપયોગની સ્થિતિ આમ ઉપયોગની અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિ છે ઉપયોગની પણ એ આમ એક જાતનો શુભભાવ કે જે જાતની દશા એમાં પલટ્યા કરે છે, એને બદલે એ જેને ભાવ હોય એ શુભભાવમાંથી અંતરમાં જાય છે. અંતર્મુહૂર્તે અંતર્મુહૂર્તે સ્વરૂપમાં જાય છે. એ દિશા પલટાઈ ગઈ છે.

શ્રોતા : શુભ ને અશુભમાં રહે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો ઉપયોગરૂપ ચિંતવ્યા જ કરે છે અંતર્મુહૂર્ત ને અંતર્મુહૂર્તે શુભ-અશુભમાં અથવા શુભના કોઈ અનેક અનેક પ્રકારો હોવાથી એના શુભાશુભના અનેક પ્રકારોમાં પલટાય છે, પણ આ તો એને શુભનો અમુક પ્રકાર હોય એમાંથી નિર્વિકલ્પદશામાં ઉપયોગ પલટાય છે. અંતર્મુહૂર્ત અંતર્મુહૂર્ત દિશા પલટાઈ ગઈ છે. મુનિઓને શરીર સંબંધી તો કાંઈ વિકલ્પ નથી, એટલે એ તો એને બધું એને સત્તારૂપે એને મંદમાં, એ તો ક્ષય ન થાય ત્યાં સુધી બાકી એને ઉદયમાં તો મુખ્ય રહીને શુભભાવમાં છે.

શ્રોતા : એમાં અંતર્મુહૂર્ત શુભ અંતર્મુહૂર્તમાં અંદરમાં ઉપયોગ ચાલુ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમાં અંતરમાં ઉપયોગ છે.

શ્રોતા : નીચલીદશામાં શુભને અશુભ, શુભ ને અશુભ એવા અંદરથી નિરંતર આમ ચાલ્યા કરે છે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો થયા કરે છે શુભની ધારા વળી લંબાય તો એમાં ને એમાં ઉપયોગ ફરે, આમ ધારા ફરે એમ ને એમ દિશાએ (ફરે) અને આમ દિશા પલટાય છે અંતર્મુહૂર્તમાં. ક્યાંય એકત્વ થાતી નથી. કોઈ પ્રસંગમાં કે કોઈ વિકલ્પની અંદર એકત્વ થાતું નથી. ગમે એવા કોઈ પ્રતિકૂળતા કે કોઈ અનુકૂળતાના ગમે તે પ્રસંગો આવે તોય પરિણતિ એમાં કોઈમાં એકત્વ થાતી નથી. કોઈમાં એને સર્વસ્વતા લાગતું નથી. કોઈનું મહત્વ લાગતું નથી. ક્યાંય વિશેષતા લાગતી નથી. આત્મા સિવાય ક્યાંય વિશેષતા લાગતી નથી. આત્મા અધિક ને અધિક ઉપર ને ઉપર ચાલતો રહે છે. બીજો કાંઈ ઉપર લાગતું નથી. બહારના ગમે એવા અનુકૂળતાના ઢગલા હોય કે પ્રતિકૂળતાના ઢગલા હોય ગમે તે હોય એમાં ક્યાંય એ ફસાતો નથી, ક્યાંય ખેદ ખેદાતો નથી, કે ક્યાંય રાજ થાતો નથી. અંદર એકત્વપણે થઈને..

શ્રોતા : એમ કે ગમે ... પુરુષાર્થ વધારીને થઈ શકે અનુકૂળ હોય તો એટલે કે રાગ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ક્યાંય સામાન્યપણે જીવોને એમ કાં તો કાંઈક દુઃખના પ્રસંગોમાંથી જીવ જલ્દી છૂટી જાય છે, કે બહું પ્રતિકૂળતા દેખાય તો એને એક વૈરાગ્યનું કારણ બને છે. એ જીવો રાગમાં જે લલચાતા હોય, એને રાગમાંથી છૂટવું મુશ્કેલ પડે છે. કાંઈક દુઃખના પ્રસંગો આવે પ્રતિકૂળતાના તો એમાંથી એને છૂટવાનો, એક વૈરાગ્યનું નિમિત્ત બને છે. રાગમાંથી છૂટવું એને પુરુષાર્થ રહે છે અંદર બાકી દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ બેય સરખા જ છે ‘રજકણ કે રિદ્ધિ વૈમાનિક દેવની, સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો.’ રજકણથી માંડી વૈમાનિક દેવની ઋદ્ધિ બધાય એ પુદ્ગલના સ્વભાવો છે. એને જે દૃષ્ટિમાં અંદર આત્મામાં જેને પ્રતીત થઈ ગઈ, શાયકની વિશેષતા થઈ. બધું એનું સરખું લાગે છે. પણ રાગમાંથી જીવને છૂટવું દુષ્કર પડે છે. એ તો આવે છે, ને શાસ્ત્રમાં કે દુઃખના પ્રસંગોમાંથી જીવને વૈરાગ્યનું કારણ બને છે. એ જીવે અનંતકાળમાં આવા પરિભ્રમણ કર્યા છે, આવા દુઃખો ભોગવ્યા છે, આવા નરકના દુઃખો ભોગવ્યા, નિગોદમાં ગયો એ બધા વાતુ થઈને એકદમ વૈરાગ્યનો પ્રસંગ બને છે, એ રોકાય છે, પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાથી પોતે (રોકાય છે). નિમિત્ત કાંઈ કરતું નથી. દૃષ્ટિમાં સમ્યગ્દૃષ્ટિને તો બધું સરખું છે, પણ રોકાય છે પુરુષાર્થની મંદતાથી, પોતે અમુક એની ચારિત્રમાં નબળાઈ હશે. બાકી પહેલાના જીવોને દુઃખના પ્રસંગમાંથી એને નીકળવું વૈરાગ્યનું કારણ બને છે. ન્યાં નિમિત્ત તો એવા છે ને પોતાનું ઉપાદાન તૈયાર હોય જ. એ ઉપાદાનની તૈયારીવાળા જીવો ને નિમિત્ત પણ બધા એવા છે

બહારના ઉપાદાન નિમિત્તનો સંબંધ થઈ જાય છે. એકદમ પુરુષાર્થ કરે ને બહાર નિમિત્ત પણ એવું હોય, એકદમ થઈ જાય કાં અંતર્મુહૂર્તમાં થઈ જાય છે કોઈને.

આ કહેવાય છે, ને ભગવાન મળ્યા પણ પોતે તૈયાર થયો નહીં તો એમને એમ પાછો પરિભ્રમણ કરે. પોતાની તૈયારી વગરની બધું બાહ્યદૃષ્ટિએ જોયા કર્યું એટલે અંતરમાં કાંઈ અપૂર્વતા લાગી નહીં વ્યવહારમાં આ બધું સારું છે, એમ શુભભાવો કર્યા હોય, પણ અંતરમાં અપૂર્વતા લાગી નહીં. માત્ર શુભભાવો પૂરતો એટલું સારું લાગ્યું એમાં અપૂર્વતા લાગી નહીં એમ. એમને એમ પરિભ્રમણ ઊભું રહ્યું. કહેવાય છે, ને ભગવાનની પૂજા કરી બધું કર્યું પણ શુભભાવો કર્યા, પણ અપૂર્વતા અપૂર્વ રીતે કાંઈ ઓળખવું જોઈએ એ ઓળખ્યું નહીં, પોતે એટલે જે ચોથાકાળમાં ન થયું તે પંચમકાળમાં ગુરુદેવ મળ્યા, એ પંચમકાળમાં પણ જીવો તૈયાર છે. ચોથા કાળમાં ભગવાન નિમિત્ત તો મોટું પ્રબળ છે. પણ પોતે તૈયાર થયો નહીં. શુભભાવો સુધી જીવ ઘણીવાર આવી જાય છે. શુભભાવો ભગવાનનું પૂજન ને ભક્તિનું બધું બહારથી ઓળખે, અંતરથી ઓળખે નહીં એટલે એમને એમ પરિભ્રમણ ઊભું રહે છે પુણ્ય બાંધે છે.

શ્રોતા : માતાજી! આપ અપૂર્વતાની વાત કરો છો, કે અપૂર્વતા અંદરમાં અપૂર્વતા ન લાગી પણ એ અપૂર્વતામાં શું કહેવા માગો છે, એ જ વિચાર માગે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવાનું કંઈક જુદું છે, એમ બહારથી બધું સારું લાગે કે આ શુભભાવ સારા છે ભગવાનની ભક્તિ કરવી સારી, પૂજા કરવી સારી, કે કાંઈ શાસ્ત્રવાંચન સારું, સારું પણ કાંઈક અંતરમાં કારણ કે આ કાંઈક અપૂર્વ છે, આ જે માર્ગે બાહ્યથી ચાલીએ છીએ તે, અંતરથી કરવાનું છે, એમ કોઈ અપૂર્વ છે, પોતે અંતરમાં હું કાંઈક અપૂર્વ છું, એમ ન લાગ્યું. વૈરાગ્યો ધારણ કર્યા, મુનિપણું લીધું, એ બધું તે કર્યું. ચોથા કાળમાં અંતર્મુહૂર્તમાં અંતર્મુહૂર્તમાં પામતા હતા, અંદર એ અપૂર્વતા લાગે એ પામી જાતા. એવી રીતે ઉપાદાન નિમિત્તનો સંબંધ થઈ જાય છે. અપૂર્વ વસ્તુ છે, ને પોતાને અપૂર્વ ભાસે એટલે અપૂર્વ છે, અને તત્ત્વના વિચારમાં એકાગ્ર થયો તો એકાગ્ર થાય છે, એ કાંઈ નિર્વિકલ્પતા નથી હોતી, એ ભ્રમ થાય એવું ન હોય કે નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ જેમાં વિકલ્પ નથી. એકલી આત્માની રુચિ હોય, પહેલાં તો એનું ભેદજ્ઞાન થાય, કે હું જ્ઞાયક ગ્રહણ થાય પછી એ જાતની એકાગ્રતા રહી ગઈ, લીનતા થાય વિકલ્પ છૂટે એ નિર્વિકલ્પ ગ્રહણ થાય એ જુદું. એમ ગ્રહણ થઈ જાય એ અમુક જાતના સૂક્ષ્મ વિકલ્પ હોય, અને માને કે નિર્વિકલ્પતા થઈ ગઈ. ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ

ગ્રહણ થાય, અંદરથી કે આ હું છું, આ વિકલ્પ જુદા હું જુદો એમ ભેદજ્ઞાન થાય, એ મારા જ્ઞાયકની ધારા થાય, ને જ્ઞાયકમાં લીન થઈ જાય અને વિકલ્પ છૂટી જાય તો એ નિર્વિકલ્પ રહે એમ.

શ્રોતા : નિર્વિકલ્પ આનંદ કેવો હોય એનું કાંઈ વર્ણન આપ કરો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્વિકલ્પ આનંદ એ કાંઈ વાણીમાં ન આવે. એ આત્મા આનંદનો સાગર છે, એમાં વિકલ્પનો આશ્રય નથી, પરનો આશ્રય નથી, કોઈના આશ્રય વગર, પોતે આત્મામાંથી જે આનંદની પરિણતિ પ્રગટ થાય, એ આનંદ છે, કે જે ચૈતન્ય તત્ત્વ પોતે આનંદ સ્વરૂપ જ છે. જ્ઞાનસ્વરૂપ જેમ છે, એમ આનંદસ્વરૂપ જ છે. એને વિકલ્પ છૂટી જાય તો આનંદસ્વરૂપ આત્મા છે, એની આનંદની પરિણતિ પ્રગટ થાય છે. આનંદની પરિણતિ પ્રગટ થાય છે. એ કાંઈ કોઈ વસ્તુ સાથે મેળ નથી, જગતના કોઈ આનંદથી કોઈ શુભભાવના આનંદ સાથેનો મેળ નથી, એ તો અનુપમ છે, એના કોઈ બહારનો કોઈ એને આનંદ આવ્યો શુભભાવનો, કે હર્ષનો ઉલ્લાસ આવ્યો કે એ ઉલ્લાસ સાથેનો મેળ છે, કે જગતની કોઈ વસ્તુ સાથે મેળ છે, કે દેવલોકના દેવોના અનુકૂળ સામગ્રી સાથે એને જે અમુક મંદ શુભભાવ વિકલ્પો થઈ જાય આનંદ હોય એ આનંદ નથી. આ તો પોતાના ચૈતન્યના આનંદ સ્વરૂપ છે, એમાં વિકલ્પ છૂટી જાય તો એનો આશ્રય જે મારાથી પરપદાર્થનો એકલા ચૈતન્યના આશ્રયમાંથી જે આનંદ સ્ફૂરે છે. આનંદ સ્ફૂરતો નથી આનંદ સ્વરૂપ જ છે. જે આનંદની પરિણતિરૂપે પોતે પરિણમી જાય છે આનંદ અનંતગુણ સ્વરૂપ આત્મા એ પોતે એમાં પરિણમી જાય જ છે. એ કાંઈ વિકલ્પ કે કોઈ કહેવાની વસ્તુ નથી.

શ્રોતા : વાણી દ્વારા ન કહી શકાય તેથી ભ્રમ ઉલટો વધારે થતો જાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભ્રમ એ ભ્રમ પડે. વાણીથી કહેવાય નહીં. એ તો સ્વરૂપમાં એનું લક્ષણો બતાવાય છે, કે ચૈતન્યના આશ્રયે જે આનંદ આવે પોતે આનંદ સ્વરૂપ છે, આનંદની પરિણતિ થાય. પછી ધ્યાન કરે અને કોઈ કહે અમને આનંદ આવ્યો બહુ આવ્યો. શુભ વિકલ્પ, એકદમ વિકલ્પ મંદ થઈ જાય, ને સૂક્ષ્મ થઈ જાય એમ કહે બહુ આનંદ આવે, આકુળતા ઓછી થઈ જાય, નિરાકુળતા જેવું લાગે ને નિરાકુળતાને આનંદ કહી દે, આ આત્માને કાંઈક કોઈક પ્રકાશ દેખાય, આમ દેખાય તો આત્મા દેખાણો એ બધું ખોટું લાગે છે.

શ્રોતા : ખરેખર તો પ્રકાશ કે આત્મા દેખાતો નથી બહારમાં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ આનંદ વિકલ્પનો આશ્રય હોય, ત્યાં સુધી આત્માનો આનંદ હોતો જ નથી. વિકલ્પ અંદર થાય કાંઈ કામ કરતા હોય, એ તત્ત્વના વિચાર

ગમે તે વિકલ્પ કામ કરતા હોય. દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રના ભલે વિકલ્પ આવતા હોય પણ એ વિકલ્પ છે, એ વિકલ્પના આશ્રય અંદર સ્વભાવનો આનંદ નથી.

શ્રોતા : એ કોના આશ્રયે ઉત્પન્ન થાય છે એના ઉપરથી એને એ યથાર્થ છે, કે નહીં તેનો ખ્યાલ આવે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે અંદરથી ગ્રહણ કરવું જોઈએ, કે આ શેનો આનંદ છે, મને એમ એ નિરાકુળતા માત્ર વિકલ્પ ઓછા થઈ ગયા અને અંતરનો વિકલ્પ છે, કોઈ તત્ત્વોના વિચારમાં કાંઈ એમાં આનંદ આવે છે. શેનો આનંદ આવે છે પોતે અંદર સમજવું જોઈએ.

શ્રોતા : આનંદ આવે છે લાગવું ભ્રમરૂપે લાગવું એ તો ખરેખર આનંદનું એ તો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ આનંદ છે જ નહીં એમ લાગે કે આનંદ ભ્રમ છે એમેય લાગે પાછું, સાચે સાચું ભ્રમ છે. આનંદ લાગે પછી એમ લાગે આ ભ્રમ છે, તો સાચો ભ્રમ જ છે, એમ.

શ્રોતા : નિરાકુળતા આવી જાય છે પણ આનંદ આવતો નથી અને વળી પાછું, એમ લાગે આવો છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ થોડું થાય એમાં સંતોષ માનવા માટે કે આનંદ છે, માની લે થોડીવાર પછી એમ લાગે ભ્રમ છે. પોતાને અંદર ઉતાવળ થઈ જાય જાણે ઝટ પ્રગટ કરી લઉં એટલે થોડું થાય, ત્યાર પછી ભ્રમથી માની લે આ મને આનંદ આવ્યો.

શ્રોતા : એ સ્વરૂપ સંબંધી ઉંડા ઉત્તરવાને, ધીરજ રાખવાને બદલે ઉતાવળ થઈ જાય....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉતાવળ થઈ જાય અને એમ કહે કે મને ધ્યાન થઈ ગયું, મને આનંદ થઈ ગયો એમ, મને થઈ ગયું એમ. એમ ઉતાવળથી તત્ત્વ ગ્રહણ કરનારને એમ થાય, કે આ વિભાવ નથી જોઈતો, એક સ્વભાવ જોઈએ છે, એને આનંદ ને ગુણ ગ્રહણ કરવો જેના વગર જેને કાંઈ નથી જોઈતું, જેને ‘બંધ-મોક્ષ પ્રત્યે વર્તે સમભાવ જો’. એને મેળાએ જેને કાંઈ જોઈતું જ નથી, એક આત્મા જ ગ્રહણ કર્યો છે. એવી નિસ્પૃહદશામાં જે પરિણતિ પ્રગટ થાય, એમાં એને યથાર્થ આને (ગ્રહણ છે). માટે કરું ને આને માટે કરું એ હેતુ કાંઈ નથી એને જેમ સ્વભાવ ગ્રહણ કરવો છે. જેને દુઃખ થાય એને એમ થાય, કે આનંદ ક્યાંકથી લેવું મેળવી લઉં, ક્યાંકથી કે આનંદ મેળવી લઉં. મેળવી લેતા લેતાં પણ એમાં ખોટામાં પોતે ભ્રમ થઈ જાય છે. એમાં ક્યાંય આ

શાંતિ થાતી નથી. અશાંતિ લાગે છે. અંતરમાં ત્યાં કાંઈ શાંતિ છે. પણ એ શાંતિ કેવી ? ખરી અશાંતિ લાગે તો સાચી શાંતિ મળે તો જ સાચો આનંદ મળે. ખરી અશાંતિ એ શાંતિ ન જોઈએ, અશાંતિ નથી જોઈતી, અંદર કાંઈ ભ્રાંતિ ન થાય એ કરવું જોઈએ. અશાંતિથી થાકેલો અશાંતિથી થાકેલો, અંતરમાં જાય છે, જાય છે, તો એને સાચી શાંતિ ને સાચો આનંદ મળે છે.

શ્રોતા : ખરી શાંતિ એટલે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમાંથી કાંઈ એને વિભાવમાં ક્યાંય રોકાઈ શકતો નથી, વિભાવમાં ક્યાંય એને ચેન નથી એક સ્વભાવ તરફ જ, અંતર ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરીને એમાં જ એને સુખરૂપ લાગે છે. આ જ સારરૂપ છે બાકી બધું અસારરૂપ છે. અંતરમાં સ્વભાવને ગ્રહણ કરે અને સ્વભાવમાં ઊંડાણમાં એમાં તળમાં કાંઈક સુખ ભરેલું છે. એમાં શાંતિ અને બધું ભરેલું એમાં જ છે. ન્યાં જા, આમ જા, એવા અંદરથી પોતાનું હૃદય પોકાર કરતું પરિણતિ આ કાયમી અંતરમાં કોઈ શાંતિનો સાગર ભરેલો છે, આ આનંદનો સાગર ન્યાં જા. અંતરમાંથી થાય, તો એને યથાર્થરૂપે થાય. આમ કરી લઉં થોડુંક કરીને, આ માની લઉં એમાં કાંઈ થાતું નથી, પ્રગટ નથી થતું, અંતરમાંથી લગની લાગે સાચી તો એનાથી સાચું પ્રગટે છે.

શ્રોતા : અઘરું લાગે છે પ્રાપ્ત થતા વાર લાગે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદર ખરી લાગે, તો અંદરથી પ્રાપ્ત કરવું લાગે. લગની લાગે, પણ અંતરમાં પોતે એ જાતનો પ્રયાસ કરતો નથી, ખરી લગની લાગે તો ખરો પ્રયાસ થયા વગર રહેતો નથી.

શ્રોતા : પાછો પ્રશ્ન ઊભો રહે ને ખરી લગની અને ખોટી લગની એટલે શું ?...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપર ઉપરથી લગની લાગે ખોટી નહીં, પણ અંતરમાંથી ઊંડાણમાંથી લગની લાગવી જોઈએ. અંતરમાંથી વિચાર કરીને ઉપર ઉપરથી માત્ર, ખરેખરું અંતરમાં જેવી રીતે લાગી હોય એવી રીતે નથી. કરતો ખોટું એમ નહીં, આ ગુરુદેવના પ્રતાપે બધાએ તત્ત્વ કાંઈ જુદું છે, એમ અંદર લાગે પણ એ પોતાને જે અંતરમાંથી થતું હોય એમ નહીં પણ ઉપલક્ષ લાગે એમ. ઉપરથી કરે તો યે, એને વધારે ફરી વિચાર આવે, વધુ થોડી વધારે લગની થાય, પણ અંદરમાં જાવાનો એટલો પ્રયાસ રહે પોતાને. પુરુષાર્થ વડે તત્ત્વ ગ્રહણ કરવાની એટલી તીખી ઉગ્રતા જોઈએ અંદર.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો.. માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૧૨

શ્રોતા : (આગમ પદ્ધતિ અને અધ્યાત્મ પદ્ધતિ એ બેમાં શું ફેર?)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આગમપદ્ધતિ ને અધ્યાત્મપદ્ધતિ પરિણતિની અપેક્ષાએ મુખ્ય છે, કે અંદરની જે પરિણતિ જે અધ્યાત્મરૂપ પરિણામે અધ્યાત્મપદ્ધતિને નિમિત્તથી પરિણતિ પરિણામે છે, એ આગમપદ્ધતિ. આગમ શાસ્ત્ર એ જુદી વાત છે, એમાં અધ્યાત્મશાસ્ત્ર ને આગમશાસ્ત્ર એ જુદું, વ્યવહારશાસ્ત્ર ને અધ્યાત્મશાસ્ત્ર એ જુદા. આ તો પરિણતિની અપેક્ષાએ વાત છે. નિમિત્તવાળી પરિણતિ જે શુભભાવ વડે નિમિત્તવાળી આગમપદ્ધતિ અને જે અંદર સ્વભાવ શુદ્ધાત્માની પરિણતિ એ અધ્યાત્મ પરિણતિ. પરિણતિની અપેક્ષાએ વાત છે.

શ્રોતા : હું શુદ્ધ ચિન્માત્ર છું એની ધૂન લગાડે એવા પ્રકારની ધૂન લગાડે કે હજી આત્માને ઓળખ્યો નથી એની કેવી રીતે ધૂન લગાડવી?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું શુદ્ધ ચિદ્રૂપ છું એ લક્ષણ ઓળખીને ધૂન લગાવે. આ જે જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા ચિદ્રૂપ ચૈતન્યરૂપ છે, તે ચૈતન્યનું રૂપ ચૈતન્ય સ્વરૂપ દેખાય તે જ હું બીજો હું નથી. એવી જાતની એક જાતની ધૂન તને અંતરથી એવી ધૂન લગાવું, હું ચિદ્રૂપોડું વિકલ્પ સાથે આવે છે, પણ અંદર ગ્રહણ કરે પોતાને કે હું ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા છું. ચૈતન્યસ્વરૂપ તે જ હું બીજું કાંઈ હું નથી. જે જે આવે એ બધું હું નથી, આ બધું મારાથી બહાર છે, એક ચૈતન્ય સ્વરૂપ તે જ હું આ બધું મારાથી બહાર જ્યાં દેખું ને આમ ચૈતન્ય દેખું, એટલે હું ચૈતન્ય સ્વરૂપ જ હું છું, બીજું કાંઈ હું નથી એની ધૂન લગાવવી, એને ગોખવામાત્રની અંતરથી ધૂન લગાવે, વિકલ્પથી ગોખ્યા કરે, હું ચિદ્રૂપોડું ચિદ્રૂપોડું એ તો એક માત્ર અભ્યાસ છે, એ તો એક વિકલ્પમાં ટકી રહેવું તો મુશ્કેલ પડે, શુદ્ધ ચિદ્રૂપોડું પણ એ અંતરમાં કેવી પરિણતિ તું વારંવાર એવી કર્યા કરે, હું ચિદ્રૂપ સ્વરૂપ આત્મા છું. ચિદ્રૂપ સ્વરૂપ બીજું કાંઈ હું નથી.

શ્રોતા : અર્થાત્ એ કરવાનું કામ કરવાનું છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં બધી વાતની એક વાત ખાનાર તે હું નહીં, હું ચૈતન્ય સ્વરૂપ હું ખાનાર નથી, આ હાથ હું નથી, મોઢું હાલે હું નથી, પેટમાં જાય એ હું નથી. હું કાંઈ નથી જે કાર્ય કરે તે હું નથી, શરીર ચાલે તે હું નથી. બધુંય (હું નથી) હું તો

ચૈતન્ય સત્ છું, બોલે તે હું નથી. દરેક કાર્યની અંદર એને આને બોલનાર તે હું નથી. હાલનાર તે હું નથી, ખાનાર અને તે હું નથી. હું ચૈતન્ય ચૈતન્ય છું...

શ્રોતા : શાસ્ત્ર વાંચતો હોય તો પણ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં શાસ્ત્ર વાંચતો હોય તો, એ વાંચવાની ક્રિયા થાય એ બધું ચૈતન્ય સ્વરૂપ નથી, હું ચિદ્રૂપોડહં બીજા તત્ત્વોના વિચારો આવે પણ વિચાર વિચારમાં રોકાવું તે પણ હું નથી.

શ્રોતા : શ્રુતનું ચિંતવન કરે પછી એમાં....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં શ્રુતનું ચિંતવન કરવું એ ચિંતવન કર્યા કરવું એ પણ મારું તો મૂળ સ્વરૂપ એ નથી. હું ચૈતન્યસ્વરૂપ છું.

શ્રોતા : એમ ભેદ અભ્યાસ કર્યા કરે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદ અભ્યાસ દ્વારા માર્ગ મળે. એ ભેદ અભ્યાસ એનાથી થાય ક્યારે? અંદર એટલી પોતાને ચૈતન્યના રૂપની ચિદ્રૂપોડહંની મહિમા આવે તો એને અભ્યાસ થાય છે, નહીંતર એ મહિમા વગર ત્યાં ટકી ન શકે. બીજા બીજામાં રોકાય, એમ થઈ જાય કે આ એક ને એક ક્યાં સુધી કર્યા કરવું. અહીંયા એને મુશ્કેલી પડી જાય વારંવાર એને યાદ કરતા કરતા. પણ એટલી એને અંદરમાં મહિમા લાગે તો વારંવાર યાદ કરે.

શ્રોતા : અંતરથી રસ પડવો જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરથી રસ પડે તો થાય. નહીંતર તો ગોખવામાત્ર થઈ જાય, પછી નિરસ જેવું થઈ જાય એમાં એકમાં ટકવું મુશ્કેલ પડે, એને ન્યાં રસવાળું હોય ત્યાં ટકી શકે.... રસ વગરમાં ટકી ન શકે રસ હોય તો જ ટકાય.

શ્રોતા : એમાં વિભક્તપણું ચિંતવન કરે છે છૂટું પડી જાય છે પાછું એકત્વપણામાં ક્યાં મુશ્કેલી પડે છે. એકત્વગુણ મારા અનંતગુણોથી એકરૂપ છું એમાં વિચારું તો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઈ પોતાને દેખાતું નથી અંતરમાં પણ પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ થઈ શકે છે, કે આ હું છું ને આ હું નથી. એને વિચારો લાંબા કરવામાં મુશ્કેલ પડે છે. ગુરુના આશ્રયે, શાસ્ત્રના આશ્રયે વિચારો કરે અંતરમાં પોતાને દેખાતું નથી, એટલે એને એટલો રસ નથી.

શ્રોતા : જેમ મહિમા આવે તો એ જાતનો (રસ પડે) ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મહિમા આવે તો એ જાતનો રસ ચડે એ જાતનો. આવે છે, ને પહેલાં સાચું જ્ઞાન થાય પછી સાચું ધ્યાન થાય. યથાર્થ વસ્તુને ઓળખે તો એમાં

એકાગ્ર થાય. એમાં કોણ વસ્તુ છે જ્ઞાયક કોણ છે? એને વિચાર કરીને શ્રવણ કરે તો એમાં એકાગ્ર થવા પ્રયત્ન કરે.

શ્રોતા : અત્યારે એ ચીજ કેવી હોય એનો એને અંદાજ આવે એના ઉપર પછી એમ....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જાતની પરિણતિ થાય, એ જાતનો એકાગ્ર થાય. ઉંડો ઉતરીને ગ્રહણ કરે તો કામ થાય. ગ્રહણ કરીને પણ પાછું એને વારંવાર (કરવાનો પ્રયત્ન કરે).

શ્રોતા : આત્મદર્શન થયું નથી તો પૂજ્યપણું આટલો બધો જ્ઞાનનો ક્ષયોપશમ હોવા છતાં પણ પૂજ્ય તો આપણે શિવભૂતિ મુનિ ભગવંતો કીધાં પણ અહીંયા એની કઈ કયાશ છે જેથી કરીને આત્મદર્શનમાં રહી જાય?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એણે આત્માને ઓળખ્યો જ નથી, અંદર ભલે શાસ્ત્રનું જ્ઞાન કર્યું. ચારિત્ર પાળ્યું, ક્રિયાઓ કરી બધું કર્યું શુભભાવ કર્યા, ક્ષયોપશમ એટલું હતું, અંદરથી જ્ઞાન નવપૂર્વનું જ્ઞાન અંદરથી. જે આત્મા જે મૂળ વસ્તુ છે, એ મૂળ વસ્તુને ઓળખી નથી. મૂળ વસ્તુ જે તત્ત્વ જેને ગ્રહણ કરવાથી ભવનો અભાવ થાય, એ ભવનો અભાવ થાય એવું મૂળ વસ્તુ અંતરમાં એને નથી ગ્રહણ કરી. અંતરમાં પરપદાર્થ સાથે એકત્વબુદ્ધિ એને રહે છે. શુભભાવ સાથે એકત્વબુદ્ધિ રહે છે. ભલે બધી વાત કરે, જ્ઞાનની વાત કરે, દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયની વાત કરે, પણ અંદરથી એકત્વબુદ્ધિ અને શુભભાવમાં અંતરમાં એને રુચિથી ઊંડાણમાં, શુભભાવમાં અંદરથી રુચિ રહી જાય છે ઊંડાણમાં અને શિવભૂતિ મુનિએ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વ એ મારા ગુરુએ કીધું છે, એમ ‘મારુષ ને માતુષ’ એટલે રાગ-દ્વેષ ન કરવા એમાંથી એણે ભેદજ્ઞાન કરવાનો આશય શીખી લીધો. ઓલો ફોતરા ને દાળ જુદી પાડતી હતી, ઓલી બાઈ, આ દાળ જુદી ને ફોતરા જુદા.

એમ આ ચૈતન્ય તત્ત્વ જુદું અને આ વિભાવ બેય જુદા છે, એમ જુદા પાડીને મૂળ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વ એણે ગ્રહણ કરવું જોઈએ. આ આત્મા તે હું અને આ વિભાવ જુદો છે મારાથી. એમ બે જુદા પાડીને અંદર ચૈતન્યને ગ્રહણ કરી લેવો અને શુભભાવો ઉપરથી દરેક ભાવો ઉપરથી એને રુચિ ઉઠી ગઈ છે અને અંતર એક ચૈતન્યમાં જ એને રુચિ લાગે છે. એકલું નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ એમાં જ આનંદ ને સુખ છે, એવી રુચિ અંતરમાં ચૈતન્યતત્ત્વમાં લાગી ગઈ ભેદજ્ઞાન કરી નિર્વિકલ્પદશા પ્રગટ થઈ ગઈ અંતરમાં ચારિત્ર આવી ગયું અને એમાં અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થઈ જાય છે,

એક અંતરમાંથી જે પરિણતિ પલટાઈ જુદી વાત છે. અને ક્ષયોપશમ એક જુદી વાત છે. જ્ઞાનનો ક્ષયોપશમ જુદી વાત છે અને મૂળ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વને ગ્રહણ કરે એ જુદી વાત છે.

ભલે ઝાઝું આવડે નહીં, પણ અંતરમાંથી ચૈતન્યતત્ત્વને જો ગ્રહણ કરી લીધો ઊંડાણમાંથી (કે) આ તત્ત્વ જુદું છે અને આ વિભાવ જુદો છે. (તો) અંતરમાંથી ભેદજ્ઞાન થઈ ગયું. મૂળ પ્રયોજનભૂત ભલે થોડું જાણે, પણ અંતરમાંથી ભેદજ્ઞાન કરીને, અંતરમાંથી સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ થઈ જાય, તો મુક્તિનો માર્ગ પ્રગટ થઈ ગયો છે અને ઓલું બધું છોડી દીધું, ત્યાગી દીધા, વૈરાગ્ય બહારથી બધું કર્યું, પણ અંદર સાચો ત્યાગ, સાચો વૈરાગ્ય અંતરમાંથી જે આવવું જોઈએ તે આવ્યું નથી. અંદર જ્ઞાનમાં બધું છે. જ્ઞાયક સ્વરૂપમાં બધું છે. જ્ઞાન તે આત્મા, જ્ઞાયક તે આત્મા એમાં ત્યાગ, એમાં વૈરાગ્ય બધું પરથી, વિભાવથી છૂટો પડ્યો અંતરમાં વૈરાગ્ય, જ્ઞાન બધું અંતરમાંથી એ પ્રગટ ન થયું, તો માત્ર શુભભાવરૂપે થઈ ગયું છે ક્ષયોપશમ જ્ઞાન પહેલું તો એનાથી કાંઈ માત્ર ક્ષયોપશમથી લાભ થતો નથી.

શ્રોતા : આત્મ અનુભૂતિવાળા મુનિ પૂજ્ય છે, ભલે એને જ્ઞાનનો ક્ષયોપશમ ન હોય, પણ અહીંયા ગમે એટલો ક્ષયોપશમ હોય છતાં, એના કરતાં પૂજ્ય આત્માના અનુભવવાળા મુનિ છે, એમ આપ ફરમાવો છો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પૂજ્ય તો એ જ હોય જે અંતરમાંથી જે પ્રગટ થાય મૂળ પ્રયોજનભૂત વસ્તુ જે મુક્તિનો માર્ગ જેણે અંતરમાંથી પ્રગટ કર્યો, મુક્ત સ્વરૂપ આત્મા અને એને માર્ગે જે ચાલ્યો તે જ પૂજ્ય છે.

શ્રોતા : આપ ફરમાવો છો ઘણું અને અમને સાંભળવું બહુ ગમે છે, પણ એના પ્રાપ્તિના ઉપાયમાં જિજ્ઞાસુ શિષ્યે તૈયારી કેવી કરવી જોઈએ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમાંથી તૈયારી પોતે જ કરવાની છે. આ કાંઈ બહારનું જે વસ્તુ છે, એ મારું નથી. હું એનાથી જુદો છું, કોઈ દિવસ પોતાનું થયું નથી થાવાનું નથી, એ અત્યંત જુદું છે પોતાથી પરપદાર્થના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જુદા ને મારા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જુદા છે, એ પોતાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયને જુદા માને, જે પરપદાર્થને જુદો માને એવી જુદાઈ કેવી રીતે થાય એની જિજ્ઞાસા એની લગની, એની ભાવના કેમ પ્રગટ થાય એની વારંવાર એની લગની લાગવી જોઈએ.

શ્રોતા : પણ પરપદાર્થમાં બાયડી-છોકરા ઘર, મકાન બધું મુકી દીધું પરપદાર્થમાં તો બાયડી-છોકરા ઘર, મકાન, લક્ષ્મી બધું એ બધું મૂકી દીધું છે, તો પર વસ્તુમાં કોણ રહે બીજું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પરપદાર્થ પદાર્થ એ નહીં. અંતરમાં જે વિભાવ-સ્વભાવ છે, એ પણ પોતાનો સ્વભાવ નથી, આ શરીર પણ પોતાનું નથી. શરીર પણ પરદ્રવ્ય છે શરીર સાથેની એકત્વબુદ્ધિ શરીર તે હું નથી. વાણી બોલે તે હું નથી. અંદર મનના જે વિકલ્પો થાય એ પણ પોતે નથી, એ બધા ઉપરથી તેને મમત્વ અંદરથી છૂટી જાવું જોઈએ, તે હું નથી. તે મારા સ્વરૂપ નથી, અને હું તે સ્વરૂપ નથી. એ અંતરમાંથી એને શ્રદ્ધામાંથી પ્રતીતમાંથી પહેલાં છૂટી જાવું જોઈએ. એને નવ નવ કોટિએ હું કાંઈ નથી એવી જાતનું શ્રદ્ધામાંથી છૂટવું જોઈએ એમ. પછી આચરણમાં ઊભું રહે જુદી વાત છે. એને પ્રતીતમાંથી છૂટી જાવું જોઈએ.

શ્રોતા : આત્મઅનુભવમાં વારંવાર આત્માના જ વિકલ્પો આવતા હશે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મુખ્યપણે એને તત્ત્વના વિચારો આવે છે. આત્માના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયના એ બધા વિચારો આવે બાકી એની ભૂમિકા પ્રમાણે આવે છે. સ્થૂળ વિકલ્પ કે સૂક્ષ્મ વિકલ્પ છે બધા વિકલ્પ છે. ઉપયોગ સ્વભાવ તરફ જાય તો જે અબુદ્ધિપૂર્વક વિકલ્પ હોય એ તો તને પકડાતા નથી બાકી વિકલ્પ તો વિકલ્પ છે. વીતરાગદ્વેશ ન થાય ત્યાં સુધી અબુદ્ધિપૂર્વક વિકલ્પ હોય છે. એ અબુદ્ધિપૂર્વક છે. જે પકડાય છે, એ બુદ્ધિપૂર્વકના વિકલ્પ છે. પણ એની સામું સ્વામિત્વ છૂટી ગયું છે. હું જ્ઞાયક છું આ વિકલ્પ મારો સ્વભાવ નથી હું જુદો ને વિકલ્પ જુદા છે. એ સ્વામિત્વબુદ્ધિ છૂટીને ભેદજ્ઞાન કર કે હું તો જ્ઞાયકને વિકલ્પ મારો સ્વભાવ નથી. પોતાની મંદતાને લઈને, અસ્થિરતાને લઈને વિકલ્પ આવે પણ એનાથી પોતે જુદો છે. એવી પ્રતીત એવી જ્ઞાયકની પરિણતિ થવી જોઈએ.

બુદ્ધિપૂર્વકનો ઉપયોગ છૂટીને સ્વરૂપમાં લીન થાય, નિર્વિકલ્પદશામાં બુદ્ધિપૂર્વકનો ઉપયોગ છૂટી ગયો છે, અબુદ્ધિપૂર્વક રહે છે. જ્ઞાયકની ધારા જ્ઞાતાધારા ઉગ્ર થાય, તો વિકલ્પ છૂટે છે. બાકી વિકલ્પ મંદ કર્યા કરે, ધ્યાન કર્યા કરે, વિકલ્પ મંદ કર્યા કરે, પણ તોય વિકલ્પ ઓછા કરી અશુભમાંથી શુભમાં જાય. વિકલ્પને ઓછા કરે તો એ અમુક સૂક્ષ્મ વિકલ્પો તો ઊભા જ રહે છે. ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યા વગરના વિકલ્પ મંદ રહે. એને સમજ્યા વિગર એ વિકલ્પ મંદ કરે તોપણ ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યા વગર, ભેદજ્ઞાન કર્યા વગર વિકલ્પ છૂટતા નથી. પોતાનો આશ્રય ગ્રહણ કરે, ચૈતન્યને કે હું આ ચૈતન્ય છું એના આશ્રયે વિકલ્પ છૂટી જાય છે. હું જ્ઞાયક છું એનો આશ્રય ગ્રહણ કરે તો એના બળે ઈ એવી જાતના ધ્યાનના બળે વિકલ્પ છૂટે

છે, પણ કોઈ બળ ન હોય તો વિકલ્પ મંદ કર્યા કરે જ્ઞાયકના બળ વગર એ વિકલ્પ છૂટતો નથી.

શ્રોતા : સ્વભાવનો રસ થાવો જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાયકના અવલંબનના બળે વિકલ્પ છૂટે છે કે હું જ્ઞાયક છું હું નિર્વિકલ્પ આત્મા છું, એમ પોતાનો સહજ જ્ઞાયક ગ્રહણ થાય, તો એના બળે વિકલ્પ છૂટે છે. એને ગ્રહણ કરવાનો. ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ ઈ જ્ઞાયકની ધારા હું જ્ઞાયક જ છું કોઈપણ પરદ્રવ્ય કે કોઈ વિકલ્પની પર્યાય તે મારો સ્વભાવ નથી. એ મારો સ્વભાવ નથી. પર્યાય થાય છે, પણ અસ્થિરતાને લઈને પર્યાય પોતામાં થાય પણ છતાં એ સ્વરૂપમાં નથી. વિકલ્પ સ્વભાવ મારો નથી. ઈ જ્ઞાયકનું અવલંબન કરે એ જ્ઞાયકના અવલંબનના બળે કે હું જ્ઞાયક જ છું, આ હું નથી એનું જોર એનું અવલંબન, એનું બળ આવે તો જ વિકલ્પ છૂટે એના અવલંબનના બળ વગર વિકલ્પ મંદ કર્યા કરે, એ માત્ર સ્થૂળમાંથી સૂક્ષ્મ થાય, તો એના અવલંબનના બળ વગર એ છૂટતા નથી.

એમ જ્ઞાયકના અવલંબનનું બળ આવે તો વિકલ્પ છૂટે છે અને એ ન થાય ત્યાં સુધી જ્ઞાયકને ગ્રહણ કર્યા કરે કે હું જ્ઞાયક છું, આ પરદ્રવ્ય તે મારું સ્વરૂપ નથી. આ વિકલ્પ મારો સ્વભાવ નથી. હું એનાથી જુદો તે જુદો જ છું, એમ પોતે ઉપર ઉપર એ ભાવનાપૂર્વક કરે એ ઠીક છે, અંદર સ્વભાવ ગ્રહણ કરીને થાય, તો યથાર્થ છે. સ્વભાવમાં ગ્રહણ અંતરમાં તદ્રૂપ થઈને જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે તો થાય એની પ્રતીતના બળે, આનંદની દશા તો વિકલ્પ છૂટ્યા વગર આવતી નથી. વિકલ્પ છૂટે તો જ આવે. અધુરું છે સ્વાનુભૂતિની દશામાં અધૂરું છે. અબુદ્ધિપૂર્વક વિકલ્પ તો રહે જ છે. છક્રે-સાતમે ગુણસ્થાને ઝૂલતા મુનિરાજને અબુદ્ધિપૂર્વક પોતે બુદ્ધિમાં પકડાતા નથી. તો સ્વાનુભૂતિની દશા છે, એકલો પોતે જ છે.

પોતે જ્ઞાયક અનંત આનંદ, અનંત જ્ઞાનને ધરનારો પોતે, પોતે જ છે. તોપણ એ અબુદ્ધિપૂર્વક જ છે, એ તો શ્રેણી માંડે ત્યારે છૂટી જાય છે તો કેવળજ્ઞાન થઈ જાય. એક જ અભ્યાસ કરવાનું છે. જ્ઞાયકમાં બધું ભર્યું છે. જ્ઞાયકની મહિમા, જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવાનું જ્યાં ત્યાં એનો વિચાર, એનું વાંચન, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા એ ન થાય, તો ધ્યેય તો એનું જ શુભભાવમાં ને અંતરમાં જ્ઞાયક કેમ ગ્રહણ થાય, એની પ્રતીત કેમ આવે, એનું ભલે પોતે વિચારથી પ્રતીત કરી હોય, પણ સહજ અંતરથી પ્રતીત આવે. એમ અંતરથી જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરીને કેમ પ્રતીત થાય પ્રયાસ કરે એનો. વિચારો જ્ઞાયકને લગતા હોય, એમાં કઈ જાતના અસ્તિત્વ, કે હું જ્ઞાયક છું એ

કંઈ જાતનું બધા જ્ઞાયકને લગતા વિકલ્પો. હું ચૈતન્ય છું, બીજું હું નથી. વિકલ્પ છૂટવાની જ્યાં પરિણતિ થઈ છૂટવાની નજીક આવી ગઈ, ત્યાં વિકલ્પ કંઈ જાતના હોય એનો કાંઈ નિયમ (નહીં) જ્ઞાયકને ગ્રહણ (કરવા) તરફનાં જ વિકલ્પ હોય છે. વિકલ્પ કંઈ જાતના હોય એનો નિયમ નથી. છૂટવાની દશામાં છૂટવા બેઠો છે, તે વિકલ્પનું તો ધ્યાન નથી, પણ એને લગતા વિકલ્પ હોય છે જ્ઞાયકના. એનું જોર હોય છે, એક જ ઉપાય છે.

શ્રોતા : સ્વરૂપને પકડવા માટે શ્રદ્ધા જ્ઞાન નિર્વિકલ્પપણે કામ કરે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્વિકલ્પપણે જ કામ કરે, એમાં રાગનો વિકલ્પ તો સાથે હોય છે બાકી દષ્ટિ ને જ્ઞાન તો નિર્વિકલ્પપણે કામ કરે છે.

શ્રોતા : એના બળે વિકલ્પ તૂટી જાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એના બળે જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે. વિકલ્પ ન છૂટે ત્યાં સુધી વિકલ્પ સાથે હોય છે, પણ એ ગૌણ છે. છૂટે ત્યારે, ત્યાર પહેલાં સૂક્ષ્મ વિકલ્પ હોય તો એ વિકલ્પ જ છે. જ્યાં સુધી પોતે ગ્રહણ કરી શકે એવો વિકલ્પ છે, એ વિકલ્પ જ છે, વિકલ્પ તો જે છૂટે તે જ ક્ષણે છૂટે છે. બાકી દષ્ટિ ને જ્ઞાન આત્માને નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપે ગ્રહણ કરવા માટે છે.

શ્રોતા : અમુક પરિણામ વખતે સ્વરૂપનો ઉલ્લાસ આવે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ઉલ્લાસ ઉલ્લાસની પરિણતિ છે, રાગનો ઉલ્લાસ નથી સ્વરૂપનો ઉલ્લાસ છે. એ નિર્વિકલ્પ નામ સવિકલ્પ કહેવાય છે, પણ સવિકલ્પ એટલે રાગનો વિકલ્પ નહીં, પણ જ્ઞાન પોતે સ્વરૂપને ગ્રહણ કરે એટલે એ રાગ અપેક્ષાએ જ્ઞાન નિર્વિકલ્પ છે. દષ્ટિની અપેક્ષાએ (સવિકલ્પ).

શ્રોતા : દષ્ટિ પછી પોતાપણું કરે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાને ગ્રહણ કરે છે. જ્ઞાન ગ્રહણેય કરે છે, ને જાણેય છે. એ અપેક્ષાએ નિર્વિકલ્પ છે, એ રાગ નથી કરવાનું મૂળ આ છે. પછી વિકલ્પ (છૂટે) પહેલાં તો ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ, ભેદજ્ઞાનની ઉગ્રતા (કે) હું જ્ઞાયક છું દષ્ટિનું બળ, જ્ઞાનનું બળ, શ્રદ્ધાનું બળ, જ્ઞાયકની ઉગ્રતા પછી વિકલ્પ છૂટે છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો..

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્યા - ૧૩

શ્રોતા : આ કાળે રોજ અનુભવ આવી શકે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમાં સ્વાનુભૂતિમાં કાળ કાંઈ લાગુ નથી પડતો પંચમકાળ તો, કેવળજ્ઞાન ઉપર છે, એ તો સ્વાનુભૂતિ ઉપર રોજ કે એવું કાંઈ નથી. આ કાળે સ્વાનુભૂતિ રોજ ન થાય એવું કાંઈ નથી. સ્વાનુભૂતિ રોજ થઈ શકે છે. સમ્યગ્દર્શન સ્વાનુભૂતિ રોજ ન થઈ શકે એવું નથી, આ કાળમાં. પંચમકાળે પુરુષાર્થની મંદતા જ એવી હોય છે કે કેવળજ્ઞાન ન થઈ શકે. સ્વાનુભૂતિ ન થઈ શકે એવું નથી. કાળ એમાં નડતો નથી.

શ્રોતા : એટલો પુરુષાર્થ કરે એટલું વેદન....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો એને સહજદશા. સહજ એની પરિણતિની દોડ જ સ્વભાવ તરફ હોય છે. કોઈની વધારે ઉગ્ર, કોઈની અમુક ઉગ્ર પણ એની પરિણતિની દોડ સ્વભાવ તરફ જ સહજ હોય છે.

સૂક્ષ્મ રાગ પણ આત્મામાં નથી, એનો સ્વભાવ છે, આત્મા તોપણ એ અનાદિકાળથી એકત્વબુદ્ધિથી જે રાગને પોતાનો માને છે, રાગરૂપે પરિણમે છે, એ પર્યાયમાં પોતે રાગનો કર્તા અજ્ઞાન અવસ્થાએ થાય છે અને જ્ઞાન અવસ્થાએ રાગનો કર્તા છૂટી જાય છે, જ્ઞાનનો કર્તા રહે છે અને રાગનો કર્તા છૂટી જાય છે, તોપણ અસ્થિરતામાં અલ્પ રાગ રહે છે. એ સ્થિરતા વધારતા વધારતા જે અસ્થિરતાનો રાગ છે, એ પણ છૂટી જાય છે, ને જ્ઞાયકદશા આત્માની જ્ઞાયકધારા પ્રગટ કરીને હું જ્ઞાયક જ છું, આ કોઈ શુભાશુભ વિકલ્પ તે મારું સ્વરૂપ નથી, હું એનાથી જુદો એવી ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરીને જ્ઞાયકની ધારા પ્રગટ કરીને, અંતરમાં વિકલ્પ છૂટી જાય અને સ્વાનુભૂતિની દશા પ્રગટ થાય, નિર્વિકલ્પદશા પ્રગટ થાય (તે) સ્વાનુભૂતિ.

એ સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થતાં સ્વાનુભૂતિની દશા થાય છે અને પછી ચારિત્ર વધતાં વધતાં અસ્થિરતાનો રાગ જે અલ્પ રહે છે પુરુષાર્થની મંદતાએ, તે પણ છૂટી જાય છે. એટલે મુનિની દશા આવે છે, એમાં ક્ષણે ક્ષણે સ્વરૂપની સ્વાનુભૂતિ વારંવાર સ્વાનુભૂતિની દશામાં ઝૂલતો હોય છે અને કેવળજ્ઞાનને પ્રગટ કરે તો એ રાગ સર્વથા છૂટી જાય છે. રાગનો કર્તા પોતે અજ્ઞાન અવસ્થાએ છે અને પછી અસ્થિરતામાં પણ

પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાએ થાય છે. રાગ કાંઈ કોઈ પર કરાવી દેતું નથી, પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાએ રાગ થાય છે. પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાએ અને એકત્વબુદ્ધિથી દ્રવ્યદૃષ્ટિથી આત્માનો સ્વભાવ નથી રાગ, ને રાગ આત્માથી અત્યંત જુદો છે, માટે દ્રવ્યદૃષ્ટિ પ્રગટ કરી હું રાગનો કર્તા નથી, પણ પુરુષાર્થની મંદતાએ મારામાં થાય છે.

હું જ્ઞાન આનંદના સ્વભાવથી ભરેલું અપૂર્વ અનુપમ તત્ત્વ છું, એવી અંદર શ્રદ્ધા થાય, એવી પ્રતીત થાય, એવી લીનતા થાય, તો રાગ તે પોતાનો સ્વભાવ નથી. તો રાગ છૂટી જાય છે. એવું ગુરુદેવે અપૂર્વ સ્વરૂપ બતાવ્યું છે અને કરવા જેવું ઈ જ છે. એની જિજ્ઞાસા, એની ભાવના એ ન થાય ત્યાં સુધી, એ ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરવા દ્રવ્યદૃષ્ટિથી આ આત્મા અખંડ છે અને પર્યાયમાં રાગ થાય છે. દ્રવ્યદૃષ્ટિથી શુદ્ધ છું, પર્યાયમાં રાગ થાય છે એવી દૃષ્ટિ, એવું જ્ઞાન અને એવી લીનતા પ્રગટ કરવાથી એવો અલ્પ અસ્થિરતા જે થાય, એ છૂટીને પણ એ સ્વરૂપની લીનતા પ્રગટ થાય, તો કેવળજ્ઞાન થાય છે માટે યથાર્થ જ્ઞાન ને યથાર્થ લીનતા થવાથી વીતરાગદશા પ્રાપ્ત થાય છે અને એ જ કરવા જેવું છે. એ ન થાય ત્યાં સુધી એની ભાવના, જિજ્ઞાસા અને જ્ઞાયકની ઉગ્રધારા કેમ થાય એ કરવા જેવું છે.

દ્રવ્યદૃષ્ટિ પ્રગટ કરી અંતરમાં આત્મા અનાદિનો શાશ્વત છે. એમાં ગુણના ભેદ, પર્યાયના ભેદ એ જ્ઞાનમાં જાણવાયોગ્ય છે, બાકી દ્રવ્યદૃષ્ટિ તો અખંડ આત્માને ગ્રહણ કરે છે. એમાં લક્ષણ અપેક્ષાએ ગુણભેદ છે, પર્યાયભેદ છે, એ બધું છે આત્મામાં એને જ્ઞાનમાં જાણવાયોગ્ય છે, દૃષ્ટિ એક અખંડને સ્વીકારે છે અને ગુણભેદ જ્ઞાન આત્માને ગ્રહણ કરે છે અખંડ અને ગુણભેદ, પર્યાયભેદ બધાને જાણે છે. દૃષ્ટિ જ્ઞાન યથાર્થ કરીને એમાં લીનતા કરવી તે જ મુક્તિનો માર્ગ છે અને ગુરુદેવે પણ એ બતાવ્યું છે.

ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરીને એકત્વબુદ્ધિ તોડી, ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરીને અંતરમાં સ્વાનુભૂતિ અપૂર્વ પ્રગટ થાય તે જ મુક્તિનો માર્ગ છે, એ ન થાય ત્યાં સુધી એની ભાવના કરવી શુભભાવમાં દેવ, ગુરુશાસ્ત્રની મહિમા, શ્રુતનું ચિંતવન, ગુરુની, દેવની મહિમા અને અંદર નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ શુદ્ધાત્મા કેમ પ્રગટ થાય એ જ કરવા જેવું છે. પછી છૂટી જાય છે, પણ એ સાથે આવ્યા વગર રહેતું નથી. કારણ કે એ શુભભાવ એ તો શુભભાવ છે, પણ એનાથી છૂટીને અંતરમાં જાય છે, તોપણ કરે છે પોતાથી, જેણે પ્રગટ કર્યું એના ઉપર આદર, સત્કાર અને સાથે રાખ્યા વગર સાધકોને એવી પરિણતિ હોય છે, ને સાથે એવી ભાવના આવ્યા વગર રહેતી નથી.

શ્રોતા : કરે છે પોતે પુરુષાર્થ અને વડીલોના આદર...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વડીલોને સાથે રાખે છે.

શ્રોતા : હે માતાજી! ‘સમયસાર’માં કહ્યું છે (કે) એટલું જ સત્ય છે, કે જેટલું આ જ્ઞાન છે, તો શું જ્ઞાનમાત્ર તત્ત્વમાં જ બધું આવી જાય છે? અમને તો જ્ઞાનમાત્ર તત્ત્વમાં જ્ઞાન સિવાય બીજું કંઈ દેખાતું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : (જ્ઞાન આત્માનું) જ્ઞાન છે જેટલું આ જ્ઞાન દેખાય છે એટલો જ હું છું બીજું કંઈ હું નથી. એટલું જ પરમાર્થસત્ય કલ્યાણ છે કે જેટલું આ જ્ઞાન છે. જેટલું આ જ્ઞાન દેખાય છે, એ જ્ઞાનની અંદર બધું છે, જ્ઞાનની અંદર આખો જ્ઞાયક છે અને જ્ઞાયકની અંદર અનંત ગુણો ભરેલા છે અને એ જ્ઞાયક કોઈ અચિંત્યને અદ્ભૂત વસ્તુ છે એટલે એને દેખાય છે. એ અસાધારણ ગુણ છે, એટલે જ્ઞાન દેખાય છે. માટે આચાર્યદેવ કહે છે, કે એટલું જ પરમાર્થ સ્વરૂપ કલ્યાણ સ્વરૂપ છે, કે જેટલું આ તને જ્ઞાન દેખાય છે જે લક્ષણો દેખાય છે, એ લક્ષણથી લક્ષને ઓળખી લે, કે જેટલું આ દેખાય છે લક્ષણ જ્ઞાનનું, ઈ તું એટલે, તું આખો ચૈતન્ય જ્ઞાયક એને ઓળખી લે અને તે જ સત્યાર્થ કલ્યાણસ્વરૂપ એ જ છે, બીજું કંઈ બીજું કલ્યાણનું કારણ નથી. એક જ્ઞાનને ઓળખી લે તો એમાં જ્ઞાયક જણાઈ જશે. માટે એમાં બધું એટલું જ અનુભવ કરવાયોગ્ય છે, કે જેટલું આ જ્ઞાન છે.

બીજું કંઈ બહારમાં કોઈ આશ્ચર્ય કર મા. કંઈ મહિમારૂપ તત્ત્વ નથી, કંઈ જગતમાં એનાથી કોઈ વિશેષ નથી, ઈ એક અનુપમ વસ્તુ છે, કે જે અનુપમ વસ્તુને ઓળખવાથી એમાં તને બધું પ્રગટ થાશે. એમાં તું સંતોષ પામ. એમાં સંતોષ રાખ તને ભલે દેખાતું ન હોય, તોય તું એમાં સંતોષ કર. એ જ્ઞાનમાત્રમાં બધું છે. ઈ જે આ મહાપુરુષો જિનેન્દ્રદેવ ગુરુદેવે જે માર્ગ બતાવ્યો કે જેટલું જ્ઞાન તેટલો જ તું છો. એ જ્ઞાનની અંદર એક અનુપમતા ભરેલી છે, એમ જે આચાર્યદેવ ને ગુરુદેવ કહે છે, એને તું પ્રતીતિ કરી, તેના લક્ષણથી ઓળખીને વિશ્વાસ કર એમાં. ઈ એમાં જ રુચિ કર, એમાં તૃપ્ત થા, એમાં સંતોષ કર, એમાં તું એ જ્ઞાયકની પરિણતિ પ્રગટ કરવાથી હું જ્ઞાન છું, એમ ક્ષણે ક્ષણે એનું ભેદજ્ઞાન કરવાથી, કે જે આ જ્ઞાન તે જ હું બાકીનું બધું તે હું નથી. આ જ્ઞાયક તે જ હું, એમ વારંવાર એની પરિણતિ પ્રગટ કરવાથી ક્ષણે ક્ષણે, જે એને ઓળખીને ઉડાણમાંથી વારંવાર એની પરિણતિ જો તું પ્રગટ કરીશ, તો તને એ વચનથી અગોચર એવું કોઈ અપૂર્વ સુખ ને અપૂર્વ આનંદ તને પ્રગટ થાશે, બધું તારું છૂટી જાશે એક જ્ઞાયક આત્મા રહી જાશે.. બીજું કંઈ બધું છૂટી જાશે, એક જ્ઞાયક આત્મા જે સર્વોત્કૃષ્ટ જગતનું સર્વોત્કૃષ્ટ તત્ત્વ છે, એ તને પ્રગટ થાશે.

પછી તારે બીજાને કોઈને પૂછવા નહીં જાવું પડે, કે આ શું કયો માર્ગ છે તને અંતરમાંથી બધું જણાશે જ માટે કરવાયોગ્ય હોય તો, એક જ્ઞાનમાત્ર આત્મા એને જ તું ઓળખી લે. બસ એ જ તારા પોતાના સ્વયં પુરુષાર્થથી તું ઓળખ. દેવ અને ગુરુએ તથા શાસ્ત્રોએ જે બતાવ્યું છે, તે માર્ગે તું ચાલ્યો જા. સીધેસીધો માર્ગ છે કોઈ આડોઅવળો માર્ગ નથી. એક જ્ઞાયક એક જ્ઞાન એને ઓળખી લે, ઝાઝું પૂછમાં; કે આનું શું? આનું શું? એક જ્ઞાન ને એક જ્ઞાયકને ઓળખી લે. એ જ્ઞાયકની અંદર અનંતા ગુણ અને પર્યાયરૂપે પરિણમેલો એ જ્ઞાયક એને ઓળખ બાકી બધા ભેદભાવો, વિભાવના ભેદો મતિ-શ્રુત અવધિના ભેદો, ઈ બધા ભેદમાં વિકલ્પમાં નહીં રોકાતા, જેટલો જ્ઞાયક તે હું, એ જ્ઞાયકને ઓળખ. એમાં બીજું બધું તું જ્ઞાનમાં જાણી લે કે આ બધા ભેદો છે, પણ એક જ્ઞાયકને ઓળખી લે ભેદોમાં નહીં રોકાતા એક જ્ઞાયકને ઓળખી લ્યે. બીજા બધાનું જ્ઞાન કર. અને એની અંદર પરિણતિ લીનતા પ્રગટ કર તો તને અપૂર્વ અનુભવ ને અપૂર્વ આનંદની પ્રાપ્તિ થશે. જ્ઞાયકમાં સંતુષ્ટ પામ ને જ્ઞાયકમાં સંતોષ કર. ઈ જ્ઞાયકધારાને ઉગ્રતા કરતાં કરતાં, તને કોઈ નિર્વિકલ્પ અનુપમ સુખ પ્રગટ થશે.

શ્રોતા : એવો શું તજ્ઞવત છે, કે જેથી જ્ઞાનીના બધા ભાવો વેપાર, લડાઈ વગેરે કરવા છતાં પણ જ્ઞાનમય કહેવાય છે અને અજ્ઞાનીના બધા ભાવો વાંચન-વિચાર વિગેરે કરવા છતાં પણ અજ્ઞાનમય કહેવાય છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાની ને અજ્ઞાનીમાં ફેર છે. જ્ઞાનીની પરિણતિ પલટાઈ ગઈ છે અને અજ્ઞાનીની પરિણતિ એકત્વબુદ્ધિવાળી છે. ગુરુદેવે જ્ઞાનીનું ને અજ્ઞાનીનું સ્વરૂપ બહુ સ્પષ્ટ કરીને બતાવ્યું છે ગુરુદેવનો એ પરમ ઉપકાર છે. બધું ગુરુદેવે જ બતાવ્યું છે. જ્ઞાનીની દરેક પરિણતિ જ્ઞાનમય જ હોય છે. એની દિશા આખી પલટાઈ ગઈ છે અને અજ્ઞાનીની પરિણતિ પર તરફ છે, પર સન્મુખ છે. એટલે એને એકત્વબુદ્ધિ રહ્યા કરે છે અને જ્ઞાનીની પરિણતિ ક્ષણે ક્ષણે ભેદજ્ઞાનવાળી છે. જે જે ભાવો આવે બધામાં, એને ભેદજ્ઞાન જ વર્તે છે, એનાથી જુદો ને નિરાળો રહે છે. એની દિશા આખી પલટાઈ ગઈ છે, સ્વરૂપ સન્મુખ થઈ ગઈ છે.

જ્ઞાયક જ્ઞાયકની ધારા, જ્ઞાયકની ધારા જ વર્તે છે. દરેક પરિણતિની ધારા જ્ઞાનરૂપે અને પરથી વિરક્તિ, પરથી જુદો ન્યારો ને ન્યારો રહે છે. એટલે ન્યારો રહેવાથી એની બધી પરિણતિ જ્ઞાનમય હોય છે અને અજ્ઞાનીની પરિણતિ અજ્ઞાનમય. એ પોતાને નથી જાણતો અને પરને નથી જાણતો. એકત્વબુદ્ધિ એને રહ્યા કરે છે, માટે એની પરિણતિ બધી અજ્ઞાનમય હોય છે અને જ્ઞાનીને ભેદજ્ઞાનની જ્ઞાયકની ધારા

પોતાના સ્વરૂપનો ચૈતન્યનો આશ્રય અને ચૈતન્ય તરફની પરિણતિને (કારણે) ક્ષણે ક્ષણે દરેક કાર્યોમાં, ગમે તે કાર્યોમાં હોય તો ક્ષણે ક્ષણે એ જુદો, એની પરિણતિ તે તરફ એનું જ્ઞાન તે તરફ એની વિરક્તિ, તે તરફ બધી એની વિરક્તિ છે. પરથી જુદો નિરાળો... નિરાળો જ રહે છે. અને તે ક્ષણે ક્ષણે ન્યારો રહે છે અને સ્વાનુભૂતિની દશાને પ્રગટ કરે છે.

અને બહાર એનો ઉપયોગ હોય, તોપણ સવિકલ્પદશામાં એકલી જ્ઞાનમય પરિણતિ હોય છે. જેમ સોનામાંથી સોનાના દાગીના, લોઢામાંથી લોઢાના થાય છે, એમ જ્ઞાનીની દરેક પરિણતિ જ્ઞાનમય હોય છે, એની સર્વ જ્ઞાનમય જ પરિણતિ હોય છે. જ્ઞાનની પર્યાય પ્રગટ કરે છે અને ક્ષણે ક્ષણે એની નિર્મળતાની પર્યાયો પ્રગટ થાય છે. ત્યારે અજ્ઞાનીની પરિણતિ બધી એકત્વબુદ્ધિવાળી પોતે પોતાને જાણતો નથી ને વિભાવમય પરિણતિ હોય છે જ્ઞાનીને અલ્પ વિભાવ પરિણતિ છે, પણ એનાથી ન્યારો રહે છે. એની પરિણતિ પુરુષાર્થની ધારા બધી સ્વરૂપ તરફ જ જાય છે, માટે એની જાયક... જાયક જાયકની પરિણતિ છે, માટે એની જ્ઞાનમય પરિણતિ કહેવામાં આવે છે. એ ગમે તે કાર્યમાં ઉભો હોય, શુભભાવમાં હોય કે શુભાશુભ દરેક ભાવોમાં એ ન્યારો ને ન્યારો રહે છે.

શ્રોતા : હે ભગવતી માતા! પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ જે સમ્યગ્દર્શનનો ખૂબ ખૂબ મહિમા ગાયો છે, તે સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ અનંતકાળમાં અમને કદી સમજાણું નથી, તો હે કૃપાળુ માતા કૃપા કરીને કલ્યાણકારી સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ સમજાવવા કૃપા કરશો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ તો ગુરુદેવે સ્પષ્ટ કરી કરીને સ્વાનુભૂતિનો માર્ગ આખો બતાવી દીધો છે. ગુરુદેવે તો પરમ ઉપકાર કર્યો છે. બધાની દષ્ટિ બાહ્યદષ્ટિવાળાને અંતરદષ્ટિ બતાવી છે. ગુરુદેવે તો આખો મુક્તિનો માર્ગ બતાવી દીધો છે. સમ્યગ્દર્શન કોને કહેવાય, પૂર્ણતા કોને કહેવાય, મુનિદશા કોને કહેવાય? દરેક સ્વરૂપ ગુરુદેવે બતાવ્યું જ છે. ગુરુદેવે વર્ષો સુધી અહીં ઉપદેશની ધારા વરસાવી છે. ગામોગામ ઉપદેશની ધારા, અહીંયા ઉપદેશની ધારા. પદ્મનંદી આચાર્યે આલોચના પાઠમાં કહ્યું, મારા ગુરુએ મને જે ઉપદેશની જમાવટ કરી છે, એની આગળ આ ત્રણલોકનું રાજ, કે આ પૃથ્વીનું રાજ કાંઈ મને પ્રિય લાગતું નથી. મને એક એ ઉપદેશની, ગુરુના ઉપદેશની જમાવટથી જે પરિણતિ અંદર પ્રગટ થાય એ જ સર્વોત્કૃષ્ટ છે, એમ ગુરુદેવે જે ઉપદેશ બધાને આપ્યો છે, એનાથી આત્માની કેમ પ્રાપ્તિ થાય એ જ કરવા જેવું છે.

ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરવાથી, સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય છે અને ભેદજ્ઞાનનો વારંવાર અભ્યાસ કરે તો થાય. એ સમ્યગ્દર્શન કોઈ અપૂર્વ ચીજ છે, કે જેમાં એક ચૈતન્યનો જ આશ્રય હોય છે. બીજો કોઈ આશ્રય રહેતો નથી. ચૈતન્યનો આશ્રય, જ્ઞાન પણ તે અને પરિણતિ પણ એ જ હોય છે. જેમ સ્વભાવે સ્ફટિક નિર્મળ, પણ ઉપરથી એની મલિનતા, જેમ લાલ-પીળા ફૂલ દેખાય, એમ સ્વભાવે આત્મા નિર્મળ છે. સદાને માટે નિર્મળ, છતાં પણ એને મલિનતા પર્યાયમાં થાય છે. એને ભેદજ્ઞાન કરીને યથાર્થ દૃષ્ટિ કરીને, એને જુદો પાડે અને આ જે વિભાવ છે, તે હું નથી, પણ સ્વભાવ તે હું, એમ ભેદજ્ઞાન કરીને જુદો પાડે અને વારંવાર એનો અભ્યાસ કરે તો અપૂર્વ એવું સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે. એ જુદો પડીને જુદી દિશામાં ચાલ્યો જાય છે. અનંતકાળથી નહીં થયેલી એવી સ્વાનુભૂતિને પ્રગટ કરે છે.

સ્વાનુભૂતિની દશા તે કોઈ અનુપમ દશા છે અને તે આનંદ પણ આત્મામાંથી ઉત્પન્ન થનારો છે, બહારથી આવતો નથી. આનંદસ્વરૂપ આત્મા, અનંતગુણસ્વરૂપ આત્મા, એ અનંત-ગુણસ્વરૂપ આત્મા પોતે પોતામાં છે, એમાંથી પરિણમીને એ પ્રગટ થાય છે. બહાર ક્યાંય લેવા જાવું પડતું નથી. પણ એનો અભ્યાસ કરે, વારંવાર હું આત્મા કોણ છું એનો અભ્યાસ કરે એનું ભેદજ્ઞાન કરે કે જેમ છાશને વલોવતા વલોવતા જેમ માખણ જુદું પડે છે, એમ વારંવાર એનો અભ્યાસ એને વારંવાર હું જુદો છું, એમ સમજીને ઉંડાણથી (કરે) હું ચૈતન્ય જુદો ને આ બધું જુદું છે, એમ વારંવાર એનો અભ્યાસ કરે તો એ પ્રગટ થયા વગર રહેતું નથી.

ગુરુદેવે તો મહા ઉપકાર કરીને અપૂર્વ સમ્યગ્દર્શનનો માર્ગ બતાવ્યો છે, જે અનંતકાળથી જીવને પ્રાપ્ત થયો નથી, તે પ્રાપ્ત કરવા જેવો છે. અને એ કોઈ અપૂર્વ વસ્તુ છે. ઈ પ્રગટ થાય એટલે મુક્તિનો માર્ગ પ્રગટ થયો. મુક્તિ તરફ ગયો, સિદ્ધ ભગવાનનો અંશ એને સ્વાનુભૂતિમાં પ્રગટ થયો. અને એ મુક્તિને માર્ગે ચાલ્યો એની દિશા ચૈતન્યની દિશા ચૈતન્યમય થઈ ગઈ, ચૈતન્યરૂપે એ પરિણમી ગયો અંશે, હજી પૂર્ણતા બાકી રહી જાય છે.

શ્રોતા : હે કૃપાળુ માતાજી! પ્રવચનસારના જ્ઞાન અધિકારમાં પૂજ્ય આચાર્યદેવે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનનો ખૂબ ખૂબ મહિમા ગાયો છે. પૂજ્ય આચાર્યદેવને અંદરમાં એવું અદ્ભુત જ્ઞાન પ્રગટ્યું હોવા છતાં તેઓશ્રી કહે છે, કે ક્યાં અમારું એ જ્ઞાન ક્યાં તથા ગત જ્ઞાન ને ક્યાં પૂજ્ય ભગવાન પરમાત્માનું ક્ષાયિકજ્ઞાન તો કૃપા કરી મહિમાવંત ક્ષાયિકજ્ઞાનનું સ્વરૂપ સમજાવશો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા પોતે જ્ઞાનસ્વરૂપ જ છે, જ્ઞાન..જ્ઞાનસ્વરૂપ જ આત્મા છે, એ જ્ઞાન એવું છે જેમાં કંઈ અજાણ્યું રહેતું નથી. જે જ્ઞાન અનંતતાથી ભરેલું છે, એવું જે જ્ઞાન સહજજ્ઞાન, ઈ જ્ઞાન પ્રગટ (થાય એટલે) ઈ એની જે વીતરાગદશા પ્રગટ થાય, એમાં એ જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. ક્ષયોપશમજ્ઞાન તે અધૂરું જ્ઞાન છે, ક્રમવાળું જ્ઞાન છે, ક્રમે ક્રમે જાણે છે, એમાં અવગ્રહ, ઇહા, અવાય ને ધારણા બધું થાય ત્યારે એ જ્ઞાન વખતે ઓછું જણાય છે પૂરું જણાતું નથી, મલિનતાવાળું છે એવું જ્ઞાન. એટલે આચાર્યદેવ કહે છે, કે આવું ક્ષયોપશમજ્ઞાન અમારે જોઈતું નથી. અમને પૂર્ણ જ્ઞાન, સહજજ્ઞાન જે સહજસ્વરૂપે પરિણમી ગયું, એવું જ્ઞાન જે વીતરાગદશામાં પ્રગટ થાય એવું જ્ઞાન, અમને હો. આ ક્ષયોપશમજ્ઞાન તો વચ્ચે આવે છે.

મૂળ પ્રયોજનભૂતજ્ઞાન થાય, એને સ્વાનુભૂતિ થાય અને વિશેષજ્ઞાન હોય, એને ક્ષયોપશમથી શ્રુતજ્ઞાન પણ વિશેષ હોય છે. પણ એ ક્ષયોપશમજ્ઞાન એકદમ વિશેષ હોય, ૧૪ પૂર્વનું જ્ઞાન હોય તોય, તે ક્ષયોપશમ છે. ઈ કંઈ કેવળજ્ઞાનમાં જે પ્રગટ થાય, જે કેવળજ્ઞાનરૂપે સહજરૂપે પરિણમેલું જ્ઞાન જેમાં કોઈ ઈ જાતનો વિકલ્પ નથી, કોઈ આશ્રય નથી પરનો, જે ઇન્દ્રિયો દ્વારા પ્રવર્તન કરતું નથી. જે અતીન્દ્રિયજ્ઞાન છે, જે સહજરૂપે રહે, સહજ સ્વભાવ આત્માનો જેવો છે, તેવા સ્વરૂપે તે પરિણમી જાય એવું જે જ્ઞાન તે જ જ્ઞાન તે ખરું જ્ઞાન છે.

આ તો ક્ષયોપશમજ્ઞાન છે, ઇન્દ્રિયજનિત જ્ઞાન છે, પરના આશ્રયે પ્રવર્તનારું જ્ઞાન છે પૂરું જણાય નહીં અને ખેદવાળું જ્ઞાન છે, એ ખેદ થાય આ તો સહજજ્ઞાન છે, જે જ્ઞાન વડે ઉપયોગ મૂકવો પડતો નથી, સહજ એક સમયમાં આખા લોકલોકને પહોંચી વળે છે. એ જ્ઞાન દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, ગયોકાળ, વર્તમાનકાળ ભવિષ્યકાળ એવા અનંતા પદાર્થોને, અનંતકાળને અનંતભાવોને એક સમયમાં જાણી લે, એવું જ્ઞાન એ જ્ઞાનની મહિમાથી દિવ્યજ્ઞાન કહેવાય. જે જ્ઞાન બધું જાણે તે જ્ઞાન. જ્ઞાન એનું નામ કહેવાય કે જેમાં કંઈ અજાણ્યું નથી. જે અનંત જેનો પાર નથી, જે અમર્યાદિત છે. જેમાં કોઈ મર્યાદા નથી.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૧૪

શ્રોતા : (શુદ્ધાત્મા કેવો ?)

પૂજ્ય બહેનશ્રી :(શુદ્ધાત્મા) અનંત અનંત ગુણોથી અને અનંત નિધિઓથી ભરેલો છે, પણ એ શુદ્ધાત્માનો પોતે આશ્રય લેતો નથી, એટલે એની નિધિ એને કાંઈ અનુભવમાં આવતી નથી. એની નિધિ એને કોઈ પ્રગટમાં કે એની અનુભવમાં આવતી નથી એના વ્યાપારમાં આવતી નથી. એની શુદ્ધિ શુદ્ધાત્માનો આશ્રય લેવાથી એની શુદ્ધ અનુભૂતિ પ્રગટ થાય છે.

અને એ શુદ્ધાત્માના આશ્રયમાં એને વિભાવના ભેદો વિભાવથી જુદો પડે છે, કોઈ પર્યાયના ભેદો કે ગુણોના ભેદો કે કોઈ ભેદ ઉપર એ ઉભો રહેતો નથી એક શુદ્ધાત્માનો આશ્રય લે છે. એમાં કોઈ નવ તત્ત્વના ભેદો (ગ્રહણ કરતો નથી). નવ તત્ત્વમાં એક આત્મા, છ દ્રવ્યમાં એક ચૈતન્ય દ્રવ્ય, બધામાં એક ચૈતન્યને એકત્વરૂપે ગ્રહણ કરવાથી એ શુદ્ધાત્મા એ શુદ્ધનય પ્રગટ થાય છે. એક શુદ્ધાત્મા ઉપર જ જેનો આશ્રય છે. બધા ભેદોને એ જ્ઞાનમાં જાણી લે છે, આશ્રય એક શુદ્ધાત્માનો જ કરે છે. આશ્રય એક શુદ્ધાત્માનો એ વિશુદ્ધનયે (કરે છે). એ શુદ્ધનયને જો છૂટી જાય તો બંધની પર્યાય થાય છે. પણ એ શુદ્ધાત્માને જ ગ્રહણ કરે તો એ શુદ્ધાત્માથી, શુદ્ધ પર્યાય (થાય છે) પણ એ સમ્યક્ રીતે શુદ્ધાત્માને ગ્રહણ કરે, જેવો છે, એવો. બીજા બધા ભેદોને ગૌણ કરીને. એ જ્ઞાનમાં જાણે છે, બીજા ભેદોને ગૌણ કરીને એક શુદ્ધાત્માને મુખ્ય રાખે, તો એમાંથી શુદ્ધ નિર્મળ પર્યાય પ્રગટ થાય છે, એ મુક્તિને પંથે ચાલ્યો, એના પંથના પ્રયાણ બધા મુક્તિ તરફ જાય છે. સ્વાનુભૂતિ અને મુનિદશા એ બધું શુદ્ધાત્માના આશ્રયથી જ થાય છે. એ ગુરુદેવે એ માર્ગ બતાવ્યો છે અને માર્ગ આચાર્યો પણ એક જ કહે છે, કે શુદ્ધાત્માનો આશ્રય ગ્રહણ કર.

શ્રોતા : સમયસારના ૧૦૪ કળશમાં કહ્યું છે, કે સર્વકર્મોનો નિષેધ કરવામાં આવતાં નિષ્કર્મદશાને પ્રાપ્ત મુનિઓ કંઈ અશરણ નથી તેઓ અંદરમાં જ્ઞાનનું મોટું શરણ લઈ પરમ અમૃતને પીવે છે, તો કૃપા કરી તે અંદરના શરણરૂપ, જ્ઞાનનું સ્વરૂપ સમજાવવા અમારા ઉપર કૃપા કરશોજી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મુનિઓને નિષ્કર્મ અવસ્થામાં (હોય છે). શુભાશુભ બેય સુકૃત ને દુઃષ્કૃત (અવસ્થા) બધાનો નિષેધ કરવાથી મુનિઓ ક્યાં ઊભા રહેશે? કોનો

આશ્રય લેશે? બહારથી એમણે તો બધું છોડી દીધું છે અને આ શુભભાવોનો પણ નિષેધ કરવામાં આવે છે. ‘નિષેધે સર્વ સમ્બન્ધ’, બધાનો નિષેધ કરવામાં આવે છે, તો મુનિઓ કોને શરણે મુનિપણું પાળશે? મુનિઓને કંઈ શુભભાવ હોય તો મુનિપણું પાળી શકાય એમ નથી. એને શુભાશુભભાવ બેય છૂટી જાય તો એવી નિષ્કર્મ અવસ્થા એવી નિવૃત્ત અવસ્થામાં મુનિઓ પોતે પોતાનું શરણ છે. શુદ્ધાત્માનો આશ્રય તો એને સમ્યગ્દર્શનમાં થયો છે, પણ ચારિત્રમાં પણ એની સ્વરૂપ રમણતામાં પણ એ નિષ્કર્મ અવસ્થામાં બેય ભાવો છૂટી જાય, તોપણ એને પોતાના શુદ્ધાત્માનો આશ્રય છે. એનું જ્ઞાન પોતે પોતામાં આચરણ કરતું ને રમણ કરતું એમાં પ્રગટ થાય છે. એમાં અમૃતને પીવે છે, એમાં એ લીન રહે છે. એને કોઈ બીજા આશ્રયની જરૂર પડતી નથી. એ તો ક્ષણે ક્ષણે બહાર આવે તો પણ અંદરમાં જ એની પરિણતિ પલટો ખાય છે. એને નિરાલંબનરૂપે પોતે પોતામાં જાય છે. શુદ્ધાત્માનો આશ્રય છે, એને શુભભાવોના આશ્રય વડે અંદર જાય એમ પણ નથી.

શુભભાવ આવે તો શુભભાવથી છૂટીને અંદર જાય છે, એ શુભભાવ આવ્યો તેથી કંઈ એનો આશ્રય મળશે એવું મુનિને નથી, શુભભાવનો તો નિષેધ વર્તે છે, એમ તો દૃષ્ટિમાંથી જ એનો નિષેધ થઈ ગયો છે, પણ સમ્યગ્દર્શનની ભૂમિકામાં તો અમુક દરેક ભાવો હોય છે શુભાશુભ, મુનિઓને તો શુભભાવો અમુક હોય છે. અશુભ તો સત્તામાં પણ, એ તો કંઈ દેખાતા પણ નથી.—એ તો સંજ્વલનનો માત્ર ઉદય છે, તો એને શુભમાં પણ એને એનો આશ્રય હોય, કે કંઈ શાસ્ત્ર વાંચે કે કંઈ લાખે કે ઉપદેશ આપે તો એનું મુનિપણું પળાય એમ નથી.

એનો ઉપયોગ બહાર આવે તો શુભભાવ આવે છે. પણ એનો આશ્રય ન હોય તો એ મુનિપણું કોને આશ્રયે પાળશે? કે પંચમહાવ્રત ને ૨૮ મૂળગુણ એ બધા શુભભાવો છે. એ તરફથી એનો ઉપયોગ છૂટી ગયો તો મુનિ ક્યાં ઊભા રહેશે એવું નથી. મુનિ પોતે પોતામાં ઊભા રહે છે. એને તો મોટો શુદ્ધાત્માનો આશ્રય છે. જે આત્માને (ઓળખ્યો એ) આત્મા તો એના હાથમાં છે, આત્મા એની હથેળીમાં છે. ક્ષણે ક્ષણે પોતે પોતામાં જાય છે. શુદ્ધાત્માનો આશ્રય જેણે કર્યો, એના તો હાથમાં મળ્યું, મુનિનું તો આચરણ રમણતા પ્રગટ થઈ છે. આત્મા એના હાથમાં, હથેળીમાં એકદમ પોતે પોતામાં અંતર્મુહૂર્ત અંતર્મુહૂર્ત ચાલે છે,—ચાલ્યા જાય છે, આનંદ અમૃતમાં લીન થાય છે. આનંદથી ભરેલો, જ્ઞાનથી ભરેલો, અનંતગુણોથી ભરેલો આત્મા એમાં ક્ષણે ક્ષણે ચાલ્યા જાય છે. આત્મા તો એની હથેળીમાં, ક્ષણે ક્ષણે ક્ષણે ચાલ્યા જાય છે. એને કોઈ શુભભાવના આશ્રયની જરૂર નથી.

ઉલટી એને એમ ભાવના છે, કે હું વીતરાગદશા ક્યારે પ્રાપ્ત કરું. આ શુભભાવ તો આ વચ્ચે અહીં ઊભું રહેવું પડે છે. હું ક્યારે વીતરાગદશા પ્રાપ્ત કરું, શુભભાવ હોય તો મુનિપણું પળાય એવું નથી. મુનિપણું તો ચૈતન્યના આશ્રયે પળાય છે. ચૈતન્યની પરિણતિના આશ્રયે પળાય છે. ચારિત્ર તો સ્વરૂપ રમણતામાં રહેલું છે. એ શુભભાવમાં ચારિત્ર રહેલું નથી. દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણે પોતાના આત્માના આશ્રયમાં રહેલા છે. એ કાંઈ શુભભાવના આશ્રયે રહેલાં નથી, એ તો માત્ર એને વ્યવહારે એની સાથે હોય છે, એટલે કે કહેવાય છે, કે મુનિપણું પંચમહાવ્રત ૨૮ મૂળગુણમાં એમાં ઊભા છે, બાકી ચારિત્રદશા તો અંદર ચૈતન્યના આશ્રયે મુનિપણું એમાં મુનિપણું આનંદથી પાળે છે, એમાં આનંદમાં જૂલતા જૂલતાં કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરે છે. એવી મુનિઓની દશા હોય છે. એ વારંવાર ગુરુદેવ અને દરેક મહાત્માઓ પંચપરમેષ્ઠી ભગવંતો, ગુરુદેવ બધા ઈ જ માર્ગ બતાવી રહ્યા છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરથી એમનો યોગ બધો એવો જ હતો, વાણીનો, જ્ઞાનનો બધો ઉપદેશ કોઈ શ્રુતની લબ્ધિ એવી, ... અને કરુણા બધું ભેગું હતું. સમાજે અંદર નીડરતાથી બધા વાડાના બંધન છોડીને માર્ગ પ્રકાશ્યો છે. અંતરમાં થાય છે કોઈ જાણતું નહોતું. સ્વાનુભૂતિનો પંથ આખો પ્રકાશ્યો.

શ્રોતા : કોઈ જાણતું નહોતું, સ્વાનુભૂતિથી ધર્મ છે, એ વાત હતી નહીં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ વાત હતી જ નહીં. બીજું કાંઈ પ્રયોજન નહીં. બહારની કોઈ જાતનો હેતુ એ કોઈ જાતનું ન હોવું જોઈએ એક આત્મા જેને મુખ્ય રહે છે, કે મારા આત્માનું કલ્યાણ કેમ થાય, મને આત્મા કેમ સમજાય, મારો આત્મા કેમ આગળ આવે, મને આત્મામાં ઊંડા સંસ્કાર કેમ પડે, મારો જ્ઞાયક મને કેમ ઓળખાય? એટલા માટે થઈને દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર ગુરુદેવે જે બતાવ્યું, જિનેન્દ્રદેવે પ્રગટ કર્યું શાસ્ત્રોમાં જે આવે છે, એની વારંવાર એનું ચિંતવન, મનન એની મહિમા બધું એને શુભભાવમાં, (આવે છે) એ મને શુદ્ધાત્મા કેમ ઓળખાય? એક આત્માનું પ્રયોજન, બીજું કાંઈ બહારનું કોઈ પ્રયોજન નહીં. એને બહારનું કે બીજાને ઠીક લાગે, ન લાગે એ કાંઈ પ્રયોજન નહીં એક નિસ્પૃહપણે એક આત્માનું પ્રયોજન હોય આત્માર્થીનું જીવન છે.

પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ ન કરતાં જ્ઞાન સળંગ છે, જોય ઉપર દૃષ્ટિ (નહીં) સળંગ જ્ઞાન, સળંગ જે આખું જ્ઞાન જ છે. જે જ્ઞાનથી ભરેલો જ્ઞાયક છે એમ, એ જ્ઞાન સળંગ જ્ઞાન

જ્ઞાન છે, એ જોય કોને જાણ્યું, કોને જાણ્યું, એ જોય તરફને ભૂલી જ્ઞાન પોતે જ છે. એને પ્રહણ કરે છે.

શ્રોતા : એ જ્ઞાન જ્યારે સ્વજોયને જાણે ત્યારે એ ધ્રુવતત્ત્વને જાણ્યો કહી શકાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પોતાને જાણે તો જ ધ્રુવતત્ત્વને જાણે. ધ્રુવ તરફ દૃષ્ટિ જાય, ધ્રુવને જાણે તો જ પોતાને જાણ્યું કહેવાય. એ પરને જાણે ત્યાં સુધી પોતે બીજાને જાણ્યું, પોતાને જાણતો નથી. આકુળતા, આકુળતાને પ્રયત્ન કરવા કહ્યું આ વિચાર કરે ને નિર્ણય કરે. આત્મદેવ. વસ્તુ સ્વભાવ જે છે, તે છે, આકુળતા નહીં પણ ધીરજ રાખીને વિચાર કરીને નિર્ણય કરે, અંદરથી જિજ્ઞાસા અને ઉંડી પોતાની ભાવના હોય તો પોતે પોતાને જણાયા વગર રહેતો નથી. આકુળતા નહીં કરવાની, ધીરજથી પોતે પોતાને વિચારવા ને સમજવાનો પ્રયત્ન કરવો.

શ્રોતા : રુચિ તો આની પરજોયો પ્રત્યે ભરેલી છે બહારમાં...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિને ફેરવવી, પોતા તરફ રુચિને લાવવી. રુચિ બહાર છે, તો રુચિ પોતા તરફ કરે તો જ પોતે જણાય એમ છે, એ જો પોતાની એને જરૂરિયાત જણાય તો પોતાનું કર્યું જ છૂટકો છે, જ્યાં સુધી પરની રુચિ છે, ત્યાં સુધી તો પરિભ્રમણ ઊભું છે, પોતાની રુચિ કરે તો જ પોતાને ઓળખે તો જ પરિભ્રમણ છૂટે એમ છે.

શ્રોતા : તો એ પરમજ્ઞાન આપે જે ફરમાવ્યું તો એ પરમજ્ઞાન જ્યારે પોતાના નિજ તત્ત્વને જાણે છે ત્યારે એ શુદ્ધપર્યાય કહેવાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પરમજ્ઞાન. જ્ઞાનને પહેલાં એની વિચારોથી જાણીને પછી પોતે યથાર્થ પોતાને જાણે, તો જ એ શુદ્ધ પર્યાયરૂપે પરિણમે છે, ત્યાં સુધી ભાવના કરે કે આ જે જ્ઞાન છે, જ્ઞાન છે, તે હું છું, એમ વિચારથી નક્કી કરે પણ યથાર્થ તો પોતે ધ્રુવ તરફ દૃષ્ટિ જાય અને પોતાની દિશા પલટાય, તો યથાર્થ રીતે જાણે છે. પણ એને ઓળખવાનું સાધન તો પોતે જે જ્ઞાનલક્ષણ છે, એ જ્ઞાનલક્ષણથી ઓળખાય છે. જે જ્ઞાન જ્ઞાન છે, એ પોતે છે. જે જોય જોય જાણ્યું તે નહીં, પણ જે જ્ઞાન જ્ઞાન સ્વયં જ્ઞાન છે. સ્વયં જ્ઞાન સ્વરૂપ જ છે, ઈ પોતે છે, એમ પોતાને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરવો.

શ્રોતા : જે શુદ્ધપર્યાય છે એનો ત્રિકાળી ધ્રુવ તત્ત્વ કર્તા છે, કે નહીં ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને ધ્રુવ કર્તા એને કહી શકાય કોઈ અપેક્ષાએ ન પણ કહી શકાય, અને કોઈ અપેક્ષાએ કહી પણ શકાય પર્યાય અને દ્રવ્ય બે તદ્દન ભાગલા નથી, બે દ્રવ્ય જુદા નથી. પર્યાય ને દ્રવ્ય બે તદ્દન ભાગલા નથી. તો તો પર્યાય, પર્યાય દ્રવ્ય થઈ જાય. પર્યાય ને ચૈતન્ય બેય જુદા દ્રવ્ય થઈ જાય એમ નથી. માટે દ્રવ્ય

પર્યાયનો કર્તા કહી શકાય. પણ પર્યાય તે પર્યાય છે, દ્રવ્ય તે દ્રવ્ય છે દ્રવ્ય ત્રિકાળ છે, ને પર્યાય અંશ છે માટે પર્યાય પર્યાયથી પરિણમે છે અને દ્રવ્યથી પરિણમે એમ પણ કહેવાય છે.

ગુરુદેવનું દર્શન કર્યા કરે, વિચાર, વાંચન કર્યા કરે, એમ ધ્યેય તો એક શુદ્ધાત્માનો રાખવાનો. આત્મા નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ છે, તો શુભભાવમાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર ને અંતરમાં શુદ્ધાત્મા કેમ પ્રાપ્ત થાય? એની ભાવના એનો પ્રયત્ન એ કરવો. એ ક્ષણે ક્ષણે ચૈતન્યદ્રવ્ય અનાદિ અનંત શાશ્વતો છે. દષ્ટિ બહારથી, બહાર(ની) દષ્ટિને અંતરમાં દષ્ટિ સ્થાપવી એ કેટલો પુરુષાર્થ કરે ત્યારે થાય.

શ્રોતા : સંસારમાં રહેવા છતાં વારંવાર વારંવાર, સ્વભાવ પ્રવર્તો હું જ્ઞાયક છું, હું શુદ્ધ છું (તો) ક્યાં ખામી છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ખામી તો પોતાના રુચિ અને એકલી અંદરની જિજ્ઞાસા, ભાવના અને પુરુષાર્થની ખામી છે. પુરુષાર્થની પોતાની ખામી છે. બહારમાં જે એકત્વબુદ્ધિ તોડીને અંતરમાં જે પલટો નથી ખાતો, એમાં પોતાના પુરુષાર્થની ખામી છે. હું જ્ઞાયક છું, હું ચૈતન્ય છું, અનંત સ્વભાવથી ભરેલો શુદ્ધાત્મા એમ પોતે નક્કી કરે વિચારથી, પણ એના ઉપર દષ્ટિને સ્થાપવી, ક્ષણે ક્ષણે હું ચૈતન્ય જ છું, એવી દષ્ટિ સ્થાપવી, (એમાં) પુરુષાર્થની ખામી છે. એટલી પોતાને જરૂરિયાત લાગતી નથી, એટલી રુચિની ઉગ્રતા નથી. ઉગ્રતા હોય તો પોતા તરફ આવ્યા વગર રહે નહીં. ઉગ્રતા નથી પોતાની.

વારંવાર જે આ જ્ઞાયક સ્વભાવ જ્ઞાયક છે, તે જ હું છું, પણ એમાં. દષ્ટિને સ્થાપવી, તે રૂપે જ્ઞાયકમાં દષ્ટિ સ્થાપવી અને જ્ઞાયકની પરિણતિ પ્રગટ કરવી, એ પુરુષાર્થ વગર થાતી નથી. દિશા બદલવાની છે. દિશા જે બાહ્ય તરફ છે, એ દિશાને આખી પલટીને, પોતા તરફ કરવી એ પુરુષાર્થ પોતે કરવો, અને અનંતકાળથી એ અપૂર્વ છે, તે થયું નથી. અનંતકાળથી બધું કર્યું પણ દષ્ટિ બહારને બહાર છે. એ દષ્ટિ ફેરવવા માટે પ્રયત્ન પૂરતો હોય તો થાય. દિવસ ને રાત એની લગની લાગે કે ચૈતન્ય ચૈતન્ય સિવાય ક્યાંય રહે નહીં. એક ચૈતન્યમય જીવન, બસ એક ચૈતન્ય જ જોઈએ, ક્ષણે ક્ષણે વિભાવમાં ક્યાંય ચૈન પડે નહીં, એક ચૈતન્ય સિવાય ક્યાંય રહે નહીં, એવી અંદરથી એટલી ભાવના થાય, એટલી લગની લાગે તો દષ્ટિ અંતરમાં જામે. એ અંતરમાં પોતાની ખામી, વિકલ્પ મંદ થાય પણ એનો પલટો ખાય નહીં નિર્વિકલ્પદશા થાય એને માટે પોતાના પુરુષાર્થ વગર થાય નહીં.

હું જ્ઞાયક છું, એમ ક્ષણે ક્ષણે જ્ઞાયકની ધારા ઉગ્ર થાય. જ્ઞાયક જ છું, આ બધો જે વિભાવ છે, એ મારો સ્વભાવ નથી, હું તો જ્ઞાયક છું, વિભાવ જે ક્ષણે થાય, એ ક્ષણે જ હું જ્ઞાયક છું, બીજી ક્ષણે નહીં એ ક્ષણે જ જ્ઞાયક તો સ્વભાવે તો છું, પણ એ પરિણતિરૂપે હું જ્ઞાયક છું, એવી ઉગ્રતા થાય, તો એને આ વિકલ્પ છૂટીને નિર્વિકલ્પ દશા તો થાય છે.

શ્રોતા : એ મય વણાઈ જાવું જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ મય પોતે જીવન જ, એનું (જ્ઞાયકરૂપ થઈ જાય). ‘હું જ્ઞાયક’ની પરિણતિ થઈ જવી જોઈએ, તો નિર્વિકલ્પ થાય (.....) એ રૂપે જ, એને જ્ઞાયક જ ભાસે, બીજું કંઈ પ્રતિભાસતું નથી એમ. ‘એકલો જ્ઞાયક’ એવું એવી દશા થાય ત્યારે નિર્વિકલ્પદશા થાય. (અનંતો પુરુષાર્થ) અનંત પુરુષાર્થ જોઈએ.

શ્રોતા : જ્યાં સુધી પામે ત્યાં સુધી આ જ રીત તેને હોય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ત્યાં સુધી, આ જ એનો પ્રયત્ન વારંવાર, હું જ્ઞાયક છું. ક્ષણે ક્ષણે એવી ભાવના, એમાં પુરુષાર્થ, વારંવાર એની મહિમા વર્તે એને લુપ્ત ન થવું જોઈએ કે જેટલું જ્ઞાનમાત્ર, તો એ જ્ઞાનમાં બધું આવી ગયું. આચાર્યદેવ કહે છે, કે જ્ઞાનમાં રુચિ કર, જ્ઞાનમાં સંતુષ્ટ થા, જ્ઞાનમાં જ તૃપ્તિ કર કારણ એ જ્ઞાનમાં જ બધું છે. જ્ઞાન એટલે જ્ઞાયક, એ જ્ઞાયકમાં બધું છે. એ જ્ઞાયકની મહિમા અંદર આવે તો એમાં એ વારંવાર પુરુષાર્થ કરીને લીન થાય, એની મહિમા કર એનો સ્વભાવ ગ્રહણ કરે કે આ જ્ઞાયક તે હું આ બધું જુદું, હું ‘જ્ઞાયક’ આ વિભાવ સ્વભાવ પર્યાયમાં થાય તોપણ, હું મારો સ્વભાવ તો જ્ઞાયક છે. હું એનાથી જુદો જ્ઞાયક છું એમ, વારંવાર ભેદજ્ઞાન કરે, એ જ્ઞાયકમાં ભંડાર ભર્યો છે. જ્ઞાયકની મહિમા આવે તો એ જ્ઞાયક તરફ એનો પુરુષાર્થ થાય. એ ન થાય ત્યાં સુધી એ જ પ્રયત્ન કરવાનો છે. એની ભાવના, જિજ્ઞાસા હું જ્ઞાયકરૂપે છું, એમ વારંવાર એને મહિમા, આવવી જોઈએ એની એને વારંવાર પુરુષાર્થ થાય, તો થાય, ન થાય ત્યાં સુધી વિચાર, વાંચન એ બધું કરે બાકી અંદર લગની, આ લાગવી જોઈએ જ્ઞાયક છું.

શ્રોતા : વિકલ્પાત્મક રૂપે લગાવે એવી રીતે આગળ વધતા વધતા....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલાં નિર્વિકલ્પદશા થઈ નથી તો વિકલ્પ તો સાથે આવે છે. પણ એનું ધ્યેય એવું હોવું જોઈએ કે હું નિર્વિકલ્પ સ્વભાવે છું અને એ રૂપે કેમ પરિણતિ કેમ થાય, એ ધ્યેય એવું હોવું જોઈએ. એ વિકલ્પની ભૂમિકા છે, એટલે વિકલ્પ આવ્યા વગર રહેતો નથી, પણ એની દૃષ્ટિ, એનું ધ્યેય, નિર્વિકલ્પ ઉપર હોવું જોઈએ.

શ્રોતા : વિકલ્પમાં મુંઝાવુ નહીં....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મુંઝાવું નહીં એનાથી, એ તો વિકલ્પ આવે, આવ્યા વગર રહેતા નથી, પણ દૃષ્ટિ નિર્વિકલ્પ ઉપર કે હું તો નિર્વિકલ્પ સ્વભાવ છું અને એનાથી ભેદજ્ઞાન કરવાની એની પુરુષાર્થની ઉગ્રતા રહ્યા કરે. પહેલાં તો એ અંતર્મુહૂર્તે એની સ્વાનુભૂતિ થાય, એની દશા જેમ વધે છે પછી બહાર ઉપયોગ આવે ત્યાં વિકલ્પની ભૂમિકા, સવિકલ્પ ને નિર્વિકલ્પ એ તો સમ્યગ્દર્શનની ભૂમિકામાં હોય છે, પણ એ વિકલ્પથી હું જુદો એવી ભેદજ્ઞાની ધારાએ નિરંતર રહે છે. સમ્યગ્દર્શનમાં પણ હું જ્ઞાયક છું એવી પરિણતિ સહજરૂપે હોય છે, એને યાદ કરવું નથી પડતું, સહજ રહે છે. એ સહજ જ્ઞાયકની ધારા રહે, એમાં એને નિર્વિકલ્પદશા પણ થાય અને બહાર આવે ત્યાં ભેદજ્ઞાનની ધારા ચાલુ જ રહે એને એ ભૂલતો નથી. સહજ જ્ઞાયક, જ્ઞાયક જ એને જ્ઞાયક જ રટણમાં છે, વિકલ્પ આવે, છતાં જુદો જ (રહે છે) ક્ષણે ક્ષણે યાદ નથી કરવો પડતો. સહજ રહે છે.

શ્રોતા : અનુભવ પછી આ જ પ્રયાસ ચાલે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનુભવ પછી પણ આ જ એની ધારા રહે છે. સહજધારા એને યાદેય નથી કરવું પડતું. સહજધારા, જ્ઞાયકની જ્ઞાયકરૂપે સહજધારા રહે છે. જે વિકલ્પ આવે એનાથી જુદો ભાસે છે સમજે છે, કે આ અલ્પ અસ્થિરતાને લઈને થાય છે. અસ્થિરતા પણ મારા પુરુષાર્થની મંદતાથી થાય છે જો એ ન હોય તો તો કેવળજ્ઞાન હોય પણ પુરુષાર્થની મંદતાને લઈને આ થાય પણ એનાથી જુદો ને જુદો એને ભાસે છે જુદી પરિણતિ જ્ઞાયકની, સવિકલ્પદશામાં પણ રહે છે અને એમાં એને નિર્વિકલ્પદશા પણ થાય છે, અને સવિકલ્પતામાં આ ધારા રહે છે.

શ્રોતા : જ્ઞાનીને પણ પુરુષાર્થ કરવો પડે અંતર્મુખમાં જવા માટે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નહીં એ પુરુષાર્થ એને સહેજે થાય. એની ધ્યાનમાં, એની અમુક તો એકાગ્રતા જ્ઞાયકની પરિણતિની એકાગ્રતા ચાલુ જ છે, ધ્યાનની પરિણતિ ચાલુ જ છે. પણ વિશેષ એની એને ભાવના રહ્યા વગર રહેતી જ નથી એ, વિકલ્પ છૂટીને ને, અંતર જવા માટેની પરિણતિની દોડ રહ્યા જ કરે છે. જે પોતાનું સ્વઘર છે, એને માટે કૃત્રિમ નથી કરવું પડતું, એની પરિણતિની દોડ એ તરફ રહ્યા જ કરે છે

શ્રોતા : શરૂઆતમાં કૃત્રિમ જેવું લાગે હું જ્ઞાયક છું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં ઈ ભાવનાની ભૂમિકામાં એને એવું લાગે છે, પણ સમ્યગ્દર્શન પછી તો એને સહજ છે, સહજ છે.

શ્રોતા : અનાદિનું કરેલું નથી, એટલે કૃત્રિમ જેવું લાગે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ કૃત્રિમ એની ભાવના કરે છે, ને એટલે એ કૃત્રિમ જેવું લાગે છે આમ સહજ નથી ને એટલે.

શ્રોતા : આમ તો દ્રવ્યની મહિમા વધવાનો છે ને મૂળ તો...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મહિમા વધે, સ્વભાવને ગ્રહણ કરવો (આશય) ગ્રહણ કરે કે આ જ્ઞાન તે જ હું છું. મહિમા, જ્ઞાન અને વિભાવથી વિરક્તિ, બધું સાથે હોય છે. જ્ઞાયકની મહિમા આવે અને આ જ્ઞાન સ્વભાવને ઓળખે કે જ્ઞાયકને ઓળખે, આ જ્ઞાયક આ તે હું, આ જેટલા વિભાવના સૂક્ષ્મ વિકલ્પ આવે એ કોઈ હું નથી. આ જ્ઞાનસ્વભાવ, જ્ઞાયકસ્વભાવ એ જ હું, એવી જ્ઞાયકની ગ્રહણ કરવાની પોતાની સૂક્ષ્મ એવી દૃષ્ટિ જોઈએ, એવું જ્ઞાન જોઈએ. મહિમા એવી જ્ઞાન સ્વભાવને ગ્રહણ કરવાની પોતાની જ્ઞાનની એવી પકડશક્તિ જોઈએ અને વિભાવમાં ક્યાંય રસ પડે નહીં. પોતામાં જ રસ પડે. એટલે વિભાવથી એટલો વિરક્ત થઈ ગયો છે બધું સાથે જ હોય છે.

શ્રોતા : પહેલાં કોઈક જીવને જલ્દી સમ્યગ્દર્શન થાય કોઈને પછી થાય છે. એમાં દ્રવ્યની મહિમા જેને જલ્દી આવે એને જલ્દી સમ્યગ્દર્શન થાય એવું ખરું કે નહીં?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એના પોતાના પુરુષાર્થ ઉપર આધાર રાખે છે. એને કોઈ કારણ નથી લાગુ પડતું. જે જેનો પુરુષાર્થ, સ્વભાવ તરફ રુચિ વધારે ગઈ, તેને જલ્દી થાય. રુચિ, પુરુષાર્થ, વિભાવમાં ક્યાંય ચૈન પડે નહીં, બધું સાથે હોય છે. બધું સાથે હોય છે. પ્રજ્ઞાથી ગ્રહણ કર્યો, પ્રજ્ઞાથી જુદો કર્યો, એવી જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવાની શક્તિ અંદર એવી તીવ્ર મહિમા જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવાનો, તીક્ષ્ણ ઉપયોગ, એવી વિભાવથી જોરદાર વિરક્તિ, બધું સાથે હોય છે. આત્મા જ્ઞાયકધામ છે, સુખનું ધામ, આનંદનું ધામ છે, એવી અંદર મહિમા લાગે. પણ આ જ્ઞાન તે આ જ્ઞાન તે હું એવી એની ગ્રહણ શક્તિ જોઈએ. વિભાવ તે આકુળતા છે. મારો સ્વભાવ જ સુખનું ધામ છે એવી બધી અંતરથી પરિણતિની તૈયારી જોઈએ.

શ્રોતા : છોડવું પડશે. એના વિના નહીં થાય, છોડવું પડશે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બહાર છોડવું પડશે એમને એમ ન મળે. હું ચૈતન્ય ચૈતન્ય સિવાય ક્યાંય ચૈન પડે નહીં. એવી અંદરથી જોરદાર એવી ભાવના આવે. એવી લગની લગાવે. ક્ષણે ક્ષણે ચૈતન્ય ચૈતન્ય ચૈતન્ય..

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો.... માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૧૫

શ્રોતા : ચૈતન્યનો જે આનંદ આવે છે, એની જાત એકદમ જુદી હોય છે અને એના જેવી બીજી કોઈ વસ્તુ છે જ નહીં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યગ્દર્શન ટકી રહે છે.

શ્રોતા : એટલે આનંદ બહારની જે કોઈ વસ્તુ હોય ને એમાં અમુક પ્રકારના આનંદ હોય છે, સમ્યગ્દર્શનમાં આનંદની વિશેષતા હોય છે. એ આનંદની વિશેષતાને કારણે સમ્યગ્દર્શન ટકાવી રાખે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એની જાત જ જુદી હોય છે, એની વિશેષ હોય છે, એમ નહીં. એ જે જગતમાં જે આનંદ એણે કલ્પ્યો છે, એ કલ્પનાથી એની જાત જાત્યાંતર હોય છે. એની સાથે આ ઓછું ને આ વધારે એવી મીઠવણી નથી હોતી, એવો સરવાળો એનો હોતો નથી, એની જાત્યાંતર છે. એ જગતમાં જે કોઈ મંત્ર હોય એને કલ્પિત આ સુખ ને એની સાથે મેળવણી હોઈ શકતી નથી. એ જાત્યાંતર છે

શ્રોતા : એ આનંદ જે છે જુદો છે ખરો પણ એનો સ્વાદ બહુ મીઠો છે મીઠો કહેવો આમ સ્વાદ લેવા યોગ્ય છે અથવા બહુ ગમે એવો છે, એના કારણે સમ્યગ્દર્શન ટકી રહેતું હશે કે એની શ્રદ્ધા છે, એને કારણે ટકી રહે કે બંને એકસાથે હોય છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચૈતન્ય પોતે છે ચૈતન્યનો સ્વભાવ છે. ચૈતન્ય પોતે જ્ઞાયક સ્વભાવ, પોતાનું સ્વધર છે. આનંદનું ધામ છે. આ જે બહારમાં જે આનંદ માન્યો હોય એ કલ્પિત આકુળતામિશ્રિત એવો છે અને આ તો આચાર્યદેવ કહે છે, કે ‘આમાં સદા પ્રીતિવંત બન, આમાં સદા સંતુષ્ટ ને, આનાથી બન તૃપ્ત તુજને સુખ અહો! ઉત્તમ થશે.’ એમાં જવાથી તને એવો સંતોષ થાશે કે બહાર જવાનું મન જ નહીં થાય, એની એને તૃપ્તિ આવશે કે બહાર જવાનું મન જ નહીં થાય, એ વસે છે એટલે બહાર જાતો નથી, પણ એ સ્વભાવ છે, પોતાને જે પોતાનો સ્વભાવ હોય પોતાને છોડવો ગમે જ નહીં, પોતાનો સ્વભાવ જ છે, એ આનંદ જુદો છે, ને પોતાનો સ્વભાવ છે. એ જાત્યાંતર અનુપમ આનંદથી જગતમાં કોઈ એનો મેળ નથી. એ અનુપમ આનંદ છે અને પોતાનો સ્વભાવ છે.

પોતાના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયને સમયે સમયે લોકના બધા અનંતા દ્રવ્યો અનંતા ક્ષેત્ર, અનંત ક્ષેત્ર, કાળ ને ભાવ બધું એક સમયમાં જાણે, એવી કોઈક અલૌકિક શક્તિ જ્ઞાનની છે, એક સમયની અંદર દરેક વખતે. પાછો ઉપયોગ મૂકતો નથી, વિકલ્પ કરતો નથી. પોતાના સ્વભાવમાં રહીને બધાને (જાણે છે) એવી અપૂર્વ તો એના જ્ઞાનની અચિંત્ય શક્તિ છે. એનો આનંદ કોઈની સાથે મેળ ન થાય. એવો અપૂર્વ અનંતગુણનો ભંડાર છે, એવો ચૈતન્ય સ્વભાવ છે, એમાં જાય એમાં એ પાછો બહાર આવતો જ નથી. ઈ કોઈ અપૂર્વ છે.

શ્રોતા : આપને

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મૂઝવણ થાય, તો એમાં આકુળતા (ન કરતા) એમાં બહુ મુંઝાઈ નહીં જાવું, પ્રયત્ન આ જ કર્યા કરવાનો.

શ્રોતા : બહુ આકુળતા નહીં કરવી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આકુળતા ન કરવી, હું જુદો છું, જુદો છું, જુદો છું, એની ભાવના, એની જિજ્ઞાસા એ જાતનો વિચાર, એ જાતની પ્રતીતિ, નિર્ણય કર્યા કરવો એ જાતના વિચારો કર્યા કરવા. બસ એક જ ન થાય ત્યાં સુધી એને છોડવું નહીં, એ પ્રયત્નને છોડવો નહીં. તો એના ઈ એની રુચિ એને નજીક હશે, તો ન્યાં જાવાનો અવકાશ છે. ભગવાનને દ્વારે જાય, ભગવાન, ભગવાન કરતો ભગવાનના બારણા ખુલ્યા ન હોય તો ભગવાનને મંદિરે ટહેલ માર્યા કરવી પણ એ મંદિર છોડવું નહીં. એમ પોતે ચૈતન્ય ભગવાનને દ્વારે હું ચૈતન્ય છું, ચૈતન્ય છું, એમ મહિમા કરી એના વિચાર, વાંચન એની ટહેલ માર્યા કરવી, પણ એ છોડવું નહીં, ન થાય ત્યાં સુધી. ગમે એટલો ટાઈમ જાય પણ મુંઝાવું નહીં. ચૈતન્ય ભગવાનની ભાવનાને છોડવી નહીં.

શ્રોતા : ટાઈમ પર ન જોવું પ્રયાસ કરવો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રયાસ કરવો.

શ્રોતા : પ્રયાસ કરી રહ્યા છે તેમનું ભવિષ્ય તમને ઉજળું લાગે છે બધા સમ્યગ્દર્શનને પામશે એવું લાગે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જે અંદરથી તૈયાર થયા હશે, જેની અપૂર્વ જિજ્ઞાસા હોય તો પામે જ. ગુરુદેવ આ પંચમકાળમાં પધાર્યા. કોઈ અપૂર્વ તીર્થંકર ભગવાનનું દ્રવ્ય હતું એમની વાણી કોઈ અપૂર્વ હતી. વર્ષો સુધી વાણી વરસાવી, એમાં જે જીવો અંતરથી તૈયાર થયા હોય, એને પ્રાપ્ત થયા વગર રહે જ નહીં. ભવે, આ ભવે પણ ઓલો ભવે

તૈયાર થાય. આ પંચમકાળમાં ગુરુદેવ મળ્યા, પોતે અંદરથી સ્વીકાર્યા તો અંદરમાં જો પોતાને ભાવના હોય તો થયા વગર રહેતું જ નથી.

શ્રોતા : તીર્થંકર એકલા ન જાય બધાને લઈને જાય ..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધાને લઈને જાય છે. તીર્થંકર ભગવાન એકલા મોકલે જાતા નથી. ગુરુદેવે કીધો એ માર્ગે ચાલે અને અંતરમાં પોતે ભાવના ચૈતન્યની રાખ્યા કરે તો એ ચૈતન્ય ભગવાન (અને) એ ગુરુદેવનો આશ્રય, એ સફળ થાય થયા વગર રહેતું જ નથી. કેટલાય ભગવાન આવ્યા નંદીશ્વરમાં શાશ્વતા રત્નના પ્રતિમાઓ બિરાજે છે મેરુ પર્વત ઉપર બિરાજે છે. આપણે અહીંયા સ્થાપના કરીને, (સૂર્યકીર્તિ ભગવાન) ગુરુદેવ પદાર્યા, આદિનાથ, મહાપદ્મપ્રભુ નીચે ભગવાનના ટોળાં, શાશ્વતા પ્રતિમા (ઉપરથી ઉતાર્યા છે સિદ્ધ ભગવાનને ન્યાંથી ભગવાનને) ભગવાનની સ્થાપના કરી દીધી. બધા મુમુક્ષુઓને ભાવના થઈ કે તો બધાએ કર્યું

શ્રોતા : કાળનો આંતરો હતો એ તૂટી ગયો...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અત્યારે તીર્થંકર તરીકે દર્શન કરવાનો, વિયોગ વધી ગયો. તૈયારી કરવી, ભગવાન આવી ગયા છે.

શ્રોતા : વિહાર વખતે સમ્મેદશિખર ગયા હતા, શાશ્વત સિદ્ધિધામ, જાત્રા કરી અહીંયા આવીએ તો એમ જ લાગે કે, આવું તીર્થધામ ક્યાંય નથી. સાક્ષાત્ તીર્થધામ જે આપણું જ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભગવાન, ગુરુદેવ બિરાજતા હતા સાક્ષાત્...

શ્રોતા : અહીંનું વાતાવરણ બહુ અલૌકિક છે. સાક્ષાત્ ભગવાન બિરાજે છે. ચૈતન્ય તીર્થ છે, સાક્ષાત્ તીર્થ છે, એના જેવું બીજું તીર્થ નથી. આ ચંપાબેનની (સાક્ષાત્ ગણધર તરીકે હાજરી)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ૪૫-૪૫ વર્ષ સુધી એ પણ વર્ષો સુધી વાણી વરસાવી, ન્યાંય સમ્મેદશિખરમાં નંદીશ્વર એ બધું છે (આનાથી થોડું નાનુ છે) આનાથી બહુ નાનું છે ભગવાન (જાય ત્યારે) હજારો લાખોને સાથે લઈ જાય છે.

શ્રોતા : તીર્થંકર ને ગણધર બેયની હાજરી હોય એટલે તીર્થ જ છે ગણધર અહીં એટલે કરોડો જીવો જાવાના.

કૈસી પાત્રતા હોની ચાહિયે ? તો કૈસી ભૂમિકા હોતી હૈ ? ઉસકા આપ....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉસકો આત્માકી લગની હોની ચાહિયે, મેરેકો આત્મા કૈસે પ્રાપ્ત હોવે મૈ કૌન હૂં મેરા ક્યા સ્વભાવ હૈ, મેરા સુખ કહાં ? આત્મામે હૈ બહાર નહીં

હૈ. ઔર મેરા ક્યા સ્વભાવ હૈ, આત્મા ક્યા હૈ? વિભાવ ક્યા હૈ? ઐસા ભીતરમે ઐસી લગની લગના ચાહિયે તત્ત્વકી લગની, ઔર વિભાવસે દષ્ટિ, વિભાવમે સુખ નહીં લગે બહારમે સુખ નહીં લગે, શરીરમે વિભાવમે, કહીં સુખ ન લગે, ઔર સુખ આત્મામે (હૈ), આત્મામે શોધ કરે, આત્માકા અસ્તિત્વ કેસે ગ્રહણ થાય, ઐસી લગની નિરંતર ઇસકો લગની ચાહિયે. ઉસકો મૈં કેસે ગ્રહણ કરૂં ઐસે તત્ત્વકા વિચાર કરે, ઇસકા વારંવાર અભ્યાસ કરે, ક્ષણે ક્ષણે ઐસી ઉસકી ધૂન લગે, ઉસકી ઊંડી પાત્રતા ઐસી હોની ચાહિયે, વારંવાર ઉસકો નહીં હોવે, તબ તક વારંવાર ઐસા વિચાર ઐસા વાંચન, ઐસા સબ આત્માકી મહિમા લગે તબ ઐસા હોતા હૈ.

શ્રોતા : ક્યા ઇસકે લિયે કોઈ ધ્યાન લગાકે બૈઠ જાય તો ધ્યાન સહજ આવે યા વો લગાકર બૈઠતે ફિર ઐસા વિચાર કરના અંતરમે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધ્યાન નહીં, સચ્ચા ધ્યાન તો નહીં હો સકતા હૈ, પહેલા તો ઉસકો ઐસે તો અભ્યાસ તો વહ કરતા હૈ, પણ ધ્યાન સચ્ચા, જ્ઞાનકે બિનાકા ધ્યાન તો તરંગરૂપ હો જાતા હૈ. સચ્ચા જ્ઞાન હોના ચાહિયે ભલે જ્યાદા નહીં જાને પણ વો તત્ત્વ ક્યા હૈ ઐસા તો ગ્રહણ હોના ચાહિયે કે પણ મૈં કૌન હૂં, મેરા યહ સ્વભાવ હૈ. આત્માકો ગ્રહણ કરકે ધ્યાન કરે, તો ઉસમે એકાગ્ર હોતા હૈ. અબ આત્માકા ગ્રહણ નહીં હુઆ અબ ધ્યાન કરે, તો વિકલ્પ મંદ હોતા હૈ. વિકલ્પ મંદ હોતા હૈ (ક્યોંકિ) વો તત્ત્વ જબ તક તત્ત્વ ગ્રહણ નહીં હોય, તબ સચ્ચા ધ્યાન હોતા હી નહીં. ઇસલિયે આત્માકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે. પરસે વિરક્તિ, વૈરાગ્ય આવે કે યહ મૈં નહીં હૂં, એ ઇસમે સુખ નહીં હૈ ઔર આત્માકી મહિમા લગે, તત્ત્વકા ગ્રહણ કરના ચાહિયે, સમજ્યા વગર ધ્યાન કરે તો ધ્યાન તો જમતા નહીં હૈ. વિકલ્પ, વિકલ્પ મંદ હો જાતા હૈ ઔર શૂન્યકો દિખનેમે આતા હૈ, તો ધ્યાન નહીં જમતા હૈ. સચ્ચા જ્ઞાન હોવે તો સચ્ચા ધ્યાન હોવે, આત્માકો ગ્રહણ કરે તો ઉસકે ઉપર વો ધ્યાન લીનતા હોતી હૈ, ગ્રહણ નહીં હોતા તો લીનતા કેસે હો, ઐસે આત્માકો પહેલે ગ્રહણ કરકે ઉસમે લીનતા કરે તો સચ્ચા ધ્યાન હોતા હૈ. પ્રયોજનભૂત તત્ત્વ, તત્ત્વકો તો ગ્રહણ કરના ચાહિયે.

શ્રોતા : આત્માકા સ્વરૂપ ક્યા હૈ જિસકો અપનેકો ગ્રહણ કરના હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માકા સ્વભાવ તો કોઈ અનુપમ હૈ પણ ઇસકા જો જ્ઞાન સ્વભાવ હૈ, એ જ્ઞાનસ્વભાવ ઐસા જ્ઞાયકસ્વભાવ તો ઐસા વિશેષ ગુણ હૈ કે ગ્રહણમે હો સકતા હૈ. એ પરકો જાનનેવાલા જ્ઞાન ઐસા જ્ઞાન નહીં, પણ એક જ્ઞાયકસ્વભાવ જો ભેદ, ભેદ, ભેદ કરકે જાનતા હૈ વો નહીં સમજે, અખંડ જાનનેવાલા હૈ, વહ હી મૈં

હું એ જ્ઞાનસે ગ્રહણ હોતા હૈ, એ આત્મામેં તો અનંતગુણ હૈ, અનંત આનંદ હૈ, સબ અપૂર્વ હૈ, અનુપમ હૈ, પણ ઇસકા જ્ઞાનસ્વભાવસે એ ગ્રહણ હોતા હૈ. એ જ્ઞાનકા અસ્તિત્વ, જ્ઞાયકકા અસ્તિત્વ, વહ મૈં હૂં. યહ સબ વિકલ્પ આતા હૈ, એ તો વિકલ્પ કુછ જાનતે નહીં, શરીર કુછ જાનતે નહીં, જાનનેવાલા અંદર ભીતરમેં હૈ, એ નાનપણસે અભીતક જો જ્ઞાનમેં આતા હૈ, યહ સબ જાનનેવાલા કોઈ તત્ત્વ હૈ શાશ્વત. એ શાશ્વત તત્ત્વ હૈ એ જાનનેવાલા હૈ. ઇસકા મુખ્યગુણ જ્ઞાયક જાનનેવાલા હૈ. એ જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરનેસે સબ ગ્રહણ હો જાતા હૈ. એક વસ્તુ જ્ઞાયક એક દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરે તો ઇસમેં અનંતગુણ ઉસમેં ગ્રહણ હો જાતા હૈ.

શ્રોતા : વૈરાગ્યકી ઇસમેં ભૂમિકા ક્યા હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વૈરાગ્ય સબ ઐસે કોઈ બાહરમેં અચ્છા નહીં લગે, ક્યાંય સુખ નહીં લગે. સુખ એ આત્મામેં હૈ બહારમેં નહીં હૈ ઐસે તીવ્ર કષાય ઔર તીવ્ર તૃષ્ણા ઔર કુછ અચ્છા નહીં લગે સબ બહારસે છૂટ જાય ઐસા નહીં હોતા, ભીતરમેંસે રસ છૂટ જાતા હૈ ઉસકા. ઉસમેં કોઈમેં અચ્છા નહીં લગતા હૈ. મૈં ચૈતન્ય હૂં એ ચૈતન્યમેં અચ્છા લગે વો તત્ત્વકો ગ્રહણ કરે (તો) એ પરસે વિરક્ત, વૈરાગ્ય આ જાતા હૈ અચ્છા નહીં લગતા હૈ બાહરમેં ઉસકો.

શ્રોતા : ઇસ પ્રકારકા જોર જો હૈ નિરંતર કાયમ રહે વો કેસે રહે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો ઉસકે સ્વભાવકો ગ્રહણ કરે ઔર ઇસકી મહિમા આવે તો જોર રહે ઐસા સુખકા (ભાવ) પરમેં અચ્છા લગે તો જોર નહીં રહતા હૈ. આત્મા સબ સર્વસ્વ હૈ ઔર બાહરમેં કુછ નહીં હૈ, ઐસા આત્મામેં સર્વસ્વ લગે તો જોર રહે ઔર આત્માકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે. વિચાર કરકે, પ્રજ્ઞાસે, જ્ઞાનસે ગ્રહણ કરના ચાહિયે. યહ વિચાર કરકે આત્માકા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય કેસા હૈ ઔર વો પરકા કેસા હૈ ? ઉસકા યથાર્થ જ્ઞાન કરકે, આત્માકો ગ્રહણ કરે તો હોતા હૈ. વો જબ તક નહીં હોવે શુભભાવ આતા હૈ. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રકી મહિમા જિસને પરમ પુરુષાર્થ કરકે, જો પૂર્ણ પ્રાપ્ત ક્રિયા, ગુરુએ સાધના કરી, શાસ્ત્રમેં જો આતા હૈ ઉસકી મહિમા આવે, પણ ભીતરમેં ધ્યેય તો એક શુદ્ધાત્મા હૈ મેરેકો શુદ્ધાત્મા કેસે પ્રગટ હોય ? નહીં હોવે તબ વિચાર કરતે હૈ, વાંચન કરતે હૈ, મહિમા કરતે હૈ પણ ભીતરમેં હેતુ ધ્યેય યહ હૈ (કિ) મેરેકો શુદ્ધાત્મા કેસે ગ્રહણ હો. યહ બારંબાર ઉસકો જ્ઞાયકકો મૈં કેસે ગ્રહણ કરું, ઉસકા વિચાર કરતા હૈ. વારંવાર તત્ત્વકા વિચાર રહતા હૈ.

શ્રોતા : આ વ્યવહાર કેમ કહેવાય છે ? પરદ્રવ્યરૂપે કહી કીધું છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ કહેવાઈ ગયું છે. પરદ્રવ્યનો અભ્યાસ અનાદિનો થઈ ગયો છે, એ અભ્યાસ એને તોડીને ચૈતન્યનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. એ અનાદિકાળનો અભ્યાસ એવો થઈ ગયો છે, તો (આ) અભ્યાસથી, આત્માકી ટેવ પડે કે આત્મા વગર નહીં ચલે, એસા જો ભીતરમેં, એસી ટેવ પડે વો પરદ્રવ્યકા અભ્યાસકી ટેવ છૂટ જાય, ઔર જ્ઞાયકમેં એસા ‘મેં જ્ઞાયક હૂં, મેં જ્ઞાયક હૂં યહ (પર) મેં નહીં હૂં’ ઇસકા વારંવાર અભ્યાસ કરે તો વો અભ્યાસ છૂટ જાય એસા ઉસકી મહિમા લગે, ઉસકા વિચાર કરે તો અભ્યાસ કરે તો ટેવ છૂટી જાય, એવા અભ્યાસથી અનંતા જીવો મોક્ષ ગયા છે, પુરુષાર્થ કરીને, અનાદિકાળના અભ્યાસને તોડી નાખ્યો છે અને અનંતા મોક્ષે ગયા છે. આચાર્યદેવ કહે છે, ને અનાદિકાળના મોહને હવે તો છોડો. અનાદિકાળ હો ગયા, અબ ચૈતન્ય જ્ઞાનને, જે જ્ઞાનસ્વરૂપનો આસ્વાદ કરો, એને પ્રગટ કરો એમ આચાર્યદેવ કહે છે. બહોત કાળ હુઆ અબ તો ચૈતન્યદેવકો ગ્રહણ કરો. યહ જ્ઞાયક સ્વભાવકો ગ્રહણ કરો. તેરે પાસ હૈ તો ગ્રહણ કરો તેરી પાસ બિરાજતે હૈ ઉસકો ગ્રહણ કરો. અનંતકાળ ગયો, તો આત્મા તો એવોને (એવો) એસા હી એસા હૈ, ઉસમેં કુછ વિભાવ, કુછ હોતા નહીં. કુછ હુઆ નહીં દ્રવ્ય તો એસા હી એસા હૈ.

શ્રોતા : મહિમા ક્યોં નહીં આતી? દ્રવ્યકી મહિમા આતી હૈ સ્વાધ્યાય કરતે હો ઉસ સમય એસા લગતા હૈ, બાદમેં એસા લગતા હૈ વહીં તો મહિમા નહીં આતી હૈ અંદરકી...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદરકી મહિમા લગની ચાહિયે, નહીં આતી હૈ તો; જિસકો જરૂરિયાત લગે તો મહિમા લગાના ચાહિયે, નહીં આતી હૈ તો ઉસકા વિચાર કરકે, નિર્ણય કરકે, ઉસકી મહિમા લગાના ચાહિયે, ઔર ઉસકે સિવાય કુછ ઉપાય હી નહીં હૈ. પુરુષાર્થ અપનેકો કરના હૈ, ઇસકે સિવાય કોઈ ઉપાય નહીં હૈ. મહિમા કરના ચાહિયે ઉસકા વિચાર કરના ચાહિયે, ઉસકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે, ઉસકે સિવાય યહ કર્યા વિના કોઈ છૂટકા કોઈ હી નહીં હૈ. યહ કરના હી ચાહિયે. આચાર્યદેવ કહે છે ને આ બધું, તને પરિચયમાં આવી ચૂક્યું, અનુભવમાં આવ્યું, પણ તે આત્માનો પરિચય અનંતકાલમેં ક્રિયા નહીં, અનુભવ ક્રિયા નહીં. ઇસકો ગ્રહણ કરો, ભિન્ન આત્માકો પહિચાનના ચાહિયે.

..... આત્માકો પહિચાનના ચાહિયે ઉસકી મહિમા કરો એમ ઔર બાહરમેં અચ્છા નહીં લગે, આત્મામેં અચ્છા લગે એસા હોવે તો આત્માકા આશ્રય હોનેસે, ભેદજ્ઞાન કરનેસે, આત્મા પ્રાપ્ત હોતા હૈ. એસા વિકલ્પસે ભિન્ન હૈ આત્મા શરીરસે

ભિન્ન, વિકલ્પસે ભિન્ન, વો તો આત્માકા ભેદજ્ઞાન કરનેસે પ્રાપ્ત હોતા હૈ. અબ તો યે સુનનેમે આયા હૈ યહ નહીંતર સબ ક્રિયા ક્રિયા ક્રિયાસે ધર્મ હોતા હૈ. ઐસા સમજતા હૈ ભિન્ન આત્મા પર દૃષ્ટિ કરે, આત્મા અનંત શાશ્વત અનંતકાળસે ઐસા હી હૈ આત્મા ઇસકો દૃષ્ટિ કરકે પહિચાને, ઉસકા જ્ઞાન કરે ઉસમેં દ્રવ્ય ક્યા હૈ? ગુણ ક્યા હૈ, પર્યાય ક્યા હૈ? ઉસકા જ્ઞાન કરે તો દૃષ્ટિ એક આત્મા પર જાતી હૈ. શ્રદ્ધા પહેલા પ્રતીત કરીને, પછી લીનતા કરે આત્મામેં અનંત આનંદ ઔર અનંતગુણ અનંત જ્ઞાન, યહ સબ હૈ અંદર.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૧૬

શ્રોતા : મને તો લગની જ માર્ગ કરતી દેખાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદર લગની પોતાની નથી, રાત ને દિવસ ચૈતન્ય વગર ચેન જ નથી પડતું. ચૈતન્ય મને ગ્રહણ થાય છે, ચૈતન્યના મને દર્શન થાય છે. ચૈતન્ય જ્ઞાયક ચૈતન્ય જ્ઞાયકની તરફ પોતાની લગની હોય, તો અંદરથી પોતાના સ્વભાવ પોતાને ઊંડાણથી સમજાય પોતે વિચારથી નિર્ણય કરે, પોતે નિર્ણય કરતો હતો, અંદર ઊંડાણમાં પોતે લગની લગાડે છે. બહારમાં બધે આકુળતા છે, આત્મા નિરાકુળ છે, આત્મામાં આનંદ છે, બહાર ક્યાંય રોકાવા જેવું નથી ત્યાં પોતે પાછો વળે બહારથી અને અંતરની પ્રતીતિ આવે કે આ અંતરમાં જ બધું છે. તો એને લગની લાગે ચૈતન્યની મહિમા આવવી જોઈએ. પોતાની અંદર પ્રતીત આવવી જોઈએ, કે અંતરમાં બધું સર્વસ્વ આત્મા છે અને આત્મા જ અનુપમ છે. બહારમાં કંઈ નથી. કોઈ વિકલ્પમાં ક્યાંય સુખ નથી, કોઈ ઉંચામાં ઊંચો વિકલ્પ હોય તોપણ તેમાં દુઃખ છે અંતરમાં જે શુદ્ધાત્મા છે, એમાં જ સુખ છે, વચ્ચે શુભભાવ આવે તો પણ શુદ્ધાત્મામાં, એને પોતાને અંતરથી પ્રતીતિ આવે કોઈ લગની કરે એની

શ્રોતા : વિચારથી તૂટીને આગળની દશામાં પહોંચાતું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદર પરિણતિ પલટાવવી જોઈએ જે વિચારથી નક્કી કર્યું હતું, વિભાવ સાથે એકત્વની જે પરિણતિ થઈ રહી છે, એ પરિણતિને છૂટી પાડવા માટે પ્રયાસ કરવો જોઈએ, એ એકત્વબુદ્ધિ ક્ષણે ક્ષણે વિકલ્પ સાથે, શરીર સાથે બધે એકત્વબુદ્ધિ છે. શરીર તે હું અને હું તે શરીર. વિકલ્પ તે હું અને વિકલ્પ મારું સ્વરૂપ, એનાથી પોતે છૂટો ક્યાંય દેખાતો નથી. એને છૂટા પાડવા માટે હું જ્ઞાયક છું, એમ પોતે પરિણતિ પલટાવે તો થાય છે.

શ્રોતા : એવી વાત આવે છે, એમાં વિભક્તપણું જે કોઈ વિચારથી, એમાં વિચારો કરે તો છૂટું પાડી શકાય છે પણ વાસ્તવિકમાં પણ આમાં જ્યાં મુશ્કેલી પડે છે. એમાં વિચાર આગળ લંબાવતા જોઈએ પછી પ્રયાસ કરે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પોતાની પુરુષાર્થથી નથી થયું, પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ થઈ શકે છે. આ હું છું ને આ હું નથી વિચારો લાંબા કરવાનો કોઈ (અર્થ નથી), ગુરુના આશ્રયે, શાસ્ત્રના આશ્રયે, વિચારો કરે કે અંતરમાં વિકલ્પથી જુદા છે પણ એટલો રસ નથી હોતો.

શ્રોતા : મહિમા જે મહિમા આવે એને એમ લક્ષ દેવાતું હશે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મહિમા આવે તો વસ્તુનું લક્ષ થાય છે, ને (કે) પહેલાં સાચું જ્ઞાન થાય પછી સાચી પ્રતીત થાય વસ્તુને ઓળખે તો એમાં એકાગ્ર થાય, આ કોણ વસ્તુ શું છે, જ્ઞાયક કોણ છે ? તેનો વિચાર કરીને ગ્રહણ કરે તો એમાં એકાગ્ર થાય.

શ્રોતા : ત્યારે જે ચીજ છે એનો કાંઈ અંદાજ આવે ને એના ઉપર પછી...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : (વસ્તુ ગ્રહણ કર્યા પછી) એકાગ્ર પોતાથી થાય બીજાથી ન થાય. ઊંડે ઉતરીને ગ્રહણ કરે તો થાય છે. ગ્રહણ કરીને પછી આસ્રવનો અભાવ થાય, વિભાવનો અભાવ થાય એ મૂળ વસ્તુ અંતરમાં સ્થિર નથી. અંતરમાં પરપદાર્થ સાથે એકત્વબુદ્ધિ હોય શુભભાવ સાથે એકત્વબુદ્ધિ હોય, પહેલાં તો પોતે યાદ કરે, (એમાં ને એમાં રોકાય) શુભભાવમાં અંતરમાં, એની રુચિ ઉંડાણમાં શુભભાવમાં અંદરથી રુચિ રહે છે ઉંડાણમાં શિવભૂતિ મુનિએ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વ એ મારા ગુરુએ કીધું છે, મારુષ માતુષ. રાગ-દ્વેષના પરિણામ એમાં તો એણે ભેદજ્ઞાન કરવાનો આશય પકડી લીધો. ઓલા ફોતરા બે દાળ જુદી પાડતી હતી બાઈ. આ દાળ જુદી, ને ફોતરા જુદા, એમ આ ચૈતન્યતત્ત્વ જુદું ને આ વિભાવ બેય જુદા છે.

એમ જુદું પાડીને મૂળ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વ એને ગ્રહણ કરે, (કે) આ આત્મા તે હું અને આ વિભાવ તે જુદો છે મારાથી, એ બે જુદા પાડીને અંદર ચૈતન્યને ગ્રહણ કરી લીધું અને શુભભાવો ઉપરથી, દરેક ભાવો ઉપરથી એને રુચિ ઊઠી ગઈ છે. અને અંતર એક ચૈતન્યમાં જ જેને રુચિ લાગી છે. એકલું નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ એમાં જ આનંદ અને સુખ છે એવી રુચિ અંતરમાં ચૈતન્યતત્ત્વમાં લાગી ગઈ છે ભેદજ્ઞાન કરીને નિર્વિકલ્પદશા પ્રગટ કરી અંતરમાં ચારિત્ર આવી ગયું અને એમાં અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થઈ જાય છે. એ અંતરમાંથી જે પરિણતિ પલટાઈ એ જુદી વાત છે અને ક્ષયોપશમરૂપ જુદી વાત છે. જ્ઞાનનો ક્ષયપોશમ જુદી વાત છે અને મૂળ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વને ગ્રહણ કરે એ જુદી વાત છે.

ભલે ઝાઝું આવડે નહીં, પણ અંતરમાંથી ચૈતન્ય તત્ત્વને જો ગ્રહણ કરી લીધો હોય, ઊંડાણમાંથી આ તત્ત્વ જુદું છું અને આ વિભાવ જુદો છે. અંતરમાંથી ભેદજ્ઞાન થઈ ગયું, મૂળ પ્રયોજનભૂત ભલે થોડું જાણે પણ, અંતરમાંથી ભેદજ્ઞાન કરીને સ્વાનુભૂતિ જે અંતરમાં થઈ જાય, તો મુક્તિનો માર્ગ પ્રગટ થઈ જાય અને ઓલો પછી છોડી દીધું, ત્યાગ લીધા, વૈરાગ્ય બહારથી બધો કર્યો, પણ અંદર સાચો ત્યાગ, સાચો વૈરાગ્ય બધો જે અંતરમાંથી આવવું જોઈએ એ આવ્યું નથી. અંદર જ્ઞાનમાં બધું છે જ્ઞાયક સ્વરૂપમાં બધું છે, જ્ઞાન તે આત્મા, જ્ઞાયક તે આત્મા એમાં ત્યાગ, એમાં વૈરાગ્ય, બધું પરથી, વિભાવથી છૂટો પડે, અંતરમાં વૈરાગ્ય, જ્ઞાન બધો અંતરમાં, એ પ્રગટ ન કર્યું, તો માત્ર શુભભાવરૂપે થઈ ગયું, ક્ષયોપશમજ્ઞાન એકલું કર્યું એનાથી કાંઈ (લાભ નથી) માત્ર ક્ષયોપશમથી લાભ થાતો નથી.

શ્રોતા : આપ ફરમાવો છો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પૂજ્ય એ છે જે અંતરમાંથી જે પ્રગટ થાય મૂળ પ્રયોજનભૂત વસ્તુ, મુક્તિનો માર્ગ જેણે અંતરમાંથી પ્રગટ કર્યો, મુક્ત સ્વરૂપ આત્મા અને તેને માર્ગે જે ચાલ્યો તે જ પૂજ્ય છે.

શ્રોતા : આપ ફરમાવો છો ઘણું, અમને સાંભળવું બહું ગમે છે, પણ, એના પ્રાપ્તિના ઉપાયમાં જિજ્ઞાસુ શિષ્યે તૈયારી કેવી રીતે કરવી જોઈએ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમાંથી તૈયારી પોતે જ કરવાની છે. આ કાંઈ બહારની જે વસ્તુ છે, એ મારી નથી. હું એનાથી જુદો છું. એ કોઈ દિવસ પોતાનું થયું નથી, થવાનું નથી. અત્યંત જુદું છે પરદ્રવ્ય. પર પદાર્થના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જુદા છે, ને મારા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જુદા છે. એ પોતાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયને જુદા માનીને પરપદાર્થ

એવા જુદા, કેવી રીતે થાય એમ જિજ્ઞાસા, એની લગની, એની ભાવના એ કેમ પ્રગટ થાય એની વારંવાર એની લગની લાગવી જોઈએ. અંતરમાં જે વિભાવ સ્વભાવ છે, એ પણ પોતાનો સ્વભાવ નથી. આસ્રવ પોતાનો નથી, શરીર પણ પરદ્રવ્ય છે. શરીર સાથેની એકત્વબુદ્ધિ (છે.) શરીર તે હું નથી. વાણી બોલે તે હું નથી. અંદર મનના જે વિકલ્પો થાય એ પણ પોતે નથી એ બધા ઉપરથી એનું મમત્વ અંદરથી છૂટી જવું જોઈએ. તે હું નથી. એ મારા સ્વરૂપમાં નથી એ રીતે અંતરમાંથી, શ્રદ્ધામાંથી, પ્રતીતમાંથી, ઉલ્લાસ છૂટી જવો જોઈએ. એને નવ નવ કોટિએ હું કાંઈ નથી, એવું જાતનું શ્રદ્ધાનમાંથી, પછી આચરણમાં ઊભો રહે જુદી વાત છે, એ પ્રતીતમાંથી છૂટી જાય છે.

મુખ્યપણે એને તત્ત્વના વિચારો આવે છે. આત્માના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયોના એવા બધા વિચારો આવે છે બાકી એની ભૂમિકા પ્રમાણે આવે છે, પણ મુક્તિના માર્ગે છે અને આત્માને મુક્તિના માર્ગે જે અનુસરવા યોગ્ય એવા વિકલ્પ એને આવે છે. મુક્તિનો માર્ગ જ્યાં જે એમાં સધાય મુક્તિમાર્ગની જ્યાં આરાધના થાય, દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની આરાધના થાય. દર્શન, સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થયું, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન પોતે સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર પણ પ્રગટ થયું છે. એની જેમ આરાધના થાય એને લગતી પરિણતિને લગતા વિચારો એને લગતા (ભાવો) બાકી એના જે ભૂમિકા પ્રમાણે એને બીજા વિચારો પછી મુખ્યપણે આવતા હોય છે.

શ્રોતા : જ્ઞાનીને બુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ તો સમજી શકાય અને અબુદ્ધિપૂર્વકનો કેવી રીતે હોઈ શકે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ જે સામાન્યપણે બુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ એ જુદો અને જે પોતે પકડી શકે છે. એ રીતે એક બુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ અને એક અબુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ છે. જે પોતે પકડી શકતો નથી એવો અબુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ એ પકડાતો નથી, પણ એ જ્યાં સુધી છે ત્યાં સુધી એની સંપૂર્ણદશા કે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થતું નથી, માટે એને અબુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ પણ રહે છે. અંતરમાં જ્યાં પૂર્ણદશાની પ્રાપ્તિ નથી, પૂર્ણદશા જે પૂર્ણ સ્વરૂપ, આત્માનું જ્ઞાયક તો ગ્રહણ છે, કે હું પૂર્ણ સ્વરૂપે છું, પણ પૂર્ણ પરિણતિ પ્રગટ થાતી નથી એમાં એ રોકાયેલો છે, એ બુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ છે, એ એને એ પકડે છે. અને તે પણ બુદ્ધિપૂર્વક છૂટી જાય તો પણ એને હજી અબુદ્ધિપૂર્વક રહે છે. કારણ કે અંદર સ્વાનુભૂતિની દશામાં પણ બુદ્ધિપૂર્વકના વિકલ્પ છૂટી જાય છે, અબુદ્ધિપૂર્વકના હોય છે. જો એ ન હોય તો કેવળજ્ઞાન થઈ જાય. કેવળજ્ઞાન નથી, માટે

એને અબુદ્ધિપૂર્વક, (શ્રોતા : કેવળજ્ઞાન નથી, માટે અબુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ.....) અબુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ હોય છે. અધૂરીદશા છે. અંદરમાં પૂર્ણતાની પૂર્ણ પર્યાયની પ્રાપ્તિ નથી. પૂર્ણ નિર્મળતાની પ્રાપ્તિ નથી, અબુદ્ધિપૂર્વકનો રાગ છે. ભલે એ પકડાતા નથી. કેવળજ્ઞાનમાં ગમ્ય છે, પણ અબુદ્ધિપૂર્વકના છે. સત્તામાં જે પડેલા છે. સત્તામાં ન હોય તો પાછા એ તરફ વળે છે. એનો ક્ષય હોય તો પ્રગટ જ થાય નહીં.

શ્રોતા : આગમમાં જિનવાણીની વાત આવે છે અને કેવળજ્ઞાનીની પરંપરાની વાત આવે છે. અને સ્વાનુભૂતિપૂર્વક હોય છે, એ આગમમાં જે અર્થનું વર્ણન ચાલે છે એને કારણે આગમ પ્રત્યે આપણને વધારે મમત્વને, મહત્તા સમજાય છે. તો મહત્ત્વ સ્વાનુભૂતિનું છે, કે મહત્ત્વ આગમનું છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વાનુભૂતિના ભેદ તો આગમ છે. આગમનો અભ્યાસ છે. (અભ્યાસ તો શુદ્ધાત્મા) ગ્રહણ કરવા માટે આવે છે. સ્વાનુભૂતિની મહિમા તો સ્વાનુભૂતિની છે એ સ્વાનુભૂતિમાં જોવે છે એ આગમ છે. આગમમાં સ્વાનુભૂતિનું રહસ્ય હોય છે અને સ્વાનુભૂતિ જેને પ્રગટ થઈ માટે એને સ્વાનુભૂતિની મહિમા છે.

શ્રોતા : નકામું ને ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ સમજીને સમજવાનું....

શ્રોતા : સમયસારની બીજી ગાથામાં એમ કહ્યું છે, કે સ્વસમય અને પરસમયના વિવિધપણામાં બાધા આવે છે. એટલે આચાર્યદેવનો શું અભિપ્રાય છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરસમયમાં જે પર સમયની કથા, તે વિષમવાદિની કથા છે. એમ કહે સ્વસમય જે ચૈતન્ય પોતે છે, એની વાત છે, ને! એમાં વિષમવાદિની કથા સ્વસમયની એકલો આત્મા, એમાં આ વિભાવની કથા એ એને વિષમવાદિની છે. એ એને શોભતી નથી. આ એક ચૈતન્યતત્ત્વ આ ચૈતન્ય તત્ત્વ જ શોભાડૂપ છે. એમાં વિભાવની લાયકાત અને વિભાવની પરિણતિ થઈ, એ કથા એક સ્વસમયની અંદર એ વિષમવાદિની કથા છે. એ શોભતી નથી. ‘એકત્વ નિશ્ચય ગત સમય સર્વત્ર સુંદર લોકમાં’ એકત્વ પોતે સ્વસમય એકત્વરૂપ છે. એ જ સુંદરતા ને એ જ શોભાને પામે છે, એમાં પરસમયની વાત તે વિષમવાદિની છે.

શ્રોતા : તો જીવ જે રાગ-દ્વેષ કર્યા કરે છે, એ કોને કારણે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાયકપણે મૂળ છે દ્રવ્યદૃષ્ટિથી જુએ તો. પર્યાયમાં વિભાવ થાય છે. પર્યાયમાં વિભાવ થાય, અંતરદૃષ્ટિથી જ્ઞાયક છે, તો જ્ઞાયકનો અનુભવ કર જુદો.

શ્રોતા : પર્યાયમાં વિભાવ થવાનું કાર્ય કોનું? પોતાનું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે એ પોતે; પરિણતિ પોતાની છે, આ કર્મ નિમિત્તમાં છે....

શ્રોતા : પોતે વિભાવ કરે છે, એમ થયું ને!

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે જ કરે છે.

શ્રોતા : આટલું વહેંચણી કરવા છતાં જે રાગ-દ્વેષનો ભાવ થયા કરે છે, તે પોતાનું કારણ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાનું કારણ પોતાના પુરુષાર્થની મંદતા છે. એ કારણ એમાં કોઈ બીજું નથી. પોતાની પરિણતિની ખામી છે. પોતાના પુરુષાર્થની મંદતા છે, પોતાની રુચિની મંદતા છે. જે જ્ઞાનસ્વભાવ જે જાણનાર છે, જ્ઞાયક જે જાણનાર છે, તે હું છું અને આ જેટલી આકુળતા દેખાય, જે વિભાવ દેખાય, (તે હું નહીં) પણ જે જાણનાર જાણનારની પરિણતિ થાય જે જાણનાર તે હું છું અને આ વિભાવની પરિણતિ થાય તે હું નથી. એમ લક્ષણથી ઓળખે જે જ્ઞાન જેટલું જ્ઞાન દેખાય, તેટલો હું બાકી હું નથી. એ જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા તે જ આનંદમય, સુખમય, જ્ઞાયક તે જ્ઞાયક છે, જ્ઞાયક તે સિવાયનું બીજું તે હું નથી, જેટલું જ્ઞાયક સિવાયનું બીજું દેખાય (તે હું નહીં) જ્ઞાયક, એ જ્ઞાયક તે જ્ઞાયક. જેમાં વિકલ્પ નથી. જીવ નિર્વિકલ્પ થાય જ્ઞાયક છે. જેમાં રાગનો વિકલ્પ નથી, એકરૂપ જ્ઞાયક છે. તે જ્ઞાયક તે જ હું છું. એ સિવાયનો જે વિકલ્પ છે. ભેદ દેખાય છે, એમ ક્ષણે ક્ષણે એને જુદો પાડીને જુદા પાડવા, ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ ચૈતન્યને લક્ષમાં રાખીને ચૈતન્ય ઉપર દૃષ્ટિ સ્થાપીને, ચૈતન્ય તરફનું જ્ઞાન કરીને, તે તરફની પરિણતિ તે તરફ લાવવી, એ ક્ષણે ક્ષણે ભેદજ્ઞાનનો પ્રયાસ કરે તો થાય, તો એમાં એનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. માત્ર એકલું બોલવા ખાતર નહીં, પણ અંતરથી એટલી ઊંડી જિજ્ઞાસા હોય તો થાય છે.

શ્રોતા : જેવી જિજ્ઞાસા હોય એવો પુરુષાર્થ થાય, જે પ્રકારની જિજ્ઞાસા હોય તે જ પ્રકારનો પુરુષાર્થ એમાં હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિ અનુયાયી વીર્ય, જેવી રુચિ એવો એનો પુરુષાર્થ. તે તરફનો પુરુષાર્થ, જે તરફની રુચિ તે તરફનો પુરુષાર્થ. રુચિ સ્વરૂપ તરફ હોય તો સ્વરૂપ તરફનો પુરુષાર્થ થાય, રુચિ સ્વ તરફ ન હોય તો વિભાવનો પુરુષાર્થ.

પોતે ગયો, પોતાને છોડીને બીજા જાય, ગયા કાળમાં ઘણા છોડીને પોતે આવ્યો અને પોતાને છોડીને બીજા જાય, આવું ચાલ્યા કરે છે. (આમ ચક્ર ચાલ્યા જ કરે છે) ચક્ર ચાલ્યા કરે છે.

શ્રોતા : હવે એ ચક્રને નાબુદ કરવાનું છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચક્ર ચાલ્યા જ કરે છે. મનને ફેરવ્યા જ કરવું. યાદ આવે (ત્યારે) મનને ફેરવ્યા કરવું, મનને વિચારો ફેરવ્યા કરવા. જન્મ-મરણ સંસ્કારો ચાલ્યા કરે છે. ગુરુદેવે બધું કીધું છે. ગુરુદેવે અપૂર્વ માર્ગ બતાવ્યો છે. જન્મ-મરણ કરનારો એકલો, અને મોક્ષ કરનારો એકલો છે. સમ્યગ્દર્શન અપૂર્વ છે. બાકી તો બધું જગતમાં મળી ચૂક્યું છે. એક અપૂર્વ પદવી ગુરુદેવ બતાવી સમ્યગ્દર્શનની. એક જિનવરસ્વામી મળ્યા નથી અને એક સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થયું નથી. તો કોઈ ભાગ્યે જિનવર ભગવાન મળ્યા પણ પોતે ઓળખ્યા નથી અને આ સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થઈ નથી અને આ પંચમકાળમાં ગુરુદેવ મળ્યા અને આ માર્ગ બતાવ્યો એ મહાભાગ્યની વાત. પણ અનાદિકાળમાં પોતે ઘણાને છોડીને જાય અને પોતે બીજાને છોડીને આવે છે. એવો સંસાર છે, જન્મ-મરણ..જન્મ-મરણ. આયુષ્ય પુરું થાય ત્યારે, જીવ પોતે ચાલ્યો જાય છે. દેહને આત્મા જુદા છે. આત્મા તો શાશ્વત છે. જ્યાં જ્યાં એ જાય આત્મા શાશ્વત જ છે. શરીર બીજું ધારણ કરે છે. એવા જન્મ-મરણ જીવે અનંતા કર્યા છે. માત્ર જીવ રાગ કરે છે, કે આ બધું મારું મારું મારું કરે છે, પણ ક્ષણમાં જ્યારે આયુષ્ય પુરું થાય ત્યારે બધું છૂટી જાય છે.

રાગ પોતે છોડી અને એક શાંતિ (પામવી) એ એક એનો ઉપાય છે, બીજો કોઈ ઉપાય નથી. અનંતા જન્મ-મરણ કર્યા છે, ચક્રવર્તીના આયુષ્યો પૂરા થાય છે અને દેવોના આયુષ્ય પૂરા થાય છે, અરે આ તો પંચમકાળ છે. એમાં કેટલા આયુષ્ય લઈને પોતે આવે છે, એ તો પૂરા થાય છે. એમાં આ ધર્મ ગ્રહણ કરો કે આત્મા શરીરથી જુદો, જ્ઞાયક આત્મા શાશ્વતો છે, એમાં આનંદને જ્ઞાન બધું એમાં જ છે. આ વિભાવ પણ પોતાનો સ્વભાવ નથી, એનું તો ભેદજ્ઞાન કરે અને કોઈ અપૂર્વતા પ્રગટ કરે તો જીવન સાર્થક છે અને એ ન થાય ત્યાં સુધી એના સંસ્કાર નાખવા એ ખરું એ છે. પોતે અનંતા પરમાણુને અનંતકાળમાં ગ્રહણ કર્યા ને છોડ્યા, અનંતા પરમાણુ શરીરરૂપે આવ્યા જગતના બધા. દરેક ક્ષેત્રે જન્મ-મરણ કરી ચૂક્યો, દરેક કાળમાં, દરેક ભાવો, વિભાવના કર્યા પણ એક આ જન્મ-મરણથી ટાળવાનો ઉપાય ગુરુદેવે બતાવ્યો. એ ગ્રહણ કરવા જેવો છે. ગુરુદેવે તો યથાર્થ ધર્મ બતાવ્યો, દરેક ક્રિયામાં ધર્મ માનતા હતા, એમાંથી અંતરમાં ધર્મ છે ગુરુદેવે બતાવ્યો. (શ્રોતા : ગુરુદેવે તો પોકારી પોકારીને કીધું છે) ગુરુદેવે પોકારી પોકારીને કીધું છે.

શ્રોતા : અને આપ પધારો આપને વિનંતી કરું છું

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિદ્યાને તે દિવસ તરત જ તમે ન્યાં બિરાજમાન કર્યા અને જયકાર...

ચત્તારિ મંગલં, અરહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાહૂ મંગલં,
કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો મંગલં

ચત્તારિ લોગુત્તમા, અરહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહૂ લોગુત્તમા,
કેવલિપણ્ણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો.

ચત્તારિ શરણં પવ્વજ્જામિ, અરહંતે શરણં પવ્વજ્જામિ, સિદ્ધે શરણં પવ્વજ્જામિ,
સાહૂ શરણં પવ્વજ્જામિ, કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં શરણં પવ્વજ્જામિ.

ચાર શરણ, ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ કરે જે, ભવસાગરથી તરે તે,

સકલ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષ તણા સુખ લહે અનંત,

ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તિ જાય,

સંસારમાંહિ શરણ ચાર, અવર શરણ ન કોઈ

જે નર-નારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચલ પદ હોય

અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિ તણા ભંડાર

ગુરુ ગૌતમને સમરિયે તો સદાય મન વાંછિત ફળ દાતાર

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્યા - ૧૭

શ્રોતા : કોઈ પ્રકારસે પરિણામ બને રહે હસ સમય ઇસી એક પ્રકારકી લગન લગી રહે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રયત્ન કરના ચાહિયે વારંવાર ઇસકા.

શ્રોતા : નયસે નક્કી કરના ચાહિયે ? કે શાસ્ત્રકે આધારસે નક્કી કરના ચાહિયે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નહીં શાસ્ત્રકા આધાર એ તો નિમિત્ત હૈ, શાસ્ત્ર તો, ગુરુકા વચન, શાસ્ત્ર યહ સબ બીચમેં આતે. નક્કી તો અપને પુરુષાર્થ, સ્વભાવસે નક્કી કરતા

હૈ. આગમ, યુક્તિ સબ તરહસે નક્કી હોના ચાહિયે આગમ કહતે હૈ, ગુરુ કહતે હૈ, સબ કહતે, યુક્તિસે ભી નક્કી કરના ચાહિયે. સ્વભાવકા લક્ષણ પહિચાન કરકે નક્કી કરના ચાહિયે. ક્યા લક્ષણ આત્માકા, જ્ઞાયકકા લક્ષણ હૈ, લક્ષણસે નક્કી કરે, પીછે સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ. આ જ્ઞાયકકા લક્ષણ જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા, જ્ઞાયક હૂં, યહ સબ મેરેસે ભિન્ન હૈ. ઇસકા ભેદજ્ઞાનકા અભ્યાસ કરના ચાહિયે. એ લક્ષણસે પહિચાનના ચાહિયે. યુક્તિસે નક્કી કરના ચાહિયે.

શ્રોતા : ઉસમેં અલગ હી યુક્તિસે નક્કી કરના ચાહિયે આત્મા અલગ હી (નક્કી કરના ચાહિયે).

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નહીં વિચારસે પ્રતીત કરે પીછે પ્રયત્ન કરના પડતા હૈ. માત્ર નક્કી કરે તો ભિન્ન દિખનેમેં નહીં આતા હૈ યે તો, નક્કી ક્રિયા, વિચારસે. ભિન્ન કરનેમેં અપની પરિણતિ પલટના ચાહિયે તો ભિન્ન દિખે. પરિણતિ નહીં પલટતી હો માત્ર વિચારસે નક્કી કર લિયા હૈ એસે, તો ભિન્ન દેખનેમેં નહીં આતા હૈ. એસા નક્કી કરતે હૈ ન્યાયસે યુક્તિસે, એસી દઢતા કરતે, પ્રતીત કરતે, પણ પરિણતિ પલટાની ચાહિયે એ તો પુરુષાર્થસે હોતી હૈ. પરદ્રવ્યકા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય યહ સબ કૈસે ભિન્ન હૈ, એસા સબ વિચારસે નક્કી તો કરતે હૈ, પણ ભીતરસે પછી પરિણતિ પલટ દેના ચાહિયે તો હોતા હૈ.

શ્રોતા : પરિણતિ પલટનેકા પુરુષાર્થ સહજ હોગા અપનેઆપ; કે અંદર વિશેષ પુરુષાર્થ કરના હોગા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિશેષ કરના હોગા, પ્રતીતિ કરકે એસે કાર્યમેં રખના ચાહિયે. પ્રતીતિ ક્રિયા કે એસા મૈં ભિન્ન હૂં, એસા હૂં, કાર્યમેં મૂકના ચાહિયે કે મૈં ભિન્ન હી હૂં એસા ભીતરસે પ્રયત્ન હોના ચાહિયે, ભીતરસે હોના ચાહિયે.

શ્રોતા : મૂલ પુરુષાર્થકા (કાર્ય હૈ) ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તો પુરુષાર્થ તો પુરુષાર્થકી તરહસે હોતા હૈ. જ્ઞાનકા લક્ષણ પહિચાન કરકે એ પુરુષાર્થ તો પુરુષાર્થ કરનેસે હોતા હૈ એસા કારણ તો અપના કારણ હી હોતા હૈ દૂસરા કોઈ કારણ નહીં. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર તો નિમિત્ત હોતે હૈ. કરના તો અપનેકો હોતા હૈ.

શ્રોતા : જૈસા અપના હી પુરુષાર્થ નહીં હૈ, ઇતના મિલા... ઇતના મિલા ફિર અપના હી પુરુષાર્થમેં ખામી કહો, કે અસ્થિરતા કહો, કિસીકો અપના હી દોષ હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અપના દોષ હૈ. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રને બહોત દિયા, ગુરુદેવે તો બહોત દિયા હૈ.

શ્રોતા : .આપશ્રીને ભી બહોત દિયા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બહોત સ્પષ્ટ કરકે કરકે ખૂબ દિયા હૈ, પરંતુ અપના દોષ હૈ પુરુષાર્થ નહીં કરતે.

શ્રોતા : સંતુષ્ટિ નહીં અંદરમેં જો સંતુષ્ટિ નહીં હૈ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભીતરમેં પુરુષાર્થ કરે બિના સંતોષ નહીં હોના ચાહિયે કરના તો બાકી રહ જાતા હૈ. કોઈ અપૂર્વ પુરુષાર્થ કરકે પ્રગટ કિયા ઔર સબકો જગાયા જાગૃતિ કરકે અપને સ્વયં પુરુષાર્થ કરના વો બાકી રહ જાતા હૈ.

શ્રોતા : ઇસી જાગૃતિકા ક્યા મતલબ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ક્યાં ક્યાં? અપનેકો કરના પડતા હૈ. ઇસકી લગન, રચિ, મહિમા, તત્ત્વકા નિર્ણય, યહ સબ દઢ કરકે, ઉગ્ર કરના ચાહિયે તો હોતા હૈ. ગુરુદેવના ચરણોના દાસ છું. બધું ગુરુદેવે આપેલું છે.

શ્રોતા : પૂજ્ય માતાજી! વાત્સલ્યતાસે આપશ્રી ફરમા રહી હૈ..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : માર્ગ અંતરમાં છે, ગુરુદેવે ખૂબ કીધું છે. કલ્યાણ કરવું હોય તો અંતરમાં જા અને અંતરમાં દૃષ્ટિ કર, અંતરની પ્રતીતિ કર, અંતર લગની લગાડ, અંતરમાં જા તો થાય.

શ્રોતા : ઘણો પુરુષાર્થ કરવા છતાં અનુભવ હજી થતો નથી. એટલે થોડી અકળામણ પણ થાય છે કોઈ વખતે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવાનું પોતાને છે, ને! ગમે ત્યારે કરે, પોતાને જ કરવાનું છે, ભાવના, પ્રયાસ એ વારંવાર એ કરવાનું છે. શુભભાવ કરે, દેવમાં જાય, દેવમાં જાય કાં મનુષ્યમાં જાય, મોટે ભાગે દેવ થાય.

શ્રોતા : વિકલ્પ કરીને ધ્યાન ધરીએ તો કેવું ધ્યાન કરવાનું છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્વિકલ્પ થઈને ધ્યાન ધરવું એમ નહીં. નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ આત્મા છે ને પહેલાં તો નિર્વિકલ્પ આત્મા છે નિર્વિકલ્પ થઈને ધ્યાન ધરાતું નથી. નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ આત્મા છે, ને એની પ્રતીત કરે પહેલાં અને હું એનાથી જુદો છું એવું જ્ઞાન કરી એવું ભેદજ્ઞાન કરે, તો નિર્વિકલ્પ થવાય. જ્ઞાયકને ઓળખે પોતાને તો નિર્વિકલ્પ થવાય. પહેલાં સાચું જ્ઞાન કરે પછી સાચું ધ્યાન થાય. સાચું જ્ઞાન કરવું જોઈએ પહેલાં કે હું જુદો આત્મા છું મારા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય પરપદાર્થથી જુદા, બીજાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જુદા, એમ જુદો પોતાને ઓળખે, સાચી પ્રતીત કરે, સાચું જ્ઞાન કરે તો નિર્વિકલ્પ થવાય.

શ્રોતા : આપણે મગજમાંથી એકદમ વિચાર કાઢી નાખીએ ને કાંઈક વિચાર કર્યા વગર ધ્યાન ધરીએ હું આત્મા છું, હું અખંડ છું, હું આનંદ છું...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિચાર કાઢી નાખે એટલે એ એને લૌકિકના વિચાર કાઢી નાખે, આ આખો દિવસ જે ચાલતો હોય એ કાઢે, એને ગૌણ કરે પણ બીજા જે શુભભાવના તો વિચારો હોય ને એ વિચારો તો હોય અંદર. પ્રશસ્ત ભાવ કરે એ સારું છે, પણ એ પ્રશસ્તભાવના છે. હજી આત્મા નિર્વિકલ્પતત્ત્વ તો એનાથી એની સ્વાનુભૂતિ જુદી છે હજી. એમ વિચાર આવે કે હું આત્મા છું, હું જ્ઞાયક છું, એમ બધા વિકલ્પ છે હજી.

શ્રોતા : ઈ પણ કાઢી નાખીએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કાઢી નાખીએ પણ એ અંતરથી છૂટવા એ મુશ્કેલ પડે છે. પહેલાં એની પ્રતીત ને જ્ઞાન થાય. સાચું જ્ઞાન ને સાચું પ્રતીત થાય પછી વિકલ્પ છૂટે છે. (શ્રોતા : પછી સહેજે છૂટી જાય) પછી સહેજે છૂટી જાય. અપ્રશસ્ત વિકલ્પ છોડીને આ વિચાર કરે, સારું છે જિનેન્દ્રદેવના, ગુરુના, શાસ્ત્રના, હું આત્મા છું, હું જ્ઞાયક છું આ હું શરીર નથી હું આ વિભાવ નથી, હું આત્મા છું એવા વિચારો કરે તો સારું છે. પણ એ વિચારો છૂટે ક્યારે? એ અંતરમાં એકદમ એકદમ જ્ઞાયકમાં લીન થાય, તો છૂટે છે. પહેલાથી છોડવા જાય તો એને એકજાતની શૂન્યતા જેવું થઈ જાય. પહેલાથી છૂટતા નથી. પહેલાં સાચું જ્ઞાન કરે તો સાચું ધ્યાન થાય.

વિકલ્પ છૂટ્યા ન હોય, અંદર છૂટ્યા જેવું પહેલાં લાગે, અંદર પડ્યા હોય ને વારંવાર પોતે ભલે ફેરવી નાખે, પણ હજી વિકલ્પ છૂટવા એ પહેલાં મુશ્કેલ પડે. પહેલાં જ્ઞાન કરે સાચું હું જુદો ચૈતન્ય છું, આ બધું જુદું છે, એવું ભેદજ્ઞાન કરે અંતરમાં. જુદું જ છે, એવું નક્કી કરી અને પછી એવું કાર્ય થાવું જોઈએ. ક્ષણે ક્ષણે એને હું જુદો છું, જુદો છું, જુદો છું, ક્ષણે ક્ષણે લાગવું જોઈએ. દરેક કાર્યમાં હું જુદો છું. દરેક કાર્ય ખાવામાં, પીવામાં બોલતા-ચાલતા-હાલતા, બધે એને જુદો જ લાગે. તો એ એના વિકલ્પ છૂટીને, જ્ઞાયક નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ થાય. દરેક વખતે જુદો લાગવો જોઈએ. એટલે પહેલાં તો એવું, ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરે તો થાય. પહેલાં વિકલ્પ છૂટતા નથી, એનું જ્ઞાન, સાચું જ્ઞાન થાય છે, કે હું વિકલ્પ વગરનો, નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ છું એની પ્રતીત થાય, એનું જ્ઞાન થાય, પછી એમાં એકાગ્ર થાય, તો એના વિકલ્પ છૂટે, પછી ધ્યાન કરે તો વિકલ્પ છૂટે.

શ્રોતા : આપણે આંખ બંધ કરીને બેસીએ શરૂઆતમાં બધા વિચારો ને વિકલ્પ આવે, પણ અડધો કલાક, પોણો કલાક બેસીએ, પછી ધીમે ધીમે બધા વિચારોને દૂર કરી નાખીએ, હું એકલો આત્મા છું...આત્મા છું એ વિચાર કરીને પછી એ વિચાર પણ નીકળી જાય, આત્મા છું, એમ દેખાવા માંડે...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ અંદર સૂક્ષ્મ, કરીને થઈને જુએ તોય વિકલ્પ અંદરથી ઈ નીકળતા નથી. પણ આત્મા દેખાવો જોઈએ ને અંદર. નહીંતર એ શૂન્ય થઈ જાય..

શ્રોતા : આત્મા દેખાય કે શું દેખાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ આત્માને પોતાને ગ્રહણ થાવું જોઈએ ને! આત્માનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યા વગર વિકલ્પને કાઢી નાખે તો એ શૂન્યતા જેવું થાય, તો પછી આત્મા તો ગ્રહણ થયો નથી. આત્મા અંદર આત્મા દેખાવો જોઈએ, આત્મા તો દેખાતો નથી. એકલા વિકલ્પ કાઢતા કાઢતા શૂન્યતા જેવું લાગે છે, આત્મા તો દેખાતો નથી

શ્રોતા : આત્મા દેખાય માટે શું કરવું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા પોતે જ્ઞાયક છું, એમ એને પોતે પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ થાવું જોઈએ અને હું આ ચૈતન્ય છું આ બધું જુદું છે, એમ પોતાની જ્ઞાયકતા અંદરથી ભાસવી જોઈએ. અંદરમાં જ્ઞાયક હું આ રહ્યો, આ ચૈતન્ય હું આત્મા છું. આ આત્મા આ રહ્યો, હું પોતાને આ રહ્યો, હું આત્મા એમ લાગવું જોઈએ. આ શરીરને લાગે છે એમ હું આત્મા છું, એમ એને લાગવું જોઈએ. આત્માનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરવું જોઈએ.

શ્રોતા : કોઈનું ધ્યાન ધરતાં ધરતાં આંખ બંધ કરીને બેઠા હોઈએ, ખૂબ જ પ્રકાશ આવતો હોય, વાદળામાંથી પ્રકાશ આવે એમ દેખાતો હોય એકદમ એમ થઈ જાય કે આપણે શરીરથી જુદા થઈ ગયા છીએ. એ પ્રકાશ દેખાય ખૂબ જ એકદમ એકદમ પ્રકાશ આવતો હોય ને એવું લાગે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધા પુદ્ગલના પ્રકાશો છે. અંદર જ્ઞાનનો પ્રકાશ આવવો જોઈએ. અંદર જઈને પ્રકાશ આવવો જોઈએ.

શ્રોતા : એમ કહે છે, ને આત્મા જીવનજ્યોત જેવું છે જ્યારે શરીરમાંથી જીવ નિકળે છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ પ્રકાશની જ્યોતિ નહીં, આવી જડની જ્યોતિ નહીં, એ તો જ્ઞાનની જ્યોતિ એમ. જીવનજ્યોતિ છે ચૈતન્યતા. ચેતનતા જેમાં છે. 'સમતા, રમતા, ઊર્ધ્વતા જ્ઞાયકતા સુખભાસ જે સમતાસ્વરૂપ, જે રમ્યસ્વરૂપ, જ્ઞાયકસ્વરૂપ,

સુખભાસ, સુખસ્વરૂપ છે, વેદકતા, ચૈતન્યતા એ સબ જીવવિલાસ.' જેમાં ચેતનતા ભરેલી છે એવી જીવનજ્યોતિ છે.

શ્રોતા : 'પ્રવચનસાર'માં આત્મધર્મ ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બહારનો પ્રકાશ એ જુદી વાત છે આંખેથી પ્રકાશ દેખાય એ નહીં. અંદર જ્ઞાયક, જ્ઞાયક છે ચૈતન્ય છે. અરૂપી ચૈતન્ય છે આવો, આ રૂપી નહીં, અરૂપી ચૈતન્ય છે. એવી પોતાને અંદરથી એવી અનુભૂતિ હું જ્ઞાયક છું, એમ થાવું જોઈએ, એ ન થાય ને એને ત્યાં સુધી ભાવના, જિજ્ઞાસા હું જુદો છું, હું જુદો જ છું બધાથી હું ચૈતન્ય છું એવી શ્રદ્ધાની પ્રતીતિ કરે, તોપણ એને આગળ જવાનો અવકાશ છે. પહેલાથી ધ્યાન ધરવાથી વિકલ્પ કાઢીને વિકલ્પ જાતા નથી. શૂન્યતા જેવું એને થાય. અંદર જે જ્ઞાયક છે, તે ગ્રહણ થાતું નથી. જ્ઞાયક ગ્રહણ થાવો જોઈએ અંતરમાંથી. અંતરમાં જ્ઞાયક ગ્રહણ થઈને છૂટે તો બરાબર છૂટ્યો કહેવાય. ધ્યાનમાં જ્ઞાયક ગ્રહણ થાવો જોઈએ.

શ્રોતા : આપણે જે ધ્યાન ધરીએ છીએ ત્યાં અહીંયા ધ્યાન ધરવાનું છે ક્યાં ધ્યાન કરવાનું છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધ્યાન તો પોતે જ્ઞાયક છે, હું જ્ઞાયક છું, એમ. ક્યાં ધરવાનું એમ નહીં. હું ચૈતન્ય છું એમ. અહીંયા-તહીંયા ધ્યાન ધરવાનું એમ ધ્યાન નહીં. આ બધા જે વિકલ્પ થઈ રહ્યા છે, એની વચ્ચે હું કોણ છું? હું તો જ્ઞાન છું, હું તો જ્ઞાયક ચૈતન્ય છું. આ શરીર હું નથી, આ વિકલ્પ હું નથી. હું તો સિદ્ધ ભગવાન જેવો આત્મા ચૈતન્ય, એમ પોતાનું જ્ઞાયક, અંદર જ્ઞાન લક્ષણ ગ્રહણ થઈને એનું ધ્યાન હોય છે, એમ. હું આ જ્ઞાયક છું, હું અનંત મહિમાથી ભરેલો ચૈતન્ય છું એમ. અહીં ક્યાંય ધ્યાન ધરવાનું એમ નહીં. (શ્રોતા : એમ લક્ષમાં ન આવે), ન આવે હું તો કોઈ ચૈતન્ય અપૂર્વ અનુપમ તત્ત્વ ભગવાન જેવો જ છું એમ. એવું શૂન્ય નથી, પણ જાગૃત સ્વરૂપ છું.

શ્રોતા : જ્યારે અમે પ્રવચન સાંભળતા, ... ‘‘આત્મધર્મ’’ વાચીએ ત્યારે એટલો બધો આનંદ થાય, ઊંડાણથી એમ થાય ગમે ત્યારે પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ પણ નથી થાતું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ન થાય ત્યાં સુધી પ્રયાસ કર્યા કરવો. થાકવું નહીં, પ્રયાસ કર્યા કરવો, વાંચવું, વિચારવું, મહિમા કરવી, વારંવાર એનો અભ્યાસ કરવો, હું ચૈતન્ય જુદો છું. ભગવાનના બારણા ન ખૂલે, ભગવાનના મંદિરે ટહેલ મારે તો, એ ટહેલ મારવી ન છોડે, પણ ભગવાનના બારણા ખૂલે, તો ભગવાનના દર્શન થાય. હું ચૈતન્ય

છું, આ કાંઈ હું નથી. હું તો આત્મા છું, એમ વારંવાર, વારંવાર એનો અભ્યાસ કરે, એ ન ખૂલે તો એની ઉતાવળ ન કરે આકુળતા ન કરે, એની મહિમા કરે એમ. દિવસ ને રાત એની લગની લાગવી જોઈએ એને ત્યાં બધેથી રુચિ છૂટી આત્માની રુચિ લાગવી જોઈએ.

શ્રોતા : કારણ બરાબર ન આપો તો કાર્ય બરાબર ન થાય...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કારણ પુરું આપે તો કાર્ય આવે. (શ્રોતા : પછી પ્રકાશ દેખાય, મુંઝાય નહીં.) પ્રકાશ દેખાય પણ એમાં એના તત્ત્વમાં અંદર ફેર હોય, એ તો બધા આત્મા કાંઈક એ છે નહીં, બધાને અંદર અસર કરે ને એવું કાંઈક કાંઈક, એને ભ્રમણા અનેક જાતની તત્ત્વમાં ભૂલ હોય.

શ્રોતા : પણ વાત બધી આપણી જ હોય આ જ વાત આત્માની વાત કરી, આત્માની મુખ્યતા જ દેખાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દેવાતું નથી પોતે પુરુષાર્થ કરે તો થાય.

શ્રોતા : એ વાત કરી હતી કોઈ કોઈને કંઈ આપી ન શકે આપણે તણખલું આમથી આમ ફેરવી ન શકીએ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને તો પોતે જ અંદરથી આત્મા પોતાને જ ગ્રહણ થાય. ગુરુદેવે તો માર્ગ ઘણો જ સ્પષ્ટ કર્યો છે. કોઈની ભૂલ ન રહે એવો કર્યો છે. આવી ભેદજ્ઞાનની વાત કરનાર કોઈ નથી. શરીર જુદો, આત્મા જુદો, આત્મા શાશ્વત વિભાવ શુભાશુભભાવોથી પણ આત્મા પોતે જુદો છે. એવી વાત ગુરુદેવે સ્પષ્ટ કરી એનો સ્વભાવ એ વિભાવભાવોથી ચૈતન્યનો સ્વભાવ જુદો. ગુરુદેવે કીધું કે ક્યાંય ભૂલ ખાતો નહીં, એક ચૈતન્યને ગ્રહણ કરી લેજે. પહેલાં એ ન થાય, થોડું થાય એનો વાંધો નહીં પણ ખોટે માર્ગે જાઈશ નહીં અને થોડું થાય, તો વાંધો નહીં, કરી શકે તો ધ્યાન ને પ્રતિક્રમણ કરજે, ધ્યાન કરજે અને ન થાય, તો એમાં ઉતાવળ કરીશ નહીં. એ થોડું થાય, તો માની લઈશ નહીં કે મને થઈ ગયું એમ. ન થાય, તો શ્રદ્ધા તો બરાબર કરજે, કે માર્ગ તો આ જ છે. બીજે માર્ગે જાઈશ નહીં એમ. માર્ગ બીજો ગ્રહણ કરીશ નહીં માર્ગ તો આ જ છે, એમ.

શ્રીમદે કીધું છે, ને

“યમ નિયમ સંયમ આપ ક્રિયો, પુનિ ત્યાગ વિરાગ અથાગ લિયો,
વનવાસ લિયો મુખ મૌન રહ્યો, દઢ આસન પદ્મ લગાય દિયો.”

જે બધું કર્યું યમ કર્યા, નિયમ કર્યા, ધ્યાન કર્યા, અપવાસ કર્યા..

“મન પૌન નિરોધ સ્વબોધ કિયો, હઠ જોગ પ્રયોગ સુતાર ભયો..”

મૌન લીધું, ધ્યાન કર્યું, હઠ કર્યા

“અબ ક્યો ન વિચારત હૈ મનસે કછુ ઔર રહા ઉન સાધનસે..”

તું વિચાર કે એના સાધનમાં કાંઈ જુદું જ રહેલું છે અને જે સદ્ગુરુ બતાવે એ માર્ગે તું ચાલજે કે એમાં માર્ગ કાંઈ જુદો જ છે. પણ ભાવના કરજે. તો એ ન થાય તે હું જુદો છું, જુદો છું. ચૈતન્ય છું, આ કાંઈ મારું નથી, હું શાશ્વત છું, એવી ભાવના રાખે પણ ઉતાવળ કરે અને થોડું ધ્યાન કરીને મને પ્રકાશ દેખાણો, એવા કોઈ માર્ગે તું જાઈશ નહીં. કાંઈક કાંઈક ભ્રમણા કહેતા હોય છે, કોઈના દેવાથી એમ ત્રણ દિવસમાં કોઈ દિવસ થાય નહીં. જે અનંતકાળ દુર્લભ છે, એ સમ્યગ્દર્શન અનંતકાળ પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ, એવી રીતે ત્રણ દિવસમાં કોઈ દઈ દે એવી રીતે થાતું નથી.

પોતાની અંદરથી લગની લાગે અને પોતે જ અંદરથી છૂટ્ટો પડે, ભેદજ્ઞાનની ઉગ્રતાથી તો જ થાય. ન થાય, તો એની અપૂર્વતા, મહિમા કરજે, મહિમા કરીશ તોય નજીક આવી જઈશ એમ. એની મહિમા કરીશ તોય નજીક આવીશ અને ઉતાવળ કરવાથી ક્યાંક ક્યાંક માની બેસે છે, ઉલટું એને નુકશાન થઈ જશે અને મહિમા કરજે કે માર્ગ તો જુદો છે. ઘણું સાંભળ્યું છે, ગુરુદેવે કોઈ અપૂર્વ કીધું છે, એ તો દુર્લભ છે, પોતે પુરુષાર્થ કરે તો સુલભ છે. તો એક ક્ષણમાં થાય છે. પુરુષાર્થ કરે તો ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ છ મહિને થઈ જાય છે, પણ ન કરે તો એ પોતે ઉતાવળ ન કરવી એમ. ભાવના (કરવી), તોય માર્ગ એ છે. જુદા માર્ગે નહીં જવાનું શ્રદ્ધા તો બરાબર રાખે કે માર્ગ તો આ જ છે.

શ્રોતા : (કોઈ) કેમ કહે કે તમે કોઈ બીજાને નમન નથી કરતા તો શું જવાબ આપવાનો, એટલે આપણે અહીં જઈએ અને કોઈ ... એવું મને બધા કહે એમ કેમ પગે નથી લાગતી ક્યાંય પણ જાય છે. એને એવું કહેવાય કે અમે કુદેવ, કુગુરુ, કુશાસ્ત્રને માનતા નથી. એવું કોઈ કહે આપણા કરતા એ મહાન છે, પણ આપણા કરતાં શું મહાન છે? આપણે પોતે જ મહાન છીએ, આપણો આત્મા જ મહાન છે, એવું બધું સમજીએ નહીં આ કેમ કોઈને પગે નથી લાગતા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમજે નહીં એને શું સમજાવીએ.

શ્રોતા : સમજે નહીં એની સાથે શું માથાકૂટ કરવી માથું જાય પણ પગે ન લાગવું બસ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વીતરાગ ઓળખી લેવા, સુદેવ, વીતરાગી દેવ, ગુરુ, વીતરાગી શાસ્ત્ર જ નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે, બીજું કોઈ નમસ્કાર કરવા યોગ્ય નથી. એ ક્યાં વીતરાગી હતા, અંબા માતા અને એ બધા વીતરાગી છે કાંઈ? એ તો દેવલોકના દેવી કહેવાય છે, એને ક્યાં વીતરાગી હતા. પગે લગાય છે વીતરાગને.

શ્રોતા : હું લાગતી નથી. (શ્રોતા : લગાય જ નહીં)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર સિવાય કોઈને નમસ્કાર કરવાયોગ્ય નથી. ખોટું મનાઈ જાતું હોય તો મુશ્કેલી છે અને થાય ઓછું, અંદર પણ શ્રદ્ધા તો બરાબર કરજે, શાસ્ત્રમાં આવે છે. થઈ શકે તો તું આગળ જજે, પણ ન થાય, તો શ્રદ્ધા રાખજે કે માર્ગ તો આ જ છે. બીજો માર્ગ મળ્યો નથી, કોઈ અપૂર્વ છે, એમ કાંઈ ધ્યાન કરવા બેસી જાય, એવું તો કોઈ એમ ન થાય અંદરથી કેટલી લગની છે અંદરથી કેટલી જિજ્ઞાસા થાય સ્વભાવ ગ્રહણ કરે, પોતાના દ્રવ્ય, ગુણ, બીજાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયો ઓળખે, યથાર્થ ધ્યાન થાય, તો પછી થાય અને યથાર્થ સમજણ ને જ્ઞાન વગર યથાર્થ ધ્યાન થાય નહીં. મુનિ થાય છે. જંગલમાં રહે આવે છે, ને કે ધ્યાન કર્યા, બધું કર્યું તોય કેમ થયું નહીં પણ એ અંતરમાંથી પોતે પલટો ખાતો નથી, એટલે થાતું નથી. “વનવાસ રહ્યો મુખ મૌન રહ્યો દૃઢ આસન પદ્મ લગાય દીયો.” પદ્માસન રહ્યો, મૌન રહ્યો બધું કર્યું મુનિ થઈ ગયો પણ અંતરમાં દૃષ્ટિ ફેરવી નહીં, અંતરમાંથી ભેદજ્ઞાન કર્યું નહીં, દેખાય નહીં ઈ કાંઈ એ મૂળ વસ્તુ નથી. એ તો પ્રકાશ બહારનો છે અંતરમાંથી પોતાને અંતરમાંથી ભેદજ્ઞાન થાવું જોઈએ. અંતરમાંથી સ્વાનુભૂતિ એ બધું બહારનું છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૧૮

શ્રોતા : ઊંડે ઊંડે જાશે તો ચૈતન્યદેવના દર્શન થશે એ ચૈતન્યદેવના દર્શન કેવી રીતે થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઊંડો જાય તો, એમાં આવી ગયું છે, ને ઊંડો જાય તો ગુરુદેવ કહેતા સ્વભાવને ઓળખે ઊંડો જાય, પોતાના સ્વભાવને ઓળખે (એટલે) પોતાના સ્વભાવને ગ્રહણ કરે, પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે. એકલું બહારનું છોડ્યું નહીં, વિકલ્પ છોડી તો શૂન્યતા થાશે. વિકલ્પ છોડું છોડું, એમ નહીં, પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે, ઊંડે જઈને ચૈતન્યસ્વભાવને ગ્રહણ કર. પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરીને પછી આ હું નથી. એમ નાસ્તિત્વ પછી અસ્તિત્વપૂર્વક આવે, તો અંદર ભેદજ્ઞાનપૂર્વક પોતાને ઓળખે છે. દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરીને ઓળખે, એને જ્ઞાન કરે, એમાં લીનતા કરે, પોતાની ઊંડો જાય તો થાય. ઉપર ઉપરથી એમ નક્કી કરી લીધું એમ નહીં. અંતરમાં સ્વભાવમાંથી નક્કી કરવું જોઈએ.

શ્રોતા : ઊંડે ઊંડે આમ થાય જ્ઞાયક, જ્ઞાયક, જ્ઞાયક આમ થાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઊંડે ઊંડે થાય છે, ભાવનારૂપ જુદું, પણ અંદર સ્વભાવ ગ્રહણ થાવો જોઈએ. ભાવનાથી થાય ઠીક છે. હું જ્ઞાયક, જ્ઞાયક, જ્ઞાયકનો સ્વભાવ ગ્રહણ કરવો જોઈએ.

શ્રોતા : એનો સ્વભાવ કેવો હોય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કેવો પોતે ઓળખે તો થાય, એ તો અપૂર્વ અનુપમ છે. પર્યાયને આધાર કહેવી, કોઈ અપેક્ષાએ આધાર કહે, કોઈ અપેક્ષાએ દ્રવ્યને પણ આધાર કહેવાય છે. દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરના એ પ્રયોજન હૈ, પ્રયોજન તો એ જ, પર્યાય તો ક્ષણ ક્ષણ નવી નવી પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ ઔર દ્રવ્ય તો શાશ્વત રહતા હૈ. ઇસલિયે દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરના દ્રવ્ય તો શાશ્વત હૈ. આધાર તો દ્રવ્ય હૈ મુખ્ય. આધાર-આધેય કોઈ અપેક્ષાએ કહનેમેં આતા હૈ. દ્રવ્ય પર્યાયકો ખોજતી, પર્યાય દ્રવ્યકો ખોજતી શાસ્ત્રમાં જુદી જુદી અપેક્ષા આતી હૈ.

શ્રોતા : પોતાનો ઉપયોગ વર્તમાન ઉપયોગ હૈ, યે તેરી બહારકી ચીજ હૈ. યહ તો નમૂના હૈ, તો ઉસકો દેખ-દેખ કરકે હી તો અપનેકો પહચાનેગા. સ્વભાવકા ભી

લેના હૈ વર્તમાનમેં પર્યાય હૈ જ્ઞાનકી ઉસ પરસે સ્વભાવકા નિર્ણય હોગા એસા લગતા હૈ એસા આતા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઇસલિયે પર્યાય, વો પર્યાય પ્રગટ હૈ, ને ઇસલિયે જ્ઞાનપર્યાય વો દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરતી હૈ. જ્ઞાનસ્વભાવ હૈ આત્માકા એ જ્ઞાન, એક પર્યાય દ્રવ્યકો પહોંચતે નહીં, પર્યાય દ્વારા દ્રવ્ય ગ્રહણ હોતા હૈ, એટલે પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ કરના નહીં હૈ પણ વો ઉપયોગ હૈ ને ઉપયોગ દ્વારા, આત્મા અખંડ દ્રવ્ય ગ્રહણમેં આતા હૈ, એ ગુણ દ્વારા ગુણી ગ્રહણમેં આતા હૈ ઉસકો. પર્યાય દ્વારા ગુણી ગ્રહણમેં આતા હૈ, ઇસલિયે વો પર્યાય દ્વારા ગ્રહણમેં આતા હૈ, ઇસલિયે પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ નહીં કરના હૈ. આશ્રયરૂપ તો દ્રવ્યકા ગ્રહણ કરના હૈ. આશ્રય તો દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરના હૈ.

શ્રોતા : એસા હૈ કે દ્રવ્યસ્વભાવકા વર્તમાન જો પ્રગટ લક્ષણ હૈ, જિસસે સ્વભાવ પહિચાના જા સકે, વો પર્યાયમેં દિખાઈ પડતા હૈ, યા કોઈ અલગ ચીજ હૈ સ્વભાવકા લક્ષ કરને ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વભાવકા લક્ષણ અલગ નહીં. જ્ઞાનપર્યાય જો આતી હૈ, વો જ્ઞાન હૈ જ્ઞાયક અખંડ, જ્ઞાયક ગ્રહણ કરના. પર્યાય જો એક એક ક્ષણ ક્ષણ પૂરતી હૈ, ને ક્ષણ ક્ષણ નવી નવી પર્યાય હોતી હૈ, ક્ષણ ક્ષણમેં બદલતી રહતી હૈ પર્યાય એસા લક્ષણ દ્રવ્યકા નહીં હૈ. દ્રવ્ય તો પર્યાયકા લક્ષણ નહીં, એસા હૈ કિ ક્ષણ ક્ષણ બદલતી રહતી હૈ. એ બદલના વો દ્રવ્યકા લક્ષણ નહીં હૈ, પણ ઇસકા જો કાર્ય હોતા હૈ જ્ઞાનકા કાર્ય જાનના કાર્ય હોતા હૈ, એ જ્ઞાયકકા લક્ષણ આત્માકા હૈ. પણ વો બદલના લક્ષણ એ આત્માકા નહીં હૈ.

શ્રોતા : બદલના ઇસકા લક્ષણ નહીં હૈ, સિર્ફ જાનના હૈ વો લક્ષણ આત્માકા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જાનના વો લક્ષણ આત્માકા હૈ.

શ્રોતા : જાનના લક્ષણ હૈ બદલના લક્ષણ નહીં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બદલના લક્ષણ વો આત્માકા લક્ષણ નહીં.

શ્રોતા : બદલનેકી અપેક્ષા પર્યાયકા નિષેધ હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બદલનેકી અપેક્ષા આત્માકા વો લક્ષણ નહીં હૈ પણ એ પર્યાય દ્વારા દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરને (કે લિયે) ઇસકા લક્ષણ પહિચાનના, કે જાનના લક્ષણ હૈ યે જાનનેવાલા દ્રવ્ય હૈ, જ્ઞાયક આત્માકા જાનના એસા ગુણ હૈ, એ ગુણકે દ્વારા જ્ઞાયક ગ્રહણ કરના, એક ભેદ ગ્રહણ નહીં કરના, પર્યાય બદલના, એક જ્ઞાનગુણ ગ્રહણ કરના, એસા નહીં હૈ. અખંડ દ્રવ્ય જ્ઞાયક ગ્રહણ કરના, કિ જિસમેં અનંત શક્તિ ભરી હૈ, એસા જ્ઞાયક ગ્રહણ કરના.

જ્યારે કરે ત્યારે પોતાને જ કરવાનું છે, રુચિ પોતાની કરવાની, પ્રયત્ન પોતાને કરવાનો, પોતે જ સ્વયં, કોઈ એને રોકતું નથી, પોતે ક્યાંક રોકાયેલો છે બાહ્ય પદાર્થોમાં, પોતે જ્યાં ત્યાં રુચિ કરી રહ્યો છે, એકત્વબુદ્ધિ કરી રહ્યો છે, પોતે જ રોકાયેલો છે. પોતાને જ ફરવાનું છે. રુચિમાં સર્વસ્વ આત્મા લાગે, એમાં જ બધું છે, બહાર ક્યાંય નથી. આત્મા અનુપમ છે, એની મહિમા આવવી જોઈએ. આ બહારની વસ્તુ બધી તુચ્છ લાગે, પોતામાં જ સર્વસ્વતા લાગે, તો રુચિ થાય. ગુરુદેવે મહિમા બતાવી છે, કે આશ્ચર્યકારી તત્ત્વ એક આત્મા છે. બહાર ક્યાંય આશ્ચર્ય નથી. રુચિના બળથી, રુચિની સાથે પ્રતીત, (થાય તો) સમ્યગ્દર્શન થાય, સમ્યગ્દર્શનના બળે આગળ જાય, પણ શરૂઆતમાં પહેલાં સમ્યગ્દર્શન ન થાય, (પણ) રુચિ વધારતો જાય આત્મા તરફની.

દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરીને, યથાર્થ ઓળખાણ કરીને, એ બધું રુચિથી થાય છે. અનાદિકાળમાં બધું કર્યું, બહારની ક્રિયાઓ કરી, બધું કર્યું પણ એક સમ્યગ્દર્શન એ અપૂર્વ વસ્તુ છે, કે પોતે પ્રગટ નથી કર્યું, એ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતે આત્માની રુચિ કરીને, રુચિપૂર્વક વિચાર, આત્માને ઓળખવાનો પ્રયાસ કરે, ભેદજ્ઞાન કરવાનો પ્રયાસ કરે. આ શરીર જુદું, વિભાવ પોતાનો સ્વભાવ નથી, એનાથી જુદું પડે, અને એક આત્મા જ સર્વસ્વ છે, એનું ભેદજ્ઞાન કરવાનો પ્રયાસ કરે, તો પુરુષાર્થ ઉપડે, કારણ આપે તો કાર્ય આવે.

શ્રોતા : ભાષામાં શબ્દોમાં, (નો ભાવ) ક્ષયોપશમજ્ઞાનમાં બરાબર બેસી જાય છે, આ રીતે ગુરુદેવ ફરમાવે છે, આ રીતે આપ ફરમાવી રહ્યા છો, આમ જ આપ કહેવા માગો છો, બધો ખ્યાલ આવે છે, પણ છતાં ગઈકાલે ગુરુદેવના ટેપમાં હતું કે રાત્રે પ્રવચનમાં નયપક્ષના વિકલ્પોની અંદર જ્યાં સુધી ઊભો છે, એથી પણ આગળ વધવાનું છે, એ પગલું કઈ રીતે શું? એમાં એ ક્યાં, પ્રકારની રુચિ જોઈએ એના માટે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નયપક્ષો પણ એક વિકલ્પ છે, કે હું શુદ્ધ છું, કે અશુદ્ધ છું, એ બધા નયના વિકલ્પો છે, એ વિકલ્પથી છૂટો પડે તો નિર્વિકલ્પદશા થાય, પણ એ પહેલાં એની પ્રતીત આવવી જોઈએ, કે હું નિર્વિકલ્પ છું પહેલાં શરૂઆતમાં તો એ નયપક્ષો વિચારમાં આવે છે, પણ પછી આગળ જાય ત્યારે નયપક્ષોથી અતિક્રાંત, છૂટી જાય છે. એને માટે એની ઉગ્રતા હોવી જોઈએ. દ્રવ્યદૃષ્ટિનું બળ, હજી ભેદજ્ઞાનની ધારા જ્ઞાતાની ઉગ્રતા, જ્ઞાયકની ઉગ્રતા, દ્વારા જ્ઞાયક આ જ્ઞાયક તે જ હું, આ બધું વિભાવ તે હું નથી. મારો સ્વભાવ નથી. એમ ક્ષણે ક્ષણે, જ્ઞાયકધારાની ઉગ્રતા કરે, વિકલ્પથી છૂટો પડે તો એ નયપક્ષ છૂટી જાય, તો નિર્વિકલ્પદશા, સ્વાનુભૂતિ, અપૂર્વ જે

અનંતકાળથી નથી થઈ તે પ્રાપ્ત થાય. પહેલા સમજવા માટે હું કઈ અપેક્ષાએ શુદ્ધ છું. આત્મા દ્રવ્યદષ્ટિએ શુદ્ધ છું, પર્યાયમાં અશુદ્ધતા છે, એ બધું પહેલાં ઓળખવા માટે (બધું) આવે, પ્રયાસ કરે કઈ અપેક્ષાએ નિત્ય છે, કઈ અપેક્ષાએ અનિત્ય છે, કઈ અપેક્ષાએ પોતે વર્તમાન પૂર્ણ, પણ પર્યાયમાં અધૂરો છે. એટલે સાધના કરવાની રહે છે.

દ્રવ્યદષ્ટિથી આત્મા એકદમ શુદ્ધ હોવા છતાં, પર્યાયમાં અશુદ્ધતા, એ બધો એનો વિચાર કરે પહેલાં. વિકલ્પ આવે પહેલાં, પણ જ્યાં સ્વરૂપમાં જ્ઞાતાધારાની ઉગ્રતા થાય ત્યારે એ બધું છૂટી જાય છે. આ બધા રાગના પક્ષો, નિર્વિકલ્પદશા વખતે એ બધું છૂટી જાય છે. પછી તો એની ભેદજ્ઞાનની ધારા જ વર્તે છે. જે જે વિકલ્પ આવે એનાથી જુદો છું, એ મારું સ્વરૂપ નથી. એવી સહજધારા એને વર્તે છે. એને એકત્વબુદ્ધિ છૂટી જાય છે હું એનાથી જુદો છું.

શ્રોતા : સર્વપ્રથમ એકત્વબુદ્ધિ છૂટી જાય છે સમ્યગ્દર્શનમાં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એની એકત્વબુદ્ધિ છૂટી જાય છે. હું જ્ઞાયક છું, જ્ઞાયકના અસ્તિત્વના જોરે એ એકત્વબુદ્ધિ છૂટી જાય છે.

શ્રોતા : એકત્વબુદ્ધિના છૂટવામાં પણ જ્ઞાયકના અસ્તિત્વનું જોર ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાયકના અસ્તિત્વનું જોર હોવું જોઈએ, તો એકત્વબુદ્ધિ છૂટે. ગ્રહણ કરે તો નાસ્તિત્વ તો થાય. પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ થાવું જોઈએ.

શ્રોતા : ‘સમયસાર’ છઠ્ઠી ગાથામાં એક જ્ઞાયકભાવ કહ્યો છે. જૈનદર્શનમાં શુદ્ધનય કહો, શુદ્ધનયનો વિષય કહો બધું કહ્યું તો એમાં બધી એક જ વસ્તુ છે, કે શું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શુદ્ધનયમાં એ શુદ્ધનયને અનુભૂતિને શુદ્ધનય કહેવાય છે. એ એની દ્રવ્યદષ્ટિને શુદ્ધનય કહેવાય છે. બધાને શુદ્ધનય કહે, એ નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિને પણ શુદ્ધ પરિણતિ પ્રગટ થઈ એને પણ શુદ્ધનય કહેવાય છે. દ્રવ્યદષ્ટિ દ્રવ્યના આશ્રયને પણ શુદ્ધનય કહેવાય છે

શ્રોતા : એક બાજુ પર્યાયને અત્યંત ગૌણ કરીને દ્રવ્યની મુખ્યતા બતાવી છે, વળી બીજી વખત એ જ શુદ્ધનય જે પ્રગટ થઈ અનુભૂતિ પ્રગટ થઈ એને જ આત્મા કહી દીધો તો એટલી બધી મધ્યસ્થતા બધી અપેક્ષાઓ(માં).

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધી અપેક્ષાઓ સમજવી જોઈએ. અનાદિથી વસ્તુને સમજ્યો નથી, માટે દ્રવ્યદષ્ટિ કહે તો દ્રવ્યને ઓળખવો. પર્યાયને ગૌણ કરીને દ્રવ્ય અનાદિ શાશ્વત છે, એને ઓળખવો. એ દ્રવ્યદષ્ટિ કરીને અનુભૂતિ વખતે પર્યાયનો

અનુભવ થાય છે, માટે એને પર્યાય અનુભૂતિ પર્યાયની થાય છે, આલંબન દ્રવ્યનું હોય છે. આલંબન દ્રવ્ય જે અનાદિ અનંત જે સ્થિર વસ્તુ છે, એના આશ્રયે પર્યાય પ્રગટ થાય છે. એને આશ્રયે પર્યાય પ્રગટ થાય માટે આલંબન દ્રવ્યનું, અનુભૂતિ પર્યાયની થાય છે. અનુભૂતિ પર્યાયની થાય એટલે કોઈ અપેક્ષાએ એને આત્મા કીધો છે. પણ એ બધી અપેક્ષાઓ સમજવી જોઈએ એમ. આલંબન દ્રવ્યનું હોવું જોઈએ. પર્યાયનું જ્ઞાન કરે, પર્યાય નથી આત્મામાં, એમ નથી. પર્યાયનું જ્ઞાન કરે આલંબન દ્રવ્યનું હોય છે.

શ્રોતા : આનું નામ જૈનદર્શનનો સ્યાદ્વાદ....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જૈનદર્શન સ્યાદ્વાદ રહે છે. ‘અનેકાંતમયમૂર્તિ નિત્યમેવ પ્રકાશતામ્’ અનેકાંતમૂર્તિ પ્રકાશે છે. અનંતગુણો, અનંત પર્યાયથી ભરેલી વસ્તુ છે, એનું આલંબન, એક દ્રવ્યનું, એક અખંડ દ્રવ્યનું આલંબન છે. એમાં ગુણ અને પર્યાય એના જ્ઞાનમાં સમજે, ગુણ-પર્યાય નથી એમ નહીં. ગુણ-પર્યાય છે, પણ એના લક્ષણથી એના ભેદપર્યાયના કેવી રીતે ઓળખે. આલંબન એક દ્રવ્યનું લે છે.

શ્રોતા : શુદ્ધતાની ગમે તેવી પર્યાય પ્રગટે આલંબનનો વિષય તો બની શકતી જ નથી. એક ત્રિકાળી દ્રવ્ય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક દ્રવ્ય આલંબન છે પર્યાયની અનુભૂતિ હોય છે.

ઋષભદેવ ભગવાનના કલ્યાણક સમયે નિલાંજના ક્ષણમાં ઢળી પડી આવે છે. નિલાંજના નૃત્ય કરતાં કરતાં દેવીનું આયુષ્ય પુરું થયું. ઋષભદેવ ભગવાનને વૈરાગ્ય આવે છે, એ દીક્ષા લઈ લે છે. દેવોનું આયુષ્ય પૂર્ણ સાગરોપમના હોય તોય પૂરા થઈ જાય છે, ક્ષણની અંદર. આ તો મનુષ્યભવ છે અને એમાં પંચમકાળ એમાં ટુંકું આયુષ્ય તો છે અત્યારે તો વિદેહક્ષેત્રમાં લાંબા આયુષ્ય, ને અહીં તો ટૂંકા છે. દેવોના સાગરોપમના આયુષ્ય હોય, પલ્યોપમના આયુષ્ય હોય, તોયે ક્ષણ વિનાશી તોય ક્ષણમાં પૂરું થઈ જાય છે. ઋષભદેવ ભગવાનને વૈરાગ્ય આવ્યો, ઓલી દેવી નાચતા નાચતા એકદમ આયુષ્ય પુરું થઈ જાય, સંસાર તો આવો જ છે. એ જીવે અનાદિનું માન્યું છે. જાણે આ શાશ્વત છે, શાશ્વત તો કાંઈ નથી. પોતાને રાગને લઈને એવું લાગે બાકી તો શાશ્વત તો એક આત્મા જ છે. આ દેહના તો ફેરફારો અનંતા જન્મ-મરણ થયા જ કરે છે. એમાં જે ભવમાં ગુરુદેવ મળ્યા, ને આત્મા શાશ્વત છે, એને ગ્રહણ કરે પોતે જ્ઞાયક આત્માને, તો ઈ પોતે શરણરૂપ જ્ઞાયક શરણ છે, બીજું કાંઈ શરણ નથી. જગતમાં શુભભાવનામાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર અંદર જ્ઞાયક શરણ છે. બીજું કોઈ નથી.

બધું બાકી શરીર (શરણ નહીં) મોટા ચક્રવર્તીના આયુષ્યો પૂરા થઈ જાય છે, તો આ પંચમકાળમાં આ આયુષ્ય કેટલા છે થોડા કાળના આયુષ્યો.

શ્રોતા : ક્ષણભંગુર દેહ છે એ તો નજરે આમ જોયું...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્યારે આયુષ્ય પુરુ થાય ત્યારે જીવ એની મેળાએ ગતિ કરીને શરીરમાંથી ચાલ્યો જાય છે, કોઈને દેખાતું નથી. (કોઈ ઉપાય જ નથી) શરીરમાં એ પોતે જ જીવ પોતે ગતિ કરીને વયો જાય છે. શરીર તો જડ પદ્ધતિ રહે છે. ચેતન છે એ ચાલ્યો જાય છે, એની મેળાએ. પરિણામન થાય તે ક્ષણમાં પલટો ખાય છે, એ એવું જડ-ચૈતન્યનું પરિણામન છે. એ જુદા હોય જુદા પડી જાય છે, એનો કાળ પૂરો થાય છે ત્યારે. જીવે આ કેટલા જન્મ-મરણ કર્યા છે, એક આકાશપ્રદેશના ક્ષેત્રે અનંતવાર જન્મ્યો-મર્યો, આ કાળ અવસર્પિણી ને ઉત્સર્પિણીના સમયોની અંદર અનંતાવાર જન્મ-મરણ કર્યા. અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણીના કાળમાં અનંત અનંત... એવી રીતે જન્મ્યો. એવા ભાવ એવા અધ્યવસાયો કેટલાય અનંતા કર્યા છે.

પહેલાં જગતના જેટલા પરમાણુ છે, એ શરીરરૂપે ગ્રહણ કર્યા ને છોડ્યા, અનંતીવાર, એકલા જન્મ-મરણ, જો પોતે નજર નાખે તો અનંતકાળ ગયો, એમાં અનંતા આવા જન્મ-મરણો કર્યા, એમાં પોતે સાચું ગ્રહણ કર્યું નહીં. અત્યારે આ પંચમકાળમાં જ્ઞાની મળ્યા, ગુરુદેવ જે મહાપુરુષ, એણે માર્ગ બતાવ્યો, બાકી મરણથી છૂટવાનો અને શુદ્ધાત્માને ઓળખવાનો, એ પોતાને મુક્તિ કેમ થાય અને સુખનો પંથ બતાવ્યો. જીવના પરિભ્રમણ આવી રીતે અનંતા થયા. જગતમાં બધું મળી ચૂક્યું છે, પણ આ એક સમ્યગ્દર્શન જે અપૂર્વ વસ્તુ છે, એમાં જિનવરસ્વામી મળ્યા નથી, મળ્યા તો પોતે ઓળખ્યા નથી. એ અપૂર્વ વસ્તુ, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર મળવા એ અપૂર્વ વસ્તુ, સમ્યગ્દર્શન અપૂર્વ વસ્તુ છે. ઓચિંતાનું થાય એટલે (શ્રોતા : ઓચિંતાનું થયું એ જ દુઃખ થયું.) દર્દ હોય તો, ઘેર ઘણું બહું ઘેરું છે શાંતિ એક ઉપાય છે બસ બીજો કંઈ ઉપાય નથી.

શ્રોતા : બસ એ શાંતિ રાખીએ છીએ, આપે જે અમને ધર્મ સમજાવ્યો અને ગુરુદેવે એ હૃદયમાં ઉતારી.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઘણું કરીને ઉપદેશમાં આપ્યું છે પુરુષાર્થ કરીને પણ મનને ફેરવવું, એ જ ઉપાય છે બીજું શું. (.....) એ સિવાય કોઈ ઉપાય નથી. જે આ નિરુપાયતા છે, ત્યાં એક શાંતિનો ઉપાય છે. કોઈ ઉપાય નથી. બે દ્રવ્ય સ્વતંત્ર પરિણામી (છે), એ જ્યારે એના કાળ આવે તો છૂટા પડે, કોઈ ઉપાય નથી. નિરુપાયતા

ત્યાં શાંતિ છે. (.....) ગમે એ કરે, કોઈ ઉપાય ચાલવાના નથી. શાંતિ જ એનો ઉપાય છે.

શ્રોતા : એટલે જ આપના દર્શન કરવા આવ્યા છીએ માતાજી! મુંબઈ બધાને....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મોટા મુનિવરો, બધા ઉપર આયુષ્ય તો પૂરા તો થાય જ છે. અંદર આત્મામાં શાંતિ એક જ ઉપાય છે. આવા પ્રસંગો દેખીને બધા મુનિઓ થઈને ચાલી નીકળતા. એમ થાય ને કે સંસાર આવો છે. માર્ગ બતાવ્યો, શાંતિ ઉપાય છે.

ચત્તારિ મંગલં, અરહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાહૂ મંગલં,

કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો મંગલં

ચત્તારિ લોગુત્તમા, અરહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહૂ લોગુત્તમા,

કેવલિપણ્ણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો.

ચત્તારિ શરણં પવ્વજ્જામિ, અરહંતે શરણં પવ્વજ્જામિ, સિદ્ધે શરણં પવ્વજ્જામિ,

સાહૂ શરણં પવ્વજ્જામિ, કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં શરણં પવ્વજ્જામિ.

ચાર શરણ, ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ કરે જે, ભવસાગરથી તરે તે,

સકલ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષ તણા સુખ લહે અનંત,

ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તિ જાય,

સંસારમાંહિ શરણ ચાર, અવર શરણ ન કોઈ

જે નર-નારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચલ પદ હોય

અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિ તણા ભંડાર

ગુરુ ગૌતમને સમરિયે તો સદાય મન વાંછિત ફળ દાતાર

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્ચા - ૧૯

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાને રુચિની ખામી છે, પોતાને એટલી સર્વસ્વતા પોતામાં સર્વસ્વતા લાગવી જોઈએ કે આત્મા જ સર્વસ્વ છે, આ બધું કાંઈ સર્વસ્વ (નથી). વિભાવ છે એ નિઃસાર છે કાંઈ સારરૂપ વસ્તુ નથી. આ શરીર પરદ્રવ્ય, આત્મા જુદો, વિભાવ છે, એ કાંઈ સુખરૂપ નથી, પોતાનો સ્વભાવ નથી, એ સર્વસ્વ નથી, સર્વસ્વ હોય તો એક આત્મા જ છે, અને એ અનુપમ છે. એટલી રુચિ એને ઊંડાણથી થાય, તો પરિણતિનો પલટો થાય છે. શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય કરે, તો એમાં શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય નહીં, પણ અંદર પરિણતિનો પલટો થવો જોઈએ. એટલો ઉંડો અભ્યાસ કરે, એને ક્ષણે ક્ષણે એને લગની લાગવી જોઈએ કે આત્મા વગર ક્યાંય ચેન પડે નહીં, એવું અંતરમાં થવું જોઈએ. દિવસ ને રાત એને લગની લાગે, આત્મા વગર ચેન ન પડે. જાણી લીધું માત્ર પણ તે રૂપે પરિણતિ કરવા માટે પ્રયત્ન કરે, ક્ષણે ક્ષણે, એની લગની લાગવી જોઈએ. વારંવાર એનો ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ કે હું જુદો, આ જે વિભાવ સ્વભાવ થાય તે હું નથી. મારો સ્વભાવ જુદો હું તો જ્ઞાયક છું. એવી જ્ઞાયકની પરિણતિ અંદર પોતે પ્રગટ કરવી જોઈએ, પુરુષાર્થથી જ થાય. માત્ર વાંચન કરે, વિચાર કરે, પ્રતીત દઢ કરે, પણ અંદર પરિણતિનો પલટો કરવા માટે એટલી જિજ્ઞાસા ને લગની તૈયાર કરવી જોઈએ તો થાય, લગની વગર થતું નથી.

અનંતકાળથી રહી ગયું, એ કરવાનું પોતે પલટો, (મારતો નથી) પોતાની દિશા ફેરવતો નથી. બહારને બહાર દિશા એની રહ્યા કરે છે. પોતાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, બીજાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયને ઓળખીને, નક્કી કરીને, પરિણતિનો પલટો કરે, હજી યથાર્થ, પોતે અંદર સ્વભાવને ગ્રહણ કરી, અને યથાર્થ પ્રતીત કરી નથી, હજી વિચારથી કરે છે પ્રતીત, અંતરની પ્રતીત કરવાની રહી જાય (છે). અંતરની રુચિ, અંદરની પરિણતિનો પલટો થવો, એ બધું પોતે પુરુષાર્થ કરે તો થાય છે. એટલી લગની લાગવી જોઈએ અંદર. આત્માની જરૂરિયાત લાગવી જોઈએ. ક્યાંય એને ચેન પડે નહીં, આત્મા વગર, પોતાને કાંઈ જે વસ્તુનો પ્રેમ હોય એ ખોવાઈ જાય, એની લગની લાગે, એમ

આ લગની, જાણે મારે જે જોઈએ તે મળતું નથી. એ અંદર ઊંડાણમાંથી લગની લાગવી જોઈએ તો થાય.

એ રહી જાય છે આત્મા, અંદર એનું ભેદજ્ઞાન કરવાનું છે, કે હું જ્ઞાયક જુદો છું, આ બધું હું નથી, આ બધી વિભાવ પરિણતિની અંદર જે, જાણનારો છે તે જાણનારો હું છું. પોતે દ્રવ્ય સ્વભાવે શાશ્વતો હું છું, એમ એને ગ્રહણ કરવો જોઈએ ઊંડાણથી. નહીંતર કાળ તો ચાલ્યો જાય, પરિણતિનો પલટો ન કરે તો કાળ ચાલ્યો જાય. એ ન થાય ત્યાં સુધી એની ભાવના, રુચિ, એનો અભ્યાસ, વારંવાર એ કરવું એમાં થાકે નહીં. એની મહિમા, એની લગની, એમાં થાકવું નહીં, વારંવાર એનો પ્રયત્ન કર્યા જ કરવો જોઈએ.

શ્રોતા : જે શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરેલો થોડો-ઘણો એ અભ્યાસ કરીને પછી ધ્યાન કરવા માટે એકાંતમાં આ વિચારણા થવાથી કદાચ સ્વ તરફનું લક્ષ રહે એવું કાંઈ ખરું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધ્યાનમાં, ધ્યાનની ક્રિયા અંતર પોતાનો સ્વભાવ ગ્રહણ કરીને ધ્યાન હોવું જોઈએ. પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરીને, ધ્યાન કરે તો યથાર્થ ધ્યાન થાય. જ્યાં સુધી ન થાય, અંતર ઓળખે નહીં, ત્યાં સુધી સાચું જ્ઞાન કરવા માટે શાસ્ત્રનો અભ્યાસ તો હોય, પણ એનું મૂળ પ્રયોજનભૂત આત્માને ગ્રહણ કરવો જોઈએ. શાસ્ત્રમાંથી શું કહેવા માગે છે, એમાં આત્માને ગ્રહણ કરીને, સાચું જ્ઞાન કરીને પછી સાચું ધ્યાન થાય, પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે તો થાય. ધ્યાન કરવામાં ધ્યાન કરવા બેસી જાય, એકલા વિકલ્પ છોક્યા કરે, વિકલ્પ છે, એમ વિકલ્પ છૂટતા નથી ને છૂટે તેને શૂન્યતા જેવું થઈ જાય. પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરીને ધ્યાન કરે તો થાય. અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યા વગરનું ધ્યાન તો એક માત્ર શ્રીમદ્ કહે છે ને, તરંગરૂપ થાય કાં શૂન્યતા થાય.... પોતાને ગ્રહણ ન કરે, તો શૂન્યતા જેવું થાય, પોતાને ગ્રહણ કરીને પછી એમાં એકાગ્ર થાય, તો ધ્યાન સાચું થાય, કે હું ચૈતન્ય આત્મા, જ્ઞાયકસ્વભાવ તે હું છું, એમ ગ્રહણ કરીને પછી એમાં એકાગ્ર થાય, તો એનું ધ્યાન થાય. બાકી એના વિચારમાં તો એકાંત નિવૃત્તિ, એ બધા એને એક સાધનો છે બહારમાં, એમાં કરવાનું તો તેને પોતાને છે, ધ્યાનમાં બેસે, તો અંદર પરિણતિને પ્રતીત કરીને, દૃઢ કરીને પોતાના હાથમાં લે, બહારથી બેસી જાવું એ એક નિમિત્તમાત્ર છે. ધ્યાન તો પોતાને અંદર, એક સાચું જ્ઞાન કરે તો જ સાચું ધ્યાન થાય.

પોતાને ગ્રહણ કરવો જોઈએ કે આ જ્ઞાયક સ્વભાવ તે હું છું. મારું દ્રવ્ય શું, આ મારા ગુણો શું, પર્યાય શું? એમ બરાબર યથાર્થ નક્કી કરી અને પોતાના ચૈતન્યથી, વિચારથી પોતાના સ્વભાવને ગ્રહણ કરીને, ધ્યાન કરે તો પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે

તો ધ્યાન એમાં સ્થિર થાય. ધ્યાનને સ્થિર ક્યાં કરવું? વિકલ્પ છોડ્યા કરે વિકલ્પને ફેરવ્યા કરે. અપ્રશસ્તમાંથી પ્રશસ્તમાં લાવે, પણ અસ્તિત્વ પોતાનું ગ્રહણ કરે તો પોતાના આત્માનું ધ્યાન થાય, નહીંતર પ્રશસ્ત વિકલ્પ આવે કાં શૂન્યતા થાય. પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે તો ધ્યાન થાય. ધ્યાન વચ્ચે હોય પણ પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરીને ધ્યાન થાય, તો સાચું ધ્યાન થાય. એકાંતમાં વિચાર કરે, વાંચન કરે, ધ્યાન કરે, બધા સાધનો એમાં કરવાનું પોતાને રહે છે. એવી અપૂર્વ વસ્તુ કે આ આત્મા અનુપમ છે, બીજું કાંઈ સર્વસ્વ નથી.

આ શુભાશુભભાવ છે તે પણ મારો સ્વભાવ નથી, એ વચ્ચે આવે છે જ્યાં સુધી શુદ્ધાત્મા ન ઓળખાય ત્યાં સુધી, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા, એમ ન આવે તો વચ્ચે અશુભમાં જાય. પણ શુભના વિકલ્પ હોય તો પણ એ શ્રદ્ધા રાખે કે આનાથી પણ હું જુદો, હું તો શુદ્ધાત્મા છું, એ કેમ પ્રગટ થાય એની ભાવના, એની રુચિ એ બધું રાખે, અંતરમાં શ્રદ્ધા તો એ જ રાખે કે માર્ગ તો આ જ છે, આ હું નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ શુદ્ધાત્મા, બધાથી જુદો જ્ઞાયક, શ્રદ્ધા એવી રાખવી. પછી થાય થોડું, એ જુદી વાત, પણ શ્રદ્ધા તો બરાબર રાખવી કે આ માર્ગ તો આ જ છે. ન થાય, તો થોડામાં ઝાઝું, ખોટામાં કાંઈ મુંઝાઈ જાય ને ખોટામાં માની લે છે. માર્ગ તો આ એક જ છે, કે શુદ્ધાત્મા ચૈતન્યદ્રવ્ય જ્ઞાયક, આ બધાથી જુદો ચૈતન્ય સ્વભાવ જ્ઞાયક છે. આ બધો વિભાવ તે મારો સ્વભાવ નથી. હું પરદ્રવ્યનો કર્તા નથી, જ્ઞાયક છું, જ્ઞાતા સ્વભાવમાં, આનંદ આદિ અનંતગુણો ભરેલા છે. એ પોતાના સ્વભાવની બરાબર પ્રતીત બરાબર રાખે, ન થાય, તો પ્રતીત તો બરાબર રાખજે.

શ્રોતા : એ તો વિચારોની સાથે દેવ, શાસ્ત્ર, ગુરુ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં એ તો વિચારો થયા, એ પણ ન થાય ત્યાં સુધી વચ્ચે હોય છે, આ બધું. શ્રદ્ધા તો એ રાખવાની શુદ્ધાત્માની, આ તો અપૂર્વ નથી. અપૂર્વ તો અંદર આત્મા પ્રગટ થાય એ જ અપૂર્વ છે, પણ એ ન થાય ત્યાં સુધી વચ્ચે હોય છે, શ્રદ્ધા તો એ રાખવાની કે એક શુદ્ધાત્મા તે જ મારો સ્વભાવ છે. બધાથી જુદો જ્ઞાયક તત્ત્વ તે જ હું છું. શ્રદ્ધા એ જ રાખવાની. એની શ્રદ્ધા, એનું જ્ઞાન, એની લીનતા, તે જ મુક્તિનો માર્ગ છે. શ્રદ્ધા તો એ જ, આ તો વચ્ચે આવે છે. અપૂર્વ તો એ જ છે. જ્ઞાયક તત્ત્વને ગ્રહણ કરવો એ. આ કાંઈ અપૂર્વ નથી. એ તો વચ્ચે આવે છે.

શ્રોતા : શાસ્ત્રોમાં આવે છે વ્રત, તપ ઉપવાસ વિ. એ કાંઈ ફાયદાકારક ખરું આત્મતત્ત્વ પ્રાપ્ત કરવામાં? આચરણ કે સદાચરણ કરીએ કે વ્રત તથા ઉપવાસ કરવા

એ આત્મ તત્ત્વમાં કોઈ રીતે કાર્યકારી અથવા મદદગાર થાય? કાર્યકારી નહીં તો મદદરૂપ થાય?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો એક પ્રકારના શુભભાવ છે. શુદ્ધાત્માની પરિણતિ તો પ્રગટ થાય એ પોતે સ્વયં પોતાથી પ્રગટ થાય, એમાં વચ્ચે (શુભભાવ) હોય છે. એમાં એ સાધન એવી જાતનું નથી, કે પોતાની રુચિ પ્રગટ થાય, એમાં એને તીવ્ર કષાય તો હોતા નથી. હજી મંદકષાય હોય. તીવ્ર કષાયમાં પડેલો હોય, એને આત્મા તરફની રુચિ હોતી નથી, એ કાંઈ મંદ કષાય હોય એ તો વચ્ચે હોય છે, પણ આત્મા સમજવામાં સાચું જ્ઞાન, સાચી સમજણ, સાચું જ્ઞાન એને વિશેષ સાધનરૂપ રહે છે. આ વ્રત ક્રિયા તે શુભભાવ છે, એ તો મુમુક્ષુને વચ્ચે આવે છે, એ કાંઈ એને સહકારી, મદદ, એને વ્યવહારથી કહેવાય છે. કાંઈ ખરી રીતે પોતે અંદરથી પોતાની પરિણતિ જ્ઞાયકની છૂટી પડે, તો પોતાથી પડે છે, પણ એટલે કાંઈ વ્રત તપ ને એ કાંઈ ન કરવું એવી વાત નથી, પણ વચ્ચે હોય છે. એવા મંદ કષાય વચ્ચે આવે છે. તીવ્ર કષાય તો હોતા જ નથી. પણ એ કેટલાક એના ઉપર સર્વસ્વ માને કે વ્રત ક્રિયા કરવી ધર્મ છે, (પણ) એ મોક્ષમાર્ગ નથી.

મુનિઓ છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને ઝૂલતા હોય છે, છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને એમાં પંચમહાવ્રતના પરિણામ હોય છે, સાથે એ પંચમહાવ્રત, એ તો એની દશા છે, એટલે વચ્ચે પંચ મહાવ્રતના પરિણામ હોય છે, પણ એ એને લાભરૂપ થયા એમ નથી. એ તો વચ્ચે સાથે હોય એટલે એને ચારિત્રનો ઉપચાર પંચ મહાવ્રતનો કહેવાય છે. એમ અણુવ્રતને પણ ઉપચાર દેવામાં આવે છે ચારિત્રનો. ખરું ચારિત્ર-અંદર સ્વરૂપની રમણતા એ ચારિત્ર છે. આ તો વચ્ચે મંદકષાય હોય છે, એને ઉપચાર એને વ્યવહારથી કારણ કહેવામાં આવે છે. વાસ્તવિક કારણ તો પોતે પોતાની ચૈતન્ય પરિણતિ તે કારણ છે. દ્રવ્યની દૃષ્ટિ કરીને અંતરમાં જાય તે કારણ થાય છે. પોતાની અંદર લીનતા તે ચારિત્ર, સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક.

શ્રોતા : ઉપયોગને રાગથી ભિન્ન કર. તો રાગ થાય, તો ઉપયોગ મળી જાય ત્યાં ને ત્યાં સ્વભાવ જ છે એનો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શું ઉપયોગને?

શ્રોતા : એ તો રાગથી ભિન્ન કર તો રાગ ન થાય. તે તો ઉપયોગમાં આવી જ જાય ને સ્વભાવથી જુદું જાણવાનો છે. ઉપયોગ સાથે જ રહી જાય ને!

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગને રાગથી ભિન્ન જાણો. ઉપયોગ એટલે જ્ઞાન સમજવું, ત્યાં જે જ્ઞાનમાં છે, જ્ઞાનમાં કંઈ રાગ નથી. જ્ઞાન જુદો ને રાગ જુદો છે. જે જ્ઞાયક ઉપયોગ સ્વભાવ એ આત્મા છે ઉપયોગ. ઉપયોગને જ્ઞાયક તરફ લો તો ઉપયોગ એ જ્ઞાનસ્વભાવ છે, માટે ઉપયોગ અને રાગ બેય જુદા છે. ઉપયોગ ને રાગ એક નથી. ઉપયોગમાં ભેગો રાગ આવી જાય એટલે એ પોતે સ્થિતિમાં ઊભો રહે, રાગ આવી જાય, એની એકત્વબુદ્ધિ તોડી નાખે. હું તો ઉપયોગ સ્વરૂપ છું, આ રાગ તે મારું સ્વરૂપ નથી. રાગ તે વિભાવ છે અને હું તો જ્ઞાયક છું, ઉપયોગને રાગ બેય જુદા છે. એ પોતાની પરિણતિ—એવી વિભાવ પરિણતિમાં ઊભો છે, એટલે વિભાવ વચ્ચે આવે છે. પણ એ ઉપયોગ જે છે ચૈતન્યનો ઉપયોગ સ્વભાવ છે, એ ઉપયોગ એનો જુદો છે. એની એકત્વબુદ્ધિ પોતે કરી રહ્યો છે, કે રાગ ને હું બેય એક છું, એનાથી જુદો ભેદજ્ઞાન કરે, ઉપયોગ તે ઉપયોગ છે, રાગ તે રાગ છે. એનું ભેદજ્ઞાન કરે. ઉપયોગમાં ભેગો રાગ આવી જાય તો વિભાવ થયો. ઉપયોગ તો જ્ઞાયક તરફ લક્ષ કરીને ‘હું ઉપયોગ’ તે જ્ઞાયકમાં જાય, રાગ રાગમાં જાય છે.

શ્રોતા : ઉપયોગના સ્વભાવમાં, સ્વ તરફ વળે, ત્યાં રાગનું લક્ષ તો થઈ જાય કે રાગ આવો છે. બંને સાથે તો કઈ રીતે છૂટે? રાગને જુદો પાડવો અને સ્વ તરફ વળવું આ બે વસ્તુ ઉપયોગમાં નહીં બની શકે છદ્મસ્થને એકીસાથે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગ જુદો પડી જાય, તો પોતે સ્વ તરફ વળે, બેય એક સાથે થઈ શકે. ઉપયોગ ઉપયોગમાં છે, ને રાગ રાગમાં છે, બેય જુદું, ભેદજ્ઞાન એક સાથે થઈ શકે છે. હું આ અસ્તિત્વ તે હું છું અને આ નાસ્તિત્વ આ મારામાં નથી, ને હું આ છું બેય સાથે જ થાય છે, એમ. દ્રવ્ય ને ગ્રહણ કરું કે આ હું છું એ વિકલ્પથી ગ્રહણ નથી કરતો. આ સ્વયં પોતાની પરિણતિથી ગ્રહણ કરું છું, ‘આ હું છું, એટલે આ હું નથી.’ એની સાથે આવી જાય છે. આ જુદું, અને આ હું, એમ એને કમ નથી પડતો. અસ્તિ ને નાસ્તિ બેય સાથે આવે છે. હું અસ્તિસ્વરૂપ છે, આની મારામાં નાસ્તિ છે, બેય સાથે થાય છે. આ હું છું ને આ હું નથી. પોતે છે, એમાં બીજાની નાસ્તિ આવી જાય છે. વિભાવથી જ્યાં છૂટો પડ્યો, પોતાને ગ્રહણ જ્યાં કર્યો, ત્યાં વિભાવથી છૂટો પડ્યો ને પોતાને ગ્રહણ કર્યો ત્યાં છૂટો પડી જાય છે.

હું તો જ્ઞાન, તે એને વધારે સાધનરૂપ બને છે, ઓલું વ્રત તો બધાને સાથે હોય છે મંદ કષાયના, એ માર્ગ જાણ્યા વગર આગળ કેવી રીતે જવાય? ભાવનગર જાવું હોય તો આ માર્ગે જવાય છે. એમ સાચું જ્ઞાન કરે તો એ તરફ જઈ શકાય. હું આ

જ્ઞાયક છું, એમ એને બરાબર નક્કી કરીને પોતે તે તરફ પ્રયત્ન કરે, પણ એ રાગથી એને મહિમા છૂટી જાય, રાગથી વિરક્તિ આવી જાય કે આ સુખરૂપ નથી, દુઃખરૂપ છે, એની મહિમા છૂટી જાય, આ જ્ઞાયક આત્મા તે જ અનુપમ છે. આ બધું અનુપમ નથી એવી મહિમા પોતાની આવે. રાગની મહિમા છૂટી જાય એટલે એમાં જ્ઞાન વૈરાગ્ય બેય સાથે આવી જાય છે. પોતાને જાણે અને વિભાવથી વિરક્તિ થાય, તો પોતાને ગ્રહણ કરે.

શ્રોતા : જ્યાં સુધી સ્વપણું ન થાય ત્યાં સુધી તો અધ્યાત્મશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ ને રટણ, નિરંતર રાખવો એ એક જ ઉપાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શાસ્ત્રનો અભ્યાસ, અધ્યાત્મ જેમાં આત્માની વાતુ એ અભ્યાસ કરવાની રુચિ પોતા તરફની એમાં પોતે સર્વસ્વ ન માને કરવાનું કાંઈ બીજું અંતરમાં રહે છે. શાસ્ત્રના અભ્યાસ પૂરતો આ માર્ગ નથી. માર્ગ અંતરમાં છે. એવી શ્રદ્ધા બરાબર રાખજે. એ ન થાય ત્યાં સુધી અધ્યાત્મ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરે પણ રુચિ અંતરમાં કરવાનું, અંતરમાં છે. એક શ્રદ્ધાનું બળ અંતરમાં રાખજે.

શ્રોતા : શાસ્ત્રો પણ છે, સ્વાધ્યાય પણ કરીએ છીએ જ્યાં પ્રવચનો સાંભળીએ..... બધું કરીએ છીએ પણ આ અમારું કાર્ય થતું નથી. હું એકલો નથી એવા હજારો જીવો છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનંતકાળનું દુર્લભ માહાત્મ્ય કરે તો સુલભ, પોતાનો સ્વભાવ છે, ક્ષણમાં થાય, ન કરે તો એ પુરુષાર્થની જરૂર પડે છે. ન થાય ત્યાં સુધી શ્રદ્ધા રાખજે, ચૈતન્ય ભગવાન એવો છે, એને બારણે ટહેલ માર્યા કરવી, ભગવાન ચૈતન્ય દ્વારા કરવાનું તો ઈ જ છે.

શ્રોતા : અનાદિની ટેવ પડી છે તીર્થ કરવા જતાં રહીએ, જાત્રા કરવા જતા રહીએ, દેરાસર જતા રહીએ એમ જ ચોવીસ કલાક થયા કરે છે. જે કરવાનું છે, એ નથી થતું. ઘણા શાસ્ત્રો વાંચે પછી..... તીર્થયાત્રાઓમાં, મંદિરોમાં ફરીને આવી ગયા, પુરુષાર્થ કરવાનો છે, જે કરવાની વસ્તુ છે એ જાતું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનાદિની બહારનો રુચિ બહારનું સહેલું પડે છે અંતરમાં જાવું દુષ્કર થઈ રહે છે.

શ્રોતા : વાત એ જ છે બહારનું સહેલું પડે છે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ બતાવી દીધું છે કરવાનું પોતાને જ રહે છે.

શ્રોતા : માર્ગ તો સ્પષ્ટ થઈ ગયો છે...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ લગભગ એક જ છે, પ્રમાણજ્ઞાન અનેકવાર ... પ્રમાણજ્ઞાન દ્રવ્ય ને પર્યાય બધું ગ્રહણ કરે છે, એમ અનેકાંતમાં પણ એ જ છે. એકાંત નિત્યપણું છે, અનિત્યપણું છે નિત્ય દ્રવ્ય અપેક્ષાએ, પર્યાય અપેક્ષા પ્રમાણ પણ પ્રમાણમાં પણ..

શ્રોતા : શરૂઆતમાં સમ્યક્ એકાંત ન લીધો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યક્ એકાંત એટલે એ દ્રવ્યદષ્ટિની અપેક્ષાએ, દ્રવ્યને ગ્રહણ કરવું એ સમ્યક્ એકાંત છે, એમ. એટલે એ દ્રવ્યને ગ્રહણ કરવું એટલે એમાં પર્યાય ગૌણ થાય છે. સમ્યક્ એકાંત છે, દષ્ટિ એક દ્રવ્યને ગ્રહણ કરે એમાં મુખ્ય દ્રવ્ય આવે છે, પર્યાય ગૌણ થાય છે. સમ્યક્ એકાંત ...

શ્રોતા : પર્યાયને ગૌણ કરે તો પરદ્રવ્ય, સ્વપરપ્રકાશકમાં પરપ્રકાશકમાં પર્યાયને મુખ્ય એ સમજવા પૂરતો... સ્વપરપ્રકાશક જે જ્ઞાનનો સ્વભાવ એમ આપે જે કહ્યું કે પર્યાયને ગૌણ કરવી અને એ હિસાબે પર્યાયને ગૌણ કરીને પરમાં લીધી છે, તે વાત સમજાવશો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાયને પરમાં નહીં લેવાની.

શ્રોતા : સ્વપરપ્રકાશકમાં જે પર્યાય છે, એને પરમાં ગુરુદેવે કહ્યું છે એવું મારા ખ્યાલમાં છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાય પર છે, એમ નહીં, પર્યાય એ પર એટલે ગૌણ કરવાની, પર એટલે દ્રવ્ય ને પર્યાયના બે ભાગ નથી કાંઈ, પર્યાય જુદી ને દ્રવ્ય જુદું એમ બે ભાગ નથી. પર્યાયનો સ્વભાવ જુદો છે. અને દ્રવ્યનો સ્વભાવ જુદો છે, દ્રવ્ય છે, એ અખંડ શાશ્વત છે, ને પર્યાય ભેદ-ભેદવાળી છે. ભેદવાળી છે, એ અપેક્ષાએ એને પર કહેવાય છે, પણ એ વસ્તુ પર નથી, વસ્તુ એ જેમ આ ચૈતન્યથી ઈ પુદ્ગલ દ્રવ્ય જુદું એમ ચૈતન્યની પર્યાય એમ જુદી નથી. એવી જાતનું પર નથી એમ. પર એટલે એનો સ્વભાવ જુદો એમ પર એમ. નહીં તો પર્યાય જ દ્રવ્ય થઈ જાય, ને દ્રવ્ય બે દ્રવ્ય થઈ જાય, દ્રવ્ય ને પર્યાય બે દ્રવ્ય થઈ જાય એમ નહીં. પર્યાય પર્યાય રહેતી નથી તો પર્યાયનું દ્રવ્ય થઈ જાય. પર્યાય પરદ્રવ્ય એટલે એનો સ્વભાવ જુદો છે. એ ક્ષણે ક્ષણે પલટનારી છે, પર્યાય અને દ્રવ્ય એકસરખું છે, એક સરખું છે. સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન છે પોતે સ્વ અને પર એટલે પોતે પોતાના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય બધાને જ્ઞાન જાણે, જ્ઞાન જોયોને જાણે, જ્ઞાન બધાને જાણે, એવો જ્ઞાનનો સ્વભાવ છે. જ્ઞાનનો પોતાનો સ્વપરપ્રકાશક સ્વભાવ જ છે.

શ્રોતા : સ્વાનુભૂતિ વખતે તો પરદ્રવ્યને નહીં જાણે પરજ્ઞેયને.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરજ્ઞેયને એટલે બહારની વસ્તુ નથી જાણતી પોતાના સ્વભાવને-પોતાને દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયને જાણે છે. પોતાના દ્રવ્ય, એ તો એનો સ્વભાવ જ છે સાધકદશા છે, એટલે બહાર ઉપયોગ નથી. ઉપયોગ એક વખતે એક જ હોય. એટલે ઉપયોગ બહાર નથી, એટલે બહારનું નથી જણાતું. પોતાના સ્વરૂપનું જણાય છે. સ્વરૂપમાં દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય છે. સ્વરૂપને જાણે છે. પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થઈ ગયું એટલે એ લોકાલોકને જાણે. સ્વાનુભૂતિમાં એ બહારનું નથી જણાતું.. પોતાના આત્માના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયને જાણે છે. કેવળજ્ઞાની એ બધું જાણે છે. પોતાને અને પરને.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૨૦

શ્રોતા : આત્માનો સ્વભાવ તો અનંત છે, તો જ્ઞાનથી, કેમ વધારે વાત થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાનસ્વભાવ, આત્માનો એવો અસાધારણ ગુણ છે, તે અસાધારણગુણ બધાને લક્ષમાં આવે છે. અનંતગુણો એને સીધા પકડી શકાતા નથી. જ્ઞાનગુણથી જાણનારો આત્મા છે, એને ગ્રહણ થઈ શકે એવો છે. બાકી જ્ઞાનગુણથી વાત કરી જ્ઞાનમાં આખો જ્ઞાયક સમજવો અને એ જ્ઞાયકની અંદર અનંતા ગુણો સમાયેલા છે. એ જ્ઞાન એવો અસાધારણ ગુણ, વિશેષગુણ છે, બધા પદાર્થો કાંઈ જાણતા નથી, જાણનારો આત્મા છે, માટે આત્માને ઓળખવો શી રીતે ? જ્ઞાનથી ગ્રહણ કરવો. એ જ્ઞાનસ્વભાવ આત્માનો વિશેષ ગુણ છે. માટે એ જ્ઞાનથી વાત કરવામાં આવે છે. બીજા ગુણો એને ગ્રહણ કરવા હોય તો એને પકડી શકાતા નથી. આનંદગુણ એવો છે, કે એને સ્વાનુભૂતિમાં આનંદગુણ અનુભવાય છે, બાકી જ્ઞાનગુણ છે, એવો અસાધારણ છે, કે એ બધાને એ પકડી શકાય એવો છે, માટે... બધાને જાણનારો આત્મા જ છે, એ યથાર્થ જાણે, ભેદજ્ઞાનની ધારામાં જ્ઞાયકદશા પ્રગટ થાય, તો એ

જ્ઞાતા છે. બહાર અનાદિથી ભ્રમબુદ્ધિ, એકત્વબુદ્ધિ થઈ રહી છે, તોપણ એનું જાણવાનું તો કાંઈ જતું નથી. નિગોદમાં જાય તો એનો જ્ઞાનગુણ તો ઊભો જ રહે છે. એ જ્ઞાન તો એનું ગમે ત્યાં હોય જ છે, માટે જ્ઞાનગુણથી ગ્રહણ થાય એવો છે, માટે જ્ઞાનની મુખ્યતાથી વાત કરવામાં આવે છે. એ જ્ઞાનથી ગ્રહણ થાય છે. જ્ઞાન એનો અસાધારણગુણ છે અને એની જિજ્ઞાસા પિપાસુ હોય તો ગ્રહણ કેમ કરવો? એ પ્રજ્ઞાછીણીથી ગ્રહણ થાય છે, એને ગ્રહણ કરનારી પ્રજ્ઞા એ પોતે જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, એ બધામાં જ્ઞાન જ હોય છે.

શ્રોતા : અજ્ઞાનીને જોયને જાણતી વખતે જોયને પણ જાણનાર છું, એમ વારંવાર જોયને જાણનાર તરફ વલણ કરવું એ બરાબર છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જોય સાથે એકત્વબુદ્ધિ નહીં કરતા કે જોય સ્વરૂપ હું નથી, પણ હું તો જ્ઞાયક છું, એમ જ્ઞાયક હું જ્ઞાયક જાણનારો છું, એમ વારંવાર પણ જ્ઞાયકને ઓળખીને, એ ન થાય ત્યાં સુધી એક એને ભાવના, અને જિજ્ઞાસાથી એમ કર્યા કરે હું જ્ઞાયક છું, એ રીત નહીં પણ અંતરમાંથી ઓળખીને હું જ્ઞાયક છું, એમ એવી રીતે જો એની પરિણતિ પ્રગટ થાય, એ ક્ષણે ક્ષણે જે જે જોયો જણાય બહારમાં, અંદર વિભાવ પરિણતિ જે થઈ રહી છે. વિભાવના જે જે ભાવો આવે, હું જ્ઞાયક છું, એમ પરિણતિ અંદરમાંથી થાય, તો એ બરાબર છે, એ ન થાય ત્યાં સુધી ‘હું જ્ઞાયક છું,’ એમ ભાવના કરે અને એવા વિચારો કરે તોપણ ઠીક છે. એકત્વબુદ્ધિ તોડવાની છે, એ જોયરૂપે હું નથી, પણ હું જ્ઞાયક છું એમ. જોયરૂપે થઈ જતું નથી, જાણવાની દશામાં એ કાંઈ જોયરૂપે થતું નથી, પણ જ્ઞાયક તો જ્ઞાયક છે, પણ એને ઓળખતો નથી. જ્ઞાયકની પરિણતિ પ્રગટ નથી.

શ્રોતા : સમ્યક્ત્વજ્ઞાની પરને જાણે અને અજ્ઞાની પરને જાણે એમ બેયમાં ફેર શું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અજ્ઞાની પરને જાણે તો એકત્વબુદ્ધિ છે એને, કે જોય તે હું, અને હું જ્ઞાન છું, જ્ઞાન જુદું પડતું નથી. જે જણાય જણાઈ રહ્યું છે, એ જોયને જ્ઞાન બે જુદા નથી પડતાં, કે હું તો જાણનારો જ્ઞાયક (અને) આ જોય છે, એવું ભેદજ્ઞાન નથી અને જ્ઞાનીને તો જ્ઞાયક ધારા વર્તે છે, કે હું જ્ઞાયક છું, હું સ્વયં જ્ઞાયક છું, જોય જણાય માટે જાણનારો એમ નહીં, આ જોયો જણાય માટે હું જ્ઞાયક એમ નહીં. હું સ્વતઃસિદ્ધ જ્ઞાયક જ છું. એવી જ્ઞાયકની ધારા-એની દિશા બદલાઈ ગઈ છે. એની દૃષ્ટિ આખી

સ્વરૂપ તરફ ચાલી ગઈ છે. સ્વરૂપની દૃષ્ટિ આત્મા તરફ ગઈ છે, પછી જે જે જોયો આવે તો હું જ્ઞાયક છું, જોયરૂપે હું નથી હું જ્ઞાયક છું.

જોય જજ્ઞાય તો પણ હું જ્ઞાયક છું, સ્વપરપ્રકાશક એનું જ્ઞાન છે. પોતાને જાણે બીજાને જાણે. પોતે પોતાના અસ્તિત્વપૂર્વક પોતાની જ્ઞાયકની ધારાપૂર્વક બીજું જજ્ઞાય તોપણ હું જોય નથી, પણ હું જ્ઞાયક છું. એની ધારા-એની દિશા આખી જુદી છે. અજ્ઞાનીની દિશા જુદી છે અને જ્ઞાનીની દિશા જુદી છે જોવાની એની દૃષ્ટિ બાહ્ય છે અજ્ઞાનીની. બાહ્યદૃષ્ટિથી બધું જોવે છે અને જ્ઞાનીની દૃષ્ટિ અંતરમાં ગઈ છે, એટલે અંતર જ્ઞાયકની જ્ઞાયકને જ્ઞાયકપૂર્વક, સ્વના જ્ઞાનપૂર્વક પરને જાણે છે. ભેદજ્ઞાનની ધારાપૂર્વક, જ્ઞાતાની જ્ઞાયકતા પ્રગટ પરિણતિપૂર્વક બીજાને જાણે છે. એની દિશા આખી જુદી છે. જોવાની દિશા આખી બદલાઈ ગઈ છે.

શ્રોતા : એ ભેદજ્ઞાન બાદ કરીએ તો (જ્ઞાની અને અજ્ઞાનીની) બંનેની શૈલી એક જ છે પરને જાણવાની ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદજ્ઞાન બાદ કરવું, ભેદજ્ઞાન બાદ શી રીતે થાય? ભેદજ્ઞાનની દશા છે, એને બાદ કેવી રીતે કરાય? એની દિશા જુદી જ છે જોવાની, એની દિશા જુદી છે.. ભેદજ્ઞાન વાસ્તવિક એને બાદ કરી શકાતું નથી. જાણવાની અપેક્ષાએ કંઈ એમાં કાંઈ એની દશા નથી. એ દશા જ આખી એની ભેદજ્ઞાન છે એને બાદ કંઈ રીતે થાય? ઓલું તો એકત્વબુદ્ધિ છે, જાણવું...જાણવારૂપે જાણે છે બસ. એ તો એકલું પર ઉપર એની દૃષ્ટિ છે આને (જ્ઞાનીને) તો સ્વ ઉપર છે. સ્વને જાણે સ્વના જ્ઞાનપૂર્વક જ્ઞાયકની પરિણતિપૂર્વક જાણે એ આખું જોવાની દિશા જ જુદી છે. બેય એક થાતું જ નથી. એની પરિણતિ જુદી બે એક કેવી રીતે થાય? ભેદજ્ઞાન છે એને કાઢીને એ એક થઈ શકતો નથી. ભેદજ્ઞાન ન હોય તો એકત્વબુદ્ધિ હોય, જ્ઞાનીને એકત્વબુદ્ધિ નથી. ભેદજ્ઞાનની દિશા છે, એ એક થઈ શકતી નથી. જાણવાની અપેક્ષાએ જાણે છે કંઈ એ એની (અજ્ઞાનીની) તો કંઈ અનાદિથી જાણે છે, તો એકત્વબુદ્ધિથી જાણે છે. જાણવું તે બંધનું કારણ નથી એની એકત્વબુદ્ધિ રાગ થાય તે બંધનું કારણ છે. જાણવું...જાણવું..જાણવું એ તો એનો સ્વભાવ છે. જાણવું બંધ ન થાય. એમાં એકત્વબુદ્ધિ કરીને સ્વપરનું ભેદજ્ઞાન નથી ‘પર તે હું અને હું તે પર’ એવી એકત્વબુદ્ધિથી જાણે તે બંધનું કારણ છે. ‘રાગ તે હું અને હું તે રાગ’ એવી એકત્વબુદ્ધિનું જાણવું તે બંધનું કારણ રાગ બંધનું કારણ, એકત્વબુદ્ધિ બંધનું કારણ, જાણવું બંધનું કારણ નથી.

જાણે તો કેવળજ્ઞાની પણ જાણે, સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન કેવળજ્ઞાનીને પ્રગટ થયું છે. પોતાના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયને જાણે છે અને બીજાને જાણે છે. જાણવું બંધનું કારણ હોય તો કેવળજ્ઞાનીને બંધનું કારણ થાય. જાણવું તે બંધનું કારણ નથી. જ્ઞાન તે બંધનું કારણ નથી. આ જ્ઞાન તો આત્માનો અનંત અનંત જાણે એવો સ્વભાવ છે. જાણવામાં બધું જાણવું આવે એમાં નહીં જાણવું કંઈ નથી આવતું, એ અનંત અનંત જાણવું એ જ્ઞાનનો સ્વભાવ જ છે, એ અજ્ઞાનદશામાં એને એકત્વબુદ્ધિને લઈને એ જાણી શકતો નથી. કે પોતાને ભેદજ્ઞાનની ધારામાં અમુક પ્રકારે વીતરાગદશા નથી ત્યાં સુધી કેવળજ્ઞાન નથી, પણ એ જાણવું બંધનું કારણ નથી. જાણવું તો એને અનંત જાણે એવો એનો સ્વભાવ છે.

વીતરાગદશા થાય, રાગ છૂટી જાય તો એ જ્ઞાન વિશેષ પ્રગટ થાય છે. જ્ઞાનની નિર્મળતા થાય છે. રાગ છૂટી જાય છે. જ્ઞાન સંકોચાઈ જતું નથી. પણ રાગ છૂટી જાય વીતરાગદશા થાય, એટલે જ્ઞાનની નિર્મળતા થાય છે. જ્ઞાન દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયને, સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ રીતે ભૂત-વર્તમાન-ભવિષ્યને એક સમયમાં જાણે એવી જ્ઞાનની નિર્મળતા થાય છે. પોતે પોતાના સ્વક્ષેત્રમાં રહીને, પોતાની આનંદની દશામાં રહીને જાણે, સહજ જાણે છે. જાણવા જાતો નથી. જાણવાની ઇચ્છા નથી, તોપણ જાણે એવો એનો સ્વભાવ છે. ઇચ્છા વગર સહજ જાણે.

શ્રોતા : જાણવા છતાં એ જ્ઞાન નિર્મળ જ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાન નિર્મળ છે. જ્ઞાનમાં જાણવું એ બંધનું કારણ નથી.

શ્રોતા : ભેદજ્ઞાન થયું છે, જ્ઞાનીને એ તો બરાબર છે, પણ એ ઉપરાંત જ્ઞાની પરને જાણે છે અને અજ્ઞાની પરને જાણે છે, એમાં કંઈ ફેર છે ? એ ઉપરાંત..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એની દિશા ફેર છે, એ તો ફેર જ છે અજ્ઞાનનો તો ફેર છે, પણ જાણવામાં ફેર છે. જાણે તે જુદો રહીને જાણે છે અને ઓલો એકત્વબુદ્ધિથી જાણે છે. એ (જ્ઞાની) પોતે પોતાના જ્ઞાયકભાવને આગળ રાખીને પોતાને સ્વપૂર્વક પરને જાણે છે. તો ઓલો (અજ્ઞાની) એકલો પરને જાણે છે. ઓલો સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન તે પોતે અનાદિથી પોતાને જાણતો નથી પરને જાણે છે. પર સાથે એકત્વબુદ્ધિ છે. ઓલું તો સ્વના અસ્તિત્વપૂર્વક પોતાને જ્ઞાયક જ્ઞાયકને જાણવાપૂર્વક પરને જાણે છે સ્વ અને પર પ્રકાશક બેય સાથે જ છે. એકસાથે જ છે. ફેર છે જાણવામાં ફેર છે. પોતાને સ્વને જાણે છે સ્વને જાણવાપૂર્વક પરને જાણે છે. ભેદજ્ઞાન તો છે, પણ પોતાને જાણતો થકો બીજાને જાણે છે.

ઓલો (અજ્ઞાની) પોતાને જાણતો નથી માત્ર પરને જાણે છે. જાણવામાં પોતે પોતાને જાણે છે અને બીજાને જાણે છે બેય એકસાથે જાણે છે. ઓલો એકલો (અજ્ઞાની) પરને જાણે છે, એ ઉપયોગ ભલે બહાર જાય એનો ઉપયોગ બહાર જાય, એ પોતાની સ્વપરિણતિ છૂટ્યા વગર પોતાનું જાણવાનું છૂટ્યા વગર, પોતાની પોતાની સાથે સ્વપૂર્વક પરને જાણે છે. હું આ છું જ્ઞાયક અને એની સાથે જ્ઞેય જણાય છે. પોતાને મૂકીને ઉપયોગ એવો એકત્વ થતો નથી, કે બીજાની સાથે એકત્વબુદ્ધિ કરીને પોતાને ભૂલી જાય તેવી રીતે જાણતો નથી.

શ્રોતા : પોતાને જાણતો થકો પરને જાણે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાને જાણતો થકો પરને જાણે છે. પોતાનું અસ્તિત્વ રાખીને આ મારામાં નથી, જ્ઞેય અસ્તિ-નાસ્તિપૂર્વક બીજાને જાણે છે, કે આ જ્ઞેય કઈ જાતનું છે, એમ જાણે છે, પણ પોતાને જાણતો થકો જાણે છે. તે જાણે તો છે જ પણ પોતાનું અસ્તિત્વ રાખીને જાણે.

શ્રોતા : જ્ઞાન તો પરિણમે છે, એવી રીતે બીજા બધા ગુણો પણ અલ્પાંશે તો એ રીતે જ પરિણમતા હશે સાથે સાથે...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ બધા પોતે પોતાને જાણતો પરિણમે છે. દિશા આખી પલટાઈ ગઈ છે અને જે વિપરીત જે પરિણામ વિપરીત હોય એ બધું સ્વ તરફ થઈ ગયું છે બધા ગુણ. દર્શન એ રીતે પરિણમે, જ્ઞાન પરિણમે, લીનતા પરિણમે એ ત્રણે મુખ્ય છે, એ ત્રણે એ રીતે પરિણમે. બીજા જે જે વચનમાં નથી આવતા એ બધાં પોતે સ્વ તરફ પરિણમે છે. દિશા આખી પલટાઈ ગઈ છે પરિણતિની અને પરિણતિની દિશા પર તરફ લક્ષ કરતો ઉપયોગ તે તરફ પરિણમે છે, આ દિશા આખી પલટાઈ ગઈ છે. પોતે પોતામાં દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ છે. દ્રવ્ય તરફનું જ્ઞાન છે. દ્રવ્ય તરફની પરિણતિ લીનતા છે. પોતે જુદો ને જુદો જ્ઞાયક નિરાળો રહીને જાણે છે. નિરાળો પોતે પોતાના અંશે પોતાની શાંતિ અને એકદમ એને એકત્વબુદ્ધિ, આકુળતા થયા વગર પોતાની શાંતિ, અમુક અંશે જાળવીને, પોતાની જ્ઞાયકની ધારા, જ્ઞાયકદશા રાખીને જ્ઞાયકને જાણતો થકો ઉપયોગ બહાર જાય છે.

શ્રોતા : ગુરુદેવે કહ્યું જાણનારને જાણ એ જ્ઞાન. એ જ્ઞાનને શું કહેવું છે જાણનારને જે જાણતો નથી એને અજ્ઞાન કહે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જાણનારને જાણતો નથી. જ્ઞાન કઈ જાતનું એ અજ્ઞાન છે. જે જાણનારો છે, એને તું જાણતો નથી ને બીજાને જાણે છે ‘ઘટપટાદિ જાણતું નથી તેને

માન'. ઘટપટ જે જણાય છે, એને માને આ ઘડો છે, આ વસ્ત્ર છે, આ છે, તે છે, એ બધું બહાર જણાય આ વસ્તુ છે, તે છે, પણ એને જાણ્યું કોણે? જાણનારો કોણ છે? એ કોના અસ્તિત્વમાંથી જણાય છે? પણ ઘડો પોતાને જાણતો નથી અને હું જાણનાર છું એ કોણ જાણનારો છે? એને તું ઓળખતો નથી. એ તારું જ્ઞાન કઈ જાતનું? એ તારી અજ્ઞાનતા છે. તું જાણનારો કોણ છે? એમ જાણનારને સાબિત કરવો છે, કે તું પોતે આત્મા જાણનારો છે, એને ઓળખ. પોતાના અસ્તિત્વને તારા (પોતાના) અસ્તિત્વને તું ઓળખ. ચૈતન્યના અસ્તિત્વમાંથી જણાય છે. જાણનારો આત્મા છે.

શ્રોતા : કાર્ય તો પર્યાયમાં થાય છે, તો દ્રવ્યનું માહાત્મ્ય કેવી રીતે રાખવું? કાર્ય બધું પર્યાયમાં થાય છે, તો પછી દ્રવ્યનું માહાત્મ્ય, દ્રવ્યનો આશ્રય કરવો એ શી રીતે બને?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કાર્ય ભલે પર્યાયમાં થાય પણ એ આશ્રય તો અનંત અનંત શક્તિઓ જે આત્મામાં છે, એ પર્યાય એમાંથી આવે છે.

શ્રોતા : એ પણ વ્યવહાર છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વ્યવહાર થઈ ગયો પણ એ અનંત શક્તિનો ભંડાર અનંત મહિમાનો ભંડાર જે દ્રવ્ય છે, એ દ્રવ્ય જ પરિણમીને પર્યાય આવે છે. એ દ્રવ્ય પરિણમીને પર્યાય આવે છે, એ પર્યાય બહારથી નથી આવતી. અનંતગુણનો ભંડાર જે આત્મા દ્રવ્ય પરિણમીને પર્યાય આવે છે અને પર્યાય તો ક્ષણે ક્ષણે પરિણમે છે, એ પર્યાય અનંતકાળ જાય, તોય દ્રવ્યમાં કાંઈ એની શક્તિ ઓછી થતી નથી. લોકાલોક પ્રકાશક જ્ઞાન પ્રગટ થાય, પછી અનંતકાળ સુધી પરિણમ્યા કરે તો એ જ્ઞાનનું અંદર કાંઈ દ્રવ્યમાં ખૂટતું જ નથી, એવો શક્તિનો ભંડાર આત્મા છે. એ એવું દ્રવ્ય છે દ્રવ્ય પરિણમીને પર્યાય આવે છે, એ પર્યાય અદ્વર નથી આવતી. અદ્વરથી પર્યાય આવે તો એ પર્યાય દ્રવ્ય થઈ જાય. એ પર્યાય દ્રવ્યના આશ્રયે આવે છે. પર્યાયમાં અમુક સામર્થ્ય છે, દ્રવ્યમાં તો અનંત સામર્થ્ય છે. એ દ્રવ્યના આશ્રયે પર્યાય આવે છે. વ્યવહાર તો વ્યવહારપણે, પર્યાય તો દ્રવ્યની છે દ્રવ્યના આશ્રયે પર્યાય થાય છે.

શ્રોતા : પણ દ્રવ્ય સત્, ગુણ સત્, પર્યાય સત્ થાય પર્યાય સત્ છે, અહેતુક છે એમ પણ કહેવામાં આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ દ્રવ્યની સ્વતંત્રતા બતાવે છે. દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાય બધું સ્વતંત્ર સ્વતઃસિદ્ધ છે, એમ કહે છે. એમાં પર્યાયને દ્રવ્યનો આશ્રય નથી, એવો અર્થ નથી. દ્રવ્યને પર્યાયનો આશ્રય છે. પર્યાય છે, એ દ્રવ્યના આશ્રયે થાય છે. એની

સ્વતઃસિદ્ધ પર્યાય પણ એક સ્વતઃસિદ્ધ ગુણ સ્વતઃસિદ્ધ રહે છે, તે સ્વતઃસિદ્ધ એટલે, પણ પર્યાય એવી સ્વતંત્ર નથી, કે જેવું દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે, તો દ્રવ્ય સ્વતંત્ર તો એવી પર્યાય પોતે દ્રવ્ય થઈ જાય એવું નથી. એ પર્યાય દ્રવ્યના આશ્રયે થાય છે.

શ્રોતા : મિથ્યાત્વદશામાં કેટલાક ગુણ વિપરીતપણે પરિણમે છે, કેટલાક શુદ્ધ પરિણમે છે, એમ જે ‘આત્મધર્મ’માં આવ્યું છે કંઈ ખબર ન પડી વાત..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મિથ્યાત્વ અવસ્થામાં તો એની એનું દર્શનગુણ છે, એ દર્શનગુણ વિપરીતરૂપે થાય છે. બીજા કેટલાક અનંતા ગુણ તો શુદ્ધતારૂપે છે. ‘આત્મધર્મ’માં એવું કાંઈ.. (હિન્દી આત્મધર્મમાં) કેટલાક વિપરીત પરિણમે, ચારિત્રગુણ એવો છે જે વિપરીત થાય છે દર્શનગુણ છે, એ વિપરીત. બધા ગુણ વિપરીત નથી થાતા. કેટલાક ગુણ શક્તિ ઓછી થાય છે. જ્ઞાન પોતે એની શક્તિ અનંત છે, પણ એની અમુક એની શક્તિ ઓછી (થાય છે), કેટલાક વિપરીત થાય છે, કેટલાક એમને એમ શુદ્ધ હોય છે. ગુણ બધા એ તો શુદ્ધ જ હોય છે.

શ્રોતા : શ્રીમદ્ માં છે ને, ‘સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ.’ તો પછી સર્વગુણાંશ મિથ્યાત્વ ન થઈ જાય. મિથ્યાદૃષ્ટિ છે, તે સર્વગુણાંશ અત્યારે મિથ્યાત્વમાં પરિણમી રહ્યા છે, એમ ન થઈ શકે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને એની ભ્રાંતિમાં એમ છે બાકી બધા ગુણ વિપરીત નથી થઈ જાતા. સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ છે બધું શુદ્ધ પરિણતિ એ એની દિશા બદલાણી પોતા તરફ એટલે બધી એની પર્યાયની દિશા શુદ્ધતા તરફ થઈ, કે કારણ કે એણે દ્રવ્યનો આશ્રય લીધો એટલે દ્રવ્ય બધી પર્યાય શુદ્ધતારૂપે પરિણમે, એટલે કે જેટલી અશુદ્ધ હતી તે શુદ્ધરૂપે પરિણમી એમ જાણવો અર્થ. ‘સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ’ એટલે જેટલી અશુદ્ધતા હતી, એ બધી શુદ્ધતારૂપે પરિણમી એમ. બાકી તો જે શુદ્ધતા હતી તે શુદ્ધતા જ છે. પણ એને અનુભૂતિમાં શુદ્ધતા નહોતી એટલે ‘સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ.’ જ્ઞાનને વિપરીત કહેવાય એને ઉપચારથી વિપરીત કહેવાય છે. એમ તો મિથ્યાદર્શન વિપરીત થાય છે, એટલે એ જ્ઞાન વિપરીત કહેવાય. મિથ્યાજ્ઞાન એમ કહેવાય છે. દર્શન મિથ્યા થાય ને એટલે જ્ઞાન મિથ્યા કહેવાય. એ રીતે જ્ઞાનમાં વિકૃતિ નથી. જ્ઞાન, આ જેમ ચારિત્ર રાગ ને એક થાય છે, ને એમ વિકૃતિ તે જ્ઞાનમાં નથી... મિથ્યાજ્ઞાન દર્શનને લઈને મિથ્યાજ્ઞાન થાય, મિથ્યાદર્શન એટલે મિથ્યાજ્ઞાન એમ.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો..

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્ચા - ૨૧

શ્રોતા : બહારમાં અશુદ્ધતાના પરિણામ હોય તોપણ અંદરનું અમુક સુખનું વેદન આવે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અમુક તો સુખનું વેદન જાતું જ નથી. એવું એકત્વ આકુળતામાં થાતું જ નથી.

શ્રોતા : છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં દેહ છૂટી જાય અને ચોથા ગુણસ્થાનમાં આવી જાય તો એમની પરિણતિમાં ફેર તો પડી જતો હશે ને?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : છઠ્ઠે છૂટી જાય ને ચોથે આવે તોય એની સ્વાનુભૂતિની જે દશા છે, એનું જે અંતર્મુહૂર્તે, અંતર્મુહૂર્તે સ્વાનુભૂતિ પરિણમતિ હતી, એ ફેર પડી જાય છે એમાં. ભેદજ્ઞાનની દશા તો ઊભી છે. ચોથું ગુણસ્થાન છે એટલે, પણ એની સ્વાનુભૂતિની પરિણતિમાં ફેર છે, સ્વાનુભૂતિ જે કાણે કાણે થતી હતી, એ ફેર પડી જાય છે. ત્યારે લીનતામાં ફેર પડી જાય છે.

શ્રોતા : એમ કે ગાઢી થાય, કે એમાંય ફેર પડી જાય?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગાઢી લીનતા, જે લીનતા છે એનો લીનતામાં ફેર પડી જાય છે. જે દર્શન સમ્યગ્દર્શન છે એમાં નથી ફેર પડતો. દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ જે જોરદાર છે, એમાં નથી ફેર પડતો. ગાઢી પરિણતિ છે, પણ એની પરિણતિ જે બદલાઈ જાય છે, તો પરિણતિ અંદર જતી હતી, એ નહીં જાતા બહાર રોકાવામાં જાય. એટલે એને જે અંતર્મુહૂર્તે જે સ્વાનુભૂતિની પરિણતિ એવી થાતી નથી, એટલે પરિણતિ બહાર રોકાવામાં રહે એટલે એની લીનતા ગાઢી થઈ હોય તોય ફેર પડી જાય છે. એ હજી તો ક્ષાયિક પરિણતિ નથી ને ચારિત્રની દશા. એવો પલટો કોઈકને થાય છે. પુરુષાર્થની મંદતા હોય તો પલટો થાય છે.

શ્રોતા : આ તો દેહ છૂટી ગયો દેવલોકમાં ગયા તો ચોથું ગુણસ્થાન જ આવી જાય ને?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઈ તો એ કાણે એ કાંઈ પહેલાંથી એને ન પલટી જાય એને. એ કાંઈ પહેલાંથી મુનિની દશા હતી મુનિદશા, એ વચ્ચે કોઈકને પુરુષાર્થની મંદતા થઈ જાય તો સ્વાનુભૂતિ કાણે કાણે થતી હોય એમાં ફેર પડે, વચમાં કોઈની પુરુષાર્થની

મંદતાએ. પરિણતિ બહાર જાય અને એને ઓલી જે સ્વાનુભૂતિ અંતર્મૂર્ત થાય એમાં ફેર પડે. પણ દેહ છૂટ્યા પછી જે દેવલોકમાં જાય એને કાંઈ સમાધિમરણ વખતે એને ફેર નથી પડતો. એને છઠ્ઠું-સાતમું ગુણસ્થાન ઠેઠ સુધી એને અંદર સમાધિપૂર્વક દેહ છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને અંતર્મૂર્ત અંતર્મૂર્ત સ્વાનુભૂતિમાં ઝૂલતા ઝૂલતા દેહ છૂટે છે. એ તો અહીં ભવ પલટાયા પછી પરિણતિમાં ફેર પડે છે. અહીંથી ફેર નથી પડી જાતો. અહીંથી એનું ગુણસ્થાન બદલી નથી જાતું. અહીં તો એની પુરુષાર્થની ધારા એમને એમ હોય છે. અહીં નથી ફેરવાતું દેહ બદલાય છે ન્યાં ફેર પડે છે.

શ્રોતા : ત્યાં જે ફેર પડે છે, એમાં ચોથું ગુણસ્થાન આવી જાય છે દેવલોકમાં ગયા પછી. ત્યાંય એની પરિણતિની ગાઢપતામાં ફેર તો પડી જાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એની ગાઢપમાં ફેર પડી જાય. ગુણસ્થાન પલટાઈ ગયું, મુનિની દશા નથી. મુનિ તો ચોથે ગુણસ્થાને એ તો એની ગતિ સાથે એવો સંબંધ છે. આ તો ક્ષયોપશમ ચારિત્રદશા હતી. ક્ષાયિક પરિણતિ હોય તો કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય. તો પુરુષાર્થની ધારા એકદમ ક્ષયોપશમ હતી એ પલટાઈ જાય છે, પણ અંદર જે પોતે જે મુનિદશા પાળી છે, અંદર એની પરિણતિમાંથી કાંઈ જાતું નથી. તો બીજા ભવ પછી પરિણતિ એની (બદલાય છે), પુરુષાર્થ કરે એટલે સહજ થઈ જાય છે, બીજા ભવમાં. જે અંદર ગાઢપતા કરીને જે ચારિત્રદશા પાળી છે, એ પાછું દેવલોકનો ભવ પૂરો થાય ને પછી બીજા ભવમાં આવે ત્યાં એને પુરુષાર્થ કરે એટલે પાછી એ દશા આવી જાય છે.

દેવલોકમાં તો પ્રકાર જ એવો છે ન્યાં તો આ મુનિપણું લઈ શકાતું જ નથી. મુનિદશા આવતી જ નથી. એને શુભભાવથી જે પુણ્ય બંધાણું એમાં દેવભવ વચ્ચે આવી જ જાય છે, જો કેવળજ્ઞાન ન થાય અને મુનિઓને જે વચ્ચે શુભભાવના આવે એમાંથી આયુષ્ય બંધાય છે. આયુષ્યનું એ તો દેવભવનું આયુષ્ય બંધાય છે અને એ શુભભાવને લઈને આયુષ્ય બંધાણું છે. અહીંયા એટલું રોકાવાનું થઈ જાય છે. એકદમ પુરુષાર્થની ધારા ઉગ્ર થઈ, વચ્ચે વિસામાનો પ્રકાર, એ શુભભાવને લઈને એ આવી જાય છે. શુભભાવથી આયુષ્ય બંધાય છે અને અહીં આયુષ્ય પુરું થઈ ગયું અને આયુષ્ય બંધાઈ ગયું એટલે ન્યાં વિસામો થઈ ગયો, એની સાધકદશાને ન્યાં એ સાધકદશા પ્રગટી છે, મનુષ્યભવ આવે ત્યારે આગળ જાય છે.

શ્રોતા : નિર્વિકલ્પદશા વખતે દેહ છૂટે એવું બને કે સવિકલ્પદશા વખતે બને છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવો કાંઈ નિયમ નથી હોતો. જે મુનિઓને સમાધિમરણ છે, એને નિર્વિકલ્પદશા હોય તો પણ છૂટે કોઈપણ જે દશા હોય એમાં છૂટે પણ એની ધારા તો એવીને એવી ચાલુ હોય છે. છૂટે-સાતમે ગુણસ્થાને ઝૂલતાં-ઝૂલતાં દેહ છૂટે છે. નિર્વિકલ્પદશામાં છૂટે કે સવિકલ્પદશામાં છૂટે એવો કાંઈ નિયમ નથી આવતો. એ ચારિત્રદશામાં દેહ છૂટી જાય છે.

શ્રોતા : પૂર્વે આરાધના કરી હોય દેહ છૂટી ગયો હોય પછી બીજા ભવે ફરીથી તત્ત્વની વાત સાંભળે તો એને જેટલી આરાધના કરી હોય અથવા જેટલો નિર્ણય કર્યો એટલો નિર્ણય પાછો જલ્દી થઈ જાય એવું કાંઈ ખરું કે એવું કાંઈ નિયમ ન હોય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : થઈ જાવાનું એવું કારણ બને અંદર એવી યોગ્યતા, ઊંડા સંસ્કાર ને એવી આરાધના કરી હોય તો એકદમ તરત અંદરથી થઈ જાય, એવી જાતનો પુરુષાર્થની ગતિ હોય, તો થઈ જાય એને. એ સાધન બને છે. સંસ્કારો હોય એ સાધન બને છે, પણ એને વ્યવહાર સાધન કહેવામાં આવે છે. નિશ્ચયથી પોતે પોતાનું સાધન છે.

શ્રોતા : પણ જેટલા અંશે નિર્ણય કર્યો હોય તેટલા અંશે ફરીથી નિર્ણય કરવાનું સહેલું પડે એમ ખરું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને સાધન કહેવાય વ્યવહારે. પછી પોતે ક્યાંય રોકાઈ ગયો હોય એ જુદી વાત છે ક્યાંક રોકાણો, બાકી વ્યવહારે એને સાધન કહેવાય છે. એ પોતાની યોગ્યતા ઉપર આધાર રાખે છે. પોતે જ ક્યાંક રોકાઈ જાય પુરુષાર્થની મંદતાથી, ક્યાંક તો એ એને કાંઈ કારણ નથી લાગુ પડતું, પોતે જ રોકાઈ જાય તો જુદી વાત છે, બાકી એને સાધન કહેવાય વ્યવહારે સાધન કહેવાય. યથાર્થ કર્યું હોય તો. ઉપલક ઉપલક કર્યું હોય તો કાંઈ, ... યથાર્થ કર્યું હોય અને ઊંડું હોય તો એને વ્યવહાર સાધન કહેવામાં આવે છે. કે જે અંદર કારણ બને એવું યથાર્થ હોય તો એને વ્યવહાર સાધન કહેવાય છે. પોતે પુરુષાર્થ કરે તો સહેલું પડે એમ વ્યવહારથી કહેવાય છે. બાકી પોતે જ પોતાની પુરુષાર્થની મંદતાથી ક્યાંક રોકાઈ જાય તો પોતે એ સ્વતંત્ર છે.

શ્રોતા : એવી રીતે કોઈ જીવને સમક્ષિત થઈ છૂટી ગયું હોય અને પછી ચાર-પાંચ ભવ જતા રહ્યા હોય પછી એને એ આરાધના કરે તો એમાં એને પાછો પલટો (આવે) ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને સાધન કર્યું હોય વ્યવહારે એ તો કહેવાય છે, ને એકવાર જેને સમ્યગ્દર્શન થઈ ગયું, એની પરિણતિ સ્વધર તરફ વળી એ અવશ્ય,

અવશ્ય પુરુષાર્થ કરીને એને મોક્ષ થવાનો જ છે. પણ એકવાર જે પરિણતિ એકત્વ પરિણતિ અનાદિની હતી, એકવાર પોતામાં ઉત્કૃષ્ટમાં ઉત્કૃષ્ટ, અર્ધ પુરુષાર્થ પરાવર્તને અવશ્ય, એ પુરુષાર્થ કરીને પોતા તરફ વળવાનો છે. એકવાર પરિણતિ પોતા તરફ એની પરિણતિની ગતિ આવી ગઈ તો પછી એને સ્વઘર તરફ વળી, અવશ્ય વળવાની છે. એમ એ ચાર-પાંચ ભવે ગમે એ રીતે એને પુરુષાર્થની ગતિ હોય, એ પ્રમાણે પોતે વળે છે. પણ એકવાર પોતા તરફ આવ્યો એ અવશ્ય વળવાનો જ છે. એકવાર પોતા તરફ આવ્યો એ પણ એને સાધન બને છે, એ પણ વ્યવહારથી સાધન કહેવાય છે. એકવાર વળ્યો એ અવશ્ય વળવાનો છે. એકવાર પરિણતિ પોતા તરફ આવી એ અવશ્ય પરિણતિ (પોતા તરફ) આવવાની છે. તો એટલે એ પરિણતિ એને વાળી દે છે, એમ નથી, પણ પોતે પુરુષાર્થ કરે ત્યારે વળે છે. પોતે પુરુષાર્થ કરે તો ફરીવાર પોતા તરફ એ આવે છે. પણ એ અવશ્ય આવવાનો છે. એકવાર પરિણતિ પોતા તરફ દોડીને ગઈ એ અવશ્ય પોતા તરફ આવવાનો છે.

પણ પુરુષાર્થ તો પોતાને જ કરવાનો રહે છે. પોતે એમ આવે કે એ મને આ ઊંડા સંસ્કાર પડ્યા, અથવા એકવાર આ એકવાર થઈ જાય તો હવે પછી એની મેળાએ થાશે એમ નથી થાતું. પોતે પુરુષાર્થ કરે તો થાય છે. પુરુષાર્થ કરે તો એ સાધન કહેવાય છે. કરનારને પોતાને જ અંદર એમ થાય છે, કે હું પુરુષાર્થ કરું, વિભાવથી છૂટે પડું, આ વિભાવ મારો સ્વભાવ નથી. હું સ્વભાવને ગ્રહણ કરું, પુરુષાર્થ કરું એવી જાતની ભાવના, એને પોતાને થાય ત્યારે એ થાય છે. એમને એમ નથી થઈ જાતું.

શ્રોતા : જ્ઞાની થઈ ગયા પછી પુરુષાર્થ તો સહજ જ થયા કરે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાની થઈ ગયા પછીની વાત નથી. એકવાર થઈ ગયું પછી પડી ગયું એની વાત છે. જ્ઞાની થઈ ગયા પછી તો એનો પુરુષાર્થ સહજ છે. આ તો જે પાછો પડ્યો છે, એને પોતે પાછો પુરુષાર્થ કરે, ત્યારે એ પાછો પોતા તરફ આ જ્ઞાતાધારા પ્રગટ કરું. જે જ્ઞાની છે, એને તો સહજ છે, એની પુરુષાર્થની ધારા સહજ છે, એમ નથી, કે પુરુષાર્થ કેમ કરું? એને પુરુષાર્થ ચાલુ જ છે, એને પોતા તરફ પુરુષાર્થની ગતિ આવ્યા વગર રહેતી જ નથી. વિભાવથી છૂટે પડ્યો અને જ્ઞાયકધારા પ્રગટ થઈ એનો પુરુષાર્થ પોતા તરફ રહે છે. સહજ એટલે કોઈ કરી નથી દેતું, એની પુરુષાર્થની ગતિ પોતા તરફ જ એ જાય છે. એને એટલી બધી અંદરથી પોતા તરફની દૃઢતા, પ્રતીતિ એને રુચિ એટલી બધી છે, કે એની પરિણતિ પોતા તરફ જાય જ છે. એ સહજ પુરુષાર્થ છે જ્ઞાયકની ધારા પરિણમે છે, ત્યારે પોતાના દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ, એનું

જ્ઞાન અને જ્ઞાયકની ધારા, એમાં લીનતા ઉપર છે એના તરફ પુરુષાર્થની ગતિ, કેમ આગળ જાવું, એવી જાતની ભાવના, ક્યારે વીતરાગદ્વેષ આવે, ભાવના ભાવે જ છે ક્યારે મુનિદ્વેષ આવે પણ જે એનો પુરુષાર્થ હોય, તે પ્રમાણે પુરુષાર્થની ગતિ જ્ઞાયકધારાની તો જ્ઞાનીને ચાલ્યા જ કરે છે.

શ્રોતા : તોય માતાજી પહેલી વાર પુરુષાર્થ કરવો પડ્યો હોય અને એકવાર પડી જતો હોય બીજાવાર કરતો હોય એમાં કાંઈ સમય ઓછો નહીં થતો હોય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ઓછો વધારે એનું કાંઈ નહીં એ પોતે જ્યારે તૈયાર થાય ત્યારે એ ઓછો કે વધારે કરનારને એ કાંઈ લક્ષ હોતું જ નથી. હું મારા તરફ જાઉં અને પુરુષાર્થ કરું એવી ભાવના એને રહે છે. એકવાર પરિણતિ પોતા તરફ ગઈ અને સહેલું થાય એટલું વ્યવહારથી કહેવાય છે. બાકી જ્યારે કરે ત્યારે પોતાને જ કરવાનું છે. એને ઓછી મહેનત કરે, ઓછી મહેનત, બધો વ્યવહાર કહેવામાં આવે છે. વ્યવહારથી કહેવાય એને સહેલું પડે. એકવાર પરિણતિ પોતા તરફ ગઈ એને પછી સહેજે જાય છે, એમ. બાકી જ્યારે કરે ત્યારે પોતાને કરવાનું છે.

અનાદિથી ન પામ્યો હોય અને તોય ભગવાનના સમોસરણમાં જાય તો કોઈ અંતર્મુહૂર્તમાં પણ, પુરુષાર્થ કરીને એકદમ પોતા તરફ ચાલ્યો જાય છે. અને કેટલાક પુરુષાર્થ કરીને જાય છે. લાંબો કાળ થાય ત્યારે થાય છે, એટલે એમાં કાંઈ એવું નક્કી નથી હોતું કે કેટલા કાળે થાય, કે થોડાકાળમાં એકદમ પુરુષાર્થ થઈ જાય. બીજાં લાંબેકાળે ધીમો ધીમો પુરુષાર્થ કરે, એટલે એવું કાંઈ નથી વધારે, ઓછો એ તો એની પરિણતિ ઉપર આધાર રાખે છે. સહેલું પડે એ તો પોતાને સમજવાનું છે બાકી જ્યારે કરે ત્યારે પોતાને જ કરવાનું છે.

શ્રોતા : સહેલું અઘરું એ ક્યાં જોવે છે ?.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જોતો જ નથી સહેલું અઘરું, એ પોતાને એકદમ પોતા તરફની રુચિ લાગે, અને હું મારા તરફ જાઉં, આ જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરું આ વિભાવ તે મારો સ્વભાવ (નથી) એનાથી એને એકદમ વિરક્તિ આવી જાય છે અને પોતા તરફની એકદમ રુચિ થઈ જાય છે. એ કાંઈ સહેલું અઘરું જોતો જ નથી. પોતાની દૃઢ પ્રતીતિ આજ મારો સ્વભાવ, ને આજ મારું સ્વધર, એના સિવાય ક્યાંય પોતાને રુચતું નથી. એની જ મહિમા આવે છે. બીજી બધી મહિમા છૂટી જાય છે. ઉતાવળથી કાંઈ થતું નથી કાંઈ આકુળતાથી થાતું નથી. એ તો ધીરજથી થાય છે. એની ભાવનામાં આકુળતા થઈ જાય તો એ આકુળતાને કારણે થાતું નથી કાંઈ. અંદર ધીરજ રાખવી અને પોતે પોતાનો

માર્ગ કરે અંદર જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે આ ચૈતન્ય તે હું, આ હું નથી. એમ વારંવાર ક્ષણે ક્ષણે એને લક્ષમાં લે, એની તરફ પરિણતિ કરે, ને પ્રતીતિ દઢ કરે તો થાય. આકુળતા આકુળતા કરવાથી કાંઈ થાતું નથી. કે ઉતાવળથી ઝટ કરી લઉં, એમ વિકલ્પ કરવાથી એમ ઝટ કરી લઉં એમ પણ થાતું નથી. એ તો, પોતા પોતા તરફ એનો જે માર્ગ છે, એ માર્ગથી કરે તો થાય, કે હું જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરું, આ વિભાવથી છૂટો પડું, જ્ઞાયક સ્વભાવને ગ્રહણ કરું, એમ એનો માર્ગને રસ્તો કરે તો થાય. આકુળતા કરવાથી થાતું નથી.

એની ભાવનાને લઈને આકુળતા ને ઉતાવળ થાય પણ એનાથી થાતું નથી, થાય, તો પોતે સ્વભાવ ગ્રહણ કરે તો થાય. સ્વભાવમાં આકુળતા નથી અને પોતાનો સ્વભાવ જ છે. એ કાંઈ બીજું નથી. એટલે સ્વભાવ પોતાને સુખરૂપ હોય છે, એ કાંઈ આકુળતારૂપ હોતો નથી. પરપદાર્થ છે, એ તો પર છે, એને બહારથી લાવવા-મૂકવાનું બહારથી રહે છે, એ આકુળતાનું કારણ થાય. એ પોતાની સાથે જ પોતે છે. એ કાંઈ આકુળરૂપ નથી.

શ્રોતા : આપે એમ કીધું કે અમુક ગુણો ઓછા છે અમુક ગુણો વિપરીતરૂપે છે, એમાં શ્રદ્ધાને વિપરીત છે, એમ કીધું અને જ્ઞાન ઓછું છે, એમ કીધું, બહુ ગમ્યું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શ્રદ્ધા વિપરીત છે, ને જ્ઞાન ઓછું છે. જ્ઞાન અને એના ઉપર આરોપ આવે છે વિપરીતતાનો. શ્રદ્ધા વિપરીત એટલે જ્ઞાન વિપરીત એવું જ્ઞાન વિપરીત નથી જ્ઞાન ઉણું છે. મિથ્યાજ્ઞાન કહેવાય છે. શ્રદ્ધા મિથ્યા એટલે જ્ઞાન મિથ્યા કહેવાય છે. જ્ઞાનમાં દોષ નથી. જ્ઞાન શ્રદ્ધાને લઈને જ્ઞાનને મિથ્યા કહેવાય છે.

શ્રોતા : અનાદિનું રખડવાનું બંધ થઈ ગયું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનાદિનું રખડવાનું બંધ થઈ ગયું. જે જોઈતું હતું એ મળી ગયું. પોતાને જે જોઈતું હતું એ મળી ગયું, દ્રવ્ય અનાદિનો પોતે એકત્વબુદ્ધિમાં ફરતો હતો કાંઈ એને દિશા સૂઝતી નથી. એમાં એને દ્રવ્ય ગ્રહણ થાય, પોતાના ચૈતન્યનો સ્વભાવ ગ્રહણ થાય એને મુક્ત એ જુદું લાગે. આ રહ્યો આત્મા પોતે આત્મા પોતે જ છે, આત્મા જેને મુખ્ય આગળ ઉર્ધ્વપક્ષે ગ્રહણ કરાય, એટલે એને તો મુખ્ય શાંતિ એને થઈ જાય છે. મુક્તિનો માર્ગ, આનંદનો શાંતિનો માર્ગ, આત્મદેવ મળી ગયા પછી એને શું જોઈએ?

શ્રોતા : બહારમાંય ખુમારી હોવાની આમ લાગે સિંહ જેવા, બહારની ખુમારી ગુરુદેવ ઉપર જાણીને બહારમાં એમ લાગે ખુમારી બહુ આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ તો એની વાણીમાં કાંઈ જુદો આવે, અંદર આત્મા અનુપમ સમજાણું હોય એ વાણી ગુરુદેવની એવી હતી કોઈ અપૂર્વ અનુપમ હતી,

વાણીમાં પણ એટલું જોર આવે. એટલે કહેવાય છે, ને ગુરુદેવની પ્રત્યક્ષ વાણી એ જીવને સમજવાનું કારણ બને છે. જેને ચૈતન્ય પ્રગટેલો હોય એની વાણી સમજવાનું કારણ બને છે.

શ્રોતા : આપે ગયે વખતે કીધું હતું ગુરુદેવની વાણી માત્ર સમજણ નથી આપતી રુચિ પણ કરાવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિ કરાવે છે એવી એમની વાણી હતી. આત્મા તરફ રુચિ ઉત્પન્ન થાય, એવી એની વાણી હતી. એમ કાંઈ જુદી જ રીતે બધું માર્ગ આખો સ્પષ્ટ કરે છે ગુરુદેવ. એમને કહેવાના રહસ્યો બધા ઊંડા હતા.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો..
માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્ચા - ૨૨

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું તો અનંત શક્તિથી ભરેલો ચૈતન્ય તત્ત્વ છું એમાં આવડે ન આવડે એ તો એક ક્ષણ ક્ષણની વાત છે, આ તો અનંત શક્તિથી ભરેલો આત્મા, અનંત અનંત એ તો જ્ઞાનસ્વભાવ એનો અનંત છે. એની આગળ એક જરાક હોય, એ તો એકદમ, એ તો અલ્પ છે. પણ હું તો અનંત શક્તિથી ભરેલો આત્મા છું, એ સ્વભાવને મારે ગ્રહણ કરવો એ જ મારું પ્રયોજન છે. એમાં જરા રોકાવું પ્રયોજન નથી, હજી તો કરવાનું ઘણું બાકી છે, આ તો ક્યાંય છે નહીં અને

શ્રોતા : ખરેખર તો જેને સાચી રીતે કહેવામાં આવે જ્ઞાન નથી છતાંય અંદરમાંથી

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ એ એને પોતે આ સમજીને કે હું તો અનંત શક્તિથી ભરેલો આત્મા છું, એને મારે ગ્રહણ કરવો છે; એમાં આ રોકાવું એ તો કોઈ આત્માર્થીને-આ મારે પ્રયોજન આત્માનું સાધવાનું છે. એમ જરાતરામાં રોકાઈ જાવું,

એ કાંઈ આત્માર્થીનું કાર્ય નથી એમાં આત્માનું પ્રયોજન જ્યાં સધાય, કે આત્મા તરફ લક્ષ (જાય), અનંત શક્તિથી ભરેલો આત્મા, મને કેમ ગ્રહણ થાય એમ. એટલે એ જાતના વિકલ્પને ગૌણ કરતો જાય કે મારો સ્વભાવ નથી, હું તો એનાથી જુદો. કોઈ જાતના વિકલ્પ, કે કોઈ જાતના ભાવોમાં રોકાવું એ મારો સ્વભાવ જ નથી. એનાથી પોતે પોતાનો સ્વભાવ જુદો છે, એનું ભેદજ્ઞાન કરીને, ભેદજ્ઞાન યથાર્થ ન થાય, તો એની ભાવના કરીને, કે મારે તો એક આત્માનું જ પ્રયોજન છે બીજું કાંઈ પ્રયોજન નથી. કોઈ વાત સમજવી, જાણવી એક આત્મા માટે જ છે. અનંત રસવાળો, કે જે અનંતાનુબંધી કહેવાય છે, એવી જાતના ભાવો કે જે આત્માને આત્માના સ્વભાવને ઓળખવામાં રોકે એવા એવા ભાવોની એકત્વબુદ્ધિ ન થવી જોઈએ, કે એનો રસ તોડીને હું તો અનંત શક્તિથી ભરેલો આત્મા છું.

માત્ર મોક્ષની જ મારે અભિલાષા છે બીજી કાંઈ મારે અભિલાષા નથી. એક આત્મા સિવાય મારે કાંઈ જોઈતું નથી. બધું આ વિચારો વાંચવું બધું, એક આત્માના પ્રયોજન માટે છે. એમાં જે અનંત જ્ઞાન જ્યાં પૂર્ણ ભરેલું છે, જે લોકાલોકને જાણવાનો સ્વભાવ જેમાં ભરેલો છે, એવો આત્મા એની સાથે તો આ કાંઈ નથી. માટે હું તો અનંત શક્તિથી ભરેલો આત્મા, એ આત્માનું પ્રયોજન, એ આત્માને મારે ઓળખવો છે અને ઘણું દૂર જવાનું છે. ઘણું ઊંડું જવાનું છે. ઊંડાણથી અનંત શક્તિ સ્વરૂપ આત્મા એને ગ્રહણ કરવો છે, એમાં કોઈ વિકલ્પમાં રોકાવું એ આત્માર્થીનું કાર્ય નથી. એ વિકલ્પ આવે એને તોડીને પોતે આઘો જાય છે.

શ્રોતા : વિકલ્પમાં રોકાવું અને એમાં લાભ માનવાનું....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : લાભ માનવો..એમાં એકત્વબુદ્ધિ કરવી કે એમાં આ ઠીક છે, એવું નહીં માનતા આ બરાબર નથી, આ ભાવ બરાબર નથી. હું તો અનંત શક્તિથી ભરેલો આત્મા છું એમ. મારે મારા આત્માના પ્રયોજનનું પોષાણ, આત્માનું જ મારે પ્રયોજન છે. વારંવાર કરે તો ઓલો ભાવ એને ગૌણ થઈ જાય છે. એ ભાવ નિઃરસ થઈ જાય.

શ્રોતા : જ્યારે બહારમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની એ સિવાય બીજા સાથે શું પ્રયોજન ?

.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બીજા સાથે શું પ્રયોજન? એક આત્માનું પ્રયોજન ને બહારમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનું પ્રયોજન, એ સિવાય તારે જગતમાં કોઈ સાથે પ્રયોજન નથી. એ તો બધું હાલ્યા જ કરે છે સંસારમાં. ઓલામાં આવે છે ને, પ્રભુ તમારા સિવાય મારે કોઈ સાથે પ્રયોજન ન રહે, એક જિનેન્દ્રદેવનું પ્રયોજન છે, અંતરમાં આત્માનું

પ્રયોજન છે, બીજું કાંઈ પ્રયોજન મને નથી. એટલે જિનેન્દ્રદેવમાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર બધું આવી જાય છે.

શ્રોતા : આલોચના અધિકારમાં આવે છે ને ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આલોચના અધિકાર આવે છે, ને એ. આ વાંચનના, વિચારના, મહિમાના એ બધા આત્માના પ્રયોજન છે. જે જાણવાના વિશેષ સ્વાધ્યાય કરવાના એ બધા આત્માના પ્રયોજનને અર્થ છે.

શ્રોતા : આ લક્ષે તો કર્મ મોળું પડી જાય..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો મોળું પડી જાય. ને આત્મામાં જાય છે.

શ્રોતા : સ્વાધ્યાયથી મને કંઈક આવડે છે, એ ક્યા કરે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પ્રયોજન નથી, પ્રયોજન આત્માના પ્રયોજન માટે છે. આત્મા કેમ ઓળખાય, આત્માનું સ્વરૂપ કેમ ઓળખાય ? એ ન ઓળખાય ત્યાં સુધી એ જ્ઞાન કરે વિશેષ જ્ઞાન કરે, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયનું પણ એ આત્માના પ્રયોજન માટે છે.

શ્રોતા : ધીરો થઈને પકડ. જ્ઞાનને સૂક્ષ્મ કર, ટકી રહે, ભલે અનુભવ પહેલાં ટકી રહેવાનો પ્રયત્ન કરાવનારને આટલું કરીને

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધીરો થઈને અંદર જાય, હું આત્મા છું મારો સ્વભાવ શું ? મારા ગુણો શું ? બધો અંદર ધીરો થઈને, એને આકુળતા કર્યા વગર અને, એક અંતરથી સ્વભાવ શું છે, એને સૂક્ષ્મ ઉપયોગ કરીને ગ્રહણ કર.

શ્રોતા : ... જ્ઞાયકને ઓળખીને ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હા, અંતરમાં ઓળખીને...

શ્રોતા : અનુભવ પહેલાં પણ ભાવભાસન થઈ શકે છે, ને જ્ઞાનની પરિણતિથી આત્માનું સામાન્ય તો ભાવભાસન થઈ શકે છે, એ વાત તો વિશેષ આમ ખ્યાલમાં આવતો નથી, કે અનુભવ પહેલાં કઈ રીતે થઈ શકે ? અનુભવ પહેલાં પણ એમ કે જ્ઞાન...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલા એને ભાવ ગ્રહણ થાય એના લક્ષણથી, એની પ્રતીત કરે પછી એમાં ઠરે છે.

શ્રોતા : આપના શ્રીમુખેથી સાંભળ્યું હોય અને પછી આવી રીતે ફરીને વાંચવાનું થાય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવાનું પોતાને છે, અનાદિથી બહાર છે, એને પલટો પોતા તરફ આવે એ, પોતે વારંવાર એનો અભ્યાસ કરે તો થાય. આત્મા સાધવો છે, એમાં

આ શું, આ તો એક જરાકમાં એક રોકાઈ ગયો હતો, કરવાનું તો કેટલું અંદર અનંતું.. અનંત કરવાનું બાકી છે એને તો.

શ્રોતા : સાધકને શુદ્ધ સ્વભાવના આશ્રયે નિર્મળ અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય સુખ આ બધું પ્રગટ થાય છે, છતાં એની અધિકતા એને આવતી નથી. તને તો કાંઈ પ્રાપ્ત થયું નથી ને વાત વાતમાં પોતાની અધિકતા આવી જાય છે. કેટલો પુરુષાર્થ માગે છે, એ જાતનો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વારંવાર એ પુરુષાર્થ કરવો. અધિક જાણે આત્મને, આ આત્મા અધિક છે. આત્મા અધિક, તો ઈ તો એના સ્વભાવથી અધિક, એ કાંઈ એમાં વિકલ્પ નથી હોતો કે આત્મા અધિક છે. આત્મા અનંત શક્તિથી ભરેલો છે. સાધકને કરવાનું હજી અનંત છે, તો પહેલાં તો કેટલું કરવાનું, સાધકને કરવાનું અનંત છે. સમ્યગ્દર્શન પછી કરવાનું છે. મુનિઓને પણ કરવાનું છે. કેવળજ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી તો બધું અધુરું જ છે.

શ્રોતા : રુચિ હોય છે, એટલે એ ક્યાંય રોકાતા નથી અને આ જીવને જાગૃતિ એ જાતની નથી, એટલે નાની-નાની વાતોમાં રોકાઈ જાય છે પોતાની રુચિ નથી એટલે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ એ પોતાની ભાવનાથી આત્માની જિજ્ઞાસાથી એમાંથી છૂટી શકે છે. આત્મા તરફના પ્રયોજન, ને આત્મા તરફના વલણથી એ છૂટી જાય છે.

દેવના દ્વારે કરેલા ભાવ વજ્રલેપ જેવા છે. કોઈને કાંઈ વિચાર નથી આવતો. અત્યારે પંચમકાળમાં જન્મ થયા, ભગવાનના તો વિરહ પડ્યા, સાક્ષાત્ ભગવાનના તો દર્શન નથી. ભગવાન કેવળજ્ઞાની સાક્ષાત્ બિરાજતા હોય, તીર્થંકરદેવ, એના દર્શન તો પંચમકાળમાં દુર્લભ થઈ પડ્યા છે. ભગવાનના દર્શન દુર્લભ, અને પ્રતિમાજીનો વિરોધ કરવો એ તો બહુ પરિણામથી એ જાતનું...

શ્રોતા : પક્ષબુદ્ધિમાં આવીને આ દુર્લભ પણ જ્યારે એના ફળ જ્યારે આકરા આવશે ત્યારે એને ખ્યાલ આવશે કે આ ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ‘બંધ સમય જીવ ચેતીએ ઉદય સમય શા ઉચાટ.’ બંધ સમય ચેતી લેજે પછી, ઉદય આવે ત્યારે ઉચાટ કરવાનું પછી રોવું આવે તો બંધ કેવી રીતે થાય છે, એ તો વિચાર કર એમ. આવા સ્વતંત્ર દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે, એની માન્યતા કરાવાનો અધિકાર છે, પાત્રને દિગંબર માર્ગની પરંપરાને કાંઈ વાંધો નથી આવતો.

શ્રોતા : આત્માર્થી હોય તો આવું કૃત્ય ન કરાય. ભગવાનને મંદિરમાં બિરાજમાન કરવાનો વિરોધ તેઓ ન કરી શકે. જો થોડીઘણી પણ આત્માર્થીતા એનામાં હોય તો. તો આત્માર્થીતા પણ ક્યાં રહી અને ન્યાય પણ ક્યાં રહ્યો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક જાતનો પક્ષ થઈ જાય છે. પંચમકાળમાં સંત, સંતપુરુષ આવા મહાપુરુષ મળવા દુર્લભ છે ગુરુદેવ જેવા. બધું દુર્લભ એવા પંચમકાળમાં જન્મ થયો, એમાં ગુરુદેવ મળ્યા, એમા આ પ્રતિમાજી ને ભગવાન એનો માર્ગ ગુરુદેવે સ્થાપ્યો છે, એને એ ઉપર ક્યાંય પરિણામ શું આવે એ વિચારવા જેવું છે.

શ્રોતા : દુર્લભમાં દુર્લભ વસ્તુ આ કાળમાં એને મળી, છતાં અહીંયાથી એ પાછો પડે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કેટલાક ઓલા અન્યભક્તોને એવું લાગે છે, કે આ તમે શું કરો છો. ઓલાએ કીધું પચીસમાં તીર્થંકર કહો છો, (સાવ ખોટો) ખોટું બતાવ્યું છે.

શ્રોતા : એ તો જેના આગળ આપણે ખુલાસો કરીએ છીએ ત્યારે કહે કે ૨૫મા તીર્થંકર અમે માનતા નથી પચીસમાં હોય જ નહીં જૈનદર્શનમાં.

શ્રોતા : એમાં આવે છે, કે પત્થરમાં એમ કે કોતરાઈ ગયા હોય ભૂતકાળના અને ભાવિકાળના બેય પ્રવચનસારમાં આવે છે. (જ્ઞાનમાં કોતરાય ગયા હોય)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભવિષ્યમાં થવાના એને વર્તમાન જ જુએ છે. ગયાકાળ થઈ ગયા એને વર્તમાન જોવે છે. જે વીતી ગયું હોય એને વર્તમાન જાણે છે. વીતવાનો હોય છે, એને વર્તમાન જાણે છે. પ્રત્યક્ષની જેમ.

શ્રોતા : જે કાંઈ થયું વર્તમાનકાળરૂપ છે ને હજી

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગયાકાળની ને વર્તમાનની પર્યાયો, હજી ભવિષ્યની પર્યાયો વર્તમાનની, ગયા કાળની પર્યાયો એ તો હવે થાવાની જ છે ઓલી થઈ ગઈ છે. જોવાનું તો વર્તમાનમાં જ છે. વર્તમાન જે આત્મા અનાદિ અનંત છે, વર્તમાન જ્ઞાયક છે વર્તમાન જ્ઞાયક છે એને. ત્રણેકાળને ભેગા કરો એ ત્રણ કાળ ઉપર નજર, ત્રણકાળ તો અત્યારે વિદ્યમાન અવસ્થામાં નથી. ત્રણ કાળ ઉપર નજર નાખીને, ગયા કાળે હોય છે, એમ નજર નાખવાની એમ જરૂર નથી. એ બધી યોગ્યતા વર્તમાનના જીવમાં જ છે.

શ્રોતા : દ્રવ્યની એવી યોગ્યતા થઈ, કે ભવિષ્યકાળની પર્યાય પણ અત્યારે સ્થાપી શકાય એવી દ્રવ્યમાં વર્તમાન યોગ્યતા છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : યોગ્યતા છે. ભવિષ્ય તીર્થંકર થાવાના હોય તો અત્યારે તીર્થંકર છે એવી દ્રવ્યમાં યોગ્યતા છે. એને જાણી શકે છે. વર્તમાનમાં એવી યોગ્યતા છે જીવમાં કે જાણે ભવિષ્યે જે થવાનું હોય એ વર્તમાન જાણી શકે છે. ગયે કાળે થઈ ગયું હોય એ વર્તમાન જાણી શકે છે. એવી દ્રવ્યમાં એક જાતની યોગ્યતા છે. એ એવી રીતે જોય થઈ શકે છે. એવો જ્ઞાનને સંબંધ છે, જોવા માટે ભવિષ્યે થાય ત્યારે જાણે

વયું ગયું એટલે ન જાણે એવું નથી. એવી વર્તમાનમાં જ એવી યોગ્યતા એ દ્રવ્યમાં પડેલી છે, કે એ એને એવી રીતે જાણી શકે છે. એ જ્ઞેયમાં એવી છે. ને જ્ઞાનમાં પણ એવી શક્તિ છે ગયો કાળ વર્તમાન ને ભવિષ્ય એ ત્રણે કાળ એવી રીતે જાણી શકે છે.

શ્રોતા : વર્તમાનવત્ જાણે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં વર્તમાનવત્ જાણે છે.

શ્રોતા : એ ભૂતકાળના ને વર્તમાનના ભેદ તોડીને વર્તમાન તીર્થંકર જ સમજવા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક તો અપેક્ષાએ છે વર્તમાન જ તીર્થંકરપણું એને..... વર્તમાન હોય છે. એક નય એમ પણ જાણે છે, આ વર્તમાન જ તીર્થંકર છે. ભવિષ્ય તીર્થંકર થવાની પ્રગટ પર્યાયની અપેક્ષાએ. એ એવંભૂત પર્યાય પ્રગટ થાય ત્યારે. નૈગમનયમાં તો એમ વર્તમાન જ તીર્થંકર છે. ભવિષ્યે રાજા થાવાનો હોય દૃષ્ટાંત આવે છે, બાળક રાજાને અત્યારે ધાર્યા છે, એવો આરોપ કરવામાં આવે છે. એમ ભવિષ્યે તીર્થંકર થવાના હોય તો અત્યારે જ તીર્થંકર છે. એવી દૃષ્ટિથી જોવાય છે. એવી એક દૃષ્ટિ થઈ જાય છે. એવી એક દ્રવ્યમાં યોગ્યતા છે એવી રીતે જ્ઞેય અને જ્ઞાન પણ એવી રીતે આરોપ દૃષ્ટિથી એક આરોપ થાય છે. એ ખોટું નથી એમાં, એવી દ્રવ્યમાં યોગ્યતા છે. ભગવાન થઈ ગયા ઋષભદેવ ભગવાન, સિદ્ધ ભગવાન થઈ ગયા તો તીર્થંકર તરીકે તીર્થંકર છે. એવી જાતનું હોય છે, એ તીર્થંકર હતા.

રાજાનું દૃષ્ટાંત તો પછી પુણ્ય ઉપર આધાર રાખે કે યોગ્યતા કે રાજા થવાના છે, પણ આ તો યથાર્થ છે, કે ભવિષ્યની પર્યાયો થાવાની છે, એ ઈ યથાર્થ થવાની જ છે જ્ઞાનમાં પ્રત્યક્ષ આવે એ થવાની જ છે, ને એ વર્તમાનમાં જ્ઞેયરૂપે જ્ઞેય છે દ્રવ્યમાં એવી યોગ્યતા છે, માટે પ્રત્યક્ષવત્ જાણે છે, એ એમ જ છે, પર્યાય ભલે પ્રગટ નથી, પણ એ એવી રીતે એની યોગ્યતા કરે છે દ્રવ્યની.

શ્રોતા : તો પછી જેટલી ભૂતકાળની નિશ્ચિત છે એટલી જ ભવિષ્યની નિશ્ચિત છે. એમાં બેયની નિશ્ચિતતામાં કોઈ ફરક નથી. ભૂતકાળની જેમ થઈ ગઈ એ તો ખ્યાલમાં આવે કે આ નિશ્ચિત જ છે એવી જ રીતે ભવિષ્યની પણ જે થવાની એ નિશ્ચિત જ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ એવી જ નિશ્ચિત છે, એમાં કાંઈ ફેર નથી.

શ્રોતા : આ તો ભવિષ્યે જ ભૂત થવાનું, દરેક ભવિષ્ય ભૂત...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : યથાર્થ એમ જ છે, કે ભવિષ્ય જે થવાનું છે, એમ જ છે. ભૂતની જેમ થઈ ગયા એમ જ એ થવાનું છે, એમાં કાંઈ ફેર નથી.

શ્રોતા : પર્યાય ભવિષ્યની પ્રગટ નથી છતાં વર્તમાનવત્ એ ભવિષ્યની પર્યાય અત્યારે એને વર્તમાનવત્ એને દેખાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં વર્તમાનવત્ દેખાય એને.

શ્રોતા : એવી દ્રવ્યમાં જાણવાની યોગ્યતા છે, ને ધ્રુવમાં એવી જાણવાની યોગ્યતા છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને જાણવાની જ્ઞાનમાં એવી જાણવાની યોગ્યતા છે. એવી યોગ્ય જ્ઞાનમાં એવી યોગ્યતા છે, વર્તમાન જાણવાની યોગ્યતા છે. જાણે છે, જ્ઞાનમાં એવી શક્તિ છે, ઓલા જેયોમાં જાણવાની એવી શક્તિ છે.

શ્રોતા : સાધકને જે ભાવનામાં આવતું હોય અને પછી બહુમાન બધું વર્તમાન વત્ જ આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બેય અપેક્ષા જાણે છે, જેમાં વર્તમાન આ છે ત્યાં વર્તમાન છે, એ વર્તમાન છે, તીર્થંકર, એ ભવિષ્ય થવાના છે, એ પર્યાય અપેક્ષાએ, તેની પર્યાય જે એવંભૂત જે પછી થવાની છે બેય વાત જાણે છે. નૈગમનયને જાણે છે, અને એવંભૂતને જાણે છે. બેય જાણે છે. એકાંત જાણે છે, એમ નહીં.

શ્રોતા : બંને નયોનું જ્ઞાન છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બંને નયોનું જ્ઞાન છે. આ તીર્થંકરની યોગ્યતા છે, એટલે તીર્થંકર જ છે, એમ આરોપ છે. ઓલી કથામાં આવે છે. જે માણસને ભગવાને (વિમલનાથ) કેવળજ્ઞાનીએ કીધું તું તીર્થંકર છો તો વર્તમાને હું તીર્થંકર જ છું એવી જાતનો ઉત્સવ કરે છે. હું તીર્થંકર છું એવી રીતે ઉત્સવ કરે છે. (વિમલનાથ ભગવાન)

શ્રોતા : શ્રીમદ્ માં આવે છે, કે ઇચ્છાદશાએ કેવળજ્ઞાન વર્તે છે. મુખ્યનયના હેતુથી કેવળજ્ઞાન વર્તે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ મુખ્યનયના હેતુથી દ્રવ્ય આખું કેવળજ્ઞાનની શક્તિ એની સાધના એવી દૃષ્ટિ પ્રગટ થઈ કે આ પુરું થવાનું જ છે અને વર્તમાન શક્તિએ કેવળજ્ઞાનની શક્તિથી ભરેલું દ્રવ્ય છે. માટે મુખ્યનયના હેતુથી કેવળજ્ઞાન વર્તે છે. અંદર ન હોય, આત્મામાં એ શક્તિ ન હોય તો આવે છે ક્યાંથી પ્રગટમાં? વર્તમાન છે માટે આવે છે. બીજ છે, એ બીજમાં ઝડ થવાની શક્તિ છે. બીજ છે, એ બીજમાં જે ઝડ થવાની શક્તિ તો બીજ અત્યારે આ રૂપે છે, એમ એવી દૃષ્ટિએ પણ જોવાય છે બીજમાં શક્તિ છે, એ બીજ આવી જાતના ઝડરૂપે તે પ્રગટે. ઝડ થાય ત્યારે જુદી વાત, પણ અત્યારે જ એનામાં એવી જાતની શક્તિ છે માટે ઈ જાતનું ઝડ જ છે, એમ જોઈ શકાય છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ને એ શરૂઆત થવાની જુદી વાત છે, પણ હું વર્તમાન છું થવાની એ નય જુદી છે. હું વર્તમાન જ છું એ જુદું છે. બેય જુદું છે.

શ્રોતા : ભવિષ્યની પર્યાય સાક્ષાત્ એને વર્તમાનવત્ જ દેખાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વર્તમાનવત્ જ દેખે (એ જ્ઞાનની એવી તાકાત છે) એ ભાવીની ભૂતની અપેક્ષા નીકળી જાય છે. વર્તમાનવત્ જ એને દેખાય છે. અનંતગુણોથી ભરપૂર આત્મા વર્તમાન જ છું, વર્તમાન દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રથી પરિપૂર્ણ છું, વર્તમાન જ છું એમ. એ પરિણતિરૂપે થાય એ અપેક્ષા જુદી. વર્તમાન જ હું છું એમ. અનંતગુણથી ભરેલો શુદ્ધાત્મા, દ્રવ્ય અનાદિ અનંત, જે એમાં કાંઈ થયું નથી એવોને એવો અનાદિ અનંત છે, એમ વર્તમાન જ એને વર્તમાન જ એવી દૃષ્ટિથી જુએ છે.

શ્રોતા : વસ્તુ અપેક્ષાએ..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દ્રવ્ય અપેક્ષાએ હું એમ જ છું. વર્તમાન નૈગમનયથી.

શ્રોતા : દૃષ્ટિ અપેક્ષાએ એમાં તો એમ જુવે છે, કે બીજું આને ભાવીની પોતાની પર્યાય વર્તમાનવત્ એને જ્ઞાનમાં આવે છે. એ અત્યારે જ હું કેવળી છું, એમ દેખાય ખરું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભાવીની પર્યાય જે છે, એ પર્યાય પર્યાયરૂપે પરિણમી એ જુદી છે. એને ભાવી પર્યાય કે એ જાતનો ઈ વિકલ્પ નથી. હું દ્રવ્ય જ છું, હું દ્રવ્ય છું ને આવા ગુણોથી ભરપૂર છું. કેવળજ્ઞાનરૂપી પ્રગટ પર્યાય પરિણમે, એ અપેક્ષા ખ્યાલમાં છે, તોપણ હું વર્તમાન અનંતગુણોથી, કેવળજ્ઞાનથી ભરપૂર ભરેલો છું અને જોવાનું કાર્ય ભલે નથી કરતો, એ એને વિચાર નથી, કે હું જોવાનું કાર્ય નથી કરતો. અત્યારે સ્વતઃસિદ્ધ અનાદિ અનંત એકલા જ્ઞાન સ્વરૂપથી ભરેલો જ્ઞાયક, હું વર્તમાનમાં છું એવી રીતે જુએ, એ કાંઈ વિકલ્પ એનો નથી. વર્તમાન, ગયો કાળ વીતી ગયો, એમ ભવિષ્યેય વીતશે એ બધી નયોમાં એનો ખ્યાલ હોવા છતાં એને વર્તમાનમાં હું આ જેવો છું, તેવો જ છું, એમ બીજો કોઈ વિકલ્પ નથી એમ. જ્ઞાયકતાથી ભરેલો હું દ્રવ્ય જ છું. એમાં કેવળજ્ઞાન બધું લોકલોક નથી જણાતું, જણાય છે, એ કાંઈ અપેક્ષા નથી એમ. મારું અસ્તિત્વ જે છે, એ પરિપૂર્ણ છે, એ અસ્તિત્વને જોઈ રહ્યો છે. એમાં એ પરિણતિ અત્યારે શું છે, એ પરિણતિને જોતો જ નથી. પોતાનું અસ્તિત્વ જોઈ રહ્યો છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૨૩

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ લોકોને એમ લાગે કે બહુ એનો ફેલાવો કરે છે. એમાં મુક્તિ માનવી, એનાથી મોક્ષ માનવો એ ખોટું છે. એનાથી શ્રદ્ધા એમ થાય, કે આ દૃષ્ટિથી મોક્ષ છે, એ ખોટું છે, પણ એની સૌની રચિ જુદી જાતની હોય, કોઈને ભક્તિ, કોઈને જ્ઞાન, તત્ત્વ તો મુખ્ય જ છે, પણ બધું હોય, તત્ત્વ હોય, જ્ઞાન હોય, વૈરાગ્ય હોય, ભક્તિ હોય, બધું હોય એમાં કોઈ સર્વસ્વ અહીં થોડું માને છે કાંઈ? અત્યારે ભક્તિ લખે છે, ઓલા આખો અધિકાર લીધો છે, ભક્તિમાર્ગ સ્થાપી દીધો એકલો, બધુંય હોય છે જ્ઞાનમાર્ગ, ભક્તિ, વૈરાગ્ય બધું હોય. ‘કોઈ ક્રિયા જડ થઈ રહ્યા માને માર્ગ મોક્ષનો’, એવું આવે છે, ને શ્રીમદ્ માં! કોઈ ક્રિયાને કોઈને આમ, ને કોઈને આમ, ભલે આત્માના સમજણમાં જ્ઞાન મુખ્ય આવે છે, એટલે એકલું જ્ઞાનેય લુખું જ્ઞાન કામ ન આવે એમ. ભિંજાયેલું જ્ઞાન કામ આવે. વૈરાગ્યથી ભક્તિથી ભિંજાયેલું જ્ઞાન કામ આવે. એકલું જ્ઞાન એમ બોલવાનું જ્ઞાન. કામ ન આવે, એકલી ભક્તિ કર્યા કરે અને કાંઈ સમજે નહીં તોય કામ ન આવે, એકલો વૈરાગ્ય કરે, સમજ્યા વગરનો તોય કામ ન આવે. એણે સમજવું જોઈએ. એનાથી મુક્તિ માને છે, કે આ સર્વસ્વ છે આનું, ‘જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે ત્યાં સમજવું તેહ.’ જ્યાં યોગ્ય હોય એમ સમજે, ‘ત્યાં તે તે આચરે આત્માર્થીજન એહ.’ ત્યાં ત્યાં. અમુક સાધન ન હોય એવું ન હોય. સાધન તો અમુક હોય છે, પણ જ્યાં જે યોગ્ય હોય ત્યાં તેને સમજવું. જેનું જેટલું હોય સાધન જે જેટલું હોય તેમ સમજવું.

શ્રોતા : એટલે પછી વર્તમાન કાર્ય ઉપર નજર ન જોઈએ તો ભૂતના, ભવિષ્યના એના ઉપર પણ નજર નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એના કોઈ ઉપર નજર નથી. એટલે કીધું છે ‘મુખ્યનયના હેતુથી કેવળજ્ઞાન છે’, ને પરિપૂર્ણ છે. એકલું અસ્તિત્વ ઉપર દૃષ્ટિ છે. અસ્તિત્વમાં શું કાર્ય થાય છે, એના ઉપર દૃષ્ટિ. ભૂત કે ભાવિ કાંઈ ઉપર નજર નથી. ગયા કાળે શું થયું, ને ભવિષ્યમાં શું થાવાનું છે? ને ‘પરિપૂર્ણ હું’ એમ પોતાના અસ્તિત્વ ઉપર એમાં

બધું ત્રણેકાળનું ભેદરૂપ સહજ આવી જાય છે. સહજ ત્રણેકાળની શુદ્ધતા ભેગી આવી જાય છે, એની નજર કાળ ઉપર નથી. ત્રણેકાળની શુદ્ધતા એમાં ભેગી આવી જાય છે. પોતે વર્તમાન અસ્તિત્વથી પોતાને જોવે એમાં. એમાં એ તીર્થંકરપણામાં એ વર્તમાન અસ્તિત્વને જુએ છે, કે વર્તમાનમાં તીર્થંકરપણાની યોગ્યતા છે, એટલે તીર્થંકર છે, એમાં કાર્ય શું થઈ રહ્યું છે, એ કાંઈ જોવાતું નથી, અસ્તિત્વ તીર્થંકરપણાનું છે એટલે તીર્થંકર જ છે.

ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ અનંતગુણોથી ભરપૂર, પછી એમાં ત્રણેકાળની શુદ્ધ પર્યાય એમાં શુદ્ધતાથી ભરેલું અસ્તિત્વ આવી ગયું, પછી એને ગયાકાળમાં એટલે વર્તમાન કે શું ક્રિયા થઈ રહી છે, એ કાંઈ જોવાનું રહેતું જ નથી. શુદ્ધતાથી ભરેલો એમાં ઝાઝું પોતે શુદ્ધતાની દૃષ્ટિથી જોવે છે. એમાં કાર્ય તો થવાનું જ છે, એમ કાર્ય કાંઈ એની નજર નથી. અસ્તિત્વ ઉપર નજર છે ત્રણેકાળને ભેગા કરી લીધા વર્તમાનમાં એમાં બધું ભેગું આવી ગયું.

શ્રોતા : પણ એવું શું લક્ષમાં લે કે આમ પુરુષાર્થની ધારા વહે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : લક્ષ, પુરુષાર્થ કરવો પોતાને આધીન છે કોઈ કરી દેતું નથી. જ્યારે કરે ત્યારે પોતાને જ કરવાનું છે. પુરુષાર્થરૂપ તીક્ષ્ણ ઉપયોગ કરી, પોતાના આત્માને ગ્રહણ કરવો, એ પોતાને જ કરવાનો છે. આત્માને લક્ષમાં લેવાનો છે. આત્મા જ્ઞાયક છે, જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવા માટે પોતાને જ ચૈતન્યને જ લક્ષમાં લેવાથી પુરુષાર્થ ઉપડે છે. ચૈતન્યની જ મહિમા, અને ચૈતન્યની ચૈતન્ય જ સર્વસ્વ છે. બીજે ક્યાંય નહીં રોકાતા, બીજે ક્યાંય મહિમા નહીં આવતાં ક્યાંય ચેન પડે નહીં. ચૈતન્યની મહિમા લાગે, ચૈતન્યના આશ્રયથી પુરુષાર્થ ઉપડે છે. ચૈતન્યનો આશ્રય ગ્રહણ કરે તો પુરુષાર્થ પ્રગટ થાય. શુભભાવમાં તો દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર હોય છે. ગુરુદેવે શું બતાવ્યું છે? ગુરુદેવે કેવી સાધના કરી છે? જિનેન્દ્રદેવે કેવી કરી? બધા શુભભાવમાં. અંતરમાં પોતાને પુરુષાર્થ ઉપાડવા માટે ચૈતન્યનો આશ્રય એ જ છે.

શ્રોતા : માતાજી વાસનાનો અંત કેવી રીતે થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વારંવાર પોતે એકત્વબુદ્ધિ વારેવારે થઈ રહે છે. બહારમાં શરીર પ્રત્યે, વિભાવ પ્રત્યે, એકત્વબુદ્ધિ થઈ રહી છે ત્યાંથી તોડીને વારંવાર ‘હું જુદો ચૈતન્ય છું હું જ્ઞાયક છું’, એમ વારંવાર ક્ષણે ક્ષણે થાવું જોઈએ, પણ એ થાય ક્યારે? કે અંતર એટલી લગની હોય તો થાય અને એની જરૂરિયાત લાગે તો થાય, વારંવાર એકત્વબુદ્ધિ થઈ રહી છે. એકત્વબુદ્ધિ તો એમને એમ અનાદિની છે, એને વારંવાર

તોડીને ‘હું ચૈતન્ય છું’ એ હજી તો વિકલ્પરૂપે થાય છે, યથાર્થ તો હજી તો સહજ થાય, સહજ જ્ઞાતાધારા થાય ત્યારે યથાર્થ થાય. ત્યાં સુધી તો ભાવનારૂપે અને વિકલ્પ સાથે હોય છે, પણ એ ક્યારે થાય? એ ક્ષણે ક્ષણે આ હું જુદો, જુદો એ ક્યારે થાય? અંતરમાં એટલી લગની લાગે છે. એની જરૂરિયાત જણાય તો થાય છે. ક્યાંય ચેન ન પડે, બહારમાં એકત્વબુદ્ધિમાં પણ ચેન ન પડે, તો પોતે પોતાને શોધીને પોતાના આશ્રય ગ્રહણ કરે. એ ન થાય ત્યાં સુધી શ્રુતનું ચિંતવન કરે, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર એમાં એનું ચિત્ત લગાવે, બાકી શ્રુતનું ચિંતવન પુરો વિચાર કરે હું ચૈતન્ય છું, એ ચૈતન્ય છું એ ભાવનામાં એકસરખો કાંઈ રહી શકતો નથી, કારણ કે એ સહજ નથી, સહજ નથી, એટલે બીજે બીજે વિચાર જાય, એટલે શ્રુતના ચિંતવનમાં, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયના ચિંતવનમાં, શાસ્ત્રના ચિંતવનમાં વિચારો એમાં ઊભો રહે, એકને એક વિકલ્પ હું જુદો, જુદો એમ તો વિકલ્પવાળો ઉપયોગ છે, એટલે એ ટકી શકતો નથી. પણ ભાવના એમ રાખે કે હું ચૈતન્ય છું. વારંવારે એવી ભાવના ‘હું ચૈતન્ય છું, ચૈતન્ય છું.’ એમ અભ્યાસ કર્યા કરે વારંવાર એમ.

એકમાં ટકી ન શકે તો એ લુપ્ત થઈ જાય, પછી એને એકને એક વિકલ્પ. એ તો વિકલ્પવાળો થઈ જાય છે. શ્રુતના ચિંતવનમાં, વિચારોમાં એમાં રોકાઈ જાય. એકત્વ કરવાનું તો એક જ છે. ભેદજ્ઞાન કરીને ચૈતન્યને ગ્રહણ કરવો, બધું જુદું વિકલ્પ કરી શકે પોતાનો સ્વભાવ જુદો, ગ્રહણ તો એકને જ કરવાનું છે.

શ્રોતા : તીક્ષ્ણ ઉપયોગ વખતે.....,

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વારંવાર તીક્ષ્ણ ઉપયોગને સૂક્ષ્મ કરીને પોતાના સ્વભાવને ગ્રહણ કરે છે. એ તો તીક્ષ્ણ તીખો ઉપયોગ કરે છે. સ્થૂળ ઉપયોગથી ગ્રહણ થતો નથી, સ્થૂળ ઉપર ઉપરથી, એને વારંવાર તીક્ષ્ણ ઉપયોગ આ ચૈતન્ય તે જ હું છું, આ જ્ઞાયક તે જ હું છું. આ જાણનારો તે જ બધા વિકલ્પ આવે ને વચ્ચે જે જાણનારો છે, તે જ હું છું. એમ એનો સૂક્ષ્મ ઉપયોગ કરીને પ્રતીત કરે, દૃઢ કરે, આશ્રય કરે એનો.

શ્રોતા : આપણે યથાર્થ રુચિનું શું લક્ષણ છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિ યથાર્થ પણ એને ઉંડી રુચિ તીખી રુચિ નથી. તીવ્ર રુચિ હોય તો વારંવાર પોતા તરફ પુરુષાર્થ કરે. રુચિ મંદ થઈ જાય છે. યથાર્થ રુચિ છે કે નહીં તે પોતે વિચારવાનું, પણ મંદ રુચિની મંદતા છે ઉગ્રતા નથી, એટલે ઉપયોગ બહાર ટકી રહે છે. પુરુષાર્થ બહાર જાય છે. અંતરમાં પુરુષાર્થ ટકતો નથી.

શ્રોતા : હું જ્ઞાયક છું, હું જ્ઞાયક છું, એમ વિચારે પણ રસ નથી જામતો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ રસ નથી જામે તો વિકલ્પ આખો થઈ જાય છે. એકને એક વિકલ્પ પણ અંદર એવી ભાવના, કે હું તો અંદર એવી જાતની અંદર લગની હોવી જોઈએ કે હું તો ચૈતન્ય છું, અંદરથી હૃદયમાં, એમ હૃદયમાં એને એમ થઈ જાય, એવી વિરક્તિ કે આ વિભાવો તે હું નથી. વિભાવથી રસ છૂટી જાય ને ચૈતન્યરસ લાગી જાય. એ વારે વારે વિકલ્પ કરે, તોય વિકલ્પ તો એ વિકલ્પ ગોખવારૂપ થઈ જાય. આ અંદર ચૈતન્યનો રસ લાગવો જોઈએ તો અંદર રસપૂર્વક ‘આ હું ચૈતન્ય છું’ પોતાની મહિમા આવીને એનો રસ લાગવો જોઈએ, કે જે રસ લાગે એમાંથી પોતે છૂટવો મુશ્કેલ છે, એવો રસ લાગવો જોઈ અંતરમાં.

શ્રોતા : એ આપે કેવું પકડેલું છે નાની ઉંમરમાં, અમે આટલો ઉપદેશ સાંભળ્યો તો અંદરમાં કાંઈ કામ જ નથી થાતું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પુરુષાર્થ કરવો પોતાના હાથમાં છે.

શ્રોતા : આપની તો કેવી પરિણતિ જબરી હતી, કેવી પરિણતિ થઈ હતી, તો એટલો ઉપદેશ ગુરુદેવનો એટલો ઉપદેશ સાંભળ્યો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રહે છે. વારંવાર એનું એ કર્યા કરવું થાકવું નહીં. એને ત્યાં ને ત્યાં ઊભો રહે, તો કાંઈ અંદર પ્રવેશ કરવાનો અવકાશ રહે. ન થાય ત્યાં સુધી થાકવું નહીં. એ શ્રુતનું ચિંતવન વારંવાર ભાવના, ઋચિ એ જાતનું, તત્ત્વના વિચાર, વિભાવથી વિરક્તિ, મહિમા, ચૈતન્યની મહિમા, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા એ ન થાય (ત્યાં) સુધી ચૈતન્યને, ધ્યેયમાં રાખીને કરવાનું, આ નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ છે. ચૈતન્ય જ ગ્રહણ કરવાનું છે. ન થાય ત્યાં સુધી એમાં ને એમાં પોતે વારંવાર એ આમાં એને ઘૂંટ્યા કરે, એનાથી થાકવું નહીં, કે લાંબો ટાઈમ થયો અને હવે થાતું નથી, માટે એનો રસ ઉડી જાય એમ ન થાય. વારંવાર એને એ કર્યા કરવું. એને એને સમય તો રહ્યા જ કરવાનો.

શ્રોતા : એમાં ને એમાં રહે તો સંસ્કાર પડે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ સંસ્કાર તો પડે, વારંવાર એ કર્યા કરે તો એવા ઊંડા સંસ્કાર હોય, પડે તો ઓલા ભવમાં પણ એને સ્ફૂરી આવે છે. થાય છે પોતાથી બીજા ભવમાં પણ એને સંસ્કાર સ્ફૂરી આવે છે ઊંડા સંસ્કાર કરે તો.

શ્રોતા : પોતાને ખ્યાલ આવવો જોઈએ કે આ ઊંડા નથી, પણ સાવ ઉપલક્ષ ઉપલક્ષ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પોતે અંતરમાં એટલી, પોતાને એટલી પોતાની લગની હોય તો ઓળખી શકે છે, કે હું આ ચૈતન્ય વગર રહી શકતો નથી. મારે એક ચૈતન્ય જ જોઈએ છે. વારંવાર એનો જ અભ્યાસ, ને એની લગની, એમાં જ રસ છે બીજો રસ મને ઊડી ગયો છે. એમ પોતે પોતાને ઓળખી શકે, તો મને આ એક ચૈતન્યનો જ રસ છે, બીજો રસ નથી. વારંવાર એનો અભ્યાસ, વારંવાર એ કરે પોતે જાણી શકે કે આ મારી લગની ઊંડી છે. ઓળખી શકે પોતે. વિચાર કરે તો ઓળખી શકે. કઈ જાતની મારી ભાવનાને રચિ છે. રસ તો અંતરમાં એવો છે, એને વિકલ્પ ન રહે પણ એ જાતનો રસ તો રહેવો જોઈએ અંતરમાં. વિભાવનો રસ તૂટીને ચૈતન્યનો રસ લાગવો જોઈએ.

શ્રોતા : માતાજી! વિકલ્પરૂપના અભ્યાસમાં ઊંડા સંસ્કાર પડે કે સમ્યક્ પછીના અભ્યાસમાં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : માત્ર વિકલ્પથી ન પડે, અંદર ઊંડી લગની હોય તો પડે. અંતરનો એ જાતનો રસ, પોતાની મહિમા હોય, વિભાવનો રસ, (ન હોય) કાંઈ ચૈતન્યનો રસ લાગે ઊંડી લગની હોય તો સંસ્કાર પડે. માત્ર વિકલ્પ કર્યા કરે, ગોખ્યા કરે એમ સંસ્કાર ન પડે. વિકલ્પ માત્ર એ તો હજી પોતે ઓળખ, હજી યથાર્થ પ્રગટ નથી થયું એટલે વિકલ્પ પણ વચ્ચે આવે ખરા. કે હું ચૈતન્ય છું ચૈતન્ય, વિકલ્પ આવે એને, પણ અંદર હજી તો યથાર્થ ગ્રહણ નથી. પણ અંદર સંસ્કાર તો પોતાને અંદર જે ચૈતન્યની મહિમા લાગી છે ચૈતન્યનો રસ ને લગની લાગી છે, એનાથી સંસ્કાર પડે.

શ્રોતા : ટહેલ માર્યા કરવી બસ.....ટહેલ માર્યા કરવી...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ટહેલ માર્યા કરવી. ટહેલ માર્યા કરવી. ટહેલને છોડવી નહીં તો એનો પક્ષ એમાં એને તીવ્રતા થઈ જાય તો અંદર ચૈતન્ય ગ્રહણ થઈ જાય. ચૈતન્યદેવના બારણા ખુલે તો પોતે ટહેલ માર્યા કરે, અનાકુળતા ભરેલી છે, તે હું છું, આ હું નથી, પણ એ થાય ક્યારે કે પોતે અંતરમાંથી એને મહિમા આવે, આ બહારની મહિમા છૂટી જાય આ બહાર બાહ્ય પદાર્થોની અંતર વિકલ્પમાં કોઈ જાતની મહિમા લાગે નહીં. બધું નિઃસાર લાગે, આત્મા સર્વસ્વ લાગે, આત્મામાં જ બધું ભરેલું છે. બહાર કાંઈ નથી એવી જો એને પ્રતીત આવે, તો પોતે ભેદજ્ઞાનનો પ્રયાસ તો કરે. એવી પ્રતીત આવવી જોઈએ કે આત્મામાં જ બધું છે, બહારમાં કાંઈ નથી. અને કરવાનું તો એક જ છે જેટલો જ્ઞાનસ્વભાવ દેખાય છે, જ્ઞાન જ્ઞાયકતા તે હું છું, બાકી આ બધું જે દેખાય છે આકુળરૂપ જે દેખાય તે હું નથી. જેમાં આકુળતા છે, જે કૃત્રિમતા છે, જે સહજ નથી અને જ્ઞાયક સ્વભાવ સહજ છે, એવો સહજ જ્ઞાનસ્વભાવ તે હું છું, આ હું

નથી. એનું જે અસ્તિત્વ તે હું છું. આ બધું જે બહારમાં અસ્તિત્વ માન્યું છે, એ ભ્રમ છે. એનાથી જુદો પાડવો પોતાને અને એની મહિમા આવે, એની જરૂરિયાત લાગે, એમાં સર્વસ્વ લાગે, તો એ તો એ ચૈતન્ય છે.

સાચું જ્ઞાન કરે કે આ હું છું, આ હું નથી. એટલી અંતરમાંથી પ્રતીત કરી અને પછી એને દૃઢતા કરીને, એમાં લીનતા કરે તો ભેદજ્ઞાન થાય. આ તો અત્યારે ધ્યાનમાં સમજ્યા વગર કેટલાય અત્યારે ધ્યાનમાં ચડી ગયા છે. એનું ધ્યાન સમજ્યા વગરનું ધ્યાન, આત્માનો સ્વભાવને ઓળખ્યા વગર ધ્યાન ક્યાં ટકશે? તો ઊભો ક્યાં રહેશે? પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે તો એમાં એકાગ્રતા થાય. બાકી તો ગ્રહણ કર્યા વગર એકાગ્રતા ક્યાંથી થાય? વિકલ્પ ઓછા કરે તો શૂન્યતા થાય. એમાં કાંઈ આત્માનું અસ્તિત્વ આવતું નથી. અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરી અને છૂટો પડે વિભાવોથી, તો ભેદજ્ઞાન થાય. અસ્તિત્વ પૂર્વ કાંઈ એનું નાસ્તિત્વ થાય કે આ હું છું, ને આ હું નથી તો એ ભેદજ્ઞાન થાય. ભેદજ્ઞાન થાય, તો એમાં એકાગ્રતા થાય.

શ્રોતા : એ પ્રમાણે નિર્ણય કરવાનો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્ણય કરવાનો પ્રયત્ન કરે કે આ હું છું અને આ હું નથી. આ જે ચૈતન્ય સ્વભાવ છે, તે જ હું છું, આ વિભાવ દેખાય તે હું નથી. મારું સ્વરૂપ નથી, એ બધી ભ્રમણા છે. ભ્રમણાને લઈને એમાં રોકાણો છે. એવો પ્રયાસ કરે, એવો વિચાર કરે કે આ હું, ચૈતન્ય તે હું, પાછું એને એકવાર વિચાર કરીને છોડી દે એમ નહીં. વારંવાર એનો નિર્ણય કરે, પ્રતીત થાય. વારંવાર એને જુદો પાડવાનો પ્રયાસ કરે, પ્રતીત કરીને દૃઢતા કરીને એને વારંવાર પ્રયાસ કરે એને છોડી દે કે આ હું છું ને આ હું નથી. એમ વિચાર કરીને નક્કી કર્યું, પણ નક્કી કર્યું, પણ એના પરિણતિમાં ઉતારવું જોઈએ, તો વારંવાર હું જુદો છું, હું આ નથી. વારંવાર હું જુદો છું. હજી યથાર્થ પછી થાય, પણ એને વારંવાર એને અંતરમાંથી થાવું જોઈએ કે આ જે ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ તે હું, ને આ હું નહીં.

શ્રોતા : પરિણતિમાં ઉતારવા માટે વારેવારે વિચારદશા ચાલી રહી છે, કે વધારે ઊંડપ આવે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ વિચાર આવ્યા કરે, ભાવના આવ્યા કરે, પણ એનો અંતર ઉતરવા માટે એનો વધારે પુરુષાર્થ કરવો પડે એને, શરૂઆતમાં તો વિચાર આવે, વિચાર થયો, એનો સ્વભાવ ગ્રહણ કરે વારંવાર. વિકલ્પ તો સાથે આવ્યા જ કરે છે. પણ એને સહજ થાવાને માટે વારંવાર પ્રયાસ કર્યા કરે. પણ એ સહજ ક્યારે થાય?

એની મહિમા આવે તો થાય નહીંતર એમને એમ એકનો એક વિચાર કરે, તો એને એ વિચાર એકનો એક ટકતો નથી. તો ઉપયોગ ફરી જાય છે, અને લૂખા જેવું લાગે છે, મહિમા એની લાગવી જોઈએ એમાં ટકી ન શકે, બીજા વિચારો આવે, શ્રુતના આવે, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયના આવે, શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાયના આવે, બધા વિચારો આવે, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રના આવે એકને એક વિચારમાં ટકી શકતો નથી. પણ ઈ એને ધ્યેય રહેવું જોઈએ કે આ જે અસ્તિત્વ તે હું છું, આ બધા શુભભાવો કે જે ગમે તે ભાવો તે હું નથી. મારું સ્વરૂપ એનાથી જુદું છે, એમ એને ખ્યાલમાં રહેવું જોઈએ અને વારંવાર જુદો પડવાનો એને પ્રયત્ન કરવો પડે.

શ્રોતા : અસ્તિત્વને ગ્રહણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અસ્તિત્વને ગ્રહણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. જે ભવમાં ગુરુદેવ મળ્યા ને આ ધર્મ મળ્યો અને જે ગ્રહણ સ્વભાવમાં લક્ષ થાય, તો એ લેખે છે, મનુષ્યભવ લેખે છે. આવા ગુરુદેવ મળ્યા આ ભવમાં પંચમકાળમાં તો આત્માનું લક્ષ કરવું એ પ્રયોજનભૂત છે.

શ્રોતા : ગુરુદેવે તો આત્મા શું છે? એ બધાને જાગૃત કર્યા અત્યારે સમાજને ખબર પડી ગઈ, ગુરુદેવે એટલો બધો આત્માનો મહિમા બતાવ્યો લોકોને.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધાને જાગૃતી દીધા છે ગુરુદેવે તો. બધાં ક્રિયાથી ધર્મ માનતા હતા, પણ આ શુભભાવ પણ પુણ્યબંધનું કારણ. આ અંદર શુદ્ધાત્મા તો એનાથી જુદો છે. એ ગ્રહણ કરવા જેવો છે. (શુભભાવ તો વિકલ્પ છે) ચૈતન્ય છે, એ જ ગ્રહણ કરવા જેવો છે. ગુરુદેવે તો આ બધા ક્રિયામાં પડ્યા હતા, એને શુભભાવથી ધર્મ માનતા હતા ગુરુદેવે કીધું શુભભાવમાં ધર્મ નથી એ તો પુણ્ય છે, એનાથી જુદો આત્મા નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ છે, એને ગ્રહણ કરવા જેવો છે. વારંવાર એની ભાવના, એનું રટણ દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા ગુરુદેવે જે જે વ્યાખ્યાનો વાચ્યા હોય એ બધા યાદ કરવા, શું શું કીધું છે ગુરુદેવે, ...ગુરુદેવ, ગુરુદેવનું, ગુરુદેવ શું કહે છે, એ બધું નાનાલાલભાઈ બધા જાણતા, એ બધાને વારસો આપ્યો છે, કે બધા આ સમજો એવી ભાવના.

ચત્તારિ મંગલં, અરહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાહૂ મંગલં,
કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો મંગલં

ચત્તારિ લોગુત્તમા, અરહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહૂ લોગુત્તમા,

કેવલિપણ્ણત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો.
 ચત્તારિ શરણં પવ્વજ્જામિ, અરહંતા શરણં પવ્વજ્જામિ, સિદ્ધા શરણં પવ્વજ્જામિ,
 સાહુ શરણં પવ્વજ્જામિ, કેવલિપણ્ણત્તં ધમ્મં શરણં પવ્વજ્જામિ.
 ચાર શરણ, ચાર મંગલ, ચાર ઉત્તમ કરે જે, ભવસાગરથી તરે તે,
 સકલ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષ તણા સુખ લહે અનંત,
 ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તિએ જાય,
 સંસારમાંહિ શરણ ચાર, અવર શરણ ન કોઈ
 જે નર-નારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચલ પદ હોય
 અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિ તણા ભંડાર
 ગુરુ ગૌતમને સમરિએ તો સદાય મન વાંછિત ફળ દાતાર.
 શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....
 માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૨૪

શ્રોતા : ભેદજ્ઞાનનો પ્રયાસ ચાલી રહ્યો છે, નિર્વિકલ્પતા થાય છે. એ પહેલાં આનંદનું કોઈ એવું બળ આવે છે જેના આધારે ટકી રહે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરે છે, ચાલુ રહે છે

શ્રોતા : જે ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ નિર્વિકલ્પતા પહેલાં ચાલુ છે, એમાં એવી સ્થિતિ આવે છે આનંદનું કોઈ બળ આવે છે કે એને આગળ લઈ જાય છે પુરુષાર્થમાં ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્વિકલ્પતાનો આનંદ એ જુદો છે. (એ જુદો...) તો એને એવી પ્રતીતિ આવે કે આ જ્ઞાયકમાં શાંતિ છે. આ બધી આકુળતા છે જે વિકલ્પ વગરની દશા, જે જ્ઞાયક જાણનાર છે, જે કર્તા નથી માત્ર જાણનાર છે, એમાં એને શાંતિ લાગે, શાંતિ લાગે એને, આનંદ એટલો એને ઓળખવો, આહા! જે એને બહારમાં થાય છે, એવો શુભભાવનો આનંદ નહીં, પણ એને આકુળતાને બદલે શાંતિ લાગે છે, એમાં

એને સુખ લાગે, એને તૃપ્તિ લાગે કે આ જ્ઞાયકમાં બસ શાંતિ ને પ્રતીત છે, બીજે ક્યાંય નથી, બસ એવું લાગે.

શ્રોતા : એ શાંતિના હિસાબે આગળ વધવાનું પુરુષાર્થ વધે છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ સુખનો હેતુ છે, કે સુખ ક્યાંય બહાર નથી. એટલે સુખ એને જો એને એમાં લાગે છે, તો એ આગળ જાય છે.

શ્રોતા : મહિમા બહારથી નહીં પણ અંદરથી આવવો જોઈએ. બહારથી નહીં પણ અંદરથી મહિમા આવવો જોઈએ. એટલે અંતરથી એટલે અનુભવપૂર્વક મહિમા કહેવા માગે છે કાંઈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદરથી મહિમા એટલે, એ મહિમા એ મહિમા ઈ તો એક શુભભાવ છે, એ મહિમા એટલે એ તો અંદર નિર્વિકલ્પતામાં મહિમાના કે એવો વિચાર નથી પરિણતિ થઈ ગઈ છે. જેવો હતો એવી પરિણતિ થઈ ગઈ. એ મહિમા અંતરમાંથી આવવો જોઈએ. એટલે માત્ર વિકલ્પરૂપ નહીં, પણ આ મહિમારૂપ મારું સ્વરૂપ છે, એવી એને પ્રતીત આવવી જોઈએ.

શ્રોતા : એવી નિર્વિકલ્પ પ્રતીત આવવી જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને એવી પ્રતીત આવવી જોઈએ.

શ્રોતા : એ પહેલાં પણ બહારથી એને મહિમા વિશેષ આવે, તો અંતરમાં વલણ થાય...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તો વલણ થાય. બહાર તો વિચાર ને વિકલ્પ. વિચાર ને વિકલ્પની પાછળ, એને પોતાનું સ્વરૂપ આ છે, તે અંદર એવી મહિમા લાગવી જોઈએ વિકલ્પ એટલે, એમ ઉપર ઉપરથી નહીં પણ પોતાની પરિણતિમાં એવું એને લાગવું જોઈએ કે આ મહિમા કોઈ આત્માની જુદી છે. એ યથાર્થની જુદી વાત છે.

શ્રોતા : વિકલ્પાત્મક જેટલું જ્ઞાન યથાર્થ થાય, એટલો એમાં મહિમા વિશેષ આવે? પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપનો અભ્યાસ જેટલો વિશેષ થાય એટલો મહિમા યથાર્થ વધારે આવે એવું કાંઈ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાન વધારે થાય એટલે એની મહિમા આવે એવું નથી. એ જ્ઞાન જ્ઞાન તો એકલું પોતાનો સ્વભાવ અસ્તિત્વને ઓળખવું જોઈએ એની દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયનું આ તો વધારે જ્ઞાન થાય એટલે મહિમા આવે. મહિમા એ પોતાની સ્વયં જે શુદ્ધ છે, ને જ્ઞાન એક જુદું છે. જ્ઞાન એક સાધન બને છે મહિમામાં. સાધન બને પણ સાચું જ્ઞાન હોય તો જ મહિમા આવે, એવું નથી હોતું કેટલાકને જ્ઞાન થોડું હોય, પણ મહિમા એને પરિણતિ તરફ, એકદમ વલણ વધારે થઈ જાય છે મહિમા આવે, પલટો

ખાઈ જાય છે જ્ઞાન થોડું હોય તોય પોતાના અસ્તિત્વને ગ્રહણ કરે, એટલું જ્ઞાન હોય કે હું આ જુદો છું જુદો, એટલી અંદર મહિમા આવી ગઈ, વિભાવની મહિમા છૂટી ગઈ, અંદર વિરક્તિ આવી ગઈ. એટલે જ્ઞાન હોય તોય પલટો થઈ જાય. જ્ઞાન મહિમા લાવવામાં સાધન બને, પણ એ જ્ઞાન જુદું હોય તો જ મહિમા આવે.

શ્રોતા : મહિમા મહિમા કહીએ એટલે કિંમત આવે એમ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, કિંમત લાગે, કિંમત લાગે.

શ્રોતા : કિંમત માટેનું જરૂરિયાત સુખ માટેની જરૂરિયાત વધારે જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાને જરૂરિયાત સુખ, મારે આ જોઈતું જ નથી. આ બધો વિભાવ જ છે, એમાં એને દુઃખ લાગે, આકુળતા લાગે, પોતે ચૈતન્યમાત્ર છે, એવું એને પોતાને સર્વસ્વ લાગે, એમ કે પોતાની જ મહિમા લાગે. પરથી વિરક્તિ થાય, સ્વભાવની મહિમા આવે ને પોતાના સ્વભાવને ગ્રહણ, પ્રયોજનભૂત તત્ત્વને ગ્રહણ કરે, એવી જાતનું જ્ઞાન એ વિકલ્પવાળી કોઈ મહિમા નથી. એ તો પોતે તદ્દગત પરિણતિ મહિમા સ્વરૂપે છે. તે રૂપે પરિણમી રહ્યો છે. પોતાના સ્વભાવને અમુક રીતે ઓળખીને, જે મહિમા આવે એ પહેલાં વિકલ્પ છે સાથે એમ.

જ્ઞાયકમાં સુખ છે, બહાર ક્યાંય સુખ નથી. પોતા તરફ એકલી ... વિભાવથી વિરક્તિ થાય અને સ્વભાવની મહિમા આવે. જ્ઞાન, વિરક્તિ અને મહિમા બધું સાથે હોય છે, જ્ઞાન વગરની વિરક્તિ આવીને, જ્ઞાન વગરની મહિમા આવે, તો ઈ તો પોતાને નથી ઓળખતો તો કાંઈ કામ નથી. સમજણપૂર્વકનો વૈરાગ્ય ને સમજણપૂર્વકની ભક્તિ, મહિમા હોય તો એ પોતા તરફ વળે છે. અને એમાં આટલું જ જ્ઞાન જોઈએ, કે આટલું જ જ્ઞાન જોઈએ એવું નથી હોતું.

શ્રોતા : જ્ઞાન સાથે હોય તોપણ જ્ઞાન કારણ થાય છે એવું કાંઈ નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઝાઝું જ્ઞાન એને હોય તો જ થાય એવું નથી. ભગવાનને દેખીને, આ ભગવાન, એ બધા ભગવાનના વિચાર, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયના વિચાર કરતો થઈ જાય, ઝાઝું જાણ્યું ન હોય, પણ દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયને વિચારે, પોતાને ઓળખી લે અને વિભાવથી છૂટો પડી જાય સ્વભાવને ઓળખી લે. સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ કરે.

શ્રોતા : ઝાઝું જ્ઞાન હોય તો ઝાઝો અનુભવ એવું કાંઈ નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવું નથી. એ અંદરથી વૈરાગ્ય આવે, વિભાવમાં ટકી શકતો નથી. આ વિભાવ જોઈતો જ નથી. આ વિભાવ સુખરૂપ નથી. આ વિભાવ આકુળતારૂપ છે, આ નહીં. એ કોઈ અંતરમાંથી, કોઈ ચૈતન્યનો સ્વભાવ પ્રગટ થાય એમ, પોતાની

ઝંખના, પોતે સ્વભાવને ગ્રહણ કરે છે. એવું જ્ઞાન પ્રગટ થાય ને એવી અંદર મહિમા થાય. એમાં વૈરાગ્ય હોય.

શ્રોતા : એક હી ક્ષેત્રમે એક હી સમયમે ઉપસ્થિત હોતે હુએ ભી (ઉપયોગ ઔર કોધ ભિન્ન હૈ ?)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વોહી સમયમે ઉપયોગ હૈ, વો હી સમયમે ભિન્ન હૈ. ઉપયોગ ઇસમે આત્માકા મૂલ સ્વરૂપ, જો ઉપયોગસ્વરૂપ હૈ ઇસમે એકત્વ, મૂલ દ્રવ્ય ઐસે દ્રવ્ય ઇસમે એકત્વ, એક નહીં હો જાતા હૈ. એ ભિન્ન હૈ ઔર કોધ ભી ભિન્ન હૈ. એ વિભાવિક પરિણતિ ચૈતન્ય હોતે પણ સ્વભાવકા ભેદ હૈ, સ્વભાવ ભેદ હૈ, ઇસલિયે સબ ભેદ હૈ ઐસા હૈ.

શ્રોતા : ઇસકો એક સમયમે ઇતના હૈ એકમેક ઉનકો, ભિન્ન કેસે જાને ? ભેદ હોતે હુએ ભી ઇસકો અંદરમે કેસે બૈઠાયે ! કિ દોનો ભિન્ન-ભિન્ન હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકત્વ હોતે હુએ ભી મૈ જ્ઞાનસ્વરૂપ હૂં, જો વિકલ્પ જિતના હોતા હૈ જો કોધકા, માનકા, કષાયકા વે તો આકુળ સ્વરૂપ હૈ. ઔર જ્ઞાનકા લક્ષણ હૈ વો નિરાકુલ હૈ, જો જાનનેવાલા હૈ, જાનનેવાલા તરફ દષ્ટિ કરકે જો, જાનનેવાલા હૈ વહ મૈ હી હૂં ઔર વિભાવ, હોય તો મેરા સ્વભાવ નહીં વો તો આકુળતા હૈ, ઐસા આકુળતા જિતને દિખનેમે આતી હૈ, સબ આકુળ સ્વરૂપ આત્માકા મૂળ સ્વભાવ નહીં હૈ. આકુળતા હોતી હૈ તો પરકે નિમિત્તસે, અપની વિભાવિક પરિણતિમે આકુળતા હોતી હૈ તો મૂળ સ્વભાવ નહીં લેતે, એક હી સમયમે દોનો ભિન્ન હૈ. ઇસકા સ્વભાવ અત્યંત ભિન્ન હૈ. જૈસે અગ્નિ ઔર ઉષ્ણતા યહ દોનો એક હૈ. અગ્નિને ઉષ્ણતા તો એક હી હૈ. પાણીકી શીતળતા વે ભી પાણી શીતળતા એકમેક હૈ, ઐસે જ્ઞાનસ્વભાવ આત્મામે હૈ તો જ્ઞાનસ્વભાવ આત્મામે એક તરફ હૈ, ને કોધાદિ ઇસસે ભિન્ન હૈ. પાણી વો અગ્નિકે નિમિત્તસે ઉષ્ણ હોતા હૈ, તો ઉષ્ણ ઇસકા મૂલ સ્વરૂપ તો નહીં હૈ. યહ ઉષ્ણતા ઇસકા વિભાવ, ઇસકી પરિણતિ ઉષ્ણ, સ્ફટિક નિર્મળ હૈ તો ઇસમે લાલ-લાલ, લાલ કાળા ફૂલ ઇસકે નિમિત્તસે હો રહી હૈ પરિણામ ઇસકા લાલ-કાળાવાળા પરિણામન હોતા હૈ સ્ફટિક દેખનેમે આતા હૈ, તો ભી સ્ફટિક તો મૂળ સ્વભાવે સફેદ હી હૈ. ઐસે એક હી સમયમે, જો સમયમે લાલાશ હૈ વો હી સમયમે વો સફેદ નિર્મળ હી હૈ. વોહી સમયમે. અત્યંત ભિન્ન હૈ...ભિન્ન હૈ.

વર્તમાન પરિણતિમે ઐસી વિભાવિક પરિણતિ હોતી હૈ, વો હી સમયમે વિભાવ હોતા હૈ, વો હી સમયમે આત્મા જ્ઞાન સ્વરૂપ નિર્મળ હી હૈ. જૈસે સ્ફટિક હોતા હૈ વૈસે.

દૂસરે સમયમેં નિર્મળ નહીં હોતા હૈ. ઐસા તદ્દગત નહીં હો જાતા હૈ. ઐસી તદ્દગત મલિનતા ઇસમેં જો ઐસી હો જાય તો નિર્મળ હોવે હી નહીં. મૂળમેં નિર્મળ રહેતા હૈ, તો નિર્મળતા હોતી હૈ. સ્ફટિકની નિર્મળતા નાશ નહીં હોતી. જે સમયમેં લાલ-પીળા દેખનેમેં આતા હૈ વો હી સમયમેં નિર્મળ હૈ.

શ્રોતા : બહોતસે વિકલ્પ આતે હૈ તો વિકલ્પ, વિકલ્પ આતે રહતે હૈ વો વિકલ્પોસે, નિર્વિકલ્પ અવસ્થા નહીં આ પાતી, તો ઉસકે લિયે કેસા પુરુષાર્થ કરે જો નિર્વિકલ્પ અવસ્થાકો પ્રાપ્ત કરે? સ્વાધ્યાય કરકે, યહ કરકે વો વિકલ્પાત્મક ભૂમિકામેં તો વહાં તક જાતે હૈ કિ મૈં જ્ઞાનસ્વભાવ હૂં, મૈં જ્ઞાનસ્વભાવ હૂં, મેરા જ્ઞાનકે અતિરિક્ત કુછ કાર્ય નહીં. મૈં અનંતદર્શન હૂં, મૈં આનંદસ્વરૂપ હૂં તો વો નિર્વિકલ્પ અવસ્થાકી પ્રાપ્તિ વો નહીં હો પાતી ઉસકે લિયે કેસા પુરુષાર્થ કરે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વો સ્વાધ્યાય રહેતે, પણ જ્ઞાનસ્વભાવ આત્માકો ગ્રહણ કરકે ભીતરમેંસે ગ્રહણ હોવે, વહ જ્ઞાનમેં હુઆ, વિકલ્પમેં નહીં હુઆ. ઐસા જ્ઞાનસ્વભાવકા ગ્રહણ કરકે, ઇસકી પ્રતીત દઢ કરકે વારંવાર ઉસમેં લીનતા કરનેસે નિર્વિકલ્પદશા લીનતા કરનેસે હોતી હૈ. પણ વે લીનતાસે, ભેદજ્ઞાનકા પ્રયાસ કરનેસે વારંવાર ક્ષણે ક્ષણે એક હી બારમેં લીન હૂં, લીન હૂં ઐસા નહીં, વારંવાર ભેદજ્ઞાનકા ક્ષણે ક્ષણે અભ્યાસ કરે, પણ ઐસા અભ્યાસ માત્ર ઐસા ‘મૈં ભિન્ન હૂં...ભિન્ન હૂં’ ગોખવારૂપે નહીં, પણ ભીતરમેંસે ઐસા ભેદજ્ઞાનકા અભ્યાસ કરે, વારંવાર ‘મૈં જ્ઞાયક હૂં, યહ ભિન્ન હૈ, મૈં જ્ઞાયક હૂં.’ વારંવાર ક્ષણે ક્ષણે ઉસકા અભ્યાસ કરે, તો યહ નિર્વિકલ્પદશા ઇસમેં લીનતા કરનેસે હોતી હૈ. કેટલાયને બહોત લગતી હૈ તો ધ્યાન કરનેકો બૈઠ જાતે હૈ, બહોત ધ્યાનકા પ્રયોગ નિકલા હૈ, પણ ભીતરમેંસે શાંતિમાર્ગ સમજમેં નહીં આતા, ઇસલિયે ધ્યાન અનંતકાળમેં બહોત ક્રિયા તો ભી સ્વભાવકો ગ્રહણ ક્રિયા (ભિન્ના), અપના અસ્તિત્વ ગ્રહણ ક્રિયે ભિન્ના વો અસ્તિત્વ ગ્રહણ નહીં હોતા હૈ ઇસલિયે ઇતના વિકલ્પ, વિકલ્પ કાઢ્યા કરે ઇસમેં નાશ કેસે હોવે. ઐસે વિકલ્પ નાશ નહીં હોતે ઐસે વિકલ્પ છૂટતે નહીં હૈ. અપના અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે, ઉસકા વિકલ્પકા ભેદજ્ઞાન કરે કે વિકલ્પ મૈં નહીં હૂં, મૈં તો સ્વભાવ જ્ઞાન સ્વભાવ, ઐસા ભેદજ્ઞાન વારંવાર અભ્યાસ કરે તો નિર્વિકલ્પદશા હોતી હૈ. નહીંતર ઐસે વિકલ્પ, વિકલ્પ, વિકલ્પ ટાલે તો શૂન્યતા હો જાતી હૈ.

શ્રોતા : જો કાલમેં આત્મને આત્માકા અનુભવ ક્રિયા વો કાલમેં ભી જ્ઞાન સ્વપરપ્રકાશક હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વાનુભૂતિમાં ભી સ્વપરપ્રકાશક, બહાર ઉપયોગ નહીં હોય તો વો ભીતરમાં વો સ્વાનુભૂતિ હોય, તો ઉસમાં અપનેકો જાનતે હોય, અપના ગુણ-પર્યાયકો ભી જાનતા હોય, તો ઇસ અપેક્ષાસે સ્વપરપ્રકાશક હોય. બહાર ઉપયોગ નહીં હોય, તો ભી ભીતરમાં સ્વાનુભૂતિકે સમય ઉપયોગ સ્વમાં હોય તો ભી અપના ગુણ-પર્યાયકો જાનતે હોય ઇસલિયે સ્વપરપ્રકાશક હોય. અપના ગુણકો જાનતે હોય, અપની પર્યાયકો જાનતે હોય, સબ જાનતે હોય.

શ્રોતા : અનુભવકે કાળમાં...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, અનુભવકે કાલ માં, ઉસમાં વેદન સ્વાનુભૂતિકો જાનતે હોય. અપના અનેક પ્રકારકી પર્યાયોકો ઔર ગુણોકો જાનતે હોય ઔસે વિકલ્પ નહીં કરતે પણ સહજ જાનતે હોય.

શ્રોતા : દર્શન તો ઉસકો અખંડપને જાનતા હોગા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દર્શન તો અખંડકો જાનતા હોય, દર્શન ભેદ નહીં પાડતા. એ જ્ઞાનમાં ભેદ હોતા હોય.

શ્રોતા : જ્ઞાનમાં ભી વિના વિકલ્પકે ભેદ રહેતા હોય..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિના વિકલ્પકે ભેદ રહેતા હોય. નિર્વિકલ્પકે કાલમાં વિકલ્પ, રાગકા વિકલ્પ નહીં હોતા હોય. વિકલ્પ વિના ભેદ ઉસે જાનતે હોય, ઔસા જ્ઞાનકા સ્વભાવ હોય. કેવળજ્ઞાન હોવે તો ભી સ્વાનુભૂતિ અપને પૂર્ણજ્ઞાન હો ગયા, ઇસલિયે સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન લોકાલોકકો જાનતે હોય, વહ વિના વિકલ્પકે જાનતે હોય. ઔસે રાગ નહીં હોતા તો ભી જાનતે તો હોય. ઇસલિયે સ્વાનુભૂતિમાં પણ ઉપયોગ બહાર નહીં હોય. ઇસલિયે ઉપયોગ અપનેમાં હોય તો ભી અપના ગુણ-પર્યાયકો જાનતે હોય. વિના વિકલ્પકે જાનતે હોય.

શ્રોતા : વો ‘પ્રવચનસાર’માં ભી આતા હોય કે વો કેવલી ભગવાન પરકો જાનતે હોય નહીં હોય. વ્યવહારસે પરકો જાનતે હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વ્યવહારસે જાનતે હોય, નહીં જાનતે (વહ) નિશ્ચયસે નહીં જાનતે, વ્યવહારસે તો જાનતે હોય હોય.

શ્રોતા : તો વ્યવહારસે ઔસે હો જાનતે હોય વૈસે આત્મામાં હોય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મામાં રહેતે તો ભી વ્યવહારસે જાનતે હોય. વ્યવહારકા અર્થ ઔસા નહીં હોય કે જાનતે હોય નહીં હોય, બિલકુલ ઔસા નહીં હોય. જ્ઞેય, પર હોય, પરજ્ઞેય ઇસલિયે વ્યવહાર એ જાનતે હોય. ભૂતકાળ વીત ગયા, વર્તમાન ક્યા હોતા હોય, ભવિષ્યમાં

ક્યા હોનેવાલા હૈ, સબ કેવલજ્ઞાનમેં આતા હૈ, નરકકો, સ્વર્ગકો, સબકો કેવલજ્ઞાની જાનતે હૈ. સબ ચેતન દ્રવ્યકા, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જડકા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય સબકો કેવલજ્ઞાન જાનતા હૈ પણ વો જોય પરદ્રવ્ય હૈ ઇસલિયે વ્યવહાર કહનેમેં આતા હૈ. બાહર ઇસમેં એકત્વ નહીં હોતે હૈ. અપની સ્વાનુભૂતિમેં લીન હોતે હૈ. પૂર્ણપણે વીતરાગરૂપે પણ વો સહજ જાનતે હૈ ઇસકા સ્વભાવ હી હૈ.

શ્રોતા : કેવલી ભગવાનકા જો સ્વપરપ્રકાશકપના હૈ તો જ્ઞાનકી નિર્મલ અવસ્થામેં એસા હુઆ તો સંપૂર્ણ સબ પરપદાર્થ ઝલકતા હૈ, ઔર સમ્યગ્દર્શનકે કાલમેં ભી વો સ્વ-પરકો જો ગુણ-પર્યાય જાનતા હૈ એસા પર ભી કુછ ઝલકતા હૈ? ઉસકા ખાલી વો હી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર નહીં ઝલકતા, સ્વકો જાનતે હૈ. ઉપયોગકા સ્વરૂપ એસા હૈ, ને છન્નસ્થકા એક ઉપયોગ એક તરફ રહતે હૈ, ઉપયોગ સ્વમેં ગયા તો સ્વકો જાનતા હૈ. બાહર ઉપયોગ નહીં હૈ. લબ્ધમેં રહતા હૈ ઉપયોગાત્મક નહીં જાનતા ઉપયોગ મૈં નહીં.

શ્રોતા : ... માર્ગ બતાઈયે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અપને ભીતરમેંસે એસી લગની લગના ચાહિયે, એસી જિજ્ઞાસા હોની ચાહિયે, કિ વિભાવ મેરા સ્વરૂપ નહીં. ઇસમેં સર્વસ્વ આત્મામેં હૈ, બહારમેં કુછ નહીં હૈ. એસી જિજ્ઞાસા, લગની એસી હોની ચાહિયે. યહ નહીં હોવે તભી તક વિચાર, વાંચન, એસા કરના, વો દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયકા સ્વરૂપ, વો સબ વિચારના, વિચાર કરના તત્ત્વકા, શાસ્ત્ર અભ્યાસ પણ, પરંતુ ભેદજ્ઞાનકા અભ્યાસ કરે તબ ભીતરમેં જાય, ભેદજ્ઞાનકા અભ્યાસ કભી હોવે, અપની જિજ્ઞાસા, સ્વભાવકી રચિ લગે, લગની લગે વારંવાર ઇસકી લગની લગે તો વો હો સકતા હૈ. એસી લગની લગના ચાહિયે વારંવાર. લગની લગે તો હોવે.

શ્રોતા : ઉપયોગ ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સરળ હૈ, માર્ગ સરળ હૈ, સુગમ હૈ, અપના સ્વભાવ હૈ ઇસલિયે દુર્લભ તો નહીં હૈ દુર્લભ. અનંતકાળસે નહીં હુઆ, ઇસલિયે દુર્લભ હૈ. સ્વભાવ હૈ ઇસલિયે સરળ હૈ. પરંતુ એસી લગની નહીં લગતી, બહારકી લગની ઔર બહારમેં એકત્વબુદ્ધિ હો ગઈ હૈ ઇસલિયે દુર્લભ હો ગયા હૈ. લગની અપનેકો લગે સ્વભાવમેં એસી લગની લગે, તો પ્રયાસ વારંવાર ઉસકે તરફ કરે તો ઉપાય સરળ હોતા હૈ.

શ્રોતા : ગુરુદેવકા પ્રવચન સુનતે હૈ તો ઉસ સમય બરાબર બૈઠતા હૈ, કે ઐસા કરના હૈ પર જભી પ્રવચનકા સંયોગ જાતા હૈ, કુછ દૂસરે સંસારકે ચક્કરમેં જાતે હૈ તો વો બાત ચલી જાતી હૈ દૂસરી બાત આ જાતી હૈ તો ઉસકે લિયે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ખટક રખના ચાહિયે, કરના કુછ હૈ વો સબ બહારકા એ બહાર સબ તુચ્છ હી હૈ, સર્વસ્વ તો આત્મા હી હૈ, યહ સબ સારભૂત નહીં. સાર સ્વરૂપ આત્મા હૈ. ઐસી ભીતરમેં લગની ઔર ખટક ઔર રચિ ઐસી ભીતરમેં રખના ચાહિયે. ઉસકો ભૂલના નહીં ચાહિયે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્ચા - ૨૫

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જાણનારું તત્ત્વ છે, આ બધા વિભાવો વિકલ્પ આવે ને વચ્ચે જાણનાર તત્ત્વ છે. એ જાણનાર તત્ત્વને ઓળખી અને એમાં એકાગ્રતા થાય, તો થાય, પહેલાં તો સાચું જ્ઞાન કરવાનું રહે છે. એકાગ્રતા પછી થાય. પોતાનું અસ્તિત્વ ઓળખે કે હું કોણ છું તો એમાં એકાગ્રતા થાય. પોતાને ઓળખ્યા વગરનું ધ્યાન તે એકલા તરંગરૂપ થાય છે, એ કાંઈ સાચું ધ્યાન થાતું નથી. કે હું ચૈતન્ય આત્મા, જ્ઞાયક આત્મા જાણનારો છું એની રચિ લાગવી જોઈએ, એની મહિમા લાગવી જોઈએ કે આ ભગવાન જિનેન્દ્રદેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર શું કર્યું અને કેવી રીતે એમણે આ બધું પ્રગટ કર્યું? એ માર્ગ કયો છે? એ એમણે શું કર્યું? એવો જ મારો આત્મા, જેવો ભગવાનનો આત્મા એવો જ મારો આત્મા છે, પણ એ આત્માની મહિમા આવવી જોઈએ કે આત્મામાં જ બધું ભર્યું છે, આ બહારમાં તો બધું નિઃસાર છે, સાર તો આત્માની જ છે, એવો અનુપમ આત્મા અંદર છે, કોઈ જુદો જ આત્મા છે. એ આત્માની મહિમા આવે એની રચિ લાગે અને આ વિકલ્પથી એને કાંઈક વિરક્તિ વૈરાગ્ય આવે, તો અંદર ધ્યાન જામે

અને કાં પછી એને ઓળખવો જોઈએ, કે આ જાણનારો તે હું છું. એની મહિમા લાગવી જોઈએ તો એમાં ધ્યાન સ્થિર થાય, બીજા બધા બહારના કામની મહિમા ઊડી જાય અને અંતર જ એમ મહિમા લાગે આત્મામાં, તો એને ગ્રહણ કરે અંતરમાંથી, તો ધ્યાન થાય છે.

ધ્યાન તો જામે ક્યાંથી? એવી રીતે ધ્યાન જામે નહીં, કે અંદર કોઈ અનુપમ તત્ત્વ છે કાંઈ જુદી જાતનું છે. જેવા સિદ્ધ ભગવાન છે, એવો મારો આત્મા છે. જેવા જિનેન્દ્રદેવ છે, એવો મારો આત્મા છે. શક્તિએ તો બધા સરખા જ છે. ભગવાને પ્રગટ કર્યું, પણ પોતે શક્તિમાં ભગવાન જેવો છે. પણ એને પ્રગટ કરવા માટે, મારો શું વસ્તુ, મારા ગુણ શું? આ અવસ્થા મારી કેવી રીતે પ્રગટ થાય? એ બધું, એને જ્ઞાન કરવું જોઈએ એનું જ્ઞાન કરવા માટે, સત્સંગ જોઈએ, એને કાંઈ શાસ્ત્રમાં શું આવે? એ જાણવું જોઈએ, તો એ સત્સંગ દ્વારા એ માર્ગ ઓળખવો જોઈએ, તો અંદર ધ્યાન જામે. કાંઈ સત્સંગ વગર, કાંઈ જાણ્યા વગરનું, અંદર ધ્યાન કરવું એ તો એક તરંગરૂપ થઈ જાય છે. પછી શૂન્યતા થઈ જાય, વિકલ્પ ઘડીકવાર જે સૂક્ષ્મ થઈ જાય, એને એમ થઈ જાય, વિકલ્પ વચા ગયા, એટલે શૂન્યતા જેવું લાગે, એ શૂન્યતા કાંઈ માર્ગ નથી. અંદર કાંઈક જાગૃતિ આવવી જોઈએ. આત્માની કાંઈક અનુપમતા લાગવી જોઈએ.

એવું લાગે પણ એ લાગે નહીં, ને ઘણાને ભ્રમ થાય છે, કે મને પ્રકાશ દેખાયો, મને આમ દેખાવું એ પણ એ દેખાવું બધું ભ્રમ થાય છે. અંદર સાચું જ્ઞાન થવું જોઈએ. તો સાચું ધ્યાન થાય, નહીંતર ધ્યાન થાય નહીં. માટે પહેલાં સાચું જ્ઞાન કરવાની જરૂર છે હું કોણ? મારું સ્વરૂપ ઓળખવા માટે સત્સંગની સદ્ગુરુની જરૂર છે. શું સમજાવે છે? ગુરુએ શું માર્ગ કીધો છે, એ માર્ગે જાવું જોઈએ તો અંદર જવાય. શાસ્ત્રમાં વર્ણન આવે પણ એ પોતે સમજવા માટે સત્સંગ જોઈએ કે મહાપુરુષોએ શું કીધું છે? એની રુચિ અંતરમાંથી લાગવી જોઈએ. અનંતા જન્મ-મરણ, જન્મ-મરણ કરતો...કરતો આવ્યો છે, પણ એણે ઘણીવાર મુનિપણું લીધું, બધું છોડી દીધું, પણ અંતર ઓળખ્યા વગર, એમ બહારથી છોડી દીધું. અંતરમાંથી તો રાગ છૂટ્યો નથી, આત્માને ઓળખ્યો નથી તો એવોને એવો પાછો દેવલોકમાં ગયો, દેવલોકમાંથી પાછો એમને એમ પરિભ્રમણ તો ઊભું રહ્યું, પણ મોક્ષ તો અંતરમાં આત્મા ઓળખે તો થાય, એવું નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ નહીંતર થાય નહીં.

શ્રોતા : આત્માને ઓળખવા માટે એવું કાંઈ તપ, સાધના છે તે સરળ હોવું જોઈએ, જેમાં દરેક માણસ એમાં પ્રયાણ કરી શકે, કે જેમાંથી પછી એમને થોડા રસ્તાઓ મળી જાય. (આત્માને ઓળખવા માટે) કાર્ય કરનાર માણસ એટલે કે આ

જીવનમાં એવો એક વ્યવસાય છે, એમાંથી મારે પાંચ મિનિટ કે દસ મિનિટ કે સારી રીતે ગાળવા માટે ખાલી ચાલે હું ચૌદ કલાકની સાધના ન કરી શકું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ જ્યાં જાવું છે, જાવું હોય એ માર્ગ તો ઓળખવો જોઈએ કે જ્ઞાન તો કરવું જોઈએ.

શ્રોતા : હું એ જ કહું છું કે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વચ્ચે એને તપ તો, વચ્ચે તપ એને માટે એમ કહે, તીવ્ર આસક્તિ બહારની ન હોય, કોઈ એવી જાતના ખાવાના, પીવાના એ બધી રુચિ ઓછી થઈ જાય. કુદરતી જેને આત્મા તરફ રુચિ લાગે એને. પણ એનું જ્ઞાન પ્રયોજનભૂત તો હોવું જોઈએ કે જે માર્ગે ભાવનગર જાવું તો ભાવનગરનો રસ્તો કેવો? એટલું જ્ઞાન તો જાણવું જોઈએ સાચા જ્ઞાન વગરનું થઈ શકતું નથી. જ્ઞાન થાય એની સાથે એને કાંઈ બહારની કોઈ લૌકિક વસ્તુનો રસ ન હોય, એ તો રસ એનો છૂટી જાય બહારથી. તપ ને એ તો આવે બહારથી, તપ માત્રથી થાતું નથી. તપ માત્ર એકલા તપ કરે એવા તપ ઘણીવાર કર્યા બહારથી. પણ એ તપ હોય એનાથી પુણ્ય બંધાય છે. વળી ભાવ સારા રહે તો દેવલોક થાય, પણ એનાથી ભવનો અભાવ થતો નથી. ભવનો અભાવ તો અંદર પોતે જે વિકલ્પ આવે એનાથી છૂટો પડે, અંદરથી વૈરાગ્ય આવે અને અંતરમાંથી છૂટો પડે, અંતરમાં સાચો તપ, અંદર પોતે ઓળખીને, અંદર પોતામાં સ્થિર થાય, તો સાચો તપ, નહીંતર બહારથી છોડે, પણ સાચો તપ થાતો નથી, એ ન થાય ત્યાં સુધી ઠીક છે, એ બાકી એનાથી કાંઈ માર્ગ મળતો નથી.

માર્ગ જાણવા માટે ઝાડ નીચે તપસ્યા કર્યા કરે, ઊભો ઊભો તો માર્ગ ન મળે. માર્ગ જાણવા માટે તો એને રસ્તો અંદર જ્ઞાન કરવું જોઈએ તો માર્ગ મળે. જ્ઞાન હોય તો એમાં સાચું ધ્યાન થાય, તો એમાં તપ સાચું આવે. જાણ્યા વગરનું થાય નહીં. તપ અંતરમાં શરૂ થાય છે. બહાર તો એક છૂટી જાય રોટલા આદિ, પણ એને તપ અંદરમાં થાય જેને અંતરમાં થાય છે; એ બહારમાં રચેલો પચેલો હોતો નથી, એનો રસ છૂટી જાય છે.

વસ્તુ સ્વરૂપ આ છે, આત્મા જુદો છે, ગુરુદેવે બતાવ્યો છે શરીર જુદું, આત્મા જુદો, આત્મા જ્ઞાયક છે, વિભાવ સ્વભાવ પોતાનો નથી. બધું ગુરુદેવે બતાવ્યું છે. પાત્રતા કેવી હોય એ બધું ગુરુદેવે બતાવ્યું છે અને જે ગુરુદેવ કહે એ બધું એને અંતરમાં યથાર્થ ને પ્રમાણભૂત, એને ઉલ્લાસ અંદરથી આવવો જોઈએ. એને અર્પણતા આવવી જોઈએ. ગુરુદેવે જે માર્ગ બતાવ્યો, એ માર્ગે પોતે જવું અને એની આજ્ઞા ગુરુદેવની આજ્ઞા, એ પોતે અંતરમાં સ્વીકારવી જોઈએ, ખરી એ અર્પણતા છે.

અંતરમાંથી જુદો પાડવો. એનો ઉલ્લાસ અંતરથી આવવો જોઈએ. ગુરુદેવ તો માર્ગ બતાવવામાં એકદમ સ્પષ્ટ કરી કરીને આખા હિન્દુસ્તાનમાં જાગૃત કર્યું છે, એ ગુરુદેવ જે વાત કહે અને જે માર્ગ બતાવે એ માર્ગ મુમુક્ષુએ અંતરમાંથી ગ્રહણ કરવો જોઈએ બરાબર.

શ્રોતા : અંતરમાંથી એટલે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમાંથી એટલે, પોતે અંતરમાં અંતર ઊંડાણમાંથી આવવો જોઈએ કે જે ગુરુદેવે કીધું એ બરાબર છે, એને પોતાને આત્મા અંદરથી ઉલ્લાસપૂર્વક આવવો જોઈએ કે જે ગુરુદેવ માર્ગ બતાવ્યો એ બરાબર છે. એમ ઉપર ઉપરથી કે એવી રીતે નહીં પણ આત્માના હેતુએ આવવો જોઈએ. કાંઈ ગુરુદેવે જે માર્ગ બતાવ્યો એ બરાબર છે.

“જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના, પામ્યા વિના પામ્યો દુઃખ અનંત,
સમજાવ્યું તે પદ નમું, શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંત.”

જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના અનંતકાળમાં જે દુઃખ પામ્યો છે, તે સ્વરૂપ જે ગુરુદેવે બતાવ્યું, તે જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના પામ્યો દુઃખ અનંત, સમજાવ્યું તે પદ નમું શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંત, શ્રી સદ્ગુરુને નમસ્કાર. એ બધું અનંતકાળમાં કર્યું પણ ગુરુ પ્રત્યે ભક્તિ નથી આવી, એ ભક્તિ નથી આવી એટલે કે પોતે અંતરમાંથી જ્યાં પોતે અંતરમાંથી સ્વીકાર નથી કર્યો. જે ગુરુદેવ કહે એ બરાબર છે. અને આત્માના હેતુપૂર્વક જે ભેદજ્ઞાનનો માર્ગ બતાવ્યો એ માર્ગ પોતે ગ્રહણ કરે અને અંતરમાંથી એ રસ્તે જાવું જોઈએ, પોતાનું મુમુક્ષુનું કર્તવ્ય છે. એમાં કાંઈ વિકલ્પ કે કલ્પના, ઈ કાંઈ મુમુક્ષુતા નથી.

શ્રોતા : દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો વિકલ્પ તો આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો શુભ વિકલ્પ છે ગુરુદેવ કહે એમાં કાંઈ એમાં, શંકા પડે એ મુમુક્ષુતા નથી, એ શુભભાવ છે, જે જિનેન્દ્રદેવની ભક્તિ, ગુરુની ભક્તિ, શ્રુતજ્ઞાન, એ બધું અંતરમાંથી એને ભક્તિ આવવી જોઈએ. અંતરમાંથી આત્માના ધ્યેયપૂર્વક. આત્મા નિર્વિકલ્પ છે, પણ અંતરમાં ધ્યેય આત્માનું હોવું જોઈએ, ને શુભભાવમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર જે જિનેન્દ્રદેવ કહે, જે ગુરુ કહે, જે શાસ્ત્ર કહે, શાસ્ત્રનું સ્વરૂપ એ ગુરુદેવે સમજાવ્યું. શાસ્ત્રેય ગુરુદેવે સમજાવ્યા છે. ગુરુદેવે બહુ સમજાવ્યું છે. એ ગુરુદેવ જીવનમાં એક આત્માના ધ્યેયથી...

વિકલ્પ નથી અવિકલ્પ છે એ, નિર્વિકલ્પતા તો હોવી જોઈએ. નિર્વિકલ્પદશા એ નિર્વિકલ્પતા છે અને સવિકલ્પતા એટલે જ્ઞાયકની ધારા ચાલતી હોય અને એમાં જે

વિકલ્પ આવે તે સવિકલ્પ, બાકી જેને નિર્વિકલ્પ થયું નથી એને સવિકલ્પ થાય, તો વિકલ્પમાં જોડેલો છે. પણ જ્ઞાયકની ધારા ચાલતી હોય ને સાથે વિકલ્પ આવે તો એ સવિકલ્પ છે. જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરીને, ભેદજ્ઞાન કરી અને જે છૂટો ન્યારો જ્ઞાયકને જાણે અને સાથે જે વિકલ્પ આવે એ સવિકલ્પદશા છે. નિર્વિકલ્પદશા એ તો સ્વાનુભૂતિ થઈને બહારનો ઉપયોગ પણ નથી. અંતર ઉપયોગ સ્વરૂપમાં જામી ગયો છે. એ નિર્વિકલ્પદશા, એ આનંદસ્વરૂપ આત્માની અનુભૂતિ અને બહાર ઉપયોગ કે જે વિકલ્પ રાગના આવે, પણ એ ક્ષણે ક્ષણે એને ભેદજ્ઞાન વર્તે છે, જ્ઞાયકની ધારા વર્તે છે. ઈ એમાં જે વિકલ્પ આવે એને સવિકલ્પ કહેવાય.

ગુરુદેવ તીર્થંકર, એ અંતરમાંથી પોતે જ કહેતા હતા, (પ્રવચનમાં એ આજે જ હતું, સો ટકા આજે જ હતું) આજે જ હતું. ગુરુદેવ જે કહે એ અંતરમાંથી મુમુક્ષુને અંદર પ્રમાણ આવવું જોઈએ. ગુરુદેવ પોતે અંતરમાંથી કહેતાં. કોઈ અંતરમાંથી ‘તીર્થંકર છું,’ એમ કહેનાર કોણ નીકળે? કોઈને કહે ‘તું તીર્થંકર છો?’ તો કહે ‘ના અમે તીર્થંકર નહીં,’ તીર્થંકર જુદા હોય, જેને પોતાનું કાળજું જ કામ ન કરતું હોય. એમાં આ ભરતક્ષેત્ર એમ કાળજુ કોઈનું કામ કરે છે, ‘હું તીર્થંકર છું,’ એમ કહેવા માટે. એ ગુરુદેવ કાળજું, ગુરુદેવનો પડકાર અંદરથી આવતો. હું ચૈતન્યસ્વરૂપ છું, એ ભણકાર આવવો એને આત્મામાં અંદર હોય લાયકાત, એને પડકાર આવે બાકી કોઈ ગાંડો માણસ કહે એ જુદી વાત છે. બાકી સામાન્ય માણસને કોઈ કહે કે તું તીર્થંકર, ને પોતે સ્વીકારવાય તૈયાર ન થાય, પોતે માને કહે કોઈ કહે તો માને નહીં. ‘ઈ ભગવાન જુદા તીર્થંકર, અમે ન હોય, તીર્થંકર’ એમ જ કહે. પણ ગુરુદેવે હૃદય કેવું અંદરથી ‘હું તીર્થંકર છું’ એ પડકાર અંદરથી. રણકાર આવતો હતો અંતરથી.

શ્રોતા : ‘શિવરમણી રમનાર તું ...’ (આજે જ હતું આજે જ આવ્યું)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ‘એ શિવરમણી રમનાર તું, તુંહી દેવનો દેવ’ એ નાનપણથી ‘તુંહી દેવનો દેવ.’ એ ક્યાંથી અંતરમાંથી આવ્યું એમ? એ વખતે સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાં હતા, ને તું દેવનો દેવ ક્યાંથી? એમ આવે, કે ભગવાન તમે દેવના દેવ. પોતે કહે છે ‘તુંહી દેવનો દેવ.’ અંતરમાંથી ભણકાર આવ્યા કે, તું દેવાધિદેવ છો એમ. આ પંચમકાળમાં ગુરુદેવ મળ્યા, આવા તીર્થંકરનું દ્રવ્ય મળ્યું, એની વર્ષો સુધી વાણી સાંભળી, એનું સાંનિધ્ય મળ્યું. એ તો મહાભાગ્યની વાત છે, એના ઉપર ઉલ્લાસ ને અર્પણતા આવ્યા વગર રહે નહીં. મુમુક્ષુ ને જેને આત્માનું પ્રયોજન છે, એને અર્પણતા હોવી જોઈએ. એ કોઈ કહે જેને તેને તીર્થંકર, તીર્થંકર માને ક્યાંથી? એનું હૃદય જ

પોકારે નહીં કે અંદર કોઈ તીર્થંકર છું, કહેવા તૈયાર થાય ‘કોઈ તીર્થંકર અમે ક્યાંથી?’ એમ જ એને આવે. એનું હૃદય અંદર રણકાર આવે છે ગુરુદેવને.

શ્રોતા : એ અવાજ જ અંદરથી આવ્યો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ અંદરથી જ અવાજ આવે. એમનો તો ઉપદેશ ને વાણી આવી, બધું મુમુક્ષુને સ્વીકાર ને અર્પણતા, શ્રીમદ્ કહે છે, ને કે મન-વચન-કાયા ગુરુને ચરણે તું અર્પણ કરી દે, એટલે કે એ મારે કાંઈ નથી જોઈતું. હું તો જ્ઞાતા છું, અર્પણતા છે મારે મન-વચન-વિકલ્પ મારા છે જ નહીં, મારો સ્વભાવ નથી, જે છે, એ ગુરુને શરણે છે, મારે વિકલ્પ જોઈતા નથી. હું તો નિર્વિકલ્પ સ્વભાવ આત્મા છું. એમ ગુરુએ જે ગુરુ કહે, એ કબૂલ છે. વિકલ્પ મારું સ્વરૂપ નથી. મન-વચન-કાયા ગુરુને શરણે. નિર્વિકલ્પદશા જ્ઞાયક મારું સ્વરૂપ છે.

શ્રોતા : અનુભવમાં.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવું કાંઈ નહીં ત્યાગ જે કહો તે જુદી વાત છે, એમાં માને કે હું મુનિ થઈ ગયો.

શ્રોતા : માન્યતાની એ જુદી વાત...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ માને કે હું મુનિ થઈ ગયો, અંદર શ્રદ્ધા આખી ફેર પડી ગઈ. એમ માની લે મુનિ એવા તો કોઈક નિકળે છે, કે જેને આત્માની શ્રદ્ધા કે આત્મજ્ઞાનની ખબર નથી તો લઈ લે છે મુનિપણું, ઈ એની મેળાએ લઈ લે એ જુદી વાત છે, કે જે સમજ્યા વગરના છે મુનિપણું લઈ લે.

શ્રોતા : આત્મજ્ઞાન અંશ એ કઈ રીતે ખબર પડે? એ ખાસ પ્રશ્ન છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાને ઓળખી લે છે, કે મને આત્મજ્ઞાન છે, કે નથી એ પોતે જ ઓળખી લે છે, કે અંદરથી આત્માની, ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ, સ્વાનુભૂતિની દશા પ્રગટ થાય પછી એને ગૃહસ્થાશ્રમમાં એ રહી જ ન શકે. અમુક ટાઈમ થાય એટલે એને જ્યારે મુનિદશા આવે, જ્યાં સુધી મુનિદશા ન હોય ત્યાં સુધી એને ગૃહસ્થાશ્રમના વિકલ્પ હોય છે, પણ એ વિકલ્પ છૂટીને અંતરમાંથી જ્યારે એને એમ થાય, કે હવે એ ગૃહસ્થાશ્રમમાં ન રહી શકે, તો મુનિપણું આવે. પહેલાં યથાર્થ શ્રદ્ધા ને જ્ઞાન થાય પછી આત્મામાં લીનતા થાય. શ્રદ્ધા ને જ્ઞાન અને સ્વાનુભૂતિ વગર યથાર્થ લીનતા થાતી નથી. મુનિપણું એ બહારથી નથી. અંતરમાં સ્વરૂપની લીનતા. સ્વરૂપની સ્વાનુભૂતિની દશા એની વધી જાય એટલે એને પછી ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહી નથી શકતો એટલે એ છૂટી જ જાય છે. એટલે અમુક ટાઈમ થાય, કેટલા ગૃહસ્થાશ્રમમાં ઘણા વર્ષો રહે છે. પણ એને મુનિની દશા આવે એટલે એની મેળે છૂટે છે, કેમ ખબર પડે એવું કાંઈ નથી. એને

આત્મજ્ઞાન ને સ્વાનુભૂતિ થાય હોય તોય પણ એ કેટલાય વર્ષો ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય છે, એને મુનિદશા અંતરથી આવે એટલે એને ગૃહસ્થાશ્રમ છૂટી જાય છે.

શ્રોતા : એ વાત બરાબર છે, પણ જો મુનિદશા આપણે આત્મજ્ઞાન થાય અને એના ભાવ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એટલે મને શ્રદ્ધા અને આત્મા જ્ઞાયક ઓળખાણો નથી, તો હું મુનિદશા લઈશ, તો બહારની ક્રિયા થાશે, કાંઈ અંતરમાંથી સાચું મુનિપણું તો આવવાનું નથી. જેને અંતરમાં જે શ્રદ્ધા થઈ, જે વિચાર કરીને નક્કી કરે તો સમજે છે, કે મુનિપણું લઈશ તો બહારની ક્રિયા થાવાની છે. અંતરમાંથી તો મુનિપણું આવવાનું નથી.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૨૬

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા જ્ઞાયક છે, જ્ઞાતા જ્ઞાયક છે, જાણનારો છે, એ જાણનાર છે, એ આત્મા છે, એ જાણનારમાં જ બધું ભરેલું છે. જાણનારમાં આનંદ, જાણનારમાં બધાં, અનંતગુણો જાણનારમાં ભર્યા છે. આત્માને ઓળખવો શુદ્ધાત્મા અંદર, આત્મા શુદ્ધ સ્વભાવ એ દ્રવ્ય તો છે, એ દ્રવ્યને ઓળખે. વિભાવ પર્યાય થાય, એ પર્યાય આત્માનું મૂળ સ્વરૂપ નથી, એનાથી આત્માને જુદો પાડવાનો, આત્મા ઓળખવો, એનાથી જન્મ-મરણને ભવનો અભાવ થાય છે. અને મુક્તિ પણ એમાં જ છે બહાર ક્યાંય નથી, અંતરમાં છે. અનંતકાળથી ક્રિયામાં બધો ધર્મ માન્યો, પણ એ ધર્મ અંતરમાં ગુરુદેવે બતાવ્યો છે. બહારમાં બધું ધર્મ અનાદિથી માન્યું કે બહારથી ધર્મ થાય છે. ધર્મ અંતરમાં છે. અંતરમાંથી પોતાનો સ્વભાવ ઓળખે, તો ધર્મ અંતરમાં પ્રગટ થાય છે. એ ન થાય ત્યાં સુધી શુભભાવ આવે છે. શુભભાવથી પુણ્ય બંધાય છે. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા, શાસ્ત્ર ચિંતવન, સ્વાધ્યાય બધું પણ શુભભાવ,

પુણ્યબંધનું કારણ છે, એ અંદર બધા વિકલ્પો છે. એ વિકલ્પથી જુદો પણ આત્મા અંતરમાં છે. એ આત્મા ઓળખે તો અંતરમાંથી શાંતિ ને આનંદ અંતરમાં ભર્યો છે. બહારમાં નથી.

અનંતકાળથી બહાર કાંઈ કરીએ તો ધર્મ થાય એવું માન્યું છે, એ ન થાય ત્યાં સુધી એની ભાવના જિજ્ઞાસા રાખે. જિનેન્દ્રદેવે, ગુરુદેવે શું કીધું છે? એનો વિચાર કરે, શાસ્ત્રનો, તત્ત્વનો વિચાર કરે, અંતરમાં, અંતરમાં ભેદજ્ઞાન કરીને એને આત્માને જુદો જાણવો, બધાથી આ શરીર છૂટું, શરીર કાંઈ જાણતું નથી. જાણનારો અંદર છે. વિકલ્પ થાય, વિકલ્પનો જાણનારો તો જુદો છે. એ જુદા આત્માને ઓળખવો. એ જ કરવાનું છે. ઓળખીને એનું જ્ઞાન, એની પ્રતીત અને એમાં લીનતા કરવી એ જ મુક્તિનો માર્ગ છે. શુભ વચ્ચે આવે છે. એ આવ્યા વગર રહેતું નથી. અંદર આત્માને ઓળખ્યો નથી ને અંદર ઓળખે તોય જે અંદર લીનતા પૂરી નથી, તો શુભભાવ વચ્ચે આવે છે. પણ એ કાંઈ સર્વસ્વ નથી. શુભભાવમાં સર્વસ્વ આવે એ નથી. એ તો વિભાવ છે, વિકલ્પ છે.

જેવું સિદ્ધ ભગવાનનું સ્વરૂપ એવું આત્માનું સ્વરૂપ છે. આ શુભભાવથી પુણ્ય બંધાય, વચ્ચે આવે છે જ્યાં સુધી પોતે અંતરમાં આત્માને ઓળખતો નથી. આત્માનો સ્વભાવ ઓળખતો નથી. ભેદજ્ઞાન નથી, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની મહિમા શુભભાવ આવે, પણ અંદર આત્મા છે, એની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને લીનતા, લીનતા એ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી શુભભાવો હોય છે. પણ એમાં ધર્મ માને છે, ધર્મ માને છે ઈ એની ભ્રમણા છે, એમાં ધર્મ નથી. પુણ્ય બંધાય છે. દેવલોક થાય છે, પણ ભવનો અભાવ નથી થતો. ભવનો અભાવ તો શુદ્ધાત્માને ઓળખવાથી થાય છે, એને છૂટો પડે, એનું ભેદજ્ઞાન કરે એવી જ્ઞાયકની ધારા અંદર પ્રગટ કરે, કે હું જ્ઞાયક તે જાણનાર છું. એ ક્ષણે ક્ષણે આત્મા જ્ઞાયકને એને જુદો જાણે, અને જુદી પરિણતિ થાય છે, તો એ મુક્તિનો ઉપાય છે.

શ્રોતા : આત્માને ઓળખવા માટે શું કરવું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માને ઓળખવા ગુરુદેવે કીધું છે, તત્ત્વનો વિચાર કરવો. તત્ત્વનો, શું આત્મા છે? શું એનું સ્વરૂપ છે? એનો સ્વભાવ કેવો છે? એની જિજ્ઞાસા કરવી, ને એની મહિમા કરવી, એનું ધ્યાન ધરવું, કે આ બહારમાં ક્યાંય એને રસ ન લાગે, રસ અંદર આત્મામાં લાગે છે, ચૈતન્યદેવમાં સર્વસ્વ છે. અંદર ચૈતન્યમાં રસ લાગે, એની મહિમા લાગે, એના વિચાર, એનું વાંચન, બધું આત્મા કેમ ઓળખાય એની જિજ્ઞાસા અંતરમાંથી કરે તો ઓળખાય. જિજ્ઞાસા અને રુચિ વગર ઓળખી શકાતો નથી. અંદર રુચિ થવી જોઈએ, આત્માની અંદર, અને એના વિચારો એ તત્ત્વના

વિચારો કરે, તો એમાં નિર્ણય કરે તો આત્માને ઓળખે. કે આત્મા આ જ છે. આ બધું પર જુદું છે, હું આત્મા જાણનારો છું તે હું છું. એને અંદરથી લગની લાગે, એની લગની લાગે એટલી તીવ્ર લગની લાગે તો આત્મા ઓળખાય.

..... સાચું જ્ઞાન કરે, સાચી પ્રતીત કરે, એમાં લીનતા કરે તો અનુભવ થાય. ઊંડાણ નથી પોતાનું હિત કરવા માટે, કે મારે આત્મા પ્રાપ્ત જ કરવો છે એવી લગની અંતરમાંથી જો લાગે, તો લગની પોતે જ માર્ગ કરી લે છે. પોતાની લગની જ્યાં અંતરમાં છે, એ લગની, એવી જાતની ઊંડાણથી હોય કે એને ક્યાંય ચેન નથી પડતું, એને કાણે કાણે આત્મા કેમ ઓળખાય? આત્મા કેમ ઓળખાય? એકલી લગની જ લાગે, એને કાણે કાણે આત્મા જ યાદ આવે છે, આત્મા, હું આત્મા કેમ પ્રગટ કરું? એ આત્મા પ્રગટ કરવા માટે એને એટલી લગની હોવી જોઈએ કે એ લગનીની માટે મને આત્મા બધાથી જુદો છે. એટલા માટે થઈને એ અંદર લગની લાગી તો ગુરુને શોધવા જાય. ગુરુ શું કહે છે? ગુરુ ક્યો માર્ગ બતાવે છે? એ બધે જ્યાં જ્યાં એને જે યથાર્થ મળતો હોય ને એ તરફ એનું લક્ષ જાય છે અને અંતરમાંથી મને કેમ માર્ગ મળે? એને દિવસ ને રાત એને ક્યાંય ચેન પડે નહીં, એવી લગની અંતરમાંથી હોવી જોઈએ, તો એ એનો માર્ગ અંતરમાંથી લગનીથી માર્ગ એનો થઈ જાય. અંતરમાં એટલી લગની હોવી જોઈએ, એને ચેન પડે નહીં અંતરમાં.

ક્યાંય દિવસ ને રાત કાણે કાણે બસ એક જ લગની, કે મને આત્મા કેમ પ્રાપ્ત થાય? બધે ક્યાંય બહારમાં ક્યાંય જોવે કરે તો એની શાંતિ ન લાગે, આ ક્યાંય શાંતિ નથી. આ ગમે એવા વિકલ્પ આવે, વિકલ્પમાં શાંતિ નથી. બહારના કોઈ પદાર્થમાં, બહારમાં ક્યાંય એને શાંતિ લાગે નહીં. મને આત્મા મળ્યો નથી. જેને કાંઈ જે જોઈએ છે એ હજી મને મળ્યું નથી એને માટે થઈને એટલી એને ઊંડાણથી, દિવસ ને રાત એની ખટક જ લાગ્યા કરે છે એવી લગની અંતરમાંથી લાગે કે બસ કેમ મને આત્મા મળે, એટલા માટે થઈને ગુરુ શું કહી રહ્યા છે, ગુરુની વાણીમાં શું આવે છે, ગુરુ શું માર્ગ બતાવે છે, એ તરફ એને વિચાર આવે, એવા તત્ત્વના વિચાર ને, વારંવાર મારી પરિણતિ આત્મા તરફ કેમ જાય અને આત્મા કોણ છે. એ એને એટલી લગનીમાં ‘આ રહ્યો જ્ઞાયક.’ આ જ્ઞાયક સ્વભાવ, આ જ્ઞાન સ્વભાવ, એ તરફ એને વારંવાર એ જ પરિણતિ, એમને એમ વારંવાર થયા કરે. એ લગની જ એનો માર્ગ કરી દે છે.

શ્રોતા : લગની પાછળનું બળ શું છે? એ લગનીનો ભાવ એને માર્ગ શરૂ થયો..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ માર્ગ થઈ જાય અંતરનો. લગની પાછળ એને પોતાના આત્માનું ધ્યેય છે, કે હું આત્મા છું, આત્મા સિવાય ક્યાંય એને સર્વસ્વ, ક્યાંય લાગતું

જ નથી. આત્મા વગરનું બધું નિઃસાર, એના જીવનમાં બધું નિઃસાર લાગે. સારભૂત વસ્તુ જે છે, એ મને મળી નથી. ત્યાં સુધી જીવનમાં એને કાંઈ સારરૂપ લાગતું નથી. મને એક આત્મા મળે તો જ શાંતિ થાય, એવું અંતરમાંથી એને વારંવાર લાગ્યા જ કરે, જે પછી આત્માનો સ્વભાવ શું? જ્ઞાયક શું? જ્ઞાયકમાં શું ભરેલું છે? જ્ઞાયક કેવો અનુપમ છે? એવી જાતના વિચારો એને સ્ફૂરે અંતરમાંથી, શાસ્ત્રમાં શું આવે છે? ગુરુદેવ શું કહે છે? કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય. આ બધા વિકલ્પ છે, પણ વિકલ્પમાં ક્યાંય ગમે એવા ઊંચા ભાવો આવે, તો એ ભાવમાંય એને શાંતિ ન લાગે કે આ બધા ભાવોની અંદરમાં પણ મને શાંતિ નથી લાગતી. શાંતિ મારા આત્મામાંથી, અંતર ઉંડાણમાંથી મને શાંતિ કેમ આવે? એવી જાતની એને અંતરમાં વારંવાર એવી લગની રહ્યા જ કરે દિવસ ને રાત.

લાગે તો એને એમ થાય કે, મારે હજી કાંઈક કરવાનું બાકી છે. હજી મારે આત્મા પ્રાપ્ત થયો નથી. દિવસ ને રાત એને અંતરમાંથી લગની અંદર ખસે જ નહીં. એવી જાતની લગની લાગે સ્વભાવમાં એટલે, એને હું વારંવાર જ એ જ, એને લગતા વિચારો, એને લગતા વાંચન એની જ લગતા સત્સમાગમ, એને લગતું બધું, એને લગતું થાય એને પરિણતિ પલટાવવા માટે પ્રયત્ન થયા કરે કે આ જ્ઞાયક સ્વભાવ. એ જ્ઞાયક સ્વભાવ તરફ કેમ મારી પરિણતિ પલટાય? આ વિકલ્પ છે, તે વિકલ્પમાં ક્યાંય શાંતિ નથી. મારી પરિણતિ અંતરમાં કેવી રીતે જાય? એવો પુરુષાર્થ, એને અંતરમાંથી એવો ઉપક્યા જ કરે વારંવાર. એવી દશા તો એને ક્યાંય શાંતિ ન થાય એટલે એને માર્ગ અંદરથી થયા વગર રહે જ નહીં. ક્યાંય ટકી શકતો નથી બહારમાં. ક્યાંય જાય તો એને ક્યાંય એને સારભૂત લાગતું નથી, એટલે અંતરમાં એને માર્ગ થયા વગર રહે જ નહીં.

જગતમાં એવો કોઈ પદાર્થ નથી, કે પોતાને જે અંતરમાંથી મળે કે જે પોતાનું જે તત્ત્વ છે, એ પ્રાપ્ત ન થાય, પરિણતિ તે તરફ ગયા વગર રહે જ નહીં. જે એ પરિણતિ પોતે પારિણામિક દ્રવ્ય છે, એ પરિણતિ તરફ ગયા વગર રહે જ નહીં. જેને શાંતિ ન થાય, એ પરિણતિ પલટો ખાઈ જાય છે. તો પરિણતિને શાંતિ મળતી નથી ને પરિણતિ સ્વદ્રવ્ય તરફ એને પલટો ખાધા વગર રહે જ નહીં. પરિણતિ દોડીને પોતા તરફ આવ્યા વગર રહેતી જ નથી. એટલી અંતરમાં લગની હોય છે, એની પરિણતિ પલટો ખાધા વગર રહે જ નહીં. કોઈને ભાવના કરતા થોડી વાર લાગે, લગનીમાં કોઈકને તરત થાય, કોઈકને પુરુષાર્થ કરતા વાર લાગે પણ અંતરમાં ઊંડાણમાં એવી એને લગની લાગે તો થયા વગર રહે જ નહીં.

શ્રોતા : પણ અંદરમાં એને આગળ જવામાં એ કેવી રીતે.... ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આકર્ષણનો વિષય એને અંદર આત્મામાં, કાંઈક અંદર ઊંડાણમાં શાંતિ છે એક તત્ત્વ; વસ્તુ છે, જે જે વસ્તુ અનુપમ સુખથી ભરેલું છે. એ તત્ત્વને એને પ્રતીત અંદર ભલે એને દેખ્યું નથી, પણ એને અંદરમાં એવી પ્રતીત આવી જાય છે, કે અંદરમાં કાંઈક ભરેલું છે. આ બધું બહાર શાંતિ નથી. પણ અંદરમાંથી (શાંતિ) થાય છે. એટલે એને અંતરમાંથી લાગે છે. એ સાંભળેલું છે ગુરુદેવ આગળ, શાસ્ત્રમાં બધે આવે છે, કે અંદર આત્મતત્ત્વ છે, એટલે એને અંતરમાં, એટલી પ્રતીત તો હોવી જોઈએ પોતાને કે આત્મામાં છે જ. આત્મામાં અનુપમતા ભરેલી છે. એટલો પોતાને વિશ્વાસ હોવો જોઈએ.

શ્રોતા : એ વિશ્વાસના આધારે બધું છે....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ વિશ્વાસને આધારે બધું છે. એ આત્માના અસ્તિત્વમાં શું ભરેલું છે, એને દેખાતું નથી. દેખાતું નથી, પણ એને એટલું, અંદર છે દેખાય કે ન દેખાય પણ આ, જે આ જે કાર્ય આ બધા વિભાવના કાર્યોમાં તો ઊભું રહેવા જેવું જ નથી, એટલું એને અંદર થઈ જાય. એમ કે એ અસ્તિત્વ મારું અસ્તિત્વ અમુક છે, એટલું અસ્તિત્વ પૂરતું પકડાય છે. પણ એ એમાં જે હોય પણ આ જેને દેખાતું નથી અમુક પ્રકારે પ્રતીત છે દેખાતું નથી. પણ આ કાર્ય જે છે, આ વિભાવની પરિણતિ તો કોઈ રીતે આદરવાયોગ્ય છે જ નહીં. એટલે ઓલું હોય તો ઓલામાં વિશેષતા હોય, ત્યાં એ તો એને નક્કી અમુક તો કર્યું છે, પણ એ વિશેષતાનું લક્ષ છૂટી જાય છે. લગની એટલી પોતા તરફ છે, કે આ કાંઈ જોઈતું જ નથી.

શ્રોતા : એટલે બહારનો જે ઉપયોગ જાય છે એનો તો એને નિર્ણય થઈ ચૂક્યો છે આમાં પોતાએ ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : થઈ ચૂક્યો છે, આ તો આ તો પોષાય એમ જ નથી. આ તો પોષાય એમ જ નથી. અસ્તિત્વ અમુક પણ એ નક્કી કરે છે, એમાં અનુપમતા ભરેલી છે પણ એ દેખાતું નથી, ભલે દેખાતું નથી, આ તો પોષાય એમ જ નથી અસ્તિત્વ અમુક વિશ્વાસ છે, કે જે ગુરુ કહે છે, જે શાસ્ત્ર કહે છે, એ બધું યથાર્થ હોય, ને અમુક વિચારોથી નક્કી કરેલું છે. તોપણ પોતાને એની અનુભૂતિ નથી દેખાતું નથી. તો દેખાતું નથી ભલે, પણ આ તો પોષાય એમ જ નથી. આ વિભાવ તો કોઈ રીતે આ સુખનો ઉપાય નથી. આ સુખ નથી. સુખ સ્વરૂપે નથી. ભવિષ્યે દુઃખરૂપ, વર્તમાન દુઃખરૂપ, બધી રીતે દુઃખરૂપ છે. અને સારભૂત નથી.

શ્રોતા : અને ન દેખાય તો એને વિશ્વાસ તો છે જે કે આ મળી જશે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો મળી જ જવાનું છે એટલો વિશ્વાસ છે. બધી આશા, તૃષ્ણા છોડી દીધી છે, એની પાછળ શું છે, એનું અસ્તિત્વ નક્કી કર્યું છે બાકી આ નિઃસાર છે. આ તો જોઈતું જ નથી. યથાર્થ તો પછી થાય, અમુક તો વિશ્વાસ છે, કે આત્મા કોઈ અનુપમ તત્ત્વ છે. તોપણ ‘એને હું દેખાય તો માનું’, ત્યાં સુધી એવી જે એમ હોય તો તો આગળ જ જઈ શકે નહીં. ‘એ દેખાય અને મને નજરે દેખાય તો માનું’ એવું નથી. એ ભલે અમુક વિચારોથી નક્કી કર્યું છે, તોપણ આ તો અનુભવમાં આવે એવું છે, કે આ તો બધું નિઃસાર જ છે. દુઃખરૂપ છે દુઃખના ફળરૂપ, આ બધી આકુળતારૂપ છે અને કોઈ રીતે એ આદરવાયોગ્ય નથી.

સ્વભાવનું અસ્તિત્વનું જોર છે, પછી એના અનંતગુણ અને એનો આનંદ અને એની અનુપમતા, આત્માની એની કાંઈ એને અનુભૂતિ નથી. વિચારો છે, એનાથી અસ્તિત્વના ગ્રહણ થયા વગર, ખરું નાસ્તિત્વ આવતું નથી. પણ એ અમુક પ્રકારે એણે અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યું છે. ઘણા વૈરાગ્ય આવે ને છોડીને જતા રહે, આત્માને ઓળખતા નથી એમ નથી આ. અંદર અસ્તિત્વ પોતે આત્માનું લક્ષમાં છે, કે આત્મા કોઈ અનુપમ તત્ત્વ અને આ જ્ઞાયક તે હું છું, એમ અસ્તિત્વ પોતાનું ગ્રહણ અમુક પ્રકારે કર્યું છે.

શ્રોતા : ઓઘે ઓઘે શાસ્ત્રથી, જ્ઞાની પુરુષો પાસેથી પણ આટલું તો એને મળ્યું છે, કે આવું તો છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આવું તો છે જ, અમુક આત્મતત્ત્વ છે અસ્તિત્વનું લક્ષ છે. એકલું નાસ્તિત્વ, વૈરાગ્ય આવી ગયો અને છૂટી જાય એ સાચું છૂટતું નથી. ઓઘે ઓઘે છોડે, એ માત્ર બહારથી છૂટે છે. અંતરની પરિણતિમાંથી છૂટતું નથી. અંદરના જે પરિણામોમાં જે પરિણતિ એકમેક થઈ છે, એકત્વ એ કાંઈ સાચું છૂટતું નથી. જે એને વૈરાગ્ય આવે એ સાચું નથી. અંતર પરિણતિમાંથી તો જેને સાચું ગ્રહણ થાય એને જ પરિણતિમાંથી છૂટે છે. એ એકત્વબુદ્ધિ અંતરમાંથી સાચી રીતે તો જેને અંતરમાં જે પોતાનું અસ્તિત્વ, કાંઈક અંદરમાંથી અમુક પ્રકારે ગ્રહણ થાય એને જ છૂટે છે. એને મહિમા લાગે એની અનુપમતા લાગે એ આવે, પોતાના વિચારોથી શાસ્ત્રોમાં આવે, ગુરુની વાણીમાં કોઈ અપૂર્વતા એણે સાંભળી છે, એને કોઈ અપૂર્વ અંતરમાં બેસી ગયું છે અને પોતાના વિચારોથી પણ એને અપ્રગટ અપૂર્વતા લાગે છે. અપ્રગટપણે એને અપૂર્વતા લાગી રહી છે.

શ્રોતા : એની કિંમતતો ઘણી આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કિંમત આવી છે, કે અહીં એવું નથી, કે આ છોડી દઉં પછી અહીં કાંઈ નહીં હોય તો એવી જાતનું નથી. એ એનું નામ સાચી અંદરથી સાચું છૂટ્યું

જ નથી. એવું નથી. એ આમથી આમ હાલક-ડોલક. અંદરમાં અસ્તિત્વનું જોર છે. મારી વસ્તુ છે, તે જ બધી સારભૂત છે. બાકી આ વિભાવ તો કોઈ રીતે આદરણીય નથી. પછી એને સમ્યગ્દર્શન થાય પછી અલ્પ અસ્થિરતા ઊભી રહે છે બાકી એને પહેલાં તો એને નવ નવ કોટિએ બધી રીતે શ્રદ્ધામાંથી છૂટી જાય છે યથાર્થ રીતે તો જ્ઞાયકની પરિણતિ પ્રગટ થાય ત્યારે જ બધી રીતે છૂટે છે, પણ એને રુચિમાં ‘આ કોઈ રીતે જોઈતું નથી.’ એને કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું કોઈ રીતે આદરવાયોગ્ય નથી. એવી રીતે એ યથાર્થ રીતે તો અંદરથી રુચિમાં એટલું જોર આવે ને જ્ઞાયક પરિણતિનું તો પછી યથાર્થ થાય છે. એને શ્રદ્ધામાં પહેલાં છૂટી ગયું, જ્ઞાયકની પરિણતિ પ્રગટ થાય એ બધું, નવ નવ કોટિએ બધી રીતે શ્રદ્ધામાંથી છૂટવું જોઈએ. ચારિત્ર પછી બાકી રહી જાય છે. આખો સંસાર છૂટી ગયો છે, એને શ્રદ્ધાની અંદર પ્રતીતરૂપ થાય છે.

શ્રોતા : ગુરુના વચનો સાંભળીને, એમાં પણ જે પોતાને અંદરમાં જે કંઈ બેસી ગયું છે. સાથે પોતાને પોતાની મેળે પણ કંઈક મેળવણી કરી છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાની મેળે મેળવણી કરે છે.

શ્રોતા : અને એ એને લગનીના જોર કામ પાર પડી જાય એનું

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એનું કામ પાર પડી જાય. ગુરુની વાણીથી, અપૂર્વતા ભાસી છે પોતે અંદર મેળવણી કરી છે, કે અપૂર્વ જ છે, એમ. એટલી રુચિમાં એને જોરદાર છે, કે આ વિકલ્પ આદરવાયોગ્ય નથી. મનથી, વચનથી, કાયાથી કરવું, કરાવવું એને અનુમોદવું, કોઈ રીતે એના શુભ-અશુભ કોઈપણ ભાવો આત્માનો સ્વભાવ નથી. એટલું અંદર એને જોર છે. ઉંચામાં ઉંચા ભાવો આવે પણ એ આત્માનો સ્વભાવ નથી, બધા આકુળતારૂપ છે. એટલો અંદરમાંથી એને પોતાના સ્વભાવ તરફનું, હું જ્ઞાયક તે જ્ઞાયક, ઉદાસીન જ્ઞાતા, કોઈમાં જોડાવું એ મારો સ્વભાવ જ નથી અંતરમાંથી એવી એને અંદર રુચિ આવવી જોઈએ, પછી એને જ્ઞાયકની પરિણતિ તો પછી પ્રગટ થાય છે, તોપણ હજી પ્રગટ નથી થઈ શુભભાવમાં જોડાય ખરો. એ જોડાય, એકવાત જુદી છે અંદર એને પ્રતીત હોય એ વાત જુદી છે.

શ્રોતા : એટલો એનો અભિપ્રાય પલટાઈ ગયો છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અભિપ્રાય અમુક પ્રકારે પલટાઈ ગયો છે. યથાર્થ પછી થાય, પણ આ વિચારથી પણ આટલો થાય છે. એટલું પોતે જ પોતે જ, વસ્તુ પોતે જ છે. કંઈ બીજું નથી. જે પ્રયત્ન કરે છે, એ પોતે જ છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો.. * * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૨૭

શ્રોતા : ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રયત્ન કરનારો પોતે જ છે અને જ્ઞાયક પોતે જ છે. એ કાંઈ બીજો નથી, કે પ્રગટ થાય નહીં. પ્રયત્ન કરે તો હાથમાં આવ્યા વગર રહે જ નહીં. નથી હાથમાં આવતું એમાં ક્યાંક પોતાની મંદતા પુરુષાર્થની રહે છે. માટે પ્રગટ નથી થાતું. ક્યાંક ક્યાંક રોકાયા કરે છે, માટે એ પ્રગટ નથી થાતું. અનાદિકાળનો ઊંઘો અભ્યાસ છે ક્યાંક ક્યાંક પુરુષાર્થની મંદતાએ ક્યાંક ક્યાંક રોકાતો ફરે છે, એટલે નથી થાતું નહીંતર પોતે જ છે, એ પોતે પોતાથી છાનો રહે જ નહીં, પોતે પોતાથી છાનો રહે એ વાત કોઈ અચરજની વાત છે. પોતે પોતાથી છાનો કેમ રહે?

શ્રોતા : આ પુરુષાર્થની મંદતા, ... વિપરીતતા શબ્દ (અને) મંદતા (શબ્દ) એ બેમાં કાંઈ ફેર છે, કે એક જ છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મંદતા એટલે જેણે ગુરુદેવ આગળ સાંભળ્યું છે અંદર રુચિ (જેને) પ્રગટ થઈ છે એને અમુક. ગુરુદેવે એટલો માર્ગ સ્પષ્ટ કર્યો છે, કે ક્યાંય રોકાવાનું રહેતું નથી, ક્યાંય ભૂલ થવાનું રહેતું નથી. માટે જે મુમુક્ષુ સાચો મુમુક્ષુ હોય એને માર્ગની મુંઝવણ થાય એ ભાગ્યે બને, પણ પોતે પોતાની મંદતાએ ક્યાંક ક્યાંક રોકાતો ફરતો હોય છે પુરુષાર્થની મંદતાએ. માર્ગની ભૂલ અંદરમાં થાય, પણ એ જે સાચી સમજણ કેટલાકને ન પડતી હોય એને થાય એને માર્ગની ભૂલ. કેટલાકને થાય વિપરીતતા, ન થાય એમ નહીં, ગુરુદેવ આગળ સાંભળ્યું હોય તોય ભૂલ થાય પણ ભૂલ એકાંત ભૂલ જ થાય એમ નહીં, મંદતા થવી જોઈએ. કેટલાકને ભૂલ ને મંદતા બેય હોય છે, કેટલાકને એકલી મંદતા હોય છે. તો એક એકત્વબુદ્ધિ છે. આનાથી હું જુદો છું, એમ સમજતો હોય તોપણ પુરુષાર્થની મંદતાને કારણે છૂટો પડી શકતો ન હોય. પોતાની મંદતાને કારણે રોકાય છે. સ્પષ્ટ કર્યું છે કાંઈ શંકા ઉપજે તો એને તો અંદરથી પ્રમાણજ્ઞાન ગુરુદેવની વાણીમાં સમાધાન આવી જાય એવું છે.

કોઈને કાંઈ એવું કોઈનો દીકરો, આ તે કોઈકની કોઈનું મરણ થયું હોય ને કેમ અંદર ખટક-ખટક થાય. એમ ઓલો જેને આત્મા ન મળતો હોય તો એને ક્યાંય ચેન પડે નહીં. ‘મને ક્યાંય આત્મા વગર ગમે નહીં.’ ગમે એ કાર્યમાં જોડાય, હસે, બોલે,

બધું કરે પણ એને અંતરમાં ખટક જાય નહીં કે મને આત્મા મળતો નથી. એમ દિવસ ને રાત બસ ખટક અંદર રહ્યા જ કરે છે. એટલે અંદર લગની લાગે એ અંદર એનો માર્ગ થયા વગર રહે જ નહીં. એ જાતના વિચારો કરે. એ જાતની જ્ઞાયકની શોધ કરે, જ્ઞાયકની પરિણતિ પલટાવવા પ્રયત્ન કરે.

સ્વપરકા ભેદવિજ્ઞાન કરકે, આત્માકી શ્રદ્ધા પ્રતીત કરકે, ઉસમેં લીન હોના, માર્ગ તો એક હી હૈ, ઇસકે લિયે સબ કરના હૈ. ધ્યેય તો એક હી રખના, એ નહીં હોવે તબ એસી ભાવના, જિજ્ઞાસા, બાકી દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકી શુભભાવનામેં રહતા હૈ, ઔર ભીતરમેં શુદ્ધાત્મા કેસે પ્રગટ થાય એ, યહ લક્ષ, એસા ધ્યેય રખના ચાહિયે. આત્મા તો નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ હૈ.

શ્રોતા : અનાદિકાળસે જીવકો તો પર્યાયકી તો અનુભૂતિ હૈ, પર્યાયકો જાનના હૈ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભકા પરિચય હૈ ઔર આત્માકા તો ઉસે પરિચય હી નહીં, પહેલે અનુભૂતિ હોગી તો હમ પરિચય કર સકતે હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનુભૂતિ હોગી તો નહીં, લક્ષણસે પહિચાનનેમેં આતા હૈ. અનાદિસે પરિચય તો ભલે એસા વિભાવકા હૈ, સ્વભાવકા પરિચય નહીં હૈ, તો ભી લક્ષણસે પહિચાનનેમેં આતા હૈ, ઔર આચાર્યો, જિનેન્દ્રદેવ સબ માર્ગ બતાતે હૈ, ગુરુ માર્ગ બતાતે હૈ, કેસા માર્ગ હૈ, તું જ્ઞાન સ્વભાવ જ્ઞાયક હી હૈ, તેરા આત્મા ભિન્ન હી હૈ, તેરા આત્મામેં અપૂર્વ આનંદ ભરા હૈ, અપૂર્વ જ્ઞાન ભરા હૈ, સબ તેરેમેં હી હૈ માર્ગ બતાયે તો અપને વિચાર કરકે ઔર મૌખિક પરીક્ષા કરકે, નક્કી કરના કે મેં જ્ઞાન સ્વભાવ હી હૂં. મેં જ્ઞાયક હી હૂં, જ્ઞાનસ્વભાવ એસા હી હૈ, કે સબકો. અસાધારણ ગુણ હૈ, સબકો પહિચાનનેમેં આતા હૈ. લક્ષણસે લક્ષ પહિચાનનેમેં આતા હૈ. એસે પરિચય હોવે તબ હોય, અનુભૂતિમેં એસા માર્ગ નહીં હોતા, પહેલે લક્ષણસે, લક્ષણ ઇસકા પહિચાનમેં લે, પીછેસે અનુભૂતિ હોતી હૈ. માર્ગ એસા હી હૈ..... ન હો તો કોઈ એસા નહીં હોતા, કોઈ પરીક્ષા કરકે ઔર વો કોઈકી દુકાનમેં માલ મૂકના હૈ તો એસે લક્ષણકો પહિચાને, ગુરુદેવ કહતે હૈ કિ યે કેસી દુકાન હૈ, એસે સબ ભીતર ચોપડા સબ કોઈ દિખાતે નહીં. એસે લક્ષણ તો કરકે લક્ષણસે પહિચાન લેના અપનેકો.

‘જ્ઞાયક હી હૂં, મેં જ્ઞાનસ્વભાવી હૂં,’ યહ અસાધારણ ગુણ એસા હૈ, પહિચાનનેમેં આતા હૈ. યહ જ્ઞાન સ્વભાવકો પહિચાન કરકે, ‘મેં જ્ઞાયક હી હૂં, અખંડ જ્ઞાયક હૂં’ એસા જ્ઞાયકકો, લક્ષમેં લેકર શ્રદ્ધા પ્રતીત દઢ કરકે ઇસકી પરિણતિમેં ભેદજ્ઞાન કરનેકા પ્રયત્ન કરના. મેં શાશ્વત તત્ત્વ અનાદિ અનંત હૂં. ઇસકી દૃષ્ટિ ઇસકે ઉપર સ્થાપ કરકે જ્ઞાન કરકે ભેદવિજ્ઞાન કરના, વારંવાર એ ભેદવિજ્ઞાન કરનેકા પ્રયત્ન.

કરના, વારંવાર ઉસકી મહિમા અપૂર્વ આવે, તબ ભેદવિજ્ઞાન હોતા હૈ. બહારકી મહિમા છૂટ જાય, વિભાવકી મહિમા છૂટ જાય તબ ભીતરમેં મહિમા આવે તો ભેદજ્ઞાન હોતા હૈ.

શ્રોતા : શાસ્ત્રકો પઢકર આચાર્યોકે વચનોંકો તો વિકલ્પ યહ હી ચલતે હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ભી શુભભાવ હૈ, શુભભાવ હૈ, જબ તક ભીતરમેં સ્વરૂપમેં લીન નહીં હોતા હૈ, તભી શ્રુતજ્ઞાનકા અભ્યાસ હોતા હૈ, શાસ્ત્રકા તો ભી ઉસમેં શુભભાવમેં સ્થિત હૈ, શુભભાવ સાથમેં રહતા હી હૈ પણ એસા જ્ઞાન એટલી શ્રદ્ધા કરના એ ભી શુભભાવ હૈ. ‘શુભભાવસે તો મૈં ભિન્ન હી હૂં, મેરા આત્મ-દ્રવ્ય એસે ભિન્ન હૈ, અલગ હૈ, એસી શ્રદ્ધા કરના’, જ્ઞાન કરના, પહેલે વિકલ્પસે શ્રદ્ધા કરના, યથાર્થ શ્રદ્ધા તો પરિણતિરૂપ શ્રદ્ધા તો ઉસકો પીછે હોતી હૈ ઔર પહલે તો યહ નિર્ણય કરના કે મૈં એસે ભિન્ન હી હૂં, શુભભાવસે એસા મૈં જ્ઞાયક હૂં, મૈં એસા દર્શન, જ્ઞાન, અનંતગુણકા પિંડ હૂં, મૈં શુદ્ધાત્મા હૂં, યહ ભી વિકલ્પ હૈ. આચાર્યોંકા શાસ્ત્રો પઢે, વિકલ્પ આવે તો ભી, વો ભી વિકલ્પ હૈ. એ શ્રુતજ્ઞાન તો બીચમેં આતે હી હૈ, પણ (શુભભાવ) જો હૈ, શુભભાવ મિશ્રિત હૈ, ઇસસે મૈં ભિન્ન હૂં, એસા નિર્ણય કરના. યથાર્થ જ્ઞાયકકી પરિણતિ સહજરૂપ તો પીછે હોતી હૈ, પહેલે તો વિચારસે નિર્ણય કરના, નિશ્ચય કરના કે મૈં ભિન્ન હી હૂં.

શ્રોતા : વિકલ્પ ભી સહજરૂપ હોતા હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકલ્પ સહજ એ સહજ હોતા હૈ, તો ભી વિભાવ પરિણતિ અપના સ્વભાવ નહીં હૈ.

શ્રોતા : સ્વભાવ નહીં એસા પર્યાયમેં લેના.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ સહજ અપના સ્વભાવ નહીં હૈ, એ તો કૃત્રિમ હૈ, યહ તો જે અનાદિકા અભ્યાસકે લિયે વો સહજ ચલતા રહતા હૈ. તો ભી ‘મૈં નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ હૂં, નિર્વિકલ્પ મૈં હૂં,’ યહ તો વિકલ્પ જો લક્ષમેં લે તો આકુળતારૂપ હૈ, વિકલ્પ સહજ આતે તો આકુળતા હૈ. આકુળતા અપના સ્વભાવ નહીં હૈ. અપના સ્વભાવ નિરાકુળ ભીતરમેં આનંદગુણ હૈ, આનંદ સ્વભાવ આત્માકા હૈ. આકુળતા સ્વભાવ આત્માકા નહીં હૈ. વિકલ્પ સહજ એસે અનાદિકા અભ્યાસકે લિયે, સહજ એસી પરિણતિ ચલી આતી હૈ સહજરૂપસે, તો ભી અપના સ્વભાવ નહીં, વો કૃત્રિમ હી હૈ.

શ્રોતા : અપને સ્વભાવકા અવલંબન...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વભાવકા અવલંબન કરના કે મૈં જ્ઞાયક હી હૂં, સ્વભાવકા અવલંબન કરકે સહજ સ્વભાવ જો જ્ઞાયક સહજ હૈ, ઇસકા જ્ઞાયકકા નિર્વિકલ્પ સ્વભાવ વો હી સહજ હૈ અનાદિ અનંત.

કમસરકા અર્થે એસા હૈ કે કમ તો હોતા હૈ તો ભી મૈ જાયક હૂં, એસી જાયકકી પરિણતિ હોની ચાહિયે, ભીતરમે તો જાયકકા જ્ઞાન યથાર્થ હૈ તો કમ કહાં રહા? અંદર કર્તાબુદ્ધિ રખતે હૈ, કે મૈ સબ કર્તા હૂં, કર્તા હૂં, પણ કમબદ્ધ એસા હૈ કે પુરુષાર્થપૂર્વક ઇસમે પુરુષાર્થ સાથમે રહતા હૈ. એસા કમબદ્ધ જો આત્માકો પહિચાનતે હૈ, વો સબ કમબદ્ધ પણ પુરુષાર્થ જિસમે સબ સાથમે રહેતા હૈ. જેસે કે સ્વભાવ, કાળલબ્ધિ, ક્ષયોપશમ, પુરુષાર્થ, એ સબ મિલતે હૈ તો પુરુષાર્થ બીચમે સાથમે રહતા હૈ. વો પુરુષાર્થ અપના સ્વરૂપમે જાય તબ એસા કમબદ્ધ હોતા હૈ. જો પુરુષાર્થ અપના વિભાવ તરફ ચલતા હૈ તો એસા કમબદ્ધ હોતા હૈ. જો દષ્ટિ પર તરફ હૈ, વિભાવ તરફ દષ્ટિ હૈ ઔર પુરુષાર્થ વૈસે કરતે હૈ તો એસા કમબદ્ધ, તો ઉસકા ભવભ્રમણકા કમબદ્ધ હૈ જો અપના પુરુષાર્થ કરકે સ્વભાવકો પહિચાને, તો સ્વભાવકા કમબદ્ધ હોતા હૈ.

શ્રોતા : એસા મૈને દેખા નહીં પુરુષાર્થ કરકે, સહજ જાયક, જાયકકા અવલંબન લે રહે બીચમે કર્મકા કોઈ ઉદય આયા ઉસમે આવરણમે ખ્યાલ આ જાતા હૈ જાયકકા અવલંબન કરના. ચિંતવન કરના, ઉસી વક્ત કોઈ કર્મકા કોઈ એસા ઉદય આતા હૈ કર્મકા ઇસકે અંદર આવરણ છા જાતા હૈ એસા?.... ભૂલ જાતે હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આવરણકા ઉદય આતે હૈ, બીચમે પુરુષાર્થ કરતે હૈ. આવરણ ઔર પુરુષાર્થકી મંદતા હોતી હૈ. એકાંત વો હી અપને કર્મ દબા નહીં દેતે હૈ અપના પુરુષાર્થકી મંદતા હોતી હૈ, તબ કર્મકો નિમિત્ત કહનેમે આતા હૈ. (પુરુષાર્થ) અપના પુરુષાર્થકી કમી હોતી હૈ. પુરુષાર્થકી મંદતા હોતી હૈ તબ કર્મકા નિમિત્ત એસે કહનેમે, ઉપાદાન અપના હી હૈ. અપના ઉપાદાન કમ હોતા હૈ. પુરુષાર્થકી નબળાઈ હોતી હૈ. જાયક..જાયક કરતે સહજ જાયક નહીં હુઆ, પુરુષાર્થ મંદ પડા તો એ કર્મકા ઉદય આતા હૈ, તબ એકસાથમે, એકાંત કર્મ અપનેકો બળજોરીસે એસા નહીં, તૂં એસે કર, એસા કહેતા નહીં કર્મ. (કમજોરી) કમજોરી અપની હી હૈ.

શ્રોતા : હોના હૈ વહી હોગા, જિસ સમય સમ્યગ્દર્શન હોગા ઉસી વક્ત હોગા ઉસકે પહલે નહીં હોગા. એસા ભી અપન લેતે હૈ તો ઉસકી અપન સ્વતંત્રતા માનતે નહીં અપન તો આત્માકી બાકી જો રહા જાતા-દષ્ટા એ જાનન..જાનન..જાનન

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જાતા-દષ્ટા હુઆ તો હૈ નહીં. એસે જાતાદષ્ટા પરિણતિ જબ પ્રગટ હોવે તો જાતા-દષ્ટા ઠીક હૈ. જાતાદષ્ટા પ્રગટ તો (હોતા નહીં). સમ્યગ્દર્શન જબ હોતા હૈ તબ એસી ભાવના રખે જબ હોગા તબ હોગા, તો ઉસકો હોતા હી નહીં હૈ. જો એસી ભાવના રખે જબ હોના હોગા તબ હોવેગા, મૈ ક્યાં કરું હોવેગા. એસે

હોતા હી નહીં હૈ. જિસકી ભાવનામેં ઐસા રહતા હૈ કે મૈં આત્મા તરફ પરિણતિ કરું. મૈં ઐસે સ્વભાવ તરફ, વિભાવ અચ્છા નહીં હૈ, મૈં સ્વભાવ પરિણતિ કેસે પ્રગટ કરું, મૈં કેસે પુરુષાર્થ કરું? ઐસી ભાવના જિસકો રહતી હૈ ઉસકો સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. ઇસકા કમબદ્ધ અચ્છા હોતા હૈ. જિસકો ભાવના હી નહીં હૈ, પુરુષાર્થ બદલતા નહીં હૈ, પરિણતિ પલટાનેકા પ્રયત્ન નહીં કરતા હૈ ઉસસે સમ્યગ્દર્શન હોતા હી નહીં હૈ. ઐસા કરે કે જબ હોનેવાલા તબ હોગા તો ઇસકો હોવેગા હી નહીં. ઐસી ભાવના જિસકો રહેતી ઉસકો નહીં હોતા. ભાવનામેં ઐસા હોના ચાહિયે કે મૈં પુરુષાર્થ કરું, મૈં સ્વભાવકો કેસે પહિચાનું? ઉસકા કમબદ્ધ ઉસકો કમબદ્ધ હોતા હૈ. તબ વે પુરુષાર્થમેં ઉસકો કમબદ્ધ, સબ કારણ મિલતા હૈ તબ યહ કમબદ્ધ પ્રગટ હોતા હૈ. એ કમપૂર્વક હોતા હૈ પણ ઉસકો પુરુષાર્થ સાથમેં હોતા હૈ.

શ્રોતા : કોટિ ઉપાય ભી કરો, કોઈ ભી ઉપાય કરો, બિના કાળલબ્ધિ કુછ નહીં હોગા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કાળલબ્ધિમેં હોતા હૈ. કાળલબ્ધિ જિસકો પુરુષાર્થ કરે ને તો કાળલબ્ધિ પક જાતી હૈ. પુરુષાર્થ નહીં કરે તો કાળલબ્ધિ પકતી નહીં હૈ. એ કાળલબ્ધિ જબ હોવે તબ હોગા, મૈં ક્યા કરું? તો કાળલબ્ધિ ઉસકો હોનેવાલી નહીં હૈ, કાળલબ્ધિકી (વાટ) રાહ દેખતે, જબ કાળલબ્ધિ રાહ દેખતે તો નહીં હોતા.

શ્રોતા : પુરુષાર્થ મંદ પડ જાતા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉસકા જબ પુરુષાર્થ મંદ પડ જાતા તબ કાળલબ્ધિ નહીં હોતી. ભાવનામેં ઐસા રહેતા હૈ કિ મૈં કેમ કરું? એ વિભાવ અચ્છા નહીં. આકુળતારૂપ હૈ. ઇસમેં અચ્છા નહીં લગતા. મેરા સ્વભાવ શુદ્ધાત્મામેં કેસે પ્રગટ હોવે ઐસી ભાવના કરતા હૈ, ઐસા પ્રયત્ન કરતા હૈ, ઉસકો કાળલબ્ધિ પક જાતી હૈ.

શ્રોતા : આત્માની પ્રતીતિ કરવા માટે શું કરવું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મામાં દુર્લભ તો અનાદિકાળનું સમ્યગ્દર્શન છે. એ સમ્યગ્દર્શન જીવે પ્રાપ્ત કર્યું નથી. એને પ્રાપ્ત કરવા માટે અંતરની રચિ અને આત્માની ઓળખાણ કરવાની જરૂર છે. આત્મા કેમ ઓળખાય? આત્મા જ્ઞાનસ્વભાવી છે. આત્મા જ્ઞાયકતા, જ્ઞાયક એનો સ્વભાવ છે. આ શરીર જુદું, વિભાવ પોતાનો સ્વભાવ ન થાય એનાથી જુદો આત્મા છે. એ આત્મા કોઈ અપૂર્વ છે, એ અપૂર્વ આત્માની મહિમા અંદર આવે અને એ જ્ઞાયક ગ્રહણ થાય એવો પ્રયત્ન કરવાનો છે. એ ખરું એ કરવાનું છે. અંતરમાં એ અપૂર્વ રચિ પ્રગટ થઈને જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે, અંદર પોતે શ્રદ્ધામાં પ્રતીતમાં જ્ઞાયકને લાવે, જ્ઞાનમાં લાવે, એ તરફની પરિણતિ, એ જાતનો

પ્રયાસ કરે એ કરવાનું છે. એની ભાવના, એની જિજ્ઞાસા તો પૂરી અને શુભભાવમાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર એને (શુભભાવમાં) હોય છે કારણ કે શુદ્ધાત્મા તો એ બધા વિકલ્પથી, તો શુદ્ધાત્મા તો ભિન્ન છે, પણ એ શુદ્ધાત્મા પ્રગટ નથી થયો, ત્યાં સુધી એને શુભભાવમાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા હોય છે, પણ ધ્યેય તો એક શુદ્ધાત્માને ગ્રહણ કરવાનું છે.

શુદ્ધાત્મા કેમ ગ્રહણ થાય? એ જ અંદરમાંથી એની અપૂર્વ રુચિ, એની જિજ્ઞાસા એનો વિચાર એનું મનન બસ, એને માટે વાંચન, વિચાર એ બધું એ જ જાતનું કરવાનું છે. ભમતો ભમતો ક્યાંય ધર્મ માનતો, ક્યાંક ક્રિયામાં ધર્મ માને, કોઈ બહારમાં માને, ધર્મ તો અંતરમાં છે, કે આ ગુરુદેવે બતાવ્યો. અંતરમાંથી પોતાને કેમ ગ્રહણ થાય, એ પોતે પુરુષાર્થ કરીને ગ્રહણ કરે તો થાય. દરેક જાતના વિભાવોથી જુદો છે, શુભાશુભભાવો પણ એનું સ્વરૂપ નથી, એનાથી પણ આત્મા જુદો છે. ઈ એને જુદો ગ્રહણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. બચવા માટે વચ્ચે શુભભાવો આવે છે. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા પણ એ શુભભાવો, પણ આત્માનું મૂળ સ્વરૂપ નથી. શુદ્ધાત્મા જુદો છે. ધ્યેય-એનું પ્રાપ્તિ એનો પ્રયત્ન કરવો.

આત્માની કોઈ અપૂર્વ રુચિ અંતરમાં થાય, કે આત્મા સર્વસ્વ છે, એવી આત્માની (અપૂર્વ) મહિમા આવીને, બહારની મહિમા છૂટી જાય. બહારની મહિમા બહાર કાંઈ નથી. બહારની વસ્તુ બધી નિઃસાર છે. કોઈ સારભૂત નથી. બહારનું બધું તુચ્છ છે. મહિમાવંત એક આત્મા છે. એ આત્માની મહિમા અંતરમાં આવે તો એના વિચારોમાં બહારના વિકલ્પોમાં મંદતા આવે. એકદમ છૂટે તો પછી પણ પહેલાં એનો રસ છૂટી જાય, એની મંદતા થાય અને સ્વરૂપ સન્મુખ પોતાની પરિણતિ, એના વિચાર એને ગ્રહણ કરવાનું થાય, એની ઉગ્રતા એ તરફ પોતે વળે, આનો રસ મંદ થઈ જાય. વિકલ્પ તરફ મંદતા થઈ જાય. નિર્વિકલ્પદશામાં વિકલ્પ છૂટી જાય છે, પણ એને મૂળમાંથી તો એની ચારિત્રની લીનતા થાય ત્યારે એનો નાશ થાય, પણ એની મંદતા, એનું ભેદજ્ઞાન થાય એનો રસ છૂટી જાય. વિકલ્પ જે ફરતો રહે, એના સ્વરૂપને જો ગ્રહણ કરે તો ત્યાં, એની વૃત્તિ પોતાની એક ચૈતન્ય ઉપર દૃષ્ટિને સ્થિર કરે, ચૈતન્ય ઉપર એની મહિમા આવે. એના ઉપર પોતાની દૃષ્ટિને સ્થાપે. એ તરફનું જ્ઞાન, એમાં લીનતા કરે તો એના વિકલ્પની મંદતા થાય, એ જાતનો રસ ને એ જાતની મહિમા આવે તો થાય. એનું ભેદજ્ઞાન કરવાનો પ્રયત્ન કરે કે આ વિકલ્પ તે હું નથી, હું તો એનાથી જુદો જ્ઞાનસ્વરૂપ જ્ઞાયક છું. આ વિકલ્પ હું તો નિર્વિકલ્પ સ્વભાવ છું, આ

વિકલ્પ એ મારું સ્વરૂપ (નથી). હું એનાથી અત્યંત જુદો છે. એવી અંદરથી વારંવાર ભાવના અને એવી પરિણતિ કરે તો વિકલ્પ એનાથી છૂટા પડે અને મંદ થાય.

શ્રોતા : તો સાચી ધ્યાનની પ્રવૃત્તિ થાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તો થાય. તો ધ્યાન થાય જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે તો ધ્યાન થાય. મૂળ વસ્તુને ગ્રહણ કર્યા વગર ધ્યાન ક્યાં થાય? પોતે, પોતાને ગ્રહણ કર્યો નથી, એ તો પરિણતિને સ્થિર ક્યાં રાખે? વિકલ્પ મંદ પડે તોય પણ પોતાને સ્વરૂપને ગ્રહણ કર્યો નથી, સ્વરૂપને જોયું નથી એનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યું નથી. તો ધ્યાન ક્યાં થાશે? પોતાનો સ્વભાવ ઓળખે. પોતાના દ્રવ્યને ઓળખે તો પોતાના દ્રવ્યમાં સ્થિર થાય, તો વિકલ્પથી છૂટો પડે, તો વિકલ્પનું ભેદજ્ઞાન થાય પોતાને ગ્રહણ કરે તો. એકલું વિકલ્પ છોડવા પ્રયત્ન કરે, પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર્યા વગર એકલું નાસ્તિત્વ ક્યાંથી થાય? પોતાની એક દૃઢતા, પોતા તરફ જ્ઞાયક તરફ થાય, તો એનું ધ્યાન જામે, નહીંતર ધ્યાન ક્યાં જામે?

શ્રીમદ્ કહે છે, ને કે સત્સંગ વગર ધ્યાન તરંગરૂપ થઈ પડે છે, એ શબ્દ એમ આવે છે, ને ધ્યાન તરંગરૂપ ('ગમ વિના આગમ અનર્થ થઈ પડે. સત્સંગ વિના ધ્યાન તરંગરૂપ થઈ પડે છે.') સત્સંગ વગર ધ્યાન તરંગરૂપ થઈ પડે છે. પોતાને ગ્રહણ કર્યો નથી. તે ધ્યાન માત્ર તરંગરૂપ થાય છે. પોતાને-સ્વરૂપને ગ્રહણ કરવો. બહારથી ભલે બેઠો હોય પણ અંદર વિકલ્પ હાલતા હોય. વિકલ્પ જરા મંદ કરે કદાચ, અશુભમાંથી છૂટીને શુભમાં આવે, શુભમાં આવે તોય વિકલ્પ છે, પણ વિકલ્પથી ભેદજ્ઞાન કરવું જોઈએ. મંદ પડે તો એ કાંઈ યથાર્થ (નથી) એનો રસ ઓછો થાય, પણ પોતાને ગ્રહણ કરી અને પછી રસ જો છૂટો યથાર્થ છૂટે છે, પોતાને ચૈતન્યને ગ્રહણ કરવો જોઈએ. ચૈતન્યને ગ્રહણ કરે, એનું ભેદજ્ઞાન કરે તો એ વાસ્તવિક રીતે છૂટે છે નહીંતર છૂટતા નથી. તો વાસ્તવિક ધ્યાન થાય છે નહીંતર વાસ્તવિક ધ્યાન થાતું નથી. ચૈતન્યને ગ્રહણ કરે, આત્માને ગ્રહણ કરે તો છૂટે છે. બહારના બીજા વિકલ્પમાંથી શુભભાવમાં તો એ શુભરૂપ છે. પણ એ શુભભાવનાથી આત્મા તો જુદો શુદ્ધાત્મા છે. એ શુદ્ધાત્માને ગ્રહણ કરે તો ધ્યાન યથાર્થ થાય, તો એ આત્માનું ધ્યાન છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૨૮

શ્રોતા : રસ ઉત્પન્ન થાય, તો ઓલો રસ મંદ થાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તો મંદ થાય ને પોતાની મહિમા આવે પોતાની રુચિ થાય, તો બહારનો રસ ઓછો થાય, તો ચૈતન્ય ગ્રહણ થાય, અને એ ગ્રહણ થાય એટલે વિકલ્પથી છૂટો પડ્યો, અશુભથી બચવા શુભભાવો આવે પણ એને શ્રદ્ધામાં એમ હોવું જોઈએ કે આ મારું સ્વરૂપ નથી. શુદ્ધાત્માનું ધ્યાન થાય તે જ ખરું ધ્યાન છે. પછી શુભભાવ ચૈતન્ય ગ્રહણ ક્યારે થાય એની મહિમા આવે તો, નહીંતર તો એને લુપ્ત થઈ જાય. હું જ્ઞાન છું.. જ્ઞાન છું કર્યા કરે પણ અંતરમાં કાંઈ મહિમા જ્ઞાયકની ન આવે તો એમાં કાંઈ સ્થિર ન થાય. જ્ઞાયકની મહિમા આવે કે હું ભરપૂર ભરેલો મહિમાવંત પદાર્થ છું. એમ એની મહિમા આવે તો એમાં કાંઈક સ્થિર થાય, કે બહાર બધું નિઃસાર એ બોલવા ખાતર નહીં, ચૈતન્યમાં જ બધું ભરેલું છે, ભલે એને દેખાતું નથી. એની અનુભૂતિ નથી પણ એના લક્ષણોથી એને પ્રતીત એવી દૃઢ આવવી જોઈએ કે આ ચૈતન્ય જ સર્વસ્વ છે, એની જ અપૂર્વતા, એની અનુપમતા, (એની) અંતરમાં પ્રતીત પણ એવી લાગવી જોઈએ તો એને ધ્યાન થાય.

શ્રોતા : એટલું બધું કષ્ટવાળું લાગે, આમાંથી જ મને સર્વસ્વ ચીજ થવાની છે, એમ....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ જ્ઞાયકમાં જ બધું ભરેલું છે. એટલી અંદર દૃઢતા આવવી જોઈએ, અંદર પ્રતીતમાં એમાંથી જ બધું પ્રગટ થવાનું, આમાં જ બધું મળવાનું છે, આમાં જ શાંતિ ને આમાં જ સુખ છે, આ જ્ઞાયકમાં જ સંતોષ છે બીજે ક્યાંય નથી એટલી અંતરમાંથી પોતાને પ્રતીતિ થાવી જોઈએ. તો ભાવમાં જ્ઞાયક જ છે એટલી પ્રતીત અંતરમાંથી આવવી જોઈએ તો એને એટલી દૃઢતા, પ્રતીત થાય અને તો ધ્યાન એકાગ્ર થાય.

શ્રોતા : ‘સહજાત્મ સ્વરૂપ પરમગુરુ’. આત્મભાવના ભાવના ભાવતા, જીવ લહે કેવળજ્ઞાન રે’. એમાં પરમગુરુને ગ્રહણ કરવાનું એમાં ને એમાં જ પછી

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમાં પોતે, પોતે જ સમજે, સમજણ કરે તો થાય, એનો ભાવ સમજીને અંતરમાં પોતે પોતાના સ્વરૂપને ઓળખે તો થાય. એનો માત્ર શબ્દ

બોલવાથી ન થાય, કે વિકલ્પથી ન થાય પણ અંતરમાં એનું સ્વરૂપ ઓળખે તો થાય છે. સહજાત્મ સ્વરૂપ કોણ છે? સહજાત્મ સ્વરૂપ આત્મા છે. એ આત્મા સહજ સ્વરૂપ છે, એમ પોતાને ઓળખે તો થાય. ઓળખ્યા વગર ન થાય. એનો ભાવ સમજે તો એને થાય, એમ ન થાય, એને ઓલા દાળ ને ફોતરામાં જે શિવભૂતિ મુનિએ કીધું કે ક્યાંય રાગ કરીશ નહીં, દ્વેષ કરીશ નહીં ભૂલી ગયો શબ્દ. પછી માતૃષ (મા રુષ) પછી શબ્દ જ ભૂલી ગયા કે શું મારા ગુરુએ કીધું? પછી ઓલી બાઈ દાળ ધોતી હતી, કે આ ફોતરા જુદા ને દાળ જુદા છે, એમ મારા ગુરુએ કીધું છે, એમ એને આશય સમજી લીધો. આશય સમજી લીધો એટલે અંદર ભાવ સમજી લીધો કે આ આત્મા જુદો અને વિભાવ ફોતરા એમ કીધું હતું. એમ કરીને પોતે ભેદજ્ઞાન કર્યું, ભેદજ્ઞાન કરીને પરિણતિ તે રૂપ કરી એટલે એને એ પ્રાપ્ત થયું છે, એમ. એટલે જે શબ્દ કીધા હોય એનો ભાવ સમજીને પોતે પરિણતિ પ્રગટ કરે. એમ એ આત્મ ભાવના ભાવતા એમ એ આત્મભાવના અંદર પરિણતિરૂપે હોય, એ અંદર સ્વભાવની પરિણતિ, સમ્યગ્દર્શનરૂપ પરિણતિ થાય, તો એમ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય એમ આશય સમજી લેવો.

શ્રોતા : એમ કે આશય એનો સમજાય અંદરમાંથી...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : થાય, તો પ્રગટ થાય માત્ર એક શબ્દ બોલવાથી કે ભલે એ ભલે ભાવનારૂપ, પણ અંતરમાંથી એના આશય સમજીને થાય, તો થાય. અંદર ગ્રહણ સ્વભાવ ગ્રહણ થાય, સહજાત્મસ્વરૂપ આત્મા તે ગ્રહણ થવો જોઈએ. આત્મભાવના એટલે આત્મસ્વરૂપ ગ્રહણ થવું જોઈએ તો કેવળજ્ઞાન થાય.

શ્રોતા : નહીં તો ઓલું ખાલી પઠન. પછી અસ્તિત્વનું જોર આવે, પછી અસ્તિત્વનું ઊંડાણથી જોર આવે, એ વિકલ્પ હોય પણ ભાવના જોરદાર હોય એટલે સહજરૂપે જોર આવે, ભાવનાની ઉગ્રતા હોય તો સાચું આવવાનો અવકાશ છે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું ચૈતન્ય છું, આ બધા વિભાવ છે, તે હું નથી, હું તો એક ચૈતન્ય સ્વભાવી આત્મા છું એમાં ‘હું છું’ એક અસ્તિત્વરૂપ એક ચૈતન્ય તત્ત્વ છું, પદાર્થ છું, એમ એને પોતાના અસ્તિત્વનું જોર આવવું જોઈએ અંતરમાંથી, એ પહેલાં એને ભલે અંદર ઊંડાણથી યથાર્થ ન હોય, તો એ વિકલ્પરૂપે પણ એમ ચૈતન્ય છું, એમ પોતાને ભાસે. બહુ ઉગ્ર ભાવના થાય, તો એને વિશેષ વિશેષ અસ્તિત્વનું જોર ઊંડાણથી આવતું જાય. ઉગ્રતા થાય, તો એને યથાર્થ એમાં અસ્તિત્વનું જોર પોતાને આવવું જોઈએ કે હું ચૈતન્ય છું અને એ ચૈતન્ય સર્વસ્વ મહિમાવંત પદાર્થ છે. એવું જોર (એને) પહેલાં શરૂઆતમાં એને આવવું જોઈએ. પોતાના અસ્તિત્વનું જોર વગર

કે આ બધું વિભાવ છે, એ વૈરાગ્ય એ આદરવાયોગ્ય નથી એમ બધું કરે પણ અસ્તિત્વનું જોર આવે નહીં તો આગળ કેમ જાય? કોને આધારે, કોના આશ્રયે આગળ જાય?

માટે અસ્તિત્વનું જોર આવવું (જોઈએ), હું આ ચૈતન્ય છું, ચૈતન્યનું જોર અંતરમાંથી આવે છે. એ યથાર્થ ન હોય પણ એનું જોર યથાર્થ એટલે ઉપર, ઉપર.. ઉપરથી હોય પણ પછી આગળ જાય ને ઊંડાણથી આવતું જાય કે આ હું ચૈતન્ય જ છું, પ્રતીતિ ને બળ આવે છે. આ જ હું ચૈતન્ય છું. બીજું હું નથી. આ ચૈતન્ય આ જ હું છું, એમ એને વારંવાર દબ થવું જોઈએ અંતરમાંથી એનો સ્વભાવ ઓળખી ઓળખીને આ જ હું છું. વારંવાર એકલો વિકલ્પરૂપ હોય તો એને છૂટી જાય છે, પણ વારંવાર એને આ જ્ઞાયક તે જ હું છું, વારંવાર વારંવાર એમ એને ઊંડાણથી આવતું જાય છે, પછી એને દબતારૂપ વધારે થાય, તો પછી એને યથાર્થ પરિણતિ થવાનો અવકાશ રહે છે.

શ્રોતા : જ્ઞાનની પરિણતિ જે ચાલે છે, એના ઉપરથી ‘જે આ ચૈતન્ય તે હું છું’ જ્ઞાનની વર્તમાન જે પ્રગટ જ્ઞાનની પરિણતિ છે, એમાં ‘હું ચૈતન્ય છું,’ એ અસ્તિત્વ પર જોર આપવું છે, તો એ જ્ઞાનની પરિણતિને જોઈએ કે આ જાણે છે, તે એમ કરીને, ‘આ જાણે છે તે હું છું તે હું છું,’ એમ કરીને એના ઉપર એને પહેલાં શરૂઆતમાં જોર આપવું પડતું હશે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ જે જાણનાર છે. તે હું છું એમ. આ જે જાણી રહ્યો છે, આને જાણ્યું, આને જાણ્યું, એ એ નહીં પણ જે જાણનાર મૂળ તત્ત્વ છું, એ તત્ત્વ તે હું છું. જાણનાર તત્ત્વ ઉપર જોર આવવું જોઈએ. પણ ઈ એને વિકલ્પથી જોર આવે પણ ટકતું નથી અને પાછું વિભાવમાં તો એ જેમ હોય એમ એકત્વ પરિણતિ થઈ જ રહી છે. એટલે વારંવાર એનું જોર આવતું જાય, ને જેમ જેમ વધારે એનો ઊંડો ઉતરતો જાય, આ તે જ હું છું, બીજો હું નથી, એમ વધારે દબતા થતી જાય કે આ જ્ઞાયક તે જ હું છું. પછી એને એની મહિમા લાગતી જાય, અંતરમાંથી કે આ જ્ઞાયક તે જ હું છું, માટે જ્ઞાયકમાં જ બધું ભરેલું છે. બીજે ક્યાંય નથી. એમ આગળ આગળ જતો જાય તો ‘આ જ સુખનું ધામ છે. આ જ શાંતિનું ધામ છે. આ જ્ઞાયકમાં જ બધું છે આમાં જ શાંતિ છે. બીજે ક્યાંય નથી’ એમ વધારે વધારે એને દબતા અંતરમાંથી આવતી જાય વધારે દબતા આવે તો એને ભેદજ્ઞાન થવાનો અવકાશ રહે છે, કે આ વિકલ્પ તે હું નથી, પણ ‘ચૈતન્ય તે જ હું છું’ અને તે પછી વિકલ્પને, એકત્વ પરિણતિથી જે છૂટો પડવાનો પ્રયત્ન કરે પોતે કે આ જ્ઞાયક તે જ હું છું. ‘આ વિકલ્પની જે પરિણતિ તે

મારો સ્વભાવ નથી’, એનાથી છૂટો પડે અને વારંવાર એનો ‘આ તે હું એમ’, એને વારંવાર એવી જાતની ભાવના, ને નિશ્ચય પ્રતીતિનું દઢ થાય છે. પરિણતિ યથાર્થ થતાં એને વાર લાગે પણ એને વારંવાર ‘આ ચૈતન્ય તે જ હું છું,’ એમ વારંવાર થયા કરે તો પરિણતિ છૂટી પડવાનો અવકાશ રહે છે અને ભેદજ્ઞાનનો પ્રયત્ન કરતાં કરતાં યથાર્થ ભેદજ્ઞાન થવાનો એને અવકાશ રહે છે.

‘આ ચૈતન્ય તે જ હું છું, આ શરીર તે હું નથી, આ વિકલ્પ તે હું નથી, આ પરિણતિ વિકલ્પની આકુળતા થાય એ મારો સ્વભાવ નથી. હું તો જાણનાર છું.’ એમ વારંવાર એ વિચારરૂપે નહીં, પણ ‘આ અસ્તિત્વ તે જ હું છું,’ એમ વારંવાર એમ એને દઢતા થયા જ કરે છે. ખાતા-પીતા કોઈ કાર્યમાં ‘આ ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ તે હું છું, આ બહારનું અસ્તિત્વ જે છે, એ હું નથી.’ એમ વારંવાર એને ઊંડાણથી વધારે વધારે દઢતારૂપે પ્રતીતના જોરરૂપે વધારે આવતી જાય છે.

શ્રોતા : ચૈતન્ય છે, એનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરવું છે અંશ દ્વારા અંશી ઉપર જવાય તો ‘આ જાણે છે, એટલે આ નહીં, આ જાણે આને જાણે છે, એ નહીં. આ જાણે છે. તે એટલે કે જાણનાર તે જ હું છું,’ એમ વારંવાર ઘૂંટણ કર્યા કરે તો અસ્તિત્વનો એને જે ખરું અસ્તિત્વ એને ગ્રહણ કરવું જોઈએ એના ઉપર એ જઈ શકે ખરો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં જઈ શકે. આ જાણનારો તે જ હું છું. વારંવાર આ જાણનારો, તે હું જાણનાર જે તત્ત્વ જાણક તત્ત્વ છે. તે જ હું છું, એમ વારંવાર એવી પ્રતીતિને દઢ કરે, એ જાણનારને લક્ષમાં લે વારંવાર તો પછી દૃષ્ટિ ત્યાં સ્થિર થવાનો એને અવકાશ છે. ઓલો તો વિકલ્પ કરીને નિર્ણય કરીને, વારંવાર છૂટી જાય અને એકત્વબુદ્ધિ થયા કરે પણ વારંવાર આ ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ, જાણનારનું અસ્તિત્વ તે હું છું. એમ વારંવાર એની પ્રતીતિને દઢ કરે તો એના ઉપર દૃષ્ટિ એને સ્થિર થવાનો, એમાં દૃષ્ટિ સ્થાપવાનો અવકાશ છે. પોતે ઓળખે અંદરમાં આ જે જ્ઞાયક તત્ત્વ, દૃષ્ટિ એ તરફ સ્થાપે, એટલે દૃષ્ટિને જ્ઞાન બેય કામ કરે છે, કે આ જાણનાર તે હું છું, એમ જ્ઞાનમાં જાણ્યું અને એમાં દૃષ્ટિને સ્થાપે છે પોતાની દૃષ્ટિ, ધ્યેય ન્યાં દૃષ્ટિને સ્થિર કરે છે, કે આ અસ્તિત્વ ચૈતન્યનું તે જ હું છું. ત્યાં દૃષ્ટિ સ્થિર કરે છે અને પોતાને ઓળખે છે, કે આ અસ્તિત્વ જે જ્ઞાયકનું તે હું છું એમ.

શ્રોતા : શ્રદ્ધા ને જ્ઞાનનું કાર્ય સાથે-સાથે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શ્રદ્ધા ને જ્ઞાનનું કાર્ય બે સાથે-સાથે છે

શ્રોતા : એવું અસ્તિત્વનું ગ્રહણ ઓળખવામાં કાંઈ નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે? અસ્તિત્વનું જોર કરે સાથે, સાથે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલાં એ ઓળખે એને અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે, (જ્ઞાન દ્વારા), જ્ઞાન દ્વારા આ દૃષ્ટિ પ્રગટ થઈ, દૃષ્ટિની સાથે જ્ઞાન, બેય સાથે અવિનાભાવિ એને સંબંધ, પરસ્પર સંબંધ છે. કોઈવાર વ્યવહારથી લેવાય તો જ્ઞાન થયું, તું જ્ઞાનથી ઓળખ અને શ્રદ્ધા કર એમ. કોઈવાર શ્રદ્ધા કર તો જ્ઞાન યથાર્થ થાય એમ. એ બેય અરસપરસ છે. પણ એ જ્ઞાયક એને એવો ગ્રહણ થાવો જોઈએ કે જ્ઞાયક તે જ્ઞાયક, લુપ્ત જ્ઞાયક નથી. જ્ઞાયક એટલે જાણનારને જ્ઞાયક, જાણનારનું કાર્ય કરવું એટલે એ જાણનાર જાણ્યા કરે એ બધું જેમ થાતું હોય એમ થયા કરે, જાણનાર તો જાણ્યા કરે, એમ નહીં એવું લુપ્ત જ્ઞાયક એમ નથી. જ્ઞાયક તો મહિમાનો ભંડાર છે. જ્ઞાયક એટલે આ અનંતગુણોનો ભંડાર ને અનંત મહિમાવંત છે, એવો જ્ઞાયક છે, એ જ્ઞાયકની એને મહિમાથી જ્ઞાયક ગ્રહણ થાય, તો એને જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ ટકે છે. નહીંતર એને એ જ્ઞાયક એટલે જાણનાર, હું જાણનાર એમ ઉપર ઉપરથી એમ લુપ્ત જ્ઞાન હું તો જાણનાર છું આ બધું થયા કરે. અંદર એને મહિમાપૂર્વક આવવું જોઈએ કે જ્ઞાયક, જ્ઞાયક એટલે જ્ઞાયકદેવ છે. એમ જ્ઞાયકની મહિમા આવવી જોઈએ. મહિમાથી અસ્તિત્વ ગ્રહણ થાય, તો એ ટકી શકે.

શ્રોતા : ઊંડાણથી કહેવું છે, એમાં મહિમા જોઈએ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઊંડાણથી દૃષ્ટિ ઊંડી જાય છે અને મહિમા પણ વસ્તુનો આવી જાય છે. આ જ્ઞાન જ્ઞાન એમ ગ્રહણ કર્યો આ જ્ઞાયક. પણ આ જ્ઞાયક જ છે, એમ દૃઢતા વધારે આવે છે, એને ઊંડો જાય છે. જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે જોરપૂર્વક ગ્રહણ કરે. વધારે ઊંડો જઈને, ઉપર ઉપરથી આ જાણનાર છે. તે હું, આ જાણનાર તે હું, એમ નહીં, આ જાણનાર તે જ હું, એને આમ જોરથી બસ એ જાણનારમાં બધું છે. એમાં જોર આવે દૃષ્ટિ, જ્ઞાન અને મહિમા

જાણનાર એટલે કાંઈ નહીં, એમ નહીં, જાણનાર એટલે ‘જાણવું રહ્યું માત્ર, જાણી લેવું બધું જે થાય એ જાણી લેવું’ એમ નહીં એ જ્ઞાયકતાથી ભરેલો, અનંત અનંત જ્ઞાયકતાથી ભરેલો હું અનંતગુણનો ભંડાર એ જ્ઞાયક કોઈ મહિમાવંત છે, એની મહિમા એને આવવી જોઈએ. એ જ્ઞાયકમાં બધું છે. જ્ઞાયકમાં મને સુખ છે. જ્ઞાયકમાં શાંતિ છે. આ બહારમાં ક્યાંય શાંતિ, સુખ નથી એ બધી આકુળતા છે. જ્ઞાયકમાં સમાધિ એ જ મને સંતોષનું ધામ છે સુખ એ જ મને શાંતિનું ધામ છે. એવું અંતરમાંથી એવી પ્રતીતનું જોર, એવી મહિમા એને આવવી જોઈએ.

શ્રોતા : સ્વભાવ પરિણતિ પ્રગટ થયા પહેલાં આ જ્ઞાન આમ વારંવાર આ જ્ઞાયક તે હું છું. આ જ્ઞાયક છું, એમ સ્વરૂપ અસ્તિત્વનું ગ્રહણ કરવા જાય ત્યાં એ

પરિણતિમાં એવો એ એકાકાર થશે કે ખેંચ્યા જ કરે પછી? અનુભવ થયા પછી તો સ્વભાવ પરિણતિનું જોર હોય છે. કે જે એને વારંવાર ખેંચ્યા કરે. પણ સ્વભાવ પરિણતિ પ્રગટ થયા પહેલાં આવો એક અભ્યાસ કે હું ચૈતન્ય માત્ર આ જાણનાર, જાણનાર માત્ર જ હું છું એવું, ... અસ્તિત્વનો મહિમાપૂર્વક એને ખ્યાલ આવ્યા કરે... એ પરિણતિ અંદરમાં એને લઈ જાય એ ઊંડી પરિણતિમાં....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને વિચારપૂર્વકની પ્રતીતિ પહેલી હોય એ પ્રતીતિ એને ખેંચ્યા જ કરે આ જ બરાબર. તે બરાબર નથી. (પણ) આ જ બરાબર, આ જ યથાર્થ આ જ જ્ઞાયક છે. આ કોઈ વિભાવ પરિણતિ મારો સ્વભાવ નથી આમાં ટકવું, એ એની જ્ઞાયકના અસ્તિત્વની એવી પ્રતીતિ આવી છે, તેને જ તે જ આદરવાની અને તેજ મહિમારૂપ છે, એ એની પ્રતીતિનું એવું દૃઢ વિકલ્પાત્મક પ્રતીતિ છે. એ વિકલ્પાત્મક પ્રતીતિના જોરથી તો એ પોતે પોતાને પોતા તરફ ખેંચે છે. અહીં જવાનું નથી, આ જ્ઞાયકમાં, આ જ્ઞાયકમાં જ દૃષ્ટિ સ્થિર કરવાની છે, એ એની પ્રતીતિનું જોર પોતાને પોતા તરફ ખેંચે છે. ભલે સહજ નથી. પણ એ વિકલ્પાત્મક છે, તોપણ એ પોતાની પોતાને ખેંચે છે. એ ભાવનાનું જોર એટલું આવે છે.

શ્રોતા : વિકલ્પતાથી જે ઉપાડ કર્યો પછી જે સહજ થાશે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કૃત્રિમ સહજનું સાધન નથી થાતું તોપણ પહેલાં તો એને સહજ તો કાંઈ પ્રગટ તો થયું નથી. એને ગમે એ પોતાની ભાવના એને કોઈ સાધન તો બને છે. એને શરૂઆતમાં વિકલ્પાત્મક પ્રતીતિ તો આવ્યા વગર રહેતી નથી. પણ એ તો પ્રતીતિના જોરથી, પોતે પોતા તરફ વળે એમ વ્યવહારે એને લાગું પડે છે. કૃત્રિમતા સહજતાને લાવે નહીં વાસ્તવિક રીતે સહજ સહજથી પરિણમે છે સહજને બહારનું સાધન કહેવું એ વ્યવહાર છે, પણ એ વ્યવહાર વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતો નથી. જ્ઞાનથી શ્રદ્ધા થાય એમ કહેવું એ વ્યવહાર છે, શ્રદ્ધાની પરિણતિ શ્રદ્ધાથી થાય છે, તોપણ તું સાચું જ્ઞાન કર તો તને શ્રદ્ધા થાય એમ કહેવાય છે, એવો વ્યવહાર આવે છે, એમ આમાં પણ એ વ્યવહાર છે. કૃત્રિમ કાંઈ સહજનું સાધન નથી, પણ એ કૃત્રિમ પણ પોતે વિકલ્પાત્મક પ્રતીતિ તે એનું સાધન વ્યવહારે કહેવાય છે. એને બળ કે આ હું છું, એમ ભાવના જે ઉપડે છે, એ ભાવનાથી જે સહજ પરિણતિ છે, એ સહજરૂપે સહજ પોતાથી પરિણમે છે. એને આનું નિમિત્ત વ્યવહારથી કહેવાય છે.

શ્રોતા : ભાવના મુખ્ય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભાવના મુખ્ય છે. ભાવના હોય તો પુરુષાર્થ ઉપડે છે

શ્રોતા : આપે કહ્યું છે ભાવના હોય તો સાચું આવવાનો અવકાશ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભાવના અંદર ઉગ્ર હોય તો સારું આવે. યથાર્થ અંદરથી હોય કે મારે આ જ જોઈએ છે, ક્યાંય એના વગર ચેન ન પડે. મારે આ આત્મા સિવાય કાંઈ જોઈતું નથી. એવી ભાવના હોય તો અંદર એને પુરુષાર્થની વૃત્તિ તે તરફ ગયા વગર રહેતી નથી. હજી કેમ અહીં અટકવાનું થાય છે? કેમ હજી આગળ જવાતું નથી? કેમ અહીં આ બધું જે યથાર્થ જાણ્યું કે આ મારો સ્વભાવ નથી. આ આકુળતાથી ભરેલું છે, તો પણ એવો નિર્ણય પ્રતીતમાં થાય, તોય પરિણતિ થતી નથી. તો શું એ જે નિર્ણય કર્યો, નિર્ણયમાં સુખ આવી જાય, એમ ભાવના પોતે કરીને પુરુષાર્થની ગતિ આગળ જાય છે, એવો વ્યવહાર, વ્યવહારનો સંબંધ છે. પુરુષાર્થનો ગુણ જુદો છે, એને જ્ઞાયક ને શ્રદ્ધા પરિણમે એ જુદો, તોપણ શ્રદ્ધા એકબીજાને, એકબીજા ગુણો એને નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે. અવિનાભાવે સંબંધ છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્ચા - ૨૯

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતર આત્મા શાશ્વત હૈ ઇસકે ઉપર દૃષ્ટિ કરના ઔર ઉસકા જ્ઞાન કરના ઔર પર્યાય પલટતી હૈ, ઔર યે અપને તરફ આતી હૈ, સાધકદશા હોતી હૈ યહ સબ હોતા હૈ દ્રવ્ય, ગુણ ઔર પર્યાય તીનો સ્વભાવ હૈ આત્માકા, એ અપરિણામી હૈ, તો પણ પરિણામી ભી આત્માકા પારિણામિકભાવે આત્મામે હૈ. અપરિણામી ભી હૈ, પરણામી ભી હૈ. ઇસલિયે નિશ્ચય તરફ દૃષ્ટિ કરના ઔર વ્યવહાર બીચમે આતા હૈ, એ નિશ્ચય-વ્યવહારકી સંધિ હોની ચાહિયે. દ્રવ્યદૃષ્ટિકો મુખ્ય કરકે, ઇસમે પર્યાયકા જ્ઞાન કરકે કે જો એકત્વબુદ્ધિ હો રહી હૈ અનાદિસે, ઉસકા ભેદજ્ઞાન કરકે, ‘મેં ચૈતન્ય અનાદિ અનંત શાશ્વત હૂં,’ એસી દૃષ્ટિ કરના. તો ભી એસી દૃષ્ટિ કરનેસે કેવળજ્ઞાન, તાત્કાલિક કેવલજ્ઞાન તો હોતા હી નહીં. સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ તો

ઇસમેં પર્યાય પલટ જાતી હૈ. પર્યાય હોતી હૈ સાથમેં. અપરિણામી ઇતના હી, ઇસમેં પર્યાય પલટતી હૈ ઇસલિયે નિશ્ચય-વ્યવહાર દોનોં રહેતા હૈ.

સિદ્ધ ભગવાનમેં ભી આત્મા અપરિણામી, ઔર પરિણામી સિદ્ધ ભગવાનમેં ભી પરિણતિ હોતી હૈ. પરિણમન તો હોતા હૈ. વસ્તુ સ્વભાવ મૂળ નિશ્ચયમાં અપરિણામી હોવા છતાં પરિણામ ભી આત્મામેં હોતા હૈ. ઇસલિયે નિશ્ચય-વ્યવહારકી સંધિ હોની ચાહિયે. એકાંત નિશ્ચય કરનેસે જો હોતે હૈ હોને દો, એસે નહીં હોતા હૈ. યહ તો અપને વિભાવ પરિણતિ અપના પુરુષાર્થકી મંદતાસે હોતી હૈ. ઇસલિયે પુરુષાર્થકી મંદતા, એસે દ્રવ્યદષ્ટિ કરનેસે વો સ્વભાવ તરફ પલટ જાના ઔર સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરે, ભેદજ્ઞાન કરના, ઇસમેં લીનતા કરના, વો લીનતા કરતે કરતે ચારિત્રદશા હોતી, તો બીચમેં સબ આતા હૈ. પંચમહાવ્રત, અશુવ્રત સબ આતા હૈ. ઉસસે વો શુભભાવ હૈ. પુણ્યબંધકા કારણ બીચમેં આતા હૈ. પણ પરિણતિ શુદ્ધ પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ, વે ભી પર્યાય હૈ પણ શુદ્ધ પર્યાય તો હોતી હૈ ઇસલિયે નિશ્ચય-વ્યવહારકી સંધિ હોની ચાહિયે.

એકાંત નિશ્ચય, કે એકાંત વ્યવહારભાસ કે વ્યવહારસે સબ હોતા હૈ, એસા ભી નહીં હૈ. એકાંત નિશ્ચય કરકે સબ હોતા હૈ, આત્મામેં કુછ નહીં હૈ, આત્મામેં કુછ નહીં હૈ. એસા કરના તો ભી નિશ્ચયાભાસ હોતા હૈ. વ્યવહારમેં આત્મામેં વિભાવ પરિણતિ, અપની પુરુષાર્થકી મંદતાસે હોતી હૈ. ઇસકા જ્ઞાન કરના દષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર રખના. ઔર દષ્ટિમેં અનાદિ અનંત શાશ્વત શુદ્ધાત્મા પણ જ્ઞાનમેં એસા હોના ચાહિયે, કિ વિભાવ પરિણતિ અપની હોતી હૈ, ઉસકો પુરુષાર્થ કરકે સ્વભાવ તરફ પલટ દેના, શુદ્ધ પર્યાય પ્રગટ કરના, નિશ્ચય-વ્યવહારકી સંધિ હોના ચાહિયે. એકાંત નિશ્ચય એસે નહીં, એસે મોક્ષમાર્ગ નહીં હોતા હૈ.

શ્રોતા : પર્યાય જીવકા સ્વભાવ નહીં હૈ, એક સમયકી યોગ્યતા હૈ, યોગ્યતારૂપ ભૂલકો ભૂલરૂપસે વિચારકે ઉસકે અસ્તિરૂપ સ્વભાવકે લક્ષસે ઉસકા અભાવ કરના હૈ વાસ્તવિક નિશ્ચય... સંબંધ હૈ. આત્મા ઉપર લક્ષ કરનેકા. વો લક્ષ તો પર્યાયમેં હોતા હૈ. વિચાર પર્યાયમેં હોતા હૈ તો ઉસકા સ્વભાવ નહીં. પર્યાયમેંસે તો પર્યાય તો નહીં આતી હૈ વો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દ્રવ્યમેંસે પર્યાય આતી હૈ. હાં દષ્ટિ તો દ્રવ્ય ઉપર કરના, દષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર કરના પણ ઉસમેં પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ. પર્યાયમેંસે પર્યાય નહીં હોતી. દ્રવ્યકે આશ્રયસે પર્યાય હોતી હૈ. દઢ કરે છો, કે આ જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ તે જ હું છું.

વારંવાર દઢ કરતો એની મહિમા આવે તો એ વિકલ્પથી છૂટે છે. આ જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ ભરપૂર સુખનું ધામ છે, એમ એને મહિમા આવે તો એ છૂટો પડે છે.

શ્રોતા : એ આપે બહુ સરસ કહ્યું કે આ બધું થાય છે, તેનો જાણનાર તે હું એમ નહીં, અંદરમાં આખો સુખથી ભરેલો ને એવો મહાપદાર્થ હું છું એવો મહિમા આવવો જોઈએ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવો મહિમા આવવો જોઈએ. લૂખો જ્ઞાયક નહીં, જાણ્યા કરે આ બધું જાણ્યા કરે એ હું એમ, માત્ર એક જાણવાનું એમ નહીં, ‘જાણનાર તે હું’ એ જ્ઞાયક તત્ત્વ પણ મહિમાવંત છે. એક સમયમાં જે જેનું જ્ઞાયકની જ્ઞાનની પરિણતિ બધે પહોંચી વળે એ જ્ઞાનનો મહિમા બીજાને જાણે એટલે નહીં, પણ જ્ઞાયક તત્ત્વ જ પોતે અનંત જ્ઞાયકતાથી ભરેલો છે. એવા અનંત આનંદથી ભરેલું એવા અનંત ગુણોથી ભરેલો એવો આત્મા સ્વયંસિદ્ધ પદાર્થ એ હજી વિકલ્પ રૂપે છે, પછી તો અસ્તિત્વ ઉપર જ એની દૃષ્ટિ સ્થાપિત થઈ જાય છે, કે આ અસ્તિત્વ તે જ્ઞાયક હું છું. ભેદ તો બધો જ્ઞાનમાં પડે છે. આવું તો જ્ઞાનમાં ઓલું ‘જીવ તે હું છું. મારું અસ્તિત્વ છે,’ આ શરીર ધારણ કર્યું શરીર હારે એકત્વબુદ્ધિ, તો એને એમ વિચાર નથી આવતો, એ કેવી જાતનું શરીર તે હું, એનો કાંઈ ભેદ નથી પાડતો. જે અસ્તિત્વ શરીર, એમ જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ તે અસ્તિત્વરૂપે હું તત્ત્વ છું, જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ તે જ હું છું.

શ્રોતા : પરમાં અસ્તિત્વ કરે તો ક્યાંથી ભેદ પાડે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદ નથી પાડતો કે આ કેવી જાતનું અસ્તિત્વ ? શું અસ્તિત્વ ? એ અસ્તિત્વ છે, એમ પોતાનું અસ્તિત્વ જે છે, એ જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ પોતે ગ્રહણ કરે છે, સમજે છે કે આ બધું આકુળતા વગરનું, બધા વિકલ્પ નથી. જેમાં, એકલું જાણનાર તત્ત્વ તે હું છું પણ જાણનારને એને મહિમા આવવી જોઈએ, આ બધાથી રુચિ ઓછી અને એની જ્ઞાયકની રુચિ લાગવી જોઈએ. એ જ્ઞાયકમાં જ એને ગમે ને જ્ઞાયકમાં જ પોષાણ થાય, એવી અંદર રુચિ આવવી જોઈએ તો એ પોતા તરફ પાછો વળે છે. જ્ઞાયક સિવાય ક્યાંય રુચે નહીં, એવું એને થાય, તો એ જ્ઞાયકમાં એની દૃષ્ટિ સ્થાપીને પરિણતિ પલટાવે છે.

જ્ઞાતા હોનેમં કુછ દોષ નહીં આતા હૈ, પણ જ્ઞાયક હોનેમં દોષ નહીં આતા હૈ, પણ ભીતરમં જો ભૂલ હોતી હૈ, વિભાવ પર્યાય એ વિભાવ પર્યાય ભી હોતી હૈ વો ચલને દો એસે વિભાવપર્યાયમં, એસા કરે કે રાગ ઔર દ્વેષ સબ હોને દો, એસા વિભાવમં કરે તો અપની ભૂલ હોતી હૈ. બાહરકા કાર્યમં સબ પુણ્ય-પાપકે આધીન હૈ,

હૈ તો ઇસકા જ્ઞાતા હો જાય એ તો ઠીક હૈ પણ વિભાવ પર્યાય ભીતરમેં હોતી હૈ એ વિભાવપર્યાય ભી સબ હોને દો એસા કરે તો ભૂલ હોતી હૈ.....

શ્રોતા : પુણ્ય કરલો, પૈસા આયેગા, માનલો મૈં કુછ કરતા નહીં હું; પુણ્ય તો લેકે આયેગા, અબ મેં કરના છોડ દૂં કી, પહેલે મૈં કરનેવાલા હું, બાદમેં કરના છોડ દૂં. લેકિન સિદ્ધાંત યે હૈ કિ સર્વજને દેખા વહી હોગા. હમ કુછ કરતે નહીં હૈ. ઉસ હિસાબસે ચલનેમેં ક્યા દોષ હૈ? ફિર તો કોઈ દોષ આપ બતાઓ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બહારકા હૈ તો છૂટ જાતા હૈ, ઇસમેં તો કોઈ દોષ નહીં. રાગ છૂટે, છૂટે તો છોડ દો. રાગ અપના રાગ છૂટે છોડ દે! જ્ઞાતા હો જાઓ. રાગ છૂટતા હૈ તો છોડ દો, રાગ નહીં છૂટતા હૈ તો કેસે છોડતે હૈ.

શ્રોતા : જૈસે થાલીમેં ખાના રખા હૈ, ખાના અપન ખાતે હૈ તો મુહમેં ચલે જાયેગા તો હમને કહા કિ જૈન સિદ્ધાંત તો એસા કહતા હૈ કિ ખાનેકે સામને બૈઠા સહજરૂપસે ભાવ આયા સહજરૂપ હાથકા પરિણમન હુઆ તો ખાયા ઉસમેં અપનને ક્યા કિયા? એસી સહજતા જૈન દર્શનમેં હૈ? હમ દેખતે હૈ ખાના સામને રખા હમ નહીં ખાતે સહજરૂપસે ભાવ આયા ઔર સહજરૂપસે શરીરકા પરિણમન હુઆ તો

.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલે રાગ પણ અપના હોતા હૈ તો એ રાગ હોતા હૈ, રાગકે અનુકૂળ ક્રિયા હોતી હૈ, યહ સબ નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ હૈ, રાગ છૂટતા નહીં ઇસલિયે વહ છૂટતા નહીં હૈ, એ સબ.. (.....) રાગ તો ભીતરમેં છૂટતા નહીં હૈ. એસા માને સબ હોતા હૈ તો હોને દો, તો રાગ છૂટતા નહીં. રાગકા કર્તા હોતા હૈ, ભીતરમેં. ભીતરમેં રાગ, રાગ ભી મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ. ઇસકા ભેદજ્ઞાન કરે મૈં જ્ઞાયક હી હું યહ પરિણતિ અપની પુરુષાર્થકી મંદતાસે, વિભાવ પરિણતિ હોતી હૈ. ઇસકા ભેદજ્ઞાન કરકે જ્ઞાયક હો જાય. પીછે બહારમેં જૈસે હોતે હૈ, હોતા હૈ. જ્ઞાયક હો જાય તો ભીતર, ભીતર જો બહારમેં હોતા હૈ, તો ઇસકી જો પરિણતિ બહારકી, રાગકી ક્રિયા હોનેવાલી હોતી હૈ, એસા હોતા હૈ, એસા જ્ઞાન કરે પણ રાગકા જ્ઞાતા હો જાય, રાગ તો છૂટતા નહીં, તો બહારસે કેસે છૂટે?

શ્રોતા : જૈસે હમસે ગુરુદેવને કહા ‘તુમ ભગવાન આત્મા હૈ,’ તો ગુરુદેવને એક બાર કહ દિયા તો અનંતબારકા કહા ફિર હમ ક્યોં નહીં હમ સમજતે? એક સિંહકી પર્યાયમેં ઉસકો મુનિ ભગવંત નિમિત્ત બનકર ઉસકો કહતે હૈ ‘તુમ ભગવાન આત્મા હૈ,’ ઉસી સમય ઉસે ભેદ હો ગયા ઔર ઉસકી આંખમેં સહજરૂપસે આંસુ આતે હૈ વહ અપના (કલ્યાણ) કર લેતા હૈ કહે એકબાર સુનકર હમ અનંતબાર સુને

ભગવાન આત્મા, ભગવાન આત્મા, આત્મારૂપ ક્યો નહીં માનતા? એસા જીવ ક્યો કરતા હૈ ઉસકા આગે સ્વચ્છંદતા રહતી હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા, ભગવાન આત્મા ગુરુદેવ કહતે થે, પણ પોતે અપની પરિણતિ નહીં કરતે, ભીતરમે સ્વીકારતા નહીં હૈ, સુન લેતે હૈ ઉપર ઉપરસે શ્રદ્ધા કરે એસે નહીં હોતા, હૈ ભીતરમે, અંતરમે ભગવાન આત્માકો પહિચાન કરકે, ભીતરમે એસી શ્રદ્ધા હોની ચાહિયે કે મૈં ભગવાન આત્મા હૂં, મૈં ભગવાન હી હૂં, તો યહ ક્યો રાગ હોતા હૈ, ક્યો એસે હોતા હૈ? મૈં સબ જાનનેવાલા હૂં, ભીતરમે અપની પરિણતિ એસી હોની ચાહિયે, ભીતરમે ઇસકા વેદન હોના ચાહિયે, તો ભગવાન આત્મા, સ્વભાવસે ભગવાન હૈ પણ પ્રગટરૂપે ક્યાં ભગવાન હૈ? શક્તિરૂપે ભગવાન હૈ... શક્તિરૂપ હૈ.

શ્રોતા : જાનન, જાનન, જાનન, જાનન મૈંને લિયા. પણ જાનન મતલબ સ્વકા જાનન કે પરકા જાનન? તો પરકા જાનન સહજરૂપસે લિયા લેકિન સ્વકા જાનન ઉસમેં ક્યા રહા?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વકા જાનન તો અપને પ્રગટરૂપસે, સ્વકો જાને તો જાને. જાનનકિયા તો હોતી હૈ સ્વકો જાનતા નહીં હૈ. સ્વકો તો પુરુષાર્થ કરકે અપના તરફ અપની દિશા બદલ દે. અપને સ્વકો જાને તો જાનતા હૈ તો સ્વકો જાનતે હૈ. એ જાનન કિયા તો હોતી હૈ હૈ ઉસમેં પરકો જાનતા હૈ વો જાનતૈ એસી ભ્રાંતિ ચલી આતી હૈ.

શ્રોતા : ધ્યાનકી સ્થિરતા કેસા બઢાઈ જાય? ધ્યાનકી સ્થિરતા રહતી નહીં હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એસે જ્ઞાયક આત્માકી શ્રદ્ધા કરના, ભેદજ્ઞાન કરે કે શરીર મૈં નહીં હૂં, યહ વિભાવ પરિણતિ મેરા સ્વભાવ નહીં, એસા ભીતરમેસે જ્ઞાયકકા સ્વભાવ ગ્રહણ કરકે, યહ જ્ઞાન જાનનેવાલા બહારકો જાને, એસે જ્ઞાયક નહીં, પણ મૈં સ્વયં જ્ઞાયક હૂં, એસા જ્ઞાયકકા અસ્તિત્વકો ગ્રહણ કરકે, ઔર ભેદજ્ઞાન કરે ભીતરમે તો ઇસમેં ઇસકી સ્થિરતા હોતી હૈ, જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે તો ઉસમેં લીનતા હોતી હૈ. જ્ઞાયકકો જો મૂળ વસ્તુકો ગ્રહણ ન કરે તો ઉસકો લીનતા નહીં હોતી હૈ.

શ્રોતા : મૂળ વસ્તુ તો ગ્રહણ હોતી હૈ ગ્રહણ હોના પર ભી સ્થિરતા નહીં રહતી હૈ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાન, એસા જ્ઞાન સ્વકો ગ્રહણ કરે તો સ્થિરતા હોતી હૈ, એસા વિચાર કરકે જ્ઞાનકો ગ્રહણ કિયા કિ મૈં જ્ઞાન હી હૂં એસા. એસા વિચાર કરકે જ્ઞાનકો ગ્રહણ કિયા, ઔર જ્ઞાન વિકલ્પસે ગ્રહણ કિયા વો સહજરૂપસે જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે તો સ્થિરતા હોતી હૈ, નહીંતર તો એસા હોતા હૈ કે ભાવના દઢ કરે, વિચાર, નિર્ણય

કરે કે મૈં જ્ઞાયક હી હૂં, એસે વો દૂસરા વિકલ્પકો હટા કરકે ભાવના દઢ કરે, મૈં જ્ઞાયક હી હૂં, એસા વિકલ્પસે દઢ કરે તો ભી વો વિકલ્પાત્મક હોતા હૈ. ભીતરમેં સહજરૂપસે જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે, જ્ઞાયકકા સ્વભાવકો તો ઇસકો લીનતા મૂળ વસ્તુકો ગ્રહણ કરે તો લીનતા હોતી હૈ. વિચારસે ગ્રહણ કરે તો વિકલ્પાત્મક હોતા હૈ, તો ઇસકી સહજરૂપ સ્થિરતા નહીં હોતી. એસે મૈં નહીં હોવે, તબ તક ભાવના કરે ‘મૈં જ્ઞાયક હી હૂં’ એસી દઢતા વારંવાર કરે, એસી પ્રતીતિ કરે, એસા જ્ઞાન કરે, એસી લીનતા કરનેકા પ્રયત્ન કરે, વારંવાર કરે તો મૈં જ્ઞાયક હૂં, વારંવાર વારંવાર દઢતા કરે. એસા વિચાર, એસી મહિમા એસા વારંવાર દઢતા, પ્રતીતકી દઢતા કરે તો લીનતા હોતી હૈ. વો સબ જ્ઞાયકકો ગ્રહણ, યથાર્થ ગ્રહણ જબ નહીં હોવે, તબ લીનતા...(નહીં હોતી) યથાર્થ ગ્રહણ કરે તો લીનતા હોતી હૈ.

શ્રોતા : તો શાસ્ત્રોંકા જ્ઞાન, ઇસકે લિયે જ્યાદા નહીં હો ક્ષયોપશમ, બિલકુલ ધ્રુવ અપન હૈ, પર્યાય અપન નહીં હૈ એસા અપનકો હો ફિર જૈસે શાસ્ત્રોંકા જ્યાદા ન હો ક્ષયોપશમ, તો ઉસકે લિયે હોતા હૈ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શાસ્ત્રકા, શાસ્ત્ર જ્યાદા જાને એસા ઇસલિયે નહીં હૈ પણ વો મૂળ વસ્તુ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વકો જાનના ચાહિયે. મૂળ આત્માકો જાનના ચાહિયે, મૈં આત્મા હૂં. મેરા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય કૈસા હૈ, પરપદાર્થ કૈસા હૈ એસા સ્વ-પરકા જ્ઞાન, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયકા યથાર્થ જ્ઞાન હોના ચાહિયે. શાસ્ત્ર જ્યાદા જાણે, શાસ્ત્રકા વિસ્તાર જાણે, એસી તો વો સબ જાને તો જ્ઞાન હોવે એસા નહીં. મૂળ પ્રયોજનભૂત તત્ત્વકો જાનના ચાહિયે.

શ્રોતા : માતાજી, આપ જૈસા ગુરુદેવશ્રીકે બારેમેં બતાયા, લોગ પૂછતે હૈ ભાવી તીર્થંકર કિસ તરહ હમારે. (શું કહે છે ?) ગુરુદેવને પ્રત્યક્ષ તો જોયા નથી, આ લોકો મને પૂછે છે કે ભાવી તીર્થંકર ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવને પ્રત્યક્ષ જોયા નથી.

શ્રોતા : પહેલા વહેલા આવ્યા છે. લોકો પૂછે છે તમે ગુરુદેવને ભાવી તીર્થંકર માનો છો! કઈ રીતે માનો છો ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો પોતાની શ્રદ્ધાની વાત છે, એને જોયા નથી ઘણા માણસોએ જોયેલા છે, કે ગુરુદેવ કેવા હતા ? ગુરુદેવ, એમની વાણી જ એવી હતી, કે એ કોઈ અપૂર્વ આત્મા, એની વાણી જ એવી જોરદાર હતી, એવી એને આત્મામાં કોઈ અદ્ભુતતા દેખાતી હતી, એ દેખનેસે, ઉસકા દિદાર દેખનેસે, ઇસકી વાણી સુનનસે એસા હી લગે કે યહ કોઈ ભાવી તીર્થંકર જૈસા દ્રવ્ય હૈ, એસા હી દેખનેમેં લગતા થા.

પણ દેખા નહીં તો અનુમાનસે નક્કી કરના, પ્રતીત કરના, શ્રદ્ધા કરના, વો ગુરુદેવ ભી વારંવાર કહતે થે ‘મैं तीर्थंकर होनेवाला हूँ,’ એસા કહતે થે और जो पंडकार था, उसका रणकारसे कहते थे. એસા કોઈ કહે, કે એસા તો બહોત કહે કે मैं तीर्थंकर એસા કોઈ કહનેવાલા નહીં, કોઈકા દિલ દેખો, કોઈ ઇસકો કહે तीर्थंकर होनेवाले, તો मैं तीर्थंकर होनेवाला કોઈકા હૃદય કામ નહીં કરતા હૈ. એ ગુરુદેવકા રણકાર ભીતરમેંસે આતા થા. એસે ભીતરમેંસે રણકાર આતા થા. ગુરુદેવ પ્રત્યક્ષ જ્યારે હતા ત્યારે તો એની સિંહ જેવી વાણી લાખો, હજારો માણસોની વચ્ચે અવાજ નીકળતો હતો સિંહ જેવો. વાણી સુનતે એસા કાર્ય ભી એસા થા, લાખો લાખો કોડો જીવ, ઇસકો જગા દિયા હૈ. સ્થાનકવાસીકા આગ્રહ છોડ દે. દેરાવાસી और दिगंबर सबमें, ઇસકો આત્મા, આત્મા કરકે સબકો જગા દિયા.

શ્રોતા : સુખ કેમ થાય દુઃખ કેમ મટે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સુખ તો આત્મામેં ભરા હૈ, સુખ બહાર નહીં હૈ, કલ્પના કરકે બહાર માન રખા હૈ, સુખ તો બાહરમેં હૈ હી નહીં. કલ્પનાસે માન લેતે હૈ, યહ સબ બાહરમેં ભ્રાંતિસે, રાગસે સુખ માન બૈઠા હૈ. અનંતા જન્મ-મરણ દેવલોકકા દેવોમેં ભી સુખ નહીં હૈ, કહીં ભી સુખ નહીં હૈ સબ કાલ્પનિક કલ્પના હૈ. વિભાવમેં સુખ નહીં હૈ, વિકલ્પોમેં સુખ નહીં હૈ. સુખકા સ્થાન એક આત્મા હી હૈ. આત્મા સુખકા સ્વભાવ હૈ. સુખ और आनंद, આનંદકા ધામ હૈ તો એક આત્મા હી હૈ. આનંદકા સાગર હૈ, એસા જ્ઞાન અગાધ હૈ, આત્મા જ્ઞાયક સ્વભાવ હૈ, એ બહાર જ્ઞાન લેને જાના, આત્મામેં જ્ઞાન ભરા હૈ, જ્ઞાયક, જ્ઞાયક, અનંત જ્ઞાનકા ભંડાર और अनंत आनंदसागर આત્મામેં હૈ. યહ આત્માકો પહિયાને और આત્માકો ગ્રહણ કરે તો આત્મામેં સુખ મિલતા હૈ. તો આત્મા કેસે મિલે ? કે યહ શરીર मैं नહીं हूँ, યહ શરીર પરદ્રવ્ય હૈ, યહ સબ પુદ્ગલ હૈ, વિભાવ વિકલ્પ આકુલતારૂપ હૈ. જો, જો ઉંચામાં ઉંચા વિકલ્પ હોવે તો ભી સબ આકુલતા હૈ.

સિદ્ધ ભગવાનમેં જૈસે વિકલ્પ નહીં, એસા મેરે આત્મામેં વિકલ્પ નહીં. એસા આત્માકે સ્વભાવકો મૂલ સ્વભાવકો ગ્રહણ કરે. ઇસકો પહિયાને, ઇસકા ભેદજ્ઞાન કરે વો સુખકા ઉપાય હૈ. ભેદજ્ઞાન કરકે જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે, એ કેસે ગ્રહણ હોવે કે જો જિનેન્દ્રદેવે માર્ગ બતાયા, જો ગુરુદેવે માર્ગ બતાયા એ શાસ્ત્રમેં જો આયા હૈ, યહ સબકો વિચાર કરકે, તત્ત્વકા વિચાર કરકે, પરીક્ષા કરકે, ઇસકી પ્રતીત કરે ઇસકી દૃઢતા કરે કે યહ હી માર્ગ હૈ દૂસરા નહીં હૈ, જબતક નહીં હોવે, તબ તક વારંવાર, ઇસકા અભ્યાસ, વારંવાર ભેદજ્ઞાનકા અભ્યાસ, વારંવાર શ્રુતકા અભ્યાસ, વારંવાર

ઇસકી મહિમા, ઇસકી રુચિ, વારંવાર ઇસકે વગર ચેન નહીં પડે, એસા જ્ઞાયક આત્માકો ગ્રહણ કરે વો હી સુખકા ઉપાય હૈ. ઇસકા નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ, જો વિકલ્પ નહીં વિકલ્પ વગર જો આત્મા એ શૂન્ય નહીં જાગૃત સ્વરૂપ હૈ. આત્મા અદ્ભુત સ્વરૂપ હૈ, અનુપમ હૈ વિકલ્પ છૂટ જાનેસે વે શૂન્ય નહીં હો જાતા હૈ. એ જાગૃત સ્વરૂપ, અનુપમ આત્મા હૈ ઇસકો પ્રગટ કરે વો સુખકા ઉપાય હૈ.

શ્રોતા : માતાજી! યહ લિખા હૈ પુરુષાર્થ સહજ હોતા હૈ, પુરુષાર્થ સહજ હોતા હૈ (પુરુષાર્થ સહજ થાય છે) પુરુષાર્થ કિસકા પુરુષાર્થ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સહજ પુરુષાર્થ, સહજ હોતા હૈ, પણ પુરુષાર્થ સહજ એટલે એસા નહીં, ઇસકી એસે એસે હો જાતા હૈ એસે નહીં અપની ભાવના હોતી હૈ, મૈં બદલ દૂં, મેરી પરિણતિકો બદલ દૂં. મૈં વિભાવકો છોડકર સ્વભાવકો ગ્રહણ કરું એસી ભાવના હોતી હૈ તો ઇસકા પુરુષાર્થ બદલ સકતા હૈ, તો સહજ બદલતા હૈ. ઇસકી ભાવના સાથે એ પુરુષાર્થકો સંબંધ હૈ, યે પુરુષાર્થ એની મેળે મેળે સ્વયં પુરુષાર્થ બદલ જાતા હૈ એસા નહીં હોતા હૈ, અપની ભાવના કરની પડતી હૈ. જૈસે અશુભમેસે શુભમે આતે હૈ, યહ અચ્છા નહીં અશુભ, શુભમે દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર ઇસકે શુભભાવમે આતે વૈસે, શુભમેસે શુદ્ધમે આનેકા ભી અપના પુરુષાર્થ હોતા હૈ, સહજ હોતા હૈ તો ભી ઇસકે સાથમે અપને પુરુષાર્થમે એસે કરું, એસી ભાવના હોતી હૈ. એસે એસે નહીં હો જાતા સહજ હોતા હૈ. સ્વભાવ સહજ હૈ તો ભી ઇસમે પલટનેકી અપની ભાવના હોતી હૈ.

શ્રોતા : ઇસકા નિર્ણય જો હોતા હૈ વહ એકબાર હોતા હૈ કિ બારબાર નિર્ણય કરના ચાહિયે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્ણય એકવાર હો, જો યથાર્થ હોવે તો યથાર્થ નિર્ણય તો સ્વભાવકો ગ્રહણ કરતે હૈ, પણ એકવાર જિસકો હોતે હૈ, ઉસકો અંતર્મુહૂર્તમે હોતા હૈ નહીં હોતે ઉસકો વારંવાર કરને પડતા હૈ. અનાદિકા અભ્યાસ હૈ, એકત્વબુદ્ધિ હૈ તો એ નિર્ણય કરકે છૂટ જાતા હૈ, તો વારંવાર અભ્યાસ કરતે હૈ. વારંવાર દઢતા કરતે હૈ.

શ્રોતા : નિર્ણય શાશ્વત તો નહીં હોતા જો નિર્ણય એકબાર હોતા દૃઢરૂપમે એકબાર નિર્ણય હો ચુકા તો બારબાર વિકલ્પરૂપ ક્યો આતા હૈ? અભિપ્રાયકી ક્યાં?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જો નિર્ણય હો ગયા તો ભી એકત્વબુદ્ધિ અનાદિકી હૈ તો એકત્વ હો જાતા હૈ, વારંવાર એકત્વ હોતા હૈ, ઇસકે લિયે ઇસકો છૂટા પાડનેકે લિયે નિર્ણયકો દઢ કરતે હૈ વારંવાર. નિર્ણય હોતા હૈ તો ભી વો હી, વોહી એકત્વબુદ્ધિ-એકત્વબુદ્ધિ. શરીર સાથે, વિકલ્પ સાથે હોતી રહેતી હૈ. વારંવાર નિર્ણયકો દઢ કરતે હૈ.

શ્રોતા : પૂર્વજન્મકી મહાનતા હોતી હૈ જિસકો માલૂમ હોતા હૈ? જો પૂર્વજન્મ જાનતે હૈ ઉસકા કુછ બતાઈયે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મહાનતા ઐસે નહીં હૈ, જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે વો હી મહાનતા હૈ. વો તો બીચમ્ પૂર્વજન્મકા કોઈ જ્ઞાન ઇસમ્ આ જાતા હૈ, ઇસલિયે જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે ભેદજ્ઞાન કરે, સ્વાનુભૂતિ કરે, ઇસકી મહિમા હૈ વો મહિમા હૈ.

શ્રોતા : જિસકો પૂર્વજન્મકા જ્ઞાન હૈ, પર અનુભવ કુછ ભી નહીં હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે તબ ભવકા અભાવ હોતા હૈ. ભવકા અભાવ તો તભી હોતા હૈ. જ્ઞાયકમ્, આત્મા મૈં ચૈતન્ય હૂં ઐસી સ્વાનુભૂતિ કરે તબ ભવકા અભાવ હોતા હૈ. ભવકો જાનનેસે ભવકા અભાવ નહીં હોતા. આત્માકો જાનનેસે ભવકા અભાવ હોતા હૈ.

શ્રોતા : મેરેકો ઇતના ટાઈમ બાદ સુધરના થા, ઇતને ટાઈમ મેરેકો ધર્મ નહીં મિલા. યહ ક્યાં પહેલેસે નિશ્ચિત થા? પૂર્વજન્મમેં મેરા સંસ્કાર કુછ ઐસા થા? પહેલે ધર્મ નહીં મિલા ફિર એકદમ સે ઇતના મિલા કુછ કહ નહીં સકતે? યહ પહેલે સે નિશ્ચિત થા?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિશ્ચિત હોય, પણ અપના પુરુષાર્થ તો સાથમેં રહતા હૈ, પુરુષાર્થ વગર, નિશ્ચિત ભલે હોવે. નિશ્ચિત તો હોનેકા ઉસકે ઉપર દૃષ્ટિ નહીં દેના ઔર ‘મેં પુરુષાર્થ કરું’ ઐસી ભાવના રખના. ‘મેં હી પુરુષાર્થ કેસે કરું મૈં’? ‘જો જો દેખી વીતરાગને સો સો હોસી વીરા રે’. કેવળજ્ઞાનમેં, જ્ઞાનમેં સબ આ જાતા હૈ. તો ભી કેવળજ્ઞાનીના જ્ઞાનમેં આયા તો ભી પુરુષાર્થ અપનેકો કરના પડતા હૈ, પુરુષાર્થ વગર પુરુષાર્થકે વગર કમબદ્ધ હોતા હી નહીં. કેવળજ્ઞાનીને ઐસા દેખા, જબ પુરુષાર્થ હોતા હૈ તો ઐસા કમબદ્ધ હોતા હૈ ઐસા. જો હોનેવાલા સબ હોતા હૈ તો હોને દો, પુરુષાર્થ તો અપનેકો કરના પડતા હૈ, વિભાવસે છૂટના પડતા હૈ. જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરના પડતા હૈ.

શ્રોતા : અભિપ્રાય મતલબ અપના ઘોલન, ચિંતવન, અપના સ્વરૂપ વો પૂર્વકા હૈ રખના વસ્તુકા જ્ઞાન હૈ વસ્તુ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વસ્તુકો ગ્રહણ કરનેકા પુરુષાર્થ કરના. પહેલે નિશ્ચિત હો તો ભલે હો.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો.... * * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૩૦

શ્રોતા : ખાય ને પીવે ને જ્ઞાન ? ત્યાગ એટલે શું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમેં ત્યાગ વૈરાગ્ય જિસકે ચિત્તમેં નહીં હોવે જિસકા મનમેં યહ ત્યાગને યોગ્ય હૈ, એસા વિભાવ મેરા સ્વભાવ નહીં, યહ સબ આકુલતારૂપ હૈ. વે ગ્રહણ કરનેયોગ્ય નહીં હૈ. ઇસકા ત્યાગ અંતરમેંસે, ઇસકા વૈરાગ્ય હોના ચાહિયે. યહ શરીર પુદ્ગલ દ્રવ્ય હૈ, યહ વિભાવ મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ. બહારના સંયોગ યહ સબ ઉસસે વૈરાગ્ય હો જાય કે વિરક્તિ હો જાય, એસે રાગ છૂટતે વૈરાગ્ય હો જાય, ચિત્તમેંસે, ચિત્તમેં જો વૈરાગ્ય નહીં હૈ ઓર ચિત્તમાં જો બહારસે સબ છોડ દેતા હૈ, ત્યાગ કર દેતા હૈ એસે નહીં. યહ તો હોતા હૈ બહારસે ક્ષણમેં, ભીતરમેંસે, ત્યાગ હોના ચાહિયે. યહ રાગ-દ્વેષાદિ વિકલ્પકી જાલ હૈ, સબ આદરનેયોગ્ય નહીં હૈ. ઇસકા ભીતરમેંસે, ઇસકા રસ છૂટ જાય, એસે આસક્તિ છૂટ જાય, એસે ભીતરમેંસે ત્યાગ ઓર વૈરાગ્ય ચિત્તમેં હોવે, ચિત્તમેં નહીં હોવે તો જ્ઞાન નહીં હોતા હૈ.

શ્રોતા : બહારકી જો રુચિ હૈ, વહ આત્મદ્રવ્યકો નજર કરને નહીં દેતી હૈ. વર્તમાન પર્યાયકે પીછે ભગવાન આત્મા મૌજૂદ હૈ વહાં દેખે તો ઉસકો અલૌકિક આનંદ આવે ક્યા કરતે જ્ઞાનકા જ્ઞાન કરતે રહે, તો વો સબ એસા પદાર્થ દિખતા હી નહીં, જિસકા મૈને ત્યાગ નહીં ક્રિયા, ન તો ગ્રહણ ક્રિયા, ત્યાગકા જ્ઞાન વો જ્ઞાન...જ્ઞાન...જ્ઞાન પરિણમતા રહે ઉસકો તો વહ નિવૃત્તિકા માર્ગ જ્ઞાન...જ્ઞાન...જ્ઞાન. વો હી નિવૃત્તિકા માર્ગ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જ્ઞાન..જ્ઞાન કોઈ અદ્ભૂત જ્ઞાન હૈ. એસા જ્ઞાનકી મહિમા આવે, ‘મૈં જ્ઞાયક સ્વભાવ જ્ઞાતા હી હૂં’ એસે જ્ઞાતાકો ગ્રહણ કરનેસે યથાર્થ ત્યાગ હોતા હૈ. અર્થાત્ યથાર્થ ત્યાગ તો જ્ઞાયક ગ્રહણ કરનેસે ઓર વિભાવકા ત્યાગ હોવે તો યથાર્થ ત્યાગ તબી હોતા હૈ. એસા ત્યાગ બહારસે ત્યાગ કર દિયા, છોડ દિયા, ભીતરમેં ઉસે વૈરાગ્ય નહીં હુઆ, બહાર બહારસે છોડ દે, યથાર્થ ત્યાગ નહીં હોતા. ભીતરમેંસે મૈં જ્ઞાયક હૂં, જ્ઞાયકકી પરિણતિ પ્રગટ કરે, ક્ષણે ક્ષણે ‘મૈં જ્ઞાયક હી હૂં’ એસી પરિણતિ હોવે, જ્ઞાતાકી તો ત્યાગ યથાર્થ હોતા હૈ.

શ્રોતા : શુભાશુભ બહારકી પ્રવૃત્તિ જડકી સ્વતંત્ર ક્રિયા હૈ. ઓર વહ આત્મા કુછ કર સકતા નહીં. શુભાશુભ રાગાદિભાવ ઇચ્છાજનિત જો વિકલ્પ હૈ, વહ જીવકી

વિભાવ અશુદ્ધક્રિયા હૈ ઓર જીવકે ભિન્ન હોનેસે ઉસકો જીવ ક્યા કર સકતા હૈ ? સબ તો બહારકા ત્યાગ ક્રિયા વહ તો અંતરમેં ઉતરા નહીં. પરિણમનમેં તો નહીં આયા, વો તો સબ રખા હી હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અધ્રુવ હૈ, અશરણ હૈ યહ સબ ઐસા હી હૈ ધ્રુવ સ્વરૂપ આત્મા હી હૈ, ઇસકે તરફ લક્ષ કરનેસે વો છૂટ જાતા હૈ. અપનેમેં હોતા હૈ તો ભી અપના સ્વભાવ નહીં હૈ. ઇસકા ‘મૈં જ્ઞાયક હી હૂં’ ઐસા ભેદજ્ઞાન કરના ચાહિયે, યહ સબ અધ્રુવ અશરણ, દુઃખ, દુઃખના ફળરૂપ હૈ યહ સબ ઇસકા ત્યાગ ભીતરમેંસે હો, જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે ‘મૈં ધ્રુવ સ્વરૂપ હૂં, યહ શરણ આત્મા હી હૈ. ધ્રુવ સ્વરૂપ આત્મા હી હૈ, સુખસ્વરૂપ આત્મા હી હૈ. સુખકા ધામ આત્મા હી હૈ.’ ઐસા નિશ્ચય કરકે જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે તો સબ છૂટ જાય. અપના અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરના ચાહિયે. ઉસસે જાગૃત હોકે, ઉસકા ગ્રહણ કરના ચાહિયે. ઐસે શૂન્ય નહીં હૈ આત્મા. જાગૃતિસે ભરપૂર ભરા હૈ, ઉસકો ગ્રહણ કરના.

સ્વભાવસે એકત્વ, વિભાવસે વિભક્ત. સ્વભાવ એકત્વ મૈં સબ અનંત ગુણ પર્યાયકા પિંડ જો આત્મા હૈ વો સ્વભાવમેં એકત્વ હૈ, વિભાવસે વિભક્ત હૈ. ઉસકા એકત્વસ્વરૂપકો ગ્રહણ કરના. પ્રગટ હોતા હૈ, વિકલ્પ તૂટ જાતા હૈ, સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ. સ્વાનુભૂતિ હોતે પીછે ભી લીનતા, વો કમી લીનતાકી કમી રહતી હૈ તો લીનતા, વો બઢતે બઢતે ચારિત્ર સ્વરૂપમેં હોતે હોતે ઉસમેં મુનિદશા યથાર્થ આતી હૈ, મુનિદશા બાહરસે નહીં આતી હૈ. ભીતરમેં છદ્દે-સાતમેં ગુણસ્થાન ઝૂલતે, ઝૂલનેસે સહજ મુનિદશા આ જાતી હૈ. આત્મદ્રવ્યકો ગ્રહણ કરના, ઉસકા જ્ઞાન કરના ઓર આત્મદ્રવ્યકો ગ્રહણ કરકે, ઉસકે ઉપર દષ્ટિ, જ્ઞાન ઓર લીનતા ઉસકો કરના, વો હી મુક્તિકા માર્ગ હૈ. મુક્તિકા ઉપાય હૈ.

શ્રોતા : ગ્રહણ હોનેસે વહ જીવકે અંતર પરિણતિ કેસી રહતી હૈ ? (અસ્પષ્ટ)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તે શુદ્ધ પરિણતિ ગ્રહણ કરે તબ નહીં હોતા, ગ્રહણ નહીં કરતે તો ભયમેં પડા હૈ. વર્તમાન પર્યાય હૈ અશુદ્ધ પરિણતિ ઉસકી હોતી હૈ. સ્વભાવકો ગ્રહણ કરે શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપકો તો વો પ્રગટ હોતા હૈ. ભીતર અંતરદષ્ટિ કરકે મૈં જ્ઞાયક હી હૂં, વો સચ્ચા જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે વો સચ્ચા જ્ઞાન વો હી હૈ. બાકી અનંતકાળમેં સબકુછ ક્રિયા હૈ. બહારકા શુભભાવ તો બહોત ક્રિયા, પુણ્યબંધ હુઆ, સ્વર્ગ હુઆ. ભવકા અભાવ નહીં હુઆ. ઉસકા ભવકા અભાવ કરનેકે લિયે સ્વભાવકો ગ્રહણ કરના. સ્વભાવ ગ્રહણ કરનેસે ભવકા અભાવ હોતા હૈ.

સબ બહારકા યોગ મિલતા હૈ, જિનેન્દ્રદેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર પુણ્યસે મિલતા હૈ, પણ વો જિનેન્દ્રદેવકો પહિચાને કિ જિનેન્દ્રદેવ કેસા હૈ ઓર જૈસા જિનેન્દ્રદેવ હૈ વૈસા મેરા

સ્વભાવ છે. જો ભગવાનના દ્રવ્ય, ગુણનો પહિયાને વે અપનેનો પહિયાનતે છે. ભગવાનના દ્રવ્ય કેસા છે? ભગવાનના ગુણ કેસા? ભગવાને કેસા ક્રિયા? સ્વરૂપ પ્રગટ ક્રિયા? સ્વરૂપમે લીન હો ગયા? એસા ભગવાન કેસા છે? એસા ભગવાનનો પહિયાને તો અપનેનો પહિયાનતે છે, અપનેનો પહિયાને તો ભગવાનનો પહિયાનતે છે. એસા પુરુષાર્થ કરકે અપના સ્વભાવનો ગ્રહણ કરના ચાહિયે. યહ સબ કમબદ્ધમે પુણ્યકા ઉદયસે મિલતા છે. યહ સબ પુણ્યસે મિલતા છે, પણ અપનેનો ગ્રહણ કરના ઔર મહિમા આની, યહ સબ અપના અપનેસે હોતા છે, અપના પરિણામસે હોતા છે.

શ્રોતા : વો હી પુણ્ય કરતે જો દયા, દાન આદિ અન્ય કરતે થે. જો દયા, દાન આદિ અન્ય કરતે છે, વો પુણ્ય કામ આતા છે કિ જિનેન્દ્રદેવનો પૂજના કે અપને અપને ધર્મમે પુણ્ય માનતે છે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વો પુણ્ય ઔર સચ્ચા દેવ-ગુરુકે પાસમે જો પુણ્ય બંધતા છે વો પુણ્ય ઔર વો પુણ્યમે ફરક પડતા છે.

શ્રોતા : જૈસે અપને અરહંતકે દ્રવ્ય-ગુણ લિયે ઔર અપની પર્યાય, તો એમ જે દ્રવ્ય-ગુણ સમાન તો અપના હી દ્રવ્ય ગુણ છે, કમજોરી પર્યાયમાત્ર છે, પર્યાયકા અપના પરિણામન વો તો વિભાવ પરિણામન છે, જો પર્યાય સહિત છે અપને સ્વભાવકે પરિણામન હો જાય ઉસકા મુખ્ય અલગ ક્યો નહીં હોતા? જૈનદર્શનમે યહ તો બતાવે છે, સૂક્ષ્મ ભૂલ ભી કહી રહ જાય તો પર્યાયમે અપની કમજોરી સ્વીકાર હો. બાકી દ્રવ્ય, ગુણ તો અપના છે હી, વો તો સિદ્ધ સમાન હી છે, જૈસા હમ દેખતે છે દ્રવ્ય અપેક્ષાસે. તો પર્યાયકી કમજોરી જો છે તો પર્યાયમે હમને જો દ્રવ્ય, ગુણ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કમી હો તો ભી પર્યાયમે કમી હો તો પુરુષાર્થ તો કરના પડતા છે, અંતરમે પુરુષાર્થ કરે, તબ પર્યાય, એસી પર્યાયકી કમી કે જબ પુરુષાર્થ નહીં ક્રિયા તો અનંત કાળ બીત ગયા છે. અનંતકાળ હુઆ તો ભી પુરુષાર્થ નહીં ક્રિયા. બહારકા સબ મિલા, પુણ્ય મિલા, સબ મિલા.. સબ મિલા, વો સચ્ચા માર્ગ બતાવેવાલા જિનેન્દ્રદેવ મિલા, ગુરુ મિલા. સબ સચ્ચા મુનિઓ મિલા, સબ મિલા ઔર ગુરુદેવ મિલા એસા પણ અપનેનો નહીં પહિયાને, જો પર્યાયમે ભલે કમી છે પણ ઇતની કમી જો ટાલતે નહીં, તો અનંતકાળ બીત ગયા ઇસસે ઇસમે પુરુષાર્થ કરકે અપને પુરુષાર્થ પુરુષાર્થ કરનેસે હી કમી ટલતી છે વો પુરુષાર્થ તો અપને પારિણામિક દ્રવ્ય છે અપના પરિણામ પલટના અપને હાથમે છે વો કર્મ કર નહીં દેતે છે કોઈ કર નહીં દેતે છે, કોઈ ઇસકા કર્તા નહીં, અપને પરિણામકા કર્તા આપ હી છે. આ પુરુષાર્થ કરકે અપનેસે બદલના હોતા છે.

શ્રોતા : મતલબ અપના ધર્મ..... ઉસકે અલાવા અનુભવકે રાસ્તેમેં બિલકુલ વિપરીત હોતા હૈ. અનુભવ વ્યક્તિકા અભિપ્રાય એસા રહે તો અપને કોઈ ભી ચીજ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અપની સત્ જિજ્ઞાસા જિસકી હોતી હૈ, જિજ્ઞાસુકી જિસકો યથાર્થ જિજ્ઞાસા હોતી હૈ કે મેરે ભવકા અભાવ કરના હૈ, સચ્ચા કહાંસે મિલે? ઉસકે ભીતરમેં તો સત્ય જિજ્ઞાસા જિસકી હોતી હૈ, વો સબકો પહિચાન લેતે હૈ. ઉસકી કહાં ભૂલ હોતી હૈ. વો કેસા હૈ, કહાંસે બોલતા હૈ, ભીતરસે બોલતા હૈ, ઉપરસે બોલતા હૈ, વો ભેદજ્ઞાનીકી વાણી, હૈ કોઈ અનુભવીકી વાણી હૈ, કિસકી વાણી હૈ? વો જો જિજ્ઞાસા જિસકા હૃદયકા નેત્ર એસા નિર્મળ નેત્ર હો જાતા હૈ, જિજ્ઞાસુકા યહ જ્ઞાનનેત્રમેં પકડ લેતે હૈ, કે યહ સચ્ચી વાણી હૈ, યહ વાણી યથાર્થ નહીં હૈ. યહ સૂક્ષ્મ ભૂલકો પકડ લેતે હૈ. ગુરુદેવ એસા આતા હૈ, કી ઉસકી વાણી એસી થી, કિ સબ સમજમેં આ જાય કે વાણી જુદી હૈ.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઇસકી ભાવના, મેરી પરિણતિ કેસે પલટે? ભાવના ઉસકી તરફ હોની ચાહિયે, ભાવના ઇસકી તરફસે ઝુકના, ઇસકી તરફ ઝુકના, મૈં જ્ઞાયક.. જ્ઞાયક, સચ્ચા હોતા હી નહીં, ઇસકો કમબદ્ધ સચ્ચા ઇસકો નહીં હોતા, વો કર્તાબુદ્ધિ જ્યાં સુધી ભીતરમેં કર્તાબુદ્ધિ હોતી, જ્ઞાયક પ્રગટ નહીં હુઆ તો ઇસકો કમબદ્ધ કહાં હૈ? વો તો કર્તાબુદ્ધિ મૈં કર્તા હૂં, મૈં કર્તા હૂં, મૈં સબ લૌકિકકા સબમેં મૈં કર્તા, કર્તા માનતે હૈ. જ્ઞાયક તો હુઆ હી નહીં હૈ. યહ જ્ઞાતા તો રહતા હી નહીં હૈ. જ્ઞાયક કિસકો પ્રગટ હોતે હૈ? જિસકો ભેદજ્ઞાન હોતા હૈ ઉસકો જ્ઞાયક પ્રગટ હોતા હૈ. વો જ્ઞાયક રહતા હૈ ઇસમેં વો કમબદ્ધકો જાનતા હૈ, કે સહજ હોતા હૈ જ્ઞાયક જિસકો હોતા હૈ ઉસકો તો કમબદ્ધ જાનનેમેં આતે હૈ. જબ જ્ઞાયક પ્રગટ નહીં હુઆ તબ તો ઇસકો કમબદ્ધ બોલને માત્ર, બોલને માત્ર, કમબદ્ધ હોતા હૈ વો કમબદ્ધ ઉસકી પરિણતિમેં ઉતરા નહીં હૈ.

વો તો સબ કર્તાબુદ્ધિ મૈં કરા હુઆ, ‘મેરેસે હુઆ, મેરેસે હુઆ’ એસા ચલતા હૈ. ઇસમેં તો જિજ્ઞાસા કરકે, મૈં કેસે જ્ઞાયક પ્રગટ કરું. મૈં જ્ઞાયક સ્વભાવકો કેસે ગ્રહણ કરું, ઇસકી એસી ભાવના મને કિધરસે મિલે આત્મા? મુક્તિકા માર્ગ કહાંસે મિલે? મૈં ભીતરમેં કેસે પ્રગટ કરું, યહ વિભાવ કેસે છૂટે, મૈં અંદર આત્માકી આનંદદશા કેસે પ્રાપ્ત હોઉં? એસી જિજ્ઞાસા હોની ચાહિયે. એસે કમબદ્ધ સબ ચલતા હૈ મૈં ક્યા કરું? યહ ભાવનાસે મુક્તિકા માર્ગ નહીં પ્રગટ હોતા હૈ. યહ કમબદ્ધ કિસકે લિયે હૈ કે વો જો જ્ઞાયક હો જાના. જ્ઞાયક હો જાય તો યે કમબદ્ધ બસ લાભરૂપ હોતા હૈ કિ જ્ઞાયક

હો જાય, જ્ઞાયકની પરિણતિ તો કમબદ્ધ જાનતા હૈ. પણ જ્ઞાયકની પરિણતિ નહીં હુઈ
ઔર સબ કમબદ્ધ, ઔર જિજ્ઞાસા ભી નહીં કરતા હૈ તો ક્યા કરે વહ? અપને જિજ્ઞાસા
કરના ચાહિયે, મૈં જ્ઞાયક કેસે પ્રગટ કરું?

શ્રોતા : કમબદ્ધકા સિદ્ધાંત મનાના, કમબદ્ધ માનતા, જ્ઞાયક માનતા, વહ
જ્ઞાનીકે ઉપર લાગુ હુઆ, અજ્ઞાની પર નહીં એસા હૈ ક્યા?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાનીકો કમબદ્ધ વો જાનતા હૈ. કમબદ્ધ વો ભેદજ્ઞાન કરકે
સબકો કમબદ્ધ હોતા હૈ, પણ કમબદ્ધ જાનતા નહીં હૈ. કમબદ્ધ નહીં જાનતા તબ તક,
માત્ર ઉપર ઉપર સે કમબદ્ધ કમબદ્ધ કરતે હૈ, ઔર સબમેં કર્તાબુદ્ધિ, ‘મૈં કરા, મૈં કરા
આમ, મૈં કરા આમ, મેરેસે હુઆ’ એસા ઇસકો તો એસા ચલતા હૈ. ભીતરમેંસે, ભલે
જે કાળે જે હોનેવાલા હોતા હૈ તો માનતા એસા હૈ કે મૈં કરા. કર્તૃત્વબુદ્ધિ હોતી ઇસકો
તો. જ્ઞાયક હોતા હૈ, ઇસકો કમબદ્ધ યહ કમબદ્ધકી પરિણતિ હોતી હૈ.

શ્રોતા : સહજ જ્ઞાતા-દૃષ્ટા માને તો કમબદ્ધકો યથાર્થ માનપના હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઇસકો મૈં માનતા હી નહીં. ઇસકો મૈં કેસે જ્ઞાયક પ્રગટ કરું,
મૈં કેસે પુરુષાર્થ કરું એસી ભાવના હોતી હૈ.

શ્રોતા : એસા તો દ્રવ્યલિંગી હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બાહરમેં જો રુક જાતા હૈ શુભ પરિણામમેં, એસે યહ
પ્રયોજન એક આત્માકા હોના ચાહિયે. ‘મૈં આત્માકે લિયે કરતા હૂં, બાહરકે લિયે નહીં
હૈ,’ એસે અપને જ્ઞાયક સ્વભાવકો પહિચાનના ચાહિયે, ઇસકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે
તો સુખ પ્રગટ હોતા હૈ. પહેલે તો ઇસકી શ્રદ્ધા હોતી હૈ, પ્રતીત હોતી હૈ કે મૈં ચૈતન્ય
સ્વભાવ, જ્ઞાયક સ્વભાવ, આનંદ સ્વભાવ હૂં. ઇસકી પ્રતીત કરકે ઇસકા ભેદજ્ઞાન
કરકે જ્ઞાયક પરિણતિ પ્રગટ કરે, તબ સ્વાનુભૂતિ સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. પીછે ઇસમેં
લીનતા બઢતે બઢતે મુનિદશા હોતી હૈ. તો મુનિ તો છઠે સાતમેં ગુણસ્થાને અંતર્મુહૂર્ત,
અંતર્મુહૂર્તમેં જૂલતે હૈ, એસી મુનિઓકી દશા હોતી હૈ. સાથમેં શુભ પરિણામ,
પંચમહાવ્રત રહતા હૈ વો ઇસકી ભૂમિકા હૈ તો હોતા હૈ ભીતરમેં, જો સ્વરૂપ પરિણતિ
સ્વાનુભૂતિ, અંતરકી દશા હૈ, વો મુનિદશા તો એસે હોતી હૈ. ક્ષણ ક્ષણમેં અનુભૂતિ
હોતી હૈ, એસી મુનિઓકી દશા હોતી હૈ.

પહેલે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. ભેદજ્ઞાન હોતા હૈ કે મૈં ચૈતન્યસ્વભાવ, જ્ઞાયક
સ્વભાવ આત્મા હી હૂં, યહ સબ જો વિભાવ હૈ મેરા નહીં હૈ, યહ મેરા સ્વભાવ નહીં
હૈ. મેરા પુરુષાર્થકી મંદતાસે, અપને પર્યાયમેં હોતા હૈ તો ભી મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ.
મેરા સ્વભાવ જ્ઞાયક સ્વભાવ હૈ. મૈં જાનનેવાલા જ્ઞાયક ચૈતન્ય દ્રવ્ય, વો પર્યાયમાત્ર

નહીં, મੈં જ્ઞાયક દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરના હૈ, ગુણમાત્ર નહીં, જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે. એસે દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરકે ઇસકી દૃષ્ટિ, ઇસકી પ્રતીત એસે કરકે, એસા જ્ઞાન કરકે લીનતા કરે તો પ્રગટ હોતા હૈ. એસે ક્ષણે ક્ષણે ભેદજ્ઞાનકી પરિણતિ સહજ પ્રગટ હોવે, તબ સમ્યગ્દર્શન એસે પ્રગટ હોતા હૈ. સ્વભાવ સર્વસ્વ સારભૂત મેરા આત્મા હી હૈ. વિભાવ કાંઈ સારભૂત નહીં હૈ. યહ તો મેરા સુખકા કારણ નહીં, સુખરૂપ નહીં હૈ, આકુળતા હૈ, દુઃખરૂપ હૈ યહ સબ વેદનમેં આતા હૈ, દુઃખ, દુઃખકા ફળ યહ મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ એસા વિચાર કરકે નક્કી કરના ચાહિયે. ઔર સ્વભાવકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે કે જાનનેવાલા હૈ, યહ સુખરૂપ હૈ, ઇસમેં આનંદ હૈ, ઇસમેં અનંતગુણ હૈ, વે વિચાર કરકે, પરીક્ષા કરકે નક્કી કરના ચાહિયે તો સુખરૂપ પ્રગટ હોતા હૈ બીજા કોઈ નહીં.

શ્રોતા : સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરનેકો....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઇસકો એસી ભાવના હોવે, ‘મૈં કેસે, મૈં આત્માકા સ્વરૂપ કેસે પહિચાનૂં? ઔર વિભાવ મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ, યહ સબ પરદ્રવ્ય હૈ, યહ વિભાવ ભી મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ, શરીર ભી પરદ્રવ્ય હૈ,’ ઉસકે લિયે ઇસકી ભાવનામેં સર્વસ્વ સારભૂત મેરા આત્મા હી હૈ, વો હી મહિમાવંત હૈ. ઔર કુછ મહિમાવંત નહીં હૈ. ઇસકી જિજ્ઞાસા, ઇસકી ભાવના, ઇસકા રટણ વારંવાર ઇસકી ભાવના હોના ચાહિયે. એસા વિચાર કરકે નક્કી કરના ચાહિયે કે જો જ્ઞાયક હૈ વહી મૈં હૂં ઔર કુછ મેરા સ્વભાવ નહીં. મૈં જો જ્ઞાયક જાનનેવાલા, જાનનેવાલા સ્વભાવ, અનાદિ અનંત જો શાશ્વત હૈ વહ મૈં હૂં. એસી પ્રતીત કરના, ઇસકા જ્ઞાન કરના, એસે વારંવાર ઇસકી જિજ્ઞાસા, લગની વારંવાર, ક્ષણે ક્ષણે ભાવના કરના, ઉસકા પ્રયત્ન કરના, એસા વિચાર કરના. સબ એસા કરનેસે, ભેદજ્ઞાન કરકે સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ જો વારંવાર ઊંડી જિજ્ઞાસા હોવે તબ હોતા હૈ.

શ્રોતા : પૂજ્ય માતાજી સમયસારકી ૧૭-૧૮મી ગાથામેં આતા હૈ કે અનુભૂતિ સ્વરૂપ ભગવાન આત્મા આબાલ-ગોપાલ સબકો અનુભવમેં આતા હૈ. તો સબકો એસા આનંદ ક્યોં નહીં હોતા (જો) શુદ્ધોપયોગકે કાલમેં હોતા હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એસે ભગવાન આત્મા જ્ઞાનમેં આતા હૈ, યહ કો જાનનેરૂપ એસા લક્ષણ જાનનેવાલા લક્ષણ હૈ વો જાનનેમેં આતા હૈ યહ જ્ઞાનસ્વભાવ અનુભવમેં આતા હૈ. ઉસકા વહ પ્રગટ શુદ્ધાત્મપરિણતિરૂપ વો અનુભવમેં નહીં આતા હૈ. ઇસકી શુદ્ધાત્મ પરિણતિ પ્રગટ કરના ચાહિયે. યહ શુદ્ધાત્મા ભેદજ્ઞાન કરકે ઇસકી શુદ્ધ પરિણતિ પ્રગટ કરે તબ વહ આનંદ સ્વભાવ વેદનમેં આતા હૈ. બાકી સબકો બાળ-

ગોપાળ સબકો જો અસાધારણ ઇસકા લક્ષણ હૈ, જ્ઞાયક સ્વભાવ, જાનનેવાલા સ્વભાવ હૈ વહ હી ઇસકો અનુભવમેં આતા હૈ પણ વો ઇસકા જો આનંદ સ્વભાવ હૈ એસા શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપ હૈ, ઇસકો વેદનમેં એસે નહીં આતા હૈ.

શ્રોતા : એસી બાત મહાવીર ભગવાનકે જીવમેં શેરકી પર્યાયમેં ચારણઋદ્ધિધારી મુનિઓસે સુની ઔર અનુભૂતિસ્વરૂપ ભગવાન આત્માકો ગ્રહણ કર લિયા. હમ તો બહોત સુનતે હૈ, પ્રયત્ન કરતે હૈ પર હમેં ક્યો નહીં હો જાતા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વો તો ચારણઋદ્ધિધારી મુનિ (કે નિમિત્ત શેરને) વહ સબ ભીતરમેંસે એસી પરિણતિ પ્રગટ કરી, માત્ર સુન લિયા એસા નહીં કિયા. ભીતરમેં પરિણતિ પ્રગટ કર લી. ઇસકો સુનતે સુનતે પરિણતિ નિર્ણય સચ્ચા કરના ચાહિયે. ઔર નિર્ણય કરકે છૂટ જાય કિ એસા જ્ઞાયક હી હૂં, એસે ઉપર ઉપરસે જ્ઞાયક, જ્ઞાયક કરે એસા નહીં હોતા. ભીતરમેંસે મેં જ્ઞાયક હી હૂં, એસા વારંવાર ઇસકી પ્રતીત દઢ કરે, પરિણતિ પલટ જાય, વો એકત્વબુદ્ધિ હેય હૈ. વો એકત્વબુદ્ધિકો તોડકરકે ભેદજ્ઞાન, જ્ઞાયકકી ધારા પ્રગટ કરે, પુરુષાર્થ કરે, પ્રયત્ન કરે તબ હોતા હૈ. એસે ભીતરમેં, ઇસકી જિજ્ઞાસા, ભાવના વારંવાર કરકે પ્રયત્ન કરે, ક્ષણે ક્ષણે ઇસકી લગની હોવે તબ હોવે, જિસકો હોતા હૈ વહ અંતર્મુહૂર્તમેં હોતા હૈ. ઔર નહીં હોતા હૈ, તો અભ્યાસ કરના ચાહિયે.

શ્રોતા : એસા હમ કરતે હૈ, લેકિન હમેં ભૂલ સમજમેં નહીં આતી, કિ હમારી કહાં ભૂલ આતી હૈ ? હમકો અનુભવ નહીં આતા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એસે કરતે હૈ પર કારણ તો યથાર્થ કારણ નહીં મિલતા હૈ. કારણ મિલે તો કાર્ય અવશ્ય આવે. કારણ મંદ હોતા હૈ ઔર કાર્ય કહાંસે હોવે, કરતે હૈ પણ કારણમેં મંદતા રહતી હૈ. કારણ યથાર્થ ને તીવ્ર કારણ, ઉગ્ર ભાવના, ઉગ્ર પુરુષાર્થ, ઉગ્ર જ્ઞાયક પરિણતિ પ્રગટ હોવે તબ હુએ બિના હોતા હી નહીં. કારણ મિલે તો કાર્ય અવશ્ય આવે. કારણ મિલતા હી નહીં હૈ. એસા પુરુષાર્થ કરતે હી નહીં હૈ.

શ્રોતા : પૂજ્ય માતાજી! આપ તો જ્ઞાયક પર પહુંચનેકા સરલસે સરલ ઉપાય બતા દીજીયે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સરલ ઉપાય એક હી હૈ જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરના, વારંવાર ઉસકે જ્ઞાયકકે બિના ચેન નહીં પડે. જ્ઞાયક...જ્ઞાયક... ઇસકી ભાવના, જ્ઞાયક વિના ચેન નહીં પડે. વે બાહરમેં ચેન પડતા હૈ, જ્ઞાયકકે બિના ચેન નહીં પડે. યહ સબ બાહરમેં ચેન નહીં પડે. વો બાહરમેં અચ્છા નહીં લગે, યહ જ્ઞાયકમેં અચ્છા લગે, મુઝે

જ્ઞાયક કેસે મિલે? જ્ઞાયક કેસે મિલે? જ્ઞાયકદેવ કેસે મિલે? એસી વારંવાર ઇસકી અંદર ધગશ, જિજ્ઞાસા, ભાવના હોવે, રચિ હોવે ઉગ્ર તબ વો પ્રગટ હોતા હૈ.

શ્રોતા : પૂજ્ય માતાજી, ત્રિકાળી ઉપાદાન ઔર ક્ષણિક ઉપાદાન ઇસ પ્રકાર કયા દો ઉપાદાન હૈ યા એક ઉપાદાન હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક ક્ષણિક ઉપાદાન તો એ પર્યાયમાત્ર હૈ, ત્રિકાલી ઉપાદાન યહ અનાદિ અનંત વો ત્રિકાલી ઉપાદાન. ઉપાદાન તો મૂળ આત્મા જે ઉપાદાન હૈ, પણ ક્ષણિક ઉપાદાન પણ પર્યાયમાત્ર કહનેમે આતા હૈ.

શ્રોતા : ત્રિકાલી ઉપાદાન તો હમેશા મૌજૂદ હૈ પૂજ્ય માતાજી તો કાર્ય ક્યોં નહીં હોતા હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કાર્ય નહીં હોતા હૈ, પુરુષાર્થ નહીં કરતા હૈ ઇસલિયે. પુરુષાર્થ નહીં કરતા હૈ ઇસલિયે કાર્ય નહીં હોતા હૈ. મૌજૂદ હૈ પણ વો નહીં પ્રગટ નહીં કરતા ઇસલિયે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્ચા - ૩૧

શ્રોતા : પૂજ્ય ગુરુદેવકે ચરણોમેં ઔર આપકે ચરણોમેં હમેશા આતે રહતે હૈ, ફિર ભી કહાં ખામી રહ જાતી હૈ પૂજ્ય માતાજી! કુછ સમજમેં નહીં આતા, ઉલઝનસી રહતી હૈ અંદરમેં, દુઃખમેં, વિકલ્પમેં, અશાંતિ બની રહતી હૈ, શાંતિકા કહીં પતા હી નહીં લગતા, પૂજ્ય માતાજી!

પૂજ્ય બહેનશ્રી : યહ શાંતિકા પતા નહીં રહતા, તો વારંવાર ઇસકા વારંવાર પ્રયત્ન કરના ચાહિયે, વારંવાર યે વિકલ્પ સબ આકુલતારૂપ હૈ, યહ સબ એસા હી હૈ, ઇસકા વિચાર, ઇસકા અધ્યયન, વાંચન વો શુદ્ધાત્મા કેસે પ્રગટ હો? શુદ્ધાત્માકા સ્વભાવ પ્રગટ નહીં હોવે. તબ તક દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રકી મહિમા, શ્રુતકા ચિંતવન, વિચાર, વાંચન એસા સબ કરના ઔર ભીતરમેં શુદ્ધાત્મા કેસે પ્રગટ હોવે, શાંતિ કેસે મિલે, સુખ કેસે મિલે? ઇસકા વારંવાર રટણ, કરના ચાહિયે. એસે ઇસકો છોડ નહીં દેના.

ઇસકો વારંવાર, ઇસકી લગની ઔર ભાવના, વિચાર સબ કરના હી ચાહિયે. યહ જાયક, જાયક મેરે કેસા પ્રગટ હો? જાયક અનંત ગુણ, જાયક લૂખા જાયક નહીં, જાયક અનંત ગુણસે ભરપૂર મહિમાવંત અનુપમ જાયક હૈ. વો જાયક મેરે કેસે પ્રગટ હો, વારંવાર ઇસકી ભાવના ચાહિયે. જબ મંદિરકે દ્વારે જાતે હૈ. ઔર મંદિર દ્વાર બંધ હૈ તો ઇસકે દ્વાર ટહેલ મારતે હૈ. ઐસે જાયક જબ તક પ્રગટ નહીં હોવે તબ જાયકકે દ્વારે, વો જાયક કેસે પ્રગટ હોવે ઐસે વારંવાર ઐસી ટહેલ મારના ચાહિયે ઇસકો છોડના નહીં ચાહિયે. ઐસે વારંવાર ઇસકી..

શ્રોતા : માતાજી યહ ધીર-ગંભીર કરકે આત્માકો પકડના ચાહિયે બહોત ધીર-ગંભીર કરતે હૈ, પકડમેં નહીં આતા તો કિતના સમય ચાહિયે કિ પકડમેં આ જાયે. અપના જાયક પકડ કરકે ગુફામેં જાતે હૈ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધીરજ રખના, વો ધીર-ગંભીર હોકે ભીતરમેં વારંવાર એક હી પ્રયાસ, ‘એક હોય ત્રણ કાલમેં પરમારથકા પંથ’. પરમાર્થકા પંથ તો એક હી હૈ. એક જાયકકો ગ્રહણ કરના. ઇસકા અનંતગુણ, પર્યાય કેસી હૈ ઇસકો પહિચાનના ચાહિયે. જો ભગવાનકો પહિચાનતે હૈ, વો અપનેકો પહિચાનતે હૈ. ભગવાનકા દ્રવ્ય-ગુણકો પહિચાને ઇસકો પહિચાને, અપનેકો પહિચાને, ભગવાનકો પહિચાને. પણ ઐસે ઇસકો છોડ નહીં દેના ચાહિયે. વારંવાર ઇસકો ધીરજ ઐસી રખના ચાહિયે કે ધીરજ ખૂટે નહીં ઐસી ધીરજ રખના ચાહિયે. ભાવના રખના પણ ઐસી આકુલતા નહીં કરના, ઔર ધીરજ રખના ઐસે કેમ નહીં હોતા? કાર્ય કેમ નહીં હોતા? ધીરજસે યહ જાયકકો ગ્રહણ કરનેકા પ્રયત્ન કરના હી ચાહિયે. વારંવાર છોડ નહીં દેના. ઇસમેં કોણ જાયક હૈ. યહ સબ વિચાર આતા હૈ, સબ આતા હૈ, ઇસમેં કોણ જાયક? જાયક કૌન હૈ? જાનનેવાલા પરકો જાને વહ જાયક વહ તો બાહરથી નક્કી કિયા, ઔર વિકલ્પમેં વો વેદન આતે હૈ વહ જાયક તો યે ભી બાહરસે નક્કી કિયા. મૈં સ્વયં જાયક હૂં, અનાદિ અનંત શાશ્વત આત્મા હી હૂં. ઐસે સ્વયં જાયક, જૈસે પુદ્ગલ સ્વયંસિદ્ધ વસ્તુ હૈ ઐસે મૈં સ્વયંસિદ્ધ વસ્તુ જાયક હૂં. સ્વતઃસિદ્ધ વસ્તુ હૂં, ઐસે વસ્તુકો ભીતરમેં જાકર ગ્રહણ કરના ચાહિયે. એ ભીતરમેં ઊંડી ઇસકી જિજ્ઞાસા હોવે તો ગ્રહણ હુએ બિના રહતા હી નહીં.

જિસકો જો ઇચ્છા હોવે, જે ભાવના ઉગ્ર હોવે તો આપ હૈ, દૂસરા તો હૈ નહીં, બાહર ઢૂંઢને જાના નહીં પડતા. આપ પોતે સ્વયં હી હૈ. સ્વયં, સ્વયંકો ક્યૂં નહીં પહિચાનતે? જો અપની આળસ, નિજ નયનકી આળસ હરિ નિરખમેં નહીં આતા. આપની આંખ ખોલકર દેખતા નહીં હૈ, ઇસકો જાયક દિખનેમેં આતા નહીં. આંખ

બંધ કરકે વો દેખતા નહીં તો જ્ઞાયક, વહ દષ્ટિ ખોલકરકે જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે. એસી દષ્ટિ પ્રગટ કરના ચાહિયે, જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે.

શ્રોતા : એક સમયકી રાગકી પર્યાયકો ન પહિયાને તો ઉસકો સ્વઆત્માકા અવલંબન નહીં હોતા ઔર એક જગહ એસા આતા એક સમયકી રાગકી પર્યાય અપના માને તો ભી નહીં હોતા ઉસમેં ક્યા અંતર હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક સમયકી રાગકી પર્યાયકો અપના માને તો યથાર્થ નહીં હૈ કે અપના વો સ્વભાવ નહીં હૈ. રાગ તો સ્વભાવ અપના નહીં, વિભાવ સ્વભાવ અપના નહીં હૈ એ અપના માને તો ભી યથાર્થ જ્ઞાન નહીં હૈ. દૂસરા ક્યાં કહા ?

શ્રોતા : એક સમયકી રાગકી પર્યાયકો ભી નહીં પહિયાનતા તો વહ પરદ્રવ્યસે વહ અપને સ્વભાવકો નહીં પહિયાનતા એસા સંબંધ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક સમયકી રાગકી પર્યાય પુરુષાર્થકી મંદતાસે હોતી હૈ. ઔર અપના સ્વભાવ નહીં હૈ. અપના સ્વભાવ તો જ્ઞાન, જ્ઞાયક જ્ઞાતા હૈ, વો કર્તા સ્વભાવ આત્માકા નહીં. જ્ઞાયક હૈ, એ જ્ઞાયકકો જાને ઔર વિભાવ મેરા સ્વભાવ નહીં. વો એક સમયકી પર્યાય, પુરુષાર્થકી મંદતાસે ચૈતન્યકી પર્યાયમેં હોતા હૈ. ઔર જડ એ પુદ્ગલકર્મ નિમિત્ત હૈ ઔર ચૈતન્યકી પર્યાયમેં એક સમયકી પર્યાય હોતી હૈ. ઇસકો જાને કે મેરે પુરુષાર્થકી મંદતાસે હોતી હૈ. પણ મૈં જ્ઞાયક સ્વભાવકો, અનાદિ અનંત શુદ્ધાત્માકો ગ્રહણ કરું તો વહ છૂટ જાતી હૈ. પહલે એકત્વબુદ્ધિ છૂટતી હૈ, પીછે લીનતા બઢતે બઢતે વો લીનતા બઢી તબ વો રાગ ભી છૂટ જાતા હૈ.

શ્રોતા : સમયસાર કળશ છહમેં પૂજ્ય માતાજી આયા હૈ કે સમ્યગ્દર્શન હી આત્મા હૈ તો વહાં આચાર્યદેવ મહારાજ ક્યાં કહના ચાહતે હૈ ? સમ્યગ્દર્શન તો એક સમયકી પર્યાય હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યગ્દર્શનકા વિષયમેં આત્મા ગ્રહણ ક્રિયા ઉસને જિસને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ ક્રિયા, ઉસે આત્માકી અનુભૂતિ હુઈ, આત્માકી અનુભૂતિ હુઈ એટલે સમ્યગ્દર્શન આત્મા છે. સમ્યગ્દર્શન બહાર નથી. સમ્યગ્દર્શન આત્મામાં છે. સમ્યગ્દર્શન આત્મા, સમ્યગ્જ્ઞાન આત્મા, સમ્યક્ચારિત્ર આત્મા સબ આત્મામેં હૈ. આત્માસે બાહર નહીં હૈ. સમ્યગ્દર્શનમાં, સમ્યગ્દષ્ટિ આખા આત્મા અખંડ આત્માકો ગ્રહણ ક્રિયા. સમ્યગ્દર્શનમાં અખંડ આત્માકી પ્રતીતિ આ ગઈ. અખંડ આત્માકી દષ્ટિ ઉસ ઉપર સ્થાપી દીધી. અબ સમ્યગ્દર્શનમેં આત્માકી અનુભૂતિ હોતી હૈ. સમ્યગ્દર્શન આત્મા હી હૈ.

શ્રોતા : એ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીકી વાણી નિમિત્ત પડતી હૈ એ સહી હૈ, તો ક્યાં વર્તમાનમેં ઉપલબ્ધ નિયમસાર, સમયસાર આદિ જો દ્રવ્યશ્રુત હૈ, તો ક્યા વો ધર્મ પ્રાપ્તિરૂપ નિમિત્ત હો સકતે હૈ? પ્રત્યક્ષ વાણી તો નહીં હૈ, દ્રવ્ય શ્રુત હૈ, ગ્રંથ હૈ, નિયમસાર, સમયસાર ગ્રંથ હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનાદિસે પહેલે પહેલે જબ સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ, અનાદિકાળસે જીવ કુછ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત નહીં ક્રિયા, ઇસકો પ્રત્યક્ષ વો દેવ ઔર ગુરુ ઔર પ્રત્યક્ષ જબ મિલે તબ ઇસકો નિમિત્ત હોતા હૈ. ચૈતન્ય જો સામે ચૈતન્ય હોવે તો, ચૈતન્યકી વાણી ઉસકો સમ્યગ્દર્શનમેં નિમિત્ત હોતી હૈ. વો પહેલે સમ્યગ્દર્શન હોવે તબ. ઓલું ગુરુકે પાસમેંસે જોણે સુના હોવે, વો દેશનાલબ્ધિ પ્રગટ હો ગઈ, દેશના લબ્ધિ પ્રગટ હો ગઈ. પીછે વે સુનતે હૈ, તો વાંચતે હૈ, કરતે હૈ તો ઉસકે જ્ઞાન હોનેમેં નિમિત્ત હોતે હૈ પરંતુ પહેલા સમ્યગ્દર્શન હોતે, ઉસકો દેશનાલબ્ધિ પ્રત્યક્ષ ગુરુસે હોતી હૈ. યહ ગુરુકે પાસસે જેને સુના હોવે વો ઉસકે અર્થ મિલનેકો જાને, યૈ જાનનેકી લિયે વાંચન, વિચાર કરે પણ સમ્યગ્દર્શનકા નિમિત્ત તો પ્રત્યક્ષ ગુરુ વો દેશનાલબ્ધિ પ્રગટ હોનેમેં તો પ્રત્યક્ષ ગુરુ હોતા હી હૈ.

શ્રોતા : જૈસે ઇતને ભાઈ બૈઠે હૈ, કિસી ભાઈકો પૂર્વમેં જ્ઞાનીગુરુકી વાણીકે નિમિત્તસે આત્માનુભૂતિ હુઈ હૈ એસા સંભવ હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માનુભૂતિ નહીં, કોઈકો દેશનાલબ્ધિ હોતી હૈ દેશનાલબ્ધિ. દેશનાલબ્ધિ હોતી હૈ. પ્રત્યક્ષ ગુરુકે અપને અવ્યક્ત હોતા હૈ. ગ્રહણ નહીં કર સકતા દેશનાલબ્ધિ. ...

શ્રોતા : માતાજી! અપને લિયે તો ગુરુકા હૃદય, બહેનશ્રીકે હૃદયમેં વાણીકા મર્મ, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકા મર્મ હોતા હૈ, પૂર્વ જ્ઞાનીકે હૃદયમેં હી બિરાજમાન હૈ અપનેકો કાહેકી ચિંતા હૈ, દ્રવ્યશ્રુત હૈ ઔર ભાવશ્રુત પૂજ્ય બહેનશ્રી બૈઠી હૈ. હમારે પાસ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીકા અભાવ નહીં હૈ, જબતક પૂજ્ય માતાજીકી છત્રછાયા હૈ, જબતક હમારેસે ગુરુદેવ દૂર નહીં હૈ. ગુરુદેવશ્રી ખુદ માતાજીકે હૃદયમેં બિરાજમાન હૈ, હમેં કિસ બાતકી ચિંતા હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવકી વાણી તો જોરદાર હોતી થી.

શ્રોતા : માતાજી હમેં ઉનકા અભાવ નહીં ખટકતા હૈ. આપકી છત્રછાયા હમ લોગોંકો મિલે ઇસસે બડા હમારા સદ્ભાગ્ય ઔર કુછ નહીં હૈ માતાજી! હમેં આપકે ચરણોંકી છાયા જીવનભર મિલતી હૈ, ઇસસે બડા ઔર હમેં કુછ નહીં ચાહિયે. હમારે ગુરુદેવ હી બિરાજમાન હૈ, ગુરુદેવકે હૃદયમેં ઉસકા મર્મ આપકે હૃદયમેં બિરાજમાન હૈ

હમને કિસ બાતકી ચિંતા હૈ. હમને જો ભી શંકા હોતી હૈ પૂજ્ય માતાજીકે ચરણોમે આ જાતે હૈ. હમલોગ સુન લેતે હૈ સમજ લેતે હૈ ઓર યહી તો દેશનાલબ્ધિ મિલતી હૈ ઓર કિસલિયે આતે હૈ હમને તો દેશનાલબ્ધિ મિલ ગઈ પૂજ્ય ભગવતી માતનો જય હો... સૂર્યકીર્તિ ભગવંતોનો જય હો...

શ્રોતા : ક્રમબદ્ધપર્યાયમાં અકર્તાપણું સિદ્ધ ક્રિયા હૈ. ઓર સમયસાર સર્વવિશુદ્ધજ્ઞાન કલશ ૨૦૫મેં એસા આયા હૈ, સાંખ્યમતિઓંકી ભાંતિ સબકા સર્વથા અકર્તા મત માનો, ભેદજ્ઞાન હોનેકે પૂર્વ ઇસે નિરંતર કર્તા માનો....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉસકા સ્વભાવકા કર્તા હૈ, વિભાવકા અકર્તા હૈ. એ સાંખ્યમતિ સર્વથા અકર્તા નહીં, મેં કુછ કર નહીં સકતા, પરદ્રવ્યકો કોઈ નહીં કર સકતા. ઓર વિભાવ પર્યાયમેં અનાદિસે અપની ભાંતિસે વિભાવ પર્યાયકા કર્તા હોતા હૈ. વિભાવ પરિણતિમેં કર્તા હોતા હૈ. ઓર જ્ઞાયક પરિણતિ જબ પ્રગટ હોવે તબ અકર્તા હોતા હૈ. ઓર પારિણામિક સ્વભાવ અપના હૈ. અપરિણામી નહીં, અપના સ્વભાવકા કર્તા હોતા હૈ, જ્ઞાન હોનેકે પીછે. જ્ઞાતા હોતે તબ વિભાવકા અકર્તા, પરદ્રવ્યકા અકર્તા ઓર સ્વભાવકા કર્તા હોતા હૈ.

શ્રોતા : તો જબ તક જ્ઞાન પ્રગટ નહીં હોવે તબ તક વિભાવકા ભી કર્તા હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિભાવકા કર્તા હોતા હૈ. એસે પરદ્રવ્યકા તો કોઈ નહીં કર સકતા હૈ ઓર વિભાવકા કર્તા અજ્ઞાનસે હોતા હૈ.

શ્રોતા : સમયસાર કલશ ૧૫૩મેં આયા હૈ કે અંતર આત્માકી ગતિકો બહિરાત્મા ક્યા જાને ? તો અંતરાત્મા કેસે હોવે બડા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરાત્માકી ગતિ, કોઈ બહિરાત્માકી દૃષ્ટિ બાહર હૈ. ઓર અંતરાત્માકી ગતિ તો ભીતરમેં રહતી હૈ. ઉસકી પરિણતિ અંતર આત્મા, આત્મા પર ઉસકી દૃષ્ટિ રહતે, ઉસકી પરિણતિ આત્મામેં રહતી હૈ ઓર (બહિરાત્માકી) ઉસકી પરિણતિ બાહર રહેતી હૈ. ઇસમેં વો દિશા ફેર હૈ, ઉસકી દિશા પર તરફ હૈ, ઉસકી દિશા સ્વ તરફ હૈ. ઇસકો ઉલટ-પલટ ફેર હૈ, અંતરાત્માકી ગતિ સ્વમેં રહતી હૈ, ઇસકી પરિણતિ સ્વમેં રહેતી હૈ. ઉસકા જ્ઞાન સ્વ તરફ, ઉસકી લીનતા સ્વ તરફ ઉસકી શ્રદ્ધા સ્વમાં, સબ સ્વ તરફ અંતરાત્માકી ગતિ રહતી હૈ. ઓર બહિરાત્માકી ગતિ પર તરફ રહેતી હૈ ઉસકો પ્રકાશ અંધકાર જિતના અંતર હૈ ઉસકો.

શ્રોતા : સમયસાર કલશ ૨૭૧ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીકે પ્રવચનમેં આયા હૈ કે આજકલ દિગંબરમેં ચલતા હૈ પરકા કર્તા નહીં માનો તો દિગંબર નહીં. યહાં તો એસા કહતે હૈ પરકા જાનનેવાલા ભી માનો તો દિગંબર નહીં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરદ્રવ્યકા કર્તા કોઈ હો હી નહીં સકતા. પણ જાનતા જાનના તો આત્માકા સ્વભાવ હૈ, એ તો વ્યવહારે પરકો જાને પણ જાનનેકા સ્વભાવ તો સ્વપરપ્રકાશક ઔર અપના સ્વભાવ હી હૈ. જો સ્વકો જાનતા હૈ વો પરકો ભી જાનતા હૈ જ્ઞાયક પરિણતિ જબ પ્રગટ હોતા હૈ, કેવલજ્ઞાન પ્રગટ હોતા હૈ તો સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન પ્રગટ હોતા હૈ. એ જ્ઞાયક સ્વભાવ જાનનેકા સ્વભાવ તો આત્માકા હૈ. પણ ઉસકી એકત્વબુદ્ધિ નહીં કરો, એકત્વબુદ્ધિમેં મેરી તરફ હોયાકાર પરિણતિ કરકે, એકત્વબુદ્ધિ હોકર જાનના વહ ભૂલ હૈ ઔર ઉસકા જ્ઞાન કરના જાનના, એસા આત્માકા સ્વભાવ હૈ જાનનેકા.

શ્રોતા : એકત્વબુદ્ધિ કરનેસે પરમેં ગયા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકત્વબુદ્ધિ નહીં કરના હૈ. જાનનેકા તો આત્માકા સ્વભાવ હૈ.

શ્રોતા : કોઈ પરપદાર્થની લાલસા નથી, આત્મા જ જોઈએ છે. એવી જેને તીખી તમન્ના લાગે તેને માર્ગ મળ્યે જ છૂટકો છે. અંદરમાં ચૈતન્યઋદ્ધિ છે, તે ઋદ્ધિ સંબંધી વિકલ્પમાં પણ તે રોકાતો નથી. એવો નિસ્પૃહ થઈ જાય છે, કે મારે મારું અસ્તિત્વ જ જોઈએ છે આવી અંદર જવાની તીખી તમન્ના લાગે તો આત્મા પ્રગટ થાય, પ્રાપ્ત થાય. કોઈ પરપદાર્થની લાલસા નથી આત્મા જ જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવી ભાવના જાગે, કે મારે કાંઈ નથી જોઈતું. એટલી નિસ્પૃહતા એને આવી જાય છે. પરપદાર્થની એ તો કોઈ અભિલાષા નથી. કોઈ પરપદાર્થ મારે જોઈએ એ, તો એને અંતરમાંથી એની લાલસા, આશા, તૃષ્ણા બધી છૂટી જ ગઈ છે. કે કોઈ મને બહારથી પુણ્ય મળે, કોઈ જાતની અનુકૂળતા મળે, કે કોઈ આ થાય એ તો લાલસા છૂટી જ ગઈ છે, કે મારે કાંઈ નથી જોઈતું. કોઈ જાતનું માન, સન્માન, કોઈ જાતનું મારે કાંઈ જોઈતું નથી. એક કોઈ લાલસા નથી. એક આત્મા જોઈએ છે, એ આત્માના વિકલ્પમાં, આત્મામાં શું શું ભર્યું છે, એને વિચારથી નક્કી કર્યા પછી એને આત્મામાં શું ભર્યું છે? એ જાતની કાંઈ અપેક્ષા નથી. મારે મારું અસ્તિત્વ જ જોઈએ છે બસ, બીજું મારે કાંઈ જોઈતું જ નથી. બધાને અંતરથી એટલી બધી, અંદરથી મીઠાશ આવી ગઈ બહારથી કોઈ જાતનું કાંઈ નથી, મારા ચૈતન્યમાં શું છે? મારો ચૈતન્ય તો અનુપમ છે. એ અનુપમતાનો નિર્ણય કર્યો પણ પછી એમાં શું શું છે, ઈ જાતની પણ અંદર કોઈ જાતની સ્પૃહા નથી, મારે મારું એક અસ્તિત્વ જોઈએ છે. બીજું કાંઈ નહીં મારે મારામાં શાંતિ અને મારે મારો જે અસ્તિત્વ છે.

જે હોય તે મારે મારું અસ્તિત્વ જોઈએ છે. બીજું કાંઈ જોઈતું નથી. એટલી તીખી તમન્ના અંદર છે એટલી ઉગ્ર ભાવના અંદરમાંથી. આ વિકલ્પ, વિભાવની જાળ,

આ વિભાવ તો કાંઈ જોઈતો નથી. પણ અંદરમાં કાંઈ ઉંચું મળે, કાંઈ અદ્ભૂત મળે, કાંઈ આ મળે કે આત્મામાં કાંઈ અપૂર્વતા મળે, એવી જાતના વિકલ્પમાં, એવી જાતની કોઈ લાલસા કે એવી જાતની કોઈ ભાવના, કે મને કાંઈક મળે જુદી જાતનું કંઈક મને મળી જાય, એવી જાતના પણ વિકલ્પ નથી. મને મારો જે ચૈતન્ય સ્વભાવ મારું જે અસ્તિત્વ છે, તે જે હોય તે મારે મારું ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ જે મારો અનાદિ અનંત સ્વભાવ છે. તે જ મારે જોઈએ છે. બીજું કાંઈ મારે જોઈતું નથી. એટલી અંતરની રુચિ અને એટલી અંદર ભાવના વર્તે છે, કે એ પછી બધાથી છૂટીને ચૈતન્ય અસ્તિત્વરૂપે એનું પરિણમન થઈ જાય. એમાં જે હોય એને પ્રગટ થાય છે. પણ આત્મા તો અનુપમતાથી ભરેલો છે. પ્રગટ થયા વિના રહેતો નથી.

શ્રોતા : ચેતનની ઋદ્ધિમાં ગુણભેદની ઋદ્ધિ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુણભેદ ઉપર એ દૃષ્ટિ નથી, પર્યાયભેદ ઉપર દૃષ્ટિ નથી. કાંઈ નથી. અનંતા ગુણોથી ભરેલો મહિમાવંત આત્મા નિશ્ચય કરે છે. પણ એને એટલું બધું થઈ ગયું છે, કે મારે બસ મારું એક ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ જોઈએ છે બીજું કાંઈ જોઈતું નથી. એટલી ઉગ્રપણે એક અસ્તિત્વ ઉપર દૃષ્ટિ સ્થાપી દીધી છે. પછી ગુણભેદ કે પર્યાયભેદ શેમાંય રોકાતો નથી. ઈ જાતના વિકલ્પમાં રોકાય, આ બધું છૂટી જાય છે પછી એમાં કાંઈ વિશેષતા તો છે જ નહીં. વિશેષતા છે, કે નથી. વિશેષતા નથી, કે છે ઈ જાતની શંકાની ડામાડોળ એવું કાંઈ નથી, કે આ છૂટી જાય ને બીજું કાંઈક શૂન્યતા તો નહીં આવેને? ફલાણું નહીં આવેને? એવી શંકાની ડામાડોળ કાંઈ નથી એટલી નિઃશંકતા કે જે છે, તે છે બસ હું જે છું, તે છું બસ જે અનાદિનું અસ્તિત્વ જે છે, તે છે ઈ મારે અંતરમાંથી બસ એ પ્રગટ કરવાનું છે.

મારો શુદ્ધાત્મા જે છે શુદ્ધ સ્વભાવ તે આત્મા તે મને પ્રગટ છે. ઈ તરફ એની પરિણતિ દોડે છે. વિભાવથી છૂટીને સ્વભાવ તરફ પરિણતિ દોડે છે. પહેલાં એને વિચારથી નક્કી કરે છે, પછી ઈ વિકલ્પ, પણ એમાં એ વિકલ્પમાં રોકાતો નથી, કે આમાં શું છે? આ છે અનંતજ્ઞાન છે, અનંત આનંદ છે, કોઈ અનુપમ આનંદ છે. આ છે, તે છે, અનંતગુણનો ભંડાર છે, એ બધું નક્કી કર્યું પણ પછી આ અસ્તિત્વ છે, આ હું જ્ઞાનસ્વરૂપ છું, દર્શન સ્વરૂપ છું, ચારિત્ર સ્વરૂપ છું આ છું તે છું ઈ કોઈ જાતની સ્પૃહા એને રહેતી નથી. હું ચૈતન્ય છું, એ તરફ એની પરિણતિ અભેદદૃષ્ટિ, એની ઉગ્રતામાં જ્ઞાયક પરિણતિ પ્રગટ થાય અને વિકલ્પ છૂટીને નિર્વિકલ્પદશામાં તે જામી જાય છે એટલી એને બધી કોઈ જાતની અંદર આશા, તૃષ્ણા એ બધું છૂટી જાય છે. બધી રીતે છૂટી જાય છે.

શ્રોતા : અસ્તિત્વ ઉપર એટલું બધું જોર...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અસ્તિત્વ ઉપર એનું એટલું બધું જોર આવી જાય છે.

શ્રોતા : નિર્વિકલ્પ થઈ જાય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમાં એને નિર્વિકલ્પ, વિકલ્પ છૂટી અને પોતાના અસ્તિત્વ સ્વરૂપ આત્મામાં પરિણતિ જામી જાય છે. એના ધ્યાન તો અરિહંત ભગવાન કેવા હોય? સિદ્ધ ભગવાન કેવા હોય? ઈ તો વિકલ્પ પછી શુભભાવ કે વચ્ચે આવતા આવતા મારા ગુણો કેવા છે ઈ વિકલ્પમાંથી પણ એ છૂટી જાય છે. એકલા અસ્તિત્વ ઉપર એની દૃષ્ટિ હોય છે.

શ્રોતા : ગુણો તો મહિમાનું નિમિત્ત દેખાય છે તો પણ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મહિમાનું નિમિત્ત થાય છે, તોપણ એ કાંઈ ભેદના વિકલ્પ છે, એ રોકાવાનું થાય છે. એ મહિમાનું કારણ થાય, કે મહિમા આવે જેમાં અનાદિ સંસારથી છૂટીને જે આત્મા મહિમાવંત છે, એના વિચાર કરવાથી એને મહિમાનું કારણ થાય છે. રુચિ વધવાનું કારણ થાય છે. વિશેષ એની સ્પષ્ટતા થવાનું કારણ થાય છે, જે ભગવાન કેવા હોય, ભગવાનના દ્રવ્ય, ગુણ વિચારતા વિશેષ ભગવાને શું કર્યું એમ એને વિશેષ જ્ઞાનનું કારણ થાય એમ આત્માના ગુણો વિચારતા આ પર તરફ છે, આ સ્વ તરફ છે આત્માના ગુણો વિચારતા એને વિશેષ શ્રદ્ધા ને મહિમા આવવાનું કારણ થાય છે, પણ ઈ જાતની મહિમા પણ ક્યાં સુધી? એમ. ઈ પણ એક રોકાવાનું કારણ થાય છે, એમ. એમ કે ક્યાં સુધી? જો આના વિકલ્પમાં રોકાવું, તો પોતે વિકલ્પમાં રોકાયેલો રહે છે, તો એનાથી છૂટી શકતો નથી, એ પણ એણે એમકે નક્કી કર્યું કે આત્મા મહિમાવંત છે, એમ જો તને નક્કી થઈ ગયું છે, તો પછી વિકલ્પજાળમાં રોકાવું ઈ પણ રોકાવાનું કારણ થાય છે, એ શુભભાવમિશ્રિત છે. માટે એ રોકાઈ જવાનું કારણ થાય છે. એકવાર નક્કી થયું કે આ વિભાવ આકુળતા છે, તારો સ્વભાવ નથી. નક્કી થયું તારો આત્મા આનંદ સ્વરૂપ છે, એમ તને નક્કી થયું આત્મા અનુપમ છે, એમ નક્કી થયું પછી વારંવાર એની દૃઢતા કરવાનું પછી ભલે વારંવાર એની સ્થિતિ તો વારંવાર આવ્યા કરે, પણ છેવટે તો પછી એ વિકલ્પ પણ એનો છૂટી જાય છે, કે આત્મા જે છે, તે છે બસ પોતાના અસ્તિત્વ ઉપર એકલું જોર એને આવી જાય છે, કે બધા ભેદના વિકલ્પો પણ છૂટી જાય.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો.... * * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્ચા - ૩૨

શ્રોતા : આત્મા મહા મહિમાવંત છે, ઇસમેં મહિમા નામકા ગુણ છે તો ગુણ કુછ કાર્ય કરે બિના તો રહેતા નહીં તો ઇનસે ભિન્ન દ્રવ્યકર્મ, નોકર્મ, ભાવકર્મ કિસકી મહિમા કરતા છે? જિસસે દુઃખી હોતા છે? અબ વહ દુઃખ કેસે મિટાયા જાય?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અપને સ્વભાવકી મહિમા કરનેસે સ્વભાવકો પહિયાનનેસે યહ દુઃખ મિટતા છે. સ્વભાવકો પહિયાને પહેલે. વો વિચારસે નક્કી કરે કે આત્મા મહિમાવંત છે, અનુપમ છે, અનંતગુણકા ભંડાર છે એસા નક્કી કરે, પ્રતીત કરે પીછે યે વિકલ્પ ભી છૂટ જાતા છે તો આત્માકી સ્વાનુભૂતિ હોતી છે.

શ્રોતા : અજ્ઞાનીને શરીરમાં એકત્વ સહજ થઈ જાય છે, એને કાંઈ વિચારવું નથી પડતું આપે જે વાત કરી કે એને વિચાર કરીને કાંઈ નક્કી નથી કરતો. ‘આ શરીર તે હું છું.’ પણ સહજપણે એકત્વ ત્યાં થઈ જાય છે એવી રીતે તત્ત્વનું જો ગ્રહણ સીધું થતું હોય તો આ ભેદમાં પણ રોકાવા જેવું નથી. એમ આપનું કહેવું થાય છે. આત્મામાં આ સ્પૃહા પણ આ કરવા જેવી નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ સ્પૃહા ગુણભેદ ને પર્યાયભેદની પણ સ્પૃહા કરવા જેવી નથી. એકલો ન્યારો થઈ જાય, બધાથી ન્યારો થઈ જાય, એક અસ્તિત્વ બસ. એટલું બધું કહેવાય છે, શ્રદ્ધાની અપેક્ષાએ બધું એને બધું છૂટી જાય છે. એક અસ્તિત્વ ગ્રહણ કર. પણ એ એને ક્યારે એ છૂટી જાય કે અંદર એકલી શ્રદ્ધાનું બળ, અસ્તિત્વનું એકત્વ, પરિણતિનું જોર આવે તો છૂટી જાય છે, પણ હજી જ્યાં સુધી પોતે પાછો બહાર આવે છે, હજી કેવળજ્ઞાન નથી ત્યાં સુધી શ્રુતના વિકલ્પ આવે છે. પણ ઈ પાછો એનાથી છૂટી જાય છે જેમ અંતરની દશા જામે છે, એ તો છૂટી જાય છે. જ્ઞાયકની પરિણતિ જેને પ્રગટ થાય તે એનાથી ન્યારો રહે છે.

એ દષ્ટિ જ્ઞાયક તરફ ગઈ છે, ને તો સહજ હજી વિચાર કરકે, વો દષ્ટિ વિચાર કરકે નક્કી કરતા છે. વો ‘સહજ જ્ઞાયક’, પરિણતિ પ્રગટ નહીં હુઈ છે. એકત્વબુદ્ધિ તો ઊભી છે, વો ભેદજ્ઞાનકી પરિણતિ નહીં હુઈ. એને બુદ્ધિસે નક્કી કરતે છે કે મੈં જ્ઞાયક હૂં, મੈં જાનનેવાલા હૂં, મੈં જ્ઞાયક હૂં વારંવાર કરતે રહે ‘મੈં જ્ઞાયક હૂં’ એ ઠીક છે ભાવના એસી હોતી છે, તો ભી વહ એકત્વબુદ્ધિ તો પડી હી છે. એકત્વબુદ્ધિકે કારણ વિકલ્પકા જોર હોતા છે. ઉસસે ન્યારા વાસ્તવિક ન્યારા નહીં હુઆ છે. વો ભીતરમેંસે

ન્યારા હોના ચાહિયે. સહજ ન્યારા ભીતરમેંસે, મૈં જાયક હૂં, ઇસકા સ્વભાવકો ગ્રહણ કરકે 'મૈં જાયક હી હૂં,' એસા ભીતરમેંસે હોના ચાહિયે એસા નહીં હોતા. ઇસલિયે વારંવાર ઇસકા જોર હોતા હૈ ઔર વારંવાર નક્કી કરતે હૈ.

એ નક્કી જબ 'જાયક મૈં હૂં,' એસા આતા હૈ વો વિકલ્પસે આતા હૈ, એમ નિર્ણય કરતા હૈ. પણ ભીતરમેં 'સહજ જાયક હૂં,' એસા સહજપણેમેં, 'મેરા અસ્તિત્વ જાયકરૂપ હી હૈ,' એસા નહીં હોતા. એસે ભેદજ્ઞાન હોવે તો પરિણતિ વિભાવકી હોતી હૈ. તો ભી મંદ હોતી હૈ. એસા જોર નહીં પકડતા હૈ. વારંવાર, વારંવાર ઇસકા અભ્યાસ કરના ચાહિયે. વારંવાર ભેદજ્ઞાનકા અભ્યાસ કરના ચાહિયે, પુરુષાર્થકી મંદતા હો તો વારંવાર નક્કી કરના ચાહિયે. વારંવાર વિચાર, વાંચન એસે વારંવાર કરના ચાહિયે.

શ્રોતા : નિમિત્તસે કભી પરકા રાગ આ રહા હૈ, નિમિત્ત સામને હૈ. ફિર રાગ આ જાય ફિર એસા હોતા કભી નિમિત્ત.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રાગસે નિમિત્ત બના લેતે હૈ ઇસકે ઉપર રાગ હોતા હૈ. અપની કમજોરીસે હોતા હૈ.

તમારા શરણમાં હું બધું અર્પણ કરું છું, એમાં મને આનંદ છે, એમાં જ મને આનંદ અને સુખ છે. તમને દો ને લ્યો ને તમારાથી કંઈક મને મળે એ આશા નથી. તમારા શરણમાં જ મને આનંદ છે. એવો ભક્તિવંત હોય એનું અર્પણ કરે ચૈતન્યદેવને એમ અર્પણ થઈ ગયો છે. કે તમારા શરણમાં બધું મને મળે છે. તમે ચૈતન્યદેવ મને કાંઈ દો અને હું લઉં ને એ કાંઈ આશા નથી. ચૈતન્યદેવ, ચૈતન્યદેવ એક મહિમાવંત લાગ્યા પછી એના શરણમાં બધું મળે શું મળે ને શું નહીં? એવી લાલસા, સ્પૃહા કાંઈ નથી. બસ નિર્વિકલ્પપણે એના શરણમાં બધું રાખવું. સર્વસ્વ વિકલ્પ છોડીને એનું શરણમાં એનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરવું. ગુરુનું શરણ જેમ લે છે, દેવનું શરણ લે છે. આ વારેવારે વિકલ્પ નથી કરતો એ દેવમાં શું ગુણ છે? દેવ શું દેશે, ગુરુ શું દેશે અને ગુરુની કેમ કૃપા થાશે? ને એ કાંઈ આશા નથી. ગુરુદેવ તમારા શરણે બધું અર્પણ છે. બસ નિર્વિકલ્પપણે ચૈતન્યદેવને શરણે બધું નિર્વિકલ્પપણે બધું અર્પણ છે એમાં લાખ્યું છે, ગુણ નહીં કાંઈ નહીં, એ ગુણભેદ-પર્યાયભેદમાં રોકાતા નથી. ચૈતન્યદેવના શરણે બધું અર્પણ છે. વારેવારે એનો વિચાર, નિઃશંક થઈ ગયો, બસ! ખલાસ. ચૈતન્યદેવ મહિમાવંત કોઈ અપૂર્વ પદાર્થ છે. એના શરણે...

હું તમારા આટલું અર્પણ કરું તો તમારે મને આમ દેવું જોઈએ, એમ ગુરુ તરફ એ આશા નથી, દેવ તરફની આશા નથી. તમારા શરણે એટલે શરણે બસ વગર વિચાર્યો. એમ ચૈતન્યદેવને શરણે વગર વિકલ્પે નિઃશંક થાય છે. ચૈતન્યદેવનું શરણ

ગ્રહણ કરે છે. એમાંથી અર્પણ થાય પણ આ ચૈતન્યદેવના શરણે એ અર્પણતા કરી શકતો નથી. ચૈતન્યદેવ પણ એ પણ એક પદાર્થ છે, ઈ પણ એક દેવ છે, ચૈતન્યદેવ છે. એના શરણે એવી રીતે અર્પણ કરી દો, તો ચૈતન્યદેવ પ્રગટ થયા વગર રહે નહીં, પણ એ એને દેખાતા નથી, એટલે અર્પણ કરી શકતો નથી. વિચાર કરતો ભગવાનમાં શું ગુણ છે? એમ વિચાર કરતા ભગવાન દેખાણા. એક ભાવ તેને ભગવાનના દર્શન થયા પછી એની મહિમા અને બધું પછી ભગવાનના અસ્તિત્વને પહેલાં ગ્રહણ કરવું, ભગવાન બિરાજે છે, ગુરુ બિરાજે છે એમ, એમાં ચૈતન્યદેવ બિરાજે છે. એના ગુણમાં ને પછી અલગ વાત છે. એમ ચૈતન્યદેવ છે, એને એનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરવું છે.

શ્રોતા : ભગવાનના વિરોધ કરતે હૈ તો આગમ સંમત નહીં હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આગમમાં તો આતા હૈ કે વો સબકા અભિપ્રાય આગમમાં તો આતા હૈ. ભૂત-વર્તમાન-ભાવી સબ તીર્થંકર બિરાજમાન હોતે હૈ. એસા આગમમાં તો આતા હૈ. ભરત ચક્રવર્તીને બિંબ ત્રણ ચોવીસીકા ભરાયા થા, એસા આગમમાં આતા હૈ. એસે આહારજીમાં હૈ, સબ જગ્યાએ હૈ, ચોવીસી ત્રણ ચોવીસી. (દિલ્હીમાં છે ભીલવાડા મંદિરમાં છે) ભરત ચક્રવર્તીને બિંબ ભરાયા હૈ. આવતી ચોવીસી જો મરિચિકુમાર મહાવીર ભગવાનના જીવ ઔર એ મહાપદ્મ ભગવાન વો હોનેવાલા હૈ. શ્રેણિક રાજાના જીવ યહ સબ આતે હૈ.

શ્રોતા : એસે તો બડે-બડે વિદ્વાન હૈ વિરોધ તો કરતે હૈ સોનગઢના ઉનકો ચલાનેવાલે ગુરુદેવકે ભક્તના નામ ધરાતે હૈ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉસકા અભિપ્રાય એસા જાને ક્યા કરે? સબકા સબ જાને. ગુરુદેવ કહેતે થે ‘‘મૈં તીર્થંકર હોનેવાલા હૂં, ભાવીમાં હોનેવાલા હૂં,’’ સબ કહેતે થે, સબ માનતે થે, તો ભી વિરોધ કરતે હૈ ક્યા કરે? સબકી ભાવના હુઈ તબ બિરાજમાન ક્રિયા ઔર વિરોધ કરતે હૈ. ઋષભદેવ ભગવાનકે વો મરિચિકુમાર થા ઔર મહાવીર ભગવાન પીછે હુએ તો ભી ઉસકી પ્રતિમાકો બિરાજમાન ક્રિયા, ત્રણ ચોવીસીકા એસે તો શાસ્ત્રમાં આતે હૈ. કહેતે થે ‘‘મૈં તીર્થંકર હોનેવાલા’’ એસે બહોત ઉસકી ભાવના રણકારસે બોલતે થે એસે ભીતરમાંસે. કહેતે હૈ કોઈ એસે સબ માન લેતે થે એસા, કોઈ માન સકતે હી નહીં ‘‘મૈં તીર્થંકર હૂં,’’ કોઈકા દિલ નહીં કામ કરતા. કોઈ કહે તું તીર્થંકર હોનેવાલા હૈ કૌનકા દિલ કામ કરતા હૈ? કે મૈં તીર્થંકર હોનેવાલા, તો યહ તો ભગવાન હૈ, મૈં તો નહીં હૂં ભગવાન, એસા કોઈકા હૃદય ક્યા કામ કરતે હૈ. ઇસકા કોઈ રણકાર ગુરુદેવકા દૂસરા હી થા ઉસકા હૃદય કહ રહા થા.

શ્રોતા : પૂજ્ય માતાજી! સૂર્યકિર્તી મહારાજના સમવસરણ ભી બનના ચાહિયે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભાવના કરો યહ બિરાજમાન ક્રિયા તો ભી વિરોધ હુઆ યહ તો દિગંબર પ્રતિમા હૈ ઇસમેં વિરોધ હોતા હી નહીં. સમવસરણ તો ક્યા પ્રતિમા....

શ્રોતા : એક જગહ તો એસા કહતે હૈ કિ પુરુષાર્થસે હી સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ ઔર એક જગહ એસા કહતે હૈ કિ અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્તન કાલ જબ રહ જાતા હૈ તબ હી જીવકો સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ ઉસસે પહલે કોઈ ભી ઉપાય કરે તો ભી નહીં હોતા હૈ. એસા આતા હૈ....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પુરુષાર્થસે હોતા હૈ. જિસકી ઉસકી ભાવના હોતી હૈ કિ મેં સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરું ઔર મેરે ભીતરમેંસે સ્વાનુભૂતિ હોવે, એસી જબ ભાવના હોવે, પુરુષાર્થ કરે ઇસકા અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્તન કબ હોતા હૈ, યહ પુરુષાર્થ ઔર કાલ ઇન સબકો સંબંધ હોતા હૈ. દેશનાલબ્ધિ ઔર પુરુષાર્થ, સ્વભાવ, કાલલબ્ધિ સબકો મિલકર હોતા હૈ. ઇસકે સાથમેં પુરુષાર્થ રહતા હૈ. એકાંત વહ કાલબ્ધિસે હો જાતા હૈ એસા નહીં હોતા, ઉસકે સાથમેં પુરુષાર્થ રહતા હૈ. પુરુષાર્થ સાથમેં રહતા હૈ જિસકો એસા હોવે, મેં પુરુષાર્થ કરકે વો પલટ કર વિભાવ પરિણતિ છોડકર સ્વભાવકી પર્યાય પ્રગટ કરું, સ્વભાવકી દૃષ્ટિ પ્રગટ કરું, ઇસકો જૈસે એસા રહતા હૈ ભાવના, એસા પુરુષાર્થ કરતા હૈ ઇસકો અર્ધ પુદ્ગલ એસા હો જાતા હૈ. દૂસરાકો નહીં હોતા હૈ. જિસકો પુરુષાર્થ નહીં કરના હૈ, જૈસે હોનેવાલા હોતા હૈ, હોનેવાલા હોતા હૈ, એસા કરતે હૈ ઉસકો હોતા હી નહીં હૈ. જિસકો પુરુષાર્થ કરનેકી ભાવના હૈ, પુરુષાર્થ કરતા હૈ ઉસકો કાલલબ્ધિ હો જાતી હૈ. જો પુરુષાર્થ નહીં કરતા હૈ તો કાલલબ્ધિ નહીં હોતી હૈ.

શ્રોતા : વચનામૃત એક બોલમેં આયા હૈ માતાજી પહલે જ્ઞાન સચ્યા હોતા હૈ ધ્યાન સચ્યા નહીં હોતા જ્ઞાનસે ક્યા તાત્પર્ય હૈ? પહેલા જ્ઞાન સાચું હોય છે ધ્યાન સાચું હોતું નથી.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સચ્યા જ્ઞાન જાને બિના ધ્યાન કરે, ‘‘મેં આત્મા કૌન હૂં, મેરા ક્યા સ્વભાવ હૈ,’’ સ્વભાવકો ગ્રહણ નહીં કરતા હૈ, અપના અસ્તિત્વકો ગ્રહણ નહીં કરતા હૈ, ઔર ધ્યાન એકાગ્રતા કરતે હૈ, તો એકાગ્ર કહાંસે, કૌન કે ઉપર એકાગ્ર હોવે. જાને બિના ધ્યાન કિસકા કરે? ઉસકો તો શુભભાવકા ધ્યાન હોતા હૈ. ઔર આત્મ સ્વભાવકા ધ્યાન ઇસકો નહીં હોતા. કે જો સ્વભાવકો ગ્રહણ કરે, જ્ઞાન કરે, ‘મેં કૌન હૂં ઔર વિભાવ ક્યા હૈ, પરદ્રવ્ય ક્યા હૈ,’ ઇસકા ભેદજ્ઞાન કરે, ‘મેં ભિન્ન આત્મા હી હૂં. યહ વિભાવ મેરા સ્વભાવ નહીં. પુરુષાર્થ કરકે મેં આત્મામેં જાઉં’, એસી ભાવના

કરકે ભેદજ્ઞાન કરકે, ઇસમેં એકાગ્ર હોવે. એક જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે, ઇસમેં ધ્યાન કરે, તો સચ્ચા હો. આત્માકો અસ્તિત્વ જાને બિના ધ્યાન સ્થિર હોતા હી નહીં, કૌન પદાર્થ ધ્યાન કરે? વિકલ્પકા ધ્યાન, શુભભાવકા ધ્યાન હોતા હૈ, યહ શુદ્ધાત્માકા ધ્યાન નહીં હો સકતા હૈ. જ્ઞાનકે બિના સચ્ચા ધ્યાન નહીં હોતા. સચ્ચા માર્ગ જાણ્યા વિના, માર્ગ જાનતા નહીં હૈ ઔર ક્યા ધ્યાન એકાગ્રતા કહાંસે લાવે? નહીં હો સકતા હૈ. પુરુષાર્થ કરે આત્માકા સ્વભાવકો પહિચાને તબ હોતા હૈ.

કાલ કહા થા કિ સાંખ્યમતિ તો ઐસા માનતે હૈ કિ સબ પ્રકૃતિસે હોતા હૈ, મૈં કુછ નહીં કરતા, મૈં તો શુદ્ધ હૂં, ઐસે શુદ્ધ, શુદ્ધ કરે એકાંત શુદ્ધ માને તો પુરુષાર્થ નહીં. તો સંસાર કિસકા? મોક્ષ કિસકા? વો સંસાર અપની વિભાવ પરિણતિ, એકત્વબુદ્ધિ અપની ભ્રાંતિસે હોતા હૈ. પુરુષાર્થકી નબળાઈસે હોતા હૈ. પુરુષાર્થ પલટ દે, તો મોક્ષકી પર્યાય ભી અપને પુરુષાર્થસે હોતી હૈ. ઐસા એકાંત સાંખ્યમત કે શુદ્ધાત્મા, એકાંત ઐસા નહીં. પર્યાયમેં અશુદ્ધ હોતા હૈ, ઔર પર્યાય અપને પુરુષાર્થસે બદલતી હૈ. ઐસે એકાંત ઐસા માને કિ મૈં કુછ કરતા હી નહીં ઐસા નહીં. વિભાવ પરિણતિ અપની પુરુષાર્થકી મંદતાસે હોતી હૈ. એકત્વબુદ્ધિ તોડકર કે ભેદજ્ઞાન હોતા હૈ, વહ પુરુષાર્થસે હોતા હૈ.

ત્યાર પછી, પીછે પણ અસ્થિરતા રહેતી હૈ. લીનતા હોતી તો ચારિત્રદશાકી કમી હોતી, તો ભી અપનેમેં એકાગ્ર હોકર ધ્યાનદશા પ્રગટ હોવે, તભી વિભાવ પર્યાય ફિરે વીતરાગદશા હોતી હૈ. અપને પુરુષાર્થસે હોતા હૈ, સચ્ચા જ્ઞાનકે બિના ધ્યાન હોતા હી નહીં. સચ્ચા જ્ઞાન અપને ચૈતન્ય સ્વભાવકા જ્ઞાન કરે, કે મૈં જાનનેવાલા જ્ઞાયક હી હૂં. એ ભીતરમેંસે ગ્રહણ કરે, બોલને માત્ર નહીં. વિચારમાત્ર પહલે આતે હૈ વિચારરૂપ પણ વો પદાર્થકો ગ્રહણ કરકે ઇસકા ભેદજ્ઞાન કરે, ઇસસે એકાગ્ર હોવે તબ સચ્ચા ધ્યાન (હોતા હૈ). ઐસે ધ્યાન તો બહોત કિયા.

“યમ નિયમ સંયમ આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ વૈરાગ્ય અથાગ લહ્યો;

વનવાસ રહ્યો, મુખ મૌન રહ્યો, દઢ આસન પદ્મ લગાઈ દિયો.”

પદ્માસન લગાવી દીધું, પણ ઐસે આત્માકે જાને બિના સબ ઐસે શુભ પરિણામરૂપ હુઆ. પુણ્યબંધ હુઆ, દેવલોક હુઆ, આત્માકા અસ્તિત્વ મૈં નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ હૂં, શુભ પરિણામ ભી મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ બિચમેં શુભભાવ આતા હૈ પણ વો પુણ્યબંધકા કારણ હૈ, અશુભસે છૂટનેકે લિયે બિચમેં શુભભાવ આતા હૈ તો જાને કે યે શુભભાવ. શુભભાવકા ભી ભેદજ્ઞાન કરે, ઇસસે મૈં ભિન્ન નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ શુદ્ધાત્મા હૂં. ઐસા જ્ઞાન કરે તબ સચ્ચા ધ્યાન હોતા હૈ. અસ્તિત્વકે જાને બિના અપના જ્ઞાન

જ્ઞાયકકો ગ્રહણ કરે બિના, સચ્ચા ધ્યાન હો શકતા હી નહીં. એકાંતમેં બૈઠ જાય ઔર વિકલ્પ છોડ દૂં. વિકલ્પ છોડ દૂં તો શૂન્યતા આતી હૈ. સ્વભાવકો ગ્રહણ કિયે બિના જાગૃતિ આતી નહીં હૈ. શૂન્ય હો જાય, તો સ્વભાવકો ગ્રહણ કરે તો અંતરમેંસે જો જ્ઞાન સ્વભાવ જ્ઞાયક હૈ, ઉસમેંસે શુદ્ધ પરિણતિ કોઈ અપૂર્વતા, અપૂર્વ આનંદ શુદ્ધાત્મામેં ધ્યાન કરનેસે આતી હૈ. સ્વભાવકો જાને બિના સચ્ચા ધ્યાન હો સકતા નહીં.

શ્રોતા : સ્વભાવકા જાનના તો સચ્ચે જ્ઞાનમેં હોતા હૈ. સચ્ચા જ્ઞાન તો હમેં પ્રગટ નહીં હૈ અજ્ઞાનીકો સચ્ચા જ્ઞાન કેસે હોગા ? સાચું સમ્યગ્જ્ઞાન

હિંમતભાઈ : સાચું જ્ઞાન તો અમને થયું નથી ધ્યાન ક્યાંથી કરવું ? અજ્ઞાનમાં ધ્યાન ક્યાંથી થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સચ્ચા જ્ઞાન કરનેકા પ્રયત્ન કરના, જો હોતા હૈ વહ અજ્ઞાન પહેલે હુએ ઇસમેં જ્ઞાન સ્વભાવ અપના હી હૈ, અજ્ઞાનમેંસે જ્ઞાન નહીં હોતા. ઐસા નહીં હૈ વહ પહેલે ભાવના કરે કિ મૈં જ્ઞાયક તત્ત્વ હૂં વિચાર કરકે પલટ સકતા હૈ. અજ્ઞાન હૈ ઇસલિયે જ્ઞાન નહીં હો શકતા ઐસા નહીં હૈ. જ્ઞાન હો શકતા હૈ. અજ્ઞાન હોવે તો ભી જિજ્ઞાસા કરે, ચૈતન્યતત્ત્વ રચિ કરે, ‘મૈં ચૈતન્યતત્ત્વ હૂં’ ઐસા વિચાર કરે તો ધ્યાન હો સકતા હૈ. તો કોઈકો નહીં હો શકતા, કોઈ મોક્ષ નહીં જા શકતા કોઈ ભેદજ્ઞાન નહીં કર સકતા. વો ઐસા બહોત જીવે ‘‘ભેદવિજ્ઞાતઃ સિદ્ધા સિદ્ધા યે કિલ કેચનઃ.’’ બહોત જીવે ભેદજ્ઞાન, ભેદ વિજ્ઞાન કર કરકે મોક્ષકો પ્રાપ્ત હોતે હૈ. અજ્ઞાન હોવે તો ભી જ્ઞાન ઐસી જિજ્ઞાસા પ્રગટ હોવે, ‘મૈં કેસે આતમાકો જાનું, મેરે સ્વભાવકો કેસે પહિચાનું ?’ ઐસી ભાવના કરકે વિચાર કરે, તત્ત્વકા વિચાર કરે તો જ્ઞાન અપના હો સકતા હૈ. અજ્ઞાન પર્યાય પલટકર જ્ઞાનકી પર્યાય હો સકતી હૈ. અપના પલટનેકા સ્વભાવ હૈ, નહીં પલટે ઐસા નહીં હોતા. જ્ઞાન અપનેમેંસે આતા હૈ તો ભી યહ અજ્ઞાન પર્યાય પલટ સ્વભાવપર્યાય હો સકતી હૈ, ઔર પર્યાય પલટ જાતી હૈ.

શ્રોતા : માતાજી અનુભવકે લિયે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાનકો સ્વભાવ સન્મુખ કરો યા પરકા જાનના બંધ કરો દોનોં એક હી બાત હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરકા જાનના બંધ કરો યહ કરનેકી ક્યા બાત હૈ ? મતિ-શ્રુત ઔર પરકે તરફ જાતા હૈ તો જ્ઞાયક સ્વભાવકો ગ્રહણ (નહીં કરતા) જબ નિર્વિકલ્પ સ્વભાવમેં લીન હોતા હૈ, તબ મતિ ઔર શ્રુતસે પહેલા નિર્ણય કરતા હૈ, કે મૈં જ્ઞાનસ્વભાવી હૂં, પીછે મતિ-શ્રુતકા ઉપયોગ સ્વ સન્મુખ જાતા હૈ, તો ઉપયોગ સ્વરૂપમેં લીન હો જાતા હૈ, તો બહારકા જાનના છૂટ જાતા હૈ. ઔર ઉપયોગ અપને સ્વરૂપમેં રહેતા હૈ તો સ્વરૂપકો જાનતા હૈ, બહારકા જાનના છૂટ જાતા હૈ વો

નિર્વિકલ્પદશા જબ દશા નિર્વિકલ્પ હોતી તબ બહારકા જાનના છૂટ જાતા હૈ, ઔર સ્વરૂપકો જાનતા હૈ, સ્વરૂપકા અનુભવ હોતા હૈ, જબ બહાર ઉપયોગ આવે તબ સ્વરૂપકી પરિણતિ સ્વકો ભી જાનતા હૈ ઔર પરકો ભી જાનતે હૈ.

ભેદજ્ઞાનકી પરિણતિ નિરંતર રહેતી હૈ, સ્વકો મુખ્ય કરકે, સ્વ સ્વસ્વભાવકો મુખ્ય રખ કરકે, જિસકો ભેદજ્ઞાન કરકે એકત્વબુદ્ધિ નહીં કરકે, સહજ જાનનેમેં આતા હૈ. એ સ્વપરપ્રકાશક સ્વભાવ હૈ. સ્વરૂપ સન્મુખ ઉપયોગ જબ જાતા હૈ, વિકલ્પ છૂટ જાતા હૈ તો ઉપયોગ પરકા જાનના છૂટ જાતા હૈ. જ્યાદા જાનનેકી મહિમા નહીં હોતી, પરકી મહિમા વો તો સહજ સ્વભાવ હૈ જાનનેમેં આ જાતા હૈ. મુખ્યતા અપને સ્વસ્વભાવકી હૈ. પરકો જાનનેકા બંધ કરો, એસા વિકલ્પ કરનેકી (જરૂરત નહીં) ઉપયોગ સ્વસન્મુખ જાતા હૈ તો (પરકા) જાનનેકા ઉપયોગ નહીં રહતા તો (પરકા) જાનના છૂટ જાતા હૈ, પણ જબ નિર્મળ પર્યાય હોતી તબ કેવળજ્ઞાન વીતરાગદશા હોતી હૈ તબ લોકાલોક સબ જાનનેમેં આતા હૈ. સહજ જાનતા હૈ. વિકલ્પ નહીં હોતા. અપના ક્ષેત્રમેં રહકર અનંત વસ્તુકો વો જાન સકતે હૈ, તો એસી કોઈ આત્માકી વો જ્ઞાનકી એસી અચિંત્ય શક્તિ જ્ઞાન સ્વભાવ ઇસકો કહનેમેં આતા હૈ કિ જો કિસકો ન જાને? યહ સ્વકો જાને ઔર દૂસરેકો ન જાને (એસા નહીં) યહ સહજ જાનનેકા સ્વભાવ હૈ. યહ રાગ નહીં કરતા, એકત્વ નહીં હોતા, શેયમેં નહીં જાતા. જ્ઞાન ઇસકો કહનેમેં આતા હૈ, કિ જ્ઞાન ઇસમેં અનંતતા, ઇસમેં મર્યાદા નહીં હોતી કે ઇતના જાને ઔર ઇતના નહીં જાને. તો અનંત અનંતકો જાને એસા અનંત સ્વભાવ જ્ઞાનકા હૈ. યહ તો એક અણુરેણુવત લોકાલોકકો જાન લે, અનંત સ્વભાવ આત્માકો જાનનેકા હૈ ઇસકી સીમા બાંધી નહીં જાતી.

શ્રોતા : ઔર અનંતપ્રદેશી કહે તો ક્યાં ઇસમેં જ્ઞાનકો અનંતપ્રદેશી કહે તો અપન અસંખ્યાતપ્રદેશી કહતે હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાનમેં અનંત પ્રદેશી નહીં. એ તો ચૈતન્ય તો આત્માકા સ્વભાવ અસંખ્ય એસા ક્ષેત્ર અસંખ્યપ્રદેશી. ચૈતન્ય અસંખ્યાતપ્રદેશી હૈ, જ્ઞાનમેં અનંત પર્યાય હોતી હૈ અનંત પ્રદેશ નહીં. ક્ષેત્ર અનંત હોતા નહીં. પર્યાય અનંત હોતી હૈ. ક્ષેત્ર અનંત નહીં હૈ. ક્ષેત્ર અસંખ્યાત ક્ષેત્ર ચૈતન્ય વો કીડીમેં હોય તો અસંખ્યાતપ્રદેશી મનુષ્યમેં હોય તો અસંખ્યાતપ્રદેશી, હાથીમેં હોય તો અસંખ્યાતપ્રદેશી, અસંખ્યપ્રદેશી, અનંતપ્રદેશી નહીં. ઇસકી પર્યાય અનંત હોતી હૈ જ્ઞાનકી પર્યાય અનંત હૈ, પ્રદેશ અનંત નહીં, ક્ષેત્ર અનંત નહીં હૈ, યહ બાહર નહીં

જાતે, જાનનેમેં કોઈ ક્ષેત્રમેં ચલા જાતા નહીં. અપને અસંખ્યાત પ્રદેશમેં રહકર તત્ત્વ જાનતા હૈ. અનંતકો જાનતા હૈ એસી અચિંત્ય શક્તિ હૈ.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૩૩

શ્રોતા : માતાજી! ધ્યાન ઔર સમ્યક્ ચારિત્રમેં કોઈ અંતર હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધ્યાન ઔર સમ્યક્ચારિત્ર ધ્યાન તો વો જબ સમ્યક્દર્શન હોવે તબ હી ધ્યાન હોતા હૈ. તો સ્વરૂપાયરણ ચારિત્રકો કહનેમેં આતા હૈ અને વો જો પૂર્ણ ચારિત્ર હોતા હૈ ઇસમેં ભી ધ્યાન હોતા હૈ. અને સમ્યગ્દર્શનકી દશામેં ભી ધ્યાન હોતા હૈ. ઔર જો મુનિકા ચારિત્ર હોતા હૈ ઇસમેં ભી ધ્યાન હોતા હૈ. એ ઉગ્ર ધ્યાન હોતા હૈ, પણ સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ હોવે તબ ભી ધ્યાન હોતા હૈ. ધ્યાન એકાગ્ર એ તો ચારિત્રમેં લીન હો તો લે સકે શુદ્ધ યથાર્થ. બાકી શુભધ્યાનકી કુછ બાત નહીં. શુદ્ધાત્માકા ધ્યાન જો સ્વરૂપાયરણ ચારિત્રમેં હોતા હૈ, વહ ધ્યાન ચારિત્રમેં આતા હૈ, પણ વાસ્તવિક રીતે ઇસકો ચારિત્ર મેં નહીં (ગિનાતા) હૈ. વહ સમ્યગ્દર્શનમેં ભી ધ્યાન હોતા હૈ ઔર ચારિત્રમેં ભી ધ્યાન હોતા હૈ. દોનોમેં ધ્યાન હોતા હૈ.

શ્રોતા : કમ-જ્યાદાકા અંતર હૈ..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કમ-જ્યાદા હૈ. સમ્યગ્દર્શનકા ધ્યાન અમુક હોતા હૈ, મુનિકા ધ્યાન ઉગ્ર હોતા હૈ. વો મુનિકી ધ્યાનદશા મુખ્ય હૈ. ચારિત્રદશામેં ધ્યાનદશા જોરદાર હોતી હૈ. એસે ચારિત્રદશામેં ધ્યાન કહો તો ઇસમેં કુછ કહનેમેં ઔર સમ્યગ્દર્શનમેં ભી ધ્યાન તો હોતા હૈ.

શ્રોતા : વચનામૃત ઇસમેં આપને ઉપયોગકો બદલનેકી બાત કહી ના! તો દર્શન ઔર જ્ઞાનકે ઉપયોગકો બદલનેકી બાત કહી હૈ યા ચારિત્રકે ઉપયોગ બદલનેકી બાત હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગ તો દર્શન જ્ઞાનમાં હોતો હોય ચારિત્રમાં ઉપયોગ નહીં હોતો હોય. ઉપયોગ દર્શન જ્ઞાનસ્વભાવમાં ઉપયોગ રહતો હોય ચારિત્રમાં ઉપયોગ નહીં રહતો હોય.

શ્રોતા : શુભ ઉપયોગ, અશુભ ઉપયોગ ઔર શુદ્ધોપયોગ... તો શુભ-અશુભ ઉપયોગનો બદલના હોય કે દર્શન-જ્ઞાનનો ઉપયોગનો બદલના હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો દર્શન-જ્ઞાન ઔર ઉપયોગ દોનોનો એક અભેદ કરકે એસે ઉપયોગ એટલે અપને ભેદજ્ઞાન કરના. ઉપયોગનો બદલના એટલે ભેદજ્ઞાન કરના. અપને ચૈતન્યસ્વભાવનો ગ્રહણ કરકે ઉસમાં ઉપયોગનો લે જાના, રુચિ બદલના ઔર રુચિ બદલે તો ઉપયોગ બદલ જાતા હોય. ઉપયોગ તો જ્ઞાનની પર્યાય હોય. શુદ્ધઉપયોગ તો જબ શુદ્ધાત્મામાં લીન હોય તો શુદ્ધ ઉપયોગ હોતા હોય. બાકી શુદ્ધ પરિણતિ રહતી હોય. શુદ્ધોપયોગ તો નિર્વિકલ્પદશામાં શુદ્ધોપયોગ રહતા હોય બાકી શુદ્ધ પરિણતિ હોતી હોય. શુભોપયોગ ને અશુભોપયોગ, એ તો શુભઉપયોગ એટલે એમાં જ્ઞાન ઇસકી પરિણતિ દોનોનો એક કરકે શુભ ઉપયોગ ઔર અશુભ ઉપયોગ એમ કહનેમાં આતા હોય. પરિણતિ ઔર ઉપયોગ દોનોનો એક જબ અભેદ કહતે હોય તો શુભ ઉપયોગ, અશુભ ઉપયોગ એસે કહનેમાં આતા હોય. પણ વો પ્રગટ કરના ચાહિયે પુરુષાર્થસે, ઉપયોગમાં ઉપયોગ સ્વરૂપ આત્મા હોય ઇસકા જ્ઞાન કરના ચાહિયે, ઇસકી પ્રતીત કરના ચાહિયે એ જ્ઞાનની પ્રતીતિ કરે બિના તો માત્ર બોલવારૂપ હો જાતા હોય. કે માત્ર બોલનેસે નહીં હોતા કે માત્ર ગોખનેસે નહીં હોતા, ભીતરમાં પરિણતિ કરનેસે હોતા હોય. એસે નહીં હોતા હોય.

શ્રોતા : જ્ઞાનમાં આત્મા તો અલગ નહીં હોય. જ્ઞાન કહો તો વહ હી આત્મા, આત્મા કહો વો હી જ્ઞાન હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અલગ તો નહીં હોય, અભેદ હોય. આત્મા પણ ઇસકી પ્રતીત હોના ચાહિયે. વો ભેદ-ભેદ, ભેદમાં સબ મૈં ભેદ ભેદ સ્વરૂપ હો ગયા એસી માન્યતા હો ગઈ હોય. એ માન્યતામાં મૈં અભેદ હૂં. બોલનેમાં અભેદ સ્વરૂપ આત્મા. જ્ઞાન હી આત્મા એસી અપને ભીતરમાં અસ્તિત્વનો ગ્રહણ કરના ચાહિયે, તબ અભેદ પ્રગટ હોના ચાહિયે. અનાદિકાળસે આત્મા તો એસા હી હોય. સબકા આત્મા એસા હોય, પણ પ્રગટ કરનેસે ઇસકા પુરુષાર્થ કરનેસે જબ પ્રગટ હોવે, તબ સ્વાનુભૂતિ હોતી હોય. નહીંતર ઇસકી તો પરપદાર્થમાં ઔર વિકલ્પોમાં ઔર ઇસકી વેદનમાં તો વિભાવ આ રહ્યા હોય. સ્વભાવની અનુભૂતિ હોની ચાહિયે, એસા હોના ચાહિયે.

શ્રોતા : ભગવાન આત્માકા જો ધ્યાન કરના હૈ અપના જ્ઞાનમેં જો પકડમેં આયે

.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભગવાન આત્માકા ધ્યાન કેસે હો ?

શ્રોતા : અભ્યાસ કેસે કરના ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મેં ભગવાન આત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા હી હૂં, જ્ઞાયક હી હૂં, એસા જ્ઞાયકકા અપને ભીતરમેંસે ગ્રહણ કરના ચાહિયે, જો પદાર્થ હૈ વહ દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય સ્વરૂપ હૈ. ઇસકા દ્રવ્ય કેસા હૈ ? મેં ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા હી હૂં, ઇસકા ગુણ કેસા હૈ, ઇસકી પર્યાય કેસી હૈ. અનાદિકાળસે શુદ્ધાત્મા શુદ્ધસ્વરૂપ હી હૈ. વિભાવ ઇસમેં પરિણતિ વિભાવકી હોતી હૈ, તો ભી વહ ભીતરમેં વહ અશુદ્ધ હો નહીં ગયા હૈ. એસે દ્રવ્યદષ્ટિ ઔર પર્યાયમેં કેસા હૈ ? દ્રવ્યમેં કેસા હૈ ? એસા જ્ઞાન બરાબર યથાર્થ જાન કરકે ઇસકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે, ... એસે જ્ઞાન કરકે, ધ્યાન કરે ઇસકી ભાવના જિજ્ઞાસા ઔર વિભાવ અચ્છા નહીં લગે, પરદ્રવ્યમેં અચ્છા નહીં લગે, રુચિ અપને સ્વરૂપસન્મુખ, મેરે સ્વરૂપ કેસે પ્રગટ હોવે, એસે સ્વરૂપ મેં સબસે ન્યારા આત્મા એસી ભીતરમેં લગની લગના ચાહિયે ઇસ તત્ત્વકા વિચાર, વાંચન સબ એકબાર ભીતરમેંસે ધ્યેય એસા હોના ચાહિયે, મેં આત્મા કેસે ગ્રહણ કરું ? ઔર કેસા કોઈ પ્રકારકા ધ્યેય નહીં હોના ચાહિયે, ઔર બાહરકા મેરે એસા મિલે, એસા મિલે કે કોઈ એસા અભિપ્રાય, બહારકા કોઈ માન, સન્માન કોઈ પદાર્થ મેરે મિલે, એસા અભિપ્રાય નહીં. અભિપ્રાય મેરા આત્મા કેસે મિલે, આત્માકા પ્રયોજન હોવે એસે આત્મા સ્વરૂપ મેરે કેસે ગ્રહણ હોવે. એસી બારંબાર લગનીકા વિચાર, ઇસકા વાંચન સબ ઇસસે વારંવાર લગની લગના ચાહિયે. એક વો નહીં પ્રગટ હોવે તબ તક પ્રયાસ અભ્યાસ વારંવાર કરના ચાહિયે ઇસકી મહિમા એસા લૂખા નહીં હોના ચાહિયે. યહ કોઈ અનુપમ તત્ત્વ હૈ, કોઈ અપૂર્વ તત્ત્વ હૈ, સહજ સ્વરૂપે પરિણતિ, ચૈતન્ય શુદ્ધાત્મા અનુપમ અપૂર્વ પદાર્થ હૈ ઇસકો કેસે ગ્રહણ હોવે, વારંવાર ઇસકા અભ્યાસ કરના ચાહિયે, એસે કરના ચાહિયે.

શ્રોતા : માતાજી ! જેસે દ્રવ્યકા સ્વરૂપ, આત્માકા સ્વરૂપ ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ સ્વરૂપકા હૈ. દષ્ટિ યે જો માત્ર સ્વરૂપકો પકડનેકે લિયે એસા ભગવાનકા કથન હૈ તો ઇસકો દષ્ટિ કરનેસે તો અધૂરે દ્રવ્યકી દષ્ટિ હુઈ તો શુરૂ કહાંસે હુઈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દષ્ટિ અભેદ ધ્રુવ પર હોની ચાહિયે કિ પૂર્ણ દષ્ટિ જો દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય એસા ભેદ હો જાતા હૈ. દષ્ટિમેં ભેદ નહીં હોતા હૈ. દષ્ટિ જો અનાદિ અનંત વસ્તુ હૈ જો શાશ્વત હૈ, જો પર્યાય પલટતી હૈ તો પલટનેવાલી જો પર્યાય ઇસકે ઉપર દષ્ટિ નહીં હોતી, દષ્ટિ તો અનાદિ અનંત શાશ્વત જો દ્રવ્ય હૈ વો દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ હોતી

હૈ. વો જ્ઞાન સબકા હોતા હૈ. દષ્ટિ ઔર જ્ઞાન સાથમેં રહતા હૈ. જ્ઞાનમેં દ્રવ્ય કેસા હૈ ઇસકા અનંતગુણ કેસા હૈ, ઇસકી પર્યાય કેસી હૈ, સબ જ્ઞાનમેં આતા હૈ, ઔર દષ્ટિ તો જો અસ્તિત્વ અનાદિ અનંત ચૈતન્ય જો અનાદિ રહેનેવાલા હૈ. યહ અનાદિ જો હૈ શાશ્વત હૈ જો ફિરતે નહીં દષ્ટિ તો ઇસકે ઉપર હોના ચાહિયે. દષ્ટિ વો દ્રવ્ય ઉપર હોનેસે ઇસમેં સબ આ જાતા હૈ. યહ તો પૂર્ણદષ્ટિ યહ સબ ઇસમેં આ જાતા હૈ.

પર્યાય ઉપર દષ્ટિ નહીં હો સકતી. દષ્ટિ તો દ્રવ્ય ઉપર હો સકતી હૈ. અધૂરા સ્વરૂપ નહીં હોતા, પૂર્ણ સ્વરૂપમેં આ જાતા હૈ. અનાદિ અનંત શાશ્વત જો દ્રવ્ય હૈ વો દ્રવ્ય પર દષ્ટિ કરનેસે જો અસ્તિત્વ ઇસકા ગ્રહણ કિયા. યહ અસ્તિત્વમેં સબ આ જાતા હૈ. પર્યાય ઉપર દષ્ટિ નહીં હો સકતી હૈ. દષ્ટિ તો દ્રવ્ય ઉપર હો સકતી હૈ. જો પલટનેવાલા હૈ યહ પલટનેકી પર્યાય ઇસમેં દષ્ટિ સ્થિર નહીં હોતી. દષ્ટિ તો જો સ્થાયી ધ્રુવ તત્ત્વ હૈ, ઇસકા ઉપર દષ્ટિ સ્થિર હોતી હૈ. જ્ઞાન દષ્ટિ સબ સાથમેં જ્ઞાન રહતા હૈ વો જ્ઞાન, સબ જ્ઞાન કરતા હૈ. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય સબકા ભેદ કરકે જ્ઞાન જ્ઞાનમેં હોતા હૈ. દષ્ટિ કે ભેદ નહીં પડતે હૈ. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયકા ભેદ નહીં પડતે. દષ્ટિ તો એક અનાદિ અનંત સ્થંભ સ્વરૂપ વસ્તુ હૈ. ઇસકી ઉપર દષ્ટિ સ્થિર રહતી હૈ. યહ વસ્તુ યહ હી હૈ. જ્ઞાયક તત્ત્વ મૈં અનાદિ અનંત જ્ઞાયકમેં ગુણભેદ, પર્યાયભેદ કોઈ ઉપર દષ્ટિ નહીં હોતી. યહ સબ ભેદ વિકલ્પ હો જાતે હૈ. યહ વિકલ્પ નહીં હોતા હૈ. ઇસમેં દષ્ટિ તો નિર્વિકલ્પદષ્ટિ હોતી હૈ. નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ હો વહ દૂસરી બાત હૈ. દષ્ટિમેં વિકલ્પ નહીં હોતા હૈ. દષ્ટિ સ્થાયી દષ્ટિ હોનેસે ઇસમેં સ્વાનુભૂતિ જ્ઞાયક તત્ત્વ, જ્ઞાયકકા પરિણામન સબ ઇસમેં હોતા હૈ. મૈં શુદ્ધાત્મ હૂં, ઔર શક્તિ વ્યક્તિકા ભી ભેદ નહીં રહતા ઇસકો કોઈ ભેદ નહીં પડતા. દષ્ટિમેં કોઈ ભેદ નહીં પડતા હૈ.

શ્રોતા : મોહ નહીં છૂટતા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મોહ છૂટે ભીતરમેં, ઇતની રુચિ ઔર મહિમા અપના સ્વરૂપ તરફકી હોની ચાહિયે, પહલા મોહસે એકત્વબુદ્ધિ તોડના ચાહિયે. મોહ સ્વરૂપ મૈં નહીં હૂં. મોહ તો નિર્મમત્વસ્વરૂપ મૈં આત્મા એક શુદ્ધાત્મા; મોહ મેરા સ્વરૂપ હી નહીં હૈ કોઈ પરપદાર્થ મેરા નહીં હૈ. મૈં ઇસસે ન્યારા અનાદિઅનંત અનાદિકાળ હુઆ, તો ભી કોઈ પરદ્રવ્ય અપના હુઆ નહીં. અપના પરદ્રવ્યરૂપ આપ હુઆ નહીં. એસા ભિન્ન તત્ત્વ દોનોં હી હૈ. યહ દોનોં ભિન્ન તત્ત્વકે ગ્રહણ કરકે મૈં ન્યારા તત્ત્વ હી હૂં, ઇસસે મોહકી એકત્વબુદ્ધિ તોડકરકે ઇસકી રુચિ મહિમા આવે તબ મોહ તૂટતા હૈ. ઇસકી મહિમા આવે, ઇસકા જ્ઞાન હોવે, ઇસકી રુચિ હોવે, ઇસકી લગની લગે તબ મોહ તૂટતા હૈ. પહલે તો ઇસકા રસ તૂટ જાતા હૈ. એકત્વ બુદ્ધિ છૂટતા હૈ. પીછે મૂળમેંસે તો પીછે

તૂટતા હૈ. પહેલા એસે એકત્વબુદ્ધિ જો અનંતરસ અનાદિકાળકા રસ તોડકરકે એકત્વબુદ્ધિ તૂટતી હૈ.

શ્રોતા : દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય પૃથક્-પૃથક્ હી હૈ યા એક હી હૈ? (ક્યાં?) દ્રવ્ય-પર્યાયકા ચતુષ્ટય એક હૈ પૃથક્, પૃથક્ હૈ અથવા એક હી હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નહીં દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયકા ચતુષ્ટય એક હી હૈ, દોનોં એક હી હૈ. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય દોનોં કટકા નહીં હૈ, દ્રવ્ય ભિન્ન, ગુણ ભિન્ન, પર્યાય ભિન્ન, લક્ષણભેદ, ભેદ હૈ વો લક્ષણભેદે પ્રયોજનભેદે ભેદ હૈ. વો કટકા કોઈ ઉસકા ભેદ નહીં હૈ. ગુણ અલગ ઔર પર્યાય અદ્વર હૈ, ગુણ અદ્વર હૈ ઔર દ્રવ્ય ભી અદ્વર હૈ એસે એસા કટકા ભિન્ન-ભિન્ન નહીં હૈ. યહ તો દોનોં સબ વસ્તુ હો જાય, ગુણ ભી વસ્તુ હો જાય, પર્યાય ભી વસ્તુ હો જાય, સબ વસ્તુ હો જાય. એસે નહીં નહીં, એસે લક્ષણભેદ ઔર પર્યાયભેદ યહ લક્ષણભેદ હૈ, પ્રયોજનભેદ, વસ્તુભેદ નહીં. વસ્તુ અલગ નહીં. વો તો ક્ષણ ક્ષણમેં પલટતી હૈ, વો સ્થાયી હૈ. ઉસકા દોનોં બધા સબ અલગ અલગ કટકા કટકા નહીં હૈ. ચૈતન્ય જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આ ચૈતન્યકા ગુણ હૈ, ઇસકી પર્યાય હૈ, યહ લક્ષણભેદ હૈ, વો પ્રયોજનભેદ હૈ કોઈ દૂસરા ભેદ નહીં હૈ.

શ્રોતા : પ્રયોજન ભેદકા ખુલાસા સમજાઈએ માતાજી! પ્રયોજનભેદ ક્યા હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રયોજન ઇસકા કાર્યભેદ હૈ, જ્ઞાનકા કાર્ય જ્ઞાનરૂપ હૈ, ચારિત્રકા સ્થિરતાકા કાર્ય હૈ એસા ઇસકા કાર્ય હૈ. પ્રયોજન કાર્ય ઇસકા જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપ પરિણમતા હૈ. ચારિત્ર ચારિત્રરૂપ પરિણમતા હૈ, દર્શન દર્શનરૂપ પરિણમતા હૈ, આનંદ આનંદરૂપ પરિણમતા હૈ. આનંદ આનંદરૂપે વેદનમેં આતા હૈ યહ જ્ઞાન જ્ઞાન જાણે, જાનનેકા કાર્ય કરતા હૈ, દર્શન એસે પ્રતીતકા દર્શન વો અવલોકનકા કાર્ય કરતે હૈ સત્તારૂપ, જો અવલોકન દર્શન ઔર પ્રતીત દર્શન એસે યહ પ્રયોજનભેદ હૈ, સબકા કાર્ય પ્રયોજન હૈ.

શ્રોતા : જિસ પ્રકાર વિચાર કરનેપર ગૃહીત મિથ્યાત્વ છૂટ જાતા હૈ. ઉસી પ્રકાર વિચાર કરનેપર અગૃહીત મિથ્યાત્વ ક્યોં નહીં છૂટતા હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિચાર કરનેસે ગૃહીત મિથ્યાત્વ નહીં. યથાર્થ નક્કી કરે નિર્ણય કરે કે યહ જૂઠા દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર યહ સબ જૂઠા હૈ યહ સબ દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર એસા ભીતરમેં પ્રતીત કરતા હૈ તબ છૂટતા હૈ. એસે શ્રદ્ધા આતા હૈ. નહીં સચ્ચા દેવ, સચ્ચા ગુરુ, સચ્ચા શાસ્ત્ર જિસે યથાર્થ મુનિદશા લેકર કરે યહ ગુરુ જિસને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર પ્રગટ ક્રિયા, પૂર્ણ કેવલજ્ઞાન પ્રગટ ક્રિયા વો દેવ, જો શાસ્ત્રમેં યથાર્થ વીતરાગદશાકી બાત આતી હૈ તબ તો શાસ્ત્ર યહ પ્રતીત કરનેસે છૂટતા હૈ.

ઐસા પ્રતીત ભીતરમેં યથાર્થ કરે તો વિકલ્પસે ભિન્ન હોવે. પ્રતીત કરકે પરિણતિ કરના ચાહિયે, તો હોવે યહ તો સ્થૂળ હૈ તો છૂટ જાતા હૈ વહ તો સૂક્ષ્મ હૈ. અનાદિસે વહ ગૃહિત તો છોડ્યા પણ અગૃહિત નહીં છોડા યહ તો સૂક્ષ્મ હૈ, વહ તો સ્થૂળ હૈ, ઇસલિયે છૂટ જાતા હૈ. યહ તો સૂક્ષ્મ હૈ ભીતર પરિણતિમેં એકત્વ કરકે ચલા આતા હૈ, તો કાણમેં જેમ બહુત સૂક્ષ્મ હૈ. તો ઐસી સૂક્ષ્મ પ્રજ્ઞાછીણી તૈયાર કરે તો વહ છૂટતા હૈ. સૂક્ષ્મ ઐસી પ્રજ્ઞાછીણી, અંદર પ્રજ્ઞા ઐસી તૈયાર કરકે બરાબર આત્માકો ગ્રહણ કરકે જો ઉસકા ભેદજ્ઞાન કરે તો છૂટતા હૈ. અપની પરિણતિમેં હો રહા હૈ પરિણતિ ભેદજ્ઞાન કરે તો છૂટે ઔર દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરે, જ્ઞાયક જ્ઞાતાકી ધારા પ્રગટ કરે તો છૂટે.

શ્રોતા : પ્રથમ પશ્ચાત્ તત્ત્વ કયા હૈ ? સ્વાનુભૂતિ પ્રાપ્તિ કરનેકે લિયે ઉસકો પ્રથમ-પશ્ચાત્ યહ કોઈ હોતા હૈ ઐસા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : લિયા હૈ, ધ્યાનમેં ઐસા ક્રમ પડતા હૈ. પહેલા ઐસા વિચાર કરે, પીછે ઐસા વિચાર કરે, ઐસા વિચાર ઐસા ધ્યાન કરે, પછી ઐસા ધ્યાન કરે યહ તો એક ક્રમ લીયા હૈ, કોઈકો તો ઐસે જ્ઞાયકકી ધારાકા ઉગ્ર પરિણમન હો જાય ધ્યાનદશામેં તો વિકલ્પ છૂટ જાતા હૈ. કોઈ યહ ક્રમ લિયા હૈ. મૈં ઐસા શુદ્ધ હું, ને બુદ્ધમેં, કોઈમેં ઐસા ભી આતા હૈ. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રકા ઐસા વિચાર કરે, પછી આત્માકા વિચાર કરે, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ઐસા વિચાર કરે, વહ ભી છૂટ જાતા હૈ ઐસા ક્રમ લે કોઈકો ક્રમ ભી ઐસા આતા હૈ. કોઈ ઐસા ક્રમ આતા હૈ. કોઈ જલ્દી અંતર્મુદૂર્તમેં સબ હો જાતા હૈ.

શ્રોતા : જ્ઞાનીઓમેં અનુભૂતિ પ્રગટ કિ હો ઉસકો માલૂમ પડે જિસને અનુભૂતિ પ્રગટ નહીં કી હો, પ્રથમ-પશ્ચાત્ તત્ત્વશ્ચાત્ ઐસે કેસે ભેદ કરેગા ? ..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : યહ વિચારસે પ્રતીત હો સકતા હૈ, નિર્ણય તો ફિર સકતા હૈ ઔર સ્વાનુભૂતિસે ભી કહ સકતા હૈ. વહ પહલે ભી કહ સકતા હૈ. શાસ્ત્રકા આધારસે ભી કહ સકતા હૈ. અનુભૂતિસે કહે, શાસ્ત્રકે આધારસે કહ સકતા હૈ.

શ્રોતા : રુચિ વધારવાનો કોઈ ઉપાય બતાવો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિ તો અપને આપસે પ્રગટ હોતી હૈ, વહ રુચિ કેસે કરની હૈ, અપને સ્વયં પુરુષાર્થકી બાત હૈ. યહ રુચિ તો ઉગ્ર હોવે સ્વ તરફ ઐસી પરિણતિ જોરદાર હોવે, ક્યાંય ભી ચૈન ન પડે ઔર સ્વભાવકે બિના ચૈન નહીં પડે. મેરે સ્વભાવ કેસે પ્રાપ્ત હોવે, ઐસી ભીતરમેં ઉગ્રતા હો જાવે, જ્ઞાયકધારાકી ઉગ્રતા હો જાવે, જબ તકકે વારંવાર જ્ઞાયક, જ્ઞાયકકી ધારા એક જ્ઞાયકકી સિવાય ઇસકા કુછ રુચિ નહીં જ્ઞાયકમય જીવન ઇસકા, જ્ઞાયકમય પરિણતિ હો જાય, ઐસી ઉગ્રપણે તો જ્ઞાયકકે બિના ઇસકો કુછ રુચે નહીં, જ્ઞાયકમેં જ્ઞાયક જ ઇસકો રુચે ઐસી જ્ઞાયકકી મહિમા,

જ્ઞાયક રુચે, જ્ઞાયકમાં લીનતા, સબ જ્ઞાયક, જ્ઞાયક, જ્ઞાયક ઇસકો ક્ષણ ક્ષણમાં જ્ઞાયક હી રુચે તો હો જાય એસે પ્રાપ્ત કરતે નહીં તો કયા હોવે? ક્ષણ ક્ષણમાં એકત્વબુદ્ધિ નિરંતર ચલતી હૈ ઓર જ્ઞાયકકા વિચાર તો એક થોડીવાર કરકે, મૈં બહોત ક્રિયા એસા હો જાતા હૈ. જૈસે એકત્વબુદ્ધિ નિરંતર ચોવીસે કલાક ચલતી હૈ એસા જ્ઞાયકકા પરિણમન વારંવાર, વારંવાર, ક્ષણ, ક્ષણમાં ઉગ્રપણે હો જાય તો હો જાય. વિરક્તિ હોનેસે વારંવાર એસે જ્ઞાન-વૈરાગ્યકી વહ વૈરાગ્ય કરે, ક્યાંય ચૈન ન પડે. અકેલા પણ અસ્તિત્વકો ગ્રહણ નહીં કરે. સ્વભાવકો ઓળખે નહીં. મેરા યહ જ્ઞાનસ્વભાવ હૈ. યહ જાનનેવાલા મૈં હૂં. એસે તત્ત્વકો ગ્રહણ નહીં કરે તો ભી નહીં હો સકતા. અકેલા નાસ્તિ વૈરાગ્યસે નહીં હો સકતા. અસ્તિપૂર્વક નાસ્તિ હોવે તો હો સકતા હૈ. સ્વભાવકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે, વિભાવસે વૈરાગ્ય હોના ચાહિયે ઓર સ્વભાવકી મહિમા હોના ચાહિયે. યહ મહિમા છૂટ જાના ચાહિયે, વિભાવ ઓર પરપદાર્થકી મહિમા છૂટ જાના ચાહિયે.

શ્રોતા : સ્વપરપ્રકાશકસ્વભાવ દીવાની જેમ સ્વપરપ્રકાશક છે, કે અરીસાની જેમ. દીવાની જેમ દીવો જેમ પોતાને પ્રકાશતો પરને પ્રકાશે છે અને અરીસામાં પોતાની અને પરની બંનેની સ્વચ્છતા ઝલકે છે. તો આત્માનો સ્વભાવ સ્વપરપ્રકાશક કયા પ્રકારનો છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દીવા ને અરીસામાં શું સ્વચ્છતા છે અને દીવો પોતે સ્વપરપ્રકાશક છે, એમાં શું ફેર છે? દીવા અને અરીસામાં, અરીસાની જેમ અહીં અરીસો પડ્યો રહ્યો છે, એને એમાં પ્રતિબિંબ પડ્યા કરે છે. એમ અરીસો તો પોતે પડ્યો રહ્યો છે, ને એમાં પ્રતિબિંબ રહે. પોતાનો પ્રકાશ કરે છે એનો પ્રકાશેય સ્વયં છે, એને પોતાનો પ્રકાશ હોય છે. અને એ પર એનો પ્રકાશે છે. એમાં પણ જેમ જ્ઞાયક છે, એ કોઈ અપેક્ષાએ અરીસાની જેમ પણ છે અને કોઈ અપેક્ષાએ દીવા જેમ પણ છે. ઈ જેમ અરીસો પડ્યો.... આત્મા કાંઈ પરપદાર્થનો કર્તા નથી. એ કાંઈ સ્વયં એની પરિણતિમાં પરિણમે છે, જ્ઞાયક પોતે, એમાં સ્વયં એને એ પરિણમે છે, પોતે જેમ અરીસો સ્વયં પરિણમે છે, એને કાંઈ પરપદાર્થ કહેતું નથી એમ સ્વયં પરિણમે છે, ઉદાસીન જાતા થાય છે અને દીવો પોતે પોતાને પ્રકાશતા બીજાને પ્રકાશે છે. પણ દીવો બીજાને એની નજીક નથી જાતો દૂર રહીને પ્રકાશે છે. એમ એમાં બહુ ફેર નથી પડતો છતાં પણ બેય જાતમાં ભિન્ન છે જોયથી ભિન્ન રહીને પ્રકાશે છે.

બેયમાં એકત્વ નથી થાતું. અરીસો એકત્વ નથી થાતો અને દીવો એકત્વ નથી થાતો, પોતાનું કાર્ય કરે છે, અરીસો એ દેખાતું નથી એય પોતે પોતામાં પરિણમે છે. એની એની ક્રિયા દેખાતી નથી, એ અરીસાની, જેમ દીવો આ પોતે પોતાને પ્રકાશે અરીસો પોતે પોતાના પરિણમનમાં છે. એમ જ્ઞાયક પોતે પોતામાં પરિણમતો સ્વયં પ્રતિબિંબ એમાં

પડે છે, એમાં જોયો આવીને પડે છે, એવું નથી. જોયો એમાં એની મેળાએ પરાણે આવી પડે છે, એવું નથી. એમ તો એ સ્વયં જ્ઞાન પરિણામે છે, એમાં એ જોયો સહજ એમાં જણાઈ છે. કેવળજ્ઞાનમાં સહજ જણાય છે જ્ઞાન એમાં જોવા નથી જાતો. પોતે પોતામાં પારિણામિકભાવે સ્વયં પરિણામે છે જ્ઞાન જ્ઞાનમાં એમ સ્વયં પોતે પોતાની પરિણતિમાં જોયો પ્રકાશે છે. એને મેળે પરાણે નથી અંદરમાં આવી જાતું, પ્રતિબિંબની જેમ નથી એમ ચિત્રો પડે એમ નહીં એની પરિણતિ છે જ્ઞાનની, જ્ઞાન સહજ પરિણતિ છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્ચા - ૩૪

શ્રોતા : એ કેવળજ્ઞાનમાં એમ સહજપણે પોતે જાણ્યા કરે છે, એવી રીતે છન્નસ્થને એના જ્ઞાનમાં કેવી રીતે પ્રક્રિયા થાય છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : છન્નસ્થ (ને) તો પોતે કર્તાબુદ્ધિ છે, ને એની, એની, કર્તાબુદ્ધિ અજ્ઞાનદશામાં છે, તો માને છે, એમ કે જાણે હું એમાં જાઉં છું એમાં હું એને પ્રકાશ કરું છું. પણ એનો સ્વભાવ ત્યાં કાંઈ જવાનો નથી. સ્વભાવ તો પોતે પોતાના ક્ષેત્રમાં જ રહે. ક્ષેત્રથી બહાર નથી જાતો. પોતાના ક્ષેત્રમાં રહીને જ એને પ્રકાશ કરે એવી રીતે થાય છે. કર્તાબુદ્ધિને લઈને જાણે હું, એકત્વ થઈને ન્યાં જાઉં છું, એવું માની રહ્યો છે. જ્ઞાનદશામાં પણ એ પોતે પોતાની જ્ઞાનકદશામાં પરિણમતો સહજ એને જોય પ્રકાશે છે. જોયને જાણવા નથી જાતો. જોય એની મેળાએ એને પરાણે અંદર આવી જાય છે ? કે ઈ પરાણે અંદર આવી જાય એવું નથી હોતું, જ્ઞાનનો સ્વભાવ છે, એમાં પરિણતિ થાય છે, એમ ઉપર એ કાંઈ પરાણે અંદર જોયો નથી આવી જતા. ચિત્રોની માફક, ચિત્રો પડે છે, એવું નથી. એ તો જ્ઞાનની પરિણતિ છે.

શ્રોતા : માતાજી, જ્ઞાનકો લક્ષણ આત્માકા કહા, કહી ઉપયોગકો લક્ષણ આત્માકા કહા ઈન દોનોંમે કયા અંતર હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને જ્ઞાનલક્ષણમાં એ જ્ઞાયક હું એમ અને ઉપયોગલક્ષણમાં પણ જ્ઞાયક જ સમજવાનું, ઉપયોગ એટલે એક વર્તમાન પર્યાય એમ નહીં લેવાનું. આખો ઉપયોગ સ્વરૂપ આત્મા અને જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્મા. એમાં દ્રવ્ય નહીં એને જ્ઞાયક આખો જ્ઞાયક લેવાનો. એ ઉપયોગથી વસ્તુને બતાવી અને જ્ઞાનથી વસ્તુને બતાવે. એ ગુણથી અને પર્યાયથી એમ બતાવી, કોઈ ઠેકાણે ઉપયોગને પર્યાય કીધી છે કોઈ ઠેકાણે ઉપયોગને ગુણ કીધો છે.

શ્રોતા : કેવળજ્ઞાનમાં તો જુદી રીતે બાહ્ય પદાર્થો હોય છે, એવું જ ત્યાં પરિણમન થાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવું જ પરિણમન થાય છે.

શ્રોતા : અને છન્નસ્થમાં એવું પરિણમન થાય છે, એમ પણ જોવામાં આવે છે, એવું પરિણમન નથી થતું એમ પણ જોવામાં આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એની શક્તિ અધૂરી છે, ને ઓલું પૂર્ણ છે એક સમયની અંદર જેવું લોકાલોકનું સ્વરૂપ છે. એક સમયની અંદર કોઈ અચિંત્યશક્તિથી એ લોકાલોકમાં પહોંચતો નથી, કે ઝાંખતો નથી. એક સમયની અંદર એના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય અનંતા વસ્તુના અનંતા ગુણો, અનંતી પર્યાયો, એની સ્થૂળતા એની સૂક્ષ્મતા બધું એનો ભૂતકાળ, એનો વર્તમાનકાળ એનો ભવિષ્યકાળ એક સમયની અંદર, જ્ઞાનની અંદર એવી સહજ એની પરિણતિ. પોતે સ્વનું, એવી રીતે પરનું, એવી રીતે સહજ રીતે એને એવું જ્ઞાનની એવી સૂક્ષ્મ પરિણતિ થઈ ગઈ છે અને આ તો અધૂરું છે. એટલે અધૂરું છે, એટલે ઈ કાંઈ એને બધું જણાતું નથી. જ્યાં એનો ઉપયોગ જાય છે. જે તરફ ઉપયોગ હોય એ જાતનું ઉપયોગમાં જણાય. બાકી લબ્ધ પરિણતિ જે જ્ઞાયકની પરિણતિ છે પ્રગટરૂપે જે ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ પરિણમ્યા જ કરે છે. બાકી જણાય છે, તે જ્યાં એનો ઉપયોગ જાય એ એને જણાય છે બાકી એને બધું ક્ષયોપશમમાં એને જ્ઞાનમાં પડ્યું રહે છે. બાકી પ્રગટરૂપે તો જ્યાં એનો ઉપયોગ જાય એટલું એને જણાય છે બીજું બધું એને પ્રગટરૂપે નથી રહેતું બધું લબ્ધમાં એવું વહ્યું જાય છે અને ઓલું જે ઉપયોગ જાય એ એક ક્ષણે ક્ષણે ઉપયોગ જાય એટલું જ એને જણાય છે. એમાં એ ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ હોય તો એ જુદો રહીને જાણે છે. ઉપયોગ એને સ્વ તરફ પરિણતિ સ્વ તરફ. પોતાને રાખીને ઓલું જણાય છે પર છે અને જેને એકત્વબુદ્ધિ છે એક થઈને જાણે છે. એને એટલું જ જણાય છે ઉપયોગમાત્ર બાકી તો બીજું તો એના ધારણામાં પડ્યું રહે છે. એક, એક, એક, કમ, કમ, કમ, કમ, કમપૂર્વક....

શ્રોતા : ઉપયોગ જ્યારે મૂકે છે અથવા ઉપયોગ વધારે છે, તો એ કોઈ વખત જેવું છે, એવું જણાય છે, એને અને કોઈ વખત જેવું નથી એવું પણ જણાય તો એક એક કમ બે એમ કેવી રીતે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગ તો ભેદજ્ઞાનની પોતે ભેદજ્ઞાન છે ઈ તો જાણે એનું ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ બરાબર. ઉપયોગ મૂકી જે એની જ્ઞાનની અધૂરાશ છે, ને એટલે એને આંખે જેને એવું કંઈક એને જોવામાં આવે એ જેમ હોય એમ જણાય. બાકી એને જ્ઞાન અધૂરું છે, એટલે આ નિષ્ક્રયોજન વાત જે હોય એમાં એને કોઈ ફેરફાર થઈ જાય છે. જ્ઞાન એનું અધૂરું છે. જે વિચારથી એને જાણવાનું હોય જે પ્રત્યક્ષ નથી જણાતું એમાં તો નિષ્ક્રયોજન જે વાત છે, એમાં કોઈકેને એમ થાય, એની અનુભૂતિની વાત છે એનો કાંઈ એને ફેરફાર થાતો નથી. એને પોતાને....

શ્રોતા : પોતાની જે અનુભૂતિ છે, એમાં તો કાંઈ એને ઓછપ નથી આવતી. એમાં એ પોતાને જ્ઞાનથી પરિણતિ સહજ પરિણતિ ત્યાં છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અને જેટલું એનું યથાર્થ, યથાર્થ જ્ઞાન છે. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય આ છે, આ એ બધું એનું યથાર્થ હોય છે. નિષ્ક્રયોજન વાત હોય એમાં કાંઈ એને ફેરફાર થાય છે પોતાને અધૂરું જ્ઞાન છે. પણ એમાં કાંઈ પ્રયોજનભૂત નથી હોતું. પણ મૂળ પ્રયોજનભૂત અને મુખ્ય જેણે આત્મદ્રવ્યને મુખ્ય કર્યો ને જેણે આત્મદ્રવ્ય અધિક થઈ ગયું અને મુખ્ય જે મુક્તિને માર્ગે ગયો છે, એ બધું એનું સત્ તરફ જ વળેલું છે. એ નિષ્ક્રયોજન જણાણું હોય એ બધું ગૌણ કરીને એને સત્ તરફ કહેવામાં આવે છે.

શ્રોતા : ઇન્દ્રિય દ્વારા પ્રવૃત્તિ કરવી પડતી નથી અને વિચારવું પણ નથી પડતું છતાં એને ખ્યાલમાં આવી જાય છે, આ મેં જાણ્યું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ એકત્વબુદ્ધિ જે ભેદજ્ઞાનવાળા છે, એને મન તો પાછું હોય, મન પાછું રહે છે. જે એકત્વબુદ્ધિવાળા છે, એને મન સાથે રહે છે. ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ છે, એને જાણ્યું, જાણ્યું આવે મન તો સાથે જ હોય છે. મતિ-શ્રુતમાં મન સાથે રહે છે.

શ્રોતા : કોઈ રીતે મનથી જાણે, વિચાર કર્યો હોય અને આપણે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એણે વિચાર કર્યો હોય એમ ન લાગે તો એ મનનું અવલંબન હોય છે. એને બુદ્ધિપૂર્વક કે અબુદ્ધિપૂર્વક મન સાથે હોય છે.

શ્રોતા : ભેદવિજ્ઞાનકી જો ધારા ચલતી હૈ અપ્રતિહત ઉસમેં ગુણસ્થાનવૃદ્ધિ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદજ્ઞાનકી ધારા જો એની જ્ઞાયકધારા વૈસી પરિણતિ રહેતી હૈ, ઉસમેં ઇસકી લીનતા બઢતી જાતી હૈ ગુણસ્થાન પ્રમાણે. સ્વાનુભૂતિકી દશા બઢતી જાતી હૈ. લીનતા બઢતી જાતી હૈ. વો જો ગૃહસ્થાશ્રમકા વિકલ્પ હૈ, વહ સબ ઇસકા વિરક્તિ હો જાતી હૈ, એટલે વિરક્તિ હોકર, એકદમ નિવૃત્તદશાકી પરિણતિ બઢ જાતી હૈ. વહ ગૃહસ્થાશ્રમકી પ્રવૃત્તિ ઉસકો રુચતા નહીં હૈ. મૈં જ્ઞાયક મૈં નિવૃત્તસ્વરૂપ

આત્મા, મૈં નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ આત્મા ઇસમેં કૈસે લીન હો જાઉં યહ બહારમેં રહેવું યહ મેરા સ્વભાવ હી નહીં હૈ. જિસકી રચિ લગી, જ્ઞાયકકી, એ જ્ઞાયકકી લીનતા જબ પૂરી નહીં હોવે, તબ ભી પ્રવૃત્તિસે છૂટના ચાહતા હૈ. બહારસે નહીં, ભીતરમેંસે વહ છૂટકર સ્વભાવકી નિવૃત્તદશા, જ્ઞાયકધારાકી ઉગ્રતા બઢ જાતી હૈ ગુણસ્થાન બઢ જાતા હૈ. ઇસમેં પંચમાગુણસ્થાન. સ્વાનુભૂતિકી દશા ઔર જ્ઞાયકધારામેં લીનતા બઢ જાતી હૈ ઔર છઠ્ઠા-સાતમાં એસા ચલ જાતા હૈ. પીછે ગૃહસ્થાશ્રમમેં રહ હી નહીં સકતા, એસી નિવૃત્તિ નિર્વિકલ્પ હો, નિવૃત્તદશા એ પ્રવૃત્તિ ઉસમેં રહ હી નહીં સકતા. ગૃહસ્થાશ્રમકી પ્રવૃત્તિ અંતરમેં, ભીતરમેં જો વિકલ્પકી ઘટમાલ ગૃહસ્થાશ્રમમેં વો ઉસમેં ટીક નહીં સકતા.

મૈં જ્ઞાયકરૂપ પરિણતિ જો જ્ઞાયકકા જીવન હૈ, વહ જ્ઞાયકકા જીવન હૈ અચ્છા લગતા હૈ. એ બાહરમેં પ્રવૃત્તિકી આકુળતા ઉસે અચ્છા નહીં લગતા. ઇસસે ગુણસ્થાન બઢ જાતા હૈ ગૃહસ્થાશ્રમ છૂટ જાતા હૈ વો ગુણસ્થાન બઢ જાતા હૈ. એસી દશા હો જાય કે છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાન જ્ઞાયકકી પરિણતિ એસી પ્રગટ હો જાય કે અંતરમેં પંચમ ગુણસ્થાનમેં, વહ ચલા જાય એસી પરિણતિ હો જાય તો ગૃહસ્થાશ્રમ છૂટકર મુનિદશા આતી હૈ.

નિવૃત્ત પરિણતિ ભીતરમેંસે જ્ઞાયકધારાકી ઓર ઉગ્રતા જ્ઞાયક...જ્ઞાયક, સ્વાનુભૂતિકી દશા બઢતી જાતી હૈ. અડગ રહતે હૈ, ને પંચમકાળમેં જબ ગુરુદેવ માર્ગ બતાયા ઉસને ગ્રહણ ક્રિયા ઔર બાહર વો પ્રતિકૂળતામેં ભી દઢ રહતે હૈ, ઇસલિયે ઇસકી પાત્રતા વિશેષ રહેતી હૈ. યહ પાત્રતા વિશેષ હોતી હૈ. વિચાર હોય એસે ઓઘે ઓઘે ચલે જાતે હૈ દિગંબરમેં જન્મે તે માન લિયા એસે નહીં વિચાર કરકે દઢ ક્રિયા ઔર પ્રતિકૂળતામેં દઢ રહતે ઇસકી મુમુક્ષુકી પાત્રતા વિશેષ દઢ હૈ. વિશેષ પાત્રતા હોતી હૈ. (ગુરુદેવના વચનો) ગુરુદેવના વચનો છે ગુરુદેવ કહે છે, કે પુરુષાર્થ કરીને અડગ રહ્યા છે

શ્રોતા : અનુકૂળતા હોય માને છે. આ તો આ કાળમાં અત્યારે વિરોધમાં.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિરોધમાં પણ અડગ રહે છે અને વિચાર કરીને જે નિર્ણય કરે છે, એની પાત્રતા વધારે છે. પાત્ર, કાળ તો શું કરે કાળ તો નિમિત્ત છે. એવા કાળમાં એવા જીવો જન્મે છે, એટલે એ કાળને સંબંધ, બાકી પોતાની પાત્રતાને પામે છે, એમાં બે વાત છે પાત્રતા જેની હોય એ અડગ રહે છે, અને કેટલાક ઉંધા પડે છે, એ બધા પોતાની પાત્રતાને અપાત્રતાનું કારણ છે.

શ્રોતા : એમાં ભગવાનની વાતનો વિરોધ કરે છે, ને! એટલે તો. (કરુણા આવવી જોઈએ.)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દયા થાવી જોઈએ.

..... આવ્યા પરિવર્તન કર્યું સંપ્રદાયકા બહોત વિરોધ હુઆ. એકલા શરૂઆતમાં પછી બધા પછી વધતા ગયા. એમને વ્યાખ્યાનમાં કેટલી હજારોની મેદની થાતી. એ છોડીને અહીં જંગલમાં આવી ગયા, તોપણ ગુરુદેવ ઉપર ભક્તિ બધાને હતી કે જે ગુરુદેવ કરે એ બરાબર હોય એમ કેટલાય માનતા હતા એ બધા આવ્યા પાછા કેટલાય પાછા આવ્યા.

શ્રોતા : નહીંતર એ સમાજમાં ગુરુદેવ ભગવાન તરીકે ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવને ઓળખ્યા નથી. પોતે એ નિમિત્તની અસર લેનાર પોતે છે. નિમિત્તની અસર નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ છે, એ પોતે એવા સંયોગમાં પોતે જોડાઈ જાય છે અંતરમાં. પણ એ જાતનો વ્યવહાર છે, કે જ્યારે તારા પુરુષાર્થની મંદતા છે તારા પુરુષાર્થની નબળાઈ છે, તો સારા પરિચયમાં રહેવું, સત્સંગમાં રહેવું, દેવ, ગુરુશાસ્ત્રના સાનિધ્યમાં રહેવું એ બધા નિમિત્તની વાત આવે ત્યારે એમ કહેવામાં આવે કે તારી એટલી શક્તિ નથી, કે તું એવા સંયોગમાં તું તારા પોતાથી રહી શકાય પુરુષાર્થની એવી નથી. તો તારે સારા નિમિત્તમાં રહેવું, સત્સંગમાં રહેવું એવું નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે પુરુષાર્થ ઉપડવાને માટે, પુરુષાર્થ પોતાથી કરવાનો છે, પણ એવો નિમિત્ત નૈમિત્તિક સંબંધ છે, કે પોતાના પુરુષાર્થની નબળાઈને કારણે પોતાના નિમિત્તની અસર પોતાને રહે છે, એ નિમિત્તની અસર પોતાને થાય છે. માટે એવા સારા નિમિત્તમાં રહેવું અને શાસ્ત્રમાં આવે છે.. સત્સંગમાં રહેવું. જ્યાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રનું સાનિધ્ય મળતું હોય ત્યાં રહેવું.

શ્રોતા : માતાજી! ભાવના તો એવી જ હોય કે આવા જ મુમુક્ષુમાં રહેવાય પણ એવા મળે પણ છતાં એવું નથી મળ્યું ત્યારે એ વિચારી ભક્તિ બહું જ થઈ જાય છે, એમ થાય, કે પોતાની જ નબળાઈથી પોતાની કચાશ છે, પણ છતાં નિમિત્તાધીન વૃત્તિ ઘણી વધતી જાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાની નબળાઈને કારણે પણ એવા પોતાને સાધનો ન હોય એટલે રહી ન શકાય. ભાવના તો એવી હોય કે સારા સંયોગમાં રહેવાય, મુમુક્ષુને એવી ભાવના ન હોય કે ગમે તેવા સંયોગમાં રહું ને મારા પુરુષાર્થથી કરી શકું. એમ ભાવના તો એવી હોય કે સત્સંગમાં રહેવું. ભાવના તો એવી જ હોવી જોઈએ. એ મુનિઓ પણ બધું છોડીને જંગલમાં ચાલ્યા જાય છે. પોતાના પુરુષાર્થથી કરવાનું છે.

એ કાંઈ બાહરના સંયોગ કરતું નથી, પણ એવી ભાવના મુમુક્ષુને જે મોક્ષમાર્ગી છે, એને આવ્યા વગર રહેતી નથી નિમિત્ત તો એને પલટાવાની પોતાને ભાવના થાય જ છે. એ બધા બહારના સંયોગ પોતાના હાથની વાત નથી. એ ભાવના તો પોતાની જ એવી રહે છે. જ્યાં ઉપદેશ મળે જ્યાં સત્સંગ મળે ત્યાં જાય. એવી ભાવના તો આવ્યા કરે, ગમે એવા સંયોગ હોય તો એનો પુરુષાર્થ કર્યા વગર ભાવના એવી હોવી જોઈએ. એ નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાનો પોતાની કમજોરી છે, એટલે મંદતા થયા વગર રહેતી નથી. બેય દ્રવ્ય સ્વતંત્ર તોય પણ પોતાની પુરુષાર્થની નબળાઈ છે પોતાને એ અસર થાય છે.

પોતે સ્વતંત્ર છે, કેટલાક ગમે એમ રહેતા હોય તોય પોતે વાંચન, વિચાર એવો કોઈક કરી શકતા હોય છે. કોઈકને વધારે અસર થાય એમ દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. કોઈક વિચારવાન થઈને એવું કરે તોય અમુક પુરુષાર્થની મંદતા તો નિમિત્તને અસર થાતું પણ બધાને એકસરખી જ અસર થાય એવું ન બને. પોતાના પુરુષાર્થ ઉપર આધાર રાખે છે. પણ ભાવના તો એવી હોય કે હું સારા સત્સંગમાં રહેવું એવું. બહુ તીવ્ર ભાવના થાય, તો સંયોગ બદલી પણ જાય. નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે.

શ્રોતા : પર્યાયમાં ગ્રહણ થાય, કે આત્મામાં ગ્રહણ થાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આમ તો પર્યાયમાં જ્ઞાન થાય છે, પણ દ્રવ્ય ને પર્યાય બેય કાંઈ જુદા કટકા નથી. જે દ્રવ્ય છે, એ જ પર્યાય છે, જુદી નથી.

શ્રોતા : તો પર્યાય જાણે છે, આત્મા દ્રવ્યસ્વભાવમાં જણાતું નથી એવું નથી. દ્રવ્યસ્વભાવમાં કાંઈ જણાય જ નહીં એટલે પર્યાયસ્વભાવમાં જણાય એવું કાંઈ નથી ને? ઘંટીના બે પૈડા મારફક નથી ને?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ના એવું જુદું નથી. એ દ્રવ્ય કાંઈ જાણતું નથી, એટલે પર્યાય જાણે છે, એવું નથી. જ્ઞાન સ્વભાવ, જ્ઞાયક આખું ચૈતન્ય જ્ઞાયકતાથી ભરેલો આખો, દ્રવ્ય અને એના ગુણો જ્ઞાનગુણ, દર્શનગુણ અનંતગુણો છે અને ગુણો દ્રવ્ય બેય કટકા નથી. એ જુદા ભિન્ન-ભિન્ન કટકા નથી. એ અનંતગુણો એ દ્રવ્યની અંદર જ છે. અનંતગુણથી ભરેલું એકમેક અભેદ એ દ્રવ્ય જ પોતે છે અને ગુણોની જ પર્યાય થાય છે. એને કથંચિત્ ભેદ કહેવામાં આવે છે, કે ક્ષણે ક્ષણે પરિણમે છે, એનું કાર્ય થાય છે. પણ બાકી દ્રવ્ય અને પર્યાય કથંચિત્ કોઈ અપેક્ષાએ એક છે કોઈ અપેક્ષાએ ભિન્ન છે સર્વથા એને ભિન્ન કહી શકાતું નથી અને કોઈ અપેક્ષાએ એને એક કહેવાય છે કોઈ અપેક્ષાએ જુદી કહેવાય છે. પોતે દ્રવ્ય કાંઈ નથી જાણતું આખે આખું કાંઈ જાણતું નથી, એકલી પર્યાય જાણે છે, એમ નથી થાતું.

શ્રોતા : જે દ્રવ્યને પર્યાય સ્પર્શી નથી એમ પણ આવે છે. દ્રવ્યને પર્યાય સ્પર્શતી નથી તો પર્યાય આવે છે ક્યાંથી ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્પર્શતી નથી એક અપેક્ષાએ કહેવાય છે. પર્યાયનું સ્વરૂપ જુદું છે, એ ક્ષણે, ક્ષણે એ ક્ષણ પૂરતું છે, અને એ પર્યાય છે, એ ભેદવાળી છે અને દ્રવ્ય છે, એ અભેદ છે. એટલે ભેદને અભેદ એમ એ સ્પર્શતી નથી. બાકી કોઈ અપેક્ષાએ દ્રવ્યના આશ્રયે જ એ પર્યાય થાય છે. કોઈ અપેક્ષાએ, દરેકમાં અપેક્ષા સમજવાની છે. કોઈ અપેક્ષાએ નથી સ્પર્શતી નથી, અડતી નથી. કોઈ અપેક્ષાએ દ્રવ્યના આશ્રયે જ પર્યાય થાય છે. એ અદ્વર લટકતી નથી પર્યાય. કોઈના આશ્રય વગરની અદ્વર પર્યાય થાતી નથી.

શ્રોતા : અલિંગગ્રહણમાં વીસમાં બોલમાં પર્યાયને જ આત્મા કીધો છે. તો પર્યાય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ અપેક્ષાએ કીધું છે જે કાર્ય કરે એ જ આત્મા એમ. જે કાર્યરૂપે નથી પરિણમતો અનાદિ શાશ્વત દ્રવ્ય તો છે, પણ જે પોતાનું કાર્ય નથી કરતો એને એને આત્મા શું કહેવો એમ. જે સ્વાનુભૂતિરૂપે પરિણમ્યો, જે પોતાના સ્વભાવનું વેદન કરે. જે જેનો સ્વભાવ છે તેરૂપે પરિણમે તે રૂપે કાર્ય કરે તેરૂપે સ્વાનુભૂતિ કરે એને જ આત્મા કહેવાય છે, જે પોતાનો સ્વભાવ છે, તે રૂપે પરિણમે, તેથી તેને જ આત્મા કહેવાય છે. એ પર્યાયની અપેક્ષાએ વાત કરી છે. કે રાજા તો છે, પણ રાજા પોતાનું કાર્ય ન કરે તો એ રાજા શેનો એમ, કે આત્મા છે, પણ એ આત્મા પોતાના કાર્ય કરે એ જાતનું. રાજા કોને કહેવાય કે કાર્ય કરે તે જ રાજા એમ.

કેવળજ્ઞાન શક્તિરૂપે છે. એ શક્તિમાં પણ કેવળજ્ઞાનરૂપે પર્યાય પરિણમે ત્યારે કેવળજ્ઞાની કહેવાય. એમ કોઈ અપેક્ષાએ એમ કહેવાય જે કાર્ય કરે ત્યારે એ કેવળજ્ઞાની કહેવાય. એ પહેલાંથી કેવળજ્ઞાની કહેવાય એ કોઈ બીજી અપેક્ષાની વાત છે. એ દ્રવ્ય અપેક્ષાની વાત છે ઓલી પર્યાય અપેક્ષાની વાત છે. માટે પર્યાય જે આત્માનો સ્વભાવ તેરૂપે પરિણમે તે જ ખરો આત્મા છે, એ અપેક્ષાએ વાત છે.

શ્રોતા : કારણ સમયસારના બે ભેદ બતાવ્યા ગુરુદેવે તો આપ જરા વિશેષ ખુલાસો કરો ને! (કારણ સમયસારના ક્યાં બે ભેદ બતાવ્યા છે?) ગુરુદેવે પરમદિવસે વ્યાખ્યાનમાં આવ્યું હતું કારણ સમયસારના બે ભેદ છે એક ત્રિકાળી ધ્રુવ છે અને એક સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય તેને પણ ભેદરૂપે કહ્યો છે. એ જરા વિશેષ સમજાવો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કારણ સમયસાર જે અનાદિ અનંત જે વસ્તુ છે, એને પણ કારણ કહેવાય છે. કારણ કે એ અંદર જે અનાદિ અનંત વસ્તુ મૂળ સ્વભાવરૂપે છે, તે

પણ કારણ છે અને મોક્ષ પ્રગટવામાં દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર એને પણ કારણ કહેવાય એ સાધનાની પર્યાય કારણ, કેવળજ્ઞાન પૂર્ણ વીતરાગદશા પ્રગટવાનું કારણ તે રત્નત્રય છે, એ રત્નત્રયને કારણ કહેવાય. વીતરાગદશા પ્રગટ થવાનું કારણ રત્નત્રય છે, એ કારણ પરમાત્મા અને એ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર છે, એ ચૈતન્યને આશ્રયે થાય છે. એક અભેદ ચૈતન્ય અનાદિ અનંત છે એનો આશ્રય સમ્યગ્દર્શનમાં આવે અને દ્રવ્યના આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર હોય છે માટે એ દ્રવ્યને કારણ કહેવાય છે અને ઓલું એને પર્યાયને પણ કારણ કહેવાય, રત્નત્રય કારણ છે અને વીતરાગદશા એ કાર્યરૂપ કાર્ય છે, એમ કહેવાય છે.

શ્રોતા : તો પછી કાર્યસમયસારને કઈ રીતે બતાવીએ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કાર્ય સમયસાર જે પૂર્ણ થાય તે કાર્યસમયસાર; અધૂરું છે, એને કાર્યસમયસાર કહેવાય. અધૂરા કાર્યને કાર્ય કહેવાય. પૂરા કાર્યને કાર્ય કહેવાય, અધૂરા કાર્યને કોઈ અપેક્ષાએ કારણ પણ કહેવાય અને કોઈ અપેક્ષાએ કાર્ય પણ કહેવાય.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૩૫

શ્રોતા : ગુરુદેવશ્રીના ટાઈમમાં નિમયસારની પૃથ્વી ગાથાનો દાખલા આપતા હતા કે સમ્યગ્દષ્ટિ પુરુષ હી સમ્યગ્દષ્ટિ પ્રાપ્તિમેં કારણ હોતે હૈ. સમ્યગ્દષ્ટિ પુરુષ હી કોઈ જીવકો પ્રાપ્તિમેં કારણ હોંગે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ હોય, તે કારણ બને છે. તો ઈ પોતે અંતરમાંથી એવી પરિણતિ પ્રગટ કરે કે વો નિમિત્તપણે રહેતે હૈ. ઉપાદાન અપના તૈયાર હોતે હૈ ઔર નિમિત્તમેં જો પ્રાપ્ત, જિસકો પ્રગટ હુઆ વહ કારણ બનતે હૈ. જિસકો પ્રાપ્ત નહીં હુઆ વો કારણ નહીં બનતે. જો પ્રગટ જિસકો દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રરૂપે પરિણમેલા આત્મા હૈ વો કારણ હોતા હૈ. ચૈતન્ય હૈ વો ચૈતન્યકા કારણ બનતા હૈ. વો ચૈતન્યકા જિસકો નહીં પ્રગટ હોવે, (વહ) કારણ નહીં બનતા, ઈસકો

ઉપાદાન એસા તૈયાર હો જાતા, ઇસકી વાણી એસી નિકલતી હૈ. ઇસકી વાણીમેં કોઈ અપૂર્વતા ભાસતી હૈ. યહ કોઈ અપૂર્વ હી દર્શન જ્ઞાન, ચારિત્ર પરિણમેલા યહ તો કોઈ મહાત્મા, કોઈ શુદ્ધાત્મારૂપે પરિણમેલા ઇસકો કોઈ અપૂર્વતા ભાસતી હૈ ઓર ઉસમેં ભેદજ્ઞાનકી પરિણતિ પ્રગટ હોતી હૈ, તો ભીતરમેં પુરુષાર્થ હો જાતા હૈ.

શ્રોતા : જ્ઞાનીકી વાણીમેં વિશેષતા ભાસતી હૈ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાનીકી વાણીમેં વિશેષતા ભાસતી હૈ એસી અપૂર્વતા ભાસતી હૈ. ઇસકો અપૂર્વ હી હૈ. આત્માકી બાત કોઈ અપૂર્વ કરતે હૈ ઓર ભીતરમેં ચૈતન્ય કોઈ અનુપમ ચૈતન્યકી પરિણતિ પ્રગટ હુઈ ઓર કોઈ અપૂર્વ બાત કરતે એસા આત્મા અપૂર્વ મેરા ભી એસા આત્મા હૈ અપૂર્વ તો ઇસકી દૃષ્ટિ ભીતરમેં છૂ જાતી હૈ ઓર અપને આત્માકો પ્રગટ કરતી હૈ.

શ્રોતા : કલ શામકો આપકી વિડિયો સીડીમેં ભાવ આયા થા કે અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિતણા ભંડાર ઇસકા ક્યા ભાવ હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો માંગલિકમાં આવે છે, ને એ તો મંગળ વો સ્થાનકવાસી હૈ ઇસમેં એસા માંગલિક બોલતે હૈ. માંગલિક ચત્તારિ શરણં પવજજામી પાછળ એસા આતા હૈ અંગૂઠે અમૃત વસે જિસકે અંગૂઠેમેં કોઈ લબ્ધિ ભરી હૈ. એ ગૌતમસ્વામીકા અંગૂઠામેં ભી લબ્ધિ ભરી, લબ્ધિકા વો જહાં ઇસકા ચરણ પડે ત્યાં વો અંગૂઠે અમૃત વસે લબ્ધિતણા ભંડાર. જેના અંગૂઠા જહાં પડે વહાં ભી ઉસકો ભી ઋદ્ધિ પ્રગટ હો જાતી હૈ ઇસકા ઘરમેં યહ....

શ્રોતા : સમ્યગ્દર્શનકી પ્રાપ્તિ હો જાતી હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યગ્દર્શન નહીં ઇસમેં લબ્ધિકા ગણધરકો લબ્ધિ પ્રગટ હોતી એસે લબ્ધિના ભંડાર છે. લબ્ધિતણા ભંડાર, ગુરુ ગૌતમને સમરીએ તો સદાય મનવાંછિત ફળના દાતાર એસા પંચ પરમેષ્ટી ભગવાન હૈ યહ ઉન(સબ)મેં લબ્ધિ, ચૈતન્યલબ્ધિકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. લબ્ધિ જિસકો પ્રગટ હુઈ, અપને ચૈતન્યલબ્ધિકો પ્રાપ્ત કર દેતે હૈ. ઇસમેં તો બાહ્યલબ્ધિ, ભીતર લબ્ધિ દોનોં લબ્ધિકી બાત આઈ પણ જો ભીતરમેં લબ્ધિતણા ભંડાર એસે પંચ પરમેષ્ટીકો, જો અપને આરાધનામેં આવે તો સ્વરૂપ સમજી શકે તો ચૈતન્યલબ્ધિ પ્રાપ્ત હો જાતી હૈ. વિકલ્પ તૂટે ત્યારે એ આનંદ, એને આનંદ, એને ભેદજ્ઞાનની ધારા રહે છે. ભેદજ્ઞાની ધારા રહે છે. જ્ઞાનીને ભેદજ્ઞાનની ધારા, (શ્રોતા : વેદન એવું નહીં) નિર્વિકલ્પનો આનંદ એ તો જુદો છે. સવિકલ્પતાની સમાધિ રહે છે.

શ્રોતા : નિર્વિકલ્પદશામાં સ્વરૂપની (દશા) સમજાવો. નિર્વિકલ્પદશામાં જે ભજે છે ઈ જ છે. જીવરૂપે જીવ સ્વરૂપ પાછો જે પોતાના ત્રિકાળી જ્ઞાયક સ્વભાવ જે દૃષ્ટિમાં લીધું, માત્ર જે જ્ઞાયકસ્વભાવ કીધો દેખાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તે વચનાતીત છે. દ્રવ્યદૃષ્ટિમાં તો એને સવિકલ્પદશામાંય રહે છે. દ્રવ્યદૃષ્ટિ ભેદજ્ઞાનની ધારા, સ્વપરપ્રકાશકજ્ઞાન, જ્ઞાતાની મુખ્યતા એ તો એને સવિકલ્પદશામાંય રહે છે. એ સમાધિ, ... નિર્વિકલ્પદશામાં તો વિકલ્પ તૂટી જાય છે. એ જગતથી જુદો જગતથી ન્યારો અનુપમ તત્ત્વ છે, એ દશા જ કોઈ અપૂર્વ છે, વચનાતીત આનંદ.....

શ્રોતા : અવાજ આવે એના ખ્યાલમાં..... કોઈ છે જ નહીં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અવાજ ક્યાં છે? ચૈતન્ય તત્ત્વ છે. એ તો પોતે જ છે અવાજ ક્યાં છે? ક્યાંથી એ વિકલ્પાતીત છે.

શ્રોતા : શુદ્ધ પરિણતિ એટલે ભેદજ્ઞાનની ધારા એમ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદજ્ઞાનની ધારા રહે છે. નિરંતર... જાગતા, સૂતા, સ્વપ્નમાં, ક્ષણે ક્ષણે .. સમાધિ વેદાય છે. જગતથી જુદો ન્યારો અનુપમ અનુપમ તત્ત્વ છે. વચનાતીત છે. વિકલ્પાતીત છે. આનંદથી ભરેલો છે.

પણ એને કેવી રીતે પરિણમવું એ કાંઈ પુદ્ગલના રાગથી જીવ પોતે એમાં નાખતો નથી કાંઈ ભેળવતો નથી, સ્વયં સ્વયં... એ સ્વયં પરિણમે છે. જીવ પોતે એમાં ઈ રીતે કર્તા નથી અને પોતે જે અશુદ્ધ પર્યાય છે, એને પણ નિમિત્ત કર્તા કહેવામાં આવે છે. પણ જો કોઈ નિમિત્ત ન હોય એની મેળાએ કર્મ થાય. ઈ વાત એક એકદમ નિશ્ચયની વાત લઈએ તો કર્મ કર્મ ને કરે, પણ એમાં નિમિત્ત છે અશુદ્ધપર્યાય. અશુદ્ધ પર્યાય નિમિત્ત નહીં હોય તો તો અવ્યવસ્થા થઈ જાય. પુદ્ગલ ગમે તેમ બંધાય. પોતાના ભાવનો નિમિત્ત બને છે. પોતે એવા અશુભભાવ કે શુભભાવ એવી જાતના કર્યા હોય એમાં રસથી એવી જાતના પોતાના ભાવનો વ્યવહાર કરે છે એવી જાતના પુદ્ગલમાં એવા કર્મ બંધાય છે, પણ જીવ એના સ્થિતિરસ ફેરવવા જાતો નથી. એના સ્થિતિરસ એની મેળાએ થાય છે. પોતે એને બાંધવા જાતો નથી, પોતે પોતાના ભાવ કરે છે. કે પોતે એ જાતના પોતે અશુદ્ધપર્યાયો પોતાના થાય છે. દ્રવ્ય તો એનો અનાદિ અનંત એમાં અશુદ્ધતા થાતી નથી. ગુણો અનાદિ અનંત છે, એમાં અશુદ્ધતા થાતી નથી, પણ એના વર્તમાન ગુણોને કર્તા કીધો એ ઉપચારમાત્રથી વ્યવહારમાત્રથી કહેવામાં આવે છે. બાકી એને જે વર્તમાન પર્યાય છે, એ પર્યાય જ છે, એ કર્મનો કર્તા બને છે ઉપચારથી.

દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. એવી રીતે પરિણામ વિના લોહચુંબક હોય ને થઈ જાય તો લોહચુંબક એને કહેતું નથી. તું અહીં એને લાવવા જાતું નથી. એ સ્વયં પરિણામે છે. એમ અશુભભાવ થાય પુદ્ગલ એમાં એકક્ષેત્ર અવગાહે આવી જાય ને બંધ બંધાય તો જીવની પર્યાય એને લેવા જાતું નથી. એને પરિણામ પરિણમવાતું નથી, પણ સ્વયં પરિણમી જાય છે. એવો નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ છે. પણ એ (પર)દ્રવ્ય ઉપરથી દૃષ્ટિ ઉઠાવીને દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરવી કેમ હું તો જ્ઞાયક છું, હું તો ચેતન છું હું અનંતગુણથી ભરેલો આત્મા છું. આ અશુદ્ધ પર્યાયો થાય પણ મારો સ્વભાવ નથી. એ મારામાં થાય, મારા પુરુષાર્થની નબળાઈથી પણ એ મારો સ્વભાવ નથી. એ દૃષ્ટિ ઉઠાડીને પોતા તરફ દૃષ્ટિ કરવાની છે.

કર્મ જે રીતે બંધાય રહ્યું છે, પહેલાં એનું જ્ઞાન કરવું બરાબર પણ એના ઉપર દૃષ્ટિ કે કર્મ કોને બાંધ્યું કે કર્મ સ્વયં પરિણમે છે. તે શું કર્યું. એનામાં પરિણમવાનો સ્વભાવ હોય છે. સ્થિતિ, રસરૂપે પરિણમવાનો જ સ્વભાવ હતો માટે એ પરિણમે છે. પણ એ જીવે કર્મ કર્યું, જેવા કર્મ બાંધ્યા હોય એવા ઉદય આવે છે, એ પ્રમાણે જ્ઞાતા-અજ્ઞાતા એવા ઘાતિ(કર્મમાં) ઉદય આવે છે. પણ જે ઉદય વખતે જો એમાં રાગ-દ્વેષ કરે તો એને નવાકર્મ બંધાય છે. અને જો રાગ-દ્વેષ ન કરે તો હું જ્ઞાયક છું તો એ છૂટી જાય છે અનાદિથી નવા નવા કર્મબંધ કરે છે, એ પોતે એમાં જોડાય છે. જોડાય નહીં ને હું તો જ્ઞાતા છું, એમ જ્ઞાતાધારા પ્રગટ જે કરે અને વિભાવ તરફથી ભેદજ્ઞાન કરે એ શુભભાવ કે અશુભભાવ તે મારો સ્વભાવ નથી એમ ભેદજ્ઞાનની ધારા ક્ષણે, ક્ષણે પ્રગટ કરે છે એવી જ્ઞાતાધારા પ્રગટ કરે અને સ્વાનુભૂતિથી પ્રગટ કરે તો એના કર્મ છૂટી જાય છે નહીંતર અનાદિથી કર્મ બંધાય છે.

પોતે બાંધવા જાતો નથી, સ્વયં બંધાય છે. એના કર્તા, કર્મ, ક્રિયા બધો સ્વયં છે કર્મ. પોતાના કર્તા, ક્રિયા, કર્મ સ્વભાવ કર્તા ક્રિયા કર્મ પોતાના સ્વતંત્ર છે અને વિભાવના કર્તા, ક્રિયા ને કર્મ વિભાવને પોતે વ્યવહારથી કરે છે, એમ કહેવાય. કારણ કે વ્યવહારથી પણ ન કરતો હોય તો તો સંસાર કોનો? તો તો પછી સંસાર પોતે અલગ રહી ગયો, શુદ્ધ રહી ગયો અને પોતાને કાંઈ નહીં લાગે-વળગે, તો પછી એ પુરુષાર્થ જ્ઞાનો? માટે અશુદ્ધ પર્યાયમાં પોતે પરિણમન છે, એને લઈને કર્મ બંધાય છે, એવો સંબંધ છે.

શ્રોતા : વિકલ્પ કેમ કરે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે સ્વયં પર્યાયરૂપ હોય, ત્યારે વિકલ્પ કરે છે. અનાદિકાળનો અભ્યાસ છે, ભ્રાંતિ છે. શરીર તરફનું એકત્વ છે. ક્ષણે ક્ષણે શરીર તે

હું અને હું તે શરીર, વિભાવ તે હું અને હું તે વિભાવ, એવી એકત્વબુદ્ધિ થઈ રહી છે. એકત્વબુદ્ધિ તૂટે અને સ્વભાવની મહિમા આવે, સ્વભાવની એટલી લગની, એટલી અંદરથી તાલાવેલી જાગે તો હું જ્ઞાયક છું, સ્વભાવ, વિભાવના રસ છૂટી જાય. વિભાવના રસ નીતરી જાય છે. તો પછી અમુક વિભાવ ઊભો રહે અસ્થિરતાનો એના રસ બધાય ઉતરી જાય છે, ઢીલા થઈ જાય છે, ત્યારે એને પોતે પોતાના સ્વભાવની મહિમા, સ્વભાવનો પ્રેમ એકદમ એના વિના પોતાને કાંઈ રુચે નહીં એટલી તૈયારી હોય ત્યારે સ્વાનુભૂતિ થાય.

જ્ઞાયક ઉપર દૃષ્ટિ કરે એ સ્વભાવનો, વિભાવનો રસ ઉતર્યા વગર જ્ઞાયક તરફ દૃષ્ટિ થાતી નથી. જ્ઞાયક તરફ દૃષ્ટિ ક્યારે થાય, કે વિભાવનો રસ ઉતરે કે મારે કાંઈ જોઈતું નથી. બહાર તરફની બાહ્યદૃષ્ટિની, જે જાય છે, એ બધામાં રસ ઉતરી જાય છે. તો એને સ્વભાવની દૃષ્ટિ થાય છે અને સ્વભાવની મહિમા આવે તો વિભાવનો રસ ઉતરે છે. અને સ્વભાવની લગની લાગે તો એનો રસ ઉતરે છે અને આ બાજુથી એમ કહેવાય વિભાવનો રસ ઉતરે તો સ્વભાવ તરફ દૃષ્ટિ જાય. બેય એક સરખું છે.

શ્રોતા : તો શરૂઆત તો વિકલ્પથી થાય, કે હું શુદ્ધ છું....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું શુદ્ધ છું, તેમ વિકલ્પથી થયા કરે પણ વિકલ્પની પાછળ નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ છે, એનું ધ્યેય હોવું જોઈએ. વિકલ્પ માત્રથી નથી થાતું. વિકલ્પ વચમાં આવે પણ વિકલ્પથી થાતું નથી. હું તો નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ છું, એવું ધ્યેય હોવું જોઈએ એને. ભલે હું જ્ઞાયક છું એ બધામાં સાથે સાથે વિકલ્પ છે, પણ વિકલ્પ તે હું નથી. નિર્વિકલ્પ... જ્ઞાયક છું. નિર્વિકલ્પતાથી ભરેલો, આનંદથી ભરેલો, ગુણોથી ભરેલો આત્મા છું. એવું ધ્યેય હોવું જોઈએ. એમાં વિકલ્પમાત્ર કરવાથી મેં કરી લીધું એવું દૃષ્ટિમાં ન હોવું જોઈએ. કરવાનું જે એની ઊંડે પહોંચવાનું બાકી છે, એમ હોવું જોઈએ.

શ્રોતા : પૂજા પાઠ કરે તો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રસ ઓછો થાય, પૂજા-પાઠથી રસ ઓછો થાય. અંતરમાં ભગવાનની એકલી જિનેન્દ્રની મહિમા આવે કે જિનેન્દ્ર ભગવાને શું પ્રગટ કર્યું? (કે) વીતરાગતા. એવી વીતરાગતા મારામાં પણ છે. એવી વીતરાગતાનો રસ લાગે તો સંસારનો રસ ઓછો થાય. માત્ર પૂજા-પાઠ તો ઘણા રુઢિગતે પણ કરી રહ્યા છે. વાડામાં તમે જુઓ તો રુઢિગતે પૂજા પાઠ કરે છે. પૂજા ને ઘણું કરી લીધું. પૂજા-પાઠથી રસ ઓછો ન થાય પણ, પોતે વીતરાગતાની મહિમા આવે તો રસ ઓછો થાય. આ ભગવાન નિષ્ક્રિય, અક્રિય પોતામાં ઠરી ગયા છે. એ જ ખરું કરવાનું. આ પ્રભુ તમે આવી રીતે મને પણ એ હોય એમ કરીને જે પૂજા થાય, તો એનો રસ ઓછો થાય.

મારે કાંઈ નથી જોઈતું. બસ હું આપની સમીપે બેસી રહેવું ને આપની પૂજા કરું એ બસ આપનું ગુણગાન કરું, મહિમા કરું એવી ભાવના મારે આત્મા જોઈએ છે, તો રસ ઓછો થાય છે. પૂજા, પાઠથી રસ ઓછો થાતો નથી. પોતાની ભાવના વીતરાગતા તરફ છે, એટલે રસ ઓછો થાય છે, એમાં પૂજા, પાઠ પછી આવે બધું.

અશુભ પરિણામથી બચવા માટે પૂજાપાઠ વચ્ચે આવે છે. ઇન્દ્રો પણ ભગવાનની પૂજા કરે છે. એવી પૂજા કરતાં એટલી મહિમા આવે જોનારને આમ છક થઈ જાય, એવી જાતની. એટલી અંતરમાંથી મહિમા આવે. ભાવ પર આધાર છે ક્રિયા પર આધાર નથી. ઘણા વાડામાં જો ને પૂજા કરે ચોખ્ખા મનથી, થોડા ભક્તિમર સ્તોત્ર બોલી લે, એ કરી લે માત્ર રુઢિગતે છે, ભાવ ભરેલો છે. તો રસ ઓછો થાય છે..... જિનપ્રતિમા જિનસારખી જિનપ્રતિમા ભગવાનની જિનેન્દ્ર ભગવાન હું તમને જોઈને સાક્ષાત્ જિનેન્દ્ર દેખું છું સમોસરણમાં જેવા ભગવાન બેઠા હોય એવા ભગવાન અને એવો જ મારો આત્મા છે, એ જુદી જ ભાવના આવે છે

શ્રોતા : આ મૂર્તિની મહિમા જણાય આમ, મૂર્તિ પડી હોય એની સ્તુતિ કરીએ પ્રતિષ્ઠા પછી પૂજન કરીએ અને આમ જ મૂર્તિ પડી હોય એના દર્શન કરીએ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિધિવત સ્થાપના કરી ને ભગવાનની જેવા ભગવાનને પંચકલ્યાણક જે ભગવાન જન્મ્યા. ભગવાનના ગર્ભકલ્યાણક થાય, જન્મકલ્યાણક, દીક્ષા, કેવળ ને મોક્ષ એવા પાંચ કલ્યાણક સાક્ષાત્ ભગવાનના થાય છે એવી જાતની પ્રતિમા ઉપર એવી વિધિ કરવામાં આવે છે. ગર્ભકલ્યાણક, જન્મકલ્યાણક, દીક્ષા કલ્યાણક એવું પ્રતિમા ઉપર એવા વિધિપૂર્વક ભગવાનની સ્થાપના કરી. હવે ભગવાન હું તમારામાં સાક્ષાત્ ભગવાન જ દેખું છું. એ બધું વિધિપૂર્વક સ્થાપે. શાસ્ત્રમાં આવે ભગવાનને વિધિપૂર્વક સ્થાપીને દેવપૂજા ને પછી કાર્ય થાય. (તોય માતાજી!) એ વિધિ નથી શાસ્ત્રમાં. પછી પોતાના ભાવનો આરોપ ક્યાંય ન હોય અને એક પ્રતિમા આકાર દેખીને પોતે ભાવથી સ્થાપના કરી લે તોય પૂજનિક છે. બાકી તો સ્થાપના કરીને વિધિ ભગવાન પૂજન કરવું, સ્થાપના કરીને પછી.

શ્રોતા : પણ એમાં કોઈ દોષ નથી ને? પ્રતિષ્ઠિત પ્રતિમા ન હોય તો પૂજા કરીએ એમાં કોઈ દોષ છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિધિનો દોષ છે. વિધિ વગરનું છે પોતાના ભાવથી પોતે કરી કરવું કે ન કરવું એ માર્ગ ન સ્થાપાય એવો માર્ગ નથી, કે વિધિ કર્યા વગરની પૂજા કરીએ તો સાચું નથી. છતાં પોતાનો ભાવનો આરોપ થઈ જાય તો કોઈ એને રોકી શકતું નથી. (ત્યાં ન હોય ભગવાન) પોતાના ભાવનો આરોપ કરતો હોય એ જુદી વાત

છે બાકી સ્થાપિત ન કહેવાય. એવો માર્ગ એ નથી. ભગવાનનો આકાર દેખીને આ ભગવાન છે, એમ થઈ જાય ફોટો ભગવાનનો દેખીને આ ભગવાન છે, પોતાના ભાવનો આરોપ છે. પછી એમાં વિધિ કરીએ, કે ન કરીએ એ માર્ગ નથી. તો તો એવો માર્ગ જ થઈ જાય. એક પ્રતિમાજીને પધરાવીને ગમે ત્યાં પૂજા કરે એ ગમે ત્યાં પધરાવ્યા હોય, કોઈ એને સ્થાન દો એનું કોઈ નિર્મળ જગ્યા દો, એવી જગ્યામાં પધરામણી હોય. એમાં પ્રતિષ્ઠા કરવાની હોય છે ત્યારે જ એ પૂજ્ય છે.

શ્રોતા : અમારે ત્યાં નહીં ને એટલે ફોટા રાખીએ મૂર્તિ માની લઈએ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સૌના ભાવ બાકી માર્ગ એવો નથી.

શ્રોતા : પૂજ્યતા ભાવની છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાનો ભાવ સૌના ભાવ..

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૩૬

શ્રોતા : સ્વાધ્યાય વધારે કરવો જોઈએ કે મંથન વધારે કરવું જોઈએ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વાધ્યાય અને મંથન બેય એક જ છે.

શ્રોતા : નહીં મંથન જે ઘોલન અંદર..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચિંતવન!

શ્રોતા : ચિંતવન....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચિંતવન જેમાં રસ પડે ત્યારે એ કરવું. જે શાસ્ત્ર વગર બહુ ચિંતવનમાં ઉપયોગ ટકે નહીં તો શાસ્ત્ર વાંચવું અને પછી એને સમજવા માટે ચિંતવન કરવું. એમાં ગમે એ કરે ચિંતવન કરે કે શાસ્ત્ર વાંચે. શાસ્ત્ર સમજવાપૂર્વક વાંચવું જોઈએ તો એમાં ચિંતવન ભેગું આવી જાય છે. ચિંતવન એકલું એકલું ચાલે નહીં, દિવસ ને રાત શાસ્ત્ર ને સાથે રાખવું. શાસ્ત્ર સાથે રાખે, તો ચિંતવન વધારેને વધારે થાય છે. આ તો ગમે તે કરે બેમાંથી જ્યાં રસ ટકે ત્યાં પોતાની પરિણતિ ટકે એ કરવું. આત્માની સ્વાનુભૂતિ કરવા એકદમ ધ્યાન કરવાથી એમ સ્વાનુભૂતિ થતી નથી.

પહેલાં એનું જ્ઞાન કરે, પછી સાચું ધ્યાન થાય. પોતે પહેલા જ્ઞાયક કેમ ઓળખાય? આત્મા કેમ ઓળખાય? તો જ્ઞાયકતા ઓળખાય, એની જ્ઞાતાધારા ચાલુ થાય, એ ક્ષણે ક્ષણે હું જુદો છું.. જુદો છું એવી જ્ઞાયક પર દૃષ્ટિ જો જામી જાય તો સ્વાનુભૂતિ થાય છે. દૃષ્ટિ જામ્યા વગર સ્વાનુભૂતિ કોને આધારે થાય? એ દૃષ્ટિ ફેરવવા, જ્ઞાયકમાં થંભાવવી જોઈએ. હું આ ચૈતન્ય છું, હું જાણનારો છું, આ મારામાં જ હું જ્ઞાયક, એ જાણનારું તત્ત્વ જ હું છું. આ જગતના બધા એ તત્ત્વ, એમાં એક શાશ્વત તત્ત્વ શુદ્ધાત્મ તત્ત્વ મારામાં કોઈ કલંક નથી કોઈ ભેદ નથી એવો હું શુદ્ધાત્મા છું. અનંતકાળ ગયો તોય હું સ્ફટિક રત્ન જેવો નિર્મળ જ છું. એવી દૃષ્ટિ પોતાના તત્ત્વજ્ઞાનને ઓળખીને એમાં જામી જાય એમાં વસ્તુ જામે, તો એમાં નિર્વિકલ્પતા પ્રગટ થાય.

સ્ફટિકમાં જેમ લીલા-પીળા જે બધા દેખાય રંગો એ ઉપર રાખે એમ મારામાં જે આ બધા વિભાવો છે મારા મૂળ સ્વભાવના નથી, પણ નિમિત્ત છે, અને હું એમાં જોડાઉં છું જાત-જાતના રંગો છે, એ વિભાવના દેખાય છે, એ મારું મૂળ તત્ત્વ નથી. હું તો સ્ફટિક જેવો નિર્મળ છું. પાણીમાં જેમ મલિનતા હોય છે, એ મલિનતા નિર્મળી ઔષધિથી દૂર થાય છે, એમ રાગરૂપી (મલિનતા) સમ્યક્ ઔષધિથી મલિનતા દૂર થાય છે. તું નિર્મળતાથી ભરેલો સ્ફટિક રત્ન છે. આ તો દૃષ્ટાંત હતું. એમ પોતાને જુદો પાડવાનો પ્રયત્ન કરે. એને માટે ચિંતવન કરે, શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય કરે, એમાં એ શુભભાવના અનેક જાતની આવે છે. ક્યાંય જ્યાં ટકી શકે નહીં. પણ જાણવાનું તો શાસ્ત્રને ચિંતવનમાં હોય છે. ઓલી મહિમા પોતાને આવે છે અંતરંગ એટલે એમાં પણ રોકાય છે કારણ કે ઝાઝીવાર ચિંતવન કે શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય ચાલે નહીં તો જિનેન્દ્ર મહિમામાં પણ રોકાય છે. પણ મહિમાની સાથે સાચું જ્ઞાન હોવું જોઈએ. જ્ઞાનપૂર્વક મહિમા હોવી જોઈએ.

શ્રોતા : એટલે સાચું જ્ઞાન, સાચા સંસ્કારથી સમજાણ સાચું જ્ઞાન તો સમ્યગ્દર્શન પછી જ હોય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો સમ્યગ્દર્શન પછી જ હોય છે. એ વખતે કાંઈ સમજી જ નહોતી, કે ગુરુદેવનો આ દિવસ છે. (અષાઢ વદ ૧૦ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની મહાવિદેહથી ભરતક્ષેત્રમાં મંગળ પધરામણીનો દિવસ) હું તો અદ્ધરથી જ્ઞાયકનું પછી મેં કીધું કાંઈ બોલો પછી કારણ કે એ યાદ પહેલાં આવ્યું હતું પછી તો કાંઈ ખ્યાલ નહોતું, દશમ...દશમ બોલે પણ ઝીણું ઝીણું બોલે નબળાઈ રહી, આમ મારાથી સમજાતું નહોતું પહેલું દશમ, ગુરુદેવ કેટલું બધાને પ્રસાદી આપતા. તે દિવસ ઈ દિવસ પણ એવી રીતે ગુરુદેવ ઈ મંગલકારી પગલા કરતાં ભાવનામાં આવતા હતા તે દિવસ.

શ્રોતા : મારો તો સ્વાધ્યાયમંદિરમાં હોલમાં આવીને

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ વખતે તો એમને તબિયત એવી સ્વાધ્યાયમંદિરમાં હોલમાં આવીને બેસીને બધાને પ્રસાદી આપતા હતાં તે દિવસે દશમ હતી ત્યારે તો તે દિવસ હું સમજી નહોતી એટલે કાંચ વિસ્તાર ન કર્યો જ્ઞાયકના શબ્દ કહી દીધા મને કંઈ ખ્યાલ જ નહીં. ગુરુદેવનું દ્રવ્ય જ મંગળ છે, એમના ભાવ મંગળ બધું મંગળ જ છે. એ પોતે તીર્થંકરનું દ્રવ્ય, એ તો જ્યાં જાય કલ્યાણક હોય જ્યારે તીર્થંકર થાશે, ત્યારે કલ્યાણક જન્મ, એમાં તો ગર્ભકલ્યાણ, જન્મકલ્યાણ, દીક્ષાકલ્યાણક, કેવળકલ્યાણક, મોક્ષકલ્યાણક થાવાનાં છે, એ તો એમનું દ્રવ્ય જ જુદું હતું. અને અત્યારે આ પ્રસંગે ગુરુદેવની હાજરી નહોતી, તો મહા ખેદ થાય, દરેકને યાદ આવે. એવા, આહારદાનના પ્રસંગો હોય એ બધા ગુરુદેવે તો ગુરુદેવના પ્રતાપે બધાને કેટલા લાભ થાય છે. આહારદાનના પ્રસંગો કેટલા? કેટલા ગુરુદેવની વાણી કેટલી મળી!

શ્રોતા : મહિમા

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો મંગળની મૂર્તિ જ હતા, એ જ્યાં હોય ન્યાં મંગળ..મંગળ થઈ જાય. આ સોનગઢમાં સ્થાન આખું મંગળરૂપ છે. એમના વાક્યો ઉંડા એમની સાત્તિશય વાણી મંગળ એમની અંતરની પરિણતિ મંગળ, બધું મંગળરૂપ છે. એ બોલે છે ત્યાં ગુરુદેવ ત્યાં એમને આત્માનો માર્ગ બતાવ્યો એવી તો એમની વાણી હતી તો વાણી હતી આત્માને સાક્ષાત્ત્વ સ્વરૂપ દર્શાવતા એવો અનુપમ આત્મા, અદ્ભુત આત્મા એને બતાવનારા એ એક ગુરુદેવ એને લઈને જ બધાને જે છે, એ એમનો આશ્રય બધો પ્રગટ કેવી રીતે થાય? એમનો પરમ પરમ ઉપકાર છે. (એના) દાસ છીએ ગુરુદેવના. ચારે બાજુથી બધા શાસ્ત્રોના રહસ્યો ખોલીને પોતે સૂક્ષ્મ કરીને બધાને આપ્યો ને સમજાવ્યો. એવા આ ગુરુદેવ આ પંચમકાળમાં મળ્યા એ ભાગ્યની વાત છે.

શું થાય અત્યારે આવો પ્રસંગ પણ બની આવે છે. શું થાય? કોઈ કુદરત આગળ કાંઈ ઉપાય નહીં આત્મા શાશ્વતો છે, પણ આ શરીરના ફેરફારો આ જગતમાં આમને આમ ચાલ્યા જ કરે છે. શરીર બદલાઈ ગયું ગુરુદેવનું, બાકી આત્મા તો શાશ્વતો છે. મંગળતાથી ભરેલું એમનું તીર્થંકરનું દ્રવ્ય, આત્મા મંગળ, એ જ્ઞાયકની ધારા જે પ્રગટ કરતા હતા જ્ઞાયકનું વર્ણન મંગળતાથી, બધું મંગળરૂપ જ લાગે. બોલે એવું કે અંદર આત્મા કેવો હશે બધાને જોવાની અંતરમાં તાલાવેલી થાય, કે આ આત્મા કેવો હશે? ગુરુદેવે આવો બતાવ્યો હશે?

બધાથી જુદો, શરીરથી જુદો, વિભાવથી ક્ષણિક પર્યાયથી જુદો, આ બધો ક્ષણિક પર્યાયો જેટલો નથી. અંતરમાં શાશ્વત અગાધ ગંભીર, અગાધ ગંભીરતાથી ભરેલો આત્મા કેવો હશે? ગુરુદેવ આટલી મહિમા કરતા થાકતા નહોતા આત્માની, આત્મા

કેવો છે? એ ગુરુદેવની વાણી એવી ને અંદરની પરિણતિ એવી. અંતરની પરિણતિમાંથી મૂળ હવે એના સ્મરણો કરવાના રહ્યા છે. મારું શરીર કાંઈ કામ કરતું નથી. ઓલી વખતે આવ્યા એના કરતાં પણ શરીર તો નબળું પડ્યું છે. એમ કાંઈક કાંઈક... ઓલી વખતે જે મહેમાનો આવ્યો હતા, સિદ્ધચક્ર મંડળ વખતે એના કરતાં શરીર નબળું થઈ ગયું છે. ...

શ્રોતા : માતાજી નવે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવના દાસ છીએ, એમના પરમ પરમ ઉપકાર છે, આ આત્માને જાગૃતિ થઈ એમના દાસ છીએ

કુદરતના કોઈ પરિણમન આગળ કોઈનો ઉપાય નથી. કુદરતમાં એવી વ્યવસ્થા છે, કે આત્મા શાશ્વતો છે. શરીરના ફેરફારો થાય છે. કુદરતની વ્યવસ્થા આગળ કોઈનો ઉપાય નથી. માટે શાંતિ સિવાય કોઈ ઉપાય નથી. ન્યાં આગળ તો આવે આવા ગુરુદેવ કેમ ભુલાય? અને દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર ત્રણ હૃદયમાં હોય હંમેશા, તોપણ પોતે પોતાની પરિણતિને પ્રગટ કરી શકે છે. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર એને હૃદયમાં રાખવા જોઈએ. પરિણતિને પ્રગટાવી શકે છે. શાંતિ સિવાય કોઈ ઉપાય નથી.

આત્મા આખો આનંદનો સાગર છે, એને ગ્રહણ કરવાથી આનંદનો સાગર પ્રગટે છે. કાંઈ એને ગ્રહણ કરવા માટે અભ્યાસ નિરંતર અભ્યાસ જોઈએ. ક્ષણે ક્ષણે અભ્યાસ કરે તો અંતરમાંથી આનંદનો સાગર પ્રગટે, કાંઈ દૂર નથી. ક્યાંય ગોતવા જવું પડે એવો નથી. પોતાની પાસે જ છે. બધા ઉપરથી દૃષ્ટિ પાછી ખેંચે અને પોતામાં દૃષ્ટિ રહે આ બાહ્યદૃષ્ટિ ઉઠાવી લે, તો વિભાવ ઉપરથી સ્થૂળ પદાર્થો ઉપરથી, બધા ક્ષણિકભાવો ઉપરથી પદાર્થ ઉપર દૃષ્ટિ દ્વારા અંતરમાં આનંદનો સાગર આખો છે. જે સાગરની અંદર અનંતા ગુણો, અનંત ગુણરત્નાકર ભર્યો છે. એમાં જાય તો આનંદનો સાગર પ્રગટે ઈ કરવાનું છે. પોતાના પુરુષાર્થની ખામીને લઈને પોતે અટકે છે. માટે એનો અભ્યાસ નિરંતર....નિરંતર દેવ, ગુરુશાસ્ત્રને હૃદયમાં રાખે. નિરંતર એનો જ અભ્યાસ એક જીવનમાં બીજું કાંઈ ન હોય એવી ભાવના રાખે. એક જ્ઞાયકનો અભ્યાસ અને સાચા દેવગુરુશાસ્ત્રને હૃદયમાં રાખે એટલે જીવનમાં સાચા..... એને બધું આવી ગયું, ગુરુદેવે બધાને જાગૃત કરી ગયા.

શ્રોતા : ગુરુદેવ માટે એવી ભાવના હતી કે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જાગૃત ભાવના હતી, બધાને ભાવના હતી તમારી પૂરી થઈ.

શ્રોતા : કંઈ પુણ્યના જોર એટલો વધારે....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધી પ્રભાવના પ્રભાવના, કાંઈ કોઈને એટલું વાણી વરસાવે એમની વાણીનો યોગ એવો હતો બધાને આત્મા અંદરથી પ્રગટ થઈ જાય શુદ્ધાત્મા.... જ્ઞાયક આત્મા.... એના તરફ દૃષ્ટિ સહેજે થઈ જાય, એવી એમની વાણી ઈ જ કરવાનું છે. ભેદજ્ઞાન થઈ જાય અને આત્મા અંદરથી, ચૈતન્યતત્ત્વ જુદું પડી જાય એની જ્ઞાયક ઉપર દૃષ્ટિ થઈ જાય, એવી એમની વાણી હતી. એ જ કરવા જેવું છે. ઈ જ કરવા જેવું છે. એક આત્મા સિવાય બીજું કાંઈ કરવા જેવું નથી. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રને હૃદયમાં રાખી એક આત્મા સિવાય કાંઈ કરવાનું નથી. જ્ઞાયક, શુદ્ધાત્મામાં બધાથી જુદો, ક્ષણિક વિભાવો છે, ક્ષણિક પર્યાયો જેટલો હું નથી. કે શાશ્વતો આત્મા, અનંત મહિમાથી ભરપૂર, અનંતગુણોથી ભરપૂર એવો આત્મા છે. એને ગ્રહણ કરવા જેવો છે. એને બતાવનારા ગુરુદેવ હતા.

જે આત્મા પરમાત્મા થયો અનાદિનો તો એકત્વબુદ્ધિવાળો, આવો જીવ રાગવાળો દ્વેષવાળો, એવું બધું જીવનું કલ્પના કર કે હું જુદો જ આત્મા પરમાત્મા છું, એવા આત્માને બધાથી જુદો ચૈતન્ય પોતાના અસ્તિત્વ, પોતે શુદ્ધાત્મારૂપે જે શુદ્ધ છે એવા પરમાર્થ સ્વરૂપને અનુભવું છું. ઓલું તો અશુદ્ધતા ને એકત્વબુદ્ધિ કરે હું અશુદ્ધ છું, આવો છું આવો છું એવો અનુભવ કરે તેના બદલે હું એક પરમાત્મસ્વરૂપ આત્માને અનુભવું છું. એ જુદો જ આત્માને અનુભવે છે. ઉત્પાદ, વ્યય જે બહારમાં અશુદ્ધિવાળા દેખાય છે એવા ઉત્પાદ-વ્યય અંદર શુદ્ધ પરિણતિ પરિણમેલા ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવરૂપે પરિણમેલો આત્મા એક પરમાત્મસ્વરૂપ એને અનુભવું છું. વધારે પડતો આકુળતા તો ન થાય, તો ઠીક બાકી ભાવના તો થાય, ભાવનાને લઈને ફેર તો થાય, કેટલો મુશ્કેલ છે.

શ્રીમદ્ માં ઓલામાં વાચવામાં આવે છે, એને કોઈ કોઈવાર ઓલા સાધુઓ મળે છે. તો એ બધા એટલા ખુશી થઈ જાય. શ્રીમદ્ અમને અહીં મળ્યા, શ્રીમદ્ અમને અહીં મળ્યા, આ ગામમાં મળ્યા, આ ગામમાં મળ્યા. એને એક મહીનાને પરિચય એમ આમ થયું તેમ થયું એમ લાખ્યા કરે. મહિના સુધી શ્રીમદ્ આ ગામમાં ગયા હતા ક્યાં ગામમાં ગયા હતા ત્યાં અહીંયા ગયા હતા. કેટલાક સાધુઓ એમની પાછળ થયા. કોઈ ગૃહસ્થ અંબાલાલભાઈ, સૌભાગ્યભાઈ એ બધા ફરતા હતા, અહીં લાભ મળ્યો, અહીં લાભ મળ્યો એવું લખે છે. એક ગુરુદેવનું તો અહીં વર્ષો સુધી સાનિધ્ય હતું વર્ષો સુધી વાણી મળી સુલભ કાળ આવ્યો હોય એવી જાતની (શ્રીમદ્ સંબંધી) ક્ષણિક બહારની શક્તિઓથી આમાં મીઠું નાખ્યું નથી આવેથી એ કંઈ જાતની આ બધી વાનગીઓ છે ,,,,,,, સુગમરૂપે કહી દીધું એને એટલી બધી સૂઘવાની નાકની બધું જોવાની, બધી

એટલી બધી, એવો ક્ષયોપશમ, બીજાને એમ થાય, કે આ કોઈક જાતનું જ્ઞાન છે અંદર એવું કહેતા. એમ પુસ્તકો ઉપર આમ હાથ ફેરવે એમના ઓલા આકાર ઉપરથી આંખ્યું મીંચીને કહી દેતા, ઓલા એના પુસ્તકના નામ બોલે પણ એને એકવાર આ હાથ ફેરવ્યો, બીજાવારે આખું એ પુસ્તક આવે એનું એ આંખ મીંચીને કહી દે. એટલી એની હાથ ફેરવીને નક્કી કરવાનું એવું બધું આવે છે. અંતરનું જુદી જાતનું લઈને આવેલા. ક્ષયોપશમજ્ઞાનનો એટલો મેળ થઈ ગયો અને માણસો એના પરીચયમાં આવ્યા.

એ પછી નાની ઉંમરમાં કરતા હતા પછી નહોતા કરતા. પછી અવધાનો કરતા હતા એ નાની ઉંમરમાં પછી તો છોડી દીધું તમે જડભરત જેવા થઈને રહેજો એવું લલ્લુજીને એવી ભલામણ કરી. અમારો કોઈને ઉપદેશ દેવા જાશો નહીં. તમારી સામે બધા આવશે. અને જડભરતને અમે કાંઈ જાણતા નથી એવી રીતે રહેજો. (શ્રીમદ્ સંબંધી)

પોતાની દૃષ્ટિમાંથી અને પછી જે પર્યાયો પ્રગટ થાય એ સામાન્ય જ્ઞાનમાં આવે. જે જ્ઞાનની પર્યાય એવી રીતે પ્રગટ થાય. સામાન્યજ્ઞાનમાં આવે અને વિશેષજ્ઞાન જે ભેદ ઉપર દૃષ્ટિ રહેતી હતી વિશેષમાં એનો તિરોભાવ એમ.

શ્રોતા : પર્યાયના ભેદરૂપ લક્ષ, પર્યાય અનેકાકારથી, જ્ઞાનને જોયાકાર પરિણમે એનો તિરોભાવ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને તિરોભાવ, અનેકાકારરૂપે એમ કે જાણે આમ, અનેકાકારમાં જાણે અનેકાકાર જ હું એવી એને ભ્રાંતિ થાય છે, આ અનેકાકાર છે. અનેકાકાર વાસ્તવિકરૂપે, જે સામાન્ય ઉપર દૃષ્ટિ મૂકીને જે સામાન્યજ્ઞાનનો આવિર્ભાવ થાય સામાન્યને મુખ્ય કરી નાખે. પછી વિશેષ પર્યાયો છે, એને જાણે છે, પણ એ તિરોભાવ ઓલું તો મુખ્યરૂપે વિશેષે જ થઈ ગયું, એવી ભ્રાંતિ થાય જાણે હું ભેદ-ભેદરૂપે થઈ ગયો એવી એને ભ્રાંતિ થાય છે. એ હું પોતે વિશેષરૂપ થાતો નથી. પોતે તો અખંડ એક મૂળ અસલી સ્વરૂપ તો સામાન્ય છે. એ સામાન્ય ઉપર દૃષ્ટિ મૂકી એ રીતે જ્ઞાનની પરિણતિ પ્રગટ થાય. એનો આવિર્ભાવ થવો, એની પ્રગટતા થાવી. જ્ઞાયકની જે જ્ઞાતારૂપે પરિણતિ થાવી એ સામાન્યજ્ઞાનનો આવિર્ભાવ વિશેષ જે ભેદરૂપ થાતો હતો એ ભેદ એને ગૌણ થઈ ગયો એમ.

શ્રોતા : જોયાકાર જ્ઞાનનો તિરોભાવ એને

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, જોયાકાર જોયાકારરૂપે પોતે એકમેક થાતો જાણે હું જોયાકાર થઈ જાતો નથી. જાણે જોયરૂપે, જોય સાથે એકત્વબુદ્ધિ કરીને જાણે હું જોયરૂપે એક થઈ જાતો હોઉં એવો જોયાકાર હું જ્ઞાનસ્વરૂપ છું. એના બદલે જ્ઞાનાકાર પરિણતિ

થઈ ગઈ અને ઓલું ગૌણ થઈ ગયું. હું જ્ઞેયાકાર નથી થાતો હું તો જ્ઞાનાકાર જ રહું છું. માત્ર જાણે છે વિશેષ પર્યાયો એને તિરોભૂત થઈ ગયા. માત્ર એની પર્યાયો પ્રગટ થાય પણ પોતે વિશેષરૂપે નથી થઈ જાતો. ઓલું તો જ્ઞાનમાં ભેદ ભેદ જાણે વિશેષ અનેકાકાર થઈ ગયો એવી એની ભ્રાંતિ થાતી હતી.

શ્રોતા : અનેક જ્ઞેયો જ્ઞાનમાં જણાતા અનેકાકાર હું થઈ ગયો..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું થઈ ગયો એવી ભ્રાંતિ થાય છે, અનેકાકાર હું થઈ ગયો એવી એને ભ્રાંતિ થાય છે. પોતે અનેકાકાર થાતો નથી. પોતે પોતાનું સામાન્યપણું ટકાવીને હું તો એકાકાર જ, હું જ્ઞાન કાંઈ એક અનેકાકાર જ્ઞાન નથી થઈ જાતું, જ્ઞાન તો એકાકાર રહે છે. એ જ્ઞાનનું સામાન્યપણું, અખંડ રાખીને પછી જે જણાય છે, એ મુખ્ય તો સામાન્ય રહે છે. પછી જે જણાય તે વિશેષનો તિરોભાવ થાય છે.

શ્રોતા : સામાન્ય લક્ષમાં લેતા વિશેષ જ્ઞેયાકાર જ્ઞાનનો તિરોભાવ થઈ જાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તિરોભાવ થઈ જાય, જ્ઞેયાકાર એટલે એ આમ ભેદ ભેદ, જાણે હું અનેકાકાર હું જ થઈ જાઉં, પછી જે જણાય છે, એને પોતાનું એકત્વ રાખીને જણાય છે. માટે એને તિરોભાવ કીધો.

શ્રોતા : એકત્વ રાખીને જાણે છે માટે એને તિરોભાવ કીધો છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ એકત્વબુદ્ધિ તૂટી ગઈ, એટલે તિરોભાવ એ ગૌણ થઈ ગયો.

શ્રોતા : મુખ્ય....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મુખ્ય એકાકારતા સામાન્યપણું મુખ્ય થઈ ગયું અને અનેકાકાર ગૌણ થઈ ગયું.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૩૭

શ્રોતા : આત્માર્થી જીવ અનુભવ પહેલા નવ નવ કોટિએ વિભાવને તિલાંજલી આપે છે, એટલે કે વિભાવને પોતાપણે માનતો રહે છે નવ નવ કોટિએ કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું, મન, વચન, કાયાથી તો હજી એક બાજુ આમ નથી. આમ નક્કી કરે છે, કે હું વિભાવથી તદ્દન ભિન્ન. જ્યાં સુધી અનુભવ થયો નથી ત્યાં સુધી શ્રદ્ધાની પર્યાયમાં એકત્વપણું થયા જ કરે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શ્રદ્ધાની પર્યાયમાં..?

શ્રોતા : એકત્વપણું થયા કરે નિર્ણયમાં એમ કહે છે, કે હું પણ વિભાવથી ભિન્ન છું, હું વિભાવથી ભિન્ન છું અને એ જ વખતે પરિણતિમાં તો મિથ્યાત્વભાવ પડ્યો છે, હજુ અનુભવ નથી, એટલે એને એ પરિણતિ એટલે એ એમ જ કહે છે, આ રાગ મને થયો આ રાગથી મને લાભ છે, આ લાભનો હું કર્તા છું, નિર્ણય શું કર્યો?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્ણય સાચું જ્ઞાન દઢતા કરી, પણ પરિણતિ હજી એમને એમ છે. પરિણતિની જે ભૂલ છે, એ પરિણતિમાં જે એકત્વતા છે, તે તો ઊભી છે. શ્રદ્ધાએ કામ કર્યું પણ હજી શ્રદ્ધારૂપે જે જાણ્યું, શ્રદ્ધામાં એ રીતે પરિણતિ પલટવી જોઈએ એ પલટી નથી. એટલે શ્રદ્ધાએ પુરું કામ નથી કર્યું એમ. માત્ર પહેલાની જે વિચારથી શ્રદ્ધા કરી, એ એને એક શ્રદ્ધા કરી એટલું એ એને કારણ વ્યવહારે કહેવાય છે બાકી જે શ્રદ્ધા થઈ એટલે એની પરિણતિ પલટાવી જોઈએ. પલટાણી નથી. એટલે એ કાંઈ યથાર્થ ક્યારે કહેવાય કે જ્યારે એની પરિણતિ પલટાઈ જાય, શ્રદ્ધા પ્રમાણે પરિણતિ પલટાય તો એ યથાર્થ શ્રદ્ધા થાય. નહીંતર તો એની ખામી છે. અંદરમાં જે શ્રદ્ધાએ કાર્ય હજી લાવવું જોઈએ કાર્ય તો શ્રદ્ધામાં આવ્યું નથી...

શ્રોતા : વિરોધાભાસ પરિણામ આમ નક્કી વિકલ્પમાં નક્કી કરે છે, આ પરિણામથી અથવા વિભાવથી તદ્દન ભિન્ન છું અને આ શ્રદ્ધારૂપ પરિણામન સમયે સમયે એમ થયા કરે છે, (એકત્વ થાય) એકત્વ કર્યા કરે, કારણ હજુ અનુભવ તો નથી જુદો પડી જાય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નવ નવ કોટિ ખરી રીતે ચારિત્રમાં લાગુ પડે. આ તો શ્રદ્ધાની અપેક્ષાએ એમ કહે શ્રદ્ધામાં બધી રીતે એને છૂટી ગયું, કે કોઈ અપેક્ષાએ કોઈ રીતે આ વિભાવ આદરવાયોગ્ય નથી. પણ એ શ્રદ્ધા એ યથાર્થ ક્યારે થાય, પરિણતિરૂપે થાય, તો યથાર્થ, પહેલાં તો નિર્ણય કરે, પણ હજી નિર્ણયનું કાર્ય નથી આવ્યું, ત્યાં સુધી એ હજી એની ખામી છે. એની પરિણતિમાં ખામી એટલે ભલે નિર્ણય કર્યો એટલે હજી યથાર્થ નામ પામતો નથી.

શ્રોતા : માતાજી! ભૂલ તો ત્યાં પડે છે. અનુભવ થઈ જાય, સહજ થઈ જાય પછી તો કાંઈ નથી રહેતું. પણ એકબાજું નિર્ણયમાં પરદ્રવ્યથી, વિભાવથી હું તદ્દન ભિન્ન છું, એમ નિર્ણય તો તારો ટકાવી રાખજે અને નિર્ણયમાં ફેર પડશે તો આ અનુભવ થવાની યોગ્યતા જ નથી રહેતી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તો તને કારણેય નથી રહેતું તો નિર્ણય તારો દઢતામાં જો ડામાડોલ થઈ, તો તો પછી પરિણતિ પલટવાનો કોઈ અવકાશ નથી. નિર્ણય.... નિર્ણયની દઢતા હશે તો પરિણતિ પલટવાનો અવકાશ છે.

શ્રોતા : હાં એટલે નિર્ણયની દૃઢતા આ બાજુની નિર્ણયની દૃઢતાનો, પછી પાછું એકત્વપણું શ્રદ્ધા મિથ્યા છે, એટલે એકત્વપણું થયા કરે છે, એ પણ જ્ઞાન તો અંદરમાં એને ખ્યાલ તો આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કે આ શ્રદ્ધા જુદી છે, ને આ કામ બીજું થાય છે. તો એ અંદર જેની ભાવના જોરદાર હોય, એને એમ થાય, કે નક્કી તો કર્યું છે, કે આ બધું મારાથી જુદું છે. કે આ મારું સ્વરૂપ જ નથી એમ નિર્ણયમાં આવે તોપણ પરિણતિ કેમ આમાં જાય છે, ઈ જે એને ભાવના જેને ઉગ્ર હોય એને એમ થાય, કે નક્કી કર્યું છે, આ મારું સ્વરૂપ જ નથી. તો એમાં એ એકત્વ થાય છે, તારી એ કેમ પરિણતિ એમાં જાય છે? એમ કરીને ભાવનાની ઉગ્રતા હોય એ પુરુષાર્થને પલટાવે છે, કે નક્કી છે કાંઈ આ પરિણતિ આ સ્વરૂપ મારું નથી જ, તોપણ એકત્વ થાવું એ તો એક આશ્ચર્ય છે, એક ભ્રાંતિ, એક ઉભી રાખવી એ તો તારી કેટલી ખામી છે, એમ ભાવના ઉગ્ર હોય, ને એમ થાય આ નિર્ણય એમ કર્યો કે છતાં પરિણતિ ન્યાં જાય તારી ખામી છે. એટલે ઉગ્રતાવાળાની પરિણતિ પલટાવાનો એને ક્ષણિક પુરુષાર્થ તો થયા કરે છે. એનો નિર્ણય યથાર્થ થાય એટલે પરિણતિ પલટાવાનો એને પુરુષાર્થ, ઉગ્ર જેની ભાવના ઉગ્ર હોય એને થયા કરે છે. એમ આ નક્કી આમ છે, તો કેમ પરિણતિ કામ કરે છે. એની પરિણતિને પલટાવા પ્રયત્ન કરે છે. ને શ્રદ્ધા નિર્ણય થાય છે, કે પરિણતિને પલટાવા માટેનો પુરુષાર્થ કામ કરે છે. એ નિર્ણયમાં ખામી હોય તો પછી પુરુષાર્થેય કામ નથી કરતો.

શ્રોતા : જે વિકલ્પાત્મક નિર્ણય આખો યથાર્થ છે, ન્યાં એવી ભ્રાંતિ પડી જાય છે એકત્વના કારણભૂત અજ્ઞાનમાં એકત્વ થયા કરે છે. જ્ઞાન ચાડી ખાય છે ..આ તો હજી આ મારું એવું થયા જ કરે છે. આ કેમ થઈ ગયું આ બદલવો છે અને બીજી બાજુ નિર્ણયમાં હું તો વિભાવથી ભિન્ન છું એ બે એવા ટકરાય છે અંદરમાં...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સામસામે થાય એમ કે નક્કી આમ છે, ને આ કરી બીજું રહ્યો છે. નક્કી બીજું કર્યું છે, ને કરવાનું, અંદર કરવાનું છે, ને આ કરવાનું બહાર કરી રહ્યો છે, એટલે પુરુષાર્થની જે આત્માર્થી હોય, એને વારંવાર એમ ગડમથલ કરતાં કરતાં પોતા તરફ પુરુષાર્થ એને ગયા વગર રહેતો નથી. એના એ નિર્ણય અમુક પ્રકારે હોય ને તોપણ એને ભાવના પછી ઉગ્ર થાય, કે આ તરફ પરિણતિ પલટાવવી જ છે જો એને યથાર્થ શ્રદ્ધાનું બળ આવે ને એમ. એક ધ્યેય કર્યો હોય, આ તરફ જવા જેવું છે, આ તરફ નથી જાવા જેવું તોપણ રહ્યા કરે તો એને ભાવના સહેજે થાય, કે આ નક્કી કર્યું, નથી જાવા જેવું તોપણ તું કેમ જયા કરે છે?

શ્રોતા : એમ જ થાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ નિર્ણય એને જોરથી એને પુરુષાર્થને ફેરવે છે. પણ એ સામસામું થયા જ કરે છે. અનાદિની એકત્વબુદ્ધિ છે. નિર્ણય કરે તોય પરિણતિ પલટાવવી પાછી એને પુરુષાર્થ વગર પલટાતી નથી. જ્ઞાનમાં એ નિર્ણય કરે તો એ પરિણતિ પલટવા માટે એને પુરુષાર્થ કરવો પડે છે.

શ્રોતા : એ પુરુષાર્થમાં અંદરમાં, જે જ્ઞાયક તત્ત્વ આખું છું જે ભરચક ભરેલું છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ હું તો જ્ઞાયક જ છું ને આ એકત્વબુદ્ધિ કેમ થઈ રહી છે.

શ્રોતા : જ્ઞાયક તત્ત્વને વિષયમાં શું થાય છે, કે જ્ઞાયક છું, એ તો આમ લક્ષમાં આવે છે, કે એક સમયની પર્યાયને આખું અન્વયરૂપે રહેલું છે આખું દળ પણ એમાં આમ ભેદ પાડવા વિચારમાં લઈએ છીએ કે જ્ઞાન આમાં આવું સામર્થ્ય પડ્યું છે, આવું સામર્થ્ય પડ્યું છે. તો ભેદભંગમાં ચાલ્યા જવાય છે. હવે જો એ રીતે નથી થાતું તો આ જે રીતે એ છે આખું તત્ત્વ, એવી રીતે ખ્યાલમાં ઉપલક જ્યારથી જ્ઞાયક છું, જ્ઞાયક છું થઈ એમ જાય અને ભાવભાસન વખતે આવું થયા કરે છે, એટલે એક જ એમાં પણ ઘૂંટવા ઊભો થાય છે, કે કઈ રીતે જ્ઞાયકને લેવું કે જેથી આખું ભાવભાસનપૂર્વક લક્ષમાં આવવો જોઈએ કે હું આવો જ છું, તો એના જોરમાં પછી આ પરિણતિનું ને બધું ગૌણ થતું જાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું જ્ઞાયક છું, પણ અનંત શક્તિ, એને વિચાર તો આવે નક્કી કરવા માટે હું જ્ઞાયક એટલે આખું ચૈતન્ય અનંતગુણોથી ભરપૂર મહિમાવંત છું એને વિચારોથી નક્કી કરે કે આ જ્ઞાયક છે, એકલો જ્ઞાયક એટલે કે શૂન્ય જ્ઞાયક નથી, ભરપૂર ભરેલો જ્ઞાયક એને અમુક નક્કી કરે વિચારથી, એ સ્વભાવ જ્ઞાયકનો સ્વભાવ ગ્રહણ કરીને નક્કી કરે, પણ પછી એને એમ કે જ્ઞાયક છું. એ માત્ર ઉપલક થઈ જાતું હોય તો એના વારંવાર વિચાર કરે વિચાર કરીને નક્કી કરે, એક જ્ઞાયક છું, એમ પકડી રાખવાથી તો એને શૂન્યતા જેવું લાગે તો વારંવાર નક્કી કરે, જ્ઞાયક ભરપૂર ભરેલો જ છે. એ વિચાર આવ્યા વગર કાંઈ નક્કી થાતું નથી.

વારંવાર એ તો એને હું એક જ્ઞાયક જ છું, એવી દૃષ્ટિ જોરદાર ક્યારે રહે કે હું જ્ઞાયક છું, એને બધી રીતે એમ નક્કી ને પ્રતીતિની દૃઢતા થઈ જાય કે હું જ્ઞાયક જ છું ને મહિમાવંત છું, એને પૂરેપૂરી પ્રતીતિ આવી જાય, એને મહિમાવંત ને અપૂર્વતા લાગે, પછી એને કાંઈ વિચારનો અવકાશ ન રહે, એવી એની સહજ પ્રતીતિ થાય, તો એને વારંવાર વિચાર ન કરવો પડે, કે આ જે જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ તે જ હું છે, એમાં બધું ભરેલું છે વારંવાર ભરેલું છે, કે નહીં એને વારંવાર વિચાર ન કરે. એટલી પ્રતીતિને દૃઢતા આવી જાય જ્યાં સુધી પ્રતીતિમાં એટલું જોર ન આવે ત્યાં સુધી વારંવાર વિચાર

કરીને દઢ કરે કે જ્ઞાયક છે, એમ ઉપલક્ષ થઈ જાય વારંવાર વિચાર કરીને દઢ કરે. પણ એ પછી એક દષ્ટિ જેનું જ્ઞાયક ઉપર, દષ્ટિ સામાન્યરૂપે ક્યારે રહે કે એને સહજ પ્રતીત દઢ જ થઈ જાય. એને વારંવાર હું જ્ઞાયક છું, એમ નક્કી કરવાનો અવકાશ ન રહે. જ્ઞાયક જ છું એવી પ્રતીત જ્યારે સહજ દઢ થાય પછી એને વારંવાર વિચાર કરીને દઢ ન કરવું પડે.

શ્રોતા : શરૂઆતમાં જ્યાં સુધી એને નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી વિચારપૂર્વક વારંવાર એની દઢતા કરવી પડે. એમાં એમ ભેદભંગમાં જવા જેવો વિચાર એને એ વખતે

.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવું તો વચ્ચે આવે, જ્યાં શરૂઆત છે, જ્ઞાયક છે, એમ ઉપલક્ષ થઈ જાય, એની મહિમા ન આવે પહેલા વારંવાર વિચાર કરીને પહેલાં તો એણે નક્કી કરવું જ પડે. નહીંતર એની મહિમા છૂટી જાય, શૂન્યતા લાગે.

શ્રોતા : નહીંતર આમ જ્ઞાનની પર્યાય પરથી આપણને જ્ઞાનપર્યાય ક્યાંથી આવે કે જ્ઞાનગુણમાંથી ને એમાંથી જ્ઞાનગુણ પરથી આખો આત્મા, પણ એ બધું ઉપયોગ સામાન્ય રહી જાય છે, પણ જો લાંબો વિચાર નથી ચાલતો, હોય જ્ઞાયક જ્ઞાયક કરીને એટલું જ રહી જા, જે મહિમાપૂર્વક એનું ભાવભાસન આવવું જોઈએ એવું આવતું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ન આવે જ્યાં સુધી મહિમાપૂર્વક ન રહે ત્યાં સુધી વારંવાર વિચાર કરે, એ કાંઈ ભેદમાં જવાય એવું નથી રહેતું. કારણ કે એને વારંવાર નક્કી કર્યા વગર એને દઢતા આવતી નથી. તો વારંવાર નક્કી કરે એમ. જેને મહિમા દઢ જ થઈ ગઈ પછી વારંવાર વિચાર કરવાનો એને અવકાશ રહેતો નથી. એટલે એને સહજ જ્ઞાયક જ્ઞાતાધારા જ્ઞાયક ભરપૂર ભરેલો છે, એને સહજ પ્રતીત થઈ ગઈ પછી એને વારંવાર વિચાર કરીને દઢ નક્કી કરવું પડે.

શ્રોતા : એ ભૂમિકા આવી જાય પછી જુદી વાત છે, પછી જે એને વારંવાર વિચારપૂર્વક ભેદ પાડવા એ નથી રહેતું

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ નથી રહેતું.

શ્રોતા : પણ શરૂઆતની ભૂમિકા જ્યાં સુધી પોતાને પક્કડ ન આવી હોય ત્યાં સુધી તો એ રીતે વિચારપૂર્વક એટલો શૂન્ય જેવું જ્ઞાયક ને

શ્રોતા :: અંતરંગ નિમિત્ત કહનેમેં ક્યાં હેતુ હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વો અંતરંગ નિમિત્ત વો ઉસકી અંતરકી પરિણતિ જો હૈ જો સામે આત્માકો ઉસે અંતરંગ નિમિત્ત હૈ, એ કોઈ ઇસમેં નયા હૈ કે જો અંતર ચૈતન્યકી પરિણતિ ઉસકો પ્રગટ કરને અંતર આત્માકી પરિણતિ પ્રગટ કરનેમેં વો નિમિત્ત હોતે

હૈ ઇસલિયે અંતરંગ નિમિત્ત કહા હૈ. કે બાહ્ય નિમિત્ત ઐસે નહીં પણ અંતરંગકા નિમિત્ત કહા હૈ. ચૈતન્ય, ચૈતન્ય અંતરંગ હૈ. ચૈતન્ય અંતરસે ચેતન વો શરીર નહીં, વિભાવ નહીં ઐસે ભીતરમે અંતરંગ ચૈતન્ય, ચૈતન્ય અંતરંગ હૈ ઇસકી પ્રાપ્તિ કરનેમે વો નિમિત્ત હોતે હૈ ઇસલિયે અંતરંગ ઇસકો કહનેમે આતા હૈ. નહીતર તો એમ આવે કે મહાપુરુષ હૈ, ગુરુ હૈ એ તો બહિરંગ નિમિત્ત કહનેમે આતા હૈ. અંતરંગ નિમિત્ત તો અપના પુરુષાર્થકો કહનેમે આતા હૈ. વહ ભી ગુરુને આચાર્યો, દેવ, ગુરુ ઇસકો અંતરંગ નિમિત્ત કહા હૈ. ઇતની મહિમા હૈ તો નિમિત્તકી યહ અપને અંતર ચૈતન્યકી પરિણતિકો પ્રગટ કરનેમે નિમિત્ત હોતા હૈ ઇસલિયે અંતરંગ નિમિત્ત કહા હૈ. ચૈતન્ય ભીતરમે અંતરંગ ઊંડા હૈ, ઇસકી પરિણતિ પ્રગટ કરનેમે જો બાહ્ય નિમિત્ત હોતે હૈ, વે અંતરંગ નિમિત્ત અંતરંગ પરિણતિકો પ્રગટ કરનેમે નિમિત્ત હુઆ. ઇસલિયે અંતરંગકો નિમિત્ત હો તો બાહ્ય હૈ, તો ભી અંતરંગ કહતે હૈ.

શ્રોતા : અંતરંગ નિમિત્તકો કિસે કહવે સાક્ષાત્ ગુરુકો ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સાક્ષાત્ ગુરુ ઇસકો તો સાક્ષાત્ ગુરુ. અંતરંગ નિમિત્ત તો અંતરંગમે હૈ પણ બહિર્નિમિત્તકો ભી અંતરંગ કહનેમે આતા હૈ. અંતરંગ તો અંતરંગ હી હૈ. અંતરંગમે જો અપના પુરુષાર્થસે ભેદજ્ઞાન હૈ. અપના જ્ઞાન સમ્યગ્દર્શન આદિ વિચાર વો સબ અંતરંગ હૈ વો તો અંતરંગ હૈ. ઐસે મહિમા ઇસકો જિસકો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પ્રગટ હુઆ વહ મહાત્મા હૈ ઇસકો ભી બહિર હોને પર ભી અંતરંગ કહતે હૈ. અંતરંગ તો અંતરંગ હૈ પણ વો બહિરકો ભી અંતરંગ કહતે હૈ. ચૈતન્ય હૈ વહ ચૈતન્ય એક જાતિ હૈ ઇસકી જો પરિણતિ વો ચલતી હૈ ભીતરમે વો પરિણતિ ઇસકો જ્ઞાન હોનેમે નિમિત્ત હો, ઇસલિયે અંતરંગ ઇસકો ભી બહિરકો ભી અંતરંગ કહતે હૈ. અપનેકો તો પરિણતિ પ્રગટ નહીં હુઈ ઔર વિચાર કરતે હૈ તો કુછ ખ્યાલમે તો આતે નહીં, ભીતરમે અપના વિચાર અંતરંગ નિમિત્ત હોતા હૈ, તો અપને આપસે તો કુછ રીતે ખ્યાલમે નહીં આતા, પણ વો જો ગુરુ હૈ ઇસકી જો વાણી હૈ ઇસકા જો હૃદય હૈ, યહ જબ ખ્યાલમે લિયા તો નિમિત્ત હુઆ તો અપનેકો વિચાર કરનેકા અવકાશ હુઆ. ઇસલિયે વો બહિર હોનેપર ભી વહ અંતરંગ હૈ.

શ્રોતા : અંતરંગમે સ્વભાવ ઔર સ્વભાવમે સન્મુખ હોનેવાલી પર્યાયકો નિમિત્ત-નૈમિત્તિકકો અંતરંગમે સ્વભાવમે નિમિત્ત બના રહેગા

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વો તો અંતરંગ હૈ, પણ વો બહિર હૈ તો ભી અંતરંગ હૈ કારણ કે અંતરંગ વિચાર વો સચ્ચા માર્ગ મિલના વો ગુરુસે મિલતા હૈ. અપને આપસે વિચાર કરે તો ભી ખ્યાલમે નહીં આતા હૈ. અનાદિકાલસે વિચાર કરે શાસ્ત્ર વાંચે તો

ભી દષ્ટિ છૂટતી નહીં હૈ. સાક્ષાત્ ગુરુ મળે તબ દષ્ટિ અંતરજ્ઞાન અપના કામ કરતા હૈ. ઇસલિયે વહ બહિર હોનેસે ભી પણ અપને અંતરંગ હૈ.

શ્રોતા : એ જ્ઞાનકે કારણ અંદર સ્વભાવ, જ્ઞાયકકી ખુમારી ચડતી હૈ ઔર વિકલ્પ ને વિચાર, જ્ઞાનકી સૂક્ષ્મરૂપ પર્યાયમેં એક જ્ઞાયક કોઈ રણકાર દેતા હુઆ અંતરમેં ઉપયોગ ક્ષણભરકે લિયે સ્થિર હો જાય, ફિર જ્ઞાન તો ખુલા રહતા હૈ કે જ્ઞાયક હો, જૈસે કોઈ શેઠ યા રાજા હો કે જિસકા ઘર ચલા જાતા હૈ તો ભી ઉસકો ચિંતવન નહીં કરતા પડતા કે મૈં રાજા હૂં. હલકે ઘરમેં ચલા જાય ગરીબ ઘરમેં તો ભી ઉસકી પ્રતીતરૂપ જ્ઞાનમેં જો રહતા હૈ વહ રાજા હૂં એસા હી ભાસતા હૈ. વૈસે જ્ઞાયક સ્વભાવકી સન્મુખ જિસકા જ્ઞાન વર્તમાનકા ઉસકો ઉપર જાય ઉસકો યહ જ્ઞાન પ્રતીતિમેં રહતા હૈ, પણ વિકલ્પમેં બહારકા જણાતા રહતા હૈ એસા ક્યા તાલમેલ બૈઠ સકતા હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : યહ સબ જ્ઞાયકકી પરિણતિ જિસકો સચ્ચા ભેદજ્ઞાન હુઆ હૈ, જિસકો સચ્ચા ભેદજ્ઞાન ભીતરમેં ઉસકો મૈં જ્ઞાયકકી પરિણતિમેં જિસકો રાજા હૂં એસા વિચાર નહીં કરના પડતા કે દૂસરે ઘર જાય તો મૈં રાજા હી હૂં. નિર્વિકલ્પપણે મૈં રાજા હી હૂં. પણ વો તો રાજા હૂં. એસે સહજરૂપે ચલતા હૈ. પણ વો તો ઇસકો વેદનમેં એસા રહતા હૈ કિ મૈં જ્ઞાયક હી હૂં. વિકલ્પ નહીં કરના પડતા હૈ. મૈં જ્ઞાયક...જ્ઞાયક હૂં. ઇસકો વિકલ્પકી જો વિકલ્પકા જો વેદન હૈ વે ગૌણ રહતા હૈ. ઔર જ્ઞાયકમેં જ્ઞાયક હી હૂં. એસા એ પ્રતીત પરિણતિરૂપ રહતી હૈ એસે સહજરૂપ.

શ્રોતા : તો શ્રદ્ધાકી પ્રતીતિરૂપ પરિણતિરૂપ વો અંદરવાલા લેના હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં અંદરવાલા વો પરિણતિરૂપ રહેતા હૈ. વિકલ્પ કરકે પ્રતીતિ નહીં કરના વહ પ્રતીતિ સહજ ચલતી હી હૈ. વો રાજા હૂં. રાજા હૂં વિકલ્પ નહીં કરના એસા એસે જ્ઞાયકકી પરિણતિ સહજ ચલતી હૈ કે મૈં જ્ઞાયક હૂં.

શ્રોતા : જૈસે અપને આપ વિરાજમાન હૈ, આપકો અંતર્મુખદષ્ટિસે નિર્વિકલ્પદશા આઈ હુઈ હૈ, અબ આપકો વારંવાર યહ ગોખના તો નહીં પડતા કિ મૈં જ્ઞાયક હૂં ફિર ભી નિર્વિકલ્પ ધ્યાનકે કાલમેં જબ આપકો અંદર ઝુકાવ હોતા હોગા, તબ રાગસે શુદ્ધ ક્ષણભરકે લિયે બહારકા જ્ઞાન ઔર ઉઘાડ, ઔર બહારકી ભીતર અપને જ્ઞાનસે બહાર હો જાતી હોગી, કે જ્ઞાયકમેં કેસે આનંદરૂપ વેદન આતી હોગી થોડા.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : યહ ક્યા અંદરકી બાત હૈ, એ તો સહજ દશા હી હુઈ, જ્ઞાયકકી, ભેદજ્ઞાનકી પરિણતિ જિસકો ચલતી હૈ, ઉસકા ઉપયોગ ભીતરમેં ચલા હી જાતા હૈ. જિસકી દશા એસી હો ઉસકો વિકલ્પમેં હી તો ટિક નહીં સકતા હૈ. ચારો તરફ ઇસકી દોડ રહતી હૈ. સ્વરૂપ પરિણતિ તરફ ઉસકી દોડ હી રહતી હૈ, વિકલ્પ છૂટ

જાતા હૈ ઇસકી કાલકી કોઈ બાત નહીં હૈ. ઇસકી કોઈ ગણતરી નહીં હોતી. યહ તો અપને આપ સ્વરૂપરૂપ પરિણતિ વિકલ્પ છૂટકર હોતી. બાહર આવે તો જ્ઞાયક રહતા હૈ ભીતરમેં જાય તો સ્વરૂપ પરિણતિ, આનંદકી પરિણતિ, નિર્વિકલ્પ પરિણતિ, શાંતિકી પરિણતિ હોતી હૈ.

શ્રોતા : જૈસે વિદેહક્ષેત્રમેં યહાં જૈસે નામ હૈ, જૈસે નામ યહાં પર હૈ વૈસે નામ નામ વહાંકે નામ મનુષ્યોંકે તો ભાષા ભી ઐસી હોતી હોગી, વહાંકી ભાષા કૈસી હોતી હોગી ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભાષા તો યહ દેશ જુદા હી હૈ. કોઈ ભાષા કોઈ ઐસી યહ ભી હોવે, દૂસરી ભી હોય દરેક હોય, વહાં ભી અનેક અનેક જાતકા દેશ હૈ.

શ્રોતા : ગુજરાતી હોતી હૈ વહાં પર ગુજરાતી હોતી હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુજરાતી ભી હોતી હૈ, હિન્દી ભી હોતી હૈ સબ શાસ્ત્રમેં આતા હૈ કિ ઇતની મહાભાષા ઔર શુદ્ધભાષા જિતની મહાભાષા હોતી હૈ એ કાંઈ સાતસો એ કાંઈ મહાભાષા હોતી હૈ, એ સાતસો મહાભાષા જે આર્યભાષા હોતી હૈ. તો યહ આર્યભાષા તો સબ આર્યદેશોમેં ચલતી હૈ, જિસકા જે જાતના દેશ હોવે ઇસકા આર્યભાષા જિસકી હોવે એ આર્યભાષા તો ચલતી હૈ. ઉપદેશમેં અમુક જ ભાષા હોય, આર્યભાષા ચલતી હૈ અનાર્યકી ભાષા અનાર્યમેં ચલતી હૈ.

શ્રોતા : જો લોગ ભગવાનસે પ્રશ્ન કરતે હૈ અપની ભાષામેં કરતે હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અપની ભાષામેં કરતે હૈ. કોઈ મુખ્ય, મુખ્ય હોય તો પ્રશ્ન કરતે હૈ બાકી દિવ્યધ્વનિમેં ભગવાનકી દિવ્યધ્વનિમેં તો સબ આ જાતા હૈ. સબકા વિકલ્પ ઉઠે, સબ સમાધાન હો જાતા હૈ. જિસકા વિકલ્પ ઊઠે, વહ દિવ્યધ્વનિમેં પૂર્ણ આતા હૈ સમાધાન હો જોતા હૈ. પ્રશ્ન કરનેવાલા તો કોઈ ચક્રવર્તી કે ગણધર કોઈ હોતા હૈ.

શ્રોતા : એ કઈ ભાષામાં કરે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ... ભાષા... વો શાસ્ત્રભાષા એ શાસ્ત્રભાષા માગધી ઔર સંસ્કૃત હોતી હૈ, ઔર આર્યભાષા હોતી હૈ પ્રશ્ન કરનેકી નહીં વો શાસ્ત્રભાષા તો માગધી ઔર સંસ્કૃત એ તો મુખ્ય ભાષા હી હૈ સંસ્કૃત ઔર માગધી ભાષા. બાકી ગણધર હોય પ્રશ્ન કરે આર્યભાષા હોતી હૈ.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૩૮

શ્રોતા : આપે બહુ ખુલાસો કર્યો પણ પુરુષાર્થ કેમ નથી ઉપડતો અમારો ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પુરુષાર્થ તો પોતાને કરવાનો રહે છે.

શ્રોતા : એની કંઈ વિધિ બતાવો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પુરુષાર્થ તો અપના ભેદજ્ઞાન કરનેકા રહતા હૈ. ભેદજ્ઞાન કરના અપના પુરુષાર્થસે હોતા હૈ. એકત્વબુદ્ધિ સબ ચલી આતી હૈ, વો પરસે મેરે હોતા હૈ. પરસે મેરે લાભ હોતા હૈ, એસા એસી ભેદ કરના ઔર નિર્ણય પ્રતીત દઢ કરના, ઇસકી મહિમા કરના સબ અપના પુરુષાર્થકી બાત હૈ. જિતના એકત્વબુદ્ધિ જિતની ચલતી હૈ ઉસસે થોડા ભી મૈ જુદા હૂં એસા કોઈ ભીતરમે ચલતા હી નહીં હૈ. તો કહાંસે ? લગની ક્ષણ ક્ષણમે લગની લગની ચાહિયે. ઇસકા લૂખા નહીં હોના ચાહિયે. એસા લૂખા હો જાવે કે જાયક..જાયક...જાયક... લૂખા જાયક નહીં. જાયક મહિમાવંત અનુપમ જાયક હૈ. ઇસકી મહિમા હોની ચાહિયે. મહિમા હોવે તો ઉસકો જાયકકી પરિણતિ ઔર જાયકકા અભ્યાસ દઢ રહે. જાયક એટલે જાનનેવાલા. જાનનેવાલા લૂખા હૈ એસા લૂખા નહીં હૈ. જાયક તો મહિમાવંત હૈ.

શ્રોતા : જેમ ઉપાદાન માટે નિમિત્ત અર્કિચિત્કર છે તેમ સામાન્ય પણ વિશેષ માટે અર્કિચિત્કર છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવે બધી વાતનો બહુ ખુલાસો કર્યો છે. આ તો ગુરુદેવે એટલું સૂક્ષ્મ કરીને સમજાવ્યું છે, એમનો તો અપૂર્વ અનુપમ ઉપકાર છે. એમને તો કોઈ વાતની શંકા રહે એવું રાખ્યું નથી. પુરુષાર્થ કરવાનો પોતાને જ રહે છે. ગુરુદેવે માર્ગ એકદમ સ્પષ્ટ કરીને સમજાવ્યો છે, કે ખરું એ કરવાનું અંતરમાં પુરુષાર્થ પોતે કરે તો થાય એવું છે. પણ બહારનું નિમિત્તને, ઉપાદાન અને અંતરમાં સામાન્ય-વિશેષ એમાં તો ફેર છે. સામાન્ય અને વિશેષ એ તો એક વિશેષ દ્રવ્યની પર્યાય છે. અને નિમિત્ત છે, એ તો પરમાં જાય છે. પરદ્રવ્ય છે. અને સામાન્ય વિશેષ એ તો પોતાનું ચૈતન્યની સ્વભાવની વિશેષ એ પર્યાય છે. સામાન્ય ને વિશેષમાં ફેર છે, ને નિમિત્ત-ઉપાદાનમાં ફેર છે. એ પરદ્રવ્ય કાંઈ બીજાનું કરી શકતું નથી.

એ પરદ્રવ્યને, આત્માનું જે વિશેષ પર્યાય સામાન્ય સાથે જે વિશેષ પર્યાય તે પર્યાય તે પર્યાય ને દ્રવ્ય તે દ્રવ્ય છે, તો પણ દ્રવ્યને આશ્રયે પર્યાય થાય છે. પર્યાય અદ્વર નથી થાતી. દ્રવ્યને આશ્રયે પર્યાય થાય છે, એટલે એવો એમાં ફેર નથી. અંતર સામાન્ય વિશેષ અને નિમિત્ત-ઉપાદાનમાં ફેર છે. એ એવી રીતે ફેર છે. જો વિશેષ તદ્દન જુદું જ હોય જેમ નિમિત્ત જુદું છે, એમ વિશેષ જુદું હોય તો આ સંસાર પર્યાય કોની? તો મોક્ષ પર્યાય થાય, તો મોક્ષનું પર્યાયનું વેદન કોને થાય? એ વેદન ચૈતન્યમાં થાય છે. જે સાધનાની પર્યાય પ્રગટે છે. સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની જે સાધનાની પર્યાય પ્રગટે છે, એ પર્યાય પણ પોતામાં એને વેદન પોતાને થાય છે. એ કાંઈ વેદન બીજાને થાતું નથી. એ પોતાને કે પોતે સમ્યગ્દર્શનની પર્યાયરૂપે પરિણમ્યો સ્વાનુભૂતિરૂપે પરિણમ્યો, જ્ઞાનરૂપે પરિણમ્યો અને ચારિત્રની દશારૂપે પરિણમ્યો એને પોતાને એમ જ થાય છે, કે હું સ્વાનુભૂતિરૂપે પરિણમ્યો અથવા ચારિત્રદશાની પર્યાય મને પ્રગટ થઈ. એમ બીજાને પ્રગટ થઈ એમ નથી બનતું. કે કાંઈ બહાર પ્રગટ થઈ એમ નથી પછી ચારિત્રની લીનતા ક્યાંય બહાર આવી કે સમ્યગ્દર્શનની પર્યાય મારાથી બહાર આવી એમ નથી. પણ પર્યાય તે એક અંશ છે અને દ્રવ્ય તે એક સામાન્ય અનાદિ અનંત છે. અને પર્યાય તે અંશ છે, એ અંશને અંશી જેટલો એમાં ફેર છે. પણ એ અંશ છે, એ દ્રવ્યનો અંશ છે ઈ જ નિમિત્તને ઉપાદાન છે, એ જુદું છે અને સામાન્ય-વિશેષ છે ઈ એમાં ફેર છે. આ તો અંશ અંશીનો એમાં ફેર છે.

એ અંશ ચૈતન્યરૂપ ચૈતન્યની પર્યાય છે. કોઈ દ્રવ્ય પર્યાય વગરનું હોય નહીં અને પર્યાય દ્રવ્ય વગરની હોય નહીં એવું એનો સામાન્ય-વિશેષનો એવો સંબંધ છે. તો નિમિત્ત તો પર દ્રવ્ય છે છતાં સાધનાની પર્યાયની અંદર એને જે શોધવા વચ્ચે આવે, એમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની મહિમા હોય એ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને સાથે રાખે. કંઈ શુભભાવમાં એને ભક્તિભાવ આવે છે, પણ જે વિશેષ પર્યાય પ્રગટે છે પોતામાં પર્યાય પ્રગટે છે. એ પર્યાય બહાર નથી પ્રગટતી. એનું વેદન પોતાને થાય છે જો એ પોતાથી બહાર હોય પર્યાય તો એનું વેદન (કોનું?) મોક્ષમાર્ગ તો પછી કોનો? તો મોક્ષની પર્યાય કોની? તો વીતરાગદશા, કેવળજ્ઞાનની પર્યાય થાય એ પર્યાય કોનામાં છે? એ દ્રવ્ય કાંઈ જાણતું નથી.

પર્યાય એકલી જાણે તો એવો એકદમ સર્વથા ભેદ, એવો સર્વથા એવો ભેદ પણ નથી. પણ અંશ ને અંશીનો કથંચિત્ ભેદ કહેવાય પણ સર્વથા ભેદ ન કહી શકાય. સર્વથા ભેદ દ્રવ્ય ને પર્યાયનો એવો સર્વથા ભેદ નથી. નિમિત્ત-ઉપાદાન એ જુદું છે, ને સામાન્ય-વિશેષ એ બેમાં ફેર છે. એટલે એનો વિવેક કરીને આગળ જવાય છે, કે

નિમિત્તમાં પરદ્રવ્ય હોય છે, ને આ સામાન્ય-વિશેષ પોતાની ચૈતન્યની પર્યાય છે. વિભાવમાં અજ્ઞાન અવસ્થાએ પોતે પરિણમ્યો અને પુરુષાર્થ કરીને સાધકદશાએ પોતે પરિણમ્યો, દ્રવ્યની દૃષ્ટિ કરીને દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરીને જે પર્યાય પ્રગટે ઈ પોતાના દ્રવ્યને આશ્રયે પ્રગટે છે, પણ એ અંશ છે, ને અંશીનો એને આશ્રય છે. એમ સામાન્ય-વિશેષ એવી રીતે છે. પણ બે જુદા કટકા એવી રીતે નથી.

શ્રોતા : હે માતાજી! હું જ્ઞાયક છું....જ્ઞાયક છું, એમ નક્કી કરીને જ્ઞાયકમાં પ્રયોગ કરવા જઈએ છીએ પણ તે જ્ઞાયક લૂખો થઈ જાય છે, રસબસતો નથી લાગતો તો તેના માટે કેવા પ્રકારનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ તે આપ સમજાવો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જ્ઞાયક એટલે એમાં ગુણ એકલો એક જાણવું એમ માત્ર કે જાણ્યા કરે લૂખો એમ જ્ઞાયક નથી. જ્ઞાયક ઈ કોઈ અનુપમ જ્ઞાયક છે, એ કોઈ જુદો જ્ઞાયક છે. એ જ્ઞાયક અનંત અનંત ગુણોથી ભરેલો એ જ્ઞાન એનો જ્ઞાનસ્વભાવ કે જે અનંત અગાધ જાણે, એવો એનો જાણવાનો કોઈ અચિંત્ય સ્વભાવ છે. સ્વયં જ્ઞાયક છે, પરને જાણે એટલે જ્ઞાયક નહીં પણ સ્વયં પોતે જ્ઞાયક છે, એ જ્ઞાયકમાં અનંતતા ભરેલી છે ઈ જ્ઞાયક એને કહેવાય કે એક સમયમાં બધું જાણી શકે, પોતાને સ્વયં એક સમયમાં બધે પોતે પહોંચી વળે ને બધાયને જાણે એવી એની જ્ઞાનની કોઈ અચિંત્ય શક્તિ, પોતે પોતાના ક્ષયોપશમમાં રહીને જાણે, એવો કોઈ અનુપમ જ્ઞાન એવો એનો આનંદ ગુણ છે, કે જે આનંદસાગરથી ભરેલો છે. જે બહાર એને આનંદ માનેલો છે, એ બહારમાં આનંદ નથી, પણ આનંદનો સાગર પોતે જ છે, એવો કોઈ અનુપમ જ્ઞાયક છે ઈ જ્ઞાયકની એને પ્રતીત આવવી જોઈએ, તો એને રસબસતો જ્ઞાયક લાગે નહીંતર ઈ જ્ઞાયકની એવી યથાર્થ પ્રતીત ન આવે તો માત્ર જ્ઞાન એને લૂખું લૂખું જ્ઞાન એનું થઈ જાય છે, એને અંદરથી જ્ઞાયકની એવી પ્રતીત આવવી જોઈએ.

જ્ઞાયક કોઈ અપૂર્વ છે, જેમ દેવગુરુશાસ્ત્ર, જે જિનેન્દ્રદેવે એ પર્યાયો પ્રગટ કરી જિનેન્દ્રનો મહિમા શુભભાવમાં આવે એમ, જિનેન્દ્રદેવ, ગુરુ અને શાસ્ત્રનું એમ હું જ્ઞાયકથી જ્ઞાયક, પણ કોઈ અપૂર્વ છે. જેમ કેવળજ્ઞાનની દશા જિનેન્દ્રદેવે પ્રગટ કરી અને કોઈ અપૂર્વદશા પ્રગટ કરી, એવી જ અપૂર્વદશા મારી ચૈતન્યની જ છે એવી શક્તિરૂપે એવું જ્ઞાયકમાં ભરેલું છે એવી પ્રતીત એને અંતરમાંથી આવવી જોઈએ કે મારો જ્ઞાયક એટલે જ્ઞાયક કોઈ જુદો જ્ઞાયક છે. એ જ્ઞાયક વગર મને ચાલે જ નહીં એ જ્ઞાયકનો હું આશ્રય ને જ્ઞાયકનો છોડો લીધા વગર મને ચાલે જ નહીં એવી જ્ઞાયકની મહિમા એને અંતરમાંથી આવવી જોઈએ.

એ જ્ઞાયક ક્ષણે ક્ષણે મને જ્ઞાયક જ જોઈએ. એવો જ્ઞાયકનો આશ્રય ને જ્ઞાયકનો છેડો, મને કાયમને માટેનો આશ્રય હો, છૂટે નહીં એવી મહિમા એને આવવી જોઈએ તો એને રસબસતું થાય ને વારંવાર એનો અભ્યાસ કરવાથી એ પ્રગટ થાય છે બહારમાં જેમ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો આશ્રય શુભભાવમાં લે છે, પણ યથાર્થ જો ઓળખે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને તો પોતાને ઓળખે છે. જે જિનેન્દ્રદેવને, ગુરુને ઓળખે એ પોતાને ઓળખે છે અને પોતાને ઓળખે એ ભગવાનને ઓળખે છે. પણ જેમ બહારથી શુભભાવમાં આશ્રયે અંદર શુદ્ધાત્મામાં શુદ્ધનો આશ્રય પણ એ લે એવો લૂખો નથી. એ જ્ઞાયક વગર ચાલે જ નહીં, જ્ઞાયકદેવ પરમાત્મા છે. ઈ ચૈતન્ય ચમત્કારથી ભરેલો આત્મા છે. ઈ પ્રગટ થાય, તો એને કોઈ અચિંત્ય ચમત્કારીક સ્વરૂપ છે એવી એને પ્રતીત આવે તો એને રસબસતો જ્ઞાયક લાગે તો એને પુરુષાર્થ આગળનો થાય છે.

શ્રોતા : આગમનો વ્યવહાર અને અધ્યાત્મનો વ્યવહાર શું તફાવત છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અધ્યાત્મનો વ્યવહાર એ અંદર જે ચૈતન્યનો આશ્રય કરીને જે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પર્યાય પ્રગટ થાય તે અધ્યાત્મ વ્યવહાર છે અને આગમ વ્યવહાર એટલે શુભભાવો જે અણુવ્રતના, મહાવ્રતના, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રના જે બધા શુભભાવો છે, એને આગમ વ્યવહાર કહેવાય. પણ જે અધ્યાત્મ શાસ્ત્રો છે, એની અંદર આ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો વ્યવહાર પણ અધ્યાત્મમાં એ પણ વર્તે છે, એટલે અધ્યાત્મનો વ્યવહાર આ છે. દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર અંદરથી પ્રગટ થાય જે આત્માના આશ્રયે જે આત્માની સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ થાય, આત્માનું સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રગટ થાય, સમ્યક્ચારિત્ર પ્રગટ થાય એ સાધનાની પર્યાયો જે અંતરમાં પ્રગટ થાય ઈ વ્યવહાર છે. એની સાથે જે શુભભાવો એની ભૂમિકા પ્રમાણે હોય કે જે સમ્યગ્દર્શન હોય ન્યાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રના શુભભાવો અને પછી આગળ જાય, એટલે અણુવ્રતના દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રના શુભભાવો તો સાથે જ હોય છે. સાથે અણુવ્રતના ભાવો હોય, પંચ મહાવ્રતના ભાવો આવે એ બધા શુભભાવના હોય આગમ વ્યવહાર એને કહેવાય.

અને અંદરમાં જે આત્માના આશ્રયપૂર્વક, અનાદિ અનંત ચૈતન્યદેવ તેના આશ્રયપૂર્વક જે સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ થાય, કારણ એ સાધનાની દશા છે, એ સાધનાની દશાએ આ અધ્યાત્મનો અંતરનો વ્યવહાર છે. સમ્યગ્દર્શન થાય પછી કાંઈ તરત ચારિત્ર આવી જાતું નથી. અંતર્મુહૂર્તમાં કોઈને આવે, બાકી એને ચારિત્રમાં જે કમે કમે આવે તો એ બધો વ્યવહાર એ અધ્યાત્મ વ્યવહાર છે. છઠ્ઠે સાતમે ગુણસ્થાને ઝૂલતા મુનિરાજ એ બધો અધ્યાત્મ વ્યવહાર છે, એમાં આ શ્રેણી માંડે કેવળજ્ઞાન પામે એ બધો અધ્યાત્મનો વ્યવહાર છે.

શ્રોતા : પ્રસિદ્ધિ કરનાર દ્રવ્ય વિશેષ છે, તો પછી દ્રવ્ય વિશેષની મહિમા કેમ નથી લેવામાં આવતી ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સામાન્યનો પણ મહિમા છે અને વિશેષનો મહિમા પણ છે, કે સામાન્યનો મહિમા જે અનાદિ વસ્તુ છે જે અનંત શક્તિઓથી ભરેલું જેમાં છે, એમાંથી પ્રગટે છે. માટે ઈ સામાન્યની મહિમા, અનાદિકાળથી જીવે સામાન્યનો આશ્રય કર્યો નથી દ્રવ્યનો આશ્રય કર્યો ને દ્રવ્ય અનંત શક્તિઓથી ભરેલું છે. એનો આશ્રય કરે તો એમાંથી પર્યાયો પ્રગટે છે. માટે ઈ દ્રવ્યની મહિમા એ જે શક્તિઓનો ભંડાર છે, એની મહિમા કરવામાં આવે છે. પણ પર્યાયની પણ મહિમા હોય છે. શાસ્ત્રમાં એ પણ આવે છે સ્વાનુભૂતિની મહિમા, કેવળજ્ઞાનની મહિમા, મુનિઓની સાધકદશાની છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને જૂલતા હોય એ બધી મહિમા પણ શાસ્ત્રમાં આવે છે.

પંચ પરમેષ્ઠીઓ પૂજવાયોગ્ય છે, પંચ પરમેષ્ઠીઓ આદર કરવાયોગ્ય છે, એ બધા કારણ કે એમણે દ્રવ્યદૃષ્ટિપૂર્વક, અંતરમાંથી સાધનાની પર્યાયો પ્રગટ કરી છે, માટે એને પૂજવાયોગ્ય કહેવાય છે. એ બધી વિશેષની, વિશેષની મહિમા સાથે હોય છે. એ બધા પંચ પરમેષ્ઠીઓ નમસ્કાર કરવાયોગ્ય છે, પૂજવાયોગ્ય છે, આદરવાયોગ્ય છે. એ બધી વિશેષની મહિમા છે.

સામાન્યપૂર્વક જેને (વિશેષ) યથાર્થ પ્રગટ થયું, સામાન્યના આશ્રયપૂર્વક એ વ્યવહાર પ્રગટ થયો, એ વિશેષ પણ પૂજ્ય છે. બધી અપેક્ષાઓ સમજવી જોઈએ. એકાંત અપેક્ષા ન રાખે. સામાન્યની અપેક્ષાએ સામાન્ય અનંત ગુણનો ભંડાર (છે) માટે એની દૃષ્ટિ કરે તો એ સામાન્યની મહિમા આવે છે. પણ જે સાધનાની પર્યાય છે, એની પણ મહિમા આવે છે શાસ્ત્રમાં. જો ઈ ન હોય તો પંચ પરમેષ્ઠીઓ પૂજવાયોગ્ય કહેવાય છે, એ બધું એ શાસ્ત્રમાં આવે છે, એ બધું નિષ્ફળ ઠરે, એમ નથી. પંચ પરમેષ્ઠી પૂજવાયોગ્ય છે, કેવળજ્ઞાની પૂજવાયોગ્ય, વીતરાગદશા પૂજવાયોગ્ય છે અને છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને જૂલતા મુનિરાજ, એમની અંતરની દશા એ દશા પ્રગટ થઈ મુનિઓની અંતરદશા પ્રગટ થઈ એટલે મુનિ કહેવાય છે માટે એ એમની વિશેષદશાને લઈને એ બધા પૂજવાયોગ્ય છે. છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને જૂલતા મુનિરાજ, અંતર્મુહૂર્તમાં બહાર ને અંતર્મુહૂર્તમાં અંતરમાં ચાલ્યા જાય છે અને બહાર આવે છે, એ મુનિરાજ તો અંતરદશાને લઈને પૂજવાયોગ્ય છે. કેવળજ્ઞાની ભગવાન પૂજવાયોગ્ય કેવળજ્ઞાનની દશા પ્રગટ કરી માટે પૂજવાયોગ્ય છે.

શ્રોતા : એકાંત કરવા જેવું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં એકાંત કરવું યોગ્ય નથી. અનાદિકાળથી દ્રવ્યની દૃષ્ટિ પ્રગટ કરી નથી, માટે એને સામાન્યને પૂજવાયોગ્ય એવી એની શક્તિઓનો ભંડાર સામાન્ય એની દૃષ્ટિ કર. એનો આશ્રય કર્યો નથી માત્ર વ્યવહારમાં રોકાણો તે યથાર્થ વ્યવહારમાં રોકાણો નથી માત્ર સ્થૂળ વ્યવહારમાં રોકાઈ ગયો. યથાર્થ વ્યવહાર જે સામાન્યના આશ્રયપૂર્વકનો વ્યવહાર છે ઈ તો આદરણીય છે, પણ એવો વ્યવહારેય એને નથી. આ વ્યવહાર બધો સ્થૂળ વ્યવહાર છે. જે બધો સામાન્યના આશ્રય વગરનો વ્યવહાર એવા વ્યવહારમાં રોકાણો માટે ઈ છોડવાયોગ્ય છે, એમ કહેવાય છે.

એવો વ્યવહાર એ વ્યવહાર એની દૃષ્ટિ છોડ, એમ વ્યવહાર વ્યવહારની, યથાર્થ દૃષ્ટિપૂર્વકનો જે વ્યવહાર છે જે વિશેષ છે, એ બધો આદરવાયોગ્ય જ છે. એવો વ્યવહાર છોડે એટલે અનાદિનો તો વ્યવહાર છે જ એમ કે એની એને ખોટી ભ્રમણાને લઈને તું એને જે શુભભાવની, એકત્વબુદ્ધિની બધાને જે આદરવાયોગ્યમાં નથી બધી સ્થૂળતા છે, એની. એમ તો પંચપરમેષ્ઠીઓ પૂજવાયોગ્ય, સાધકદશામાં બધાના શુભભાવો આવે છે માટે વિશેષ અને સામાન્ય. સામાન્યની અપેક્ષાએ સામાન્ય મુખ્ય રાખીને આ વ્યવહાર પણ વિશેષપણે પૂજવાયોગ્ય આવે છે. પર્યાયનો અને દ્રવ્યનો એ બેયનો વિવેક કરવાનો હોય છે.

શ્રોતા : સામાન્ય તરફ લઈ જવા માટે એટલો તો વ્યવહાર રાખીએ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સામાન્ય (સુધી) લઈ જવા માટે વ્યવહાર રાખીએ એમ નહીં. વ્યવહારનું યથાર્થ જ્ઞાન હોવું જોઈએ એને. ધ્યેય પોતાની દૃષ્ટિ પોતા તરફ ધ્યેય રાખવાનું અને વચ્ચે જે વ્યવહાર આવે એ જાણવાયોગ્ય છે. એને ખોટું જ્ઞાન નહીં કરવાનું એમ કે એ ખોટી રીતે ઈ નથી જ એમ નહીં. એ હોય છે વચ્ચે એ હોય છે વચ્ચે. એની પ્રતીત જેમ છે, એમ યથાર્થ કરવાની કે વ્યવહારને ઠેકાણે વ્યવહાર એ કોઈ યોગ્ય છે નિશ્ચયને ઠેકાણે નિશ્ચય યોગ્ય છે.

‘જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે, ત્યાં સમજવું તેહ’. જ્યાં જે નિશ્ચય ત્યાં નિશ્ચય, વ્યવહાર ત્યાં વ્યવહાર. જેમ છે તેમ સમજવું ‘ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માર્થીજન તેહ’. જે જ્યાં યોગ્ય હોય તે પ્રમાણે તેનું આચરણ એ કરે છે તેમ. સામાન્યને મુખ્ય રાખીને વ્યવહારને હેય ગણાવામાં આવે પણ વ્યવહાર વચ્ચે હોય છે. ભૂતાર્થદૃષ્ટિએ એને અભૂતાર્થ કીધું, પણ અભૂતાર્થ છે ઈ પોતે પોતાથી છે પાછું, ભૂતાર્થ છે, એ ભૂતાર્થની અપેક્ષાએ ભૂતાર્થ પણ ભૂતાર્થની અપેક્ષાએ એ (પર્યાય) અભૂતાર્થ છે. પણ એટલે એ પર્યાય નથી એમ નથી એમ. જ્યાં જે યોગ્ય હોય ત્યાં તેમ સમજવું બરાબર.

શ્રોતા : ઘણું સુંદર કહ્યું.

શ્રોતા : સમયસારજી નિર્જરા અધિકારમાં આવે છે, કે સમકિતીને જ્ઞાન વૈરાગ્યની શક્તિ સંધિ નિયમથી હોય છે. તો તે જ્ઞાન વૈરાગ્યની શક્તિ સંધિ સમજાવાની કૃપા કરશો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને સમ્યગ્દષ્ટિને જ્ઞાનની શક્તિને વૈરાગ્યની શક્તિ જ્ઞાયકદશા પ્રગટ થઈ એ પોતે પોતાની જ્ઞાનધારા પ્રગટ થઈ તે જ્ઞાયકધારા અને જ્ઞાયકધારા, એને ક્ષણે ક્ષણે જ્ઞાયકધારા પરિણમી રહી છે અને વૈરાગ્યની શક્તિ એવી છે, કે વિભાવોની પરિણતિને વચ્ચે, બહારના કોઈ સંયોગ અને અંતરની વિભાવ પરિણતિની વચ્ચે એ એમાં એકત્વ થાતું નથી. એની એટલી વૈરાગ્યની નિર્લેપ શક્તિ છે અંદર એટલો નિરાળો વિભાવથી એ થઈ ગયો છે, કે કોઈપણ પ્રસંગમાં એને એકત્વ થાતું નથી. એ જુદો ને જુદો નિરાળો ને નિરાળો રહે છે. ક્ષણે..ક્ષણે એને હું જ્ઞાયક છું, એ જ્ઞાયકનો આશ્રય, જ્ઞાયકનો જે છેડો એણે ગ્રહણ કર્યો એ છોડતો નથી.

એ જ્ઞાનધારા છૂટતી નથી ને નિરાળી પરિણતિ અંતરમાંથી (હોવાથી) ગમે એવા પ્રસંગોમાં એ નિરાળો જ રહે છે. કોઈ પ્રતિકૂળતા કે કોઈ અનુકૂળતાના પ્રસંગોમાં એ નિરાળો ને નિરાળો રહે છે કોઈ અનુકૂળતામાં એ એકત્વ પરિણતિ એની કોઈ રીતે એની થાતી નથી. ઈ અત્યંત જુદો અને અત્યંત નિરાળો, અંતરથી એની પ્રતીતિની પરિણતિમાં જે અમુક જે એની દશા છે, એમાં એ નિરાળો અત્યંત નિરાળો રહે છે, એવી એની વૈરાગ્યની શક્તિ છે.

કોઈ પ્રસંગમાં એ એકત્વ થાતો નથી એને કોઈ જાતનો લેપ લાગતો નથી. કાઠવ વચ્ચે રહેલું કમળ એને લેપ લાગતો નથી ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય તોય પણ એને કોઈ જાતનો લેપ એની પરિણતિમાં લાગતો નથી. એને ચૈતન્યની મહિમા આગળ બધું તુચ્છ ભાસે છે, એને જ્ઞાયકની જ્ઞાતાધારા આગળ બધું તુચ્છ ભાસે છે, એને દેવલોકના ઈન્દ્રના ઈન્દ્રાસનો તુચ્છ ભાસે છે, ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિઓ એને તુચ્છ ભાસે છે. જગતની મહિમા ને મોટાઈ બધી એને તુચ્છ ભાસે છે. કોઈ જાતની (બાહ્ય) મહિમા એના દિલમાં નથી એને કોઈ જાતની (બાહ્ય) વિશેષતા લાગતી નથી. કોઈ કાર્યોમાં બહારના કોઈ કાર્યમાં કોઈ ઉંચા, કાર્યોમાં એને વિશેષતા ક્યાંય લાગતી નથી. પોતાની જ્ઞાયકની પરિણતિ સિવાય એને ક્યાંય રસ નથી. બધેથી નિરસ થઈને ચૈતન્યની રસમય પરિણતિ એને એમાં જે તૃપ્ત અને એમાં જે પ્રીતિવાળો છે એટલી એની જ્ઞાન વૈરાગ્યની શક્તિ છે, કે ક્યાંય એને લેપ લાગતો નથી, ક્ષણે ક્ષણે કોઈ ક્ષણે લેપ નથી લાગતો, નિરંતર ક્ષણે, ક્ષણે નિરાળો, નિરાળો, નિરાળો પરિણતિમાં નિરાળો જ રહે છે. ગમે તે વિકલ્પોની અંદર તે નિરાળો જ રહે છે.

શુભભાવોમાં પણ એ દેખાય કે એકદમ એકત્વ થઈ જાતો હોય તો એને કોઈ શુભભાવોમાં તન્મય થાતો એવો દેખાય તોપણ એ પરિણતિમાંથી એકત્વ થાતો નથી. બહારથી દેખાવ દેખાય, ઉંચી ઉંચી જાતના દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિઓના પ્રસંગોમાં એકત્વ દેખાય તોય તે નિરાળો છે. ક્ષણે ક્ષણે નિરાળો છે. એની જ્ઞાનધારા જ્ઞાયકધારા છૂટતી નથી. એવો નિરાળો એની જ્ઞાન વૈરાગ્યની શક્તિ એવી છે અને એવી જ્ઞાયકધારામાં એની પરિણતિ દોડી જાય છે પોતાના સ્વરૂપ તરફ એટલે એ નિર્વિકલ્પદશાની સન્મુખ જાય છે, એની લીનતા વધતી જાય છે એવી જ રીતે એની લીનતા, એની વૈરાગ્યશક્તિ, જ્ઞાન વૈરાગ્ય શક્તિ, વધતી વધતી એ ચારિત્રદશા એવી રીતે એકદમ વિરક્તદશાને જ્ઞાયકધારા પ્રગટ થઈ, એમાં એ ઉગ્રતા એ જ આગળ જતો જાય છે. તોપણ બહારથી દેવગુરુશાસ્ત્રનો આશ્રય એને શુભભાવમાં હોય તો એ નિરાળો છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્ચા - ૩૯

શ્રોતા : હે કૃપાળુ માતા! અમો સૌ મુમુક્ષુ ભાઈઓ અને બહેનો આપના ચરણોમાં કોટિ કોટિ વંદન કરીએ છીએ. આજના મંગળ દિવસે સર્વ મુમુક્ષુ ભાઈઓ અને બહેનો ચાતકની જેમ આપના શ્રીમુખેથી બે શબ્દો આત્મહિતમાં નિમિત્તરૂપ થાય એવું ઇચ્છે છે, તો હે માતા! એના અનુસંધાનમાં હું આપને એક પ્રશ્ન પૂછું છું કે જે જ્ઞાન મનને આનંદરૂપ કરતું પ્રગટ થાય છે, જે જ્ઞાન ધીર છે, જે જ્ઞાન ઉદાર છે અને જેને રમવાનું કીડાવન આત્મા જે છે એવા આનંદકારી જ્ઞાન કે જેને આપ નિરંતર વેદી રહ્યા છો તે જ્ઞાનનું સ્વરૂપ કૃપા કરીને સમજાવશો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વાનુભૂતિનો માર્ગ તો ગુરુદેવે સ્પષ્ટ કરીને પ્રકાશ્યો છે. મુક્તિનો માર્ગ ગુરુદેવે સ્પષ્ટ કરીને પ્રકાશ્યો છે. બધો ઉપકાર ગુરુદેવનો જ છે ગુરુદેવે તો એટલું સ્પષ્ટ કર્યું છે કાંઈ શંકા ન રહે એને કાંઈ પૂછવાનું જ ન રહે એવું ગુરુદેવે સ્પષ્ટ કર્યું છે. પોતાને પુરુષાર્થ કરવાનો છે. ગુરુદેવનો તો અપૂર્વ અપૂર્વ ઉપકાર છે

પરમ ઉપકાર છે. આ ભરતક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ ગુરુદેવે આ પંચમકાળમાં અપૂર્વ કાર્ય કર્યું છે. હજારો લાખો જીવોને એમણે મુક્તિનો માર્ગ પ્રકાશ્યો છે. એવા ગુરુદેવનો અપૂર્વ ઉપકાર છે. ગુરુદેવ તો ભારતના સૂર્ય અપૂર્વ ઉપકારી ગુરુદેવ એમની વાણી કોઈ ચમત્કારી, એમનો આત્મા ચમત્કારી, એમનું દ્રવ્ય મંગળ, એમની વાણી અને એમનું શ્રુતજ્ઞાન કોઈ ચમત્કારી છે. એની વાણી સાંભળતા જીવોને કોઈ ભેદજ્ઞાનનો માર્ગ મળી જાય, એવી એમની વાણી હતી. ગુરુદેવનું દ્રવ્ય કોઈ અલૌકિક મંગળ હતું, ગુરુદેવની વાણી અને જ્ઞાન કોઈ જુદાં હતાં છે. એ ગુરુદેવે તો મુક્તિનો માર્ગ સ્પષ્ટ કરીને પ્રકાશ્યો છે. સર્વ લાખો જીવોના તારણહાર ગુરુદેવ. એમણે તો કોઈ અપૂર્વ માર્ગ બતાવીને અપૂર્વ, અપૂર્વ ઉપકાર કર્યો છે. હું તો એમનો દાસ છું અને એમની આગળથી જાણેલું છે અને એમના દ્વારા જે અંદર પુરુષાર્થ, એ બધું ગુરુદેવનું જ છે.

જ્ઞાન છે, એ જ્ઞાન મનને આનંદ કરતું પ્રગટ થાય છે. જ્ઞાન છે, એટલે એ જ્ઞાન કાંઈ એકલું જાણવા માત્ર કે જ્ઞાન કાંઈ જ્ઞાન લુપ્તું એ જાણવામાત્ર એવું જ્ઞાન નથી. એ જ્ઞાન તો કોઈ અપૂર્વ જ્ઞાયક કોઈ અપૂર્વ વસ્તુ છે. જ્ઞાયક કોઈ ચમત્કારીક વસ્તુ છે. એ જ્ઞાન પ્રગટ થાય એ ભેદજ્ઞાનની પ્રતીતિ ઉપજાવીને પ્રગટ થાય છે. અંદર હું જ્ઞાયક છું અને આ જે વિભાવભાવ તે મારું સ્વરૂપ નથી. શુભાશુભભાવો તે મારું સ્વરૂપ નથી. ગુણના ભેદ, પર્યાયના ભેદો એ ભેદોને ગૌણ કરીને, આ શુભાશુભભાવો તો મારો સ્વભાવ નથી, ગુણભેદ, પર્યાયભેદને ગૌણ કરીને, એક દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ સ્થાપીને અને એનું જ્ઞાન કરીને એની લીનતા કરીને, એની દૃષ્ટિમાં જ્ઞાયકમાં એના જ્ઞાનમાં જ્ઞાયક, એની લીનતામાં જ્ઞાયક, એવું જે જ્ઞાયકનું સ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે. એમાં જ્ઞાતાની ધારાની ઉગ્રતા કરતાં કરતાં, જે જ્ઞાયક જ્ઞાતાની ધારામાં, જે વિકલ્પ છૂટીને જે જ્ઞાયક પરિણતિ પ્રગટ થાય જે નિર્વિકલ્પદશા પ્રગટ થાય એ જ્ઞાન ને આનંદને લેતું આવે છે.

મન ને આનંદ કરતું એટલે કે અંતર પરિણતિમાં આનંદ કરતું પ્રગટ થાય છે. એનું જ્ઞાન, જ્ઞાયક સ્વભાવ અને જીવનો એક આનંદ સ્વભાવ છે, એ આનંદનો સાગર છે, એ દ્રવ્યમાં આનંદ છે, એના ગુણમાં આનંદ, એના પર્યાયમાં આનંદ છે, એ આનંદસાગરથી ભરેલો આત્મા છે. જે જ્ઞાન જ્ઞાયક પોતે જ્ઞાયક સ્વરૂપ છે, એમાં આનંદ છે, આ જે અનંતા ગુણો છે, એની સ્વાનુભૂતિ વખતે એ આનંદનો સાગર જે પ્રગટ થાય છે અને જ્ઞાયક એવો પ્રગટ થાય છે, એને ક્યાંય બીજે જવાનું મન થતું નથી. એને બહાર અનાદિકાળથી રમતો હતો. એ એને (હવે) રમવાનું સ્થાન એક આત્મા જ છે. એ જોયો ઝળકે તો એ જોયોથી પણ એ જુદો છે. પહેલાં સ્વાનુભૂતિની દશામાં તો એને જોયો તરફ ઉપયોગ પણ નથી એનો ઉપયોગ સ્વાનુભૂતિમાં લીન છે.

કેવળજ્ઞાનની અંદર સ્વરૂપમાં પૂર્ણ દશા પ્રગટ થયેલું જ્ઞાન નિર્મળ થાય છે. જોયો અનંતા ઝળકે તો એ જોયોથી જુદું એને એકત્વબુદ્ધિ નથી. એના પોતાના ક્ષેત્રમાં રહીને, પોતે પોતાની સ્વાનુભૂતિરૂપ વીતરાગદશામાં લીન છે. જોયો એમાં ઝલકે તોય પણ એને રમવાનું સ્થાન તો એક આત્મા છે. એને કોઈ જોયોની મહિમા નથી. એક ચૈતન્યની મહિમા લાગે છે. એ સ્વાનુભૂતિમાં પણ જેને ચૈતન્યની મહિમા લાગે છે જેની ચૈતન્યની પ્રતીત દઢ છે, એનું જ્ઞાનરસ અને એની લીનતામાં જે આત્મા પ્રગટ થાય છે, તે કોઈ અલૌકિક છે, તે કોઈ અનુપમ છે. તે જ્ઞાન છે, તે ધીર ને ઉદાસ ને અનાકુળ છે. એ શાંત સ્વરૂપ છે, ધીરું છે અને એને આકુળ-વ્યાકુળ થાય એનું સ્વરૂપ નથી. પોતે પોતાના જ્ઞાનમાં રહીને, ધીરું અને નિરાકુળપણે જોયોને જાણે તો પણ એમાં એને કોઈ કાંઈ રાગ-દ્વેષ થઈ જાય, જ્ઞાન તો પોતે સ્વરૂપમાં રહે છે અને સહજ એનો સ્વપરપ્રકાશક સ્વભાવ છે તેથી જણાઈ જાય છે માટે એનું ભેદજ્ઞાન, વિભાવથી ભેદજ્ઞાન કરીને સ્વભાવ તરફ જાય ત્યાં એ નિર્વિકલ્પદશા કોઈ અપૂર્વ પ્રગટ કરે છે.

પણ એ અનાદિકાળનો અજાણ્યો માર્ગ, અનાદિથી ક્રિયામાં ધર્મ માન્યો હતો એ ધર્મ કાંઈ બહારમાં નથી. અંતરદષ્ટિમાં અંતર આત્મામાં ધર્મ છે. એ ગુરુ વારંવાર સમજાવે છે, કે ભાઈ તારો આત્મા જુદો છે. એમ વારંવાર કહે અને જો એનું જેમ શાસ્ત્રમાં આવે કે, ભૂલથી ધોબીને ઘરેથી વસ્ત્ર લઈને ભૂલીને સૂતો હતો એને વારંવાર કહેવામાં આવે કે આ વસ્ત્ર તારું નથી, એમ ગુરુદેવે વારંવાર કીધું કે તારો આત્મા જુદો છે. એમ પોતે પોતાના આત્મા તરફ દષ્ટિ કરે, આત્માને ઓળખે કે આ (પર) મારું નથી, હું તો મારો ચૈતન્ય કોઈ જુદો જ વસ્તુ છે, એમ પોતાને જાણે તો એને એવી નિર્વિકલ્પદશા પ્રગટ થાય છે અને એમાં પહેલા જ્ઞાન ને શ્રદ્ધા પ્રગટ થાય છે.

પછી લીનતા વધતા વધતા ચારિત્રદશા, સ્વાનુભૂતિની દશા વધતી જાય છે અને એમ કરતાં કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે અનંત જોયો આવીને ઝળકે છે. તો પણ એનું રમવાનું સ્થાન એક આત્મા જ છે. સ્વાનુભૂતિની દશામાં પણ એને રમવાનું સ્થાન આત્મા જ છે. ભેદજ્ઞાન થાય, તો એ વિકલ્પથી ઈ ન્યારો થઈ જાય છે. વિકલ્પ એને પરિણતિમાં એમાં અલ્પ અસ્થિરતા છે, તે થાય છે, તોપણ એ ન્યારો ને ન્યારો જ રહે છે. કાણે કાણે ન્યારો ને ન્યારો રહે છે, એની જ્ઞાતાધારા નિર્મળ જુદો જ રહે છે અને પર્યાયની દશા પ્રમાણે એની નિર્વિકલ્પદશામાં લીન થાય છે, એવું મુક્તિનું સ્વરૂપ એવી જાતનું છે અને એ ગુરુદેવે બતાવ્યું છે.

સ્ફટિક સ્વભાવે નિર્મળ હોવા છતાં એમાં લાલપીળા જે બધા જે એના રંગો દેખાય છે, એ બધા રંગો ઉપરથી છે, સ્ફટિકમાં નથી. એમ ચૈતન્યમાં એવા મૂળ શુદ્ધાત્મ

હોવા છતાં એમાં જે લાલ-પીળા રંગો દેખાય (તે) વિભાવ પરિણતિના છે. એ સ્વભાવ એનો જુદો છે. એનું ભેદજ્ઞાન કરીને જો જ્ઞાયકને પ્રગટ કરે, જ્ઞાતાની ધારા પ્રગટ કરે એની પ્રતીતિ દઢ કરે, તો વારંવાર એની ઉગ્રતા કરે તો વિકલ્પ તરફથી ઉપયોગ છૂટીને જે નિર્વિકલ્પદશા થાય એ જ્ઞાનદશા આનંદને લેતું આવે છે. એ જ્ઞાન એટલે માત્ર જ્ઞાન એટલે લુપ્ત જ્ઞાન માત્ર એવું જ્ઞાન નથી, કે જાણવું જાણવું એટલે તે જ્ઞાન નથી.

જ્ઞાન મહિમાવંત છે. જ્ઞાન કોઈ અશિંત્ય છે પોતાના ક્ષેત્રમાં રહીને જ્ઞાન એને કહેવાય કે જે અનંતને જાણે એવો એનો જ્ઞાયક સ્વભાવ છે, એમાં મર્યાદા નથી. તોપણ એ બહાર જોવા જાતો નથી. પોતાની સ્વભાવ પરિણતિમાં લીન થઈ એમાં સહજ જણાય એવો એનો સ્વભાવ છે. પણ એને રમવાનું સ્થાન, એ ક્રીડાવન આત્માનો ચૈતન્યભાગ એમાં રમે એ એનો સ્વભાવ છે. જ્ઞાન મનને આનંદ કરતો એ આનંદદશારૂપે પ્રગટ થાય છે, પણ એ મુક્તિનો માર્ગ પોતે ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરે, એની રુચિ કરે, એની પ્રતીત કરે, પહેલા એની યથાર્થ ભાવના કરે, પછી એની યથાર્થ પ્રતીતિ કરે તો યથાર્થ જ્ઞાતાધારા પ્રગટ થાય છે અને નિર્વિકલ્પદશા પ્રગટ થાય છે, આ બધો માર્ગ ગુરુદેવે બતાવ્યો છે, ગુરુદેવનો પરમ ઉપકાર છે.

શ્રોતા : ઉપયોગ સૂક્ષ્મ કરીને ભેદજ્ઞાન કરવું સૂક્ષ્મ ઉપયોગનું....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સૂક્ષ્મ ઉપયોગ પોતાને અંતરમાં કરવાનો છે. સ્થૂળ છે, આ બહાર ઉપયોગ જાય એ સ્થૂળ હી હૈ, અંતરમે જાય વહ સૂક્ષ્મ હૈ. અંતરાત્મા સૂક્ષ્મ હૈ ઉપયોગ (સૂક્ષ્મ) કરે તો હી પહિચાનનેમે આતા હૈ. બહાર ઉપયોગ જો બાહર ઘૂમતે હૈ વહ ઉપયોગ સ્થૂળ હૈ, જો વિભાવમે સબમે જાતે હૈ વહ ઉપયોગ સ્થૂળ હૈ. આત્મા સૂક્ષ્મ અરૂપી હૈ, ઉસકો ગ્રહણ કરે વો આત્માકો વહ ઉપયોગ સૂક્ષ્મ હૈ. સૂક્ષ્મકો પકડનેકે લિયે સૂક્ષ્મ ઉપયોગ કરના પડતા હૈ. શ્રમ પડતા હૈ તો તબિયતમે જરા ફેરફાર હો જાતા હૈ, થોડા ફેરફાર.. આપ લોગ દૂર દૂરસે કેટલો શ્રમ વેઠી વેઠીને

.....

શ્રોતા : હમકો તો માતાજી વહ આશ્ચર્ય લગા કે ભાઈઓ માટે આપશ્રીના પરમ પવિત્ર દ્રવ્ય આ કેમ ઇતને દિન ગુપ્ત રહા ? એમ મોટું આશ્ચર્ય અમને હોય છે. બહેનો માટે તો આપ પ્રવચન હોતા થા જ્યાદા હૈ પણ ભાઈઓ માટે કેમ ફેર લાગે છે, વાર લાગે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ એકાંતમે રહનેકે મેરી પરિણતિ હૈ, ગુરુદેવ બિરાજતે હૈ તો હમ કોઈમે પડતે હી નહીં થે, દૂર રહતે થે. વહ તો અપના આત્માકા કલ્યાણ કરના હૈ. ગુરુદેવ સબ સમાજકા ભાર ગુરુદેવ પર. જો ગુરુદેવ સબકો વાણી સુનાતે થે ઔર

હમ તો ભીતરમેં વો જો ભાવના આવે તો તબ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકી ભક્તિ ઔર મહિમા કરતે થે.

શ્રોતા : માતાજી હવે તો આપનું શરણ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મને ક્યાંય ગમતું નથી, એટલે ગુરુદેવ બિરાજતે થે, ગુરુદેવકી વાણી સુનો, આત્માકા કલ્યાણ કરના ઔર દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રકા મહિમા-ભક્તિ કરના ભીતરમેં આત્માકા કરના, ચૈતન્યકી પરિણતિ વૃદ્ધિ હો, અંદર પુરુષાર્થ કરના વો કરના થા તો સબસે હમ દૂર રહતે થે. યહ બહેનોકા પરિચય રહતા થા થોડા. ગુરુદેવ સબકા સમાધાન કરતે થે. પ્રશ્ન-ઉત્તર, વ્યાખ્યાનકા ધોધ બરસતે થે, વહ ગુરુદેવને વર્ષો સુધી વ્યાખ્યાનકા ધોધ વરસાવ્યા.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : છસો ને આઠ નિકળે છે, ને છસો ને આઠનો મોક્ષ થઈ જાય છે

શ્રોતા : એટલા જ જીવો નિગોદમાંથી નીકળે છે જે કાયમ માટે નીગોદમાં રહેવાવાળા છે કોઈ દિવસ નીકળવાના નથી

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ નથી નીકળવાના છે, એ છે અમુક છે. વસ્તુનો સ્વભાવ જ એવો છે જે દ્રવ્યો પોતે અનાદિ-અનંત એવી વિભાવ પરિણતિમાં પડેલા છે, જેને આત્માનું કરવું હોય એને આ દુઃખ જેને લાગ્યું હોય, દુઃખથી જેને છૂટવું હોય એણે પુરુષાર્થ કરવાનો છે. બાકી કેટલા તો એવા છે, કે અનંતકાળ રહે છે. અને કેટલાક નીકળે છે, એના પરિણામ કેટલાકના ફરી જાય છે, નિગોદમાંથી બહાર નીકળે ત્રસમાં આવે છે અને એ પછી જેટલા નીકળે છે ઈ જ બધા મોક્ષે જાય છે, એવું નથી નીકળે છે. આટલા નીકળે ને આટલા મોક્ષ જાય એમ. તો જીવ નિગોદમાંથી નીકળે પાછા કેટલા પરિભ્રમણ કરીને પાછા જો પરિણામ ફેરવે (નહીં) તો વળી પાછા નિગોદમાં જાય છે, એમ ચાલ્યા જ કરે છે માટે જેણે પોતે પુરુષાર્થ કરવો હોય તો પોતે દુઃખથી છૂટવું હોય તો આ મનુષ્યભવ માંડ મળે છે. એ મનુષ્યભવમાં આવો ધર્મ મળવો મહા મુશ્કેલ છે. આવા ગુરુદેવ મળ્યા ને માર્ગ બતાવ્યો છે, એ પોતે પોતાનું કરી લેવા જેવું છે. પોતે ભેદજ્ઞાન કરીને આત્માનું સ્વરૂપ શું છે, એ ઓળખીને પોતે પોતાનું કરવાનું છે. બાકી જગતનું સ્વરૂપ એમનેએમ અનાદિ અનંત ચાલ્યા કરે છે. નિગોદ અનાદિ, મોક્ષ જાનારા છે, મોક્ષે જાનારા છે. નિગોદમાં રહેનારા છે. એવા જીવો.....

શ્રોતા : તો મોક્ષમાં જીવ ગયો હોય, એને ભાવ થાય ખરા, એને કંઈક ભાવ આમ થયા કરે ખરા?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો એને દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય ન્યાં મોક્ષમાંય છે, એ ભાવ એટલે ઇચ્છા નથી એમ. કોઈ જાતની ઇચ્છા નથી. એ જીવોને ઇચ્છા નથી. એને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ અનંતાગુણો છે. એ ગુણોમાં પરિણમન કરે છે. ઇચ્છા કોઈ જાતની નથી, રાગ નથી. વીતરાગ છે. એ જ્ઞાન અનંત જ્ઞાન છે અને અનંત દર્શન છે, અનંત આનંદ છે, એ આનંદમાં અનંતકાળ સુધી પોતે પરિણમ્યા કરે છે, એ જ્ઞાન ને આનંદાદિ અનંત એમાં રહે છે. ઇચ્છા નથી કોઈ દિવસ, પણ એ વસ્તુ છે અનંતગુણોથી ભરપૂર છું એના ગુણો અનંતકાળ સુધી એમ પરિણમ્યા કરે છે. પોતાને પ્રત્યક્ષ જાણે અને લોકાલોકને પ્રત્યક્ષ જાણે એવો એક સમયમાં બધું જાણે એવો જ્ઞાનનો પ્રગટ સ્વભાવ છે.

એ સિદ્ધના જીવો હોય, કેવળજ્ઞાનીને સિદ્ધના જીવો હોય એવું એને જ્ઞાન છે. એનો અનંત આનંદ છે, આનંદનો સાગર છે, અનંતકાળ સુધી પરિણમ્યા કરે, આનંદ ખૂટતો નથી એનું જ્ઞાનેય ખૂટતું નથી એને બહાર ક્યાંય લેવા જવું પડતું નથી. બહારથી એને સુખ લેવા જવું પડતું નથી. એને અંતરમાંથી આનંદ ને અંતરમાંથી જ્ઞાન બધું અંતર આત્મામાં છે. એને કોઈ ઇચ્છા રહેતી નથી, અંદર જ તૃપ્તિ છે, એનું સ્વરૂપ એવું છે, કે અપૂર્વ અચિંત્ય છે અને પોતાના સ્વરૂપમાં તૃપ્તિ છે, એને કાંઈ બહાર લેવા જવું પડતું નથી. બધી કલ્પના કેટલાકને હોય છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દેવલોકના દેવ તો હોય છે કોઈકને અંદર આવે છે, એ બધી કેટલાકને ભ્રમણા હોય છે. એમાં સાચું અત્યારે થાવું બહુ મુશ્કેલીભર્યું છે. સાચું બહુ, દેવલોકના દેવોમાં શક્તિ હોય છે. કાંઈક ફેરફાર હોય તો એના ઉદય હોય તો ફેરફાર થાય, બાકી અત્યારે જે હોય છે ઘણી કલ્પના એવી, કેટલોક એના માનસિક મનના ઓલા ઉપર હોય. દેવલોક છે દેવલોકના દેવો છે. પણ એ દેવો પછી કોઈકના આવે છે, એ બધા ભ્રમ છે.

શ્રોતા : પન્નાવતી દેવી સમકિતી છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવું કાંઈ નથી આવતું પન્નાવતી દેવી સમકિતી છે. (આ બધા કહે ..) એમ કેટલાક બધા પછી ભગવાનને કરે છે ત્રણલોકના નાથ તીર્થંકરદેવ બિરાજતા હોય દેવી ન્યાં રાખવાની શું જરૂર છે. એ દેવલોકની દેવી છે, દેવીને રાખવાનું કાંઈ પ્રયોજન નથી. બાંધે તો થાય એવા ભદ્રિક પરિણામ થાય, તો મનુષ્ય મરીને મનુષ્ય થાય. મનુષ્ય મરીને દેવ થાય, મનુષ્ય મરીને ઢોર થાય, મનુષ્ય મરીને મનુષ્ય થાય. મનુષ્ય નરકે પણ જાય. નરકનું એક સ્થાન છે. કારણ કે બહુ પાપ

કરે એટલે પાપના ફળ ભોગવવા નરક છે, નરક અહીં નથી. નરકનું સ્થાન છે. નીચે નરક, ન્યાં અનંતી એની ઉજ્જતા એવી છે, કે જે કુંભારના નિભાડામાં માણસને રાખ્યો હોય, એના કરતા અનંતી વેદના, અનંતી ઉજ્જતા છે. એવી નરકમાં ઉજ્જતા છે. તેમ જ અનંતી ઠંડક છે....

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્ચા - ૪૦

શ્રોતા : ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા કોણ છે, આત્માનો સ્વભાવ શું છે? આત્મા એના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આદિ ગુણો શું છે? એની પર્યાય કેવી છે? એનો વિચાર કરવો, એવા પુસ્તક વાંચવા, એવા શાસ્ત્ર વાંચવા, એવો સત્સંગ કરવો, એવી ગુરુની વાણી સાંભળવી, ગુરુએ જે ઉપદેશ દીધો એનો વિચાર કરવો, એનો પ્રયત્ન કરવો, શરીર જુદું હું એનો આત્મા જુદો, કેમ ઓળખાય? એ વારંવાર વિચાર, જિજ્ઞાસા એ કરવી. ભેદજ્ઞાન કરવાનો, જુદો છું, પ્રયત્ન કરવો, વારંવાર એનો વિચાર, મંથન કરવું.

શ્રોતા : ધ્યાનમાં બેસવાનું કહે છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલું સાચું જ્ઞાન કરવું પછી ધ્યાન કરવું, જ્ઞાન પહેલાં સાચું હોય છે. કયે માર્ગે જાવું છે જ્ઞાન વગર ધ્યાન સાચું થાય નહીં. ધ્યાન કરવા બેસે અંદર કાંઈ થાય નહીં, વિકલ્પ, વિકલ્પ ઓછા કરે તોય આત્મા ઓળખ્યા વગર ધ્યાન કોનું કરવું? આત્માને ગ્રહણ કર્યા વગર ધ્યાન થાવું મુશ્કેલ છે. પહેલાં જ્ઞાન સાચું કરવું, મૂળ પ્રયોજનભૂત આત્મા કોણ છે, એને ઓળખીને ધ્યાન કરે તો યથાર્થ ધ્યાન થાય. પણ ધ્યાન સમજ્યા વગર ધ્યાન કઈ જાતનું? જ્ઞાન આત્માને ઓળખવો તે ધ્યાન એકલો વિકલ્પ વિકલ્પ છોડવા માંડે ને વિકલ્પ કેવી રીતે છૂટે? આત્માને ગ્રહણ કર્યા વગર આત્માને ઓળખ્યા વગર ધ્યાન સાચું થાતું નથી. આત્માને ઓળખવો પછી ધ્યાન સાચું થાય.

શ્રોતા : જૈસે નેત્ર દેખતા હૈ એસે આત્મા જ્ઞાતા હૈ, બંધ-મોક્ષકા કર્તા નહીં હૈ....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા દ્રવ્યદૃષ્ટિસે કર્તા નહીં હૈ, દ્રવ્યદૃષ્ટિસે બંધ મોક્ષકા કર્તા નહીં હૈ, જાનના પર્યાયમેં તો બંધ-મોક્ષકા પર્યાય તો હૈ, પર્યાય વિભાવ પરિણતિસે બંધ-મોક્ષકા કર્તા હૈ, પણ દ્રવ્યદૃષ્ટિસે બંધ-મોક્ષકા કર્તા નહીં હૈ. દ્રવ્ય તો બંધ-મોક્ષકા કર્તા નહીં હૈ. વહ તો દ્રવ્યદૃષ્ટિકી અપેક્ષાસે યહ બંધ-મોક્ષકા કર્તા નહીં હૈ. આત્મા તો બંધ કરતા હૈ કે મોક્ષ કરતા હૈ (કોઈ અપેક્ષાસે). એક તો આત્મા શુદ્ધાત્મા હૈ અનાદિ-અનંત, પણ સર્વ અપેક્ષાએ જો બંધ-મોક્ષ. કર્તા નહીં હૈ દ્રવ્ય અપેક્ષાએ, એને સર્વ અપેક્ષાએ બંધ-મોક્ષકા કર્તા નહીં હૈ તો તો કરનેકા કુછ રહતા હી નહીં હૈ. તો સાધના કરનેકી રહતી હી નહીં. જો એસા હી માનલો બંધ-મોક્ષકા કર્તા દ્રવ્યદૃષ્ટિસે તો નહીં હૈ. પણ જો સર્વથા નહીં હૈ તો તો બંધ મોક્ષ કરના ઔર સાધનાકી પર્યાયકી પ્રગટ કરને કુછ નહીં રહેતા હૈ. તો દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરકે સાધના પર્યાયમેં સાધના તો હોતી હૈ ને સાધના સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરું જ્ઞાન, ચારિત્ર આદિકી ભાવના હોતી હૈ, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રકી આરાધના હોતી હૈ. સાધનાકી પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ. જૈસે પર્યાય અપેક્ષાએ જૈસે વિભાવ પરિણતિના નિમિત્તે બંધ હોતા હૈ મોક્ષ હોતા હૈ તો પર્યાયકી અપેક્ષાસે હોતા હૈ. પર્યાય એ પર્યાય એસા નહીં હૈ કે પર્યાયકી કુછ વસ્તુ હી નહીં હૈ, એસા નહીં હૈ.

શ્રોતા : પર્યાય તો સત્ વસ્તુ હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એસે નહીં હૈ ભૂતાર્થદૃષ્ટિસે દેખો તો આત્મા શુદ્ધ હૈ, ભૂતાર્થદૃષ્ટિ, ભૂતાર્થકી સમીપ જઈને જુઓ તો વહ અભૂતાર્થ હૈ. અભૂતાર્થ એસા અભૂતાર્થ અવસ્તુ નહીં હૈ, તો વસ્તુમેં સાધના હોતે હોતે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ... દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરકે, પણ દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરનેસે સમ્યગ્દર્શન હોતા હૈ. એ જ્ઞાન તો સબકા હોતા હૈ. દ્રવ્યકા, પર્યાયકા સબકા.

શ્રોતા : માતાજી બંધ-મોક્ષકા જ્ઞાતા હૈ કર્તા નહીં હૈ, જ્ઞાતા હૈ ઇસકા ક્યા અર્થ હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે દ્રવ્યદૃષ્ટિસે જ્ઞાતા હી હૈ કર્તા નહીં હૈ. દ્રવ્ય, દ્રવ્યદૃષ્ટિસે તો કર્તા નહીં હૈ. જ્ઞાયક હી હૈ, જાનતા હૈ, કર્તા નહીં હૈ વો ભી દ્રવ્યદૃષ્ટિ હૈ. જ્ઞાતા હૈ, કર્તા નહીં હૈ. સર્વ અપેક્ષાએ એસા નહીં લેના ચાહિયે તો સાધનાકી પર્યાય ઉસકો એસા એકાંત હોતે પુરુષાર્થ, ક્યા કરના રહતા નહીં હૈ. દ્રવ્યદૃષ્ટિસે જ્ઞાતા હી હૈ. દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરનેસે જ્ઞાતા રહતા હૈ, બંધ-મોક્ષકા કર્તા નહીં. મૈં તો જ્ઞાયક હી હું દ્રવ્યદૃષ્ટિસે મૈં જ્ઞાયક હી હું કર્તા નહીં, મૈં કર્તા હી નહીં હું કોઈ પરદ્રવ્યકા મૈં

કર્તા હી નહીં હું, ઔર બંધ ઔર મોક્ષકી પર્યાય વહ સબકા જ્ઞાતા હોતા હૈ. જ્ઞાતા રહેતા હૈ તો પર્યાય તો અપને અવસ્થા વિભાવ પરિણતિ, અપની અવસ્થામેં હોતી હૈ ઔર સાધનાકી પર્યાય વહ છૂટકરકે, વિભાવ પર્યાયમેં છૂટકરકે, સાધનાકી પર્યાય, અપની પર્યાયમેં હોતી હૈ, કેવલજ્ઞાનકી પર્યાય હોતી હૈ વીતરાગદ્વેષા હોતી હૈ, ચારિત્રકી પર્યાય હોતી હૈ સબ પર્યાયમેં હોતા હૈ પણ એ પર્યાય એસી નહીં હૈ કે પર્યાય દૂર રહેતી હૈ ઉસકા અનુભવ નહીં હોતા, વહ દૂર રહતા હૈ દ્રવ્ય દૂર, ઔર પર્યાય દૂર રહેતી હૈ એસા હોને નહીં વહ દ્રવ્યકી અપેક્ષા, દ્રવ્યદૃષ્ટિકી મુખ્યતાસે જિસકા જ્ઞાન કરના ચાહિયે ઇસકો ખ્યાલમેં રખના ચાહિયે. એસા એકાંત કરનેસે સાધના રહતી નહીં હૈ, કુછ કરનેકા નહીં રહતા. કુછ નહીં કરના, ઔર જિજ્ઞાસા નહીં કરના, વૈરાગ્ય નહીં કરના, કુછ નહીં કરના રહતા હૈ. પર્યાય દ્રવ્ય-ગુણકા વિવેક કરના ચાહિયે. પર્યાય તો હોતી હી હૈ. ‘તહાં સમજવું તેહ, જ્યાં જે યોગ્ય’ જિસમેં નિશ્ચયનય હો નિશ્ચય-વ્યવહાર જાને, ‘ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માર્થીજન એહ’. ત્યાં ત્યાં તે આચરના હૈ આત્માર્થીજન એસા હૈ

શ્રોતા : મુઝે તો આતા હૈ ન્યાયસે ખ્યાલમેં આતા હૈ, પરંતુ વહ પ્રત્યક્ષ અનુભવ કેસે હોવે કૃપા કરે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્ણયસે ખ્યાલમેં આવે તો ભીતરમેં વો પુરુષાર્થ કરના પડતા હૈ, તો વાસ્તવિક ભિન્ન તો તભી હોતા હૈ જબ પુરુષાર્થ કરે તબ. અનાદિ અનંત આત્મા તો શાશ્વત હૈ ઔર વિભાવ અપના સ્વભાવ નહીં હૈ. શરીર પણ પરદ્રવ્ય હૈ. આત્મા તો શાશ્વત હૈ. પરદ્રવ્યકી સાથે એક હુઆ હી નહીં. અનાદિકાળસે ભિન્ન હી હૈ. ઔર વિભાવ પરિણતિમેં વો એકત્વબુદ્ધિ ભ્રાંતિસે હો રહી હૈ. ઇસલિયે વો ભ્રાંતિકો તોડકર ઔર વિભાવ પરિણતિકી ભિન્ન, અપના શ્રદ્ધા ઔર પ્રતીત કરે, વિચારસે નિર્ણય કરે, પહલે વહ દૂસરી બાત હૈ, ભીતરમેં પુરુષાર્થ કરે તો પરિણતિ ભિન્ન હોય. એસે પરિણતિકો ભિન્ન કરના ચાહિયે. વારંવાર ઇસકા વિચાર, પ્રતીત ઔર દઢ કરકે, વિચાર કરકે, પ્રતીત દઢ કરકે, વારંવાર ઇસકા પુરુષાર્થ કરે, ક્ષણે ક્ષણે વો ભેદજ્ઞાનકા પ્રયત્ન કરે, આત્માકો ગ્રહણ કરે તબ હોતા હૈ. પરિણતિ તો ભિન્ન કરની ચાહિયે પુરુષાર્થ કરકે. પરિણતિમેં એકત્વબુદ્ધિ ભરી હૈ. આત્મા તો ભિન્ન હી હૈ પણ એકત્વબુદ્ધિ, ભ્રાંતિસે એકત્વબુદ્ધિ હો રહી હૈ. તો ભીતર વિચારમેં લિયા, પ્રતીતમેં લિયા, પણ વો પ્રતીત ભીતરમેંસે જો આત્મસ્વભાવકો ગ્રહણ કરકે જો પ્રતીત આના ચાહિયે વહ પ્રતીતમેં નહીં આઈ હૈ વો વિચારસે પ્રતીત આઈ હૈ.

ઇસકી વારંવાર જિજ્ઞાસા, ભાવના એસા કરના ચાહિયે. વારંવાર ઇસકો, ક્ષણે ક્ષણે વારંવાર પ્રયત્ન હોના ચાહિયે, તો તબી હો સકતા હૈ. વિચાર કરકે વો પ્રતીત કરકે એસે વહ પ્રયત્ન નહીં કરે કે મૈં ભિન્ન હૂં, પણ ભિન્ન હોનેકા પ્રયત્ન નહીં કર તબ નહીં હો સકતા. પ્રતીતમેં નહીં આયા મૈં ભિન્ન હૈ. ઇસકી ભિન્ન પરિણતિ હોની ચાહિયે, દરેક કાર્યમેં એકત્વબુદ્ધિ હોતી રહતી હૈ. દરેક વિકલ્પમેં, દરેક કાર્યમેં સબમેં ચોવીસ કલાક, ચોવીસ ઘંટા એકત્વબુદ્ધિ હોતી રહતી હૈ ઓર પ્રતીતમેં કેવળ. પરિણતિ તો એસી હોતી હૈ. પરિણતિકો વારંવાર ઇસકો ભિન્ન કરના ચાહિયે. મૈં તો ભિન્ન હી હૂં, જાયક હૂં પણ એસા જાયકકી મહિમા કરકે, એસા મૈં લૂખા જાયક હૂં, જાયક હૂં એસા બોલનેસે નહીં હોતા હૈ.

ભીતરમેં ઇસકી મહિમા હોના ચાહિયે મૈં જાયક કોઈ અપૂર્વ અનુપમ વસ્તુ હૂં, એસે જાયકકી પરિણતિ, જાયકકી પરિણતિ ભિન્ન કરના ચાહિયે તબી હો સકતા હૈ. યહ પરિણતિ તો ભિન્ન એસા જાયક હૂં, પરિણતિ તો જો વિભાવ પરિણતિ તો જે હૈ, અપના પુરુષાર્થકી મંદતાસે હોતા હૈ, વિભાવ અપના સ્વભાવ નહીં હૈ. યહ સ્વભાવ, વિભાવકા સ્વભાવ મૈં નહીં હૂં, ઓર મૈં જાયક મેરા જાનનેવાલા સ્વભાવ હૈ. યહ સ્વભાવકો ગ્રહણ કરના ચાહિયે. યહ દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરના ચાહિયે. ઓર પરિણતિ જો શુદ્ધ પરિણતિ હોતી હૈ. અપની પરિણતિસે હોતી હૈ યહ કોઈ પરકી નહીં હોતી. ઓર પરિણતિસે ભિન્ન એસા નહીં.

પરિણતિ અપને વેદનકી કિસકા હોય. પરિણતિ જો અપનેમેં નહીં હો તો કિસકા વેદન હોય પણ વો આત્મા શાશ્વત અનાદિ અનંત હૈ. પરિણતિ ક્ષણ ક્ષણમેં હોતી હૈ. પણ વો પરિણતિ ભી અપની ચૈતન્યકી પરિણતિ હોતી હૈ. યહ જાયકકી પરિણતિ પ્રગટ કરના ચાહિયે, પરિણતિસે ભિન્ન એસા કોઈ દ્રવ્ય, દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરતે હૈ તો એકલા દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ, ઇસમેં ભેદ નહીં પડતા હૈ, કે પર્યાય હૈ કે વિકલ્પ હૈ, ભેદકો ગૌણ કરકે જાયક પર દૃષ્ટિ હોતી હૈ. પણ વો ભેદજ્ઞાનમેં તો રહતા હૈ. જો શુદ્ધ પરિણતિ હોતી હૈ અપનેમેં હોતી હૈ. સમ્યગ્દર્શનકી પર્યાય વો પર્યાય તો અપની હોતી હૈ, ઓર યહ દૃષ્ટિકા વિષય અખંડ હોતા હૈ. પર્યાય તો અપને ચૈતન્યકી હૈ. સમ્યગ્દર્શન કરકે વહ મુનિદશા આતી હૈ. પાંચમા, છઠ્ઠા-સાતમા ગુણસ્થાન હોતા હૈ. યહ છઠ્ઠે-સાતમેં ગુણસ્થાને ગૂલતા હૈ, અનુભૂતિ વેદન કિસકો હોતે હૈ. અપને ચૈતન્યકી પરિણતિ હોતી હૈ. કેવળજ્ઞાન ભી ચૈતન્યકી પરિણતિ હોતી હૈ. યહ પરકી પરિણતિ નહીં હોતી. યહ શુદ્ધ પરિણતિ હો તો અપની પરિણતિ હોતી હૈ.

યહ વિભાવ પરિણતિ પુરુષાર્થકી મંદતાસે હોતી હૈ તો વિભાવ અપના સ્વભાવ નહીં હૈ ઇસલિયે ભેદ કરતા હૈ મૈં વિભાવમેં નહીં હૂં, મૈં સ્વભાવમેં હૂં, મૈં તો જાયક હી હૂં. એસે પરિણતિ, શુદ્ધ પરિણતિ પ્રગટ કરતા હૈ ઓર વિભાવસે ભિન્ન પડતા હૈ.

ભેદજ્ઞાન કરે તો ભી અલ્પ અસ્થિરતા રહતી હૈ, વહ કમજોરીકે કારણ પુરુષાર્થ જબ પ્રગટ હોવે, તબ લીનતા જબ બઢતી જાતી, અલ્પ જો વિભાવ રહતા હૈ વહ ભી છૂટ જાતા હૈ.

શ્રોતા : માતાજી! ભેદજ્ઞાનકી વિધિ ક્યા હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિધિ યહ હી હૈ. દૂસરી ક્યા? મૈં ચૈતન્યસ્વભાવી હૂં, જ્ઞાયક સ્વભાવી હૂં, કાણે કાણે મૈં જ્ઞાયક હી હૂં, યહ વિભાવ મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ, મૈં તો જ્ઞાયક હૂં, ઐસા જ્ઞાયક હૂં, ઐસી વારંવાર ઇસકો ભીતરમે હોના ચાહિયે. ઐસે જ્ઞાયક બોલનેમાત્ર નહીં. વારંવાર મૈં જ્ઞાયક હી હૂં. ઐસી જ્ઞાયકરૂપ પરિણતિ અપનેમે હોના ચાહિયે. વારંવાર કાણે કાણે મૈં જ્ઞાયક હૂં જો વિકલ્પ કાણે કાણમે હોતે હૈ, વૈસે કાણકાણમે જ્ઞાયકકી પરિણતિ હોના ચાહિયે. વારંવાર મૈં જ્ઞાયક હી હૂં, યહ શરીરકી વિકલ્પકી પરિણતિ હોતી હૈ. વિકલ્પસે મૈં ભિન્ન ઐસા જ્ઞાયક વારંવાર, જ્ઞાયક કાણ કાણમે જ્ઞાયકકી જ્ઞાતાધારા હોની ચાહિયે વારંવાર. ઐસા ભેદજ્ઞાન હોના ચાહિયે.

શ્રોતા : વિકલ્પકી પરિણતિ જ્ઞાયકકી પરિણતિ નહીં હૈ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકલ્પકી પરિણતિ વો જ્ઞાયકકી પરિણતિ વો શુદ્ધ જ્ઞાયક સ્વભાવ વહ નહીં હૈ. જ્ઞાયકકી પરિણતિ નહીં હૈ. વિકલ્પ કર્તા પરિણતિ કર્તાકી પરિણતિ જ્ઞાયકકી પરિણતિ નહીં હૈ. વિકલ્પકી પરિણતિ જ્ઞાયકકી નહીં હૈ. અપના પુરુષાર્થકી મંદતાસે વહ હોતા હૈ પણ જ્ઞાયક સ્વભાવી જ્ઞાતા, જાનનેવાલા ઇસકો વેદન નહીં હૈ ઇસકો વિકલ્પ કર્તાકી પરિણતિ હૈ. જ્ઞાયક જ્ઞાતાધારા નહીં હૈ વહ કર્તાકી પરિણતિ હૈ. જ્ઞાયકકી જ્ઞાયકધારા નહીં હૈ યહ તો ઉદયધારા હૈ. વિકલ્પકી ધારા.

શ્રોતા : પરિણતિ ઔર દ્રવ્યમે એકત્વ એક પદાર્થ હૈ? ઉસકી પરિણતિ કેસે નહીં કહલાયે વહ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કોઈ અપેક્ષા ઉસકી પરિણતિ કહનેમે આતી હૈ. અશુદ્ધપર્યાય તો ઇસકી ભી કહનેમે આતી હૈ, ઉસકી ભી કહનેમે આતી હૈ અશુદ્ધદષ્ટિસે વો ઉસકી પરિણતિ હૈ. યહ જડકી નહીં હૈ. યહ જડ વો નિમિત્ત હૈ કર્મ ઉસકે. કર્મકે નિમિત્તસે હોતી પુરુષાર્થકી, અપને પુરુષાર્થકી મંદતાસે, ચૈતન્યકી અશુદ્ધ પર્યાય હૈ. કિ ચૈતન્યકી ચૈતન્યકી પરિણતિ કોઈ અપેક્ષા ઉસકો કહનેમે આતી હૈ. અશુદ્ધ પરિણતિ અપને પુરુષાર્થકી મંદતાસે હોતી હૈ. જડમે નહીં હોતા હૈ. તો દ્રવ્યદષ્ટિસે ઇસકો પરમે કહનેમે આતા હૈ કે જો કર્મકે નિમિત્તસે હુઆ વહ કર્મ તરફ હૈ. મૈં નહીં હૂં, ઐસે કહનેમે આતા હૈ. બાકી પુરુષાર્થકી મંદતાસે અપની પરિણતિ

હોતી હૈ. ગુરુદેવ વારંવાર કહતે થે અશુદ્ધદષ્ટિમેં વિભાવકી પરિણતિ અપનેમેં હોતી હૈ. વો અપના સ્વભાવ નહીં હૈ ઇસલિયે ઇસકા ભેદજ્ઞાન કરના ચાહિયે.

શ્રોતા : વસ્તુકે તો બંધારણમેં લેના પડેગા, દ્રવ્ય-પર્યાયકા જોડકા એક-દો. વસ્તુકા બંધારણ સિદ્ધ કરના હો તો દ્રવ્ય-પર્યાયકા જોડકા લેના હી પડેગા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ તો લેના હી પડેગા. વસ્તુકા સ્વરૂપ સમજનેકે લિયે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય સબ સમજના ચાહિયે. પર્યાય ક્યા હૈ ? ગુણ ક્યા હૈ, દ્રવ્ય ક્યા હૈ ? સબ સમજના ચાહિયે. પીછે વો મૈં જ્ઞાયક સ્વભાવ અનાદિ અનંત શાશ્વત હૂં ઔર વિભાવ પરિણતિ ક્ષણ ક્ષણમેં જો હોતી હૈ મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ. હોતા હૈ અપની પુરુષાર્થકી મંદતાસે કાંઈ જડ નહીં કરતા હૈ. જડ ઇસકો કરતા નહીં હૈ. અપની પરિણતિમેં હોતા હૈ.

શ્રોતા : સમયસાર ૩૧વીં ગાથામેં ભાવેન્દ્રિયકો ભી પરજોયોમેં ડાલા હૈ, વો..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ અપેક્ષા દૂસરી હૈ. ભાવેન્દ્રિય પરકી વહ કાયોપશમ, અધૂરી પર્યાય, ભી અધૂરી-પૂરી પર્યાય વહ ભી સબ દ્રવ્યદષ્ટિસે સબકો પર કહનેમેં આતા હૈ. કાયોપશમભાવ ભાવેન્દ્રિય ઇસકો ભી પરમેં ડાલ દેતા હૈ.

શ્રોતા : જ્ઞાયક સ્વભાવમેં ઇસકો નહીં લેના હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નહીં જ્ઞાયક સ્વભાવ નહીં, ભાવેન્દ્રિય જ્ઞાયક સ્વભાવ નહીં હૈ. મૈં શાશ્વત જ્ઞાયકમેં વહ અધૂરા વહ હૈ, ઐસા કાયોપશમભાવ, શાશ્વત જ્ઞાયકમેં નહીં હૈ. અધૂરા, પૂરાકી અપેક્ષા દ્રવ્યદષ્ટિમેં નહીં હૈ. અધૂરી પર્યાય હો, પૂરી પર્યાય હો, યહ જો હોવે તો ઐસા દ્રવ્યકા સ્વભાવ અધૂરા ઔર પૂરા ઐસા નહીં. અનાદિ અનંત શાશ્વત દ્રવ્ય પૂર્ણ સ્વરૂપે અનાદિ અનંત હૈ. પર્યાયમેં અધૂરાશ હૈ. દ્રવ્યમેં નહીં. દ્રવ્યદષ્ટિસે યહ નહીં હૈ. અપેક્ષા દૂસરી હૈ, નિયમસારમેં આતા હૈ. સબમેં આતા હૈ મતિ, શ્રુત, અવધિ સબકા ભેદ સબકા ભેદ એ આત્મામેં ભેદ જો દ્રવ્યદષ્ટિમેં ભેદ નહીં હોતા હૈ. એક પારિણામિક ભાવ, અનાદિ અનંત યહ આત્માકા સ્વભાવ હૈ. યહ કાયોપશમભાવ ભી નહીં લેના ઇસમેં. પણ સબકા વિવેક કરના ચાહિયે.

‘જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે, ત્યાં સમજના તેહ.

ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માર્થી જન એહ.’

દ્રવ્ય મૂળ દ્રવ્યકો સમજના હો તો દ્રવ્યકો અભેદ અખંડ કોણ અપેક્ષાસે હૈ, પર્યાય કિસ અપેક્ષાસે હૈ, પર્યાય સાધકદશામેં ક્યા હોતા હૈ ? સાધ્યમેં ક્યા હોતા હૈ ? વિભાવપર્યાય ક્યા હૈ ? સ્વભાવપર્યાય ક્યા હૈ ? દ્રવ્ય શુદ્ધાત્મા અનાદિ અનંત શાશ્વત હૈ. સબકા મેલ કરકે સમજે તો યથાર્થ વસ્તુકી સાધના હોતી હૈ. વે નહીં કરે, યહ

ખેચી રાખે તો સાધના નહીં હો સકતી હૈ. સબકો સમજના ચાહિયે. દ્રવ્યદૃષ્ટિમેં તો સબ ગૌણ હો જાતા હૈ. સબકે કોઈ ઉપર દૃષ્ટિ નહીં રહેતી. ક્ષયોપશમ ક્ષાયિક સબમેં કોઈ કુછ નહીં રહતા. તો ભી પર્યાયકા વેદન તો અપનેમેં હોતા હૈ. પર્યાયકા વેદન દૂસરેમેં નહીં હોતા. ક્ષાયિક પર્યાયકા વેદન અપનેમેં હોતા હૈ. સબકા વિવેક કરના ચાહિયે.

શ્રોતા : વિવેક કરને જાતે હૈ તો કહતે હૈ પર્યાયબુદ્ધિ હો જાતી હૈ. તો વિવેકકો એક બાજુ હી રખો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિવેક કરને જાતે હૈ તો ક્યા હો જાતી હૈ ?

શ્રોતા : પર્યાયબુદ્ધિ હો જાતી હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાયબુદ્ધિ એસે નહીં હો જાતી અપને સમજણમેં ભૂલ હોતી હૈ ઇસલિયે પર્યાયબુદ્ધિ હો જાતી હૈ. એસે સચ્ચા જ્ઞાન કરનેમેં પર્યાયબુદ્ધિ નહીં હો જાતી હૈ. એમ એ દ્રવ્યદૃષ્ટિકો ગ્રહણ કરકે પર્યાયકા જ્ઞાન કરનેસે યહ પર્યાયબુદ્ધિ નહીં હો જાતી હૈ. પર્યાયકા પકડ કરનેસે પર્યાયબુદ્ધિ હો જાતી હૈ. અનાદિકાળસે પર્યાયકો પકડ ક્રિયા હૈ, આગ્રહ ક્રિયા, દ્રવ્યકો નિષેધ ક્રિયા, ઇસલિયે પર્યાયકી પકડ હો ગઈ, ઇસલિયે પર્યાયબુદ્ધિ હો જાતી હૈ ઇસલિયે, દ્રવ્યદૃષ્ટિકો ગ્રહણ કરના. પર્યાયકા જ્ઞાન કરનેસે પર્યાયકી પકડ નહીં હો જાતી હૈ. પર્યાયકો એસે નહીં હો જાતી કે પર્યાયકી મુખ્યતા એસે નહીં હો જાતી. અંદર વિવેક કરના ચાહિયે. એસે નહીં હો જાતા હૈ. કે મૈં દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરું, પીછે પર્યાયકા જ્ઞાન કરું તો પર્યાયબુદ્ધિ હો જાયેગી. પર્યાયબુદ્ધિ અનાદિકાળસે પર્યાયબુદ્ધિ કરી, એટલે પર્યાયબુદ્ધિ હો જાયેગી, ઇસલિયે સબકો નિકાલ દો, અકેલા દ્રવ્ય રખો. એસે નહીં. વિવેક કરના ચાહિયે. એસે જ્ઞાન કરનેસે પર્યાયબુદ્ધિ નહીં હો જાતી હૈ. સબ વસ્તુકા જ્ઞાન કરનેસે ઉસી પ્રકાર ક્યા જીવ હો જાતા હૈ ? ગુણકા જ્ઞાન કરનેસે ગુણરૂપ હો જાતા હૈ. પર્યાયકા જ્ઞાન કરનેસે પર્યાયમાત્ર હો જાતા હૈ એસા નહીં હોતા હૈ. વો તો જ્ઞાન કરનેસે એસા નહીં હોતા હૈ. યહ બુદ્ધિ અપના દોષ હૈ ક્યાંક ખેચ અપને આપ ખેચ જાતા હૈ ઇસમેં ખેચાંઈ જાય છે પોતે. પર્યાયની વાત આવે તો પર્યાયમાં ખેચાંઈ જાય, દ્રવ્યની વાત આવે તો દ્રવ્યમાં ખેચાંઈ જાય. પોતે ખેચાંઈ જાય છે વિવેક કરતો નથી. એ કાંઈ વસ્તુ કોઈ યથાર્થ સમજે સમજનેસે કોઈ દોષ નહીં આતા હૈ. યથાર્થ સમજણ...

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૪૧

શ્રોતા : માતાજી જ્ઞાન હોવા છતાં વૈરાગ્ય નહીં હોવાનું કારણ શું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જ્ઞાન યથાર્થ નથી. જ્ઞાન એનું નામ કહેવાય કે જેને વૈરાગ્ય આવ્યા વગર રહે નહીં. યથાર્થ જેણે આત્માને જાણ્યો એ વિભાવથી છૂટ્યા વગર રહેતો નથી. માત્ર જ્ઞાન એણે બુદ્ધિથી નક્કી કર્યું. અંદરથી જો વિરક્તિ ન આવે તો એ જ્ઞાન સાચું નથી. એને જ્ઞાન વગરનો વૈરાગ્ય એટલો કરે ને પછી છોડી દે. અને અંદર આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખે નહીં એ વૈરાગ્ય શું કામનો? અને જે જાણ્યું એમાં જો વૈરાગ્ય ન હોય તો સાચું જ્ઞાન નહીં આવવાનું કારણ પોતે યથાર્થ ઓળખ્યો નથી પોતાને માટે વૈરાગ્ય નથી આવતો. એકલું લુપ્ત જ્ઞાન તો શું કામનું? નહીં આવવાનું કારણ પોતે અંદર એકત્વબુદ્ધિ છે. જ્ઞાન એનું નામ કહેવાય કે જેમાં વૈરાગ્ય આસ્રવથી નિવૃત્ત થાય, વિભાવથી નિવૃત્ત થાય એનું નામ જ્ઞાન જે જ્ઞાન વિભાવથી નિવૃત્ત થાતું જ નથી, એ જ્ઞાન જ નથી અને જે વિભાવથી નિવૃત્તિ થઈ જાય એને જ્ઞાન હોય જ. માટે એકલી વિભાવથી નિવૃત્તિ જ્ઞાન વગરની વિભાવની નિવૃત્તિ થાતી નથી. એટલે જ્ઞાન વૈરાગ્યને સંબંધ છે એકલું જ્ઞાન હોય વૈરાગ્ય ન હોય તો એમ સમજવું કે હજી યથાર્થ નથી. એકલો વૈરાગ્ય, જ્ઞાન ન હોય તો એ સાચું નથી. અંદર વિજ્ઞાનઘન વધતો જાય અને વિભાવથી નિવૃત્ત થતો જાય છે. વિભાવથી નિવૃત્ત થાતો અંદર વિજ્ઞાનઘન વધતો જાય એને સંબંધ છે બેય જ્ઞાન વૈરાગ્યને.

શ્રોતા : બંને એકમેકના પૂરક છે, ને પોષક છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બેય એકબીજાને પોષક છે.

ભાવાસ્રવ ને દ્રવ્યાસ્રવ બેય અંદર આવી જાય જેમ નિમિત્ત ને ભાવ. ભાવમાં જે વિપરીત સ્વભાવ છે જે વિભાવભાવ છે, તો વિપરીત છે પોતાનો સ્વભાવ નથી, માટે વિપરીત છે, એને વિપરીત જાણ, પોતે જાણવું વર્તે છે. આ વિપરીત સ્વભાવ છે મારો મૂળ સ્વભાવ નથી. એનું વેદન વિપરીત થાય છે. દુઃખના કારણો છે, એ દુઃખ સ્વરૂપ છે. વર્તમાન દુઃખરૂપ વેદાય છે, એને દુઃખનું કારણ દુઃખનું ફળ પણ દુઃખનું આવે છે અને વર્તમાન એને વિપરીતતા જ વેદાય છે. અને સ્વભાવમાં વેદન વિપરીત છે. કારણ પોતાનો સ્વભાવ તો સુખરૂપ છે. અને આસ્રવો તો દુઃખરૂપ વેદાય છે.

વિપરીત છે, વેદનમાં વિપરીત છે. એ ભલે નથી જાણતો, પોતે જાણે છે, એનું વેદન પોતાને થાય છે.

શ્રોતા : પ્રશ્ન એમ છે, કે દુઃખને એ તો વિપરીતતા છે સુખને અમે વિપરીતતા છે. પણ આસ્રવો જાણતા નથી, પોતાને જાણતા નથી અને પરને જાણતા નથી અને પર વડે જણાય છે, એમ કરીને વિપરીતપણું સૂચિત કર્યું તો એ વિપરીતપણું કેવી રીતે? એનામાં તો બીજા ગુણો પણ છે જેમાં જાણવું નથી. તો એ એનું વિપરીતપણું ત્યાં કેવી રીતે ખ્યાલમાં લેવું..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ભલે જાણતું નથી, પણ એ પોતાના વેદનમાં આવે છે. ભાવઆસ્રવ કોઈ અપેક્ષા ચેતન છે, કોઈ અપેક્ષાએ જડ છે. માટે એ પોતાને વેદનમાં આવે છે, આસ્રવ કોઈ જડ જેમ, જડ દ્રવ્ય જડ પદાર્થ છે એમ એ કાંઈ પદાર્થ છે એમ નથી; પોતાની વિભાવિક પર્યાય છે. એ પર્યાય એમાં નિમિત્ત દ્રવ્યકર્મ ને (આ) ભાવકર્મ. આ ભાવકર્મ ને દ્રવ્યકર્મ બેય એમાં લેવાય છે. માટે એ વિપરીત છે ભલે જાણતું નથી, પણ પોતાના સ્વભાવથી જડ છે, એ વિપરીત છે. પોતે ચેતન ને જડ હોય તો વિપરીત અને વિભાવ સ્વભાવ છે માટે પણ વિપરીત છે, બધી રીતે વિપરીત જાણતું નથી તોય વિપરીત છે.

શ્રોતા : વિપરીતતા, એટલે મોહ, શ્રદ્ધા ને ચારિત્ર બેયમાં લાગુ પડે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બેયમાં લાગુ પડે. એ લાગુ ભલે બેયમાં પડે, પણ જાણતો નથી, એ વિપરીત છે. ન જાણે એય વિપરીત છે. એ તો પોતાને ગુણની વિપરીતતા કેવી રીતે થાય છે. પોતાના ગુણોમાં પ્રકારો કીધા છે. જ્ઞાનમાં વિપરીતતા નથી થાતી, પણ પોતાના દર્શનગુણ ને ચારિત્રગુણ એમાં વિપરીતતા થાય છે. પોતાનો વિભાવ કેવા પ્રકારે થાય છે, કે પોતાના જાણવાગુણની વિપરીતતા નહીં લેવાની પણ દર્શન અને ચારિત્રની વિપરીતતા લેવાની. પણ બીજા દ્રવ્યની હારે ઓલું દ્રવ્ય છે, એ જાણતું નથી અને હું જાણું છું માટે મારાથી વિરુદ્ધ સ્વભાવ છે. આ તો બેય દ્રવ્યના વિભાગ પાડ્યા છે. પોતાને વિભાવથી શેમાં થાય? પોતાના ગુણને એ વાત જુદું. આ તો બેય દ્રવ્યના વિભાગ કરે ઓલું જડ છે, ને હું ચૈતન્ય છું. બેય સ્વભાવ જુદા છે.

જડ ને ચેતન, ‘જડ તે જડ ત્રણકાળમાં’. ચેતન તે હું ને જડ તે હું નહીં એમ લેવાનું છે. વિભાવથી જુદો, આ શરીર, પુદ્ગલ એ પણ જુદું, જુદો તે હું, એને જુદો પાડવાનું છે. વિભાવ અને પોતાને, વિભાવ એય અચેતન, ઈયે જાણતો નથી. જાણનારો પોતે છે. દુઃખ હિસાબે (વિભાવ) વિપરીત, જાણનારો નહીં એ હિસાબે વિપરીત. એ આત્મા અરૂપી ને ઈ રૂપી માટે વિપરીત, બધી રીત વિપરીત છે.

દીપકને અરીસો તો દૃષ્ટાંત જ છે અરીસામાં પ્રતિબિંબ સામેથી આવે છે. દીપક કાંઈ બહાર પ્રકાશ ફેંકે છે. એમ જ્ઞાન કાંઈ બહાર પ્રકાશ ફેંકે છે, એ તો જ્ઞેય તે જ્ઞેય છે અને જ્ઞાન તે જ્ઞાન છે. બેયનું ભેદજ્ઞાન કરવાનું છે. ‘પર તે પર’ ને ‘હું તે હું’ જ્ઞાયક છું. જ્ઞેયો તે જ્ઞેયો છે, એમાં જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે પરિણમી જાય એવો એનો સ્વપરપ્રકાશક સ્વભાવ છે, એમાં સહજ જણાય છે. એ બહાર જઈને જોવા જાતો નથી. પોતાની પરિણતિમાં રહીને એને જણાય છે.

એને ભેદજ્ઞાન થાય ત્યારે એ કાંઈ એને બહાર નથી જોવા જાતો એ અંતરમાં પોતે જ્ઞાયકરૂપે પરિણતિ કરે, ભેદજ્ઞાન વિભાવ તે હું નથી ને હું જ્ઞાયક છું એમાં એકલો અંતર્મુખનો ઉપયોગ છે, એમાં કેવળજ્ઞાનમાં તો આખું લોકલોક જણાય તો એ સહજ જ્ઞાન પોતે પરિણતિ કરે છે, એ જ્ઞાન બહાર જાતું નથી, કે બહારથી અંદર આવતું નથી. પોતે જ્ઞાયક જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે સહજ પરિણતિ કરે છે. જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે પરિણમે છે. જાણવું જાણવારૂપે પરિણમે છે. જાણવું જાણવાનું કાર્ય કરે છે. જાણવું એ જાણવાનું કાર્ય કરી રહ્યો છે. બરફ બરફ સ્વભાવે પરિણમી રહ્યો છે જ્ઞાયક. જાણવું જાણવારૂપે પરિણમી રહ્યો છે, એમાં કોઈની અપેક્ષાએ એમ એ જ્ઞેયો વચ્ચે એમાં આ જ્ઞેયને જાણ્યું એમ વચ્ચે આવે પણ એ જ્ઞેયથી જાણ્યું, જ્ઞેય અંદર આવ્યું કે જ્ઞેય પોતે બહાર ગયું એમ નથી. જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે પરિણમે છે.

શ્રોતા : એ જ્ઞેયોથી નિરપેક્ષ થઈને પોતે પોતાની મેળે જાણવારૂપે કાર્ય કરે છે, એમ પોતાને....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવી જાતની એને પ્રતીત હોવી જોઈએ હું મારું જ્ઞાન જાણવાનો સ્વભાવ છે, સ્વપરપ્રકાશક એ સહજ પરિણમે છે. એમાં કાંઈ પોતે જ્ઞેય હારે ગડમથલ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. કે આમ જ્ઞેય જણાય કે આમ જ્ઞેય જણાય એમ જ્ઞેય હારે કાંઈ ગડમથલ કરવાની જરૂર નથી પોતે પોતાના જ્ઞાયકને જાણે તો એમાં જ્ઞાયકની પરિણતિ જે સહજરૂપે છે, એ આવીને ઊભી રહેવાની છે. એમાં જ્ઞેયમાં ભેદજ્ઞાન કરે કે હું જુદો જ્ઞાયક છું, જ્ઞેય તે હું નથી હું તો જ્ઞાયક છું, આ વિભાવ તે હું નથી હું એનાથી જુદો જ્ઞાયક છું. જે પોતાની અસ્થિરતાની પરિણતિ થાય તેને જાણે છે. હું તો જ્ઞાયક આ પર પદાર્થો તે હું નથી હું તો જ્ઞાયક.

જ્ઞાયક, જ્ઞાયકને જાણે એમાં જ્ઞાયકની નિર્મળતા વધતા વધતા એમાં એની લીનતા વધતા એની દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની વિશેષતા થાતા, એમાં જે જ્ઞાનની પરિણતિ પરિણમે છે, એ સહજ પરિણમે છે. એમાં જ્ઞેય હારે ગડમથલ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી પોતાના જ્ઞાયકને જાણે તો એમાં જે એનો જ્ઞાયક સ્વભાવ છે, સહજ

પરિણમી જાય છે. પોતે જાણ્યું કે હું જ્ઞાયક છું. હું જાણનારો છું, હું પૂર્ણ જ્ઞાયક જ છું. મારો સ્વભાવ પછી એમાં જોયોને કાઢી નાખી હું બહાર જાઉં એવી કાંઈ ગડમથલ કરવાની જરૂર નથી. એની એકત્વબુદ્ધિ તોડી નાખવી જોય સાથેની. હું જુદો જ્ઞાયક છું. એની ગડમથલમાં રોકાવાથી તો એ જેમ પરિણમવાનો એમ જ પરિણમે છે. હું બહાર જાઉં છું કે આમ આવે છે, તારી ભૂલ તો એકત્વબુદ્ધિ કરી એ તારી ભૂલ છે, કે જોય તે હું અને હું તે જોય.

જ્ઞાયકમાં જ્ઞાયક બહાર ગયો અને જોય અંદર આવ્યો એ તારી અનાદિની ભૂલ જ છે. એકત્વબુદ્ધિ તારી ભૂલ છે. એ ભૂલ તોડી નાખ. એક તો ભૂલ છે, ને પાછી વધારે નક્કી કરે કે આ અંદર આવે છે, કે હું બહાર જાઉં છું અનાદિની ભૂલ તો એવી પડી જ છે. તે એવું જ નક્કી કર્યું છે હું જાણે બહાર વયો જાઉં છું. જોય જાણે મારામાં આવી જાય છે એવી ભૂલ તો તેં કરી જ છે. પણ એને તોડીને હું તો જુદો જ્ઞાયક છું. એમાં જુદા જ્ઞાયકમાં મારી જ્ઞાયકની સહજ પરિણતિ હોય એ આવીને પરિણમવાની જ છે. કેવી રીતે જાણું છું એનું તું જ્ઞાન કર એમ. મારે જ્ઞાયક સ્વભાવ કેવી જાતનો છે. હું પૂર્ણ જાણનારો છું. સ્વપરપ્રકાશક, એ જ્ઞાયકમાં કાંઈ અધૂરાશ નથી. જ્ઞાયક જ્ઞાન કોને ન જાણે. જ્ઞાન પુરું થાય ત્યારે કોને ન જાણે. જ્ઞાન એનું નામ કહેવાય કે જેમાં મર્યાદા ન હોય. જ્ઞાન જ્ઞાયક સ્વભાવ એટલે એમાં અનંતતા હોય એમાં કાંઈ મર્યાદા નથી.

આકાશનો એવો સ્વભાવ છે અનંતને અવગાહ આપે. આકાશ એને કહેવાય કે એને કાંઈ મર્યાદા ન હોય કે આટલાનો અવકાશ આપે ન આપે. અને જ્ઞાન કાંઈ મર્યાદિત નથી, એ તો અનંતને જાણે એવો એનો સ્વભાવ છે. એ સ્વભાવની તું પ્રતીત કરીને જ્ઞાયક જ્ઞાયકરૂપે પરિણમે, જોયથી જુદો હું જ્ઞાયક છું.

શ્રોતા : પોતાની એકલી આધારશીલા ઉપર જ પોતે સમજી જવાનું...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાના અસ્તિત્વ ઉપર જ તું પ્રતીત કરીને એનો જ આશ્રય ગ્રહણ કર જ્ઞાયકનો. પણ હું જાણનારો જ્ઞાયક છું, કાંઈ જાણનારો એટલે કૂટસ્થ જ્ઞાયક કાંઈ જાણતો નથી એવો જ્ઞાયક નથી. જાણનારો જ્ઞાયક છે. ઓલા જ્ઞાનમાં અંતર્મુખ ઉપયોગ ઠરે છે, એ પોતાના સ્વ અને પોતાનું જે ભેદજ્ઞાન થાય એટલું એને જાણવાનું એ તો અમુક જ હોય. એની નિર્મળતા વધતી જાય. એની પરિણતિ વૃદ્ધિ થઈ જાય છે. સ્વાનુભૂતિને જાણે, ભેદજ્ઞાનને જાણે બાકી અમુક..અમુક જ્યાં એનો ઉપયોગ જાય એટલું જાણે. પણ એમાં જે એકત્વબુદ્ધિ કરે છે, એ ભૂલ છે, પોતે જુદો રહીને જાણે તો એને પ્રતીતિ યથાર્થ, જ્ઞાયક જ્ઞાયક રહીને જાણે છે.

મુંઝવું નહીં, શાંતિ રાખવી અને પ્રયાસ કરવો. પ્રયાસ કર્યા કરવો એની રુચિ વધારે રાખવી, વિચાર, વાંચન બધું કર્યા કરવું. ગુરુદેવે અપૂર્વ માર્ગ બતાવ્યો ગુરુદેવ કહેતા હતા આ વાત કોઈ અપૂર્વભાવે સાંભળે તોય પણ એનો તે ભાવિનિર્વાણ ભાજનમ્. અપૂર્વભાવે સાંભળે. અપૂર્વતા અંતરમાં લાગે તો એનો પુરુષાર્થ થયા વગર રહેતો નથી. પોતાને જિજ્ઞાસા રાખવી જોઈએ કે આ બધામાં, ક્યાંય સુખ નથી, સુખ મારા આત્મામાં છે. એટલી પ્રતીત રાખીને, પોતે દૃઢતા રાખીને ભાવના, જિજ્ઞાસા, પ્રયત્ન કર્યા કરવો. જ્ઞાયક છું એવું પકડાય પણ એનું ભેદજ્ઞાન થાવું જોઈએ ને. એનું ક્ષણે ક્ષણે એવો જુદો જુદો એવું ભેદજ્ઞાન સહજ થાવું જોઈએ. ગોખવા માત્રથી નહીં પણ. એ ન થાય ત્યાં સુધી વિકલ્પ આવે, ગોખવા જેવું પણ એ ગોખવું એ કાંઈ વસ્તુ નથી (શાંતિ ન લાગે) શાંતિ ન લાગે ગોખવામાં અંદર. યથાર્થ થાય, તો એને શાંતિ લાગે. અશુભભાવથી બચવા માટે શુભભાવમાં ભેદજ્ઞાનના વિચાર કરે શાસ્ત્ર વાંચન કરે, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા કરે બધું કરે પણ ઓળખવાનો તો એક શુદ્ધાત્મા જ છે.

શ્રોતા : માતાજી! આપણે એવું બધું કરીએ કે આપણને દિગંબર જૈનધર્મ ક્યારેય આગલા ભવમાં જુદા ન પડીએ પહેલાં થઈ ગયું હવે કાંઈ થાય, કે કહેવાય અજબરૂપે આવે આવતા ભવોમાં ત્યારે તેવા હવે કાંઈ કરી શકીએ આપણે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવો ધર્મની સાચી શ્રદ્ધા અંદર હોય તો એ ધર્મથી અંદર સાચી શ્રદ્ધા તો થાવી જોઈએ. પોતે પૂર્વભવે એવું કાંઈ કર્યું હશે બીજા ધર્મમાં, પણ આ પુણ્યને લઈને આવો ધર્મ મળ્યો, આવા ગુરુ મળ્યા આવો ધર્મ, દિગંબર ધર્મ ગુરુદેવે બતાવ્યો છે. દિગંબર ધર્મમાંય આ બધા વાડામાં પડ્યા છીએ કે જે દિગંબર છે, એ વાડામાં પડ્યા છે. ગુરુદેવે તો અંતરમાં માર્ગ છે, એ બતાવ્યો છે, કે દિગંબરપણું સાચું આત્મામાં છે. એ આત્માને ઓળખે ને પછી જે દિગંબરદશા આવે એ યથાર્થ છે. ગુરુદેવે અંતરની દશા બતાવી છે. એ તો એનાથી છૂટું ન પડાય એને માટે પોતે એવી અંદરની જોરદાર પ્રતીત પોતાની હોય, શ્રદ્ધા હોય, ભાવના હોય તો છૂટે નહીં. એ જાતના કાર્યો પોતાના હોય તો છૂટો ન પડે. તો એને આવતા ભવમાં આનો આ ધર્મ મળે.

દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર, સાચા દેવની પ્રતીત, સાચા ગુરુની પ્રતીત, સાચા શાસ્ત્રની પ્રતીત, ખોટા દેવ, ખોટા ગુરુ, ખોટા શાસ્ત્ર ઈ એની પ્રતીત એને આદર ન કરે. સાચા જિનેન્દ્ર દેવ, સાચા ગુરુ એને સાચા શાસ્ત્રનો આદર પોતાને હોય તો ઈને ઈ મળે. શુભભાવનામાં પણ એવું જોઈએ. શુભભાવના શુદ્ધાત્માથી જુદો પણ એણે

શુભભાવમાં પણ આત્મબળ હોય તો સાધન છે બીજો કોઈ ધર્મ નથી. ધર્મ તો આત્માનું ભેદજ્ઞાન કરીને, ગ્રહણ કરીને ઓળખવો, એ ન થાય ત્યાં સુધી શુભભાવમાં સાચા દેવ જિનેન્દ્રદેવ, સાચા ગુરુ અને સાચા શાસ્ત્ર જે મુક્તિનો માર્ગ પ્રકાશે એવા ગુરુ અને સાચા શાસ્ત્ર એ સિવાય કોઈને માને નહીં. તો મળે એવા જૈનમાં ભાવીના તીર્થંકરોનું દ્રવ્ય, ભાવીના તીર્થંકરનું દ્રવ્ય આપણા ભાગ્ય હતા કે આપણને મળ્યા. આવા ગુરુદેવ મળવા મુશ્કેલ છે.

શ્રોતા : આવી વસ્તુ આટલા ટાઈમમાં આટલું સરસ બતાવી ગયા.

આપણે આપણા પુણ્ય છે. અહીંયા આવવા માટે ઘણીવાર એવું થાય પણ આપણા માટે પુણ્ય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જે ભગવાન આગળ હતા એ અહીં ક્યાંથી આવી ગયા પણ અહીં ભરતક્ષેત્રના ભાગ્ય

શ્રોતા : ઈ પાછા ગુરુદેવ મળવા તીર્થંકર તરીકે પ્રતિમા કેવું ગુરુદેવની યાદ બહુ સાલે છે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ તો આ પંચમકાળમાં મળવા મુશ્કેલ છે, એની ભક્તિ હૃદયમાં હોય એ યાદ તો આવે ને! કુદરત આગળ કોઈનું ચાલે નહીં.... આવા ગુરુ તો શાશ્વત બિરાજતા હોય એમ ભાવના હોય અંદરની ઉગ્રતા થતા એનું ફળ ગુરુદેવ તો બધાને યાદ આવે.

શ્રોતા : ન્યાંથી ગુરુદેવ એવું લાગે છે આપ તો અમારા માટે ... અમારે માટે ગુરુ જ છો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ તો ગુરુદેવ જ હતા. પ્રભાવ પ્રકાશ. આત્માનું સ્વરૂપ જુદું છે. આ શરીર જુદો ને આત્મા જુદો, ગુરુદેવે ઘણું સમજાવ્યું છે શરીર જુદું આત્મા જુદો બેય તત્ત્વ જુદા છે, એને ઓળખવો કે આત્મા કોણ શું વસ્તુ છે? આત્મા અનાદિ અનંત વસ્તુ એનો સ્વભાવ શું? જાણનારો જ્ઞાયક છે જાણનારો જે તે આત્મા આ બધું જડ કાંઈ જાણતું નથી. અંતરમાં સંકલ્પ-વિકલ્પ જે બધા થાય છે, એ પણ આત્માનું સ્વરૂપ નથી. આત્મા એનાથી જુદો છે. આત્માનું સ્વરૂપ કેમ ઓળખાય? એનો પ્રયત્ન એની રુચિ, એની ભાવના બધું એ કરે તો થાય વારંવાર એના વિચાર એનું વાંચન બધું એવી જાતના શાસ્ત્રો વાંચે, ગુરુદેવે જે સમજાવ્યા એના વિચારો કરે તો થાય. આત્મામાં કોઈ વિકલ્પ નથી. આત્મા તો શુદ્ધાત્મા છે.

અનંતા જન્મ-મરણ કરતાં કરતાં મનુષ્યદેહ મળે. એમાં આવા ગુરુદેવ મળ્યા, આવો ધર્મ મળ્યો તો આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખે અને અંતરમાં કાંઈક રુચિ કરે ભાવના

કરે તો એ જીવન સફળ થાય બાકી અનાદિકાળથી બહારથી ક્રિયા કરે, ને શુભભાવ કરે એમાં ધર્મ માને, શુભ પુણ્ય બાંધે દેવલોક થાય એ કાંઈ આત્માનું સ્વરૂપ નથી, એ ભવનો અભાવ થાતો નથી. ભવનો અભાવ તો શુદ્ધાત્માને ઓળખે તો થાય છે. એ શુદ્ધાત્માનું સ્વરૂપ શું છે, એને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરે. અનાદિકાળથી આત્માને ઓળખ્યો નથી. એ આત્મા કેમ ઓળખાય એને માટે બધો પ્રયત્ન કરવાનો રહે છે. ગુરુદેવે એવો માર્ગ બતાવ્યો આ જુદો અંતરમાં અંતરમાં કોઈ અનુપમ વસ્તુ છે અને એ વસ્તુ કોઈક જુદી છે. જગતમાં કોઈ પદાર્થ એવો આત્મા અનુપમ છે. એ અનુપમ આત્માને ઓળખવો જોઈએ. એ જ્ઞાન ને આનંદ બધો આત્મામાં ભર્યો છે. આત્મામાંથી પ્રગટ થાય છે. એ ન થાય ત્યાં સુધી વિચાર, વાંચન દેવ, ગુરુ શાસ્ત્રની મહિમા શુદ્ધાત્માને ધ્યેય કરવાનો હોય છે. બધું કર્યું છે, પણ આ એક આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખ્યું નથી. એક સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ કરી નથી અપૂર્વ છે. એ કરવા જેવું છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૪૨

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચારિત્રદશા મુનિ જિજ્ઞાસાની ભૂમિકામાં તો ભાવના હોય છે બધી એ ભાવના એ બધું આદરવાયોગ્ય છે. મુનિની દશા, સમ્યગ્દર્શનથી માંડીને મુનિઓની દશાને બધું આદરવાયોગ્ય છે. બધી સાધનાની, બધી પર્યાય આદરવા જેવી છે. ક્ષમા, માર્દવ, આર્જવ બધું આદરવા જેવું છે. એ તો પાઠમાં છે, એ આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખવા જેવું છે, એમાં શુભભાવમાં સમાવાય અને શુદ્ધમાં પણ સમાવાય. એવી રીતે દશેય એવી રીતે હોય છે. ત્યાં સુધી એની ભાવના કરે એની આરાધના કરે. ... જ્ઞાયકની આરાધના ને આ બધા ધર્મોની આરાધના. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની આરાધના, મુનિઓના જે ચારિત્રધર્મ એની આરાધના, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની આરાધના એ બધા એ બધાનો આદર કરવા

જેવી, આરાધના કરવી, મહિમા કરવી, તે સ્વરૂપે પરિણમન થાય એ તો જુદી જ વાત છે, એ ન થાય ત્યાં સુધી એની મહિમા અને એની આરાધના કરવી.

શ્રોતા : તો જ્ઞાયકની લગની લાગે...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : લગની લાગે જ્ઞાયકની. જ્ઞાયક કેમ ઓળખાય. હું બધા વિભાવોથી જુદો જ્ઞાયક છું. એ જ્ઞાયકનું ભેદજ્ઞાન એ વિભાવથી છૂટો પડીને જ્ઞાયક એનો સ્વભાવ કેમ ઓળખાય, એ જ્ઞાયકની લગની લાગે. એ જ્ઞાયકમાં બધા ગુણો સમાઈ જાય છે. જ્ઞાયકમાં બધું છે. એ જ્ઞાયક કેમ ઓળખાય? એ જ્ઞાયક શાંત સ્વરૂપ બધું આનંદ સ્વરૂપ જ્ઞાયક છે. એ જ્ઞાયક એની લગની લાગવી જોઈએ. બધા કોઈ વિભાવ આત્મામાં નથી. કોઈ વિભાવનો નાનામાં નાનો ઉંચામાં ઉંચો અંશ પણ આત્મામાં નથી એવો ચૈતન્ય નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ જ્ઞાયક છે. જ્ઞાયકની લગની લાગે તો ભૂમિકામાં પણ એ હોય છે બધું.

લક્ષે સ્વભાવ કેમ ઓળખાય? જ્ઞાયક કેમ ઓળખાય? જ્ઞાયક છે, એમ ગોખવા તરીકે નહીં પણ અંદરમાં એની જિજ્ઞાસા લાગવી જોઈએ વારંવાર એની ખટક લાગવી જોઈએ આ વિભાવ તે નથી, હું તો જ્ઞાયક સ્વભાવ, જ્ઞાયક શુદ્ધાત્મા, જ્ઞાયક જાણનારો છું, વારંવાર અંદર એને ઉંડાણમાંથી લગની લગનીપૂર્વક હોવું જોઈએ. માત્ર બોલવારૂપે કે ગોખવારૂપે એક જુદી વાત. એને સમજાય નહીં એટલે ગોખવારૂપે થાય, જુદી વાત પણ અંદરથી લાગવું જોઈએ.

શ્રોતા : એને વેદનરૂપે આવવું જોઈએ એમ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદર વેદનરૂપે આવવું જોઈએ. હું જ્ઞાયક એમ આમ નથી, હું તો જ્ઞાયક જાણનારો, હું મહિમાવંત જ્ઞાયક છું એવો લૂખો જ્ઞાયક નહીં, પણ હું જુદી ચીજ જ્ઞાયકદેવ શુદ્ધાત્મદેવ છું, જ્ઞાયકદેવ છું, આ સ્વરૂપ મારું નથી. આ વિભાવ તે મારો સ્વરૂપ જ નથી. આ મારો દેશ નથી. હું તો કોઈક જુદા દેશનો છું. અંદરથી એને લગની એવી મહિમાપૂર્વક લાગવી જોઈએ.

શ્રોતા : કોઈ જીવને પહેલાં કંઈક એવું થતું હશે. દ્રવ્ય-પર્યાયનું સ્વરૂપ સમજાય પછી ન્યાંથી જ્ઞાયક ઉપર જાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલાં એને લક્ષણથી આત્મા તો ઓળખાવો જોઈએ. આ દ્રવ્ય શું છે? આ ગુણ શું છે, એની પર્યાયો શું છે? એની એને લક્ષણ અને એનું સ્વરૂપ ઓળખાવું જોઈએ. ઓળખ્યા વગર કોનો આશ્રય કરશે? પહેલાં ઓળખાણ તો આવવી જોઈએ. ઓળખાણ વગર ક્યાં આઘો ક્યાં જાય? ઓળખાણ વગર ગ્રહણ કોને કરે? ઓળખાણ તો આવવી જોઈએ અંતરમાંથી ઓળખાણપૂર્વક ગ્રહણ થાય આત્મા.

શ્રોતા : પહેલા દ્રવ્ય-પર્યાય સ્વરૂપ આત્માનું સ્વરૂપ જાણે એને પછી જ્ઞાયકની ધૂન લાગે નહીંતર ન લાગે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એનું સ્વરૂપ જાણે, એનું સ્વરૂપ કેવું છે, એમ જાણે તો એની મહિમા આવે. જાણ્યા વગર મહિમાય ન આવે. જાણ્યા વગર પ્રતીત ન આવે. આમ પ્રતીતને મુખ્ય કહેવાય છે, પણ જ્ઞાન વચ્ચે જાણવાનું તો વચ્ચે આવી જાય છે. જાણવાનો વ્યવહાર વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતો નથી. સમ્યગ્દર્શનને મુખ્ય કરીને પ્રતીત એની યથાર્થ પ્રગટ થાય એ અપેક્ષાએ સમ્યગ્દર્શન મુખ્ય છે. પણ પહેલાં જાણે ભૂમિકામાં જ્ઞાન એને વિચારથી પ્રતીત કરે, વિચારથી ઓળખે એ ભૂમિકામાં એને આવ્યા વગર રહેતું જ નથી. એની ઓળખાણ કરે, એની પ્રતીત કરે એની મહિમા આવે ઓળખ્યા વગર મહિમા ક્યાંથી આવે? ગુરુની વાણીમાંથી સમજી આ કોઈ મહિમાવંત આત્મા કોઈ ગુરુદેવ બતાવી રહ્યા છે. એને પોતે વિચારથી નક્કી કરે ખરેખર એવો મહિમાવંત આત્મા છું, તો એનો વિચાર કરીને નક્કી કરે, તો એ યથાર્થ આવે ઓઘે ઓઘે આવે એ કાંઈ યથાર્થ આવતું નથી.

શ્રોતા : ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ સ્વરૂપ આત્મા પહેલા સ્વરૂપ બંધારણ જે રીતે છે, એ રીતે ખ્યાલમાં આવવો જોઈએ તો જ એને જ્ઞાયકની સાચી ઓળખાણ થાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તો જ ઓળખાણ થાય, કાં એકલું કૂટસ્થ માની લે, કાં એકલું એમ ક્ષણે ક્ષણે બદલતો માને, નિત્ય ન માને, કાં એકલું નિત્ય માની લે, તો એમાં પર્યાય કેવા પ્રકારે છે, એ ન માને, તો એનો આખું સ્વરૂપ સમજતો નથી. એ બરાબર એનું જેવું આખું સ્વરૂપ દ્રવ્યનું છે, એવું એને ઓળખાવું જોઈએ.

શ્રોતા : મારે એવું થતું હતું કે બરાબર આપ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દ્રવ્ય સ્વરૂપે પોતે કેવી રીતે પરિણમે છે. પોતે જ પરિણમનારો છે, એમ બરાબર એને ખ્યાલમાં ધ્રુવ જે હું અનાદિ અનંત શાશ્વત છું, પણ આ પરિણતિ બધી પોતાની થાય છે. એને ખ્યાલ આવવો જોઈએ.

શ્રોતા : અહીંયા હમણાં શું અધ્યાસ થઈ ગયો છે કે હું જ્ઞાયક છું પર્યાય મારાથી ભિન્ન છે, એમાં કોઈ રીતે આખી કલ્પના ઊભી કરવી પડતી હતી કલ્પના ઊભી કરીને દ્રવ્ય પર્યાયનું આખું એક વસ્તુ ઊભું કરતા હોય એવું થયા કરતું હતું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાય ભેગા કરીને જાણે વસ્તુ થાતી હોય એવું લાગે.....

શ્રોતા : પંડિતજીએ જ્યારે સ્પષ્ટીકરણ કર્યું કે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એનું સ્વરૂપ જ છે. એ તો એને દૃષ્ટિ ઈ એક અસ્તિત્વને ગ્રહણ કરે છે તેમાં પર્યાય ગૌણ થાય છે. પણ પર્યાય આમ જુદી લટકતી નથી હોતી.

દૃષ્ટિ એક અસ્તિત્વને ગ્રહણ કરે એમાં પર્યાય ગૌણ થાય છે, પણ એમાં નીકળી નથી જાતી. એ જ્ઞાનમાં પછી બરાબર એમાં આનું સ્વરૂપ આવી જાય છે. પોતે કાઢી નાખે. એટલે બે કટકા થઈ જાય છે.

શ્રોતા : આમ ખ્યાલ નથી આવતો બોલવામાં એમ થાય, કે પછી જ્યારે આપણે આમ વિચારીએ એમ મુંઝવણ થયા કરે એમાંથી જ્યારે યથાર્થતા આવે છે ત્યારે આખી વસ્તુ જુદી રીતે ખ્યાલમાં આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચાર સમવાય ભગવાને એકલું એ જોયું નથી ભગવાને બધા સમવાય જોયા છે. ભગવાને બધા સમવાય એકલું નિયત કે ક્રમબદ્ધ એમ ભગવાને જોયું નથી. ભગવાને બધા સમવાય જોયા છે. અને તારી પરિણતિમાં બધા સમવાય છે. એ બધું કેટલુંય આવતું હતું ગુરુદેવને અને દ્રવ્ય, પર્યાયનું કેટલું આવતું હતું. દ્રવ્ય, પર્યાય ને દ્રવ્ય ને પર્યાય પર્યાય તારી જ છે, એ કેટલું વારંવાર જોરથી આવતું હતું. (અશુદ્ધતા શુદ્ધતા) હાં, ઈ એમાં જ્ઞાન જ્યારે જ્ઞાનનું આવ્યું તે પર્યાયને કાઢી નાખે છે. તારા જ્ઞાનમાંથી, તો અનેકતાને કાઢી નાંખે છે, એ ઘણું આવ્યું. આ બે-ત્રણ ભૂલ તો બહું રહે એમ. અત્યારે જ્યારે ઓલા ગૂંચવાડા થાય છે, ને બહું જે પ્રકરણ હોય ને વિષય ચાલતો હોય એને બરાબર એ અપેક્ષાથી બરાબર ગુરુદેવ કહેતા હતા. પછી ઓલી જે દ્રવ્યદૃષ્ટિની વાત આવે ત્યારે એને એ કહેતા. આ વાતમાં એને બરાબર ઈ કહેતા હોય છે, કેમ પર્યાય કાઢી નાખવાની નથી રોજ કહેતા હતા.

તો ઓલી વાત આવે એમાં કેટલાક શું માની લે છે, કે પર્યાયને કાઢી નાખે છે. એવું નથી હોતું, ગુરુદેવની અપેક્ષા ને એમનું હૃદય આખું જુદું હોય એ કેટલું જોરથી કહેતા હતા વારંવાર કહેતા. પુરુષાર્થ મુખ્ય એમાં બીજા સમવાય હોય છે બીજા સમવાયને મુખ્ય કરવામાં મુખ્ય નથી, ને મુખ્ય કરે અને પણ એમાં પોતાને આત્માર્થીને શું લાભ થાય એમ. પોતે લાભ, લાભની દૃષ્ટિએ જેને અંતરમાં આગળ જાવું છે, એને બીજા સમવાયોને આગળ કરવાથી પોતાના આત્માને કાંઈ લાભ નથી, એ તો એક જાણવાની વસ્તુ છે, કે જાણી લેવું કે આ સ્વભાવ છે, નિયત છે બધું છે, એમ જાણવાનું પણ એમાં જે આદરવામાં મૂકવું એ તો પુરુષાર્થ જ આદરવામાં મુકાય છે. ઓલાને કાંઈ આદરવાનું મુકાતું નથી, એ તો જાણવામાં આવે છે. કે આ છે, એમ.

સ્વભાવ વગર કાંઈ થાતું નથી. એમાં નિયતિ વચ્ચે આવે, એક ક્ષયોપશમ વચ્ચે હોય છે, પણ એ બધું જાણવા માટે પણ પોતાને કાર્ય કરવું છે અને જેણે જિજ્ઞાસા જાગી છે ઈ કાંઈ કાળને ઓલું જોઈને બેઠો રહેતો નથી. તો એ આત્માર્થી જ નથી. કે મને કાળ પાકે ત્યારે હું કરું, એ આત્માર્થીના લક્ષણ નથી. એને તો અંદર ખટક લાગે હું

કેમ કરું, કેમ આગળ જાઉં કેમ એમ શોધખોળ ચાલે એ તો પોતે પુરુષાર્થની ગતિમાં જ જાય. જેને અંતરથી લાગી છે લગની, ઈ વાટ જોવાય નથી ઊભો રહેતો કાળની કે કાળ પાકે ત્યારે થાશે. કાળ પાકવાની વાટ તને કેમ આવે છે. એ કેમ અંદર સંતોષ ક્યાંથી આવે છે? જેને અંદરથી લાગી હોય એને સંતોષ ન આવે. એને એમ થાય, કે કાળનું જે હોય એ મારે તો આગળ જ જાવું છે. એ કાળ જોવાની પોતાને ક્યાં પડી છે, કે ભગવાને શું જોયું એ જોવા પોતે ઊભો નથી રહેતો. એમ કે મારે તો છૂટવું છે, એક જ વાત છે.

ઈ છૂટનાર એ બીજું જોવાય ઊભો નથી રહેતો. જ્ઞાનમાં જાણી લીધું પણ ભગવાને ભલે પણ મારે તો પુરુષાર્થ કરીને આગળ જ જાવું છે. મારે આ જે આ વિભાવનું જે આકુળતાની પરિણતિ મારે જોઈતી જ નથી, એટલે એ આત્માર્થી પોતે તો પુરુષાર્થ જ એક ખરો આત્માર્થીને પુરુષાર્થ અંતરથી આવ્યા વગર રહેતો જ નથી. એ ઓલો વાટ જોવા ઊભો જ નથી રહેતો. વાટ જોવે એ એને આત્માર્થીપણું ખરું હોય એનો વાટ જ ન જોવે. પછી માને તો મારા પુરુષાર્થની મંદતા છે, એમ માને. મને કોઈ રોકે મને કોઈએ અટકાવ્યો એ તો બધા બહાના છે. જેને અંદર ઉગ્રતા જાગે એ ઊભો જ ન રહે. એ આત્માર્થીને અંદરથી પુરુષાર્થ જ મુખ્ય આવવું જોઈએ અને પુરુષાર્થની સાથે બધું જોડાયેલું રહેવાનું છે. એનો તો એની સાથે એને આવવું જ પડશે. જે કાળ ને નિયતિ જે આત્માર્થીને વાહે કાળ ને નિયતિ આપોઆપ એની પરિણતિ કાળની એને અનુકૂળ થાવું પડશે. પુરુષાર્થથી બધું જ એને અનુકૂળ થાવું જ પડશે જે પુરુષાર્થી છે એને તો.

શ્રોતા : એને સાથે આવવું જ પડશે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને બધાને સાથે આવવું જ પડશે. પુરુષાર્થને અનુકૂળ રહેવું પડશે બધાને. તારે આગળ જાવું એમ તું કહે મારે કમબદ્ધ હશે તો આમ હશે તો? તને રોકાવાનો વિચાર શેનો આવે છે. તું પુરુષાર્થ કર તારે બધું અનુકૂળ કમબદ્ધ, નિયતિ તો તારે અનુકૂળ થાવાનું તું રોકાઈશ તો તો રોકાવાનો એ ખોટો સમાધાન કરે છે અંદરમાં. મારી પુરુષાર્થની મંદતા છે. એટલે હું રોકાઉં છું.

યથાર્થથી દૃષ્ટિ ગ્રહણ કરે તો યથાર્થ જ્ઞાન ને યથાર્થ પરિણતિ સહજ થાય. બોલનેસે નહીં હોતા હૈ. પર્યાયબુદ્ધિ અનાદિકાળથી હોગી ઇસલિયે મુજે પર્યાયબુદ્ધિ હો જાયેગી. દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરનેસે મુખ્ય કરકે ઇસકા જ્ઞાન કરના ચાહિયે તો યથાર્થ, એમાં તેરી ભૂલ હો જાયેગી, પર્યાયકો નિકાલ દેનેસે ભી ભૂલ હો જાયેગી. મુનિકા માર્ગ સાધનામૈ હૈ આયે બિના રહતા હી નહીં. એ ભૂલ હો જાયેગી તો આગળ નહીં બઢે.

વહાં મૈં દ્રવ્ય હૂં, મૈં દ્રવ્ય હૂં તો તેરી સાધકદશા આગે બઢેગી હી નહીં. ઐસે મૈં તો કુછ કરનેવાલા નહીં હૂં, મૈં તો દ્રવ્ય હૂં, એ કરનેવાલા નહીં હોય તો સાધકદશા ભી નહીં હોતી. તેરેમેં કુછ નહીં હોનેવાલા. જૈસે અનાદિ અનંત હૈ વૈસે રહેગા. વૈસે રહેગા શુદ્ધ પર્યાય ભી નહીં હોગી. કારણ કે પર્યાયદષ્ટિ હો જાતી હૈ તો મૈં તો એક દ્રવ્ય હૂં, ઐસા રખે તો તેરેકો પર્યાય ભી નહીં હોગી. કારણ કે તેરે પર્યાય નિકાલ દેની હૈ તો શુદ્ધપર્યાય ભી નહીં હોગી. કુછ નહીં હોગા. અનાદિ અનંત જૈસા હૈ વૈસા તું રહેગા. ઐસા ક્યા ઐસે કરનેસે ક્યા લાભ હોતા હૈ?

વિવેક કરના ચાહિયે કે અનાદિકાળથી દ્રવ્યકો નહીં ગ્રહણ ક્રિયા ઇસલિયે જીવને પરિભ્રમણ ક્રિયા. યહ યથાર્થ દ્રવ્યદષ્ટિકો ગ્રહણ કરના, પણ દ્રવ્યદષ્ટિ ગ્રહણ કરકે સાધના કેસે કરની? એ તો ગ્રહણ કરના ચાહિયે સાધનાકે લિયે તો દ્રવ્યકો ગ્રહણ ક્રિયા હૈ, સાધના તો બાકી રહ ગઈ. સાધના કેસે કરની? ઐસી આત્માર્થીકો અંતરમેં હૃદય ભીંજાયેલા રહેતા હૈ કે મૈં સાધનાકે લિયે પરિભ્રમણકે ટાલને, મુક્તિકા માર્ગ પ્રગટ કરનેકે લિયે, આત્માકા અનુભવ કરનેકે લિયે, દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરતા હૂં. અનાદિકાળસે હુઆ નહીં દ્રવ્ય ઉસકો છોડ જાય, દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરકે મૈં સાધના કેસે કરું? ઐસી દષ્ટિ હોની ચાહિયે, દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરે છોડ ન દે મૈં તો શુદ્ધ હૂં. ઇસકે લિયે દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરના હેતુ હોના ચાહિયે. પ્રયોજન અપના હોના ચાહિયે ઐસે સાધના કેસે કરના દ્રવ્યકો ગ્રહણ કરકે ઇસકા ક્યા પ્રયોજન? કે મુઝે સાધના શુદ્ધ પર્યાય કેસે પ્રગટ હોવે. ઐસે અપના હૃદય ઐસા ભીંજાયેલા હોના ચાહિયે.

સર્વોત્કૃષ્ટ બસ એક આત્મા સર્વોત્કૃષ્ટ છે, એવી આત્માની મહિમા લાગે અંતરમાંથી એને ઓળખે, એની મહિમા લાગે, તો એનો પ્રયત્ન યથાર્થ થાય છે. એનો મહિમા થાય, એનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય, તો એનો પ્રયત્ન સાચો થાય. નક્કી કરીને એકવાર નક્કી કર્યું કે હું જ્ઞાયક છું પણ એમ જ્ઞાયક છું પણ વારંવાર એની મહિમા આવે અને વારંવાર હું ચૈતન્ય જ્ઞાયક જ છું, એવી દૃઢતા પ્રતીતિ કરીને વારંવાર, વારંવાર ભેદજ્ઞાનનો પ્રયત્ન કરે તો થાય, તો એના વિકલ્પ તૂટે. ભેદજ્ઞાન વગર વિકલ્પ તૂટતા નથી. અંતર ઉંડાણમાં જઈને પોતાના ચૈતન્યના અસ્તિત્વને ગ્રહણ કરવું જોઈએ.

શ્રોતા : સામાન્યપણે એમ જે આત્મા ખ્યાલમાં આવે કે જ્ઞાનમાં આવે કે આવું આ તારું સ્વરૂપ છે, એ પછી અંદર મહિમા માટે કાંઈ પ્રયત્ન કરવો પડે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને જ્ઞાનમાં આવ્યો કે હું જ્ઞાયક છું પણ એ જ્ઞાયક છું તે કેવો જ્ઞાયક છું? એની મહિમા અંદર લાવવી પડે તો થાય ને! મહિમાપૂર્વક હું જ્ઞાન છું એ આવ્યું હોય તો બરાબર છે, પણ એ જ્ઞાન એટલે કે જાણવામાત્ર જ્ઞાન છું, એમ

નક્કી કર્યું તો એ આગળ નથી જઈ શકતો પણ હું જ્ઞાયક એટલે જુદો જ્ઞાયક એ જ્ઞાયક જ ગ્રહણ કરવા જેવો છે. બીજું કાંઈ ગ્રહણ કરવા જેવું નથી. બીજું કાંઈ મારે જોઈતું નથી મારે જ્ઞાયક જ જોઈએ છે. એવી પોતાની અંદરથી લગની લાગવી જોઈએ જ્ઞાયકની, એવી લગની લાગે એવી મહિમા આવે તો જ્ઞાયક એને યથાર્થ ગ્રહણ થાય. માત્ર હું જ્ઞાન છું, એમ ઉપર ઉપરથી ગ્રહણ કરે એમ નહીં. મહિમાપૂર્વક એ જ્ઞાન, જ્ઞાયકતા ગ્રહણ થાય, તો અંતરમાં એની દૃઢતા, પ્રતીત ને લીનતા થાય તો. જગતમાં એક જ્ઞાયક સિવાય મારે કાંઈ જોઈતું નથી. એક આત્મા સિવાય.

શ્રોતા : જે જ્ઞાયક મારે કામનો છે, એમ એને લાગવું જઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમાં એ રીતે, મારે કામનો મારે સર્વસ્વ હોય તો હું જ્ઞાયક છું. મારે સર્વસ્વ જગતમાં હોય તો મારે એક જ્ઞાયક છે. એ ન પ્રગટ થાય ત્યાં સુધી દેવગુરુશાસ્ત્રે જે જ્ઞાયક બતાવ્યો છે અને જે જ્ઞાયક પ્રગટ કર્યો છે, એ ગુરુને દેવની મહિમા આવે, પણ પોતાને જ્યાં સુધી અંદર ન થાય ત્યાં સુધી હું જ્ઞાયક મારે જ્ઞાયક જ જોઈએ છે. એટલી પોતાને જરૂરિયાત લાગવી જોઈએ. એટલી એની લગની લાગવી જોઈએ, તો અંદરથી જ્ઞાયક એને વારંવાર ગ્રહણ થાય અને વારંવાર એનો પ્રયત્ન કરે. એ જ્ઞાયક એને ચૈતન્ય વગર ચૈન ન પડે, જ્ઞાયક વગર. જે કોઈ પદાર્થ ઉપર બહુ પ્રીતિ હોય તો ચૈન નથી પડતું એમ કે જ્ઞાયકની જો એને પ્રીતિ લાગે તો જ્ઞાયક પ્રગટ ન થાય ચૈતન્ય આત્મા ત્યાં સુધી એને ચૈન ન પડે, એવી લગની લાગવી જોઈએ. જ્ઞાયકતાની મારે જરૂરિયાત છે અને તે જ સર્વોત્કૃષ્ટ અને તે જ અનુપમ છે, તે જ મારે જોઈએ છે. તો એનું એની સ્વાનુભૂતિ થાય જો એને ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ થાય, તો થાય.

ધ્યાન છે તે યથાર્થ ન હોઈ શકે ત્યાં કોનું ધ્યાન કરવું છે, કે જ્ઞાયકનું; જ્ઞાયકને ઓળખે, આ હું જ્ઞાયક અને આ બધું આકુળતારૂપ જે વિકલ્પ તે હું નથી. અંતરમાંથી જ્ઞાયક જાણનારો જે જ્ઞાયક તે હું, અને તે અનંત મહિમાનો ભંડાર છે. એ જ્ઞાયક તેનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ થઈને જે એમાં લીનતા થાય તે યથાર્થ ધ્યાન છે બાકી ઈ જે ધ્યાન પહેલાં કરે છે, એ ધ્યાન તો માત્ર શુભભાવરૂપ છે. એને યથાર્થ ધ્યાન કહી શકતા નથી.

શ્રોતા : ભેદજ્ઞાનના પ્રયત્ન માટે વિકલ્પ એના માટે કોઈ ધ્યાન.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદજ્ઞાનના પ્રયત્ન માટે ધ્યાન એકાગ્રતા જે ધ્યાન એટલે જ્ઞાયકમાં એકાગ્રતા એ ધ્યાન છે. આ હું છું, ને આ હું નથી, એવી જે પોતાને ગ્રહણ કરે એમાં એ જાતનું ધ્યાન આવી જાય છે. વિશેષ એના અભ્યાસરૂપ ધ્યાન એ જુદી

વાત છે, બાકી એની ભેદજ્ઞાનની ધારામાં ધ્યાન સમાઈ જાય છે. હું ચૈતન્ય છું ને આ હું નથી પોતા તરફની જે હું પોતાની પ્રતીત અને જ્ઞાન, એમાં અંશે લીનતા, અંશે લીનતા ભેગી આવે એ ધ્યાન જ છે. ભેગી લીનતા જે સમ્યગ્દર્શન થાય ને સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર થાય ત્યાં અંશે લીનતા ભેગી આવે છે. એ ધ્યાન ભેગું આવે છે. ત્યાર પહેલાં જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરીને એમાં જે લીનતા ટકવાપણું તે ધ્યાન છે. પછી એનો વિશેષ અભ્યાસરૂપ કરે એ જુદી વાત છે. જે એમાં ટકી રહે તે લીનતા છે.

આવા જન્મ-મરણ ટાળવા ગુરુદેવે જે માર્ગ બતાવ્યો તે ગ્રહણ કરવા જેવો છે. શાંતિ રાખીને આત્માની રુચિ વધારવી જે એમણે સંસ્કાર પાડ્યા એવા બધાં પાડવા જેવા છે. જન્મ-મરણ અનંતા કર્યા છે. દરિયા ભરાય એટલા તો માતાના આંસુ, સમુદ્ર ભરાય એટલા અનંતા જન્મ-મરણ કર્યા છે. એટલો પોતે મુકી ગયો, પોતાને આ મનુષ્યદેહ મળે એમાં આત્માના સ્વરૂપ બતાવનારા, આવા ગુરુ મળ્યા એ માર્ગ ગ્રહણ કરવા જેવો છે. એમાં વિચારોને ફેરવીને શાંતિ રાખવી. સંસારમાં બધું મળ્યું છે એક આવા ગુરુ મળે સમ્યગ્દર્શન એ પ્રાપ્ત થવું મહા મુશ્કેલ છે. જિનેન્દ્રદેવ મળ્યા, મળ્યા તો પોતે ઓળખ્યા નથી. સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું નથી, એ પ્રગટ કરવા જેવું છે. બાકી જન્મ-મરણ, જન્મ-મરણ અનંતા કર્યા છે. આકાશ પ્રદેશના એક-એક પ્રદેશે અનંતી અનંતીવાર જન્મ્યો ને મર્યો છે. એકલો જાય, એકલો પોતે જ મોક્ષમાં એકલો જાય પુરુષાર્થ કરીને એકલો જીવ પોતે જ કરે છે બધું. પોતાના પુણ્ય-પાપ પ્રમાણે સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે અને પુરુષાર્થ કરીને મોક્ષે જનારો પણ પોતે એકલો જ છે જુદો વસ્તુ સ્વરૂપે બધા જુદા છે. એનું આયુષ્ય પુરું થાય એટલે જુદા પડે છે. માટે પહેલાથી જુદો જાણી લેવા જેવો છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૪૩

શ્રોતા : ઈ કરવાથી કેટલો ફાયદો થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરવાથી ભવનો અભાવ થાય, શુદ્ધાત્માની પ્રાપ્તિ થાય, અંતરમાં સ્વાનુભૂતિ થાય, અનંતકાળમાં જે આત્માની સ્વાનુભૂતિ નથી થઈ આત્માના સ્વરૂપનો અનુભવ થાય, આત્માના જ્ઞાન ને આનંદ (એવા) અનંત ગુણથી ભરેલો છે, એની અનુભૂતિ થાય અને ભવનો અભાવ થાય, મુક્તિનો અંશ પ્રગટે, મુક્તિનો મુક્તિનો પંથ પ્રગટ થાય. એમાં બધો લાભ થાય. એક અંશ પ્રગટવાથી પોતે પૂર્ણ સુધી તો એને ધ્યેય, એને પ્રયત્ન કરતાં કરતાં ઠેઠ સુધી પહોંચી જાય એ સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિમાં બધું સમાયેલું છે. એક અંશની પ્રાપ્તિમાં, જગતથી જુદો, ન્યારો એવો આત્માની પ્રાપ્તિ થાય આકુળતા વગરની નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ આત્માનું પ્રગટ થાય. અનંતકાળના દુઃખનો અભાવ થાય, વિભાવ આકુળતા બધી અનંત જે, આકુળ-વ્યાકુળમાં જે દુઃખી થઈ રહ્યો છે. એ દુઃખનો અભાવ થઈ અંતરમાં શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ થાય. કોઈ આશ્રય નથી. પોતાને આશ્રયે સ્વાધીન છે. એવું સ્વાધીન સુખ પ્રાપ્ત થાય. જે આવે ને કોઈ દિવસ નાશ થાતું નથી એવા સુખની પ્રાપ્તિ થાય.

શ્રોતા : એવા સુખની પ્રાપ્તિ પોતે કરી શકે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરી શકે જીવનો સ્વભાવ છે. પોતે જ કરી શકે. પોતે જ કરી શકે કાંઈ જડ ન કરી શકે, આત્મા જ કરી શકે. બધા આત્મા જ છે. જે અનંતકાળથી મોક્ષ ગયા છે બધા આત્મા જ છે. પોતાને એ આત્મા જ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ. સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં, બસ એક શુદ્ધાત્માની પ્રાપ્તિ કરીને અનંતા મોક્ષે ગયા છે બધા. કરી શકે છે. પંચમકાળમાં પણ કરી શકે એ ન થાય ત્યાં સુધી એની રુચિ, ભાવના પ્રયાસ એ તો કરી શકે. કરોડો મુનિવરો બધા, ભેદજ્ઞાનની સ્વાનુભૂતિની પ્રાપ્તિ કરીને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરીને મોક્ષે ગયા છે. બધા એ રીતે મોક્ષે ગયા છે ભેદજ્ઞાનથી. મોક્ષ ગયા છે ભેદજ્ઞાનથી, જે નથી ગયા એ ભેદજ્ઞાનના અભાવથી નથી ગયા, જે મોક્ષ ગયા એ બધા ભેદજ્ઞાનને સ્વાનુભૂતિની પ્રાપ્તિ કરીને ગયા છે.

શ્રોતા : આની પાછળ વિષયને

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધું છોડી દેવું એનો અર્થ નથી. અંતરમાંથી જે રુચિ છૂટી જાય છે પહેલાં. ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય, રાજકાજમાં પડેલા હોય, ચક્રવર્તીઓ હોય,

રાજકાજમાં પડ્યા હોય. અંતરમાંથી એની રુચિ છૂટી જાય છે. અંદર પડ્યા હોય બહારથી, પણ અંદરથી નિર્લેપ થઈ જાય છે. એને કોઈ અંતરમાં જ્ઞાન, વૈરાગ્યની શક્તિ એવી પ્રગટ થાય, કે અંદર સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ આ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પણ થાય છે. અંતરમાંથી એની રુચિ છૂટી જાય છે, પછી છોડીને તો પછી સમ્યગ્દર્શન થાય, સ્વાનુભૂતિ થાય પછી વિશેષ લીનતા અને ચારિત્રદશા આવે ત્યારે થાય છે. એને સંસાર છોડી ચાલી નીકળીને મુનિ થાય છે. પહેલાથી બધું છોડી દે તો જ થાય એવો એનો અર્થ નથી. અંતરમાંથી છૂટી જાય છે. અંતરમાં આદરણીય નથી, પણ એક મારો આત્મા જ સર્વસ્વ છે. આ બધું પર કાંઈ સુખરૂપ નથી. આ બધા પરદ્રવ્યો હું એનાથી જુદો છું એવી જાતની ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ અંદર થાય, અને ન થાય ત્યાં સુધી ગૃહસ્થાશ્રમમાં એની રુચિ ને ભાવના કરી શકે છે. રાજા હોય, ચક્રવર્તી હોય ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને સ્વાનુભૂતિની પ્રાપ્તિ કરે છે. આત્માની ભેદજ્ઞાનની ધારા જેને વર્તે છે. છૂટા ન્યારા રહીને બધા રાજમાં રહેતા હતા. રાજમાં હતા, કોઈ એક ક્ષણમાં એને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ ગઈ. બધા ન્યારા રહેતા હતા, બધું અંતરમાં જ છે બધું કરવાનું.

બહાર તો એની સાથે જે શુભભાવો હોય એ શુભભાવના કાર્યો સાથે આવે. જેને આત્માની રુચિ લાગે એને અશુભભાવમાં રુચિ નથી હોતી. એ અંદર સ્થિર ન થઈ શકે અંતરમાં પ્રતીત સાચી ને અંતરમાં સ્થિરતા ન થાય ત્યાં સુધી એ શુભભાવો હોય એ શુભભાવના કાર્યો દેખાય, બાકી કરવાનું અંદર આત્માનું કરવાનું તો અંતરમાં છે. એ અંતરની દશા પ્રગટે એની હારે શુભભાવો હોય છે. એ કાર્યો મારાં નથી. ખરું કરવાનું અંતરમાં છે. દર્શન અંતરમાં, જ્ઞાન અંતરમાં, ચારિત્ર અંતરમાં, બધું અંતરમાં, આત્માના આશ્રયે આ સમ્યગ્દર્શન રહ્યું છે, ને આત્માના આશ્રયે જ્ઞાન છે અને આત્માના આશ્રયે ચારિત્ર બધું આત્માના આશ્રયે રહેલું છે.

શ્રોતા : સમજાવો ત્યારે સમજાય કે આ આત્માને ભૂલ્યો છે, એ હાં આવે પણ અંદર કાંઈ દેખાય નહીં તો શું કરવું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દેખાય નહીં તો એનો પ્રયત્ન કરવો, વિચારથી નક્કી તો થાય છે, કે આ આવું સ્વરૂપ છે. ગુરુદેવે ઘણું દીધું છે ન દેખાય તો એનો પ્રયત્ન કરવો, એને જોવા માટે પ્રયત્ન કરે, એની શ્રદ્ધાને પ્રતીત રાખીને, અમુક લક્ષણો એના દેખાય છે જ્ઞાનના, એ જ્ઞાનલક્ષણ આત્મા છે. આ બધું જડ કાંઈ જાણતું નથી. જાણનારો આત્મા જે જાણી રહ્યો છે, એ જ્ઞાનલક્ષણ તો એનું દેખાય છે. પણ એ જ્ઞાનલક્ષણને, એ જ્ઞાનલક્ષણને ધરનાર દ્રવ્ય કોણ છે? એ દ્રવ્યને ઓળખવા માટે પ્રયત્ન કરવો, વધારે પ્રયત્ન કરવો એ લક્ષણ તો એનું દેખાય જ છે બહાર, બાકી એને યથાર્થપણે ઓળખવા

માટે પ્રયત્ન કરવો. એનું જ કર્યા કરવું એને માટે થાકવું નહીં. લૌકિકમાં જેની જેની પ્રીતિ હોય એને પાછળ પડે છે. એમાં એને સાચી રુચિ હોય તો, આત્માને ઓળખવા માટે, એ ન ઓળખાય ત્યાં સુધી એ પ્રયત્ન છોડે નહીં અને પાછળ પડે તો ઓળખાયા વગર રહે જ નહીં. એ આત્મા પોતે જ છે કાંઈ ઓળખાયા વગર રહેતું જ નથી. પણ પોતે એટલો પ્રયત્ન કરતો નથી. ... બારણે ટહેલ મારે ભગવાનની જેને પ્રીતિ હોય તે મંદિરે ટહેલ મારે એમ જ્ઞાયકને બારણે, તું ઓળખવા માટે પ્રયત્ન કરજે ન્યાં ટહેલ મારજે, તો ઓળખાયા વગર રહેશે નહીં.

શ્રોતા : સાચું સુખ ને શાંતિ ન મળે તો હે માતા! તે સાચા સુખનું સ્વરૂપ શું અને તે કઈ રીતે પ્રાપ્ત થાય? તે અમારા ઉપર અનુગ્રહ કરીને, કૃપા કરીને, કરુણા કરીને સમજાવો!

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવે માર્ગ બતાવ્યો છે. ગુરુદેવે અત્યંત ઉપકાર કર્યો છે. ગુરુદેવે ઉપકાર કરીને ઉપદેશ આપીને વારંવાર માર્ગ બતાવ્યો છે એ કરવાનું છે. તમે બધાએ તો ઘણા વર્ષોથી ગુરુદેવનો લાભ લીધો છે. ગુરુદેવના વ્યાખ્યાનો સાંભળ્યા છે. ગુરુદેવે એક જ કરવાનું કીધું છે, કે અંતરમાં જ્ઞાયક આત્માને ઓળખવો. ભેદજ્ઞાન કરવું આ શરીર જુદું, વિભાવ-સ્વભાવ પોતાનો નથી. અંદર જ્ઞાયકને ઓળખવો. કરવાનું એક જ છે અને એનો પ્રયત્ન પોતાને કરવાનો રહે છે. કોઈ કરી દેતું નથી, પોતાને કરવાનું રહે છે. ગુરુદેવે તો માર્ગ વારંવાર, ઉપદેશ વારંવાર ઘણીવાર પીંખી પીંખીને (ઘણું ચોખ્ખું કરીને) સમજાવ્યું છે, ક્યાંય કોઈની ભૂલ ન રહે એવું સમજાવ્યું છે. આત્મા જ્ઞાન સ્વભાવ છે, એ જ્ઞાનસ્વભાવ જ્ઞાયક સ્વભાવ એમાં આનંદ છે, એમાં સુખ છે બધું એમાં છે. એ આનંદનો સાગર છે. જ્ઞાનનો સાગર છે અનંતગુણથી ભરેલો આત્મા છે અને વિભાવથી છૂટો પાડીને તે અંતરમાં એક શાશ્વતો આત્મા છે, એને ઓળખવો જોઈએ.

અનાદિકાળથી બધું મેં જ્ઞાયક સમ્યગ્દર્શન સ્વાનુભૂતિ નથી કરી. અને આવા ગુરુદેવ, જિનેન્દ્રદેવ મળ્યા તો ઓળખ્યા નથી. ગુરુદેવે માર્ગ બતાવ્યો, આવા ગુરુદેવ આ ભરતક્ષેત્રમાં અહીં પધાર્યા અને માર્ગ બતાવ્યો, તો એ માર્ગ ચાલવા જેવું છે. એ જ્ઞાનસ્વભાવી આત્મા, એને પ્રજ્ઞાછીણીથી જુદો પાડવો, સૂક્ષ્મ ઉપયોગ કરીને કે આ જુદો, આ મારો સ્વભાવ જુદો અને આ બધું જુદું જ છે. એ બુદ્ધિથી નહીં અંતરથી જુદું પાડે ત્યારે તેને વાસ્તવિક જુદું પાડ્યું કહેવાય. પહેલાં તો એનો અભ્યાસ કરે, અંતરમાંથી જુદું પડે. આ ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ તે જ હું છું. બીજું કાંઈ નથી. બીજા પરમાં મારું અસ્તિત્વ નથી. મારું અસ્તિત્વ બહારમાં નથી, કે વિભાવોમાં ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ

એના શાશ્વત દ્રવ્યમાં અસ્તિત્વ વિભાવમાં નથી, કોઈ કે શરીરાદિ પરદ્રવ્યોમાં નથી, વાણીમાં નથી, મનમાં નથી. (મારા) ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ ચૈતન્યમાં છું. એ ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ પોતે પોતામાંથી ગ્રહણ કરી લે એ જ એનો ઉપાય છે. એને માટે થઈને લગની, મહિમા વારંવાર એનો અભ્યાસ કરીને વારંવાર એના વિચાર કરવા.

શ્રુતનું ચિંતવન કરવું, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા (કરવી), ગુરુદેવે શું બતાવ્યું છે, એનું વારંવાર એનું જ ચિંતવન કરવું, એ જ કરવા જેવું છે. બીજું કંઈ કરવા જેવું નથી. વારંવાર એક ચૈતન્યની મહિમા કરીને, ચૈતન્ય અંદર કેમ ઓળખાય એ જ કર્તવ્ય છે જેનું. વારંવાર એનો જ અભ્યાસ કરવો. સુખ ને આનંદ એમાં. જ્ઞાનનો સાગર ને આનંદનો સાગર બધું આત્મામાં જ છે, એમ પ્રજ્ઞાછીણી દ્વારા એને છૂટો પાડવો, એ જ કરવાનું છે. આત્મા શાશ્વત છે, એના ગુણભેદ, પર્યાયભેદ એના જ્ઞાનમાં રાખીને દૃષ્ટિ એક ચૈતન્ય ઉપર કરવા જેવી છે. ચૈતન્યના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, ચૈતન્ય દ્રવ્ય શું, ગુણ શું, પર્યાય શું એ ઓળખી લે. એ જ શાશ્વત દ્રવ્યને ગ્રહણ કરીને એમાં જ દૃષ્ટિ સ્થાપીને એમાં લીનતા કરીને જે આખી ચૈતન્ય (સિવાય) બહાર દૃષ્ટિ છે, દૃષ્ટિ આખી ફેરવી નાખવી. બહારમાં પોતાનું અસ્તિત્વમાં માન્યું છે. આખી દૃષ્ટિ ફેરવીને ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરવા જેવું છે.

..... ને પોતાનો શાશ્વત આનંદ છે, એની ને એની મહિમા ને, એની લગની લગાડવી એ અપૂર્વની અપૂર્વતા લાગે પોતે કોઈ અપૂર્વ માર્ગ અંતરમાં કોઈ અપૂર્વતા છે. બહારમાં ક્યાંય અપૂર્વતા નથી. એ અપૂર્વતા લાગે અંતરમાંથી, એવી પોતાની શુદ્ધ આત્માની અપૂર્વતા લાગે તો માર્ગ મળ્યા વગર રહેતો નથી. એ પુરુષાર્થ અંદરથી ધીરે ધીરે થાય. એનો અભ્યાસ જોઈએ. પણ અંદરથી એટલી રુચિ શાસ્ત્રમાં આવે છે, કે ‘તત્પ્રતિપ્રીતિચિત્તેન યેન વાર્તાપિ શ્રુતાઃ’ એ પ્રીતિથી વાર્તા પણ સાંભળે, એને કહ્યું છે, કે એની અંદરની સ્થિતિ, એવી ચૈતન્યની સ્થિતિ કોઈ અપૂર્વ જાગે તો ભવિષ્યમાં નિર્વાણનું ભાજન છે. એની પ્રીતિ પોતાને લાગવી જોઈએ, વાર લાગે, એનું ભેદજ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી અભ્યાસ કરવો જોઈએ. એવી ઊંડી પ્રીતિ જગતના બધા પદાર્થો પ્રત્યેની એની પ્રીતિ, રુચિ ઉઠી જાય પછી બહારમાં ભલે પ્રીતિ ચૈતન્યની લાગી જાય, એ ચૈતન્ય સિવાય ક્યાંય એને પ્રીતિ ને રુચિ એક ચૈતન્ય જ સર્વસ્વ છે, એ જ મારો સ્વભાવ રહેવાનું ઠેકાણું બસ એક ચૈતન્ય છે. ચૈતન્ય ચૈતન્યમાં રહે, એમાં જ એનો વાસ છે. એની પ્રીતિ અંતરમાંથી લાગવી જોઈએ તો એ ભવિષ્ય નિર્વાણ, ભાવિ નિર્વાણનું કારણ છે. એ પોતાની ક્યાંશને લઈને પોતે કરી શકતો નથી, પણ એવી અપૂર્વતા લાગે, અપૂર્વ રુચિ લાગે તો એ ભવિષ્યમાં એવી પરિણતિ થયા વગર

રહેતી નથી. તો એ અપૂર્વ દેશનાલબ્ધિ અંતરમાંથી થાય, તો એ તરફ એની પરિણતિ થયા વગર રહેતી નથી.

અનંતકાળથી થયું નથી એનું કારણ કે બહારમાં રોકાણ છે, કોઈ અપૂર્વતા લાગે. જે અનાદિકાળથી કોઈ અપૂર્વતા અંતરમાંથી લાગવી હજી જોઈએ એ લાગી નથી. ભગવાનની વાણીમાં ક્યાંય પોતાને અપૂર્વતા લાગી નથી. જે અનાદિના અભ્યાસથી પોતે શુભભાવ ગ્રહણ કરે એમ હોવું જોઈએ. અંતરની અપૂર્વતા લાગે ને આ કોઈ જુદી જ દિશાની વાત છે. ગુરુદેવ કાંઈ જુદું જ કહે છે. અંતરમાંથી દિશા, કોઈ જુદા જ જુદી જ દુનિયાની વાત ચૈતન્યના ઘરની કોઈ અપૂર્વ વાત. એવી અપૂર્વતા લાગે ને અપૂર્વ પ્રીતિ લાગે તો એ તરફ પોતાનો પુરુષાર્થ થયા વગર રહેતો નથી, કરવાનું એ જ છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે જ અંદર લગની લગાડવી જોઈએ એની રુચિ, એની મહિમા, વિચાર, વાંચન, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા, અંતરમાં અપૂર્વતા લાગી જાય, હું જાયક છું આ બધું

..... અંતરમાં એવી અપૂર્વતા ચૈતન્યના વિભાવથી, પરપદાર્થથી (છૂટો પડી) દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય પોતાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય અંતરથી ઓળખાણ કરવી.

..... એ તરફ પરિણતિ કેમ વળે, શરૂઆત એ જ છે. શરૂઆત એક જ છે જાયકને ઓળખવો. જાયક પદાર્થ તો એના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જાયક છું, તત્ત્વની યથાર્થ ઓળખાણ કરીને એની શરૂઆત એને માટે એની લગની, એની મહિમા એનું ચિંતવન એનો વિચાર એનું મનન... બધી શરૂઆત બહારનું કાંઈ કરી દેવું એની શરૂઆત નથી. અંતરમાં રુચિ પલટવી એ જ એની શરૂઆત છે. પછી બહારનું તો એ પોતે શુભભાવમાં ઊભો હોય, એટલે શુભભાવના આવ્યા કરે, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા, શુભભાવમાં ઊભો એટલે એને ચૈતન્યની રુચિ લાગી એ બહારમાં તન્મય થતો નથી. એ બહારથી રુચિ છૂટી જાય છે. એને સંસારના રસ ઓછા થઈ જાય છે, એને જે ચૈતન્યની રુચિ લાગે છે, પણ શરૂઆત તો એક જ છે પોતાની ચૈતન્યરૂપે શુભભાવનામાં ઊભો રહીને આ શુદ્ધ સ્વભાવ કેમ પ્રગટ થાય.

શ્રોતા : કોઈપણ એક ઉપયોગ દ્વારા કરે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરિણતિ દ્વારા થાય છે. પરિણતિને સ્વાનુભૂતિની દશા બેય દ્વારા બેય દ્વારા.

શ્રોતા : પરિણતિ ખૂબ વધારે કાર્ય કરી જતી હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમાં એની વિરક્તિની દશા વર્તી રહી છે, એટલે પરિણતિ વિશેષ થાતી હોય.

શ્રોતા : પરિણતિ વધારે કામ કરતી હોય એવું લાગે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જેવી એની પરિણતિ હોય, એ પ્રમાણે સ્વાનુભૂતિની દશા વધતી જાય છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગમાં ફેરફાર થાય.

શ્રોતા : જ્ઞાનીનો પુરુષાર્થ જ્ઞાનના બળે, શ્રદ્ધાના બળે કે વૈરાગ્યના બળે વધારે આગળ વધે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યગ્દષ્ટિનું અવલંબન દ્રવ્યદષ્ટિનું અવલંબન છે, એ તો મુખ્ય જ છે સાથે એનું બળ અને એ જ્ઞાન તો એની સાથે જ છે. દષ્ટિ સાથે જ્ઞાન પણ જે ચારિત્ર આગળ વધારે જાય છે પછી જે લીનતા વધે તે ચારિત્રનું બળ છે. એની દષ્ટિનું બળ તો બધાની સાથે હોય જ છે, એમ. દષ્ટિનું બળ મુખ્ય છે, પછી જે લીનતા સ્વાનુભૂતિની દશા વધે છે, ચોથી ભૂમિકાએ ભૂમિકાએ એમાં સ્વાનુભૂતિની દશામાં તારતમ્યતા થાય છે. પાંચમી ભૂમિકા આવે તો એ વિશેષ થાય છે, એ બધી લીનતાનું બળ છે. ચારિત્રદશા વધતી જાય છે. સમ્યગ્દર્શન તો બધાને એ ગાઢ ને અવગાઢમાં ફેર પડે છે. એના વિષયમાં ફેર નથી પડતો. આ એક સાતમે ગુણસ્થાને, ચોથે ગુણસ્થાને સમ્યગ્દર્શન એક જાતનું હોય છે. પણ મુનિને ચારિત્રની દશા વધી જાય છે. એટલે એની સ્વાનુભૂતિની દશા વધી જાય. એને સ્પષ્ટ કર્યો છે. (ગુરુદેવે) તૈયાર કરીને માલ ગુરુદેવે આપી દીધો પછી કરવાનું પોતાને જ રહે છે.

શ્રોતા : ગુરુદેવ પાસે માતાજી! અમુક જ માણસો પૂછી શકતા હતા જે આપની પાસે સહજ રીતે પૂછે છે, એ રીતનો ફેર પડતો હતો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિચારમાં ઘણું આવે છે. જે માણસો વિચાર કરીને આવ્યા હોય, ઘણા માણસો એમ કહેતા આપણા પ્રશ્નના ઉત્તર વ્યાખ્યાનમાં આવી જાય છે. વગર પૂછે આવી જાય છે. એવો એમનો અતિશય હતો.

શ્રોતા : એ વાત સાચી છે.

શ્રોતા : અમે પર્યુષણમાં આવીએ અને ઘરે વાત કરીએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઘરે વાત કરીએ એ વાત વ્યાખ્યાનમાં ક્યાંથી આવી જાય છે..

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ (પ્રસંગ) ગુરુદેવની વાણીનો હતો.

શ્રોતા : આપે અંતરથી અંતર પરિણતિની બહુ જ સરસ વાત કરી.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૪૪

શ્રોતા : આત્માના સંવેદન દરમ્યાન જે આત્મસ્થિતિ થતી હોય છે, એ સ્વરૂપ સ્થિરતાનું કારણ બનતું હોય છે અગર બીજું કોઈ કારણ ખરું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા સંવેદનમાં ...?

શ્રોતા : આત્મ સંવેદન દરમિયાન જે આત્માની સ્થિતિ વેદાતી હોય છે, એ સમ્યક્ ધારા વધવાનું કારણ ઉપાદાન એ જ છે આગળ કોઈ બીજા એવા કારણો ખરા?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મસંવેદન વધવાનું કારણ, સ્વરૂપ તરફ જ્ઞાયકની દૃઢતા અને સ્વરૂપની લીનતા એ બેય કારણ છે. આત્મસંવેદન વધે છે એક લીનતા કોઈવાર લીનતા એવી વિકલ્પ હોય અને લીનતા જે થાતી હોય છે ઈ લીનતામાં સંવેદન નથી હોતું, પણ વિકલ્પ તૂટીને જે સંવેદન થાય છે ઈ અનુભૂતિરૂપ સંવેદન હોય છે, એ ખરું સંવેદન છે અને એ સંવેદન વધવાનું કારણ સ્વરૂપમાં, સ્વરૂપ તરફ વારંવાર ભેદજ્ઞાનની ધારાની વિશેષતા થાય, કે હું જ્ઞાયક છું, વારંવાર જ્ઞાયકમાં વધારે વધારે લીનતા થાય ઈ અને વિકલ્પ તૂટે, વારંવાર વિકલ્પ તૂટે તો એ સંવેદન વધવાનું સાધન થાય.

શ્રોતા : એમાં આત્મા દ્રવ્ય બંને સન્મુખતાનું વિશેષ કારણ છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માનો પુરુષાર્થ એનું કારણ છે. સ્વભાવ તરફનું બળ.

શ્રોતા : આત્મજ્ઞાની પુરુષ અનુભવમાંથી છૂટી જાય ત્યાર પછીનો એનો ભેદ વ્યવહાર કેવો હોય છે? અનુભવ, અનુભવમાંથી છૂટી જાય ત્યારનું ચિંતન ફરી..... ફરી પાછો અનુભવ એવા એવા ભેદાભેદ વ્યવહાર ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનુભવમાં છૂટી જાય ત્યારે બહાર આવે છે. બહાર આવે તો એ જ્ઞાયકની ધારા વહેતી જ હોય છે. એમાં જ્ઞાયક છું અંશે લીનતા હોય, વિકલ્પ આવે એમાં એકત્વબુદ્ધિ થતી નથી. એનાથી નિરાળો...નિરાળો ચૈતન્ય રહે છે. વારંવાર બહાર આવે ત્યારે એ હોય છે. અંદર સ્વરૂપની પરિણતિ હોય ઉપયોગ બહાર જાય તોય સ્વરૂપની પરિણતિ તો એમ નેમ રહ્યા જ કરે છે. વેદન સંવેદન જે અનુભૂતિનું હોય એ નથી. પણ અંશે શાંતિ અને સમાધિ અને જ્ઞાયકની ધારા એ તો નિરંતર પરિણતિરૂપ રહે છે ઉપયોગ બહાર જાય તોય.

શ્રોતા : સવિકલ્પ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં સવિકલ્પ. અને ઉપયોગ અંતરમાં જાય ને એકાગ્ર થાય ત્યારે એને સ્વાનુભૂતિ થાય કોઈ વિકલ્પથી જુદી.

શ્રોતા : એટલે આમ સમ્યક્ સમજણ અને સમ્યક્ શ્રદ્ધાના બળના કારણે, ચારિત્રના વિકલ્પો હોવા છતાં પણ આત્મશાંતિ નિરંતર ચોવીસ કલાક થતી રહે છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માની શાંતિ તો રહે છે ભેદજ્ઞાન દ્વારા. પણ શાંતિ સંવેદનમાં જે હોય છે એવી તે વિકલ્પ તૂટીને જે નિર્વિકલ્પ શાંતિ, નિર્વિકલ્પ આનંદ હોય એવી જાતનું નથી હોતું. પણ એ નિરાળી ભેદજ્ઞાન પૂરતી શાંતિ હોય છે.

શ્રોતા : તો પછી ચારિત્રના વિકલ્પો દરમ્યાન જે શાંતિ છે, એ માત્ર નિષ્કામતાના કારણે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચારિત્રનું સ્વરૂપમાં લીનતા થાઉં એવું ચારિત્ર, નિષ્કામ એટલે પરથી હું જુદો છું, હું બહારનો કર્તા તો થઈ શકતો નથી. પોતે જ્ઞાયક રહે છે, એ જ્ઞાયકની ધારાની વિશેષતા થાય છે. એ જ્ઞાયકની વિશેષતા, જ્ઞાયકધારાની વિશેષતા થાય એટલે સ્વાનુભૂતિ વધતી જાય. નિષ્કામ ધારા એટલે એ પોતાની કાંઈ કરવાની ઇચ્છા નથી પોતે કરી શકતો જ નથી. દ્રવ્ય પોતે જ નિરાળો જ છે. એટલે એનાથી કોઈ કર્તાબુદ્ધિ છૂટી જાય છે, માત્ર પોતે નિમિત્ત કાંઈક થવાનું હોય તો એમાં નિમિત્ત બને છે. એમાં વિકલ્પમાત્ર રાગ આવે છે. કાંઈ કરી તો શકતો નથી. માટે એની કર્તાબુદ્ધિ છૂટે ને જ્ઞાતાધારાની વિશેષ વિશેષ ઉગ્રતા થાતા એની સંવેદનધારા એકદમ વધી જાય બહુ સંવેદનધારા વધે એટલે એની ગૂંથવાની ભૂમિકા ઉંચી થઈ જાય એટલે એને ચારિત્રદશા આવે છે. એટલે એનો બહારનું બધું પ્રવૃત્તિનો યોગ છૂટીને એકલી મુનિદશા આવે જેમાં ક્ષણે ક્ષણે અંતર્મુહૂર્તે તે અંતર્મુહૂર્તે સ્વાનુભૂતિની ધારા વધતી જાય છે.

બહાર ઉપયોગ જાય, અંતર્મુદૂર્ત અંતર્મુદૂર્ત અંદર નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ થાય અંતર્મુદૂર્ત બહાર આવે અને અંતર્મુદૂર્ત અંતરમાં જાય, એવી સ્વાનુભૂતિની ધારા, મુનિદશામાં વધી જાય છે અને એની મુનિદશામાં એવી ધારા વધવાથી એને કેવળજ્ઞાન એવી રીતે પ્રગટ થાય છે. એવી દશા છે કોઈ એ ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય ત્યારે અમુક જાતની સ્વાનુભૂતિ થાય પણ બહુ દશા વધી જાય ત્યારે ચારિત્ર દશા એને એવી રીતની આવે છે. બહુ જ સ્વાનુભૂતિની બહુ વધી જાય, ક્ષણે ક્ષણે તો મુનિદશા આવે છે. પછી બહારના કોઈ પ્રવૃત્તિયોગમાં રહી શકતો નથી. અંદર નિવૃત્તિ પરિણતિ એકદમ વધી જાય છે, કર્તાબુદ્ધિ તો છૂટી ગઈ હતી માત્ર બહાર જોડાતો પણ પછી જોડાઈ પણ શકતો નથી. એટલી નિવૃત્તિ પરિણતિ વધી જાય પછી મુનિ થઈ જાય છે.

એકલી વારે વારે સ્વાનુભૂતિની દશામાં જ રહ્યા કરે છે. ક્ષણે થોડીવાર બહાર આવે જો એકદમ રહી જાય તો તો કેવળજ્ઞાન થઈ જાય. પણ ક્ષણે બહાર આવે તો શ્રુતના વિકલ્પ આવે કાંઈ શાસ્ત્ર લખવાના વિકલ્પ આવે, એવા આહાર-વિહાર આદિના અમુક થોડા થોડા વિકલ્પ આવે. બાકી અંદર ક્ષણે, ક્ષણે, સ્વાનુભૂતિની ધારામાં રહ્યા જ કરે સ્વાનુભૂતિની. એમ કરતા કરતા એને કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે એ સાદિ અનંત બસ પછી સમાધિ સુખમાં બસ નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ સ્વાનુભૂતિમાં સાદિ અનંત થઈ જાય. વિકલ્પ તૂટ્યા એ તૂટ્યા પછી ફરીને આવતા જ નથી. એવી સંવેદનધારા થઈ જાય છે. એવી દશા પ્રગટે છે. પણ અંશ સમ્યગ્દર્શનથી પ્રગટ થાય છે.

શ્રોતા : જેમ જેમ ગુણસ્થાનો વધતા જાય એમ એની માત્રા વધતી જાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ એની માત્રા. સ્વાનુભૂતિની માત્રા વધતી જાય છે.

શ્રોતા : બીજો આમ એક પ્રશ્ન થાય છે, કે આત્મા સંવેદને સર્વસ્વ છે, એવો નિર્ણય હોવા છતાં અનુભવમાંથી કેમ છૂટી જવાતું હશે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવો નિર્ણય છે, પણ પછી એવા આચરણને અને એવી પ્રતીતિને આચરણને થોડો ક્રમ પડે છે. પ્રતીતિ દઢ છે, કે બસ આમાં જ રહેવા જેવું છે એવી પ્રતીતિ દઢ છે, પણ એ જાતનો પ્રયત્ન અને પ્રતીતિને.... પ્રતીતિરૂપ પ્રયત્ન થઈ ગયો છે, કે બસ આ જ જ્ઞાયક, જ્ઞાયકતામાં રહે છે. પણ વિકલ્પ તૂટીને એવું આચરણ કરવામાં એને થોડો ક્રમ પડે છે. પુરુષાર્થની થોડી મંદતા રહે છે. એટલે એને નિર્ણય એવી જાતની પ્રતીતિ દઢ હોવા છતાં પણ એ વિકલ્પ એ બહાર આવી જાય છે. કારણ આજે અંતરમાંથી જેટલી એને વિરક્તિ અંદરથી થાવી જોઈએ એટલી થઈ નથી. થોડા રાગ ને એ અનેક જાતના અમુક જે વિરક્તિ પૂરી આવવી જોઈએ એ થઈ નથી, એટલે ચારિત્રદશા પ્રયત્ન ક્રમ છે ઓછો છે. એટલે એમાં એ ક્રમ પડે છે.

શ્રોતા : આમ ઉપયોગ મૂકવા જોઈએ તો એમ લાગે જગતમાં કોઈ પદાર્થ રચતા પોતાનો જણાતા નથી માત્ર સંવેદન જણાય છતાં એવો એમ કે... રહેતું હોય છે. આમ પૂછવાની વિશેષ જિજ્ઞાસા.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં એમ એટલે એને બધું સર્વસ્વ આ જ છે. આમાં રહેવા જેવું છે એટલી એને દૃઢતા હોય છે. તોય પ્રયત્ન એટલો કામ નથી કરતો, એટલે બહાર આવી જાય છે. જ્ઞાનમાં શ્રદ્ધામાં પૂરેપૂરું જોર છે. પણ આચરણ એટલું થઈ શકતું નથી. એટલે બહાર આવી જાય છે.

શ્રોતા : અંતે જે વીતરાગતા ઉત્પન્ન થાય છે, એને અને સમ્યગ્દર્શનને બંનેને નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ કે અવિનાભાવ સંબંધ છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વીતરાગતા જે અંશે પ્રગટ થાય છે અને સમ્યગ્દર્શન થાય છે, એને અવિનાભાવ સંબંધ છે ત્યાં સમ્યગ્દર્શન થાય ત્યાં અંશે વીતરાગતા હોય જ છે. સાચું નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન એને કહેવાય છે, કે જે આ સ્વાનુભૂતિ હોય એટલે સમ્યગ્દર્શનને અવિનાભાવ સંબંધ છે. જે જ્યાં સમ્યગ્દર્શન હોય છે ત્યાં અંશે વીતરાગતા હોય જ. એવું નિમિત્ત બને એટલે ઓલું નૈમિત્તિક થાય એવું નથી. એક દ્રવ્યમાં ગુણો ને પર્યાયો છે, એમાં અવિનાભાવી સંબંધ છે.

શ્રોતા : આત્મસંવેદન એ જ સર્વ પ્રકારના મોહને ક્ષય કરવાનું પ્રબળ કારણ ગણી શકાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, સંવેદન એ મૂળ છે.

શ્રોતા : એ સિવાય બીજો કોઈ રસ્તો છે નહીં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તત્ત્વનું ચિંતવન કરવું, એ જાતની રુચિ, એક આત્મા સિવાય જગતની અંદર એક આત્મા જ સર્વસ્વ છે, આત્મા જ અનુપમ છે મહિમાવંત છે. એટલે બહારની મહિમા જેને છૂટી જાય અંતર ચૈતન્યતત્ત્વની મહિમા લાગે અને એ તરફ એની રુચિ થાય, એ જાતની ચિંતવન થાય, કે આત્મા સર્વસ્વ છે. આત્મા શું સ્વરૂપ છે આત્માનું એના દ્રવ્ય એના ગુણ એની પર્યાયો જાણવા માટે એનું ઓલું ચિંતવન અને પછી એના ઉપર એ ઓળખાય છે. જ્ઞાયક તે જ ચૈતન્ય જ્ઞાયક તત્ત્વ શાશ્વતો અનાદિ અનંત છે અને એ શરીરથી જુદો, શરીરથી તો પરદ્રવ્ય છે, એટલે વર્ણ, ગંધ, રસ જડ રસ છે. એ પુદ્ગલ આત્માને કાંઈક રુચિ થઈ જાય એનું જીવન સફળ છે. એ બધાએ કરવા જેવું છે. મનુષ્ય જીવનમાં એ જ કરવા જેવું છે.

દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર હૃદયમાં રાખવા અને આત્માને ઓળખવો એ કરવાનું. ગુરુદેવે જ માર્ગ બતાવ્યો છે. એક જ્ઞાયક આત્મા શાશ્વતો છે. બાકી આ જન્મ, મરણ તો અનંતા

કર્યા છે. આત્મા શાશ્વત આત્માને ઓળખવો જોઈએ. એમાં આનંદ એમાં સુખ, એમ, જ્ઞાનથી ભરેલો આત્મા એને ઓળખવો. બાકી જન્મ-મરણ આવા કેટલાને છોડીને પોતે જાય, પોતાને છોડીને બીજા જાય એવું બન્યા જ કરે છે, માટે શાંતિ રાખવી જોઈએ. ચક્રવર્તીઓના આયુષ્ય બધા, દેવલોકના દેવોના કેટલા અસંખ્ય વર્ષોના આયુષ્ય, સાગરોપમના, પલ્યોપમના આયુષ્ય પૂરા થાય છે. તો પછી આ મનુષ્ય જીવનના આયુષ્ય તો શું વિસાતમાં? એમાં તો શાંતિ રાખવી.

અનંતા જન્મ-મરણ કર્યા. શાસ્ત્રમાં આવે છે, કે અનંતી માતાના દૂધ પીધા, અનંતી માતાને રોવરાવી ને એટલા જન્મ-મરણ, સમુદ્રો ભરાય જે એના સમુદ્રો ભરાય એટલા તે એટલી માતાને રોવરાવી છે. એને અનંતા સમુદ્રો ભરાય એટલા માતાના દૂધ પીધા છે માટે તું આત્માનું કલ્યાણ કરવા જેવું છે. આકાશના એક એક પ્રદેશે જીવ કેટલીવાર જન્મ્યો ને મર્યો કેટલી વાર જન્મ-મરણ કર્યા છે. અનંત... કેટલા દ્રવ્ય, કેટલા ક્ષેત્ર એટલા જગતમાં જેટલા દ્રવ્યો છે, એને ગ્રહા ને છોક્યા અનંતા. એટલા પ્રદેશ આકાશના પ્રદેશો, અનંત એવા જન્મ-મરણ કર્યા. ઓલા કાળના જેટલી પર્યાય એટલીવાર જન્મ-મરણ કર્યા. એટલા વિભાવભાવો કર્યા છે. હવે આ જન્મમાં આ દુઃખમકાળમાં ગુરુદેવ મળ્યા એ મહાભાગ્યની વાત છે, કે જેમણે જન્મ-મરણ ટાળવાનો ઉપાય બતાવ્યો છે.

જન્મ-મરણ શી રીતે ટળે એનો ઉપાય એ આત્માને ઓળખવો, ભેદજ્ઞાન કરવો આ શરીર જુદું છે, એ પોતાનું નથી. વિભાવ પર્યાય પણ પોતાનો સ્વભાવ નથી. તો આ શરીર ક્યાં પોતાનું હતું. માટે એનાથી ન્યારો થઈને આત્મામાં તું જા. ગુરુદેવે માર્ગ બતાવ્યો એ કરવાનું છે. અંદર આત્માને ઓળખવો. શાશ્વતો આત્મા બસ, એવી રુચિ લઈને જાય તો એ સાર્થક છે અનંતા જન્મ-મરણ આવા ઘણા કર્યા છે. ગુરુદેવ માર્ગ બતાવ્યો માર્ગે ચાલવાથી શાંતિ મળશે અને એ સમાધાનની, ગુરુદેવના ઉપદેશને યાદ કરવાથી શાંતિ. જે આયુષ્ય હોય ત્યાં સુધી બધું સારું થઈ જાય. આયુષ્ય પુરું થાય પછી, કાંઈ ચક્રવર્તીઓના આયુષ્ય પુરા થઈ જાય છે. કોઈ એને રોકી શકતું નથી. સાગરોપમના આયુષ્યો પૂરા થાય છે. માળા દેવોની કરમાય છે, એટલે દેવોને પણ એને ખ્યાલ આવે છે, કે બીજે જવાનું છે. એમાં જો હોય કોઈક શાંતિવાળા દેવો શાંતિ રાખે, બીજા આકુળતા કરે એવું જ છે. આ સંસારનું સ્વરૂપ જ એવું છે થોડું આમ ને થોડું આમ શાસનમાં ચાલ્યા કરે છે. એ ગુરુદેવનો પ્રભાવ મોટો છે.

શ્રોતા : આ કાળે પણ આટલો લોકોમાં.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવનો પ્રભાવ વાણીથી ઘણી જાગૃતિ થઈ.

શ્રોતા : અંદરમાં

શ્રોતા : જ્યાં સામાન્યપણે ખબર ન પડતી હતી કે વચનામૃતમાં શું શું ભર્યું છે સ્થાન સાંભળ્યા જે આ એમાં ભાસ્યું કે શ્રીમદ્ રાજયંદ્રજી કહે કે જ્ઞાનીનાં એક વચનમાં આગમ ભર્યું છે...

આ પંચમકાળમાં આ નિત્કૃષ્ટકાળમાં જે સંતોનું મળવું મુશ્કેલ છે, વિરલ છે. એ કાળમાં આપના આત્માને ગુરુનો ઉપકાર થયો એ ગુરુનો ઘણો ઘણો ઉપકાર છે. એ દ્રવ્યની કોટિ ઉંચી જ છે, કે પર્યાયની કોટિ નિમ્ન છે, એ જ્ઞાનની અપેક્ષાએ કહેવાય છે? કે જ્ઞેયની અપેક્ષાએ કહેવાય છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ અપેક્ષાએ ખરું છે, દ્રવ્ય તો ઉંચું જ છે. દ્રવ્ય શાશ્વત છે, અનાદિ અનંત છે દ્રવ્યમાં અનંત ગુણો ભર્યા છે. અને પર્યાય છે, તે ક્ષણિક છે. માટે દ્રવ્યની કોટિ ઉંચી જ છે. દ્રવ્ય અનંતા ગુણોથી ભરેલા અનંત શક્તિથી, અનંત પર્યાયોની શક્તિ પણ એમાં છે અનંત ગુણોની શક્તિ, અનંત ગુણો પણ એમાં છે. માટે દ્રવ્ય તો અનંત શક્તિઓથી ભરેલું છે. માટે પર્યાય જે પરિણમે છે, એ પર્યાય ક્ષણે ક્ષણે પરિણમે છે. માટે દ્રવ્યની કોટિ ઉંચી, પર્યાયની કોટિ નીચી ઈ અપેક્ષાએ છે. બાકી પર્યાયનું વેદન થાય છે. પર્યાયનું વેદન થાય, દ્રવ્યનું વેદન નથી. દ્રવ્યદૃષ્ટિમાં આવે છે અને પર્યાય વેદનમાં આવે છે. માટે પર્યાયમાં જે કેવળજ્ઞાન થાય, તો એ પ્રગટ થાય, એટલે એ પૂજનીકતા, વંદનીય એમ પર્યાય એવી રીતે થાય છે. પણ દ્રવ્યની કોટિ ઉંચી આ રીતે છે. દ્રવ્યમાં અનંત અનંત શક્તિઓ ભરેલી છે. અને દ્રવ્યની દૃષ્ટિ કરવાથી મુક્તિનો માર્ગ શરૂ થાય છે.

દ્રવ્યદૃષ્ટિ વગર મુક્તિનો માર્ગ શરૂ થતો નથી. માટે દ્રવ્ય શક્તિ અનંત છે, દ્રવ્યની દૃષ્ટિથી મુક્તિનો માર્ગ શરૂ થાય છે. માટે દ્રવ્યની કોટિ ઉંચી છે, એ અપેક્ષાએ. કોઈવાર પર્યાય પ્રગટ વેદનમાં આવે, પર્યાય પ્રગટ થાય, ત્યારે દ્રવ્ય જેવું હોય એવું પોતાને વેદનમાં આવે માટે કોઈવાર પર્યાયની મુખ્યતા કહેવાય પણ વસ્તુસ્થિતિએ દ્રવ્યની કોટિ ઉંચી છે, એમ. એમ અપેક્ષાએ પર્યાયમાં વેદનમાં આવે પર્યાયની વાત કહેવાય, પણ દ્રવ્યની વસ્તુ સ્થિતિએ, દ્રવ્યની કોટિ ઉંચી છે.

શ્રોતા : બીજો પ્રશ્ન એમ છે, કે અસ્તિત્વગુણનું પરિણમન શુદ્ધ છે વસ્તુત્વગુણ પણ શુદ્ધ છે. તો આપ કહો છો તે સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ એ કેવી રીતે એણે લખ્યું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ એટલે જે ગુણોમાં અશુદ્ધતા થઈ ગઈ હોય એની જે શુદ્ધતા થાય એ અપેક્ષાએ છે. જે ગુણ અનાદિ અનંત શુદ્ધ છે, એની અપેક્ષાએ એમ નહીં લેવાનું. જે ગુણોમાં અશુદ્ધતા થાતી હોય એની અપેક્ષાએ લેવાનું.

સર્વ ગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વમાં એમાં કેટલાક ગુણો એવા છે, કે અશુદ્ધ થાતા નથી. એ અનાદિ અનંત અને કેટલાક ગુણો એવા છે જેમાં અશુદ્ધતા થાય છે, પણ એની કાંઈ ગણતરીની આમ કેટલાકની ગણતરી આમ હોય છે, કે અસ્તિત્વ વસ્તુત્વ બધા શુદ્ધ છે, પણ એવા ઘણા અશુદ્ધ હોય અને એવા ઘણામાં અશુદ્ધતા થાય છે. કારણ કે બધા શબ્દો કાંઈ બધા ગુણોના શબ્દો કાંઈ શાસ્ત્રમાં આમ જેટલું અનંતુ દ્રવ્યમાં છે એટલા તો એના શબ્દો આવતા નથી. માટે જે ગુણોમાં અશુદ્ધતા થાતી હોય એની શુદ્ધતા સમજી લેવાની. સર્વગુણાંશ તે સમ્યગ્દર્શન. આ જેનામાં નથી અશુદ્ધતા થાતી એની અપેક્ષા એમાં નહીં લેવાની. કારણ કે દ્રવ્ય આખું કાંઈ અશુદ્ધ થઈ ગયું એવું નથી. અનાદિથી દ્રવ્યમાં અનંતી શક્તિઓ ભરેલી છે. અનાદિથી જે અશુદ્ધતા થઈ છે, એ કાંઈ આખું દ્રવ્ય અશુદ્ધ નથી થઈ ગયું, એટલે દ્રવ્યના બધા ગુણો અશુદ્ધ કાંઈ થઈ ગયા નથી. દ્રવ્યનો અમુક જ પ્રકાર અશુદ્ધ છે. માટે જે જે ગુણોમાં અશુદ્ધતા થઈ હોય એની શુદ્ધતા એમ લેવાની. એક સમ્યગ્દર્શનથી એની સાથે સંબંધ રાખનારા જેટલા ગુણો છે જે જે એવી રીતે અધૂરી રીતે પરિણમ્યા હોય કોઈ વિભાવરૂપે પરિણમેલા હોય એવા જે જે હોય એ બધાની શુદ્ધતા સમજી લેવાની.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્યા - ૪૫

શ્રોતા : કે આપ પ્રવચનમાં વારંવાર કહો છો કે દેવગુરુને અંતર હૃદયમાં સ્થાપીને સ્તુતિ કરવાનું ચાલું રાખો તો મને મુંઝવણ થાય છે, કે ભગવાન શ્રી કુંદકુંદાચાર્ય કહે છે, કે દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર જિનવાણી આંખો બંધ કરો એમ તો કહ્યું નથી, પણ પર્યાયને જોવાની આંખ બંધ કરી દો એવી રીતે કહે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ છે, કે પોતે જે આગળ વધે છે, એમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર હૃદયમાં રાખો એટલે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર શું કહી રહ્યા છે, એમણે શું માર્ગ બતાવ્યો છે ઈ

બધું હૃદયમાં રાખી અને એનો આશય ગ્રહણ કરી અને મુક્તિમાં પ્રયાણ ચાલુ રાખો, એમ. એટલે તમે શુભભાવમાં અટકી જાઓ એવો અર્થ અહીંયા નથી, કે પોતે જ્યારે દ્રવ્યદૃષ્ટિ કરીને સ્વરૂપમાં લીન થાતો હોય તો પણ એ શુભ વિકલ્પમાં અટકી જાય એવો એનો અર્થ નથી. એ તો દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર જ બતાવી રહ્યા છે, કે શુભ વિકલ્પ છે, એ તો વિભાવ છે માટે તું બધાથી નિરાળો, નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ છો.

માટે મારા ઉપરથી દૃષ્ટિ તારો ભાવ રાગનો છોડી દે અને વીતરાગ થઈ જા એમ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર પોતે બતાવી રહ્યા છે માટે દૃષ્ટિ તો એવી વીતરાગી નિર્વિકલ્પ દૃષ્ટિ કરવાની, પણ સાધક છે એને કાંઈ પહેલાથી વીતરાગતા પૂરી થઈ જાતી નથી. એને બહાર ઉપયોગ તો આવે જ છે. ભેદજ્ઞાનની ધારા ચાલતી હોય તો એ શુભના વિચારને અનેક જાતના વિકલ્પમાં રોકાયેલો હોય છે. માટે શુભભાવમાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને તારે હાજર રાખવા, તે તું તારી મેળાએ તારી મતિ-કલ્પનાથી માર્ગને શોધીશ નહીં. જે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર શું કહી રહ્યા છે એનો આશય સમજી અને તું માર્ગમાં ચાલીશ એમ એનો અર્થ છે.

મુક્તિના પ્રયાણ ચાલુ રાખજે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો આશય સમજે અને પછી તારા સ્વભાવ સાથે મેળવી તારે પોતાથી નિર્ણય કરી, નક્કી કરી અને મુક્તિના પ્રયાણમાં સાથે ચાલ્યો જા એમ એનો અર્થ છે. તારી મતિ-કલ્પનાથી તું માર્ગમાં એમ ચાલતો નહીં એવો એનો અર્થ છે. એ પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ છોડી, ભેદના વિકલ્પ હું શુદ્ધ છું કે અશુદ્ધ છું એ નયપક્ષો પણ જેમાં છૂટી જાય છે. ભેદના વિકલ્પ છૂટી જાય, પર્યાય ઉપરથી દૃષ્ટિ જેને રહેતી નથી એક દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ થઈ જાય છે માટે એ તો મુક્તિનો માર્ગ છે.

દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર બતાવેલો છે, પણ આ હૃદયમાં રાખજે એટલે શું કીધું છે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર શું કહી રહ્યા છે, એ આશયને સમજીને તું મુક્તિના પ્રયાણમાં ચાલ્યો જાજે. શ્રેણી ચઢે છે, ગુણસ્થાનમાં બારમે ગુણસ્થાને ક્ષપકશ્રેણી ચડે ત્યારે વિકલ્પ આવે છે દ્રવ્યશ્રુત ને દ્રવ્યના, ગુણના, પર્યાયના બધા શ્રુતના વિકલ્પ આવે છે. એ વિકલ્પ આવે એ વિકલ્પ તૂટીને એકાગ્ર થઈ જાય ત્યારે કેવળજ્ઞાન થાય છે. પણ એ શ્રુતના વિકલ્પ એવી જાતના હોય છે. જે વસ્તુસ્થિતિને અનુસાર હોય છે. બીજી જાતના નથી હોતા. એટલે એ જે માર્ગે મહાપુરુષો ચાલ્યા એ માર્ગે તું ચાલજે એવો એનો અર્થ છે.

શ્રોતા : એમ આવે છે કે રાજા શ્રેણિકને જ્ઞાન તો થયું છે, પણ ચારિત્ર નથી, સમ્યગ્દૃષ્ટિને જ્ઞાન વૈરાગ્યની શક્તિને હોય છે વચનામૃતમાં આવે છે ચોથો બોલમાં તો કેવી રીતે બેસે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાન વૈરાગ્યની શક્તિ તો સમ્યગ્દષ્ટિના હૃદયમાં હોય છે. પણ એને એટલો પ્રયત્ન ન હોય એટલે ચારિત્રદશા નહોતી જેવી રીતે શ્રેણિક રાજાને, સમ્યગ્દર્શન ને જ્ઞાન તો (હતું). સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન (સાથે) અંશે સ્વરૂપ રમણતા હતી. પણ એનો વિશેષ પ્રયત્ન થઈ શકતો ન હતો, એટલે ચારિત્રદશા, (ન હતી) સ્વરૂપરમણતા, અંતર નિર્વિકલ્પદશા વારંવાર વારંવાર ક્ષણે ક્ષણે થાય. એવી દશા મુનિની દશા પ્રગટ થઈ ન હતી, એટલે પ્રયત્ન ન હતો એમ થયું. એટલે જ્ઞાનને દર્શન હોય પણ ચારિત્રનો પ્રયત્ન એટલો ન હોય તો નથી બની શકતું કારણ કે એટલો એને ક્રમ પડી જાય કોઈકને અંતર્મુહૂર્તમાં થઈ જાય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન થાય. એની સાથે શ્રેણી માંડીને કેવળજ્ઞાન પામે, શિવભૂતિ મુનિની જેમ.

અને કેટલાકને એવો પ્રયત્ન ઉપડી શકતો નથી. તો જ્ઞાતા-દષ્ટા રહીને ભેદજ્ઞાનની ધારા ચાલુ રહે છે. હું જ્ઞાયક જ્ઞાતા એવી ક્ષણે ક્ષણે એવી વેદનની ધારા, જ્ઞાતાધારા રહ્યા જ કરે છે. કોઈવાર નિર્વિકલ્પદશા પણ એ ગૃહસ્થદશામાં હોય તોપણ એને આવી જાય છે. જ્ઞાયકની ધારા ગમે એ કાર્યમાં જોડાય છે, તોપણ એ પોતે ન્યારા ને ન્યારા રહે છે. એને વિચાર નથી કરવો પડતો સહજ ન્યારા રહે છે. સહજપણે ન્યારા તો રહ્યા જ કરે છે. તેને અંશે વેદન, શાંતિનું વેદન, જ્ઞાયકનું વેદન એ બધું રહ્યા કરે. સ્વાનુભૂતિનું વેદન જુદી વાત છે. આ તો એને સવિકલ્પતામાં પણ જ્ઞાયકની ધારા આવી રીતે રહ્યા જ કરે છે. પણ એ પ્રયત્ન વિશેષ નથી. લીનતા વિશેષ નથી, એટલે ચારિત્રદશા આવી શકતી નથી.

શ્રોતા : પણ દર્શનમાં તો એને એમ લાગતું હોય કે આપનું દર્શનમાં ગુરુદેવનું દર્શન થાય એમ મને લાગે છે, ગુરુદેવનો વિરહ આપના દર્શનમાં ભુલાવે છે. એમ અંદરમાં એ ભાવ ઊંડો આવે છે. એમ થાય, કે અસંખ્યપ્રદેશી આત્મામાં કે જે સુખનો પ્રદેશ છે ન્યાં દુઃખનું પરિણમન પણ છે. તો કોણ કોણ અપેક્ષાએ સુખના પ્રદેશ જુદા છે, દુઃખના પ્રદેશ જુદા છે એવી કોઈ અપેક્ષા કહેવાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સુખ તો આત્માનો સ્વભાવ છે. સુખ તો આત્માનો સુખ ગુણ છે. એટલે સુખ તો, આનંદ ગુણ આત્મામાં ભર્યો છે, એ આત્મામાં એ તો આત્મામાં ભર્યો છે. આ ચૈતન્યપ્રદેશ છે અને દુઃખ છે, એ તો વિભાવ છે, એટલે વિભાવ છે માટે તો વિભાવ તો પરના કર્મ એમાં નિમિત્ત છે અને પોતે જોડાય એટલે થાય છે. એટલે આનંદ જુદો છે, ને દુઃખ બેય જુદા છે, એ બેયના સ્વભાવ ભેદ છે, એનું વેદન જુદું, એ બેયને વિપરીતતા છે. માટે બેય એક દ્રવ્યમાંથી આવી શકતા નથી. કર્મના નિમિત્તે છે. ઓલો આત્મામાં સહજરૂપ છે. ઓલો તો પર તરફ દૃષ્ટિ કરે ત્યારે થાય છે. એની વિભાવની પરિણતિ ચૈતન્યમાં થાય એ અપેક્ષા એને લાગે કે સુખ આવે

છે, દુઃખ આવે છે. પણ દુઃખ છે, એ વિભાવ છે સુખ એ સ્વભાવ આત્માનો સ્વભાવ જ છે. બેયનું ભેદજ્ઞાન થઈ જાય છે. સુખ, સુખ એ મારામાં છે, દુઃખ વિભાવ તરફનો ભાગ છે. અને વિપરીતતા કે આકુળતારૂપ છે એનો સ્વભાવભેદ છે બધો. ગુરુદેવની શું વાત કરવી! ગુરુદેવની વાણી પાછળ આખો આત્મા દેખાય છે. ગુરુદેવની વાણી તો કોઈ અપૂર્વ હતી (આખા ચૈતન્ય બધાને આમ બધાને ચૈતન્ય) બીજાને આશ્ચર્ય લાગી જાય, એ ગુરુદેવનો કોઈ એમનો સ્વભાવ હતો એમનું દ્રવ્ય તીર્થંકરનું દ્રવ્ય હતું, એની વાત આખી જુદી હતી. એ ગુરુદેવે કીધેલો એ માર્ગ ધ્યાન રાખે અમે તો એના દાસ છીએ.

શ્રોતા : એ પણ વાત કહેવામાં કોઈ અતિશયોક્તિ નથી, કે બહેનશ્રી આપની જે નિર્મળ અનુભૂતિ છે, એ અનુભૂતિ કોઈ હિન્દુસ્તાનમાં કોઈની પાસે નથી. એકવાર બરાબર નક્કી કરે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જે છે, તે પોતાના આત્મા માટે છે. બાકી ગુરુદેવે તો જે બધાને જગ્યા સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ, અનુભૂતિનું સ્વરૂપ, મુનિઓનું સ્વરૂપ, વીતરાગતા કેવળજ્ઞાનીનું સ્વરૂપ બધું સ્વરૂપ ગુરુદેવે ખુલ્લું કર્યું છે અને માર્ગ ગુરુદેવની વાણી હતી તો બધાને માર્ગ મળી ગયો. ગુરુદેવે બતાવ્યો માર્ગે બધા ચાલે નહીંતર તો બધા ક્રિયામાં ક્યાંય પડેલા હતા. એ દૃષ્ટિ આખી ગુરુદેવે આપી.

શ્રોતા : આપને પૂછે છે, કે જૈનદર્શન સત્ય હૈ, તો આપને કહા થા કિ ‘આપકો ભૈઠે ન ભૈઠે મને તો બેસી ગયું છે! જૈનદર્શન સત્ય છે. એ અંતરમાં જૈનદર્શન સત્ય છે, એ કેવી રીતે બેઠું હતું. એ અમને એનો થોડો ખ્યાલ આપો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો મેં તો અંદરથી સમ્યગ્દર્શન પછીની વાત કરી હતી. ત્યાર પહેલાં તો વિચાર ને મંથન કરીને નક્કી કરેલું હતું. નહીંતર પ્રશ્ન-ચર્ચા થાતી એમાંથી તો આ જ સ્વભાવ હોઈ શકે, આ જ્ઞાયકનો જાણનારનો સ્વભાવ આ જ હોય. આ વિભાવ જે છે, એ કોઈ આકુળતારૂપ છે. એ તો દુઃખરૂપ છે જે દુઃખરૂપ હોય પોતાનો સ્વભાવ ન હોય એમાં અનેક પ્રકારે વિચાર કરીને નક્કી કરેલું હતું અને ત્યારપછી તો અંતરમાં જે ધારા પ્રગટ થઈ અને જે અનુભૂતિ થઈ એના અર્થમાં લખ્યું હતું મેં તો. બાકી તો પહેલા... ગુરુદેવ આગળથી માર્ગ મળેલો હતો. એના ઉપરથી વિચાર કરીને એ જાતનો પ્રયત્ન કરીને પછી જે એ જાતની અનુભૂતિ થઈ ત્યારે એમ લખ્યું. ત્યાર પછી એટલે એમ ટૂંકામાં લખ્યું. એ તો બધો ગુરુદેવના પ્રતાપે એ દૃષ્ટિમાં આવ્યું. એ પ્રયત્ન થયો છે.

શ્રોતા : એમ સાધકમાં જે અંશરૂપે પ્રગટ થયો છે, કે પૂર્ણરૂપે પ્રગટ થયો છે સ્વપરપ્રકાશક?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સાધકમાં તો અંશે છે, એટલે એ તો પૂર્ણ સ્વપરપ્રકાશક કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે જ થાય છે. બાકી આ વાદ-વિવાદનાં પ્રશ્ન તરીકે નથી કહેતી. સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન સાધકતામાં તો અંશે પ્રગટે છે. એની જ્ઞાયક તરફ જ્યાં દૃષ્ટિ જાય છે, જ્ઞાયકનું પરિણમન થાય છે, પોતે પોતાને જાણતો અને ઉપયોગ બહાર જાય (તોયે) પોતાની પરિણતિ સ્વસ્વભાવ તરફની ચાલુ રહે છે, દૃષ્ટિ જ્ઞાયક તરફ રહે છે. પોતે પોતાને જાણતો પરને સહેજે જણાઈ જાય, એવી જાતની પરિણતિ એની ચાલુ રહે છે. પોતે પોતાને જાણે છે. વિભાવનું વેદન જે થાય એને પણ જાણે છે. અધૂરીદશાને જાણે છે. પૂરાને જાણે છે, અધુરું જાણે છે. બધું સહજ જાણે છે. જે અધૂરી જણાય એ પર તરફનો ભાગ છે અને પોતાનો સ્વભાવ જે જણાય છે, તે પોતા તરફનો ભાગ છે. એવું સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન સમ્યગ્દૃષ્ટિને અંશે હોય છે. એને લોકાલોકનું જ્ઞાન જે પ્રત્યક્ષ હોય એ પ્રગટ થયું નથી. એની તો આ પરિણતિરૂપે સ્વપરપ્રકાશકજ્ઞાન છે.

પોતે પોતાને જાણતો, આ વિભાવ છે, આ સ્વભાવ છે. આ મારી અધૂરી પરિણતિ, આ પૂર્ણ સ્વભાવ, આ અધૂરી પર્યાય અને આ વિભાવપર્યાય. એ બધું સહજ જાણે છે. ઉપયોગ બહાર જાય તો એ બહાર તરફ જાય તો, અંદરની પરિણતિ તો ચાલુ જ રહે છે. સ્વાનુભૂતિમાં હોય તો ઉપયોગ પોતાની સ્વાનુભૂતિ કરે છે. બાકી જ્યારે પરિણતિ હોય છે સ્વભાવની જ્ઞાયકની પોતે પોતાને જાણે અને પરને જાણે છે. સહજ જાણે છે. એ અંશે સ્વપરપ્રકાશક. કેવળજ્ઞાનીને પૂર્ણ સ્વપરપ્રકાશક એ તો પ્રત્યક્ષ છે, એને તો પોતે કેવળજ્ઞાન પામી જ ગયા છે, એટલે પોતે પોતાના જ્ઞાયકમાં એક લીનતા પ્રગટ થઈ ગઈ. નિર્મળતા પ્રગટ થઈ ગઈ. જ્ઞાન એનું નામ કહેવાય કે જેમાં મર્યાદા નથી. એવો અમર્યાદિત જ્ઞાન અંદર સહજ થાય છે. એને ક્યાંય રુકાવટ નથી. પોતે પોતામાં લીન છે. પોતાના આનંદ, જ્ઞાન, અનંત ગુણોની પરિણતિમાં લીન છે. એમાં સહજ પોતે પોતાને જાણતા પર સહેજે જણાઈ જાય છે. એ જાણવા જાતા નથી. સહેજે જણાઈ જાય છે. એવો એનો સ્વભાવ છે જ્ઞાનનો. જે જે જાણવાથી એને બોજો થાતો નથી સહજ જણાઈ જાય છે. અણુરેણુવત્ એવડા અનંતી શક્તિની અંદર એક લોકાલોક જાણ્યા, (જે) અણુની જેમ પડ્યું છે એવી જાતની અનંતી શક્તિ પ્રગટ થાય છે. એવું સ્વપરપ્રકાશક જ્ઞાન સહજ પ્રગટ થાય છે, એ સહજ હોય છે.

એ જ્ઞાન પૂર્ણ (છે) મર્યાદા જ્ઞાનને હોઈ શકતી નથી. એટલું હોય કે પોતે એકત્વબુદ્ધિ નથી કરતા. દૃષ્ટિ પોતા તરફ જ્ઞાયકમાં છે. જ્ઞાયકમાં દૃષ્ટિ પોતે પોતામાં રોકાતા સહજ જણાઈ જાય, એવી એની દશા હોય છે. અને સમ્યગ્દૃષ્ટિ પોતે પોતાની

જ્ઞાતાધારામાં રહે છે. સહજ વિભાવ કેટલો અને સ્વભાવ કયો એવી એને ભેદજ્ઞાનની ધારા સહજ રહે છે.

શ્રોતા : એ ઉપયોગ જ્યારે જ્ઞાયક પર હોય ત્યારે જાણે વર્તમાન તરફ ઉપયોગ એવો સ્વ જ્ઞાયક ઉપર હોય ત્યારે આટલી નિર્મળપર્યાય થાય નિર્મળપર્યાય જ્યારે ઉદ્ભવ થાય, તો તે વખતે વર્તમાન પર્યાય એમાં એકાકાર થઈ જાય. વર્તમાન પર્યાય ને જ્ઞાયક અથવા વર્તમાન પર્યાયનું લક્ષ ત્યાં હોય છે એટલે એ શુદ્ધ પર્યાય થાય છે, એ રીતે શુદ્ધપર્યાય થાય ત્યારે અશુદ્ધપર્યાય પણ ઉદ્ભવે ખરી? કારણ એનું લક્ષ તો જ્ઞાયક ઉપર જ છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને, યથાર્થ જે જાણે, યથાર્થ જ્ઞાયક હું આ જ્ઞાયક તત્ત્વ છું, એમ જાણે ત્યારે એને જ્ઞાયક તરફ એનું લક્ષ છે. એ વિચારવાની વાત નથી. જ્ઞાયક ઉપર ઉપયોગ હોય તો ઉપયોગ બધો જ્ઞાયક ઉપર વયો જાય તો તો એને નિર્વિકલ્પદશા થઈ જાય. તો તો વિકલ્પ છૂટે જ અને સ્વાનુભૂતિ થઈ જાય. જ્ઞાયક ઉપર એકદમ ઉપયોગ જામી જાય તો.

શ્રોતા : હું એ જ વાત કરું છું સ્વાનુભૂતિ વખતે સાધકદશામાં જે જ્ઞાનીને કે આપને એ જ્યારે યથાર્થ ઉપયોગ અનુભૂતિ થાય એ વખતે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ કેવળજ્ઞાન નથી, એટલે અબુદ્ધિપૂર્વક હોય. (અબુદ્ધિપૂર્વક હોય) અબુદ્ધિપૂર્વક હોય એને ખ્યાલ નથી. બુદ્ધિપૂર્વક એને ખ્યાલમાં નથી. અશુદ્ધતાનું વેદન નથી. એને વેદન એકલું સ્વાનુભૂતિનું છે. સ્વાનુભૂતિનું વેદન છે. શુદ્ધ પર્યાયનું વેદન છે. આનંદનું વેદન છે. પણ એની અશુદ્ધતા હજી છે, ને અબુદ્ધિપૂર્વક છે. એટલે પકડાતી નથી, કેમકે કેવળજ્ઞાન ગમ્ય હોય છે.

શ્રોતા : જ્યારે અનુભૂતિનો કાળ હોય એ અનુભૂતિના કાળમાં ફક્ત વિજળીનો ઝબકારો હોય એટલો જ સમય આંખના પલકારો મારે એટલે જ સમય હોય? ... સાધકદશામાં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિજળો ઝબકારો એટલે એ કાંઈ પકડાતો નથી. અંતર્મુહૂર્તમાં એનો ઉપયોગ એમ કાળ કહેવાય. અંતર્મુહૂર્ત તો મોટું પણ હોય અને નાનું પણ હોય. પણ એવડું મોટું અંતર્મુહૂર્ત એને પહેલી ક્ષણે એટલું મોટું અંતર્મુહૂર્ત ન હોય. પણ છતાં એને પકડાઈ જાય, અનુભૂતિ થઈ જાય. વિજળીનો ઝબકારો આવ્યો ન ગયો જોયો ન જોયો માણસ આ ચક્ષુથી જોયો ન જોયો ને વયો ગયો એવી જાતની આ સ્વાનુભૂતિ નથી. સ્વાનુભૂતિમાં વેદન થાય છે. આત્માને આનંદનો અનુભવ થાય છે. એને જ્ઞાયકનું સ્વરૂપ કેવી જાતનું છે આખા ચૈતન્યદ્રવ્યનું એને પકડાય છે. એવી

જાતની સ્વાનુભૂતિ એને જોરદાર જેને પ્રગટ થાય એને એવી રીતે પ્રગટ થાય છે. કોઈકને આવ્યું ને વયુ ગયું પકડી ન શકે એ છૂટી જાય. એ પકડી શકે છે.

શ્રોતા : એને વર્ણવી શકાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હા, એ તો વર્ણવી શકે છે. એને વેદન થાય. એટલે એ તો અનુપમ વસ્તુ છે, ને વાણીમાં જે જેટલું આવે એટલું વર્ણન કરી શકે, વર્ણવી શકે. એ કાંઈ ન વર્ણવી શકે કે આવીને વયું ગયું કાંઈ બબર નથી, એવું નથી. પોતે પકડી શકે છે. બીજાને કહી શકે, મારો જીવનનો પલટો થઈ ગયો, મને કોઈ સ્વાનુભૂતિ જુદી થઈ ગઈ, મને વેદન જુદું થઈ ગયું. મારી આનંદની દશા કોઈ જુદી થઈ ગઈ. ચૈતન્યદેવ કાંઈક જુદા છે. જુદી રીતે પરિણમન થયું એમ બધું વર્ણન કરી શકે. એવી વસ્તુને ઉપમાં આપી શકાતી નથી. એ તો અનુપમ છે. વાણીમાં જેટલું બોલી શકે એટલું કહી શકે ખરો.

શ્રોતા : બધા વાંચીએ છીએ આપના વચનામૃતમાં ચોખ્ખે ચોખ્ખા સ્પષ્ટ શબ્દમાં લખેલું છે, કે જ્ઞાયકને ઓળખો, જ્ઞાયકની મહિમા કરવી, જ્ઞાયક ઉપર સતત અમને ભેદજ્ઞાન થતું રહેવું જોઈએ. એ બધું તો જાણે જ્ઞાયકની મહિમા જોઈએ. આ જ્યારે શક્તિમાં ટેપ ગુરુદેવના સાંભળ્યા ત્યારે પછી તો એમ થાય, કે અરર! આટલું બધું વાણીથી કહ્યું પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયથી જુદો અને જ્ઞાનની પર્યાય નિર્મળ પર્યાય છે, એ વખતે એની એ પર્યાય નથી ગણાતી પણ એકરૂપે એની છે એક અપેક્ષાએ તો બીજી અપેક્ષાએ શુદ્ધ પર્યાય ક્ષણિક છે, એ હિસાબે એની નથી.. એ રૂપે છે એ ભેદજ્ઞાનમાં આ બધા વિકલ્પ, વધારે વધારે પછી આપણે અસ્તિરૂપે વિચાર કરીએ હું શુદ્ધ છું, હું બુદ્ધ છું હું

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ બધું વિકલ્પરૂપ છે, ને હજી તો ભાવનારૂપ છે. યથાર્થ સહજદશા નથી, એ તો બધું વિકલ્પાત્મક

શ્રોતા : ત્યાં સુધી એમ જ કર્યા કરવાનું.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બીજું ન થાય ત્યાં સુધી એનો અભ્યાસ તો કરવાનો રહે છે બીજું શું થાય? જેને થાય એને તીવ્ર અભ્યાસ કરે તો ક્ષણમાં થાય અને જો ન થાય, તો એને કેટલા વર્ષો વયા જાય તોપણ થાતું નથી. એટલે એનો અભ્યાસ એ કરવાનો છે. પણ એમાં એને

શ્રોતા : અભ્યાસમાં તો એ જ મનન ને ભેદજ્ઞાન કરવું....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં ચિંતવન કરે, જ્ઞાયકની મહિમા કરે, હું જ્ઞાયક છું, એમ ક્ષણે ક્ષણે યાદ કરે એ જ કરવાનું છે. આ શુભાશુભ પરિણામો પણ મારું સ્વરૂપ નથી.

હું એનાથી પણ જુદો. શુભ વિકલ્પ વચ્ચે આવે છે, પણ છતાં હું તો નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ છું એ અનેક જાતના ચિહ્નો શરીર મારું નથી, શરીરથી જુદો, વિભાવથી જુદો. ચિંતવન તો એ જ કરવાનું રહે છે. ભાર થઈ જાય કે, ગમે એ થઈ જાય એ તો વિકલ્પરૂપ છે બધું પણ એ તો ભાર થઈ જાય તો એ જુદા જુદા પલટા કરે ને, કોઈવાર એમ વિચાર ચિંતવન કરે, કોઈવાર શાસ્ત્રશ્રવણ કરે, કોઈકવાર શાસ્ત્ર અભ્યાસ કરે, કોઈવાર દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા કરે એમ એમાં ભાર થઈ જાય એટલે મુંઝવણ થઈ જાય, એવી રીતે નહીં કરવાનું, કે અંદર રુચિ રાખવી કે હું જ્ઞાયક છું. એમ રુચિ રાખે, બસ જ્ઞાયક જ (જોઈએ) આ બધામાં ક્યાંય સુખ નથી, જ્ઞાયકમાં જ સુખ છે. એવી દૃઢતા રાખે, પછી વિકલ્પમાં એવી ઘટમાળ, એવી ધારણા ને એવું ગોખ્યા કરવું એ એને ભાર થાતો હોય, તો એણે વિચારવાનું આ શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવું. શાસ્ત્ર અભ્યાસ કરે, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયના વિચારો કરે, અનેકજાતનો વિચારો તો આવે છે.

શ્રોતા : વિચારની ધારા બદલાવી બીજા વિચારમાં....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બીજા વિચારો કરવા. શ્રુતને લગતા વિચારો કરે એમ બહારમાં. બાકી પણ ધ્યેય તો આ જ, ધ્યેય તો આ જ લેવું જોઈએ. ભેદજ્ઞાનની ધારા કેમ પ્રગટ થાય એ ધ્યેય તો એ જ હોવું જોઈએ. ‘ભેદજ્ઞાનતઃ સિદ્ધાઃ સિદ્ધાયે કિલ કેચનઃ’, ભેદવિજ્ઞાન કેમ થાય, એ ભેદ તો, દ્રવ્યદૃષ્ટિ કેમ પ્રગટ થાય? જ્ઞાયક કેમ ઓળખાય? ધ્યેય તો એ જ હોવું જોઈએ પણ એ ગોખવારૂપ થતું હોય, તો એ પછી બોજારૂપ થાય પણ અંતરની રુચિપૂર્વક એનો અભ્યાસ એ તો માર્ગ એ જ છે. પણ ન થાય, તો એના પરિણામોને જ્યાં રસ પડે ન્યાં ફેરવ્યા કરે એ.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો...

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્ચા - ૪૬

શ્રોતા : કહ્યું ને કે ઊંડી ઊંડી ગુફામાં વચનામૃતમાં ભી આવે છે અંદર માણસ ભોયરામાં ખૂબ ઊંડો જાય ને એને ભગવાનના દર્શન થાય, એવી રીતે તું પણ તારી ઊંડી ગુફામાં જા એટલે આપણે વૃત્તિનું જોર છે, એમ અંદર અંદર

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચૈતન્યના સ્વભાવમાં ઊંડો જા, આ ઉપર ઉપરથી વિચાર કરે છે, હું આનાથી જુદો ને હું આનાથી જુદો, એ બધા, એ બધા વિચારો તને ભારરૂપ થાય. અંદર સ્વભાવને ગ્રહણ કર, ઊંડી ગુફામાં જા. તું ચૈતન્યનો સ્વભાવ જે જ્ઞાન જ્ઞાયક સ્વભાવ છે, એની અસ્તિ ગ્રહણ કર, એ સ્વભાવને ગ્રહણ કર. એને ગ્રહણ કરીને અંદર વિકલ્પ છૂટી જાય, એવી ધારા પ્રગટ કર. એવી અંતરથી ભેદ (કર) ને એવો નિરાળો થઈ જા. એટલે ઊંડી ઊંડી ગુફામાં જા. તને અંદર એટલી જિજ્ઞાસા હોય તો પોતે જ પોતાનો માર્ગ કરી લે છે. કાંઈ જિજ્ઞાસા અંદર બહુ લાગી હોય કોઈકને રળવાની પોતે જ માર્ગ કાઢે છે ને, લૌકિકમાં એવું છે. અંતરથી ખરી જિજ્ઞાસા હોય તો પોતે જ પોતાનો માર્ગ અંદરથી કાઢી લે, સ્વભાવને ઓળખવાથી. ખરી જિજ્ઞાસા હોય તો પોતે જ માર્ગ શોધી લે છે. ક્ષણે, ક્ષણે, ક્ષણે, ક્ષણે એની જ રુચિ લાગે, એની વગર ચૈન ન પડે ચૈતન્ય વગર ક્યાંય સુખ ન લાગે. ક્યાંય વિભાવમાં બધે એમ કે આ આકુળતારૂપ છે. નિરાકુળ સ્વભાવ આત્મા, આનંદ સ્વભાવ આત્મા, એ મને કેમ પ્રગટ થાય, એ પ્રગટ્યા વગર ચૈન ન પડે એવું થાવું જોઈએ. તો થાય એને. ક્ષણ ક્ષણે દિવસ ને રાત ખાતા, પીતા ક્યાંય ચૈન ન પડે, અંદર ચૈતન્ય સિવાય ક્યાંય ચૈન ન પડે, એવું થાય એટલે એ ગ્રહણ થાય.

શ્રોતા : મતિ-શ્રુત જ્ઞાનમાં ઉપયોગ અંદરમાં વાળવો, એટલે આપણે જે વર્તમાન પર્યાય જે આપણો ઉપયોગ અત્યારે બહારમાં ભમી રહ્યો છે, પરમાં જોયમાં વર્તી રહ્યા છે. જ્ઞાયક સિવાય અંદર વાળવો એટલે જ્ઞાયક ઉપર જ સાચું અભિપ્રાયનું જોર કરવું

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શું ઉપયોગ એનો?

શ્રોતા : મતિ-શ્રુત જ્ઞાનનો ઉપયોગ જે બહાર જાય છે તેને અંદર લઈ જાય.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એટલે બહાર ઉપયોગ કાંઈ બહાર ભમ્યા કરે છે, તો બહાર વસ્તુ જાણવામાં કરવામાં, મતિ ને શ્રુત બેય, (તે) અંતર ચૈતન્યને ગ્રહણ કરે. મતિ પણ ચૈતન્યને ગ્રહણ કરે, શ્રુત પણ ચૈતન્યને ગ્રહણ કરે. એ તરફ જા. એ તો શાસ્ત્રમાં આવે છે. વિકલ્પના નયપક્ષમાં નહીં અટકતો, તું તારા મતિશ્રુતનો ઉપયોગ તું તારા તરફ વાળજે. યથાર્થ નિર્ણય કરીને મતિ-શ્રુત તારા તરફ વાળી લે તો વિકલ્પ છૂટીને તને નય(થી) પક્ષાતિક્રાંતિ એવો ચૈતન્ય પ્રગટ થાશે. આત્માની અનુભૂતિ થાશે. મતિ-શ્રુતનો ઉપયોગ તારા તરફ વાળી લે, ચૈતન્ય તરફ. એ તો એકદમ એમ બહુ તૈયારી હોય અંતરમાંથી, ત્યારે નયપક્ષ છૂટી મતિ-શ્રુતનો ઉપયોગ પોતામાં જામી જાય છે. સ્વાનુભૂતિ થાય છે.

શ્રોતા : વિકલ્પ દ્વારા આત્મા જેવો છે, એવો સાથે લઈ જઈ શકે ખરો?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકલ્પ દ્વારા નહીં, વિકલ્પ તો વચ્ચે આવે છે. પણ પોતે સ્વભાવને ગ્રહણ કરે એવા વિચારની ધારા અંદરથી ચિંતવન કરીને (કે) એનો આ સ્વભાવ જ છે, બીજો નથી એમ નિર્ણય તો કર.

શ્રોતા : એવું થાય ખરું.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ નિર્ણય તો કરી શકે છે. પણ એને સમ્યક્તા ન કહેવાય પણ નિર્ણય કરી શકે આ. પોતાનો સ્વભાવને ઓળખીને નિર્ણય કરી શકે. દિશા તો જ્યારે પ્રગટે ત્યારે પ્રગટે. જ્યારે પ્રકાશ થાય ત્યારે અંધારું નાશ થાય, અંધારું, ત્યાં સુધી અંધારું પડે. એમ નિર્ણય કરી શકે પોતે વિચાર કરીને આ સ્વભાવ છે, એમ પોતે. એકત્વબુદ્ધિ તોડતો, સ્વભાવને નિરાળો ગ્રહણ કરી શકે છે. હજી એકત્વબુદ્ધિ પૂરી છૂટી ન હોય તોય નિર્ણય તો કરી શકે છે.

શ્રોતા : માતાજી અમારે જ કરવાનું રહે છે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવાનું પોતાને જ છે, ને! પુરુષાર્થ તો પોતાને જ કરવાનો રહે છે.

શ્રોતા : હવે અમે જો આટલું બધું, આ સાંભળીએ છીએ, આટલું આટલું જ્યારે મળે ત્યારે આપનો આદેશ મળે એ ઉપયોગમાં એ લક્ષમાં ન લેવાય તો ખરેખરો એમાં અમારો જ વાંક છે. (કરવાનું તો આ જ છે) હવે અંદરથી એવી ઇચ્છા થાય છે, કે આપની તબિયત સારી થાય અને અમને આપના ઉપદેશ અમને વારંવાર મળે. આપના દર્શન કરવાની ઇચ્છા તો એટલી બધી પ્રબળ થઈ જાય છે, એટલી બધી પ્રબળ થઈ જાય છે, કે માતાજીને જઈને ભેટી આવું. વાત્સલ્યથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વાત્સલ્ય છે, વર્ષોનો પરિચય છે, ને! અને ગુરુદેવનો વર્ષોનો પરિચય રહ્યો ને એટલે સમજે તો છે.

હિંમતભાઈ : અંદરમાં પ્રશ્નો છે.....

શ્રોતા : પણ માતાજી! આપનો આદેશ અમને મળે. આપનો અમે સાથ ક્યારેય ન જવા દઈએ, ભવેભવ સહારો રહો, આપનો અને ગુરુદેવનો...

હિંમતભાઈ : આવી ગયું બધું એમાંથી સારું ગ્રહણ કર્યું.

શ્રોતા : માતાજી, શરૂ કેવી રીતે કરવું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મૂળ પરિણામની ભૂલ એને પલટાવવા રહ્યા. દિશા ફેરની હૈ, દષ્ટિ પર તરફ જાતી હૈ ઉસકો સ્વ સન્મુખ દષ્ટિ કરની હૈ, દષ્ટિ ફિર જાય, ઐસી

દિશા દૃષ્ટિકી ફિર જાય, બસ વો જીવનકા પલટા હો જાય ઉસકા જન્મ, મરણ (ટલ જાય). આત્મામેં શાંતિ હો જાય.

શ્રોતા : દિશા ફેરનેકા ક્યા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ દિશા ફેરનેકે (મતલબ) તો જો ભીતરમેં ચૈતન્યકા મહિમા લગે, વો ચૈતન્યમેં—સબ કુછ આત્મામેં હૈ, બાહરમેં કુછ નહીં હૈ. બાહરમેં તો સબ ઇધરસે ઉધર પરિભ્રમણ ફક્કા મારતે હૈ. વિકલ્પ વહ આકુળતા હૈ. ચૈતન્યની શક્તિથી ભરા હૈ, વો ચૈતન્ય ખાલી નહીં હૈ. સબ ભરા હૈ. ઇસમેં અનંતગુણસે ભરા હૈ. કોઈ કહતે હૈ ચૈતન્ય ભીતરમેં જાતે હૈ, તો શૂન્ય હો જાતે હૈ એસા નહીં હૈ.

શ્રોતા : શૂન્ય તો ક્યા, દૃષ્ટિમેં શૂન્ય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એસા નહીં હો જાતા. કોઈકા અભિપ્રાય તો એસા નહીં હોતા. ભીતરમેં જાય તો અનંતગુણસે ભરપૂર ભરચક આત્મા હૈ. ઇસમેં દૃષ્ટિ કરે તો પહેલા તો જ્ઞાયક તરફ દૃષ્ટિ દિશા બદલે, પીછે ઇસકા વિશેષ અભ્યાસ કરે. મેં જ્ઞાયક હૂં, જ્ઞાયક હૂં, એમ વિકલ્પમાત્રસે નહીં, પણ ભીતરસે સ્વભાવમેંસે એસા લગે એસી પરિણતિ એસી દઢ હો જાય, પીછે વિકલ્પ તૂટકર જો નિર્વિકલ્પદશા હોતી હૈ, વહ દશા તો કોઈ અપૂર્વ હોતી હૈ. પીછે જો ભેદજ્ઞાનકી ધારા પ્રગટ હોતી હૈ, વહ તો કોઈ અપૂર્વ હોતી હૈ અને સ્વાનુભૂતિકી દશા તો ઇસસે ભી અનુપમ હોતી હૈ, ઉસકી તો ક્યા બાત.

પરંતુ વહ દૃષ્ટિ ફિરના કે બાહ્યદૃષ્ટિ જાતી હૈ તો વો તો મેં નહીં હૂં, યહ શરીર, આ બાહ્ય પદાર્થ શરીર ભી મેં નહીં હૂં, સંકલ્પ-વિકલ્પકે જાળ ભી મેં નહીં હૂં, મેં તો ચૈતન્યતત્ત્વ અખંડ શાશ્વત પૂર્ણ, ક્ષણે ક્ષણે પર્યાય બદલતી હૈ ઉતના ભી મેરા સ્વભાવ નહીં. વિભાવ સ્વભાવ, તો મેરા મૂળ સ્વભાવ નહીં હૈ. ક્ષણે ક્ષણે પર્યાય બદલતી હૈ, જ્ઞાન જાનતા હૈ, એસે એસે જાણતા હૈ, વૈસે પર્યાય બદલતી હૈ. પર્યાય ક્ષણ પૂરતી વહ ભી શાશ્વત પૂર્ણ જો સ્વભાવ હૈ, ઉસીકી અપેક્ષા વો તો ક્ષણપૂરતી, ક્ષણપૂરતી હૈ. પર્યાય તો ચૈતન્યમેં વહ પ્રગટ હોતી હૈ પણ વો ક્ષણ પૂરતી. ઔર શાશ્વત આત્મા અનાદિ અનંત હૈ, ઇસમેં પરિણમન તો સિદ્ધદશામેં ભી રહતા હૈ, ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ હોતા હૈ. પરંતુ વો ક્ષણે ક્ષણે પર્યાય પલટતા રહતા હૈ. એટલે દૃષ્ટિ તો શાશ્વત ઉપર રહેની ચાહિયે ઔર જ્ઞાન સબકુછ જ્ઞાન હોના ચાહિયે, એસી દિશા પલટની ચાહિયે. યહ મેં નહીં હૂં મેં તો ચૈતન્ય તત્ત્વ હૂં, એસા સ્વભાવમેંસે આના ચાહિયે. જબ ઇસમેં અભ્યાસ પૂરા નહીં હોવે તભી તક વહ ચિંતવન કરે, તત્ત્વકા શાસ્ત્રકા અભ્યાસ કરે. એસા સબ મહિમા કરે, સત્સમાગમ કરે.

દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર તરફ એસા ચિત્ત જાય તો ભી મૈં ચેતન હૂં. વિકલ્પ આતા હૈ તો દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર તરફકા, શ્રુત ચિંતવનકા ઔર દ્રષ્ટિ, ધ્યેય, જ્ઞાયક તરફકા હોના ચાહિયે. ગુરુદેવકા પ્રવચનમેં સબ કુછ આતા હૈ. એસા ચિંતવન કરે, એસા સુના કરે, એસા જીવન હોના ચાહિયે. સબ મહિમા, સબસે ઉઠાકર એક મહિમા ચૈતન્યકી, ઇસમેં ખોજનેકી, ઇસમેં દ્રષ્ટિ કરનેકી, ઇસ તરફ પરિણતિ લગાનેકી એસી. એસા પ્રયત્ન કરના ચાહિયે, એસા હોના ચાહિયે.

શ્રોતા : સત્સમાગમ મુખ્ય હૈ, કહીં કહીં ભટક જાતા હૈ અપને આપસે કહેગા તો..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અપને આપસે કરતા હૈ, તો મતિકલ્પનાસે વો કરતા હૈ વહ સત્સમાગમ વહ ક્યા ગુરુદેવ બતા રહે હૈ? ક્યા દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર ક્યા બતાતે હૈ? એસી દ્રષ્ટિસે સત્સમાગમ કરના. જ્ઞાયકકા ધ્યેય રખકે સત્સમાગમ કરના. બહાર જાય તો સત્સમાગમ તો મિલે નહીં કે અપની શક્તિ તો એસી હૈ નહીં કે અપને આપસે સીખ શકે. ઇસલિયે ભટક જાતા હૈ.

શ્રોતા : ભટક જાયેગા, અભિમાન હો જાયેગા અભી સંસ્કાર એસા હૈ ને!

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં અનાદિકા સંસ્કાર હૈ, પુરુષાર્થ હૈ નહીં ઇસલિયે એટલે વારંવાર સત્સમાગમ..સત્સમાગમ..સત્સમાગમ.

શ્રોતા : સ્થિરતા માતાજી! કેસે કરની? સંવર, નિર્જરા, મોક્ષમેં હૈ, તો સંવર તો મન, વચન, કાયાકી વૃત્તિસે હોગા તો વહ ભી ઉસીમેં આયેગા? રુચિપૂર્વક અંદર અધ્યયન કરકે, સ્વાધ્યાય કરકે...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સંવર તો જબ ભેદજ્ઞાન હોતા હૈ, તબ યથાર્થ સંવર હોતા હૈ. જબ આત્માકા સમ્યગ્દર્શન, આત્મામેંસે પ્રગટ હોતા હૈ, યથાર્થ સંવર તભી હોતા હૈ. વિભાવસે ન્યારા હોકર સ્વભાવકા અંશ પ્રગટે, સ્વાનુભૂતિ પ્રગટે, ભેદજ્ઞાનકી ધારા પ્રગટે, તબ યથાર્થ સંવર હોતા હૈ. ઉસ સંવરસે વહ નિર્જરા હોતી હૈ ઔર મોક્ષ હોતા હૈ વહ સંવર યથાર્થ હૈ. જભી તક ભેદજ્ઞાનકી ધારા ઔર સ્વાનુભૂતિ નહીં હુઈ, તભી તક તો વહ ભાવના કરે, યથાર્થ સંવર નહીં હો સકતા વહ યથાર્થ તો નહીં હોતા. અશુભમેંસે શુભમેં આતા હૈ, ઇતના હોતા હૈ. યથાર્થ સંવર નહીં હોતા. પણ એ શુભભાવ, અશુભ (છૂટકર હોતા હૈ) પરસે મૈં ન્યારા હૂં, એસી દ્રષ્ટિ કરે ઔર ભેદજ્ઞાનકી ધારા પ્રગટે તબ સંવર હોતા હૈ. યથાર્થ સંવર પહેલે તો નહીં હોતા હૈ. માત્ર અનાદિકાળસે કર્મ બંધતા હૈ, છૂટતા હૈ, બંધતા હૈ, છૂટતા હૈ. એસા ચલતા રહતા હૈ.

યથાર્થ સંવર નહીં હોતા. (શ્રોતા : મોક્ષમાર્ગ તો હૈ હી નહીં) મોક્ષમાર્ગકી શરૂઆત સમ્યગ્દર્શનસે હોતા હૈ. સ્વાનુભૂતિ ઔર ભેદજ્ઞાનકી ધારા ઐસે હોતી હૈ.

શ્રોતા : સમ્યગ્દર્શન હોનેસે પહલે માતાજી ક્યા ભાવના હોતી હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહલે તો ઐસા હોના ચાહિયે કે મૈ જ્ઞાયક તત્ત્વ હૂં, યહ સબ કુછ મૈ નહીં. ઇસકા ઉપાય ભી યહ હૈ ભેદજ્ઞાનકી ધારા ઔર સમ્યગ્દર્શન સ્વાનુભૂતિ, યહ તો કૈસે પ્રગટે ઐસા પ્રયત્ન હોના ચાહિયે. ઐસા પ્રયત્ન. જ્ઞાયક તરફ દૃષ્ટિ કૈસે જાય ? ભેદજ્ઞાનકી ધારા કૈસે પ્રગટે ? સ્વાનુભૂતિ કૈસે હોવે ? ઇસકી ભાવના, ઇસકા અભ્યાસ વારંવાર શ્રુતકા ચિંતવન ઔર સત્સમાગમકી ભાવના. યહ સબ પહલે સબ હોતા હૈ. જ્ઞાયક તરફ જ્ઞાયકકી મહિમા, જ્ઞાયક સ્વભાવ કૈસે ગ્રહણ થાય, ઐસી ભાવના, ઐસે પહલે સબ ઐસા હોતા હૈ. ઊંડી જિજ્ઞાસા, ક્ષણે ક્ષણે બસ યે મેરે આત્માકે સિવાય કુછ નહીં ચાહિયે. મેરે આત્મા સિવાય કુછ ચૈન નહીં પડતા ઐસે પહલે હોતા હૈ.

ઐસા હોતા હૈ કિ કૈસે આત્માકી સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ, કૌન માર્ગસે હોતી હૈ ? ભીતરમેસે માર્ગ મિલતા હૈ ને! વહ સચ્ચા માર્ગ હો જાતા હૈ. ભીતરમે સચ્ચા માર્ગ આના ચાહિયે. ગુરુદેવ કહે ન કિ ભીતરમે આત્માકો પહિચાને, જ્ઞાયક આત્મા જાનનેવાલા ભીતરમે વિરાજતે હૈ. નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ હૈ ઇસકી સ્વાનુભૂતિ કરો. વિકલ્પ ભી આત્માકા સ્વભાવ નહીં. સિદ્ધભગવાન જૈસા આત્મા હૈ. ઐસા વારંવાર અભ્યાસ, યહ સબ હો જાતા હૈ. યહ બાહરમે નહીં હૈ ઐસા માર્ગ. માર્ગ તો એક જ હૈ, મુક્તિકા માર્ગ... ભીતરમે મુક્તિકા માર્ગ એક હૈ અને જો દેવ વીતરાગી દેવ હૈ વે દેવ હૈ. જો વીતરાગતા જિસકો પ્રગટ હો ગઈ, ભીતરમે વીતરાગ હો ગયા, કેવળજ્ઞાન પૂર્ણજ્ઞાન હો ગયા વો દેવ હૈ આત્માકો સાધતા હૈ, વારંવાર સાધના કરતા હૈ વહ ગુરુ હૈ. જો વીતરાગી ધર્મ બતાતા હૈ વહ શાસ્ત્ર હૈ. તો આત્માકો ભીતરમેસે પહિચાનના (કિ) સ્વભાવ આત્માકા ક્યા હૈ ?

આત્મા દ્રવ્યરૂપસે અનાદિ અનંત સ્વભાવિક ઇસકા શુદ્ધ હૈ. વો મલિનતા હો રહી, ઇસકી વર્તમાન અવસ્થામે મલિનતા હો રહી હૈ. ઇસકો ટાલ દે ઔર ભેદજ્ઞાન કરો (કિ) મૈ ચૈતન્ય શુદ્ધ હૂં. યે જો બાહ્યદૃષ્ટિ જાતી હૈ. ભીતરમે દૃષ્ટિ આ જાય તો શુદ્ધતા પ્રગટ હો. વો કરના હૈ. ઐસે (ઇસ તરહ) આતા હૈ તો ઐસા મત હો જાતા હૈ. જબ મહાવીર ભગવાન બિરાજતે થે, ભગવાન વિરાજતે થે, માર્ગ એક મુક્તિકા માર્ગ તો એક હો સકતા હૈ.

શ્રોતા : એ તો બાદમે બને હોંગે....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદર ચૈતન્યમેં ભીતરમેં મુક્તિકા માર્ગ હૈ.

શ્રોતા : આપને, ગુરુદેવને ઉસકી પ્રાપ્તિ કરલી હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીને આત્માકો પહિયાના થા.

શ્રોતા : એસા ક્યા કરના ચાહિયે આત્મા કો પહિયાનનેકે લિયે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માકો પહિયાનના યહ મતમતાંતર નહીં કરના. આત્માકો પહિયાનનેસે ક્યા મત હો સકતા હૈ, ક્યા સચ્ચા માર્ગ હૈ (યે સમજમેં આતા હૈ) આત્માકો પહિયાને તો સચ્ચા જ્ઞાન હોતા હૈ કે મૈં આત્મા હું, જાનનેવાલા હું, શાશ્વત હું, યહ વિભાવ, મેરા સ્વભાવ (નહીં). આ વિકલ્પ, સંકલ્પ-વિકલ્પ મેરા સ્વભાવ નહીં હૈ. મૈં આત્મા હું, વીતરાગી હું, એસા વારંવાર ઇસકા અભ્યાસ કરો, ચિંતવન કરો, શાસ્ત્રકા અભ્યાસ કરો. યહ કરનેસે ક્યા માર્ગ હો સકતા હૈ યહ નિર્ણય હો સકતા હૈ. પહેલા આત્માકો પહિયાનો, પીછે બહારકા ક્યા. ક્યા મત સચ્ચા હૈ પીછે ખ્યાલમેં આ જાયેગા. ક્યા મત યથાર્થ કરનેવાલા હૈ કે જૈનદર્શનમેં ભી ક્યા માર્ગ સચ્ચા કહતે હૈ, પીછે ખ્યાલમેં આ જાય. પહેલે આત્માકો પહિયાનો. કોઈ કાંઈ કહતે હૈ, કોઈ કાંઈ કહતે હૈ, પણ આત્માકો પહિયાનસે કૌન સચ્ચા કહતે હૈ ક્યા મત સચ્ચા હૈ, ક્યા વાડા સચ્ચા હૈ, વે પીછે ખ્યાલ આ જાય. (શ્રોતા : યથાર્થમેં આ જાતા હૈ.) પીછે યથાર્થ આ જાય, પહેલા આત્માકો પહિયાનો. આત્મા જો આત્માકા સ્વરૂપ બતાવે વો શાસ્ત્ર આત્માકા માર્ગ બતાવે વો શાસ્ત્ર એસા પહિયાનો, સમયસાર, પ્રવચનસાર ઇસમેં માર્ગ મુક્તિકા માર્ગ બહોત બતાયા હૈ કુંદકુંદાર્યાદેવને. યહ કુંદકુંદાર્યાદેવકા શાસ્ત્ર ગુરુદેવ થા વો બહોત સમજાતે થે, સ્પષ્ટીકરણ કરતે, વ્યાખ્યાન કરતે થે.

પહેલા અંતરમાં ચૈતન્યમાંથી તૈયારી આત્મામાં (કરવી જોઈએ). ખરો ત્યાગ આત્મામાં થાય છે, પછી બાહ્યનો થાય છે. એટલે હું ચૈતન્ય તત્ત્વ છું એ પહેલાં ઓળખવાની જરૂર છે. શરીર આ શરીર જુદો, અંદર સંકલ્પ-વિકલ્પ થાય એ જુદા છે, એ વિભાવ પર્યાય જે થાય એ આત્માનું સ્વરૂપ નથી. આત્મા શુદ્ધ ભગવાન જેવો શુદ્ધાત્મા, અનાદિ અનંત પરિભ્રમણ કર્યું તોય એવોને એવો છે. એને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે હું જાણનાર છું, મારામાં આનંદ છે. બહાર ક્યાંય સુખ નથી. જન્મ-મરણ થાવાનું કારણ આ પોતે જે સંકલ્પ-વિકલ્પની જાળ છે, એમાંથી જન્મ-મરણ થાય છે. જીવે ઘણીવાર શુભભાવો પણ કર્યા, અશુભભાવોથી એને નરકગતિ ને તિર્યંતગતિ થાય છે, ને શુભભાવથી સ્વર્ગ મળે છે. પણ એનાથી જન્મ-મરણ ટળતા નથી.

દીક્ષા લઈને ભલે અનંતીવાર દીક્ષા પણ લીધી છે. શુભભાવના પણ કરી છે, દેવલોકમાં પણ ગયો છે. પણ અંતરમાં આત્માને ઓળખવાનું રહી ગયું છે. માટે આત્માને ઓળખવો એ મુખ્ય છે. ત્યાગ ખરો અંતરમાં (થાય છે). અંતરમાંથી વિરક્તિ કે હું આ જે રાગ ભાવ થાય એ પણ મારું સ્વરૂપ નથી, હું એનાથી જુદો છું. એવું ભેદજ્ઞાન થવું જોઈએ અંતરમાંથી તો. એ ભેદજ્ઞાન થાય, આત્માને ઓળખે, પછી અંતરમાં લીનતા આવે. લીનતા થાય, તો આત્માની સ્વાનુભૂતિ થાય વિકલ્પ તૂટીને આત્મા કેવો છે, એવો નિર્વિકલ્પ તત્ત્વો (અનુભવમાં આવે). આત્મામાં એક ચૈતન્ય છે (એવો) એક સ્વાનુભૂતિનો અંશ પ્રગટે. જેવા સિદ્ધ ભગવાન છે, એ પૂરું નહીં પણ અંશ, એનો અંશ એવી સ્વાનુભૂતિ કોઈ અપૂર્વ થાય. ચૈતન્ય કોઈ અપૂર્વ એને વેદન અનુભવમાં આવે એવી દશા થાય.

પછી વારંવાર, વારંવાર એમાં લીનતા કરે. વિકલ્પ તરફ ભેદજ્ઞાન કે હું જુદો, હું જુદો, હું જુદો એવી ક્ષણે ક્ષણે એને ધારા વર્તે. એવો નિરાળો અંતરમાંથી થઈ જાય પછી પેલા અંશે ત્યાગ થાય, અંતરમાંથી પછી એને બહારના શુભ પરિણામ આવે એટલે ત્યાગ આવે એવું આવે, પછી એને મુનિદશા પછી આવે છે. પહેલાં અંતરમાંથી આત્માને ઓળખે; હું ન્યારો છું, હું ચૈતન્ય છું એવો અંતરમાંથી ખૂબ ઊંડાણમાંથી ઓળખાવો જોઈએ. પછી જે ત્યાગ આવે એ યથાર્થ આવે. આત્માને ઓળખ્યા વગરનો જે ત્યાગ છે, એ શુભભાવ થાય, ક્રિયાથી તો કાંઈ ધર્મ નથી, પણ શુભભાવ થાય એનાથી પુણ્ય બંધાય છે. એવો ત્યાગ જીવે ઘણીવાર ગોઠ્યો છે પુણ્ય બંધાય એમાં ભાવના સારી રહે તો દેવલોક થાય. પણ દેવલોક અનંતવાર મળ્યો છે, એનાથી જન્મ-મરણ ટળતા નથી. જન્મ-મરણ ટાળવા માટે થઈને અંતરમાં આત્મા જુદો છે ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરે પહેલાં. એ તો શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, કે આત્માને ઓળખવા... (સૌ પ્રથમ)

અંતરમાં લીનતા એટલી બધી વધે ત્યારે સાચું મુનિપણું એને આવે છે. ત્યારે એને ખરો ત્યાગ આવે છે. બાકી આ બહારથી સ્થૂળ રીતે જીવે અનંતકાળમાં ઘણું કર્યું છે, પણ એમાંથી જન્મ-મરણ ટળ્યા નહીં. એક મેરુ પર્વત ભરાય એટલા એણે દીક્ષા અનંતીવાર લીધી છે, પણ શુભભાવને લઈને દેવલોક મળ્યો છે. હવે આ મનુષ્ય જીવનમાં જન્મ-મરણ કેમ ટળે એવી તૈયારી કરવાની જરૂર છે. માટે એ કરવું એ ખરું છે. પહેલાં અંતરમાંથી આત્મા ઓળખવો. એ જાતનું તત્ત્વચિંતવન, શાસ્ત્રાભ્યાસ, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર હૃદયમાં ભલે શુભભાવના વચ્ચે આવે પણ એનાથી પોતાને શ્રદ્ધા તો એવી

હોવી જોઈએ કે આનાથી પુણ્ય બંધાય છે. જન્મ-મરણ નથી ટળવાના. માટે જન્મ-મરણ ટળે એવો ઉપાય કાંઈક આ જિંદગીમાં હું કરી લઉં.

જન્મ-મરણ ટળે એવી જાતનું અંતરમાંથી હું કરી લઉં, એવી જાતની ભાવના અંતરમાંથી પ્રગટ થાય. એવો પ્રયત્ન ઉપડે તો એને એવી પહેલા રુચિ થાય, એવો પ્રયત્ન થાય, એવો વિચાર થાય, એનું ચિંતવન થાય. એ બધું થાય. બહારનો ત્યાગ તો અનંતવાર કર્યો છે, પણ જન્મ-મરણ ટળતા નથી. માટે આ તો આ ભાઈએ કીધું એટલે બે શબ્દ કહું છું તમને બેસે તો અંતર વિચાર કરજો, તમારાથી કાંઈ અંદર બેસે તો વિચાર કરવો, એ જાતનો શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો અને નક્કી કરવું પોતાથી કે શું મનુષ્યમાં કરવા જેવું છે. એમ એકદમ કરી નાખવાથી, બહારથી કેટલાકને પછી અંતરમાં કોઈકવાર પસ્તાવો પણ થાય છે, કે આ મેં એકદમ શું કરી નાખ્યું. પછી ન્યાં ગયા પછી જે શાસ્ત્રમાં હોય એ પ્રમાણે કરવું પણ મુશ્કેલ પડી જાય છે. અત્યારે તો કાળ એવા થઈ ગયા છે માટે વિચાર કરીને બધું કરવા જેવું છે. અંતરમાંથી જેટલો વૈરાગ્ય, ત્યાગ એ અંતરમાં કરીને વિચાર, ચિંતવન, મનન (કરીને) અંતરમાંથી આત્મા ઓળખવાની જરૂર છે. પછી એને બહારથી થોડો ત્યાગ એને ગૃહસ્થાશ્રમમાં થાય પણ એને શુભભાવના થાય, પુણ્યબંધાય. એવું તો ઘણા કરે છે, પણ આ અંતરમાંથી જે થાવું એ તો કોઈ અપૂર્વ વાત છે. એ અપૂર્વ છે, એ જ કરવા જેવું છે પછી તો તમને જે બેસે એ પ્રમાણે વિચાર કરવો એ કરવા જેવું છે.

શ્રોતા : બધું જાણીને વિચાર કરવા જેવું છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો.....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો.....

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્યા - ૪૭

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સિદ્ધ ભગવાન જૈસા આત્માકા સ્વરૂપ હૈ, જિસકો જન્મ-મરણ ભવકા અભાવ કરના હૈ, વહ આત્માકા સ્વરૂપ પહિયાન લે. આત્મા જ્ઞાયક હૈ, જ્ઞાનસ્વરૂપ હૈ, આનંદ હૈ એસા અનંતા ગુણ ભરા હૈ એસે આત્માકો પહિયાનના.

જન્મ-મરણ તો, શુભભાવસે તો પુણ્યબંધ હોતા હૈ. ઇસસે તો દેવલોક મિલતા હૈ. દેવલોકમેં જાતા હૈ પણ જન્મ-મરણ ટલતા નહીં હૈ. ઇસલિયે શુભાશુભભાવસે ભિન્ન આત્માકો પહિયાનો શુદ્ધાત્માસ્વરૂપકો. શુભભાવ બીચમેં આતા હૈ, પણ પુણ્યબંધ હોતા હૈ. જબ તક શુદ્ધાત્મામેં લીન નહીં હોવે તબ (તક) શુભભાવ આતા હૈ, પુણ્યબંધ હોતા હૈ, ઇસસે ભિન્ન શુદ્ધાત્માકો પહિયાનો. ઇસમેં જ્ઞાન, આનંદ અનંત ગુણસે ભરપૂર, અનુપમ તત્ત્વ હૈ ઉસકો પહિયાનો. યહ આત્મા તો નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ હૈ, ઇસમેં સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ, વહ કૈસે હોવે ઐસી ભાવના હોની ચાહિયે. ઐસે શાસ્ત્રકે સ્વાધ્યાય, જિસમેં આત્માકા સ્વરૂપ સમજમેં આવે ઐસા સ્વાધ્યાય કરના ચાહિયે.

મેં જ્ઞાયક હૂં, ચેતન્ય હૂં, ઐસી ભાવના, ઐસા ભેદજ્ઞાન, ઐસા કરનેસે જન્મ-મરણકા અભાવ હોતા હૈ. આત્મામેં સુખ ઔર આનંદ હૈ, વહ પ્રગટ હોતા હૈ. વહ કરના હૈ વહ જીવનકા કર્તવ્ય હૈ. વો તો સબ અનંતકાલમેં બહારકા તો સબ મિલ ચુકા હૈ. યે આત્મતત્ત્વ મિલ જાય વહ હી અપૂર્વ હૈ. વહ કરના હૈ, વહ જીવનકા કર્તવ્ય હૈ.

ચૈતન્યદેવકા, લક્ષ રખના ચાહિયે. ગુરુદેવે બતાયા વો કરના.

શ્રોતા : પરિણમે છે તે પારિણામિક... ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જે પરિણમે છે સ્વભાવરૂપ પારિણામિક પારિણામિકભાવ. સહજ જ્ઞાન, સહજ દર્શન પારિણામિકભાવ છે. એ દ્રવ્યકા મૂલ સ્વભાવ હૈ. યહ ઉપયોગ હોતા હૈ પર્યાય, વો તો પર્યાય હૈ જે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન યે તો પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ ઔર વહ અનાદિઅનંત હૈ. સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન એ દ્રવ્યકા મૂલ સ્વભાવ હૈ ઔર યહ દ્રવ્યકા સ્વભાવ હૈ ઇસલિયે ગુણરૂપ થઈ જાય ઔર ઇસકી પર્યાય ઉસકો પારિણામિકભાવ સ્વરૂપ હૈ.

શ્રોતા : યહ દ્રવ્યકા સ્વરૂપ હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : યહ દ્રવ્યકા સ્વરૂપ હૈ. દ્રવ્યરૂપ હૈ વહ ઐસા ગુણરૂપ થઈ જાય, દ્રવ્યરૂપ ભી હૈ, ગુણરૂપ ભી હૈ ઐસા હૈ.

શ્રોતા : નિર્મલપર્યાય ઉસીકા આશ્રય લેતી હૈ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હા, નિર્મળપર્યાય એ દ્રવ્યકે આશ્રય રહેતી હૈ. ઇસમેં સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન આ જાતા હૈ.

શ્રોતા : ઉસકો પહિયાનતે હૈ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, યહ અનાદિઅનંત હૈ સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન યહ પરમપારિણામિકભાવ અનાદિ પારિણામિકભાવ સ્વરૂપે હૈ. સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન પારિણામિકભાવરૂપે હૈ. એ દ્રવ્યકા મૂલ સ્વભાવ હૈ. સહજજ્ઞાન, સહજદર્શનકા નાશ નહીં હોતા. યહ તો સ્વતઃસિદ્ધ હૈ. આત્મામેં સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન, સહજચારિત્ર એસા જો સ્વભાવ હૈ વહ તો અનાદિ અનંત હૈ ઔર યહ પારિણામિકભાવ ભી અનાદિ અનંત હૈ ઇસકે કારણપર્યાય જો કહનેમેં આતી હૈ વહ અનાદિ અનંત હૈ. ઇસસે યહ તો સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન યે ભી કારણપર્યાયરૂપ ઇસમેં આ જાયે.

શ્રોતા : યહી કારણપર્યાય હૈ યા જો કારણપર્યાય કહલાતી હૈ. સમ્યક્ સહજદર્શન ઔર સમ્યક્જ્ઞાન એ ધ્રુવ કીધા ને ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં યે તો ધ્રુવ હૈ.

શ્રોતા : ધ્રુવ કીધા ને યહ ઉત્પાદ-વ્યયવાલી ધ્રુવ હૈ. તો ઉત્પાદ-વ્યયવાલીકો સાર્થક કરના ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉત્પાદ-વ્યય પ્રગટ જો હોતી પર્યાય વહ સહજજ્ઞાન, સહજદર્શનકા આશ્રય કરતી હૈ પણ ઇસમેં એસા નહીં હોતા કે સહજજ્ઞાન, સહજદર્શનકા આશ્રય કરતી હૂં, એસા નહીં હૈ. યહ તો મૈં શાશ્વત દ્રવ્યકા આશ્રય કરતે હૈ. જ્ઞાયકરૂપ આત્મા હૈ, દર્શનરૂપ આત્મા હૈ, ચારિત્રરૂપ આત્મા હૈ ઇસકા આશ્રય હોતા હૈ. ઇસમેં સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન ઇસકા આશ્રય આ જાતા હૈ. ઇસમેં કારણપર્યાયકા ભી આશ્રય આ જાતા હૈ. કારણપર્યાયકા ભિન્ન અસ્તિત્વ લેનેકી જરૂર નહીં પડતી. સહજજ્ઞાન, સહજદર્શનરૂપ જો દ્રવ્ય હૈ ઇસકા આશ્રય લેનેમેં સબ આ જાતા હૈ. ગુણ-પર્યાય સબ ઇસમેં આ જાતા હૈ.

શ્રોતા : આત્માકે આશ્રયે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વહ સબ આશ્રય આ જાતા હૈ.

શ્રોતા : તો જૈસે કિ પર્યાય હૈ નાશવાન હૈ ઔર જો ત્રિકાલી દ્રવ્ય હૈ ઇસકા તો નાશ નહીં હોતા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઇસકા નાશ નહીં હોતા. વે તો ત્રિકાલી હૈ, કાયમ રહતા હૈ, અનાદિ અનંત, ઔર પર્યાય તો નાશ હોતી હૈ, ઉત્પાદ-વ્યયવાલી જો હોતી હૈ. એ તો ધ્રુવરૂપ હૈ પર્યાય ઇસકા નાશ નહીં હોતા.

શ્રોતા : ગુરુદેવકે પ્રવચનમેં આતા હૈ કે ઇસકે પ્રદેશ જુદે પર્યાયકે કિસકી અપેક્ષાસે કહનેમેં આતા હૈ ઉત્પાદ-વ્યયકી અપેક્ષા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રદેશ જે છે, એ તો ઉત્પાદ-વ્યય પ્રગટ હોતે હૈ વહ તો અનાદિ અનંત હૈ. ઉસ અપેક્ષાસે હૈ. ઇસકા અર્થ એસા નહીં હૈ કે કોઈ વસ્તુ જુદી હૈ. વસ્તુ જુદી નહીં હૈ.

શ્રોતા : ‘ઉત્પાદવ્યયધ્રુવયુક્તં સત્’ હૈ લેકિન જો ઇસકે અંદર જે ઉત્પાદ-વ્યયવાલી પર્યાયકા નાશ હોતા હૈ ઓર ધ્રુવકા નાશ નહીં હોતા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધ્રુવકા નાશ નહીં હોતા, વહ તો અનાદિ અનંત હૈ. ઇસ અપેક્ષાસે. યહ દષ્ટિ તો ધ્રુવ ઉપર રહેતી હૈ ઓર ઉત્પાદ-વ્યય ઉસકા જ્ઞાન કરતા હૈ. જ્ઞાનમેં સબ આ જાતા હૈ કે યહ દ્રવ્ય હૈ, યહ પર્યાય હૈ યહ જ્ઞાનમેં આ જાતે હૈ. દષ્ટિ તો ધ્રુવ ઉપર રહેતી હૈ. ઇસ અપેક્ષાસે (કહા ગયા). બાકી વસ્તુભેદ તો નહીં હૈ.

શ્રોતા : ઓર દષ્ટિમાં આતા નહી વસ્તુભેદ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દષ્ટિ ઉસકે આશ્રય રહતી હૈ.

શ્રોતા : ઉસીમેં જમ જાતી હૈ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, ઉસીમેં દ્રવ્યમેં જમ જાતી હૈ.

શ્રોતા : ઉપયોગ બહાર હોતા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગ પ્રગટ હોતા હૈ...

શ્રોતા : પ્રત્યક્ષ હો જાતા હૈ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રત્યક્ષ ઉપયોગ સ્વભાવકા ઓર પર્યાયકા સબકા ઉપયોગ જાનને, ઉપયોગ જાનતે હૈ ઓર દષ્ટિ ઇસકે ઉપર રહેતી હૈ.

શ્રોતા : તો યહ જો દષ્ટિ હૈ જિસને ઉસકો સ્વીકાર ક્રિયા તો વો દષ્ટિ ભી તો ઉત્પાદ-વ્યયવાલી હુઈ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દષ્ટિ ઉત્પાદ-વ્યયવાલી હુઈ, પણ ઇસકા વિષય તો નિત્ય રહતા હૈ, વિષય નિત્ય રહતા હૈ.

શ્રોતા : વિષય અનાદિ અનંતકા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિષય અનાદિ-અનંતકા હૈ. ગુરુદેવ બહોત કહતે થે તારા વિષય ધ્રુવ રહતા હૈ દ્રવ્ય.

શ્રોતા : ક્યોંકિ ઇસકા ભાન ન હોનેસે વે ઉપયોગકા અનાદિકા અજ્ઞાનરૂપ પરિણમન હૈ. ઉસકા ભાન ન હોનેસે સ્વભાવકા, તો અનાદિકા અજ્ઞાનરૂપ ઉપયોગ હી પરિણમતા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગ અનાદિસે અપના હૈ પરિણમતા રહા હૈ. (શ્રોતા : ઉપયોગ અજ્ઞાનરૂપ પરિણમતા હૈ) હાં ઉપયોગ અજ્ઞાનરૂપે પરિણમતા હૈ.

શ્રોતા : દષ્ટિ પણ વિપરીત જ છે...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દષ્ટિ ભી વિપરીત ને ઉપયોગ ભી વિપરીત-અજ્ઞાનરૂપે પરિણમતા હૈ દષ્ટિ વિપરીત છે અનાદિથી. પણ દષ્ટિ જબ સમ્યક્ હોતી હૈ તબ વહ પલટ જાતી હૈ. અનાદિસે દષ્ટિ વિપરીત હુઈ હૈ. પણ જબ દષ્ટિ જ્ઞાયક તરફ જાતી હૈ તબ સમ્યક્ હો જાતી હૈ. દષ્ટિ બદલ જાતી હૈ તબ ઉસકા જ્ઞાન ભી બદલ જાતા હૈ અંશે સ્વરૂપ રમણતા ભી આ જાતી હૈ. પલટ જાતા હૈ, એક દિશા દષ્ટિકી દિશા વો તરફ હૈ તો સબ દિશા યહ તરફ હૈ. દષ્ટિકી દિશા ઇધર આયે તો દષ્ટિ ઔર જ્ઞાન, સ્વરૂપ રમણતા સબ પલટ જાતા હૈ.

શ્રોતા : તબ ઉસ સમય અનંત કે અનંતગુણ ભી અંશરૂપ શુદ્ધ હુએ. જિસ સમય દષ્ટિ પરિણમી, અનંત કે અનંત ગુણ એકસાથ અંશરૂપ શુદ્ધ હુએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં અંશરૂપે શુદ્ધિ હો જાતી હૈ, સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ, તો સબકી શુદ્ધિ હો જાતી હૈ, સબ શુદ્ધરૂપે પરિણમતે હૈ. જબ સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ તબ સબ ગુણ અંશે શુદ્ધરૂપ આનંદ અંશે ઔર જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અનંતગુણ સબ શુદ્ધરૂપે પરિણમી જાતા હૈ. નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ વખતે....

શ્રોતા : ઉસી સમય શાંતિકા વેદન

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શાંતિકા વેદન ભી સાથમેં હોતા હૈ, આનંદકા વેદન હોતા હૈ. ચૈતન્ય જ્ઞાયકરૂપે ઉસકા વેદન હોતા હૈ, સબકા વેદન હોતા હૈ. જિસકા જૈસા સ્વભાવ હૈ, વહ સ્વભાવ હૈ ઐસા વેદન હોતા હૈ. સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન, સહજસ્વભાવકે સાથ અનાદિ અનંત સહજજ્ઞાન, સહજદર્શન, સહજચારિત્ર, સહજસુખ નિયમસારમેં બહોત અચ્છા દિયા હૈ.. બહોત..

શ્રોતા : નિયમસારમેં તો ૧૫ ગાથા તક....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ સબ પારિણામિકભાવ સ્વરૂપ હોતી હૈ. પારિણામિક ભાવથી પૂજનિક પરિણતિ તો બહોત અચ્છા લિયા હૈ. પારિણામિકભાવ અનાદિ અનંત, ઉસ પર દષ્ટિ કરનેસે કોઈ ગુણભેદ પર ભિન્ન દષ્ટિ નહીં પડતી. પણ ઇસકી દષ્ટિ જબ દ્રવ્ય ઉપર જાતી હૈ તો સબ ઇસમેં આ જાતા હૈ. સંસાર વિલય હો જાતા હૈ ઔર એક સમય ઉપયોગ જો પલટી જાય, યહ છત્રસ્થકો ઉપયોગ અંતર્મુખમેં હોતા હૈ, પલટ જાતા હૈ. ઉસકો સંસાર, દુઃખ સબ દિશા પલટ જાય, મોક્ષકા અંશ પ્રગટ હો જાતા હૈ, ઔર કેવલજ્ઞાનીકા ઉપયોગ એક સમયમેં સબ હો જાતા હૈ. એક સમયમેં સબ ઇસકા એક લોકાલોકકા જ્ઞાન સ્વકો જાને, પરકો જાને

શ્રોતા : જો પરકો જાને વહ સ્વકો જાને...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વહ સ્વકો જાનતા હૈ, અનાદિસે પર તરફ ઇસકી દષ્ટિ, ઉપયોગ થા પરકો એક સમયમેં પલટકર, પ્રત્યક્ષ હો જાતા હૈ. બાકી છદ્મસ્થજ્ઞાનમેં તો પરોક્ષ તો જાનતા થા પણ પ્રત્યક્ષજ્ઞાન હો જાતા હૈ. સાધકદશામેં દષ્ટિ ઔર જ્ઞાનકી દિશા પલટ ગઈ હૈ, ઔર સ્વાનુભૂતિ ભી અંશે હોને લગતી હૈ, વહ સબ હોતા હૈ. જબ કેવળજ્ઞાન હોય તો એક સમયમેં સબ પલટ જાતા હૈ. એક સમયમેં આખું પ્રત્યક્ષ લોકાલોક, વહ સ્વકો જાનતે હૈ, પરકા સહજ આ જાતા હૈ. ઉપયોગ દેના નહીં પડતા.

શ્રોતા : વિકલ્પ ભી અલગ ભાસને લગતે હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકલ્પ ભી અલગ, વહ વિકલ્પ તો કેવલજ્ઞાનમેં તો રહતા નહીં હૈ ઔર ભેદજ્ઞાનકી દશામેં અલગ વો ભેદજ્ઞાન હોતા હૈ તબ. સ્વાનુભૂતિમેં તો વિકલ્પ ઉપર દષ્ટિ ભી નહીં હૈ ઔર વિકલ્પ વેદન નહીં આતે. ઔર ભેદજ્ઞાનકી ધારામેં વિકલ્પ અલગ વર્તને લગતા હૈ. ભેદજ્ઞાનકી ધારા સમ્યગ્દષ્ટિકો હોતી હૈ. ઇસકો ભીતર અલગ લગતા હૈ. કેવળજ્ઞાનીકો તો વિકલ્પ હૈ હી નહીં ઇસકા નાશ હો ગયા હૈ. ઇસકા ક્ષય હો ગયા હૈ.

શ્રોતા : ઇસી ધારાકા નામ જ્ઞાનધારા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, યે જ્ઞાનધારા હૈ. જ્ઞાનધારા (ઔર) વો ઉદયધારા, જ્ઞાનધારા વો ઉદયધારા.

શ્રોતા : દોનોં ધારા સાથમેં હૈ..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દોનોં ધારા અલગ-અલગ હો જાતી હૈ. વહ દષ્ટિ વો તરફકી સમ્યગ્દષ્ટિ ઇસકો કહતે હૈ. જ્ઞાન આત્મા તરફ એકલી વો દષ્ટિ, જ્ઞાયક તરફ વો દષ્ટિ સમ્યક્ હૈ, જો દષ્ટિ પર તરફ રહતી હૈ વહ સમ્યક્ નહીં. વો સ્વ તરફ જો દષ્ટિ રહતી હૈ જ્ઞાયકકી વહ દષ્ટિ સમ્યક્ રહતી હૈ. એક દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ કરી ને ઇસમેં ગુણ ઔર અંશરૂપ પારિણામિક પરિણતિ સબ પારણામિકભાવકી પરિણતિ સબ ઇસમેં આ જાતી હૈ. (શ્રોતા : તીનોં આ જાતી હૈ) તીનોં આ જાતી હૈ. દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ કરનેસે સબ આ જાતા હૈ. સબ અનાદિ અનંત સહજતા પારિણામિકભાવ સ્વરૂપમેં સબ આ જાતા હૈ.

શ્રોતા : વહી દ્રવ્યકા પરિણમન હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં વહ હી દ્રવ્યકા પરિણમન હૈ, વો હી.

શ્રોતા : શુદ્ધ ઉપયોગ હંમેશા ઔર જો ઉપયોગ ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહ પર્યાયરૂપ શુદ્ધ હોતી હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાયરૂપ હૈ પર્યાયરૂપ હૈ (પારિણામિકભાવ) વહ તો અનાદિ અનંત હૈ. (શ્રોતા : વહ તો શુદ્ધોપયોગ હૈ) વહ તો શુદ્ધોપયોગ તે જ્ઞાનરૂપ હૈ, સ્વયં સહજસ્વભાવરૂપ હૈ, અનાદિ અનંત. સમરૂપ હોતા હૈ. જો સ્વભાવમેં પુરુષાર્થ કરતા હૈ ઉસમેં કમબદ્ધ આ જાતા હૈ, પુરુષાર્થમેં કમબદ્ધકા અર્થ એસા નહીં કે પુરુષાર્થ નહીં કરના, એસા નહીં. વો જબ સ્વભાવ તરફ દષ્ટિ હોતી હૈ ઉસકો કમબદ્ધ. કમબદ્ધ કહતે હૈ. પણ વહ પુરુષાર્થપૂર્વક હોતા હૈ કમબદ્ધ. કોઈ કહેતા હૈ ને જૈસા હોનેવાલા હોતા હૈ, પણ એ પર્યાય પુરુષાર્થપૂર્વક હોના ચાહિયે કમબદ્ધ હોતા હૈ.

શ્રોતા : પુરુષાર્થ જાગૃત કરે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, પુરુષાર્થ જાગૃત કરે. કોઈ કહેતા હૈ એસે કરો કે કર્તાબુદ્ધિ છૂટ જાતી હૈ, જ્ઞાતાબુદ્ધિ હો જાતી હૈ, કે જો પર્યાય જો હોનેવાલી હોતી હૈ, મૈં તો જ્ઞાતા હૂં, પણ ઇસકે લિયે સાધકદશાકા પુરુષાર્થ નહીં હોના એસા નહીં. યહ પરિણતિ સ્વભાવ તરફ વળતી હૈ, યથાર્થ પુરુષાર્થ કરતા હૈ, કમબદ્ધ આતા હૈ. એસા હૈ સ્વભાવ, કાળલબ્ધિ, પુરુષાર્થ. યહ કાળલબ્ધિમેં કમબદ્ધ આ જાતા હૈ. તો યહ સબ પુરુષાર્થ, જિસમેં પુરુષાર્થ લિયા જાતા હૈ. સબકા સાથ હોવે તો આત્માકી સાધના હોતી હૈ પણ ઇસમેં પુરુષાર્થપૂર્વક હોતા હૈ. જો પુરુષાર્થ જીવ કરતા હૈ ઉસકા કમબદ્ધ એસા હૈ, સ્વભાવ તરફકા નિશ્ચય હોવે તો એસા, કમબદ્ધ એસા આત્મામેં આતા હૈ.

પુરુષાર્થ હોનેવાલા હોતા હૈ એસા મનમેં નહીં રખના. પુરુષાર્થકી દષ્ટિ પુરુષાર્થ મૈં કરું, પુરુષાર્થ સ્વભાવ તરફ દષ્ટિ કરું, એસી ભાવના રખના ઔર પુરુષાર્થ દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ કરના, એસે પુરુષાર્થપૂર્વક કમબદ્ધ કે જિસકા પુરુષાર્થ સ્વ તરફ ગયા તો એસા કમબદ્ધ એસા હી હોતા હૈ. અને વિભાવમેં તો મૈં જ્ઞાતા હી હૂં, જે જ્ઞાતા હો જાતા હૈ, તો ઇસકા કમબદ્ધ હોવે એસા સહજરૂપ (હોતા હૈ) જો હોતા હૈ, વહ હોતા હી હૈ. પણ જૈસે જ્ઞાતા હોતા હૈ, જ્ઞાતાકી પરિણતિ જ્ઞાયક તરફ હોતી હૈ. સ્વભાવ તરફ જ્ઞાયકકી પરિણતિ હોતી હૈ, તો એસા કમબદ્ધ. તો વિભાવ પર્યાય અપને આપ અલ્પ હો જાતી હૈ. જ્ઞાયક જો હોતા હૈ ઉસકી વિભાવપર્યાય અપને આપ અલ્પ હો જાતી હૈ.

શ્રોતા : કમબદ્ધમાં પુરુષાર્થ આવે જ નહીં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કમબદ્ધમાં પુરુષાર્થ ભેગો આવે છે.

શ્રોતા : લોકોને એમ થાય, કે કમબદ્ધમાં પુરુષાર્થ..(હોતો નથી).

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પુરુષાર્થપૂર્વક કમબદ્ધ હોય છે.

શ્રોતા : ગુરુદેવે તો કમબદ્ધનું ખૂબ સમજાવ્યું છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવે તો ઘણું બતાવ્યું છે. એ તો ટૂંકામાં કહી દીધું.

શ્રોતા : લોકોને અત્યારે કમબદ્ધમાં બહુ ઝીણું લાગે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : માર્ગ તો એકદમ ચારેબાજુથી સ્પષ્ટ કરી દીધો.....

શ્રોતા : કોઈ જાતનું બાકી નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કોઈ જાતનું કાંઈ નહીં જ્ઞાયકનું, પારિણામિકભાવનું, કમબદ્ધનું બધું સ્પષ્ટ કરી દીધું.

શ્રોતા : દરેક રીતે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દરેક રીતે કમબદ્ધનું તો ખૂબ વિસ્તાર કર્યો છે.

શ્રોતા : કમબદ્ધનું પહેલેથી. ૭૨ની સાલની વાત કરો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો ચર્યા અંદર થાતી તોય ઓલા સ્થાનકવાસીમાં નહીં

.....

શ્રોતા : સ્થાનવાસીમાં કહેતા.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભવિતવ્ય તો કહે નહીં, પુરુષાર્થપૂર્વક હોતા હૈ એમ કહેતા ગુરુદેવ. કમબદ્ધ પુરુષાર્થપૂર્વક હોતા હૈ.

શ્રોતા : ફરી ફરીને આપે એનો ફૈસલો કરી નાખ્યો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : (જો પુરુષાર્થ કરતા હૈ) ઇસકા ભવ ભગવાનને ઝાઝા દેખા હી નહીં કે ભગવાને દેખા વૈસા હોગા કે નહીં જો જીવ પુરુષાર્થ કરતા હૈ ઉસકા ભગવાનને ઐસા હી દેખા હૈ, ઐસા કહતે હૈ

શ્રોતા : પુરુષાર્થહીનકો તો ભગવાનકા ભી નિર્ણય નહીં હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નહીં (હૈ) ભગવાનકે જ્ઞાનમે ઐસા આતા હૈ કિ જો પુરુષાર્થહીન હો, ગુરુદેવ કહેતા જ્ઞાયકની દૃષ્ટિ કરો, ભેદજ્ઞાનકી ધારા પ્રગટ કરો, નિર્વિકલ્પરૂપ ભીતરમે સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ. યહ સબ ગુરુદેવે માર્ગ બતાવ્યા. આત્મામાં આનંદ છે. સબ ચારેબાજુથી ગુરુદેવે સ્પષ્ટ ક્રિયા હૈ.

શ્રોતા : બહારના પુણ્ય અને પ્રભાવના, કેટલા વર્ષોથી કોઈ પુરુષ જોવા મળતા નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સબકો જાગૃત ક્રિયા.

શ્રોતા : ગુરુદેવે જ્યાં આપણે વિશેષતા કહી છે અને જેની જ્યાં અંદરમાં અહીં આપના પ્રત્યે જે શબ્દો ને જે મહિમા એ તો યથાર્થ છે, એમાં કાંઈ ફેરફાર નથી. એમાં કંઈ જરાય શંકા લાવવા જેવી નથી. યથાર્થ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અમે તો ગુરુદેવના ચરણોના દાસ છીએ.

ઉસકા બાહ્ય શુભભાવસે પુણ્ય બંધતા હૈ, શુદ્ધાત્માકો પહિયાનો, ઇસકી સ્વાનુભૂતિ કરો, ભેદજ્ઞાન કરો. બહોત ઇસકી વાણીમેં બહોત, ગુરુદેવકી વાણીમેં આતે થે, સબ સુના હોગા ભોપાલમેં ભી. શુભભાવસે પુણ્ય બંધતા હૈ સ્વર્ગમેં જાતે હૈ. આત્માકા (કુછ લાભ નહીં) મોક્ષ તો સ્વભાવકો પહિયાનનેસે હોતા હૈ. શુદ્ધાત્માકા સ્વરૂપ વહ કરને જૈસા હૈ. જો આત્માકા કલ્યાણ કરતા હૈ વહ સાથમેં પુરુષાર્થકો.....

કિતની માતાકા દૂધ પીયા, કિતની માતાકો રોવડાવ્યા, ઇતના રુદન ક્રિયા ઉસકા સમુદ્ર ભરાય એસા. એસા જન્મ-મરણ બહોત ક્રિયા. રાગ કૈસે છૂટે યહ માર્ગ બતાયા. શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપકો પહિયાને તો ભવકા અભાવ હોવે. બાકી શુભભાવમેં અનંતકાલ નિકલ ગયા તો ભી ભવકા અભાવ નહીં હુઆ. શુદ્ધાત્માકો પહિયાનનેસે ભવકા અભાવ હોતા હૈ. એસા ગુરુદેવ મિલા વિષમકાલમેં મહાભાગ્યકે બાદ તો એસા માર્ગ મિલા. નહીંતર શાસ્ત્રમેં તો થે પણ (સમજનેકી શક્તિ નહીં.) યહ શરીર ભી અપના નહીં હૈ. આ શરીર હારે નથી અંદર વિભાવ પર્યાય હારે નથી તો પરદ્રવ્ય કૈસે અપના હોતા હૈ? યહ તો છોટા થા. બડા હોવે તો ભી અપની ચીજ અનુકૂલતા રખે વહ ભી કાંઈ હાથમાં નથી.

શ્રોતા : વૈસે ભી ક્યા ઉસ લડકેસે....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કાંઈ ખબર નથી. આત્મા અકેલા આતા હૈ અકેલા જાતા હૈ. ઇસમેં સબ આતે હૈ, તો વિચાર તો અપનેકો કરના પડતા હૈ. ઉસસે વૈરાગ્યભાવના ભી અપનેકો લાની પડતી હૈ. પુરુષાર્થ ભી અપનેકો કરના પડતા હૈ. જો રાગ નહીં છૂટે તો ભી છોડના પડતા હૈ.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૪૮

(આ ચર્યામાં વચ્ચે ઘોંઘાટ છે, તો સભામાં વગાડવી નહીં)

શ્રોતા : એકલી વ્યવહારપૂર્વક વાત આવતી હશે કે એકલી નિશ્ચયની જ વાત આવતી હશે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધી આવે, આખું બધું જેમ છે, એમ બધું આવે. આખું ભગવાનની વાણીમાં પૂરેપૂરું આવે.

શ્રોતા : એક જ સમયે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકસાથે બધું આવે. દ્રવ્યનું, પર્યાયનું બધું આવે, ઉત્પાદ-વ્યય ધ્રુવ ત્રણેય વાત આવે. એકલું દ્રવ્યનું જ આવે એમ નહીં. ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવયુક્ત સત્ બધું ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવનું બધું સ્વરૂપ આવે ભગવાનની વાણીમાં. આખે આખું આવે. જે અપેક્ષાએ જેમ હોય એમ સમજે બધા ઝિલનારા ભગવાન કઈ રીતે કહે છે મુખ્ય શું ગૌણ શું એ બધી જાતનું એમાં આવે છે. એમાં જેની જે પાત્રતા હોય એ પ્રમાણે ગ્રહણ કરે. બધું આવે ભગવાનની વાણીમાં.

શ્રોતા : મુખ્ય-ગૌણનો ઓલો (નિયોડ) કાઢવો એ પોતાની પાત્રતા ઉપર.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભગવાનની વાણીમાં તો બધી રીતે સ્યાદ્વાદ રીતે આવે બધુંય તે... એમાંથી ગ્રહણ કેમ (કરવું તે) ગ્રહણ તો કરે પણ હવે એની શક્તિ પ્રમાણે ગ્રહણ કરે. એને સમજાય. ભગવાનની વાણીમાં, ન સમજાય એમ નહીં. ઓમ ધ્વનિ હોય પણ બધું સમજાય ખરું, પણ અંદર કેમ ઉતારવું એ પછી પોતાના હાથમાં રહી જાય છે. આખું સ્વરૂપ ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ આખું (સ્વરૂપ), ચૌદ બ્રહ્માંડનું બધું સ્વરૂપ આવે ભગવાનની વાણીમાં કાંઈ બાકી ન રહે. કે આટલું સ્વરૂપ આવ્યું ને બીજું ભગવાનની વાણીમાં ન આવ્યું એમ નહીં. ચારેય અનુયોગનું સ્વરૂપ આવે. અધ્યાત્મનું, દ્રવ્યાનુયોગ, ચરણાનુયોગ, કરણાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ બધું આવે છે ભગવાનની વાણીમાં.

શ્રોતા : એક સમયમાં સંપૂર્ણ આવે - બાર અંગ આવે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ભગવાનની વાણીમાં (બધું આવે). વાણી તો વાણી તો અંતર્મુહૂર્તમાં આવે, અંતર્મુહૂર્ત તો. (એક) સમય તો અંદર લાગે છે. અંદર લોકલોકને જાણે એમાં (એક) સમય લાગે છે. વાણીમાં અંતર્મુખ લાગે. બધું આવે એમાં.

શ્રોતા : ક્ષયોપશમ અનુસાર સમજાય પણ દરેકને પોતપોતાના ક્ષયોપશમ અનુસાર બધું સમજાય તો ખરું જે આગ્રહ હોય એ પ્રમાણે ગ્રહણ કરે એ જુદી વાત છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પોતે ગ્રહણ કેમ કરે પોતાની પાત્રતા ઉપર છે. દરેકના અંદર પ્રશ્ન હોય બધા પ્રશ્નના સમાધાન હોય.

શ્રોતા : ભગવાનનું બધું આશ્ચર્યકારી છે આપણને તો વિચારમાં ન આવી શકે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધું આશ્ચર્યકારી ભગવાનનું. ભગવાન ને છદ્મસ્થ બોલે એમ બોલવાનું નથી. ભગવાનની તો ધ્વનિ જ છૂટે છે, ઓમ ધ્વનિ છૂટે, હોઠ હાલે, ક્રમે બોલે ને એવું બધું નથી. ધ્વનિ છૂટે છે. વાણી નિકળે છે, એમાં સ્વરૂપ બધું આવે છે. અંદર સ્વરૂપમાં જામી ગયા છે. કંઈ કોઈનું સામું જોતા નથી. નાસાગ્ર દૃષ્ટિ છે. બેઠા છે. બાકી જગતથી જુદા જ જીભ ને હોઠ જે બધું હાલે જ એવી રીતે બોલતાય નથી. ધ્વનિ છૂટે છે. એમાંથી બધા ગ્રહણ કરે છે. ઓમ ધ્વનિમાં બધું સ્વરૂપ આવે છે. એના અતિશયને લઈને બધું સમજાય છે. ઇચ્છાથી ચાલતા નથી. ઇચ્છાથી બોલતા નથી. વીતરાગદશા છે, સ્વરૂપમાં સમાઈ ગયા છે. બધા લોકથી જુદા લાગે છે. લોકની પ્રવૃત્તિ બધી જુદી. ક્ષયોપશમજ્ઞાનનું બધું એક એક ક્રમે ક્રમે બોલે, બહાર ઉપયોગથી બધા દેખે. ભગવાનનું આંખે જોવાનું નથી, એ તો અંદરથી જોવે છે. અજ્ઞાની અત્યારે કેમ દેખાય છે અત્યારે મુનિ જોવા મુશ્કેલ પડે છે. દર્શનિય ગૃહસ્થીઓને નથી. ગૃહસ્થીઓને પણ સમજણ નથી.

શ્રોતા : સ્વચ્છંદી થઈ જાય છે આમ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પાત્રતા હોય તો સમજાય ને! પોતાની પાત્રતા જોઈએ. પોતાને સમજવાની જિજ્ઞાસા હોય કેમ શું સ્વરૂપ છે એમ.

શ્રોતા : પોતે પ્રગટ કરવાની છે એમ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પાત્રતા તો પોતે પ્રગટ કરવાની છે. શું કરે છે એ? જિજ્ઞાસા પોતાને હોવી જોઈએ. આત્માનું જ કરવા જેવું છે. આ બધું ભગવાન જુદું કહી રહ્યા છે, એ પોતાને આશ્ચર્ય લાગવું જોઈએ. અંદરથી લગની લાગવી જોઈએ. મારે આત્માનું કરવું છે, આત્મા જાણ્યો નથી. આ બધું ક્યાંય સુખ નથી. સુખ આત્મામાં છે. ગુરુદેવની વાણી એવી હતી. વાણી જોઈને, વાણી સાંભળીને બીજાને આશ્ચર્ય થાતું અને આત્મા કંઈક જુદો છે, એવું જાણવાનું મળતું ને રૂચિ જાગતી. રૂચિ પણ ગુરુદેવની વાણીથી

કેટલાકને લાગતું કે આ કાંઈ જુદું કહે છે. પણ રુચિ જાગે ને પોતે જિજ્ઞાસાથી સાંભળે તો સમજાય છે.

શ્રોતા : પુરુષાર્થ (પણ) ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પુરુષાર્થ કરે તો થાય રુચિ જાગે તો થાય. બહાર ક્યાંય નથી, બહારમાં ક્યાંય સુખ નથી. સુખ આત્મામાં છે. આત્મા સુખથી ભરેલો છે, આત્મામાં જ બધું છે. એવી આત્માની મહિમા આવે આત્મા તરફની રુચિ થાય, એવી રુચિ અંદરથી જાગે તો એ વિચાર કરીને નક્કી કરે. તો એને પોતાને જરૂરિયાત લાગે તો નક્કી કરે ને! જરૂરિયાત ન લાગે તો ક્યાંથી નક્કી કરે?

શ્રોતા : જરૂરિયાત તો અંતરથી લાગે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જેની જરૂરિયાત લાગે એનો પુરુષાર્થ કરે. બહારમાં જેની જરૂરિયાત લાગે એક તરફ પોતે પ્રયત્ન કરે છે પણ એ તો બધું પુણ્ય પ્રમાણે બને છે. પુરુષાર્થથી બનતું નથી. આ તો અંદર જરૂરિયાત લાગે ને, પુરુષાર્થ કરે તો અંદરથી પ્રગટ થયા વગર રહેતું નથી. પોતે જ છે, કોઈ બીજો નથી. ઓલું તો પુણ્યને આધીન છે બહારનું તો. એ કાંઈ આ પરવસ્તુ કાંઈ જાણતી નથી. જાણનાર અંદર જુદો છે. જે જાણનારો છે એ શાશ્વતો છે. અને આ જે વિકલ્પો થાય એ પણ આકુળતા છે. અંદર જે જાણનારો છે, એમાં શાંતિ છે. અને જાણનારો અનંત અનંત ગુણોથી ભરેલો અને એનું જાણવાનું એવું છે, કે અનંત જાણવાનું, એનું જાણવાની કાંઈ મર્યાદા નથી, એવો સ્વભાવવાળો આત્મા બિરાજે છે. એનો નિષેધ તને થઈ રહ્યો છે.

એની પ્રતીત કરે, એનું જ્ઞાન કરે તો આગળ જવાય. ન થાય અને નિશ્ચય વિચારથી ન આવે ત્યાં સુધી દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા કરે પણ અંદર કરવાનું તો આત્મામાં છે. શુદ્ધાત્મા કેમ ઓળખાય? આ નિમિત્ત છે, એ નિમિત્ત છે મહાપ્રબળ, પણ કરવાનું ઉપાદાન તો પોતાને તૈયાર કરવાનું છે. પોતે અંદરથી ગુરુ શું કહે છે, ભગવાન શું કહે છે—પોતે એનો આશય ગ્રહણ કરે, મહિમા લાવે પોતાની. કરવાનું પોતાને છે, પણ ગુરુનો આશય સમજે તો તેને સમજાય. અનંતકાળથી આ પરિભ્રમણ કરતાં...કરતાં પોતાની મેળે એ જાણતો નથી તો સાક્ષાત્ ગુરુ મળે, સાક્ષાત્ દેવ મળે ત્યારે એ સમજે છે. તો એને અંદર તૈયારી થાય છે. એવું નિમિત્ત ને ઉપાદાન પોતાનું છે.

શ્રોતા : હું આત્મા છું આવું સ્વરૂપ અનંતજ્ઞાનથી ભરેલો શાશ્વત વસ્તુ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : (પદાર્થ) બીજા દેખાય એમ હું એક પદાર્થ છું. કોઈનો બનાવેલો નથી, શાશ્વત આત્મા છું, મારું સ્વરૂપ અનંત ગુણોથી ભરેલું છે. વિભાવ

સ્વરૂપ નથી, પણ નિર્મળ સ્વરૂપથી ભરેલો છું. અનંત જાણનારો, અનંતને જાણનારો એવો જાણનારો સ્વયં જાણનારો છું. જાણે માટે જાણનારો એમ નહીં પણ આ સ્વયં જાણનારો છે, આ જડ કંઈ જાણતું નથી. હું તો જાણનારો છું. વિચાર કરે તો નક્કી થાય. જે બહારનો રસ છૂટે ને અંદરનો પોતાને લગની લાગે તો નક્કી થાય, કે હું શાશ્વતો આત્મા છું. મારું સ્વરૂપ જુદું છે. આ વર્ણ, ગંધ, રસ આ બધું મારું સ્વરૂપ નથી હું તો ચૈતન્ય છું. હું જાણનારો છું નક્કી કરે કે હું જાણનારો છું.

શ્રોતા : એવું નક્કી થાય તો

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ નક્કી થાય, તો પછી એનો પ્રતીત કરીને એમાં રહેવાનો પ્રયત્ન કરે. આ રાગ, દ્વેષ વિકલ્પથી છૂટીને એનું ભેદજ્ઞાન કરીને હું એનાથી જુદો છું, એમ રહેવાનો પ્રયત્ન કરે કે, હું આત્મા સ્વરૂપ જ છું, મારો નાશ થતો નથી, હું શાશ્વતો છું. એમાં એમાં રહેવાનો પ્રયત્ન કરે. એમાં જાવાનો—એમાં ઠરવાનો પ્રયત્ન કરે. આ બધું છોડવાયોગ્ય છે. આ વિભાવ રાગ-દ્વેષ, બધું. અંતરમાં જાવા જેવું છે. પ્રયત્ન કરે પોતા તરફ જાવાનો નક્કી કરે.

શ્રોતા : બાકી ન થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ વિચાર કરીને કરે તો પ્રતીત તો થાય. પોતાને લાગી હોય તો થાય પ્રતીત પોતાની. અંદર એટલું નક્કી કરવાનો પ્રયત્ન કરે, ને રુચિ લાગવી જોઈએ અંતરમાંથી અહીંયા બહાર ક્યાંય સુખ નથી. સુખ સ્વરૂપ એવું કોક તત્ત્વ હોવું જોઈએ. એ પોતે નક્કી કરે તો પોતાથી. નક્કી કર્યા વગર થાય એમ નથી. જ્યાં સુધી ન થાય ત્યાં સુધી વિચાર કર્યા કરે. શાસ્ત્રમાં જોયા કરે, નક્કી કરે, શાસ્ત્ર વાંચ્યા કરે, રુચિ વધાર્યા કરે. પોતા તરફ જાવાની. નક્કી કરવાનો પ્રયત્ન કરે તો થાય છે, પોતાને લાગી ગઈ હોય તો થાય.

શ્રોતા : હું ક્યાંક ભૂલો પડી ગયો છું અને અંતરંગમાં ખ્યાલ આવે છે, જ્ઞાની પુરુષ કહે છે પણ કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય એની વિધિ મને કંઈ ખબર નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભૂલો પડેલો છું, પણ હું કોણ છું? એનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરવું જોઈએ. પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરવું જોઈએ. આ અસ્તિત્વ મારું નથી. મારું અસ્તિત્વ જુદું છે. પોતાનું સત્ સ્વરૂપ મારું અસ્તિત્વ જુદું છે, એમ ગ્રહણ કરવું જોઈએ. એની મહિમા આવવી જોઈએ. ભૂલો પડેલો પણ હું મારું અસ્તિત્વ જુદું છે, એમ પોતાને નક્કી કરીને, પોતાને શોધીને, એમાં શ્રદ્ધા ને પ્રતીત બળવાન કરીને, એમાં ઠરવાનો એમાં જાવાનો પ્રયત્ન કરે તો સુખ થાય. ન થાય ત્યાં સુધી લગની લગાડે, વિચાર કરે, વાંચન કરે. પણ અંદર એ ક્યો જ છૂટકો છે બીજો કોઈ ઉપાય નથી.

શ્રોતા : અત્યારે વાંચન ક્યાં શાસ્ત્રનું કરવું જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાને જેમાં રસ પડતો હોય, જેમાં આત્માનું સ્વરૂપ આવતું હોય એવા શાસ્ત્ર, ગુરુદેવના પ્રવચનમાંથી સીધી રીતે સમજાતું હોય તો એમાંથી. સમયસારમાં બધું આત્માનું સ્વરૂપ ઘણું આવે છે. એ અઘરું પડે તો ગુરુદેવના પ્રવચન વાંચવા પણ એમાંથી નક્કી કરવું.

શ્રોતા : બહેનશ્રીનાં વચનામૃત પુસ્તક અલૌકિક છે. એના પ્રવચનો છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નક્કી કરવું જોઈએ પોતાને. બાકી ક્યાંય શાંતિ નથી. શાંતિસ્વરૂપ આત્મા કોઈ જુદો છે અંદર. પણ એ નક્કી કરે, મહિમા લાવે. એ મહિમા લાવે પછી છૂટી જાય, તોપણ વારે વારે એમ જ કર્યા કરે, વારે, વારે એનું લઢણ કર્યા વગર કોઈ છૂટકો નથી. અનાદિનો અભ્યાસ છે, એટલે એ પાછો બહાર ને બહાર વયો જાય છે. પણ વારંવાર એને જ રટણ, એનું જ લઢણ કરવું જોઈએ તો થાય.

શ્રોતા : હું જ્ઞાયક સ્વરૂપ છું....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું જ્ઞાયક છું વિચારીને કરવું જોઈએ, ગોખવા માત્ર નહીં. અંદરથી કરવાનું છે.

શ્રોતા : અંદરથી પ્રતીત આવવી જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદરથી આવવું જોઈએ પણ એ ન થાય ત્યાં સુધી એની રચિ, વિચાર, જિજ્ઞાસા, છાશને વલોવતા વલોવતા માખણ નિકળે એમ પોતે વારંવાર એનું એ કરવું જોઈએ, એનું ઘૂંટણ કરવું જોઈએ. કોઈ વિકલ્પ મારું સ્વરૂપ નથી હું એકલો જ્ઞાયક, સ્વયં જ્ઞાયક છું. જાણનારો એટલે જ્ઞાયક, અંદરથી સ્વયં જ્ઞાયક જ છું એનું ઘૂંટણ કરે એની મહિમા લાવે એની પ્રતીત કરે આમ વિચાર કરે તો એનું રટણ રહ્યા કરે.

શ્રોતા : મૂળ આત્મા અને વર્તમાન પર્યાય વખતે શું ભેદ છે? આત્મા અને એની વર્તમાન પર્યાય વચ્ચે શું ભેદ છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દ્રવ્ય અને પર્યાય. દ્રવ્ય તો શાશ્વત છે અને પર્યાય એક અંશ છે. પર્યાય દ્રવ્યની જ છે કાંઈ બીજાની નથી. ચૈતન્યની પર્યાય ચૈતન્યના આશ્રયે હોય છે. પણ એક અંશે પલટાય છે અને દ્રવ્ય પોતે એક સરખું રહે છે. અંશ અંશીનો ભેદ છે. બાકી ઈ કાંઈ એવો ભેદ નથી, કે બીજું દ્રવ્ય હોય એવો ભેદ નથી. અંશ-અંશીનો ભેદ છે.

શ્રોતા : આત્મામાંથી જ ઉત્પન્ન થાય છે પર્યાય? પર્યાય આત્મામાંથી જ ઉત્પન્ન થાય?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હા, આત્માને આશ્રયે ઉત્પન્ન થાય છે.....

શ્રોતા : કઈ રીતે થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માને આશ્રયે, થાય (છે) એ વિભાવપર્યાય પોતાની પુરુષાર્થની મંદતાએ થાય અને શુદ્ધ પર્યાય પણ આત્માના આશ્રયે થાય છે. ઠેઠ સુધી પર્યાય હોય છે. શુદ્ધ ઉપયોગમાં પણ શુદ્ધપર્યાય હોય છે. નિર્વિકલ્પદશામાં પણ શુદ્ધ શુદ્ધપર્યાય હોય છે. કેવળજ્ઞાન પણ પર્યાય છે. પર્યાય ઠેઠ સુધી હોય જ છે. સિદ્ધદશામાં પણ પર્યાય હોય છે.

શ્રોતા : રાગથી સંપૂર્ણ ભિન્ન....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રાગથી ભિન્ન છે. રાગથી એનો સ્વભાવ જુદો છે. રાગ આત્માના સ્વરૂપમાં નથી. સ્વભાવ એ જુદો છે. રાગથી ભેદ છે એનો. સ્વભાવભેદ અત્યંત સ્વભાવભેદ છે. પણ એ પોતે વિભાવદશામાં પુરુષાર્થની મંદતાએ વિભાવ પર્યાયે પરિણમે છે પોતે. જેમ સ્ફટિક નિર્મળ હોય છતાં એને નિમિત્ત લાલ-પીળું નિમિત્ત છે. એ નિમિત્ત-નૈમિત્તિક. પણ એ લાલ-પીળારૂપે સ્ફટિક પોતે પરિણમે છે. એનો મૂળ સ્વભાવ તો સ્ફટિક છે સફેદ છે. પણ એ પોતે લાલ-પીળારૂપે સ્ફટિક પોતે પરિણમે છે. એમ વિભાવપર્યાયની દશાએ પોતે પરિણમે છે. પણ એનાથી પોતે સ્વભાવભેદ છે, એમ શ્રદ્ધા કરીને એનાથી છૂટો પડે છે. મૂળ જેનું નિર્મળ સ્વભાવ છે, એ નિર્મળ સ્વભાવરૂપે પોતે પરિણમે છે. પહેલાં અમુક અંશે પરિણમે છે પછી સાધકદશા એને વધતા વધતાં પૂર્ણ શુદ્ધ પર્યાયે પરિણમે છે. પર્યાય પોતાની છે. પર્યાય વગરનું દ્રવ્ય હોતું નથી. કાર્ય જ્ઞાનનું જ્ઞાનરૂપ, દર્શનનું દર્શનરૂપ, ચારિત્રનું ચારિત્રરૂપ (એમ) દરેક ગુણના કાર્યો પોતે જ કરે છે. દ્રવ્યની પર્યાય છે. દ્રવ્ય પોતે જ પરિણમે છે. ભેદથી પર્યાય પરિણમે એમ કહેવાય બાકી પરિણમે છે દ્રવ્યના આશ્રયે પરિણમે છે.

શ્રોતા : (પર્યાયનો) સ્વભાવ ને દ્રવ્યનો સ્વભાવ બે વચ્ચે અતદ્વાવ ભેદ કહેવાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અતદ્વાવ એ લક્ષણ ભેદ છે. જે જ્ઞાયક છે જ્ઞાન, એનો ગુણ છે. જ્ઞાનગુણ ને દ્રવ્ય. ગુણ ને દ્રવ્ય બે કાંઈ જુદા પડતા નથી. એના લક્ષણભેદે ભેદ છે. કાર્યભેદે ભેદ છે.

શ્રોતા : અતદ્વાવ કરતા અહીંયા આપણે બધાં ગુણોનાં સમૂહરૂપ સ્વભાવ લઈએ ને પછી કહીએ એમાં ફરક કાંઈ પડે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલાં ગુણોનું સ્વરૂપ તે દ્રવ્ય એમ કહેવાય. પણ ગુણોનો સમૂહ તે દ્રવ્ય એમ કહેવાય. ગુણ બધા જુદા કટકા થઈ થઈને ભેગા થયા અને પછી એનું દ્રવ્ય થયું, એવું નથી કાંઈ એમ.

શ્રોતા : ત્રિકાળીક દ્રવ્યરૂપ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ ગુણનો સમૂહ તે દ્રવ્ય એમ કહેવાય પણ ગુણ બધા જુદા કટકા હતા ને પછી ભેગા થયા એટલે એક પછી દ્રવ્ય થયું, એવું નથી. દ્રવ્ય એક વસ્તુ છે, એ વસ્તુનો સ્વભાવ છે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ બધું એમ.

શ્રોતા : પણ અનુભવ થતો કેમ નથી ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનુભવ પોતે પુરુષાર્થ કરે તો થાય. પહેલાં એનો સ્વભાવ ઓળખે હું ચૈતન્ય છું મારો જ્ઞાન સ્વભાવ છે. હું જુદો પડ્યો, અનાદિનો અભ્યાસ છે, વિભાવમાં એકત્વબુદ્ધિ થઈ રહી છે. રાગ તે હું ને હું તે રાગ એવી એકત્વબુદ્ધિ છે તેને છૂટો જાણતો નથી, એને દેખતો નથી, એને શ્રદ્ધા કરતો નથી. હું જુદો છું, શ્રદ્ધા કરે હું તો જુદો જ છું. આ વિભાવ જે બધી પર્યાયો થાય તે મારો સ્વભાવ નથી. મારો સ્વભાવ જુદો છે. એનું બરાબર એની શ્રદ્ધા કરે એની પ્રતીત કરે અને તે રૂપે પરિણતિ કરે જુદા રહેવાની. પરિણતિ કરે અને તે રૂપે થાય, તો એને અનુભૂતિ થાય છે. જેવો સ્વભાવ છે, તે રૂપે પરિણમે તો અનુભૂતિ થાય છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો...

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૪૯

શ્રોતા : જે આપે લક્ષણ અને લક્ષ્યનો ભેદ કહ્યો ને અતદ્વાવની ના પાડી..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ના નથી પાડી. શાસ્ત્રભાષા છે ને એટલે બીજી ભાષા કીધી એ ભાષામાં બીજો અર્થ થાતો હોય એટલે સાદી ભાષા કીધી.

શ્રોતા : જ્ઞાનીને પરથી ને રાગથી ભેદજ્ઞાન થયું છે, પણ છતાંય જાણે કે મારો ઉપયોગ બહારમાં રોકાય છે, એનો એને ખ્યાલ છે, એ મારા હાથમાં જ છે ઉપયોગ રોકાય છે, એટલે અસ્થિરતાનો જે ઉપયોગ થાય છે, એનો એને ખ્યાલ છે. રોકાઈ ગયો આટલી અસ્થિરતા રહ્યા કરે છે, એમાં આપને શું કહેવું છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અસ્થિરતાનો ખ્યાલ છે. અસ્થિરતાને લઈને ઉપયોગ રોકાયા કરે છે. એ ખ્યાલ છે તે દિવસ વળી સહજ રીતે આવતું હતું આવી ગયું એટલું. અસ્થિરતાને લઈને રોકાય છે. ઉપયોગ પણ અસ્થિરતાને લઈને બહાર રોકાયેલો છે.

શ્રોતા : એટલે જુદા તો જાણે પાડી નાખ્યા છે, એણે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જુદુ તો પાડી જ નાખ્યું છે આ. રાગ ને પરને, જુદું એનાથી, જુદું એને ભેદજ્ઞાનની ધારા વર્તે છે. રાગ બધા વિભાવ, બધા વિકલ્પથી હું જુદો છું શુભભાવો જે આવે એનાથી પણ મારો સ્વભાવ જુદો છે. જે શ્રુતનું ચિંતવન લીધું, રાગમિશ્રિત જે આવે એ મારું મૂળ સ્વરૂપ નથી. એ મારી પર્યાયમાં છે મારો સ્વભાવ બધાથી જુદો છે. એને બધી રીતે ભેદજ્ઞાન વર્તે છે. ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ થઈ જાય છે. પણ મારી પરિણતિને લઈને જે અસ્થિરતાને લઈને બહાર રોકાઈ રહ્યો છે.

શ્રોતા : પોતાના કારણે ઈષ્ટ અને અનિષ્ટપણાના ભાવો ઉત્પન્ન થાય છે, એમ એ પુરુષાર્થની મંદતાથી જાણે છે..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, પુરુષાર્થની મંદતાથી, ઈષ્ટ-અનિષ્ટ વસ્તુ ઈષ્ટ-અનિષ્ટ નથી. પણ એ રાગ ને વિકલ્પ એ જાતના આવે છે. રાગ-દ્વેષ આદિ અનેક જાતના સંકલ્પ-વિકલ્પ રાજમાં ઊભેલો હોય, અનેક જાતના વિકલ્પમાં ઊભેલો હોય, પણ આ મારું સ્વરૂપ નથી હું એનાથી જુદો છું. અસ્થિરતાને લઈને રોકાયેલો છે. અને એની દોરી તો હાથમાં છે. ચૈતન્યની દોરી એ દોરીને પાછી ખેંચીને અંદર જાય છે માર્ગ તો ખુલ્લો જ છે. હું પોતે રોકાયેલો છું. અંદરમાં જે અમુક ભૂમિકા છે, એ ભૂમિકા જે છે એ ભૂમિકામાં પોતે ઊભો છે. સમજે છે, કે આ પુરુષાર્થની દોરી તો હાથમાં જ છે, પણ આગળ નથી જઈ શકતું. ને અંદર માર્ગ ખૂલ્યો છે અંદર ચૈતન્યમાં ઠરવાનો. ચૈતન્ય પોતાના હાથમાં જ છે. ચૈતન્યને ગ્રહણ કરેલો છે. ચૈતન્ય પોતાના હાથમાં જ છે. ઉપયોગને બહારથી પાછો વાળીને અંદરમાં ઠરી જાવું પોતાના હાથની વાત છે, પણ એટલું ઠરવાનું બહારમાં એટલો રોકાયેલો છે. ઠરવાનું પોતાના હાથમાં હોવા છતાં પુરુષાર્થની મંદતાને લઈને ઠરી શકતો નથી. એ જાણે છે.

એટલી બધી દશા હોય છે, એની ઉગ્રતા, એની પુરુષાર્થની દોરી એટલી, એની બધી જાતની ભૂમિકા બધા ઓળંગી ગયા છે. બીજી ભૂમિકા ઉપર વચા ગયા છે, એકદમ અંદરમાં જાય છે. બહાર રોકાતા નથી. રોકાય અંદર જાય છે. પોતાના આત્મામાં ઠરી જાવું એ જ એને શ્રદ્ધામાં આત્મા આદરણીય હતો પણ સ્થિરતામાં કાર્યરૂપે પણ વિશેષ પ્રગટ થઈ ગયો. મુનિદશામાં. શ્રાવકદશામાં પણ એના હાથમાં છે, વર્તમાન હાથમાં છે. આ ઝાઝો નથી રોકાતો એ વારંવાર ઠરે છે અને જે બહાર

રોકાય છે, એનો ઉપયોગ એને અસ્થિરતા તે વારંવાર ઠરી શકતો નથી. એને ખ્યાલ છે, કે હું મારો ઉપયોગ મને અસ્થિરતાને લઈને બહાર રોકાય છે પણ એનો માર્ગ ખુલ્લો થયો છે.

શ્રોતા : બંને પ્રકારના જ્ઞાની હોય એનો ઉપયોગ અંદરમાં કે બહારમાં ઓછો રોકાતો હોય કે કોઈનો વધારે રોકાતો હોય છતાં જ્ઞાન ને શ્રદ્ધામાં તો એક તરફ જ પડ્યું છે કે મારા પુરુષાર્થનો દોર મારા હાથમાં જ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાથમાં જ છે. શ્રદ્ધા બેયની. બેયની પરિણતિમાં કોઈ વધારે પ્રવૃત્તિમાં પડેલો હોય અસ્થિરતા(ને કારણે). મુખ્ય તે વર્તમાનદશા સિદ્ધની દશા છે. ભેદજ્ઞાનની ધારા, એની તૂટતી જ નથી. આત્માનો આશ્રય તે છૂટતો જ નથી. ભેદજ્ઞાનની ધારા નિરંતર વર્તે છે, પણ અંદર સ્વરૂપમાં ઠરવાનું કાર્ય બહાર અસ્થિરતાને લઈને જઈ શકતો નથી.

શ્રોતા : પુરુષાર્થ સારો હોય તો દિવસમાં પાંચ-છ વખત તો (નિર્વિકલ્પ) તો જાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવો કાંઈ નિયમ નથી. શ્રાવકદશા છે એટલે વિશેષતા એકદમ એ પરિણામ વધારે થઈ જાય એટલે વિશેષ તો થાય. જે ગૃહસ્થાશ્રમની પ્રવૃત્તિમાં વિશેષે આ પોતે ક્ષુલ્લક, એલક પડિમાધારી પર્યાય હોય, ઘણીવાર આવે, વધારે તો થાય પણ કેટલી ગણતરી એ કોઈ માપ ન હોય.

શ્રોતા : મુનિદશામાં આમ હજારો વખત આવે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો હજારો વાર આવે છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને આવી ઘણીવાર પછી એની ગણતરી શી? એકદમ અસ્થિરતા બહુ ઓછી થઈ ગઈ છે. ક્ષુલ્લક, એલકદશામાં ઘણીવાર આવે છે. નિવૃત્તદશા ઘણી થઈ ગઈ છે, એ અંતરથી બહારથી બહારમાં એની ગણતરી શાસ્ત્ર સિવાય કહી શકાય એમ નથી. એ જાણે એને જે અનુભૂતિ થાતી હોય, એ પોતે જાણે છે. આ બધા સંકલ્પ-વિકલ્પ છે, એ આત્માનું સ્વરૂપ નથી. આત્માનું તો સિદ્ધ ભગવાન જેવું સ્વરૂપ છે. સિદ્ધ ભગવાન જેવો આત્મા છે, આત્માને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરે, એનો વિચાર હોય, આશ્રય હોય તો થાય. ગુરુદેવ શું કહે છે, શું માર્ગ બતાવે છે. આત્માના શું દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય છે, એમ પ્રશ્ન છે, ને તો એમાંથી આવે છે.

શ્રોતા : બીજી જાતના લોકો હોય બીજાના શાસ્ત્ર વાંચીએ ને આપણે બીજાને સમજાવવા માટે કે તમારામાં આ છે અને અમારામાં આમ છે. એમાં કોઈ વાંધો નહીં ને એમાં કોઈ કર્મ બંધન થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ વાંચન નહીં પણ એમાંથી આપણામાં શું છે? અને એનામાં શું છે? જાણવા ખાતર હોવું જોઈએ. પછી એને એની પ્રતીત એમાં પોતે ખેંચાઈ જાવું ન જોઈએ એમ. જાણવા...જાણવા ખાતર જાણવા ખાતર વાંચે એમાં કાંઈ નથી. એમાં શું છે? આપણામાં શું છે? નક્કી કરવા માટે, બાકી જો એનો રસ લાગી જાય તો નુકશાન થાય. એનામાં શું છે, ને આપણામાં શું છે નક્કી કરવા માટે પહેલાં સાચું શું છે, એ નક્કી કરવું જોઈએ કે આપણામાં શું છે? સાચું સ્વરૂપ શું છે? દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયનું સ્વરૂપ શું છે? એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને કરી શકતું નથી. બધું બરાબર નક્કી કરીને પછી બીજામાં શું આવે છે, એ જાણવા માટે વંચાય પણ નક્કી કરવું જોઈએ કે સાચું શું છે? તેનો રસ ન લાગવો જોઈએ. જગતને ઈશ્વરે બનાવ્યું છે એ બધું ક્યાંક ક્યાંક જુદું આવે છે. જુદું આપણામાં શું છે? આત્મા અનાદિનો શાશ્વત છે, એને કોઈએ બનાવ્યો નથી. એ શાશ્વત દ્રવ્ય છે. એમાં કાંઈ બીજું જુદું જુદું જાતનું આવે છે.

શ્રોતા : પહેલેથી શું હતો આત્મા? સૌથી પહેલાંમાં પહેલાં શરૂ થયું, ત્યારે આત્મા શું હતો?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શરૂઆતમાં આત્મારૂપે જે છે, એ અનાદિના કાળનો છે. આત્મા તો શાશ્વત છે વસ્તુ જ છે, એને કાંઈ આત્મા આવી રીતે અનાદિથી જ છે. જેમ સોનું ને પાષાણ બધા ભેગા જ હોય છે પાષાણ ક્યારે ભેગું થયું સોનામાં? એવું કાંઈ હોતું નથી. ખાણમાંથી સોનું નીકળે છે. પથ્થર ને સોનું બે ભેગા હોય છે, એ ક્યારે એ ભેગું જ થયું એ બેઉ ભેગા જ હોય ખાણમાં, એમ આત્મા ને કર્મ અનાદિના ભેગા શાશ્વત છે. આત્મા શાશ્વત છે અને વિભાવ થાય તે બદલાય છે. એમાંથી પોતે પુરુષાર્થ કરે તો મોક્ષ થાય છે. પહેલું કાંઈ પહેલું નથી આત્મા શાશ્વત જ છે, અનાદિનો છે, એને કોઈએ બનાવ્યો નથી, કે પહેલો કાંઈ બીજો હતો, પહેલાં શુદ્ધ હતો પછી અશુદ્ધ થયો એવું નથી. શુદ્ધ હોય એ અશુદ્ધ થાય જ નહીં. શુદ્ધ હોય એ અશુદ્ધ કેમ થાય?

શુદ્ધ હોય અશુદ્ધ થાય જ નહીં, અનાદિનું છે. એનો વિચાર કરીને પોતે નક્કી કરવું જોઈએ, પછી બીજાને સમજાવી શકાય, યા ન સમજાવી શકાય, કાંઈ બોધરૂપ બધા સમજે જ એવું કાંઈ હોતું નથી, કે પોતે સમજે તો બીજા સમજે જ. પોતે પોતાને મને કેમ સમજાય એ નક્કી કરવું જોઈએ. બીજા પૂછ પૂછ એને જાણવાપૂરતું નક્કી કરવું બાકી કાંઈ બીજા સમજે, બધી યુક્તિ ને બધા દૃષ્ટાંત બધા મળી ન શકે. પણ વસ્તુ તો એમ છે. એમ પોતે નક્કી કરવું જોઈએ.

શ્રોતા : આ લોકમાં જેટલા પરમાણુ છે, ઓછા ન થાય ને વધી ન જાય જે મોક્ષ પામી શરીર છોડી આત્મા જુદો પડી જાય છે, તો એમાં પરમાણુ ઓછા થાય છે, કે વધી જાય છે? કે એટલાને એટલા જ રહે છે. આ લોકમાં.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરમાણુ છે ને. લોકમાં પરમાણુ છૂટા પડી ગયા આત્મા મોક્ષ પામ્યો તો પરમાણુ છૂટા પડી ગયા પરમાણુ ઓછા ક્યાં થાય? પરમાણુ લોકમાં ને લોકમાં રહ્યા છે. આત્મા સિદ્ધ થઈ ગયો. તો પરમાણુ તો લોક બહાર જાતા જ નથી. પરમાણુ ઓછા થાતા જ નથી. પરમાણુ તો એમને એમ રહે છે. પરમાણુ છૂટા પડી ગયા તો પરમાણુ પરમાણુ જ રહ્યા છે. પરમાણુનો નાશ થાતો નથી. પરમાણુ છૂટા પડી જાય. (ભેગા હતા તે) પરમાણુ તો પરમાણુરૂપે જ રહ્યા. પરમાણુ કેટલા એકના બે ભાગ ન થાય એવા પરમાણુ છે. એ બધા સ્કંધ થઈને શરીરરૂપે થયા છે, ને શરીર છૂટું પડી જાય, તો પરમાણુ છૂટા પડી જાય પરમાણુનો નાશ થાતો જ નથી. એ તો પરમાણુ છૂટા પડી ગયા. પરમાણુ તો પરમાણુ રહે છે. આ શરીરરૂપે હતા એ તો પરમાણુરૂપે થઈ ગયા, સૂક્ષ્મ થઈ ગયા, ભેગા થઈ જાય. પરમાણુનો સ્વભાવ છે, નાશ નથી થાતો. અથવા છૂટો પડી ગયા પરમાણુ રહી ગયા પરમાણુ તરીકે. કર્મ છૂટતા નથી જેમ છે, એમ છે. નવા કોઈ થાતા નથી. છે, એનો નાશ થતો નથી જે છે એમ છે ભગવાન તો વીતરાગી છે વીતરાગી. ભગવાન વીતરાગી, વીતરાગ કાંઈ કરે નહીં. કોઈ કોઈને કરી શકે નહીં, કરે તો એ પરાધીન થઈ જાય છે. આત્મા પરાધીન થઈ જાય છે. કોઈક કરે ને તો થાય તો પોતાના પુરુષાર્થની મંદતાએ રાગ-દ્વેષમાં જોડાય છે. પોતે છૂટી શકે છે. આત્મા શાશ્વત વસ્તુ છે. એ શુદ્ધતાને ઓળખે તો શુદ્ધ પર્યાય પ્રગટ થાય. શુદ્ધતાને ઓળખતો નથી, એટલે અનાદિની આ ભ્રાંતિ ચાલી આવે છે ને જન્મ-મરણ કરતો આવે છે.

જીવે પર્યાયથી શુદ્ધ દ્રવ્યનું આલંબન લેવાનું. પર્યાયની સન્મુખ નહીં દ્રવ્યની સન્મુખ. દ્રવ્યનું આલંબન

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા પહેલા પોતાના જ્ઞાનસ્વભાવ વડે જ જણાય છે, પોતે જ્ઞાન જાણનારો છે, ને પોતાના સ્વભાવથી જણાય છે. પર્યાયથી જણાય છે, પણ એ પર્યાય એનો વિષય છે, ને દ્રવ્યનું આલંબન લીધું એ આલંબન એમને એમ રહે છે. પર્યાય ભલે પલટાય આલંબન જે લીધું, એ આલંબન તો એમને એમ રહે છે. એ તો નવી નવી પર્યાયો થાય છે.

શ્રોતા : પછી એની સન્મુખ જઈએ તો.....?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાયની સન્મુખ નહીં જવાનું, દ્રવ્યની સન્મુખ જવાનું.

શ્રોતા : પણ પછી આગળ જતાં પાછા વળીએ પછી તો ખ્યાલ આવે પર્યાયમાં જાય કે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પાછા શું કામ ન્યાં વળવાનું રહે? પોતે દ્રવ્યનું આલંબન લીધું એ લીધું, દ્રવ્યનું આલંબન લીધું. પોતે એ દ્રવ્યને જોયું પોતે કે આ જ્ઞાયક હું છું, ઈ જ્ઞાયક હું છું, એમાં પર્યાય સાથે આવી પણ પર્યાયને જોવાની નથી. પર્યાયનું વેદન થાય છે. પર્યાયને જોવાની, સ્વાનુભૂતિ થાય તો એમાં એને પર્યાયનું વેદન થાય છે. અનુભૂતિનું વેદન થાય છે, પણ એ અનુભૂતિને ગ્રહણ એની એને ગ્રહણ કરવાનું નથી, ગ્રહણ દ્રવ્યને કરવાનું છે, દ્રવ્યને કરવાનું છે.

શ્રોતા : વેદન જે થાય એ જણાય તો ખરૂં ને!

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હા, વેદન થાય એ જણાય એમ જ્ઞાનમાં જણાય છે વેદન સહજ જણાય છે. એને પછી દ્રવ્યને છોડીને એને જાણવું પડે એવું નથી. એમ દ્રવ્ય તો ગ્રહણ જ હોય ને પર્યાય પણ જણાય બેય જણાય છે. એને દ્રવ્યને છોડી દીધું પછી પર્યાયનું વેદન જણાય એવું નથી. એ બેય સાથે જ છે. દ્રવ્યને ગ્રહણ થાય ને, પર્યાયનું વેદન થાય, બેય સાથે જ છે. આત્માની શક્તિ દ્રવ્યને પર્યાય બેયને જાણે છે, એવો એનો સ્વભાવ છે. એ પર્યાય તરફ જાય, પર્યાયનું વેદન થાય તો દ્રવ્ય છૂટી જાય એવું નથી. બેય જણાય એવું છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો સાધકદશામાં આની પર્યાય તો શુદ્ધ થાતી જ જાય છે. ને આત્માનું અવલંબન લીધું, તો વિશેષ વિશેષ લીનતા એમાં થાતી જાય છે, તો એને વિશેષ વિશેષ એનું વેદન થાતું જાય છે. વેદન થાતું થાય છે, નીચલીદશા ભૂમિકામાંથી ઉંચી દશા થાતી જાય છે. એનું વેદન થાય છે. પછી નીચલી ભૂમિકાને જોવાનું રહેતું નથી.

શ્રોતા : આનું વેદન છે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આગળ આગળ જાય છે. નવીન... નવી નવી પર્યાય થાતી જાય છે. દ્રવ્યના આલંબન વડે નવી નવી પર્યાય થાય છે, એટલે, એનું વેદન એને થાતું જ જાય છે. એને પછી છોડવાનું રહેતું નથી. એ તો બેય એને જણાય છે. આત્માને ઓળખે એટલે પર્યાયનું વેદન આ બેય સાથે જણાય છે. એને સ્વાનુભૂતિમાં બેય સાથે જણાય છે. એને પરિણતિરૂપ છે. એને જણાય છે. એનો ઉપયોગ જુદી રીતે પણ બહાર ઉપયોગ આવે. રાગમિશ્રિત ઉપયોગ હોય એમાં ખંડ પડી જાય છે, એમાં જુદો જણાય છે. એને અંતરમાં જાય એમાં એને પોતે સહજ પરિણતિ છે, એમાં પોતે દ્રવ્યને પર્યાય બેયને જાણે છે. બહાર ખંડ પડે છે, એક પછી એક જણાય છે. એક શ્રદ્ધા છે, ને એક પરિણતિ છે. શ્રદ્ધાએ દ્રવ્યને ગ્રહણ કર્યું પછી પર્યાયનું વેદન થાય એટલે શ્રદ્ધા છૂટી

જાય એવું નથી. શ્રદ્ધા છૂટી જાય અને પર્યાયનું વેદન થાય એવું નથી. શ્રદ્ધા એમને એમ રહે છે.

શ્રદ્ધા કરી કે અહીં જાવું છે, કે આ ગામ જાવું છે, તો એ શ્રદ્ધાથી ચાલે ત્યાં જાય તો એ કાંઈ શ્રદ્ધા છૂટી નથી જાતી. શ્રદ્ધા એમ ને એમ રહે છે ધ્યેય એનું એક જ રહે છે. ‘એક આત્મા હું અનાદિ અનંત શાશ્વત છું, જ્ઞાયક છું, શુદ્ધ છું,’ એને ગ્રહણ કર્યું પછી પર્યાય એની નિર્મળ નિર્મળ થાતી જાય છે, એ જાણે છે. એને જ્ઞાનમાં બધું જણાય છે. જ્ઞાન પૂરાને જાણે, જ્ઞાન વેદનને જાણે, પર્યાયને જાણે, અધૂરાને જાણે, પૂરાને જાણે, જ્ઞાન બધાને જાણે. દષ્ટિનો વિષય અખંડ ઉપર હોય છે. જ્ઞાન બધાને જાણે છે. એમાં આ છૂટી જાય તો આ ગ્રહણ કરે, અને આ છૂટી જાય તો આ થઈ જાય એવું નથી. અનંત શક્તિવાળો આત્મા છે. બહાર ઉપયોગ જાય, ખંડ ખંડ થાય ભલે એને એક પછી એક થાય.

કોઈને શ્રદ્ધાની પરિણતિ, બહાર આવે તો એમ ને એમ ચાલું રહે છે. બહાર ઉપયોગ જાય, જેને ભેદજ્ઞાન થાય, સમ્યગ્દર્શન થાય એને બહાર ઉપયોગ જાય તો એને શ્રદ્ધાની પરિણતિ તો સાથે જ રહે છે. એને સ્વાનુભૂતિમાંથી બહાર આવે, ઉપયોગ બહાર જાય તો એને જ્ઞાયકદશા એમને એમ રહે છે. જ્ઞાયક એને જ્ઞાયકની દોર એના હાથમાં જ રહે છે. ‘હું જ્ઞાયક છું, આ ઉપયોગ બહાર જાય છે, હું જ્ઞાયક છું’, આ ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય અથવા દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા કરતા હોય અથવા શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય કરતાં હોય તો અંદરથી જ્ઞાયકની દોર છૂટી જાય એવું નથી થાતું. જ્ઞાયકની દોર સાથે ને સાથે રહે છે. હું જ્ઞાયક છું વિકલ્પ કરીને નહીં, પણ સહજપણે રહે છે. સહજ રહે છે. વિકલ્પ નહીં પણ સહજ પરિણતિ રહે છે. એક નિર્વિકલ્પદશાની જુદી વાત, પણ ઉપયોગ બહાર જાય તો શ્રદ્ધાની પરિણતિ જ્ઞાયકની પરિણતિ, ચાલુ જ રહે છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં ઉપયોગ ભલે બહાર આવે. પોતે પોતામાં જ છે. સ્વાનુભૂતિમાંથી અંતર્મુદૂર્તમાં બહાર આવે તો જ્ઞાયકની પરિણતિ તો ઉગ્રપણે મુનિરાજને છે એકદમ ઉગ્રતાથી ભેદજ્ઞાનની ધારા ચાલે છે. ભલે ઉપયોગ બહાર આવે તોપણ એકત્વ થાતું નથી. જ્ઞાયકને ભૂલતા નથી, ... સમાધિ વર્ત્યા કરે છે. જ્ઞાયકની સમાધિ શાંતિ... જોરદાર વર્તે છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૫૦

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઉપયોગ બહાર આવે શાસ્ત્ર લખે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તેરમે ગુણસ્થાને તો કેવળજ્ઞાન થાય, એ તો વીતરાગી છે. મુનિઓની દશા તો છકે સાતમે હોય છે. કેવળજ્ઞાની તો કેવળજ્ઞાની થઈ ગયા તેરમે ગુણસ્થાને. એ તો વીતરાગી થઈ ગયા એને તો રાગેય નથી એનો ઉપયોગ બહારેય ન આવે. એ તો અંદરમાં સમાઈ ગયા છે સમાઈ ગયા, બહાર જ નથી આવતા. એ તો કેવળજ્ઞાની છે, તેરમાં ગુણસ્થાને. આ તો છકે-સાતમે ગુણસ્થાને મુનિરાજ હોય છે, એનો ઉપયોગ બહાર આવે છે, એ શાસ્ત્ર લખે છે. એ બધું ભગવાનના દર્શન કરે છે, ભગવાનની સ્તુતિઓ રચે છે, સ્તોત્ર રચે બધું કરે છે, તોયે અંતરમાં જુદા ને જુદા રહે છે. તેરમે ગુણસ્થાને તો રાગ છૂટી ગયો, વીતરાગદશા થઈ ગઈ, કેવળજ્ઞાની થઈ ગયા. ભગવાન થઈ ગયા. ભગવાન સમવસરણમાં બેઠા હોય ને વાણી છૂટે, તેરમા ગુણસ્થાન. ચૌદમા ગુણસ્થાને તો પછી સિદ્ધદશા થઈ જાય છે. એ તો સિદ્ધ થઈ જાય છે બધું યોગનું કંપન છૂટીને સિદ્ધ થવાને થોડી વાર હોય ત્યારે એ ચૌદમું ગુણસ્થાન આવે છે.

શ્રોતા : ચિંતન, મનન કરવાનું એમાં વધારે ભાર દઈને ચિંતન ને મનન કરવાનું તો એ કેવી રીતે, કયા પ્રકારનું ચિંતન, મનન કરવાનું? શેનું ચિંતન, શેનું મનન કરવાનું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સાચું સમજણ વગર તો થાય જ નહીં. ચિંતન કરવું, કાંઈક એની સમજણ હોય તો ચિંતન કરે છે, આત્મા કોણ છે? આત્માનું શું સ્વરૂપ છે? આત્મા દ્રવ્ય શું છે? એના ગુણ શું છે? એની પર્યાયો શું છે? એ ચિંતન, વિચારો કરવા નિર્ણય કરવાનો પ્રયત્ન કરવો, આત્માનું સ્વરૂપ શું છે તે ચિંતન કરવું, જ્યાં સુધી આત્માનું સ્વરૂપ સમજણું ન હોય, સ્વરૂપ સમજાય કે હું જ્ઞાયક જ છું તો જ્ઞાયકનું ચિંતન કરે, એની ભાવના કરે. એમ જ્ઞાયકને ઓળખ્યા પહેલાં તો એનું શું સ્વરૂપ છે, એ વિચાર કરે, જ્ઞાયક કોણ છે, એનું સ્વરૂપ શું છે? આત્મા કોણ છે? એના ગુણ

શું? એની પર્યાય શું? આ વસ્તુ શું છે? એ બધો વિચાર કરે. આ વિભાવ શું છે? આ દુઃખ છે અનાદિકાળનું કેમ ટળે, મોક્ષ શું છે? મોક્ષનો ઉપાય શું છે, એ બધા વિચારો કરે, નક્કી કરે અંદરથી, નક્કી ન થાય તો શાસ્ત્રમાં શું આવે છે, ગુરુદેવે શું કીધું છે? એના ઉંડા વિચારો કરે.

અને પછી ચિંતવન તો અંદર જ્ઞાયકનું કરવા જેવું છે, પણ એ પહેલે ઓળખ્યા વગર કેવી રીતે જ્ઞાયકનું ચિંતવન કરે? પહેલાં જ્ઞાયકને ઓળખવો જોઈએ. આ બધા વિભાવો છે, એને વચ્ચે ‘હું જ્ઞાયક જાણનાર છું’ તે કોણ છે? શું અનંતકાળથી આ પરિભ્રમણ થયું એનું કારણ શું છે? મોક્ષ આત્મામાં જ રહેલો છે. મોક્ષ બહાર નથી. તેમ મોક્ષ સ્વરૂપ, મોક્ષ સ્વરૂપ શું છે તે બધા વિચારો કરે, આ ભવભ્રમણ થવાનું કારણ શું છે? એ બધા વિચાર કરે, એનાથી છૂટાય કેવી રીતે? આત્મામાં સુખ ભરેલું છે, અનંત સુખ છે, અનંત આનંદ છે. અનંત જ્ઞાન છે. એ બધું કેવી રીતે છે? એના વિચાર કરે, નિર્ણય કરે.

શ્રોતા : જ્ઞાનીને જે આનંદ થાય એ કેવો કહેવાય?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એનો આનંદ આત્મામાંથી આવેલો આનંદ છે, એ આનંદને કોઈ ઉપમા લાગુ એ પડતી નથી. જગતમાં કોઈ એવું સુખ નથી, કે જેને એનું દૃષ્ટાંત આવે? એનું દૃષ્ટાંત નથી. કારણ કે દેવલોકના સુખ છે, ચક્રવર્તીના સુખ છે, રાજના સુખ છે, એ બધા તો પરદુઃખ છે, એ તો બધા વિભાવ રાગમિશ્રિત એ તો બધા રાગથી માનેલા કલ્પિત છે. એ સુખની સાથે આત્માના સુખની તાલમેલ થઈ ન શકે. એને કોઈ ઉપમા નથી. કારણ કે એ અનુપમ છે. આ તો ચૈતન્યમાંથી આવતું સુખ, આ ચૈતન્યમાંથી આવતો આનંદ છે. એ કાંઈ મહિમા આવે પણ એ અનુપમ છે. એ ચૈતન્યનો આનંદ જે જ્ઞાનીનો સ્વાનુભૂતિનો આનંદ તે અનુપમ છે. આત્મામાંથી ઉત્પન્ન થતો અનુપમ છે. એને કાંઈ જગતના કોઈ સુખ સાથે તાલમેલ નથી. આ બધું જગતનું સુખ કલ્પિત માનેલું છે. વાસ્તવિક સુખ છે જ નહીં એ તો બધી આકુળતા છે. બહારના સાધનો સારા મળે, બહારનું શરીર એ બધા સાધનો સારા મળે, હરવા-ફરવાનું બધું મળે એ કાંઈ સુખ નથી. એ સુખ તો અનુપમ છે. એને કોઈ ઉપમા લાગુ પડતી નથી. એ દેવલોકના ચક્રવર્તી કરતાં અનંતગણું સુખ એમ એની (સરખામણી) નથી. કારણ કે એની જાત જ જુદી છે. આ તો જડ તરફ કલ્પિત માનેલું અને આખી જાત જ જુદી છે. પોતે ચૈતન્ય છે, એ તો જડમાં પોતે ભ્રાંતિ કરીને કલ્પનાથી માનેલું છે. પોતાની સ્વાનુભૂતિમાં વર્ણવ્યું છે અનુભવમાં. જે ચૈતન્યને ઓળખે, એનું ભેદજ્ઞાન

કરે, અને સ્વરૂપમાં લીન થાય, એને એ ઓળખી શકે છે. એને સ્વાનુભૂતિમાં આવે છે, એને કોઈ ઉપમા નથી.

શ્રોતા : જે આ ભેદજ્ઞાન કરવાનું છે તે આત્માનું સ્વરૂપ જાણીને કેવી રીતે કરવાનું છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માનું સ્વરૂપ જાણીને ભેદજ્ઞાન કરવું. ‘હું આત્મા છું આ વિભાવ મારું સ્વરૂપ નથી, હું જુદો જ છું, આ તો બધી આકુળતા છે’ અંદરથી બરાબર ઓળખાણ થાવી જોઈએ. બરાબર એને નક્કી થાવું જોઈએ. માત્ર બોલવામાત્ર એમ કાંઈ વાસ્તવિક નથી. એ તો એને પહેલાં એની ભાવનાથી બોલે કે આત્મા જ્ઞાયક છે, બાકી વાસ્તવિક અંદરથી લાગવું જોઈએ તો ભેદજ્ઞાન થાય. અંદરથી એને બરાબર શ્રદ્ધા આવવી જોઈએ. હું તો ચિદ્રૂપ છું, આ સ્વરૂપ તે હું નથી, આ જે દેહ ધારણ કર્યો ને એને પોતાપણું માન્યું છે, કે આ હું એવો હું નથી. આ શરીરના આ બધા આ બધું હું નથી. હું તો અંદર જુદો જ છે. આ જે બધા વિકલ્પ આવે એ વિકલ્પ તે મારું સ્વરૂપ નથી. હું તો અંદર જુદો છું. હું અંદર મારો સ્વભાવ જુદો ને, હું જાણનારો જુદો છું, હું વસ્તુ જ જુદી છું. આ શરીર મૂર્ત દેખાય તે હું નથી. હું તો ચૈતન્યવસ્તુ છું પણ ભાવમાં શ્રદ્ધા થાય અને તે રૂપે પરિણતિ થાય, પહેલાં પણ એનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. પહેલાથી થઈ જાતું નથી એનો નિર્ણય કરે, યાદ કરે વારંવાર એની ઊંડી જિજ્ઞાસા હોય એને આત્મા વગર ક્યાંય ચેન પડે નહીં. એને બહાર ક્યાંય સુખ લાગે નહીં, આત્મામાં જ સુખ લાગે, વારંવાર વારંવાર આત્મા તરફના જ વિચારો, એની ભાવના એની લગની એમને એમ, હોય તો એ આત્માનું ભેદજ્ઞાન થાય. એને થોડીવાર વિચાર કરે, થોડીવાર તો એમ થઈ જાય. અંદર ઊંડી લગની લાગવી જોઈએ.

સમજાય પણ પહેલાં પોતે સમજે તો બીજાને સમજાવે ને બીજા અન્યમતોની અંદર કાંઈક બીજી વાત છે. એ વાંચવા બેસે ને પોતાને પોતાના શાસ્ત્રની અંદર હજી ગમ નથી પડતો, તો બીજાનું વાંચીને શું પ્રયોજન છે ? પોતામાંથી મોક્ષમાર્ગપ્રકાશકમાં અન્યમતિમાં શું આવે છે, એ બધું આવે છે. અન્યમતિ શું કહી રહ્યા છે અને એનો શું ખુલાસો છે, એ બધું મોક્ષમાર્ગપ્રકાશકની અંદર બધું આવી જાય છે. તો બીજાના શાસ્ત્રો વાંચવાની જરૂર છે જ નહીં. બધા અન્યમતોનું નિરાકરણ મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશકમાં આવે છે. એ બધા શું કહે છે, એનું શું સમાધાન છે ? એ બધું આવે છે. મોક્ષમાર્ગપ્રકાશકમાંથી બધું મળી જાય છે. અન્યમતો શું કહે છે, એનું સમાધાન બીજાનું વાંચો એના કરતાં તો પોતાનું એટલું સમજણ શક્તિ ન હોય તો પહેલાં

પોતામાં જ વાંચવાનું રાખવું. આ જૈનનું શું છે? એ પહેલાં પોતે બરાબર સમજવું જોઈએ.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સાધકની ધારા ને જ્ઞાનની ધારા એ બેય એક જ છે જ્ઞાની પોતે સાધક જ છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાની મુનિ હોય એ સાધકની ઉંચ્ચ દશા, અને જ્ઞાની સમ્યગ્દષ્ટિ હોય એ સાધક. પણ જે અજ્ઞાની છે, કે જેને બહુ જ્ઞાન નથી એને સાધક કહેવાય જ નહીં. એ તો જિજ્ઞાસા કરે, ભાવના કરે, એ સાધના, વાસ્તવિક સાધના જ્ઞાનીને કહેવાય. તેને સમ્યગ્દર્શન થાય અને જેને જ્ઞાન થાય, સ્વાનુભૂતિ થાય એને સાધક કહેવાય. અને મુનિઓને સાધક કહેવાય. સમ્યગ્દષ્ટિ ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય એને સાધક કહેવાય. અને મુનિઓને સાધક કહેવાય બાકી જિજ્ઞાસાની ભૂમિકા હોય, જિજ્ઞાસા કરે, વિચાર કરે, અંદર આત્માને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરે તો એ હજી એને વાસ્તવિક સાધકપણું કહી ન શકાય, એ તો જિજ્ઞાસા કરે છે ને ભાવના કરે છે. વિચાર કરે, વાંચન કરે. હજુ સાધકપણું થાવાનો પ્રયત્ન કરે છે. એ સાધક કેમ થવાય? ભેદજ્ઞાન કરે સ્વાનુભૂતિ થાય ત્યારે જ્ઞાની અને સાધક બેય કહેવાય ત્યાર પહેલાં એ જિજ્ઞાસા કર્યા કરે, એ જાતનો પ્રયાસ કરે.

મુનિઓ છે તે ઊંચા સાધક છે. અને સમ્યગ્દષ્ટિ છે, એ જઘન્ય સાધક કહેવાય. એના કરનારા આત્માની સાધના કરનારા તે સાધક. વાસ્તવિક સાધના કરે, સમ્યગ્દષ્ટિ એ જ્ઞાનદશા પ્રગટ કરે છે સાધનની. સાધક ને જ્ઞાની જે જ્ઞાની હોય તે સાધક હોય છે. બાકી જે વિચાર કરે, વાંચન કરે, એ બધી સાધના કહેવાય પણ એ વાસ્તવિક સાધના તો સમ્યગ્દષ્ટિ થાય ત્યારે કહેવાય.

શ્રોતા : તત્સમયની યોગ્યતા એટલે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તે સમય એની યોગ્યતા એવી જ હતી. એની પરિણતિ તો એ જાતની પ્રગટવાની હતી પણ એ પરિણતિ જે સમયે પ્રગટે, આત્માની આત્માની પરિણતિ પુરુષાર્થ દ્વારા પ્રગટે છે. તે સમયની પછી પ્રગટી એટલે તે સમયની યોગ્યતા એવી હતી. તત્સમયની યોગ્યતા એમ. એની એને યોગ્યતા હતી પણ તે સાધકને પુરુષાર્થ દ્વારા પ્રગટ થાય છે. પુરુષાર્થ વગર પ્રગટ થાતી નથી. પુરુષાર્થને ને પરિણતિને મેળવે. બાકી પુણ્ય-પાપનો ઉદય આવે બહારમાં તે વખતે ઉદય આવવાનો હોય તે જ આવે છે, એ કાંઈ પોતે ફેરવી શકતો નથી. પોતે અંદર જે ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ

પ્રગટ કરવી, પુરુષાર્થ દ્વારા એ પુરુષાર્થથી થાય છે. પછી તેને એમ કહેવાય તે સમયની યોગ્યતા હતી. યોગ્યતા વગર તો કાંઈ થઈ શકતું જ નથી.

શ્રોતા : આ મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા તો એ કઈ શુદ્ધતા ?

જે મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા જે પામે તે પંથ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાની શુદ્ધતા પોતે શુદ્ધ સ્વરૂપ જ છે, એનું ગ્રહણ કરીને જે શુદ્ધ પર્યાય પ્રગટ થાય, એ અંદર શુદ્ધતાની પર્યાય પ્રગટ કરવી તે શુદ્ધતા. દ્રવ્ય પોતે શુદ્ધ છે અને પર્યાયની શુદ્ધતા પ્રગટ કરવી ‘તે મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા’ એમાં જે આ રાગ-દ્વેષની પરિણતિ, વિભાવ પરિણતિ છૂટીને સ્વભાવ પરિણતિ પ્રગટ કરવી, તે મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પંથ.’ મોક્ષ જે મોક્ષ સ્વરૂપ આત્મા શુદ્ધ સ્વરૂપ દ્રવ્ય છે, એને ગ્રહણ કરીને તેમાં પરિણતિ શુદ્ધરૂપે પ્રગટ કરવી તે શુદ્ધ પર્યાય. વીતરાગી પર્યાયો પ્રગટ કરવી અંદર, સમ્યગ્દર્શનથી માંડીને ઠેઠ મુનિદશા ને કેવળજ્ઞાન સુધી જે શુદ્ધ પર્યાયો પ્રગટ થાય છે, તે મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા. આ અશુદ્ધ પરિણતિ જે થઈ રહી છે, એનાથી છૂટો પડી અને પછી સાધકની ધારા વધતા વધતા શુદ્ધતાને પ્રગટ કરવી. તે ‘મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા તે પામે તે પંથ, સમજાવ્યો સંક્ષેપમાં સકળ માર્ગ નિર્ગ્રંથ.’ સંક્ષેપમાં મોક્ષ એટલે શું? કે મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા. પોતે શુદ્ધ સ્વરૂપ આત્મા જ છે, એને શુદ્ધરૂપે પ્રગટ કરવો, તે મોક્ષનું સ્વરૂપ છે. શુદ્ધ છે તેને શુદ્ધરૂપે પ્રગટ કરવો સંપૂર્ણ શુદ્ધતારૂપ.

શ્રોતા : ગુરુદેવના અનુયાયી ખરેખર કોને કહેવાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવે જે કીધું છે, ગુરુદેવનો આશય ગ્રહણ કરીને, ગુરુદેવે જે કીધું છે, એનો આશય, ગુરુદેવને શું કહેવું હતું? એ એમના આશય ગ્રહણ કરીને તે રૂપે પોતે પરિણતિ પ્રગટ કરે તો તે ગુરુદેવનો અનુયાયી કહેવાય. તે સમજે, તે રૂપે નિર્ણય કરે, તે રૂપે પોતે પ્રયાસ કરે, તે રૂપે વર્તવારૂપે પ્રયત્ન કરે એ એનો અનુયાયી કહેવાય. ગુરુદેવનો એકમાત્ર શબ્દ પકડીને નહીં, એને ચારે બાજુનો આશય ગ્રહણ કરીને એમનું શું કહેવું છે, એ બરાબર ગ્રહણ કરીને એનો આશય ગ્રહણ કરે એનો. બરાબર સમજીને તે પ્રમાણે વર્તન પોતે પોતાની પરિણતિમાં કરે એ એનો અનુયાયી કહેવાય.

શ્રોતા : એટલે સમ્યગ્દષ્ટિ થાય એ જ એના અનુયાયી કહેવાય? કે એ સિવાય હોઈ શકે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યગ્દષ્ટિ થાય તે જ અનુયાયી કહેવાય એમ નહીં, પણ જે એ જાતના જિજ્ઞાસુ હોય, એ જાતની રચિ કરે તેને પણ અનુયાયી કહેવાય. પણ એ

યથાર્થ સમજીને તે રૂપે પરિણતિ કરે, તે રૂપે વર્તવાનો પ્રયત્ન કરે તો કહેવાય અનુયાયી.

એ માટે થઈને જ્ઞાયક કોણ છે, એમાં અનંત ગુણ શું છે? એ એને બરાબર ઓળખે, આત્માનું સુખ કોઈ અપૂર્વ છે, એને કોઈ સાથે કાંઈ મેળ નથી. એવું અનુપમ સુખ છે, એને પ્રાપ્ત કરવા માટે એની જિજ્ઞાસા કરે, આત્માના શું દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય છે? પુદ્ગલના શું દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય છે? વિભાવદશા શું છે? એમ વિચાર કરીને નિર્ણય કરે, કે આત્મા કોઈ જુદી વસ્તુ છે, એનું ભેદજ્ઞાન કરે. ક્ષણે ક્ષણે આત્મા જ જોઈએ છે, બીજું મારે કાંઈ જોઈતું નથી એવી અંદર ઉગ્ર ઉદાસીનતા આવે, એક આત્મા વગર જેને ચેન ન પડે કે મારે આત્મા જ જોઈએ છે, એવી અંદરથી એને ખરી ખટક લાગે રાત ને દિવસ એને ખટક લાગે તો એ આત્મા પ્રાપ્ત થાય અને એની પાછળ પોતે પુરુષાર્થ ક્ષણે ક્ષણે ભેદજ્ઞાન કર્યા કરે, કે આત્મા કોઈ જુદી વસ્તુ છે, એની મહિમા કરે અને પરથી છૂટો પડવાનો પ્રયત્ન કરે તો થાય.

છૂટે છે, પણ પોતે બંધન માની લીધું છે. અને વિભાવ પરિણતિથી એકમેક થઈ રહ્યો છે. એને છૂટો પાડવાનો પ્રયત્ન કરે, નિર્ણય કરે સાચો કે આત્મા કોઈ જુદો જ છે અને આ બધું જુદું છે. એમ કરીને એનો પ્રયત્ન ક્ષણે ક્ષણે રાત ને દિવસ કરે, બીજે ક્યાંય એને ચેન ન લાગે. રાત ને દિવસ પ્રયત્ન કરે તો પ્રાપ્ત થાય. ભેદજ્ઞાન કરે, શ્રદ્ધા કરે, એનું જ્ઞાન કરે, એમાં લીનતા કરે તો થાય. જે જાતનો આત્મા છે, તે જાતનો પ્રયત્ન કરે, ચૈતન્યનો પ્રયત્ન ચૈતન્યરૂપ હોય છે, એ બહાર રાગમિશ્રિત રાગ ગૌણ થઈને ચૈતન્ય તરફ જેને પરિણતિ જાય તો એ પ્રાપ્ત થાય એવું છે. અનાદિકાળનો અજાણ્યો માર્ગ છે. એને અનંતકાળથી કોઈ દેવ મળે કે, ગુરુ મળે તો પ્રાપ્ત થાય. તો એની દેશના પોતે, દેશનાલબ્ધિ થાય પોતાની મેળે પુરુષાર્થ કરીને થાય પણ નિમિત્ત પ્રબળ હોય કાં દેવનું કાં ગુરુનું. એ દેશનાલબ્ધિ પ્રાપ્ત થઈને પોતે અંતરથી વિચાર કરે, ઉપાદાન પોતાનું તો પ્રાપ્ત થાય.

આત્માના જે આત્માના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જાણે એ ભગવાનને જાણે. ભગવાનને જાણે એ પોતાને જાણે. ભગવાનના શું દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય છે; ભગવાને શું પ્રાપ્ત કર્યું? ભગવાને કેવી સાધના કરી? ગુરુએ કેવી સાધના કરી? ગુરુનું સ્વરૂપ શું? ગુરુએ શું અંતરમાં દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયનું સ્વરૂપ શું કહી રહ્યા છે? એ વિચાર કરે જેવા ભગવાનનો આત્મા, જેવો ગુરુનો આત્મા, એવો જ મારો આત્મા છે. એમ નક્કી કરે તો પ્રાપ્ત થાય છે. નક્કી કરીને એનો પ્રયાસ કરે ક્ષણે ક્ષણે આત્મામાં જાવાનો પ્રયત્ન કર્યા કરે તો થાય બાકી થોડું કરે, અને એમાં સંતોષ માને તો નો થાય. વારેવારે

ક્ષણે ક્ષણે ભેદજ્ઞાનનો પ્રયત્ન કરે, દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરે, એનું જ્ઞાન કરે, અને પર્યાયને શુદ્ધ કરવા માટે પોતા તરફ પ્રયત્ન કરે તો થાય.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતાનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્ચા - ૫૧

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અરિહંત ભગવાન જેણે કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી અને જેણે જે કર્મો હતા એ કર્મોનો ક્ષય કર્યો. અરિહંત ભગવાને પૂર્ણદશા અંદર પ્રાપ્ત કરી. એ જે અંદર એવા સમાઈ જાય છે, કે બહાર આવતા જ નથી. અનાદિના જે કર્મો છે ચાર જે અરિહંત ભગવાન જેને વાણી છૂટે છે, ચાર કર્મ ઘનઘાતિ એને ક્ષય થાય છે. જેને જ્ઞાનને આવરણ કરે, જે દર્શનને, ચારિત્રને, બળને, આવરણ કરનારા જે કર્મ ક્ષય થાય છે. શી રીતે ક્ષય થાય છે? કે પોતે અંદર સ્વાનુભૂતિની દશા પ્રાપ્ત કરે, અંદરથી સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરી અને ભેદજ્ઞાન કરે અને પછી જે આગળ જાય, મુનિદશા લઈને પછી ક્ષણે ક્ષણે આત્મામાં લીનતા કરે, પહેલાં ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય ત્યારે એની અમુકદશા હોય છે. જુદો પડે, સ્વાનુભૂતિ થાય, બધું થાય, ભેદજ્ઞાન હોય, ભેદજ્ઞાનની ધારા હોય, પણ પછી મુનિ થાય અને એવા આત્મામાં ક્ષણે ક્ષણે જાય, બહાર આવે ને અંદર જાય, બહાર આવે ત્યારે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની મહિમા, શાસ્ત્ર લખે, ઉપદેશ આપે, પણ ક્ષણે ક્ષણે અંદર જાય એવી દશા હોય છે અને પછી જ્યારે અંદર એવી શ્રેણી માંડે કે જેને કેવળજ્ઞાન થાય છે અને આત્મામાં એવા સમાઈ જાય કે બહાર જ ન આવે અને એને એવું જ્ઞાન થાય કે એકદમ એ પોતે જાણવા જાય નહીં; અને જાણવાની ઇચ્છા ન હોય. સ્વરૂપમાં લીન થઈ જાય, આત્માના આનંદ, અનંતગુણ પર્યાયમાં પરિણામી જાય, એમાં સમાઈ જાય, પણ સહજપણે ઇચ્છા વગર આખા લોકલોકને, જે અનંતા જીવો જગતમાં છે તેને એના અનંતા ભવો, આવતા ભવો બધું જાણે.

દરેક દેવલોક, નરક, સ્વર્ગ બધું એક સમયની અંદર વિચાર વગરથી જાણે, એવા ભગવાન હોય અને એને કોઈ જાતની ઇચ્છા ન હોય, એને કોઈ ખાવાની, પીવાની કોઈ ઇચ્છા ન હોય જે આત્મામાં જ રહેતા હોય એવા અરિહંત, એની વાણી છૂટે, જુદી જાતની છૂટે, અંદર સ્વરૂપમાં હોય, અને એમની વાણી છૂટે. તીર્થંકર ભગવાન સમવસરણમાં બેઠા હોય, વાણી છૂટે એ અરિહંત કહેવાય, તીર્થંકર ભગવાનને અરિહંત કહેવાય અને બીજા અરિહંતો પણ હોય કે જેને આમ સમોસરણ ન હોય પણ વાણી છૂટે. અમુક ગંધકૂટિ ને એવું, પણ પૂર્ણદશાની પ્રાપ્તિ થઈ જાય, જગતથી એની ચાલ જુદી, બોલ જુદી જાતના એક વિકલ્પમાત્ર ઉઠે નહીં, એક સ્વરૂપમાં જ રમતા હોય. અનંત ગુણો, પર્યાય જેને પ્રાપ્ત થઈ ગયા હોય છે, એ અરિહંત ભગવાન કહેવાય. આમ કહેવાય એમ કે ચારકર્મનો ક્ષય થઈને અંદર પ્રગટ થાય જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર, પણ અંદર પૂર્ણ સ્વરૂપને જેણે સ્વરૂપની પરાકાષ્ટા અંદરથી સાર્થક થઈ જાય. પૂર્ણદશા હવે કાંઈ કરવાનું બાકી નથી તૃપ્તદશા. સાધના કરવાની કાંઈ નથી પૂરા વીતરાગ થઈ જાય એ અરિહંત ભગવાન છે.

શ્રોતા : જે અરિહંત ભગવાન થયા ને પહેલા એમના પોતાના આત્માને પરદ્રવ્યથી ભિન્ન પોતાને જાણતા હતા, હું મારામાં જ બેઠો છું એવી જાતનો એમને.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલા એવી સાધના કરી હોય છે.

શ્રોતા : પોતામાં જ પોતાનો આત્મા છે... એમ એમને પહેલાં ભાસ્યું હતું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મારો આત્મા હું દ્રવ્ય મારું એવું જ છે શુદ્ધ, પછી જેટલી અશુદ્ધતા છે, પોતે પોતા તરફ વધતા જાય છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય તો અંશે એને અમુક હોય છે, પછી મુનિદશામાં વિશેષ થાય છે. એનું દ્રવ્ય તો કાંઈ અશુદ્ધ થયું નથી એ તો એમ જ છે, પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાં એને ભેદજ્ઞાનની ધારા વર્તે, જુદા ને જુદા ન્યારા ને ન્યારા. કોઈ લેપ લાગતો નથી એવા અંદરથી ન્યારા હોય છે. અંદર સ્વરૂપમાત્ર એ બહાર દેખાય પણ સ્વરૂપમાં હોય છે, એવી રીતે વર્તતા હોય છે. અલ્પ એને અસ્થિરતા હોય છે અલ્પ વિકલ્પ એવા હોય છે. એમ મુનિદશા થાય તો બધું છૂટી જાય છે, એક બહુ જ અલ્પ રહે છે. ક્ષણે અંતરમાં સમાયેલા હોય છે. મોટે ભાગે બહાર આવીને જાય છે. પછી તો કેવળજ્ઞાન થાય પછી બહાર જ નથી આવતો. પહેલાં આવી સાધના કરે તે અરિહંત થાય છે.

શ્રોતા : એવું પોતે પહેલેથી એમને એકદમ નક્કી થઈ ગયું હશે કે હું મારા ક્ષેત્રમાં છું, મારા સ્વભાવમાં છું, મારા કાળમાં છું, મારા સ્વકાળમાં છું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એના દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ કોઈ પરદ્રવ્યરૂપે થયા નથી. પુદ્ગલરૂપે પોતે થાતો નથી. શરીરરૂપે હું થયો નથી. શરીર, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ ભાવ પુદ્ગલના કર્મના એ એનામાં છે. મારા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ મારામાં છે. મારું ક્ષેત્ર મારામાં, મારી પર્યાય મારામાં, મારા ભાવો મારામાં, હું દ્રવ્ય મારામાં કોઈ રૂપે હું થયો નથી. પણ વર્તમાન પરિણતિ, વર્તમાન સમયની પરિણતિ, પુરુષાર્થની મંદતાને લઈને અશુદ્ધતા થાય છે, પણ હું મારા દ્રવ્યનો નાશ થયો નથી. નિગોદમાં જાય તોય પણ દ્રવ્ય તો એવું ને એવું છે. કોઈનું દ્રવ્ય નાશ પામતું નથી. પરદ્રવ્યરૂપે કોઈ થાતું નથી. પોતે પોતારૂપે જ રહે છે.

શ્રોતા : માતાજી! જ્ઞાની જે છે તે એને ભેદજ્ઞાન છે, છતાં એને રાગ-દ્વેષ તો થાય છે, તો તે રાગ-દ્વેષ ક્યાં પ્રકારનો છે? અને એ પોતે પાછો કેવી રીતે વળી જાય ને આત્મામાં લીનતા કરે છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાની છે, ને ભેદજ્ઞાન છે, એ રાગથી છૂટો પડી ગયો છે. બધા વિકલ્પથી છૂટો પડી ગયો છે અને જ્ઞાયક આત્માનું જ્ઞાન છે અંદર આત્મા એણે ગ્રહણ કરેલો છે, આત્મા એને ક્ષણે ક્ષણે એના પરિણતિમાં, આત્મા જ વર્ત્યા કરે છે અને આત્મા ઉપર જ દૃષ્ટિ છે. આ શરીર ઉપર દૃષ્ટિ નથી. કોઈ વિકલ્પ ઉપર દૃષ્ટિ નથી. એની દૃષ્ટિ એક આત્મા ઉપર જ છે. તોપણ એની અધૂરીદશા છે, કે આત્મામાં અંતરમાં લીન નથી થયો. લીનતા પૂરી નથી, કે અંદર સમાઈ જાય, આત્માને આત્મામાં એટલી લીનતા નથી. પણ એને આત્મા ઉપર દૃષ્ટિ એમને એમ નિરંતર રહે છે. આત્માની જ્ઞાયકધારા એમને એમ રહે છે.

પણ અંદર લીનતા પૂરી નથી, એટલે બહાર ઉપયોગ જાય છે. ઉપયોગ બહાર જાય છે, ને! એટલે એને અલ્પ રાગદ્વેષ થાય છે, એને રસ નથી અંતરમાં, રાગ-દ્વેષ, અંતર ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય છે, એટલે અલ્પ રાગ-દ્વેષ થાય છે, પણ એ મર્યાદામાં થાય છે. મર્યાદા બહાર નથી થાતો. અલ્પ થાય છે. કોઈ કુટુંબમાં, કોઈ એવા કોઈ કારણો આવી પડે, કોઈ અન્યાય, એમ ન્યાય પૂછતા એવી જાતના રાગદ્વેષ એને થાય છે, પણ એ બહુ મર્યાદામાં હોય છે. મર્યાદા બહાર નથી હોતા. અલ્પ એને રસ છૂટી ગયો છે અંદર. અરેરે! આમાં મારે જોડાવું પડે છે. હું બહાર આવી જાઉં છું. મારા આત્મામાં લીનતા નથી પૂરી, આત્મામાં રહી શકાતું નથી. એટલે આ બહારમાં ઉપયોગ જાય છે, વિકલ્પ આવે છે કુટુંબના, કોઈ વેપારના, કોઈ ધંધાના, એમાં ક્યાંય અન્યાય થાતો હોય એવી જાતનું કાંઈક હોય તો એને રાગ ને દ્વેષ ને ઈ થાય છે.

બહારમાં શુભભાવમાં જોડાય, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ભક્તિમાં, જિનેન્દ્રદેવ, ગુરુ-શાસ્ત્રમાં જોડાય, કુટુંબના કોઈ કારણોમાં જોડાય તો એને અલ્પ રાગ-દ્વેષ થાય પણ એને રસ નથી અંદર, એવો તીખો રસ નથી. અને એવા અન્યાયના રાગ-દ્વેષ એને થાતા નથી. મર્યાદામાં થાય છે, પણ એ જો આત્મામાં પૂરા લીન થઈ જાય વારંવાર લીનતા કરે તો એને આગળ જાય તો પછી કુટુંબ ને બધો, રાગ છૂટી જાય છે, વેપાર, ધંધાનો, પૈસાનો શરીરનો બધો રાગ છૂટી જાય શરીરની અનુકૂળતા હોય, પ્રતિકૂળતા હોય, આહારનો, પાણીનો બધો રસ છૂટી જાય તો એ મુનિ થઈ જાય છે. પછી આત્મામાં લીન વારંવાર એ લીનતા જ કરે છે, જંગલમાં રહે છે.

પછી બધો રાગ છૂટી જાય છે અંતરથી, એટલે બસ! આત્મામાં લીનતા કરવા માટે આત્માનું ધ્યાન કરવા માટે જંગલમાં ચાલ્યા જાય છે. આ ગૃહસ્થાશ્રમમાં ઊભા હોય છે, એટલે કોઈ એવા રાગ, શરીર સંબંધી, કુટુંબ સંબંધી એવા એવા કોઈ રાગ એને અલ્પ થાય છે. રસ નથી અંતરથી. પણ અંદર એક આત્માની ધારા ચાલુ જ રહે છે. કોઈ કોઈવાર આત્મામાં લીન પણ થઈ જાય છે, પણ એ કાયમ લીન રહી શકતા નથી. એટલે બહાર જાય, બહાર ઉપયોગ આવે છે. એટલે એને રાગ-દ્વેષ અલ્પ એવા તીખા નથી થાતા. આ રસ વગરના થાય છે. એવા ફોતરા જેવા તુચ્છ જેવા એકદમ છૂટી જાય એવા. એની ધારા અંદર ચાલુ જ રહે છે ભેદજ્ઞાનની, કાયમની માટે ‘હું આ જુદો છું, આ સ્વરૂપ મારું નથી. આ રાગ-દ્વેષ મારું સ્વરૂપ નથી. આ શરીર તે હું નથી. આ કુટુંબ તે આ બધો રાગ કોઈનો નથી આ બધા પરદ્રવ્યો છે.’ બધું અંદર જ્ઞાન અંતરમાં બોલવામાત્ર નહીં, એને અંતરથી, અંતરથી રસ છૂટી ગયો છે બધા ઉપરથી. શરીર ઉપરથી, બધા ઉપરથી રાગ છૂટી ગયો છે. ધન સંબંધી બધો રાગ છૂટી ગયો છે અને અંતરમાં એકદમ નિર્લેપ છે.

પણ એ ગૃહસ્થાશ્રમમાં ઊભા હોય છે ત્યારે ક્યાશ છે. આ ક્ષણે છૂટી જવાતું હોય તો, આ કાંઈ જોઈતું નથી. એવો એને અંતરમાં છે પણ એટલો પુરુષાર્થ નથી ઉપડતો એટલે એમાં ઊભા હોય છે. આ મારું સ્વરૂપ નથી આમાં ક્યાં બહાર જાવું, બહાર જવાય છે, જે કષાયો જે છે છૂટી ગયા છે. અલ્પ રહ્યા છે. ઘણા રાગ-દ્વેષ હોય છે, એવા ચીકણા હોય છે, કેમેય નથી છૂટતા. આ તો એને ભેદજ્ઞાનપૂર્વકના છે, એકદમ છૂટી જાય છે.

શ્રોતા : ‘પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ સમ નહીં, પરોક્ષ જિન ઉપકાર,
એવો લક્ષ થયા વિના ઉગે ન આત્મ વિચાર.’

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુદેવે જે માર્ગ બતાવ્યો એ પ્રત્યક્ષ ચૈતન્યમૂર્તિ હોય એની વાત આખી જુદી છે. જિનેન્દ્રદેવ પરોક્ષ જિન છે, સાક્ષાત્ નથી, ભગવાનને બતાવનાર પણ ગુરુ, ગુરુ બતાવે છે ભગવાનને પણ, પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ જે ચૈતન્યમૂર્તિ છે અને ઈ જે માર્ગ બતાવે છે, એ અંદર આત્મસ્પર્શને જે વાણી આવે છે, એનો ઉપકાર એ ‘પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ સમ નહીં પરોક્ષ જિન ઉપકાર’ જિનેશ્વરદેવનો ઉપકાર છે. જગત ઉપર જિનેન્દ્રદેવનો મહાવીર ભગવાનનો, અનંત તીર્થંકરનો (ઉપકાર) એ પરોક્ષ છે, એ ભગવાનનો ઓળખતો નથી, એને ઓળખાવનાર ગુરુ છે અને એ પ્રત્યક્ષ ગુરુ જે સમજાવે છે, એ પ્રત્યક્ષ તને પોતે સમજાય એવી છે વાત જુદી છે. ‘એવો લક્ષ થયા વિના ઉગે ન આત્મવિચાર.’

એવો લક્ષ, જેને એ લક્ષ બંધાણું નથી, કે પ્રત્યક્ષ ગુરુ જે બતાવે છે, એ કોઈ જુદું છે. બધું ગુરુ જ બતાવે છે. એને આત્માનો વિચાર ઉગતો નથી. પરોક્ષ જે ભગવાન કહી ગયા છે, એનું સ્વરૂપ સમજાવનાર તો ગુરુ છે. માટે ગુરુનો પ્રત્યક્ષ ઉપકાર છે. ગુરુદેવનો તો. ભગવાનનો ઉપકાર છે. ભગવાન પ્રત્યક્ષ સાક્ષાત્ બિરાજતા હોય એ વાત જુદી છે. અત્યારે ભગવાન સાક્ષાત્ બિરાજતા નથી. તો ભગવાનને બતાવનાર ગુરુ છે. ભગવાને જે માર્ગ બતાવ્યો એને સાક્ષાત્ બતાવનાર તો ગુરુ છે. એમણે સાક્ષાત્ એ માર્ગને પ્રગટ કર્યો છે અંતરમાં પરિણતિ પ્રગટ કરી છે, એવી આત્મસ્પર્શી ગુરુદેવની જે વાણી આવે છે, એ વાણી કોઈ જુદી જ અસરદાર છે.

અનંતકાળથી દેશનાલબ્ધિ જે થાય છે, એ પ્રત્યક્ષ ગુરુ ને પ્રત્યક્ષ દેવના ઉપદેશથી જ થાય છે. એ પરોક્ષથી થતી નથી. પ્રત્યક્ષથી થાય છે. જે પ્રત્યક્ષનો ઉપકાર કોઈ જુદો જ છે, અને એ આત્મામાં ભેદજ્ઞાન કરવાનું સાક્ષાત્ નિમિત્ત બને છે. ગુરુની વાણી છે. ગુરુની ને દેવની સાક્ષાત્ પ્રત્યક્ષ વાણી હોય તો (એવો લક્ષ થયા વિના ઉગે ન આત્મવિચાર.) એવું લક્ષ જેને નથી એને આત્માનો જે પ્રત્યક્ષ ગુરુ છે, એનો ઉપકાર લક્ષમાં લેતો નથી, કે પ્રત્યક્ષ ગુરુએ આ સમજાવ્યું છે અને જે પરોક્ષ છે, એની ઉપર એની દૃષ્ટિ જાય છે, તો એને સમજતો નથી એને આત્મવિચાર ઉગતો નથી. જે સાક્ષાત્ સમજાવે છે, એ લક્ષમાં લેતો નથી અને ભગવાને આમ કીધું આમ પોતાની મનોકલ્પનાથી શાસ્ત્રમાં આવે છે. આમાં આમ આવે છે, એમ પોતે કલ્પના કર્યા કરે છે, એને આત્માનો વિચાર એને આત્માર્થતા એને પ્રગટ થાતી નથી. ગુરુ શું અર્થ કરે છે. ગુરુ જે પ્રત્યક્ષ બતાવે છે, એનો ઉપકાર લક્ષમાં લેતો નથી અને બીજી બીજી કલ્પનાઓ કરે છે, તો એને આત્માનો વિચાર ઊઠતો નથી.

શ્રોતા : જ્ઞાનને રાગથી ભિન્ન પાડવાનું સાધન શું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાન ને રાગથી ભિન્ન (ભિન્ન પાડવાનું સાધન શું છે ?) જ્ઞાન ને રાગને ભિન્ન પાડવાનું સાધન, રાગને જ્ઞાનને ભિન્ન પાડવાનું સાધન જ્ઞાન જ છે. જ્ઞાન જે જ્ઞાન જ્ઞાયક છે, એને જ્ઞાનથી પ્રજ્ઞાછીણીથી જુદો પડે છે. જેનાથી જાણ્યું ને એનાથી ગ્રહણ કરવો, એનાથી જુદો પાડવો એમ શાસ્ત્રમાં આવે છે. એ જ્ઞાયક જ્ઞાનથી જ જુદો પડે છે. એ રાગ છે, એ તો વિભાવ છે, એ ચૈતન્યમૂર્તિ પોતે જાણનારો જ્ઞાયક છે, એને પોતાના જ્ઞાનથી જ જુદો પડે છે. એનું સાધન જ્ઞાન જ છે. યથાર્થ જ્ઞાન કરીને પોતે નિર્ણય કરીને કે હું જ્ઞાનસ્વરૂપ જ આત્મા છું એમ પોતે યથાર્થ જ્ઞાનથી નક્કી કરીને એનું સાધન જ્ઞાન છે. બીજું સાધન એની સાથે પાત્રતા હોય છે, પણ એનું સાધન તત્ત્વવિચાર, નિર્ણય એ બધું જ્ઞાન જ એને સાધન બને છે.

એને મહિમા આવે સ્વરૂપની, મહિમા આવે વિભાવથી એ છૂટો પડે, વિભાવમાં રસ લાગે નહીં, એવી અંતરમાં અમુક જાતની પાત્રતા થાય, પાત્રતા થાય પણ એ જો માર્ગ જ્ઞાન વડે નહીં ઓળખે તો એ આગળ નહીં જઈ શકે. એને જ્ઞાનથી માર્ગ બરાબર ઓળખવો જોઈએ કે હું જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા છું, પણ એ આત્માને ઓળખાવનાર ગુરુ છે. ગુરુએ જે કીધું, એ ગુરુની વાણી જે આવો માર્ગ બતાવ્યો એ જ પ્રમાણે પોતે વિચાર કરે, અંતરમાં સાધન પોતાનું ને પોતાનું જ્ઞાન, એ જ્ઞાનની પર્યાય જ્ઞાન જ સાધન જણાય છે અને બહારમાં સાધન ગુરુ છે. બહારમાં નિમિત્ત પ્રબળ, નિમિત્ત પુરું છે અંદરમાં ઉપાદાન કારણરૂપ પોતાનું, જ્ઞાયકને ઓળખવામાં યથાર્થ જ્ઞાન કરે તે સાધન બને છે.

એની સાથે અમુક જાતની પાત્રતા હોવી જોઈએ. આત્માની મહિમા, અંતરમાં વૈરાગ્યભાવ જે વિભાવ છે બહારથી બધું છોડી દે એમ વૈરાગ્ય નહીં, અંતરથી વૈરાગ્ય, અંદરથી રસ છૂટી જાવો જોઈએ એવી જાતનું અંતરમાં વૈરાગ્ય, મહિમા અને સાચું સમજી જિજ્ઞાસા પણ અંતરથી નક્કી કરવામાં જ્ઞાન જ સાધન બને છે. જ્ઞાન ને રાગ ને જુદા કરવામાં આ પોતે સાચો નિર્ણય કરે, ઓળખે કે આ જ્ઞાન તે હું છું પણ એ ઈ જ્ઞાન એકલું લુપ્તું ન હોય એની હારે મહિમા, અને વિરક્તિ ને બધું સાથે હોય છે, તો એ છૂટો પડે છે. માત્ર બોલવામાત્રથી કે માત્ર લૂખા જ્ઞાનથી, એમ પણ છૂટું નથી પડતો પણ જ્ઞાન એનું મુખ્ય સાધન બને છે.

શ્રોતા : આવો વિકલ્પ જ્યાં ઇન્દ્રિયજ્ઞાનમાં આત્મા અટવાતો હોય આવા વિકલ્પમાં તો એનાથી પાછો વળવાનું શું સાધન ? અથવા આગળ વધવાનું...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સાધન તો પોતે અંદરથી છૂટો પડે, અંતર આત્માની મહિમા આવવી જોઈએ, એણે નક્કી કરવું જોઈએ, મારે આ સારભૂત વસ્તુ છે તે જ કરવા જેવું

છે. આ બહારના જે વિકલ્પો છે, એ વિકલ્પ મારું સ્વરૂપ નથી, એમાં ક્યાંય સુખ નથી. એમાં આકુળતા છે, એની જરૂરિયાત એની જરૂરિયાત નથી, એની જરૂરિયાત લાગે નહીં, ને આત્માની જ જરૂરિયાત લાગે. એટલી તૈયારી પોતાની અમુક જાતની હોય તો એને અંદર પછી વિચાર કરીને નક્કી કરવું કે મૂળ સાધન એ જ છે બીજું નથી.

પોતાને ગ્રહણ પ્રજ્ઞાથી ગ્રહણ કરવો, પ્રજ્ઞાથી જુદો પાડવો, બધું પ્રજ્ઞાથી છે. એનું સાધન એ જ છે, પણ એ બોલવામાત્રથી જ્ઞાની ન થાય કે હું જુદો છું એ જુદો છે, એ ભાવનારૂપે કરે બાકી અંતરમાંથી એને આવવું જોઈએ અંદરથી. મહિમાપૂર્વક આત્માની મૂળ વસ્તુ એને ગ્રહણ કરીને છૂટો પડે. જ્યાં રાગ અને જ્ઞાન બેય ભેગા થઈ ગયા છે. જ્ઞાન જુદો પાડે, આ જ્ઞાન છે, ને આ રાગ છે, એમ એ પોતે જ્ઞાનની સૂક્ષ્મતા અને જ્ઞાનની તીક્ષ્ણતા વડે છૂટો પડે. એ થઈ રહ્યું છે, તો પણ પોતે છૂટો પડી શકે છે. કારણ કે પોતે છૂટો જ છે. કાંઈ કોઈએ એને બાંધ્યો નથી. પોતે છૂટો ને સ્વતંત્ર છે અને બહાર ઉપયોગ જાય અને બધા વિકલ્પ આવે, અણ્ણિન્દ્રિયના સાધનમાં બધા વિકલ્પથી રોકાયેલો છે. એને કોઈ રોકતું નથી, પોતે રોકાયેલો છે. અંદરમાં જાય તો પોતે છૂટો જ છે. સ્વતંત્ર છે.

જ્યાં વળવું હોય ત્યાં વળવું એ બધું એના હાથમાં જ છે, પણ પોતે વળતો જ નથી. અનાદિના અભ્યાસમાં બહારમાં દોડ્યો જાય છે. અંદરમાં જાવું એના હાથમાં છે નક્કી કરવું એના હાથમાં છે, નિર્ણય કરવું એના હાથમાં છે. એ કરતો જ નથી પ્રમાદને લઈને પોતાના ‘નયનની આગસે રે, નિરખ્યા નહીં નયને હરી’. પોતે આંખ ઊઘાડીને જોતો નથી. એટલે ભગવાન એને દેખાતા નથી. બહાર જ જોયા કરે છે. અનાદિના અભ્યાસમાં બહારમાં જ એને રહેવું ન ટકવું ઠીક લાગે છે, અંદરમાં જતો નથી, અંદર ટકતો નથી. આત્માને ગ્રહણ કરતો નથી, કે કોઈને બાંધેલો નથી.

શ્રોતા : પ્રજ્ઞાથી ગ્રહણ કરવો આત્માને તો તે સમ્યગ્દર્શન થયા પહેલાની વાત છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રજ્ઞાથી ગ્રહણ કરવો, એ તો ઈ એને કરવું કેમ ? એને સાધન બતાવ્યા છે. સમ્યગ્દર્શન પહેલા અને પછી છૂટો પડ્યો એટલે બધું છૂટી ગયો બેય વાત ભેગી છે. ‘પ્રજ્ઞાછીણી થકી છેદતાં બંને જુદા પડી જાય છે,’ એમ આવે છે. પ્રજ્ઞાછીણી છેદે ત્યારે એ પહેલાં નથી છેદ્યું, અને પછી છેદવો એમ એનો અર્થ છે, પણ છેદાઈ ગયો એટલે ઠેઠ નિર્વિકલ્પદશા સુધી ન એણે ન્યાં સુધીની લઈ લીધી છે દશા. ‘પ્રજ્ઞાછીણી થકી છેદતા બંને છૂટા પડી જાય છે.’ વિકલ્પથી છૂટી ગયો, શ્રદ્ધા, જ્ઞાન ને અંદરમાં સ્વાનુભૂતિમાં લીન થઈ ગયો એવી પ્રજ્ઞાછીણી નિજ પ્રગટ થઈ એમ.

શ્રોતા : શરૂઆત વિકલ્પથી થાય પછી....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકલ્પથી શરૂઆત અંદરથી પરિણતિ, વિકલ્પથી છૂટવા તરફ જાય છે. પરિણતિ છૂટવા તરફ જાય છે. છૂટવા તરફ પરિણતિ વિકલ્પ તો સાથે આવે છે. વિકલ્પથી શરૂઆત નહીં. વિકલ્પ તો ભેગા આવ્યા વગર રહેતા નથી. વિકલ્પ તોડવા તરફ જાય છે. છૂટા પડવા તરફ. વિકલ્પ વચ્ચે આવે છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૫૨

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : છુટ્ટો છે, એ ક્ષણપૂરતો છુટ્ટો છે, એ તો ફરી જાય છે વિભાવ ક્યા ટકે છે, એ તો ક્ષણે ક્ષણે ફર્યા કરે છે અહીંયા તો દૃષ્ટિ સ્થિર જ ક્યાં થાય એમ છે. એક અંતર્મુહૂર્તે છન્નસ્થનો ઉપયોગ અંતર્મુહૂર્તે અંતર્મુહૂર્તે ફરે છે અને વિભાવ પર્યાય ઉપર તો દૃષ્ટિ સ્થિર ક્યાં થાય છે? પોતાનું અસ્તિત્વ જે શાશ્વત છે ન્યાં દૃષ્ટિ (સ્થિર થાય). એ જ્ઞાનનું અસ્તિત્વ, જ્ઞાયકનું અસ્તિત્વ શાશ્વત છે. પર્યાયનું અસ્તિત્વ કાંઈ શાશ્વત નથી, વિભાવ પર્યાય શાશ્વત નથી, પર્યાય ઉપર જે વિભાવ પર્યાય ન્યાં છે. ન્યાં ભલે એ જ્ઞાયક તરફ જાય અને એ તરફ એની જ્ઞાનપર્યાય એ બાજુ જાય છે, એટલે વિભાવ, જ્ઞાન કાંઈ અશુદ્ધ નથી થઈ જાતું, પણ એ એનો ઉપયોગ એમ હોય છે..... અશુદ્ધતા તો માત્ર એની વર્તમાન પર્યાયમાં છે માટે દૃષ્ટિ તો ચૈતન્ય આ શાશ્વત અસ્તિત્વરૂપે અસ્તિત્વ એનું તો ક્ષણિક છે ને, આ તો શાશ્વત છે. ભલે એક ક્ષેત્રમાં હોય. પ્રજ્ઞાછીણીથી જે જુદા પડે છે, પોતે તીક્ષ્ણ થઈને જ્ઞાયક ઉપર દૃષ્ટિ દેવી. ઓલો તો વિભાવ જ છે. તીક્ષ્ણ ઉપયોગ પોતે જ્ઞાયક શાશ્વત અસ્તિત્વ છે.

શ્રોતા : શાશ્વત અસ્તિત્વ જે છે એને બુદ્ધિપૂર્વક વિચાર કરીને જ નિર્ણય શકીયે ને? કે આવો હું છું એમ આ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલા બુદ્ધિપૂર્વક, એ તો એને અંતરમાંથી ગ્રહણ કરે બુદ્ધિથી નિર્ણય કરે, પછી અંતરમાંથી એને જ્ઞાનની પર્યાય એ તરફ જઈને પોતે દષ્ટિ એમાં જાય પોતે અંતરમાં ઊંડે તીક્ષ્ણ દષ્ટિ, તીક્ષ્ણ દષ્ટિ કરીને પોતાનું અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે. પહેલા બુદ્ધિથી નિર્ણય તો, બુદ્ધિથી કરે છે, પણ એ ગ્રહણ તો પોતે જ્ઞાનની પર્યાય ગ્રહણ કરી લે છે

શ્રોતા : પોતે જ બધું એમ..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે જ પોતાના અસ્તિત્વમાં પોતાની પર્યાય ન્યાં જાય છે. એ તરફ વળે છે. એનો શાશ્વત વિષય ગ્રહણ કરી લે છે પછી દષ્ટિનો વિષય શાશ્વત દ્રવ્ય છે. બુદ્ધિથી નિર્ણય કરીને એ શાશ્વત વિકલ્પ પોતે ઊભા હોય પણ તો પોતે પોતાને ગ્રહણ કરી શકે છે, પણ ઊંડો ઉતરે તીક્ષ્ણબુદ્ધિથી તો..

શ્રોતા : નિર્વિકલ્પદશા વગરની આ વાત છે. તીક્ષ્ણ ઊંડો ઉતરે એ નિર્વિકલ્પદશા વગર..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિર્વિકલ્પદશા વગર... સમયસારમાં આવે છે પ્રજ્ઞાછીણી તો નિર્વિકલ્પદશાની વાત છે, પણ પહેલા તો પોતે પોતાને ગ્રહણ કરે, મતિ-શ્રુતનો ઉપયોગ પોતે પોતાને નિર્ણય કરીને અંદર જાય છે. સમયસારમાં એમ પણ આવે છે. મતિ-શ્રુતથી પોતે પોતાનો નિર્ણય કરીને પછી અંદર જાય છે. વિકલ્પ તૂટી જાય છે. પોતે નિર્ણય કરીને પોતાને ગ્રહણ કરે, પ્રજ્ઞાથી જેમ જાણ્યો એમ પ્રજ્ઞાથી ગ્રહણ કરે છે. જાણવું પ્રજ્ઞાથી અને ગ્રહણેય પ્રજ્ઞાથી, બધું પ્રજ્ઞાથી કરે.

રુચિથી નિર્ણય કરે, પોતાને ગ્રહણ કરીને બુદ્ધિ પછી અંતરમાં જામે ત્યારે જ્ઞાન પહેલા જ્ઞાન અને દષ્ટિ પોતે ગ્રહણ કરીને પછી પોતે અંતરમાં ગ્રહણ થાય. ..દરેક ગુણ ઉપર જુદી જુદી દષ્ટિ કરવી નથી પડતી. એક દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ કરે એટલે અનંતગુણથી ભરેલો દ્રવ્ય એમાં આવી જાય છે, એક અભેદ દષ્ટિ આત્મા, એમાં ગુણો બધા આવી જાય છે. દષ્ટિ પોતા તરફ, જ્ઞાન પોતા તરફ, આચરણ પોતા તરફ જ એટલે શુદ્ધતાનો અંશ પ્રગટે છે. ખરું ઈ જ કરવાનું છે. એને માટે બધું તત્ત્વવિચાર, શાસ્ત્ર અભ્યાસ તેને માટે દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રને બધું ચૈતન્ય જ્ઞાયકને ઓળખવાનો છે. એ જ્ઞાયક કેમ ઓળખાય, એની રુચિ રહે એના વિચારો એમાં આત્માની સ્વાનુભૂતિ થાય એટલે જગતથી જુદો આત્મા, એવો કોઈ આનંદથી ભરેલો એવું એની નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ સ્વાનુભવમાં આવે છે. પોતે પૂર્ણ થાય ત્યારે કેવળજ્ઞાનથી ભરેલો આત્મા, આનંદથી ભરેલો આત્મા આનંદસાગર આત્મા. આ પૂર્ણ પછી તૃપ્ત થઈ જાય છે. જે સહજ જેમ સહજ સ્વરૂપે આત્મામાં થાય, સહજ બસ તૃપ્ત રહે છે બધી પર્યાયો પૂર્ણ થઈ જાય છે. એ જ કરવાનું છે. પોતાનો પ્રમાદ છે. વિચાર આવે તો અનુભવ થાય છે

પ્રમાદને કારણે અટકે છે. પોતાની રુચિ એટલી અમુક સામાન્ય પુરુષાર્થ મંદ એવો વિચારમાં સ્થિર રહે છે. એવા ઉંડા વિચારો પોતે પોતાને ગ્રહણ કરવું એમાં જ કેટલો પુરુષાર્થ જોઈએ, ચૈતન્યતત્ત્વને ગ્રહણ કરવાનો. એમાં લીનતા કરવામાં એથી વધારે પુરુષાર્થ. પોતાના પુરુષાર્થની ખામી છે. પોતાને કારણે જ પોતે અટકે છે. એમાં કોઈનું કારણ નથી.

શ્રોતા : એમાં મુખ્ય ચિંતવન વધાર્યા વગર...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચિંતવન ને જિજ્ઞાસા અંદર બેય જોઈએ. ચિંતવન કરવું હું કોણ આત્મા છું, મારું શું સ્વરૂપ છે? મારું દ્રવ્ય કેવું, એમાં ગુણો કેવા, એની અવસ્થા બદલાય છે, એ કેવી રીતે છે? એનું ચિંતવન કરવું અને એ જાતની રુચિ કરવી કે આ બહારમાં ક્યાંય સુખ નથી. સુખ મારા આત્મામાં છે. આનંદ મારા આત્મામાં છે. એવી રુચિ તીક્ષ્ણ રુચિ હોય તો એ જાતનું ચિંતવન પણ એ બાજું વળે. રુચિ હોય તો ચિંતવન થાય. માટે રુચિ અને ચિંતવન બેય એમ ચૈતન્ય તરફ વળે. ચિંતવન કર્યા કરે પછી એકલું ચિંતવન ન ચાલે તો પછી સાથે સ્વાધ્યાય રાખે, સ્વાધ્યાય કરે એટલે એમાંથી ચિંતવન એને કાંઈ દિશા સૂઝે, નહીંતર સત્સંગ હોય, ગુરુ હોય તો કાંઈક એને રસ્તો એને માર્ગ મળે કે આત્મા આવો છે. નહીંતર તો શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય, જે આચાર્યો કહી ગયા શું આત્માનું સ્વરૂપ કીધું છે, એ પોતે અંતરમાં વિચાર કરે, ચિંતવન કરે એકલું ને એકલું ચિંતવનમાં ન ટકી શકાય તો પછી સ્વાધ્યાય રાખે, પછી જે એનું ચિંતવન ચાલે, રુચિ અને સ્વાધ્યાય એ રાખવા જેવું છે.

શ્રોતા : પ્રારબ્ધ મુખ્ય કે પુરુષાર્થ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પુરુષાર્થ મુખ્ય. પ્રારબ્ધ હોય તો થાય કોઈકને. પુરુષાર્થ કરે તો એનો પ્રારબ્ધ પણ બદલાય. જે નથી થાતું એ પોતાની મંદતાથી નથી થાતું. પોતે પર તરફ લક્ષ કરે છે. એની રુચિ પર તરફ પડેલી છે. પોતાના પુરુષાર્થની મંદતા છે. જો પુરુષાર્થ પોતા તરફ વળે તો પ્રારબ્ધ ન્યાં શું કરે? પ્રારબ્ધ પણ એનું બદલાય જાય, પણ પોતાની કચાશ છે એટલે આગળ જતો નથી. કારણ ઓછું આપે અને કાર્ય આવે એવું ન બને. પોતે કારણ જ ઓછું આપે છે. પોતે રુચિ કરતો નથી. પુરુષાર્થ કરતો નથી એમાં પ્રારબ્ધ શું કરે. એ કર્મ બિચારા શું કરે? પોતે કર્મ માત્ર નિમિત્ત થાય છે, પણ એ પોતે પુરુષાર્થ કરે તો થાય પણ એ ન થાય ત્યાં સુધી ધીરજ રાખે, ભાવના કરે, ચિંતવન કરે.

શ્રોતા : સ્થળનો કાંઈ પ્રભાવ... કોઈ સ્થળનો કાંઈ પ્રભાવ....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્થળનો પ્રભાવ એવો હોતો નથી. એવું છે, ને! કે સ્થળનો પ્રભાવ નથી હોતો. પણ એટલું હોય છે, પોતે અનંતકાળથી એ બહારમાં પડેલો છે જે બહારમાં સંસારી કાર્યોમાં એમાં એમાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર જ્યાં રહેતા હોય કે જ્યાં આત્માના ગુણો સાધના કરનારા મુમુક્ષુઓ કોઈ રહેતા હોય તો એવા સત્સંગના વિચારો પોતાને આવે છે સત્સંગમાં આવે તો એને વધારે પુરુષાર્થ ઉપડવાનું કારણ બને છે, પણ એ કરી જ દે છે, એમ નથી. કરવાનું પોતાને રહે છે. એટલો માત્ર સ્થળ જે હોય, એ નિમિત્ત થાય છે. કરવાનું પોતાને છે. ઘણા એવા સ્થળોમાં રહે છે, ને કાંઈ કરી નથી શકતા એવું બને છે. પોતે પુરુષાર્થ ન કરે તો નથી થાતું. એટલું ખરું કે નિમિત્ત બને છે. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર જ્યાં વિચરતા હોય, જ્યાં રહેતા હોય, કોઈ તીર્થભૂમિ હોય, કોઈ મુમુક્ષુઓ આત્માની સાધના કરતા હોય, એવા સ્થળો નિમિત્ત બને પણ પોતે પુરુષાર્થ કરે તો થાય. એ કરી નથી દેતા સ્થળો કરવાનું પોતાને રહે છે જ્યાં કરે ત્યાં. એ કરી નથી દેતું. કરવાનું પોતાને છે.

એવા સ્થળોમાં રહીને ઘણા નથી, પણ કરી શકતા, પોતાના પુરુષાર્થની મંદતા છે. પોતાની ભાવના તીખી હોય તો પોતે પુરુષાર્થ કરે તો પામ્યા વગર રહેતો નથી. પોતાનો પુરુષાર્થ, એ તરફની રુચિ, મહિમા, આત્મા તરફની એવી અંદર ખરી લગની લાગી હોય તો પામ્યા વગર રહેતો નથી. કોઈ કરી નથી દેતું. પોતાની લગની જ અંતરમાં પોતામાં માર્ગ બતાડે છે. ખરી લગની હોય, ચેન પડે નહીં. આત્માનું સ્વરૂપ શું, મળ્યા વગર જો ચેન ન પડે. આત્માની સ્વાનુભૂતિ વગર અંતરમાં ચેન ન પડે. રાત ને દિવસ એની ને એની લગની હોય, તો પોતે પુરુષાર્થ કર્યા વગર રહેતો નથી. તો પોતે પામી શકે છે. લગની એની હોવી જોઈએ. લગની ન હોય ને બહાર રુચિ રાખે તો મુશ્કેલી પડે છે. પોતાની લગની હોય તો પોતે પામી શકે છે.

શ્રોતા : પછી ચાલી કેમ જાય ? એવી અનુભૂતિ થાય પણ તો કાયમ નથી રહેતી. એ શું કહેવાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આવવાનું પોતાના ચૈતન્ય દ્રવ્યમાંથી આવવું જોઈએ આત્મામાંથી કે આત્માની જે અસ્તિ છે, એમાંથી જ એને મેળે અંદર કોઈ અપૂર્વ આનંદ વિકલ્પ છૂટીને આવે તો પોતાને શાંતિ ને તૃપ્તિ થાય એ જાતની પોતે માર્ગ ઓળખીને, આગળ જાય તો માર્ગ એમને એમ ટકી રહે, ઝલક આવે તો પાછી ફરીને પણ આવે, એવી પોતે માર્ગ બરાબર જાણ્યો હોય, સાચું જ્ઞાન થયું હોય તો એને સ્વાનુભૂતિ આવે. ભલે એનો ઉપયોગ બહાર જાય તો છટકી જાય તોય પાછું ફરીને આવે. માર્ગ ઓળખીને એને સાચું જ્ઞાન હોય તો સાચું ધ્યાન થાય તો એમાં સાચી સ્વાનુભૂતિ થાય

માટે સાચા જ્ઞાનને સાચા માર્ગે વળે તો એને સ્વાનુભૂતિ પણ વારંવાર થાય. પણ આવીને જાય એટલે એ ઝડપ કરી જાતની આવે છે શું એ પોતાને વિચારવું જોઈએ. માર્ગ પોતે બરાબર ઓળખવો જોઈએ સાચું જ્ઞાન કરીને. ક્યે માર્ગે જાઉં તો સ્વાનુભૂતિ થાય? વિકલ્પ તૂટીને અંતરથી સ્વાનુભૂતિ આવે તો પાછી ફરીને પણ થાય. એનું કારણ પોતે માર્ગ બરાબર જાણ્યો ન હોય, ઓચિંતાનું કાંઈ આવી જાય તો પછી ટકી ન શકે. ફરીવાર પાછી આવવી મુશ્કેલ પડે

શ્રોતા : નિવારણ માટે? જે આવે ને પાછી વઈ જાય છે...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : માર્ગ બરાબર જાણવો જોઈએ એ મારા ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ શું છે? હું ચૈતન્ય કોણ છું? એનું ભેદજ્ઞાન થાવું જોઈએ, સાચું જ્ઞાન થાવું જોઈએ ને, સાચું ધ્યાન થાવું જોઈએ તો પાછું એને ફરીને આવે અને છૂટી જાય પણ પાછું આવે ખરું. એ તો એનો સ્વભાવ છે. છૂટી જાય પણ આવે, સાચું જ્ઞાન થાય તો સાચું ધ્યાન થાય. તો સાચી સ્વાનુભૂતિ થાય. જે જાતની સ્વાનુભૂતિ છે, એ પોતે નક્કી કરે પોતાએ જ્ઞાન દ્વારા એને નક્કી કરીને પાછા માર્ગે જાય ક્યે માર્ગે આવે છે. એ માર્ગને જાણવો જોઈએ બરાબર.

શ્રોતા : રુચિનો વધારો કેમ થાય? શાસ્ત્રઅભ્યાસ કરીએ છીએ ને ચાલુ છે છતાં રુચિ વધતી નથી માટે કૃપા કરીને અચૂક ઉપાય બતાવો કે જેથી મારું કલ્યાણ થાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો પોતે પુરુષાર્થ કરે તો થાય. શાસ્ત્રાભ્યાસ કરે છે, એ રુચિ સાથે અંતરમાં રુચિ પોતે પોતાથી વધારવી જોઈએ. આ બહાર ઉપરથી લક્ષ, (હઠાવી લેવું) એણે બહાર ક્યાંય એને સુખ ન લાગે. સુખ અંતરમાં છે. અંતરનું સુખ ને આનંદ કેવી રીતે પ્રગટે? એ તરફ બહાર તરફથી જેને મહિમા છૂટીને ચૈતન્યની મહિમા આવવી જોઈએ. અંતરની રુચિ વધવાનું કારણ પોતે, શાસ્ત્ર અભ્યાસ તો એક નિમિત્ત હોય છે, પણ પુરુષાર્થ તો પોતાને કરવાનો રહે છે, એ રુચિ વધવાનો. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર એ નિમિત્ત હોય પણ ઉપાદાન તો પોતાનું છે. પોતે પોતાથી રુચિ વધારવાની. એ કેમ મને ચૈતન્ય તત્ત્વ કોઈ અપૂર્વ છે, એ ચૈતન્ય તત્ત્વની કેમ પ્રાપ્તિ થાય? અંતરમાં કેવી રીતે ઓળખાય? એ કેવી રીતે પ્રગટ થાય? એ બધી રુચિ વધવાનું કારણ પોતે જ છે. પુરુષાર્થથી રુચિ વધે છે.

બહાર વિભાવની એને આકુળતા લાગે, ક્યાંય સુખ ન લાગે કે આ શુભાશુભભાવો બધામાં જેને આકુળતા લાગે, શુભભાવ આવે તોય તે પણ તે આકુળતારૂપ છે. વચ્ચે શુભભાવ આવે ખરો, પણ એ શુભભાવ આકુળસ્વરૂપ છે. ચૈતન્યનું મૂળ સ્વરૂપ નથી. એમાં એને આકુળતા લાગે, પણ એક નિરાકુળતા જે ચૈતન્ય

તત્ત્વ છે આનંદ એમાં સ્વયં આનંદ ભરેલો છે. સહજ આનંદ જે કોઈએ બનાવેલો નથી. એવો જેમાં આનંદ છે. સહજ જ્ઞાન ભરેલું છે, એવું ચૈતન્યતત્ત્વ કેમ પ્રગટ થાય? એની રુચિ વધારવાનું કારણ પોતે જ છે. બહારના જે દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર નિમિત્ત થાય છે, પણ પોતે ઉપાદાન કારણ છે પોતાનું. પોતે પોતાથી વધારવાનું છે, વધવાનું છે.

જિનેન્દ્રદેવનો, ગુરુનો ઉપદેશ, શાસ્ત્રનું શ્રવણ, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ એ બધું નિમિત્ત છે. ઉપાદાન પોતાનું છે. અનંતકાળથી જે અજાણ્યો માર્ગ, એ પોતે પોતાથી ઉપાદાન પોતાનું તૈયાર કરે તો પોતા તરફ પોતે વળી શકે પણ એમાં અનાદિકાળથી ગુરુનો ઉપદેશ કે દેવનો ઉપદેશ કે એ નિમિત્ત બને છે. દેશનાલબ્ધિ પહેલાં હોય છે, પણ એ દેશના ગ્રહણ કરનાર તો પોતે છે. માટે ઉપાદાન પોતાનું પોતે પોતાથી જ વધવાનું છે.

શ્રોતા : આત્માનો વિચાર કરતાં કરતાં ઉપયોગ મસ્તક ઉપર આવીને અટકી જાય છે, પણ આત્માને પકડીને અનુભવ કરી લેતો નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિચાર કરતાં કરતાં ઉપયોગ મસ્તક ઉપર એટલે પોતાને એમ લાગે છે. ઉપયોગ અંતરમાં પોતાને ગ્રહણ ન કરે ને એટલે એમ કે ઉપયોગ આટલો જાય છે. વિચાર પોતે કરે, પોતે ઊંડો ઉતરે, પોતામાં પોતાનો જે સ્વભાવ છે, સ્વભાવને ઊંડો ઉતરીને તીક્ષ્ણદષ્ટિથી ગ્રહણ કરે તો થઈ શકે એમ છે. ઊંડો પોતે નથી ઉતરતો એટલે અટકી જાય છે. ગમે તે વિચારમાં, ગમે ત્યાં અટકી જાય છે. સ્વભાવને ગ્રહણ નથી કરતો એનું પોતાનું કારણ છે. પોતે તીક્ષ્ણ દષ્ટિ કરીને ઊંડો ઉતરીને આ આ સ્વભાવ છે, આ વિભાવ છે, આ જે ચૈતન્ય જ્ઞાયક તત્ત્વ તે હું છે, આ વિભાવ છે, એમ ભેદજ્ઞાન કરનારો પોતે જ છે, એમ પોતાની તીક્ષ્ણદષ્ટિ કરીને પોતાની પ્રજ્ઞા વડે પોતાને છૂટો પાડવાનો પ્રયત્ન પોતાને કરવાનો છે. એને લક્ષણ ઓળખી લ્યે. કે આ જ્ઞાન છે, ને આ વિભાવ છે. એમ પોતે પોતાને ગ્રહણ કરી અને એમાં જો લીન થાય તો પોતાને સ્વાનુભૂતિ થાય, તો વિકલ્પ તૂટીને સ્વાનુભૂતિ થાય પણ ગ્રહણ કરનારો પોતે જ છે બીજો કોઈ નથી. પ્રમાદને કારણે એનો ઉપયોગ અટકી ગયો.

રુચિ નહીં વધવાનું કારણ એ પ્રમાદ છે. ઉપયોગ અટકી જવાનું કારણ એ પોતાનો પ્રમાદ છે. પોતે તીક્ષ્ણદષ્ટિ કરીને ગમે તેમ કરીને પોતાનો સ્વભાવ ગ્રહણ કરીને અંતરમાં લીન થાય તો એ સ્વાનુભૂતિ થયા વગર રહેતી નથી. પણ કારણ પોતાનું છે. જે માર્ગ નથી મળ્યો અને પોતે સમજ્યો નથી, એમાં પોતાનો પ્રમાદ મુખ્ય કારણ છે. આ દેશના મળે પણ પોતે ગ્રહણ નથી કરતો, પોતાને એમાંથી પોતે પોતાને ગ્રહણ કરી લેવો એવો સંબંધ છે. પોતાને ગ્રહણ કરે એવો વાચ્ય-વાચક સંબંધ પોતે

એ ગુરુ શું કહેવા માગે છે? શાસ્ત્ર શું કહેવા માગે છે? તત્ત્વને ગ્રહણ કરવો એ પોતાના હાથની વાત છે. બધું પોતાનું પોતે, પોતાનો કર્તા છે. પોતે પોતાનું ક્રિયા કરે પોતે પોતાનું કારણ થાય એ સ્વભાવથી, અનાદિકાળથી વિભાવ ક્રિયા અને વિભાવમાં જોડાય છે, એ તરફથી પરિણતિને પલટાવીને પોતા તરફ ઢળે એ પોતાના હાથની વાત છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....
માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૫૩

શ્રોતા : મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવને પરની જાણકારી એ દોષ કે મિથ્યાત્વ એ દોષ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ પરને જાણે એ જાણવા અંદર એની દૃષ્ટિ ઊંઘી છે, એને દૃષ્ટિનો દોષ છે. એ જાણે છે, એની દૃષ્ટિમાં ફેર છે. સ્વપર તરફની એકત્વબુદ્ધિ છે. પર તે હું પોતે, પોતે પર હું થઈ ગયો, પર મારામાં આવી ગયું એની દૃષ્ટિનો દોષ છે. એના જ્ઞાનનો દોષ નથી દૃષ્ટિને લઈને જ્ઞાન ઉપર આરોપ આવે છે. દૃષ્ટિ મિથ્યા છે, એટલે જ્ઞાન પણ મિથ્યા છે. મૂળ એની દૃષ્ટિનો દોષ છે. દૃષ્ટિ જો સાચી થાય તો એનું જ્ઞાન પણ સાચું થાય છે. દૃષ્ટિ પોતાને પોતા તરફ વળી તો જ્ઞાન પણ પોતા તરફ વળે છે. જ્ઞાન પોતે પોતાને જ્ઞાયક (તરીકે) પોતાને ગ્રહણ કરે તો દૃષ્ટિને જ્ઞાન બેય સમ્યક્ થાય તો અંશે સ્વરૂપ રમણતા થાય તો ચારિત્ર પણ સમ્યક્ થાય. મૂળ દૃષ્ટિનો દોષ છે. એ જ્ઞાનનો દોષ નથી. દૃષ્ટિ એની ઊંઘી છે, એટલે જ્ઞાનમાં મિથ્યાત્વનો દોષ આવે છે.

હું પરરૂપ થઈ જાઉં છું. પર સાથે એકત્વબુદ્ધિ કરે છે, બધો દૃષ્ટિનો દોષ છે. શ્રદ્ધા ભેગું જ્ઞાન છે, એટલે જ્ઞાનમાં, શ્રદ્ધામાં બેય દોષ આવે છે. મૂળ શ્રદ્ધામાં (દોષ છે), શ્રદ્ધા સાચી નથી, એટલે જ્ઞાનમાં પછી સંશય થાય, અનધ્યવસાય થાય, વિપરીતતા થાય, મૂળ દૃષ્ટિના દોષને લઈને જ્ઞાનમાં દોષ આવે છે. દૃષ્ટિ ને જ્ઞાન બેય સાથે જ છે. એટલે શંકા, નિઃશંક થાતો નથી. સંશય આવે છે, બધું દૃષ્ટિને લઈને થાય છે. દૃષ્ટિને લઈને જ્ઞાનમાં દોષ આવે છે.

શ્રોતા : જ્ઞાનમાં કાંઈ દોષ નથી તો અત્યારે માની લ્યો કે શાસ્ત્રમાં ભેદવિજ્ઞાનનો ઉપદેશ આવે.. ભેદજ્ઞાન કરો ઠેઠ સુધી ભેદજ્ઞાન ભાવવું એટલે જ્ઞાનમાં દોષ નથી તો ભેદજ્ઞાન કરવાની જરૂર શી? એમ નીકળેને ઊંઘો અર્થ કાઢી શકે ને?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદવિજ્ઞાન કરો તે અનાદિકાળની જે સ્વપરની એકત્વબુદ્ધિ થઈ રહી છે, એનું ભેદજ્ઞાન કરો કે હું આ ચૈતન્ય તે ચૈતન્ય છું (અને) પર તે પર છે, એમ ભેદવિજ્ઞાન કરો, એટલે કહેવું છે, કે દષ્ટિ સમ્યક્ કરો તો જ્ઞાન પણ સમ્યક્ થાય એમ. એટલે જ્ઞાન તરફથી વાત એમાં કરી છે. ભેદવિજ્ઞાન કરો એટલે જ્ઞાન ભેદજ્ઞાન કરો એટલે દષ્ટિ સમ્યક્ થઈ જશે. એવું ઘણે ઠેકાણે આવે છે સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્દષ્ટિ કરો, સમ્યગ્જ્ઞાન કરો એમ, જ્ઞાન તરફથી કહેવાય ને દર્શન તરફથી પણ કહેવાય છે. એને જ્ઞાન તરફથી કીધું છે ભેદજ્ઞાન કરો, ભેદજ્ઞાન કરો એટલે દષ્ટિ પણ સમ્યક્ થાશે એમ. ‘ભેદવિજ્ઞાનતઃ સિદ્ધા, સિદ્ધા યે કિલ કેચનઃ’ અનાદિકાળથી સિદ્ધ નથી થયા એ ભેદવિજ્ઞાનના અભાવે જ નથી થયા. જે સિદ્ધ થયા છે તે ભેદજ્ઞાનથી જ થયા છે. એટલે ભેદજ્ઞાન કરવું, સ્વ-પરની એકત્વબુદ્ધિ તે તોડો અને ભેદજ્ઞાન કરો ‘હું જ્ઞાયક છું અને આ પર તે હું નથી.’ એમ ભેદવિજ્ઞાન કરો. ભેદવિજ્ઞાન કરો, ચૈતન્ય તરફ દષ્ટિ કરો. ચૈતન્ય તરફ દષ્ટિ કરો કે ભેદવિજ્ઞાન કરો, બેય એક જ છે.

એ જ્ઞાન તરફથી કે દષ્ટિ તરફથી કે બધું એક જ છે, જેનું જ્ઞાન સમ્યક્ થાય તેને દષ્ટિ સમ્યક્ થાય છે. દષ્ટિ સમ્યક્ થાય એનું જ્ઞાન સમ્યક્ થાય છે. એ જ્ઞાન તરફથી લીધું છે. ભેદવિજ્ઞાન કરે એ સમ્યક્દર્શન પ્રગટ કરો, કોઈક ઠેકાણે (સમ્યગ્જ્ઞાન), જ્ઞાન તરફથી વાત કરે, કોઈક ઠેકાણે દર્શન તરફથી આવે, નિર્ણય કરો એમ પણ આવે, જ્ઞાનને યથાર્થ સમજો, સાચી સમજણ કરો એમ યથાર્થ નિર્ણય કરો હું કોણ છું, પર કોણ છે? તત્ત્વનો વિચાર કરો, યથાર્થ જ્ઞાન કરો, યથાર્થ જ્ઞાન કરો કે યથાર્થ નિર્ણય, યથાર્થ પ્રતીતિ થાશે. યથાર્થ પ્રતીતિ કરો એટલે યથાર્થ જ્ઞાન થાશે એમ કહેવાય છે. પ્રગટ થઈ એ ધારા, બસ અંતર પોતે સ્વરૂપમાં ભેદજ્ઞાન કરતો સ્વરૂપની, સ્વાનુભૂતિ કરતો કરતો એ પૂર્ણ સ્વાનુભૂતિ થઈ જાય એટલે કેવળજ્ઞાની થઈ જાય. અંશ અંશે સાધકદશા હોય છે ત્યાં સુધી ચોથું, પાંચમું, છઠ્ઠું, સાતમું ગુણસ્થાન થાય, પછી કેવળજ્ઞાન થઈ જાય. ભેદવિજ્ઞાન જ પ્રગટ કરવાનું રહે છે.

શ્રોતા : જ્ઞાનથી કહેવામાં આવે છે, એમ જ અર્થ છે, ને?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાનને જ્ઞાનથી વાત કરવામાં આવે છે. જ્ઞાનથી સમજાવે છે.

શ્રોતા : સમજાવવામાં શ્રદ્ધાથી સમજાવી શકાતું નથી, એટલે જ્ઞાનથી કહેવાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શ્રદ્ધાથી પણ એમ શ્રદ્ધા તરફથી વાત કરે, કે યથાર્થ પ્રતીતિ કરો, યથાર્થ શ્રદ્ધા કરો એમ પણ કહેવાય છે અને યથાર્થ જ્ઞાન કરો એમ પણ કહેવાય છે. ભેદવિજ્ઞાન કરો એમ કહેવાય. ચૈતન્ય તરફ દૃષ્ટિ કરો, ચૈતન્યની શ્રદ્ધા કરો એમ, શ્રદ્ધાથી પણ ઉપદેશ અપાય ને જ્ઞાનથી પણ અપાય બેય રીતે અપાય. ચોથે ગુણસ્થાને સ્વાનુભૂતિ થાય, નિર્વિકલ્પદશા પ્રગટ થાય, એમ કરતાં કરતાં ભૂમિકા વધતી જાય પાંચમું પછી છઠ્ઠું, સાતમું, ક્ષણે ક્ષણે અંતર્મુહૂર્તે, અંતર્મુહૂર્તે સ્વાનુભૂતિ કરતો કરતો શ્રેણી ચઢીને કેવળજ્ઞાન પામે છે. એ બધુંય ભેદવિજ્ઞાન પ્રગટ થાય એમાં જે સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ થાય, એનાથી ઠેઠ સુધી કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય ત્યાં સુધી એ ભેદવિજ્ઞાનની ધારા સાથે જ રહે છે. માટે ભેદવિજ્ઞાન કરો.

અભેદ ઉપર દૃષ્ટિ કરો ભેદ ઉપર દૃષ્ટિ નહીં પણ અભેદ ઉપર દૃષ્ટિ. સ્વ તરફ દૃષ્ટિ કરવામાં અભેદદૃષ્ટિ કરવામાં આવે છે. આ તો ભેદવિજ્ઞાન કરવામાં આવે છે સ્વ-પરમાં આ હું ને આ પર સ્વપરમાં આ હું ને આ પર, અનંતધર્મમાં એક ધર્મીની દૃષ્ટિ કર, અનંતધર્મ છોડીને એક ધર્મીને ગ્રહણ કર આમ આવે, ભેદવિજ્ઞાન કર, આ હું ને હું નથી. જ્ઞાયક તરફથી ઓળખાય એનો જ્ઞાનગુણ અસાધારણ ગુણ છે. એનાથી ઓળખાય. બાકી આનંદાદિ અનંતાગુણો છે, એમાં વસ્તુ અને ગુણો તો અનાદિ અનંત છે, એમાં પર્યાયો પલટાય છે. દ્રવ્ય ને ગુણ તો શાશ્વત છે, પર્યાયો પલટાયા કરે છે. વિભાવપર્યાય પછી સ્વભાવ તરફ આવે તો સ્વભાવ પર્યાય થઈ ગઈ, અનાદિથી વિભાવ પર્યાય છે. આત્માને ઓળખીને જ્ઞાયક તરફ દૃષ્ટિ કરે અને ભેદજ્ઞાન કરે તો સ્વભાવપર્યાય ઉત્પન્ન થાય છે. ભેદજ્ઞાન કરે, સ્વાનુભૂતિ કરે, તો સ્વભાવ પર્યાય થાય છે, એ સ્વભાવ પર્યાય છે.

એ પર્યાયો જ્યાં અંશે થાય સાધકદશામાં શુદ્ધતા. દ્રવ્ય ને ગુણ તો અનાદિ અનંત શુદ્ધતાથી ભરેલા છે, એમાં પર્યાય થાય તો પર્યાય પણ શુદ્ધ થાય. કેવળજ્ઞાન થાય એટલે પ્રગટ, પૂર્ણ પર્યાયની શુદ્ધતા થાય છે. પહેલાં અંશે અંશે થાય છે. સર્વગુણાંશ તે સમ્યગ્દર્શન. દરેક ગુણમાં અંશ શુદ્ધ થાય છે. જ્ઞાયકતા થાય એટલે. ભેદવિજ્ઞાન થાય છે. ભેદજ્ઞાન થાય પછી તેમાં લીનતા કરે તો સ્વાનુભૂતિ થાય. ચોથે ગુણસ્થાનથી માંડીને પછી સ્વાનુભૂતિ વધતી જાય છઠ્ઠે-સાતમે તો ક્ષણે ક્ષણે થાય. શ્રેણી માંડે એટલે કેવળજ્ઞાન થાય.

એના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયો છે. અનાદિથી જે વિભાવ પર્યાય છે, એનો પર્યાયમાં પલટો કરવાનો છે. દ્રવ્ય ને ગુણ તો અનાદિ અનંત શુદ્ધ છે. જેવા ભગવાનના દ્રવ્ય-ગુણ છે, એવા પોતાના છે. જિનેન્દ્રદેવ શાશ્વત છે, એનામાં દ્રવ્ય-ગુણો એમ પોતાનો

આત્મા પણ એવો જ છે. ભગવાને પૂર્ણ પર્યાય શુદ્ધ પ્રાપ્ત કરી એમ પોતે શુદ્ધતાને સાધકદશા પહેલાં અંશે થાય, પછી સ્થિર થાય પછી પૂર્ણ શુદ્ધપર્યાય થાય. મૂળ એ જ શુદ્ધાત્મા એ મૂળ છે. એ દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય એવી રીતે પોતામાં છે. પર્યાય અશુદ્ધ છે દ્રવ્ય-ગુણ શુદ્ધતાથી ભરેલા છે. એક દ્રવ્યની અંદર અનંતાગુણો છે અને દૃષ્ટિ કરે એટલે દરેક ગુણો ઉપર જુદી જુદી દૃષ્ટિ નથી કરવી પડતી. એક દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરે તો અનંતાગુણથી ભરેલો દ્રવ્ય એમાં આવી જાય છે. એ એક અભેદદૃષ્ટિ આત્મામાં છે. એમાં ગુણ બધા આવી જાય છે. દૃષ્ટિ પોતા તરફ જ્ઞાન પોતા તરફ, આચરણ પોતા તરફ પછી શુદ્ધતાનો અંશ પ્રગટે છે.

શ્રોતા : પ્રજ્ઞાછીણી થકી છેદતા બંને જુદા પડી જાય છે. પ્રજ્ઞાછીણીને આપણે વજન તો આપીએ પણ શ્રદ્ધાગુણને પ્રધાનતા તો મુખ્ય સાધન શ્રદ્ધાનું છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રજ્ઞાછીણી ભેગી શ્રદ્ધા આવી જાય છે. એ પ્રજ્ઞા ને શ્રદ્ધા બે સાથે જ રહે છે. સાચી પ્રજ્ઞા ક્યારે પ્રગટ થાય કે શ્રદ્ધા સાચી હોય તો એટલે શ્રદ્ધા ને પ્રજ્ઞા બેય સાથે જ હોય છે. પ્રજ્ઞાછીણી કાંઈ પ્રજ્ઞાછીણી છે, એ તો પ્રજ્ઞામાં બધું જણાય છે, માટે પ્રજ્ઞાને મુખ્યતા આપી છે. એ રાગ ને જ્ઞાન જુદા કઈ રીતે પડે કે એને જ્ઞાનમાં જણાય તો રાગને જ્ઞાન જુદા પડે છે. એને જ્ઞાનથી જાણવામાં આવે છે, કે આ રાગ છે અને હું આ જ્ઞાયક આ જ્ઞાયક જુદો છે, ને આ રાગ જુદો છે, એને પ્રજ્ઞામાં જણાય છે. શ્રદ્ધા તો માત્ર દૃષ્ટિ કરે છે. વિશ્વાસ કરે છે, ગ્રહણ કરે છે, એટલે એને એની વ્યાખ્યામાં તો પ્રજ્ઞાછીણી જ આવે પણ એ પ્રજ્ઞાની સાથે શ્રદ્ધા ભેગી હોય છે.

રાગ અને જ્ઞાન જુદા કરે, એમાં જ્ઞાન જ આવે કે હું આ જ્ઞાયક છું અને આ હું રાગ નથી. પોતાને ગ્રહણ કરી અને બીજાથી છૂટો પડે એમાં પ્રજ્ઞા જ હોય. પણ એ પ્રજ્ઞા કેવી હોય કે યથાર્થ હોય એ પ્રજ્ઞાની સાથે શ્રદ્ધા હોય. પ્રજ્ઞા ને શ્રદ્ધા સાથે જ હોય છે. એ સાચી પ્રજ્ઞા થાય તો સાચી શ્રદ્ધા સાથે હોય જ છે. એ બેયને એકબીજાને અરસપરસ સંબંધ છે. એ શ્રદ્ધા, શ્રદ્ધાગુણ એવો છે, કે આત્માને ગ્રહણ કરે, જે ભેદજ્ઞાન કરે છે, એ તો જ્ઞાન કરે છે, એ જ્ઞાન ને શ્રદ્ધા બેય સાથે જ હોય છે. એમાં પ્રજ્ઞાછીણીની જ વાત કરવામાં આવે. પ્રજ્ઞા જ્ઞાન દ્વારા તું ઓળખ. પ્રજ્ઞા દ્વારા છૂટો પડ એમાં પછી શ્રદ્ધાગુણ તો એમાં સાથે આવ્યા વગર રહેતો જ નથી.

શ્રદ્ધાની વાત આવે તો શ્રદ્ધાની વાત આવે એ દૃષ્ટિની મુખ્યતા આત્માની તું શ્રદ્ધા કર. ભૂતાર્થ તું એક ભૂતાર્થ આત્માને જાણ, એમ એક આત્માને જાણ એમ આવે એની વાત આવે છે. આમાં તો પ્રજ્ઞાછીણીની વાત કરી છે. પ્રજ્ઞા સાથે શ્રદ્ધા આવે છે. શ્રદ્ધા હોય ત્યાં પ્રજ્ઞા હોય છે, ને પ્રજ્ઞા હોય ત્યાં શ્રદ્ધા હોય છે. બેય સાથે સંબંધવાળા

છે. દૃષ્ટિની મુખ્યતાની સાથે જ્ઞાન હોય જ છે. જ્ઞાન હોવા વગર શ્રદ્ધા હોતી નથી ને શ્રદ્ધા હોય ત્યાં જ્ઞાન હોય જ છે. પોતાને ગ્રહણ કરે અને જ્ઞાન પોતાને ગ્રહણ કરે, ને જ્ઞાન બીજાને જાણે છે. બેયને જાણે છે જ્ઞાન. પ્રજ્ઞાછીણી જુદું કામ નથી કરતી અપૂર્વ કામ કરે છે પ્રજ્ઞાછીણી. શ્રદ્ધા કરે છે, એમ પ્રજ્ઞા પણ કરે છે. એકલી પ્રજ્ઞા વગરની એકલી શ્રદ્ધા હોતી જ નથી. શ્રદ્ધા એનું નામ કહેવાય એનું જ્ઞાન ભેગું સમ્યક્ હોય જ છે, ભેદજ્ઞાન કરે એમાં સ્વાનુભૂતિ થાય, એમાં આત્માને ગ્રહણ કરે, એક આત્માને એક આત્મા ભૂતાર્થનયથી જાણે. ભૂતાર્થદૃષ્ટિથી જાણે અને જ્ઞાન સાથે હોય છે.

શ્રોતા : અનુભવનું કરવાનું કામ તો પ્રજ્ઞા જ કરે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પ્રજ્ઞા કરે છે, આ રાગ તે હું નથી, આ જ્ઞાન તે હું છું, આ જ્ઞાયક તે હું છું, આ વિભાવ તે હું નથી. આ પરદ્રવ્ય તે હું નથી. આ મારો સ્વભાવ નથી. આ જે પર્યાય ક્ષણે ક્ષણે થાય અંશ પૂરતો હું નથી. હું ત્રિકાળ છું એ અંશ થાય છે તે ચૈતન્યની પર્યાય છે તોપણ એ અંશ, એટલો હું નથી, પણ હું શાશ્વતો છું. બધું જ્ઞાન વિવેક કરે છે. શ્રદ્ધા બળ આ જ હું છું, શ્રદ્ધા સાથે જ હોય છે. ભેદજ્ઞાન કરીને અંદર શ્રદ્ધા-જ્ઞાનની સાથે અંદર લીનતા કરે છે, તો એને સ્વાનુભૂતિ થાય છે. એ બધું પ્રજ્ઞા છે. અભેદ અપેક્ષાએ બધું પ્રજ્ઞામાં આવી જાય છે.

શ્રોતા : બધાં સાથે સાથે જ કામ કરે છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સાથે કામ કરે છે બે કટકા નથી. એક દ્રવ્યના જ બે ગુણ છે. ‘સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્દર્શન.’ જ્યાં સર્વ ગુણોના અંશ પ્રગટ થાય છે. જ્યાં સ્વરૂપ તરફ પરિણતિ વળી, ત્યાં જ્ઞાન આંશિક સ્વરૂપાયરણ ચારિત્ર, દરેક ગુણોનું અંશે જે યોગ્ય છે તે થવાં બધા પ્રગટ થાય છે. તેને ખ્યાલમાં ન આવે? આબાળ-ગોપાળ બધાને ખ્યાલમાં આવે. આ જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે છે જ્ઞાન કાંઈ જડ નથી થઈ ગયું. જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે છે, પણ એને ખ્યાલમાં આવતું નથી. ભેદજ્ઞાન કરતો નથી. એટલે ખ્યાલમાં આવતો નથી. પરરૂપે હું થઈ ગયો છું એવી એને શ્રદ્ધા, જ્ઞાન બધું એવું વર્તે છે, એટલે ખ્યાલમાં નથી આવતું. અને શ્રદ્ધા-જ્ઞાન પોતા તરફ કરે કે આ હું જ્ઞાન છું, આ જ્ઞાયક છું, આ શ્રદ્ધા જેવું જ્ઞાન એવું આચરણ કરે તો ખ્યાલમાં આવે. જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે થઈ રહ્યું છે, પણ પોતે ખ્યાલમાં નથી લેતો, વેદનમાં લેતો નથી.

એને જે ખ્યાલમાં આવે એવા યોગ્ય બધા ગુણોનું વેદન થાય છે. બધા ગુણોની પર્યાયનું વેદન થાય છે. એને સ્વાનુભૂતિમાં આવે એ જાતનું. નામ નથી હોતા. દરેક ગુણના નામ શાસ્ત્રમાં હોતા નથી, અમુક જ નામ હોય છે. વિભાવપર્યાયને બધા એના નામ નથી. અમુક જ હોય છે. સ્વભાવ પર્યાયમાં એને વેદન થાય છે, એ પરિણમવા

યોગ્ય જે સ્વભાવરૂપે પરિણમે, બીજા કેટલાક ગુણો તો સ્વભાવરૂપે જ હોય છે. કેટલાક પ્રગટ થાય તે શુદ્ધપર્યાયરૂપે એને વેદનમાં આવે છે, પણ બધાના નામ નથી હોતા.

શ્રોતા : વિશેષ ગુણો જે એને ખ્યાલમાં આવે એ અજ્ઞાનીને ખ્યાલમાં નથી આવતા અને અમુક ગુણો એવા છે જે પારિણામિકભાવે છે એટલે પર્યાય પણ શુદ્ધ જ છે, એના વેદનમાં ખાસ ફેર થતો નથી, એટલે એને સહજ વેદનમાં પકડાતું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ બધી એને અનંતતા આવી જાય છે. એ જુદું નથી પાડતું અનંતા અનંત ગંભીરતા, અનંતતાથી ભરેલો જે સ્વરૂપ છે, એ બધું એને ખ્યાલમાં આવી જાય છે. અનંત ભાવોથી ભરેલો અનંત સ્વભાવથી ભરેલો જે ચૈતન્ય છે, એ બધું એને ખ્યાલમાં આવી જાય છે. સ્વાનુભૂતિના કાળે અનંતભાવોથી ભરેલો ચૈતન્યદ્રવ્ય જે છે, અનંત સ્વભાવથી ભરેલો એ બધો એને ખ્યાલમાં આવી જાય છે, એને જ્ઞાનમાં. (.....) એને બધો ખ્યાલમાં આવી જાય છે. વેદનમાં જે આવે ખ્યાલમાં એને બધો આવે. હવે એને ખ્યાલ કહો કે વેદન કહો. જ્ઞાન કહો, જે કહો.

શ્રોતા : કથંચિત્ મતિ-શ્રુતમાં પણ એવી તાકાત છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ..તે ગ્રહણ કરી શકે છે. એને સ્પષ્ટપણે જુદું જુદું પાડીને કેવળજ્ઞાની જાણે છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો.....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્યા - ૫૪

શ્રોતા : સમ્યગ્દર્શન તો સાથે આવશે પણ બીજો અભ્યાસ કેટલા પ્રમાણમાં સાથે આવશે બીજા ભવમાં ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સમ્યગ્દર્શનનો અભ્યાસ અહીં કરે તો પુરુષાર્થ કરે તો પ્રગટ થાય. આ ભવમાં ન થાય તો બીજાભવમાં થાય એનો અભ્યાસ કરે તો. યથાર્થ અભ્યાસ હોવો જોઈએ. અંદર અભ્યાસ એટલે બહારથી ભણી જાય, ગોખી જાય એમ

નહીં, પણ અંદરથી સંસ્કાર પાડે, કે આત્મા જુદો જ છે. હું આત્મા છું, આ સ્વરૂપ મારું નથી, એ મને કેમ પ્રગટ થાય, એની લગની લાગે, વારંવાર હું જ્ઞાયક છું, મારામાં બધું ભરપૂર ભરેલું, હું ચૈતન્ય તત્ત્વ શાશ્વત છું, આ બધા વિભાવપર્યાય તે સુખરૂપ નથી. હું મારો આત્મા કેમ પ્રગટ કરું એવું ભેદજ્ઞાન કરવાનો અંદર પ્રયાસ કરે તો એને સમ્યગ્દર્શનની લાયકાત અંદર ઊંડાણથી કરે, તો એને આ ભવમાં નહીં તો બીજા ભવમાં સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય અને પુરુષાર્થ તીવ્ર કરે તો આ ભવમાં પણ થાય, એવો પુરુષાર્થ હોવો જોઈએ.

અને સમ્યગ્દર્શન જેને પ્રગટ થાય એને જે આગળ જાય તો એને અવશ્ય સ્વરૂપ રમણતા વધી જાય, મુનિદશા આવે, બધું આવે. વિશેષ આગળ જાય તો. પછી વિશેષ આગળ જાય તો મુનિદશા આવે. કારણ કે પૂર્ણતાના લક્ષે શરૂઆત હોય છે. પૂર્ણતા સુધી એમ કે પૂર્ણ સ્વરૂપ શું છે? કે હું જ્ઞાયક પૂર્ણ પણ પૂર્ણ પર્યાય કેવળજ્ઞાન થઈ. કેવળજ્ઞાન સુધીનું એનું ધ્યેય હોવું જોઈએ. (બીજા)ભવમાં જો પુરુષાર્થ કરે તો કેવળજ્ઞાનની પણ પ્રાપ્તિ થાય, મુનિદશા પણ થાય, પણ એટલી તૈયારી પોતાની હોવી જોઈએ. તૈયારી હોય તો થાય. પણ સમ્યગ્દર્શન જેને થાય એને અવશ્ય ભવનો અભાવ થાય. અને સમ્યગ્દર્શન જ્યાં થાય, તેને અવશ્ય મુનિદશા ક્રમે તે ભવમાં કે બીજા ભવમાં અવશ્ય મુનિદશા આવે છે અને મુનિદશામાં જો પુરુષાર્થ કરે તો તે ભવમાં કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે, નહીંતર બીજા ભવમાં થાય.

પણ જેને સમ્યગ્દર્શન થાય, એને અવશ્ય ભવનો અભાવ થાય અને તે મુક્તિને માર્ગે ચાલુ થઈ ગયો, એને મુક્તિનો માર્ગ ચાલે છે. સમ્યગ્દર્શનની સાથે કેવળજ્ઞાન સુધીની પર્યાયો, એની સાથે આવ્યા વગર રહેતી જ નથી. અભ્યાસનું ફળ એ છે, કે અંદરનો ઊંડો અભ્યાસ કરે તો. બહારથી ભણી, ગોખી, કેટલાય પુસ્તકો વાચે પણ અંદરથી એટલી તાલાવેલી લાગવી જોઈએ.

શ્રોતા : બાહ્યનો અભ્યાસ હોય ને બીજા ભવમાં સાથે આવે કે નહીં?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બહારનો અભ્યાસ તો આવે કે ન આવે પણ અંતરનું—જે અંદરની તૈયારી હોય જે અંદર ઊંડા સંસ્કાર કે મારે જ્ઞાયક જ જોઈએ, એ જે અંદરની જ્ઞાયકની રુચિ હોય તો એ સાથે આવે છે. બહારનો અભ્યાસ તો એ ક્ષયોપશમજ્ઞાન છે. એ તો પછીના ભવમાં એને પાછું યાદ આવે તો થાય. એ ક્ષયોપશમની વાત છે. એ તો આવે, ન આવે. શબ્દ ગોખેલા હોય માત્ર એ તો આવે કે ન આવે પણ એનું અંદરનું આવે.

શ્રોતા : એટલે અંદર જે ભાવના સંસ્કાર પડ્યા હોય, એ ઊગીને ખીલ્યા વગર રહે જ નહીં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદરની ભાવના જે પોતાની, તે પ્રગટ થયા વગર રહેતી નથી. ઊંડું હોવું જોઈએ. એને અંદરની લગનીપૂર્વક હોવું જોઈએ.

શ્રોતા : ભાવના તો પોતે કરે તો થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભાવના તો પોતે કરે તો થાય, એને અંતરમાં એટલી લાગવી જોઈએ કે આત્મા જ સર્વસ્વ છે બીજું કંઈ સારભૂત નથી. આ બધું વિભાવ પર્યાય બધું અસાર છે. સારભૂત તો એક આત્મા જ મારે જોઈએ, બીજું કંઈ નથી જોઈતું એવી અંતરની લગની લાગવી જોઈએ. એવી લગની લાગે તો ભાવના થાય, આત્માની મહિમા હોવી જોઈએ, આત્મા અંદર શું સ્વભાવ ? એનો નિર્ણય થાવો જોઈએ તો એની ભાવના પોતે પુરુષાર્થ કરે તો થાય. એવી વાણી સાંભળીને, શાસ્ત્રમાં આવે છે તે બધું વિચાર કરીને નિર્ણય કરે. આ જ કરવા જેવું છે બીજું કંઈ કરવા જેવું નથી. મારે આ જ જોઈએ છે. એવી અંદરની ઊંડી પોતે લગની લગાડે તો થાય, ભાવના કરે તો થાય. કર્યા વગર કંઈ થાતું નથી, કોઈ કરાવી દેતું નથી. પોતાની તૈયારી ને પોતાની પાત્રતા હોય તો થાય, પોતાના પુરુષાર્થથી થાય. અનાદિનો અભ્યાસ છે, એટલે એને મંદ તીવ્ર થયા કરે, બાકી વારે વારે એની ભાવનાને ઉગ્ર કરે પોતાના તરફ. અભ્યાસ અનાદિનો એટલે એને મંદ દેખાય, કોઈવાર તીવ્ર દેખાય. પણ પોતે ભાવના કરે, અંતરમાંથી તે જાતનો પુરુષાર્થ કરવાનો પ્રયત્ન કરે તો થાય.

શ્રોતા : વિચાર કરે, દસ વીસ ત્યારે ઉપયોગ સ્થાનમાં હોય છે આત્મામાં, પણ પછી.... આપણે ભણતા હોય ત્યારે આત્માના વિચાર આવે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિચાર આવે પણ અંદર એમાં રુચિ તો હોવી જોઈએ તે કે રુચિ આત્માનું ખરું કરવાનું તો આ છે. આ બધું ભણતર છે ભણવું પડે છે, તો ઉપયોગ એમાં ઉપયોગ તો ફર્યા કરે છે, પણ રુચિ તો આત્માનું જ કરવા જેવું છે. આત્મા તો બધાથી જુદો છે. એવી જાતની અંદર રુચિ રાખવી, ઉપયોગ વિચાર આવે તો એવો ઉપયોગ એમાં હોય વિચારમાં, ધાર્મિક વિચારમાં. પછી ઉપયોગ પલટી જાય ભણવામાં, ખાવામાં, પીવામાં પણ રુચિ અંદર એમ રહે કે આત્માનું જ ખરું કરવાનું છે. આ તો બધું બહારનું કહેવાય. કંઈ આત્માને લાભરૂપ છે, એવું નથી આ તો બધું લૌકિક છે. એમ આત્માની રુચિ રાખવી જોઈએ અંદરમાં, આત્મા કેમ સમજાય, આત્માનું જ ખરું કરવાનું છે. એમ અંદર રુચિ રાખવી તો પોતે ફેરવ્યા કરે, કારણ કે હજી એટલી તૈયારી નથી.

કાંઈ છૂટ્યું નથી. અંદર રાગ પડ્યો છે, બધું છે, એટલો ઉપયોગ ફર્યા કરે પણ અંદરથી આ બધું મારા આત્માનું સ્વરૂપ નથી. એનો રાગ ઓછો એને રસ ઓછો કરી શકે. બાકી એ રાગ છે, એટલે ત્યાં સુધી બધું આવ્યા કરે છે, પણ એને બદલાવીને શુભભાવમાં વિચાર, વાંચન બધું થયા કરે, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રના વિચાર, વાંચન બધું કર્યા કરે. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ એ કર્યા કરે, એ જ્યારે ન થાય ત્યારે અંદર રુચિ રાખે, કરવાનું તો મનુષ્યજીવનમાં આત્માનું કેમ થાય એ કરવા જેવું છે. ભવનો અભાવ કેમ થાય, આત્માનું ભેદજ્ઞાન કેમ થાય, આ શરીર જુદું, આત્મા જુદો, આ વિકલ્પ આવે મારો સ્વભાવ નથી. આ રાગ મારું સ્વરૂપ નથી એમ રુચિ એની રાખવી. નક્કી કરવું કે કરવા જેવું તો આ જ છે. બાકી એ જાતનો રાગ છે, એટલે ઉપયોગ ફર્યા કરે.

શ્રોતા : રુચિ રાખીએ આપણે આત્માની, પણ આપણે જે કામ કરતા હોઈએ. ભણતા હોય છે, એમાં રુચિ રહે નહીં તો એના કારણે એમાં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિ મંદ પડી જાય છે અંદર રસ ઓલો છે. બહારનું ભણવાનું એટલે રુચિ મંદ પડે છે, પણ રુચિ એવી છૂટી જાવી ન જોઈએ, કરવાનું તો આ જ છે. નક્કી નિર્ણય તો એવો જ હોવો જોઈએ કે કરવાનું ખરું તો આ જ છે, સારભૂત તો આ જ છે. એ કાંઈ સારભૂત નથી. એવું અંદર નક્કી કરવું જોઈએ. તો બહાર જ્યારે રુચિ એટલી મંદ છે રહી શકતો નથી. રુચિ મંદ છે, પણ નક્કી એમ કરવું જોઈએ કરવાનું આ છે, એમ.

શ્રોતા : રુચિ અમારી આ આત્મા તરફ વળી જાય ને ભણવાની રુચિ ઓછી થઈ જાય, ભણવાની રુચિ ઓછી થાય એટલે ભણવાનું ઓછું કરી નાખીએ તો પછી અમે નાપાસ થઈ જાઈએ તો પછી અમારે શું કરવું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મામાં ખરું પાસ છે એ ખરું પાસ છે. આ ધર્મમાં. પણ નાપાસ થયે પોતાને ખેદ થાતો હોય, નાપાસ થઈને ખેદ થાતો હોય, તો પછી એમાં જોડાય એય પુણ્ય પ્રમાણે થાય છે. નાપાસ કે પાસ એ કાંઈ પોતે બહું ધ્યાન રાખીને ભણે તો પાસ જ થાય એવું કાંઈ નથી હોતું. એ તો પુણ્ય સરખા ન હોય બહું ધ્યાન રાખીને ભણે તોય નાપાસ થાય અને ઓછું ધ્યાન રાખે તોય પાસ થાય છે કોઈ એવો બુદ્ધિશાળી હોય તો પાસ થઈ જાય છે, એ પુણ્ય પ્રમાણે થાય છે. પુણ્ય સરખાં હોય બુદ્ધિશાળી હોય તો એવા સંયોગ આવીને પડે તો નાપાસ થઈ જાય. એ પુણ્ય પ્રમાણે બધું છે. એ છૂટી જાય તો એ ચૂકી જાય, રાગ તે એટલે તો ભણે છે. હજી પાસ થાવું,

ન પાસ થાવું એ પુણ્ય ઉપર આધાર રાખે છે. એમ કહેવાય કે બહુ મહેનત કરે તો બુદ્ધિશાળી હોય પાસ થાય, ઠોઠ હોય અને નાપાસ થાય એમ બેય છે.

પંડિતજી : આમાં રુચિ વધી જાય તો ઓલામાં નાપાસ થાય તો શું કરવું? તો તમે કહોને આમાં રુચિ વધે છે, ધંધા ઉપર કેમ ધ્યાન ન રહેતો શું કરવું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રુચિ તો કરી જોવે પહેલા, પછી શું થાય જોવે? પહેલા રુચિ તો પોતે કરી જોવે. એનો પ્રયત્ન કેટલો કરી શકે એ તો જોવે, પછી પાસ-નાપાસ થાય છે કે નહીં એ પછી જોવાનું છે કેટલું ટકી શકે છે અંદર?

શ્રોતા : ... બાવાના બેય બગડે એવું તો નહીં થાય ને?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો છે જ એવું. ઓલું તો કાંઈ નુકશાન કરે એવું નથી. રુચિ વધે એ નુકશાનકારક તો છે નહીં એને. પુણ્ય ન હોય તો આવે છે પુણ્ય પ્રમાણે થાય છે. પ્રયત્નથી માને છે, આ બધું પ્રયત્નથી થાય છે. આ કામ કરે છે અંદરથી, કેટલું વિચારી શકે છે. કેટલું વાંચી શકે છે, કેટલું ધ્યાન આપી શકે છે? પોતે જોવે પછી કેટલું થઈ શકે છે? અંદર કેટલો પ્રયત્ન કરે છે એ જોવાનું છે એ દેખાય. આત્મા તરફની એટલી લગની લાગે આત્મા તરફ ફાયદો છે. એને દેખાય કે ન દેખાય પણ જેટલો વિભાવનો રસ છૂટે અને આત્માની રુચિ લાગે એ તો લાભરૂપ છે. એ કાંઈ નુકશાનકર્તા નથી. જે રુચિ લાગે ને લગની લાગે એ આત્માને અંદર નજીક જવાનું કારણ બને છે, એ કાંઈ નુકશાનરૂપ થાતું નથી. એ બધું ભણવાની વિદ્યા તેમ બધી બહારની છે એને બધી બહારની વિદ્યા છે. આ વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય એ ખરી વિદ્યા છે, આ તો બધું બહારનું છે.

શ્રોતા : આ બધા સાચાં સુખના સાધન આપણને મળી રહ્યાં છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મને વિદ્યાથી સાચું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, અંતરથી બધું અંતરમાંથી આવે છે. આત્માની વિદ્યા આત્મા તરફ જ્ઞાન થાય તો, આ તો બધું બહારનું જ્ઞાન છે. કંઈ એ રહી નથી શકતો એટલો અંદર રાગ છે.

શ્રોતા : ભેદજ્ઞાન નથી થયું તો પછી કેવા વિચારો કરવા?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદજ્ઞાન નથી થયું તો એ કેમ થાય? એના વિચાર કરવા. એનો પ્રયાસ કરવો, કેમ થાય ભેદજ્ઞાન? આત્મા કેમ ઓળખાય? આત્માનું શું સ્વરૂપ છે? આત્મદ્રવ્ય શું છે? આત્માના ગુણ શું છે? આત્માની પર્યાય શું છે? આ બધા પુદ્ગલ શું છે? એના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય શું છે? આ વિભાવ શું છે? મોક્ષ શું છે? મોક્ષનો માર્ગ કેવો છે? દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર એનું સ્વરૂપ શું છે? અનેક જાતનું વિચારવાનું હોય છે. શાસ્ત્રમાં અનેક જાતની વાત આવે છે. બધું વિચારવાનું ઘણું જ

છે ભેદજ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી વિચારીને નક્કી કરે કે આત્મા જુદો છે, શરીર જુદું, આ વિભાવ મારો સ્વભાવ નથી હું એનાથી જુદો છે. એમ નક્કી કરવામાં એ દઢતા કરવામાં, આ બધું વિચારવાનું ઘણું છે. એનો પ્રયાસ કરે હું જુદો છું, કેમ જુદો પડે. કેવી રીતે જુદો પડે? એની લગની લગાડે એની ભાવના કરે આ કરવાનું છે.

માખણ જુદું ન પડે ત્યાં સુધી વલોવ્યા જ કરે છે. એમ પોતે વિચાર, વાંચન એ વારંવાર કર્યા કરે છે. એની લગની લાગે, જેટલું થાય એટલું વારંવાર કર્યા જ કરે એને છોડે નહીં થાતું નથી. માટે નહીં થાય શું માર્ગે હશે? એમ શ્રદ્ધામાં ફેર ન પડે. કરવાનું તો આ છે માર્ગ તો આ જ છે. મારાથી થાતું નથી, છોડે નહીં; વારંવાર વારંવાર કર્યા જ કરે. ભગવાનને બારણે આંટા મારે તો ભગવાનના બારણા ખુલતા નથી, આંટા મારવાનું છોડે નહીં. માટે ‘હું જ્ઞાયક છું’ એ મને નથી સમજાતું. તો હવે કાંઈ નહીં એમ છોડી ન દે. એની લગની લગાડ્યા જ કરવી. ભગવાનના બારણે ફર્યા જ કરે. ચૈતન્યના બારણે, બસ આત્મા.. આત્મા શું? દ્રવ્ય શું? ગુણ શું? પર્યાય શું? એ આત્મ ભગવાન કેવા હશે? ચૈતન્યદેવ કેમ? વિચારો કર્યા જ કરે, એની મહિમા લાવે એવી જાતનું બહારથી રસ. બહારના રસ છોડી દે. અંતરમાં રસ લગાડે, વારંવાર એ કર્યા જ કરે છે. વારે વારે કર્યા જ કરે.

બહારથી છૂટી નથી જાતો. અંદરના રસને રુચિ લાગે છે. એના વિચારો આવે છે. બહારથી બધું છોડી દે અને ત્યાગી થઈ જાય એવું બહારથી ત્યાગ કરે એટલે અંદર થઈ જાય એવું નથી. અંતરમાંથી રુચિ લાગે તો અંતરથી રસ છૂટી જાય ત્યારે એ થાય છે ત્યારે એ પ્રગટે છે. માટે અંતરમાંથી એને નિરાળો, એને રસ ઓછો કરી નાખે વિભાવનો અને એનો વિચાર, વાંચન કર્યા કરે, એનો પ્રયાસ કર્યા કરે. એ છોડીને છૂટી જાય એવો નથી. અંદરથી છૂટી જાય એ ખરું છૂટવું છે, તો પછી સમ્યગ્દર્શન થાય તેને અંદરથી છૂટી જાય અને ભેદજ્ઞાન થઈ જાય, સ્વાનુભૂતિ થઈ જાય, એની દશા વધી જાય ત્યારે બહારથી છૂટી જાય છે. ત્યાં સુધી અંતરમાંથી રસ ઓછો થઈ જાય છે.

એને વારંવાર વારંવાર એનું મંથન, ઘોલન બધું જ કર્યા કરે, પણ ધ્યેય તો એક જ્ઞાયકનું જ હોવું જોઈએ. જ્ઞાયક કેમ ઓળખાય એ જ્ઞાયકનું ધ્યેય હોવું જોઈએ ને, આત્મા મુખ્ય હોવો જોઈએ. દરેક વિચારમાં આત્મા કેમ ઓળખાય? એ જ હોવું જોઈએ. વિચારો તો સમજવા માટે બધા આવે. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય બધું અંદર આવે. અનેક જાતનું વિચારવાનું પણ જ્ઞાયક તો મુખ્ય હોવો જોઈએ. આત્મા કેમ ઓળખાય? આત્માનું શું સ્વરૂપ છે? આત્મા જુદો કેમ પડે? ભેદજ્ઞાન કેમ થાય? એ વિચારે. ધ્યેય તો એક જ હોવું જોઈએ. આત્માર્થે બધું હોવું જોઈએ, વિચારમાત્ર જાણવા ખાતર જાણી

લેવું એમ નહીં, પણ આત્માને લાભ થાય એવી જાતનો વિચારો હોય ને એમ. આત્માની પ્રતીતિ કેમ થાય? હું આ જ્ઞાયક છું, હું આ પરદ્રવ્ય નથી, આ મારું સ્વરૂપ નથી, એમ નક્કી કરવા માટે અનેક જાતના વિચાર આવે, બધું. જ્ઞાનને લગતા અનેક જાતના વિચારો આવે, છૂટું કેમ પડવું? એમ અનેક જાતના. દરેક દ્રવ્યાનુયોગ, ચરણાનુયોગ, કરણાનુયોગ બધી જાતના વિચારો આવે, ધર્મકથા અને બધી જાતના વિચારોમાં તો બધું આવે, પણ નક્કી એક આત્મા કરવાનો હોય છે. આત્મા કેમ ઓળખાય?

બધું જાણે, પણ એક આત્મા ન જાણે તો એ બધું જાણેલું શું કામનું છે? અને એક આત્મા જાણે પ્રયોજનભૂત તો એમાં બધું આવી જાય છે. બધા જાણવાની સાથે આત્મા મુખ્ય હોય તો એમાં બધું એ પ્રયોજનભૂત તો સારરૂપ છે. જોણે આત્મા જાણ્યો, એણે બધું જાણ્યું, બધું જાણ્યું પણ જો આત્મા ન જાણ્યો તો એ કાંઈ નથી જાણ્યું.

શ્રોતા : વિચારોમાં પ્રમુખ વિચારો બહારથી એમાં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બાદ નહીં કરવાનું એ બધું જાણવા ખાતર હોય છે, એ કાંઈ બાદ નથી કરવાના હોતા. એ તો જાણવું જ્ઞાન કરવું એ કાંઈ નુકશાનરૂપ નથી. પણ ધ્યેય આ જ્ઞાયકનું જ હોવું જોઈએ. અગિયાર અંગનું જ્ઞાન થયું પણ એક આત્માને જાણ્યો નહીં, તો પછી જ્ઞાન શું કામનું? એ જ્ઞાન કાંઈ કાઢી નાખવાનું નથી હોતું. એ કાંઈ નુકશાનરૂપ નથી જ્ઞાન થાય એ તો એને મદદરૂપ થાય છે, એ જ્ઞાન કાંઈ નુકશાન નથી કરતું, પણ ધ્યેય પોતે રાખીને આત્માને ઓળખવાનું, તો એ કાંઈ લાભરૂપ થાતું નથી. આત્માને ઓળખવાનું ધ્યેય રાખવું. ઝાઝું જાણવું એ નુકશાન નથી. પણ ધ્યેય આત્માનું એ તો લાભરૂપ ઉલટાનું વિશેષ સ્પષ્ટતાનું કારણ થાય છે, પણ ઝાઝું ન જાણે અને એક પ્રયોજનભૂત જાણે તો એ મુક્તિનો માર્ગ પ્રગટ થાય છે, કે હું આ જ્ઞાયક છું, હું આ નથી આ વિભાવ મારો સ્વભાવ નથી એટલું ભેદજ્ઞાન કરીને પ્રયત્ન ચાલુ કરે તો એમાં ઝાઝું જાણવાની કાંઈ જરૂર નથી હોતી. પણ ઝાઝું જાણે તો નુકશાનનું કારણ નથી, લાભનું કારણ થાય છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૫૫

શ્રોતા : શ્રદ્ધાની સાથે સાથે જ્ઞાન છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં શ્રદ્ધાની સાથે સાથે ચાલે છે. શ્રદ્ધા ને જ્ઞાન બેય સાથે જ હોય છે. હું આત્મા છું, આમાં શ્રદ્ધાનું બળ તો સાથે હોય જ છે. સમ્યક્ શ્રદ્ધા હોય ત્યાં જ્ઞાન સાથે હોય જ છે બાકી એને વિચારરૂપ ને ભાવનારૂપે પ્રતીતિ દઢ કરવા માટે વિચારો આવ્યા કરે છે. જ્ઞાનલક્ષણ

શ્રોતા : વિચાર બોજારૂપ ન લાગે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિચાર કાંઈ બોજારૂપ નથી, ઈ તો જ્ઞાન સમજવાનું કારણ થાય છે. એ શ્રુતજ્ઞાન છે. અંદર સ્વરૂપમાં ઠરી જાય તો શ્રુતની ઉપાધિ છૂટી જાય છે. એ તો રાગમિશ્રિત, જે રાગ છે, એ ઉપાધિરૂપ છે. ઈ ક્ષયોપશમજ્ઞાન ભૂલી જાય અને નક્કી કરે એટલે ઈ એને ઉપાધિરૂપ છે બાકી કાંઈ જ્ઞાન ઉપાધિરૂપ નથી. પણ એ વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતું નથી. ક્ષયોપશમજ્ઞાન છે. વિચારો તો સાચું તત્ત્વવિચાર તો વચ્ચે આવ્યા વગર નક્કી થાતું નથી. તત્ત્વના વિચારો તો સાથે જ હોય છે.

શ્રોતા : જ્ઞાન સાથેનો રાગ છે એ બોજો છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ બોજો છે, રાગ બોજો છે, એક જોય પછી બીજા જોય તરફ ઉપયોગ પલટાય એમાં રાગ સાથે હોય છે, એ રાગની ઉપાધિ સાથે થાય છે, એટલે એ શ્રુતની ઉપાધિ કહેવાય છે. જ્ઞાન કાંઈ બોજારૂપ નથી. પણ એ તો વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતું જ નથી શ્રુતજ્ઞાન છે. મતિ ને શ્રુત તો સાથે જ હોય છે. એ તો સ્વરૂપમાં ઠરે ત્યારે છૂટી જાય છે. વિકલ્પ છૂટી જાય છે. મતિ ને શ્રુત તો રહે છે, અને વિકલ્પ છૂટી જાય છે. જ્ઞાનસ્વભાવનો નિર્ણય કરીને કે આ હું જ્ઞાયક છું એમ વિચાર કરીને મતિ-શ્રુતનો ઉપયોગ જે બહાર જાય છે, એને શ્રુતમાં લીન કરીને તો વિકલ્પની સાથે જે વિકલ્પ હતા, તે છૂટી જાય છે અને સ્વરૂપમાં ઠરી જાય છે, તો એ ઉપાધિ, શ્રુતની ઉપાધિ સાથે સાથે જે રાગ હતો એ છૂટી જાય છે, એટલે એને અંતરમાં શાંતિ ને આનંદનું વેદન થાય છે. કોઈ અપૂર્વ અનુપમ આનંદ થાય છે ને વચ્ચે એ શ્રુતજ્ઞાન તો આવ્યા વગર રહેતું નથી. મતિ ને શ્રુત એનાથી નક્કી કરે છે.

શ્રોતા : માતાજી! ઉપયોગ અને પરિણતિ બંનેના સ્વરૂપમાં શું તફાવત છે અનુભૂતિના કાળે ને પહેલાં ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરિણતિને સહજ પરિણમે છે, પોતે જે એને પરિણતિ જ્ઞાયકની હોય છે, એની જે દશા હોય છે, એ રીતે એની પરિણતિ પરિણમ્યા જ કરે છે, એની પરિણતિ છે, અને ઉપયોગ છે, એ ઉપયોગ બદલાયા કરે એ ઉપયોગ એ જ્યાં મૂકે ત્યાં એક જોયથી બીજે જોય બદલાયા કરે અને પરિણતિ છે સહજરૂપે એકસરખી રહે છે. ઉપયોગનું સ્વાનુભૂતિના કાળમાં, એ પરિણતિ, જે પરિણતિ પોતે સહજરૂપે છે એ પરિણતિ અને ઉપયોગ છે, એ જ્ઞાનમાં જણાય છે. જ્ઞાન જાણવાનું કામ કરે છે. ઉપયોગ પલટાય છે. પરિણતિ એકસરખી રહે છે. સહજરૂપે રહે છે. સહજરૂપે પરિણમે છે. એને તો પરિણતિ સહજ છે, ને ઉપયોગ સહજ છે, પણ બહાર હોય છે ત્યારે એની પરિણતિ રહે છે સહજ રીતે. ઉપયોગ બહાર જાય ત્યારે ભેદજ્ઞાનની ધારા હોય તો એ ધારા એને સહજ રહે છે. એ પરિણતિરૂપે રહે છે.

ઉપયોગ બહાર જાય તો પરિણતિ પલટી જાય એવું નથી થાતું. એને ભેદજ્ઞાનની ધારા રહે છે. એકત્વ પરિણતિ જે અનાદિની થઈ રહી છે, એકત્વબુદ્ધિ, એમાં એ એનો ઉપયોગ નથી હોતો તો એકત્વતા પરિણતિ ચાલ્યા કરે છે, એ તો એને ખબર પણ નથી પડતી. પણ આનું તો એને વેદન રહે છે. છૂટી પરિણતિ સહજ રહે છે. ભેદજ્ઞાનની ધારા એને સહજપણે રહ્યા કરે છે, પછી પુરુષાર્થની ધારાએ વધારે છે, એ જુદી વાત છે, પણ સહજ જેટલી દશા હોય એ પ્રમાણે પરિણતિ એની સહજ રહ્યા કરે છે.

અને સ્વાનુભૂતિમાં તો પરિણતિ ને ઉપયોગ બેય સહજ છે, એને વિકલ્પ કરે ઉપયોગ આમ ખંડ ખંડ એને બુદ્ધિપૂર્વક ફરતો નથી. બુદ્ધિપૂર્વક નથી ફરતો. સહજ બદલાય, બુદ્ધિપૂર્વક ફરતો નથી. પરિણતિ પરિણમ્યા જ કરે છે સહજ જ્ઞાયકરૂપે. જ્ઞાયકની પરિણતિરૂપે વેદનરૂપે સહજ હોય છે. ને ખાય, પીવે ગમે તે કાર્યમાં હોય તો ભેદજ્ઞાનની ધારા એને સહજ હોય છે. ઉપયોગ બહાર હોય તો પણ ભેદજ્ઞાનની ધારા એમને એમ રહે છે. જાગતા, સૂતા, સ્વપ્નમાં બધામાં એને ભેદજ્ઞાનની પરિણતિ હોય છે.

શ્રોતા : પરિણતિ ને ઉપયોગ બેય એક જ સમયે હોય છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, બેય એકસાથે હોય છે.

શ્રોતા : પરિણતિ અંતર્મુખ જવાય છે, કે ઉપયોગ બહારમાં હોય, એ તો બહારમાં હોય છે પરિણતિ અંદર જે થાય છે. અંતર્મુખે જવાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતર્મુખ છે, પરિણતિ અંતર્મુખ છે. ઉપયોગ બહાર છે, પણ પરિણતિ ઉપયોગની સાથે, જે પરિણતિ હોય એ પરિણતિ તો છે જે વિભાવ તરફ

જાય એ અમુક અંશે તો બહાર જાય, પણ અંતર જેટલું પ્રગટ થયું એટલી પરિણતિ અંતર છે, એની સ્વરૂપની શ્રદ્ધાની જે પરિણતિ, જ્ઞાયક પરિણતિ અને અમુક સ્વરૂપની રમણતા પૂરતી જે પરિણતિ છે. જે સ્વરૂપાયરણ ચારિત્ર એટલું અંદર છે. બાકી અમુક બહાર જાય તો એમાં પરિણતિને ઉપયોગ બેય છે સાથે. જેટલી અંદર દશા પ્રગટ થઈ એટલી પરિણતિ અંતરમાં રહે છે. અંતર્મુખ રહે છે. એને અંતર્મુખ કહેવાય છે.

શ્રોતા : સ્વભાવના જ્ઞાનપૂર્વક હોય એ અંતર્મુખ કહેવાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ અંતર્મુખ છે. ઓલું આયરણ હિસાબે બહાર જાય છે. ઉપયોગ બહાર જાય ને એટલી પરિણતિ પણ અમુક છે અસ્થિરતાની.

શ્રોતા : અવલંબન, અવલંબનનું જે વજનની વાત આવે છે, (તે) પરિણતિના પ્રકારમાં લાગુ પડે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં એ પરિણતિમાં લાગુ પડે છે. જે આશ્રય લીધો છે, આશ્રયનું જોર છે, એ પરિણતિ છે. એ સ્વભાવના આશ્રયનું જોર રહ્યા જ કરે છે જ્ઞાયકતાનું, ‘હું જ્ઞાયક છું’ એ જ્ઞાયક વિકલ્પપૂર્વક નહીં પણ સહજરૂપ છે. ‘હું જ્ઞાયક છું.’ એ જ્ઞાયકની પરિણતિપૂર્વક રહે છે. જ્ઞાયકનું અમુક પ્રકારનું વેદન છે, એટલે એને સ્વાનુભૂતિની જુદી વાત છે. પણ અમુક પ્રકારનું વેદન છે, જ્ઞાયકરૂપે રહે છે.

શ્રોતા : વિકલ્પ થાય ત્યારે અંદરમાં પરિણતિનું જોર વધતું હશે એટલે નિર્વિકલ્પ ઉપયોગ એ તરફ ખેંચાઈ આવતો હશે ? એ કેવી રીતે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરમાં સ્વરૂપની ધારા, અંતર તરફ લીનતા વધી જાય છે. જે સ્વરૂપાયરણ ચારિત્ર અમુક અંશે પ્રગટ થયું છે. અંતર તરફની લીનતાનું જોર વધી જાય છે. એટલે એ ઉપયોગ અંતર તરફ આવે છે. બહાર જે ઉપયોગ ફરે છે એ ઉપયોગ સ્વરૂપ તરફ જાય છે, એટલે બહારમાં જતો ઉપયોગ સ્વરૂપમાં ઠરી જાય છે, એટલે લીનતાનું જોર વધી જાય છે. શ્રદ્ધા ને જ્ઞાનનું તો જોર છે, પણ લીનતાનું બળ વધી જાય છે. સ્વરૂપમાં ઠરી જાય છે. બહાર જતો ઉપયોગ અમુક જાતના વિકલ્પથી છૂટીને સ્વરૂપમાં ઠરી જાય છે. લીનતાનું જોર વધે છે. આશ્રયનું જોર વધે જ્ઞાનનું (જોર) પણ લીનતાની સાથે વધે છે. ચારિત્રદશા જ્યારે થાય છે, મુનિઓની, ત્યારે આશ્રયનું જોર તો વધે છે, પણ એની સાથે લીનતાનું જોર વધે છે. એટલે એ ચારિત્રદશા આવે છે. અને ગૃહસ્થાશ્રમમાં એને દશા પલટાઈ જાય, એટલી જાતનું લીનતાનું જોર નથી, કે આખી ભૂમિકા પલટાય. તે પણ તે ભૂમિકામાં એની લીનતાનું જોર વધે છે, એટલે અંતરમાં જાય છે.

શ્રોતા : એ જે ગૃહસ્થદશામાં લીનતા, કોઈ વખત નિર્વિકલ્પ થાય તો નિર્વિકલ્પદશામાં પણ કાંઈ તારતમ્યતા રહેતી હશે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તારતમ્યતા થાય. એ લીનતાના જોરમાં તારતમ્યતા થાય. જેટલે અંશે અમુક સ્થિરતા વધી જાય, સ્થિરતા ઓછી હોય, વધારે હોય પણ આખી ભૂમિકા પલટાય એવી જાતની સ્થિરતા નથી. (પછી) એ પાંચમું ગુણસ્થાન થાય કે વધારે લીનતા વધી જાય, (વળી) છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને એનાથી વધી જાય (આમ) તારતમ્યતા થાય છે અમુક એ એક જ ગુણસ્થાનની અંદર તારતમ્યતા થાય છે. ચોથે ગુણસ્થાને હોય તો પણ.

શ્રોતા : સમ્યગ્દર્શનનો ઉપયોગ બહારમાં હોય એમાં તો બે ગુણ આવે. જ્ઞાન ને ચારિત્ર સાથે પરિણતિમાં તો ત્રણ હોય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરિણતિ તો શ્રદ્ધા પલટી ગઈ છે, જ્ઞાન ને ચારિત્ર અંદર શ્રદ્ધાનું જોર હોય શ્રદ્ધા તો પલટાઈ ગઈ છે. શ્રદ્ધા તો સમ્યક્-રૂપે થઈ ગઈ છે. શ્રદ્ધાના ભાગલા નથી પડતા. ચારિત્રના ભાગ પડે છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શ્રદ્ધાના ભાગ નથી પડતા કે થોડી શ્રદ્ધા સમ્યક્ થાય અને થોડી અસમ્યક્ થાય, એમ શ્રદ્ધાના ભાગ નથી પડતા. એટલું એટલે અંશે જ્ઞાન પણ સાથે જ છે. પણ જ્ઞાન એક જાણવાપૂરતું ઉપયોગ બહાર જાય શ્રદ્ધાના એના, શ્રદ્ધાના ભાગ નથી પડતા. ચારિત્રના ભાગ પડે છે.

શ્રોતા : જ્ઞાનમાં બહાર જવું અને અંદર રહેવું, ચારિત્રમાં લીનતા વધવી ને ઘટવી એવા ફેર પડે છે, ને શ્રદ્ધામાં એકધારું જોર.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકધારી શ્રદ્ધા રહે છે. (ઉપયોગ) બહાર જાય તો શ્રદ્ધા એમ જ છે. અંતરમાં જાય તો શ્રદ્ધા. અંતર જાય એટલે એનું આશ્રયનું જોર વધે છે. પણ શ્રદ્ધામાં એ બહાર જાય એટલે શ્રદ્ધા થોડી અસમ્યક્ થઈ જાય છે, એમ નથી. શ્રદ્ધા એકસરખી રહે છે. એમાં પરમ અવગાઢ, અવગાઢ એવા ભેદ પડે શ્રદ્ધામાં પણ એને સમ્યક્ત્વના ભેદ નથી પડતા.

શ્રોતા : સમ્યગ્દર્શન..... જ્ઞાન ને ચારિત્રમાં પણ ભેદ નથી પડતા.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો એનામાં પણ નથી પડતા. શ્રદ્ધા એક સરખી રહે છે, પણ શ્રદ્ધામાં જ્ઞાન ને ચારિત્ર જેમ ભાગલા નથી પડતા. એ ભાગ કહેવાય છે અમુક પ્રકારે એને અવગાઢ પરમ અવગાઢ બાકી શ્રદ્ધામાં ભાગ નથી પડતા. શ્રદ્ધાનો વિષય એકસરખો રહે છે. શ્રદ્ધાનો વિષય એક ઉપર જ છે. શ્રદ્ધાનો વિષય એકને ગ્રહણ કરી

લે છે જ્ઞાયકને બસ! પછી એમાં ભાગ નથી પડતા. એ ઘડીકમાં અને ગ્રહણ કર્યું, ઘડીમાં બહાર ગ્રહણ કર્યું એમ નથી. એ શ્રદ્ધા સમ્યક્ એક જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે છે.

શ્રોતા : ખાલી (ફક્ત) સ્વભાવ છે તે (જ) વિષય છે, બીજો કોઈ વિષય નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક જ વિષય છે પછી બહારમાં પરને ગ્રહણ કરવા જાય તો અસમ્યક્ થઈ ગયો. એક જ એનો એક દૃષ્ટિનો વિષય એક જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવાનું છે. જ્ઞાન તો બધું જાણે છે. જ્ઞાન પોતાને ગ્રહણ કરે છે, જ્ઞાન બીજાને જાણે છે, એ તો જ્ઞાનનો તો જાણવાનો સ્વભાવ છે. પોતાને એક દૃષ્ટિએ જે વિષય કયો એ જ્ઞાન જાણે છે. એને પણ ગ્રહણ કરે છે. પર્યાયને પણ જાણે છે. બધું જ્ઞાનને જાણવાનું છે. ચારિત્રનું લીનતાનું કાર્ય છે. જ્ઞાનને જાણવાનું કાર્ય છે. શ્રદ્ધા તો એક ગ્રહણ કરે છે એક દ્રવ્યને. એક બળ એ શ્રદ્ધાનું બળ કે 'આ હું છું.'

શ્રોતા : સ્વરૂપના ગ્રહણપૂર્વક પરના ત્યાગપૂર્વક જ્ઞાન હોય છે. જ્ઞાનના બળે...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તેવું જ સત્ છે, શ્રદ્ધા છે તેવું જ જ્ઞાન છે. જ્ઞાન બહાર જાય તો જ્ઞાન એમાં પર સાથે એકત્વ કરતું નથી, જ્ઞાન જાણે છે. જ્ઞાયક રહે છે. જ્ઞાન કાંઈ એની સાથે જોય સાથે એકત્વ થાતું નથી. જ્ઞાન જુદું રહીને જાણે છે. જેવી શ્રદ્ધા શ્રદ્ધા જે તરફ જાય એ તરફ જ જ્ઞાન છે. જ્ઞાન બહાર જાય તો જોયમાં એકત્વ થાતું નથી. જ્ઞાન જુદું રહીને જાણે છે. જ્ઞાન પણ એકજાતનું રહે છે. જાણે તોપણ જુદો રહીને જાણે છે. એ જાતનું જ્ઞાન છે. ચારિત્ર પણ એવી રીતે છે. ચારિત્ર પણ અસ્થિરતા થાય તો પણ પોતાના સ્વરૂપની મર્યાદા છોડીને અસ્થિરતા થાતી નથી. એકરૂપ તો જે શ્રદ્ધા છે, એ જાતનું જ્ઞાન ને એ જાતનું ચારિત્ર છે. એ બહાર આવે તો સ્વરૂપની મર્યાદા છોડીને અસ્થિરતા થાતી નથી. બહાર જ્ઞાન આવે તો જ્ઞાન પોતે જોયથી જુદું રહે છે. ઉપયોગ બહાર જાય તો જોયથી જુદું રહીને જ્ઞાન જાણે છે.

શ્રોતા : એટલે જુદારૂપ જ્ઞાન જે છે, એ જ સ્વરૂપનું ગ્રહણપૂર્વક છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ સ્વરૂપના ગ્રહણપૂર્વક છે.

શ્રોતા : એકત્વપૂર્વક કરતું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકત્વ કરતું નથી.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જુદું રહીને જાણે છે, પણ પોતાને જે દ્રવ્ય ગ્રહણ કર્યું એ જ્ઞાનમાં છે. ગુણનું ને પર્યાયનું સ્વરૂપ બધું જાણે છે. સહજ એ વારેવારે વિકલ્પ કરીને જાણતો નથી. એને જ્ઞાનમાં નક્કી થઈ ગયું કે આ ગુણભેદ, પર્યાયભેદ જાણી લીધું.

અને આ દ્રવ્ય છે, દ્રવ્યને ગ્રહણ કર્યું, જ્ઞાનમાં જાણે છે. પણ બધું જુદું રહીને જ્ઞાયક રહીને જાણે છે.

શ્રોતા : જ્ઞાનમાં ગુણભેદ અને પર્યાયભેદ એ બધું જ્ઞાન સ્વ-પણે જાણે છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વપણે એટલે એ ગુણ ને પર્યાય મારા સ્વરૂપમાં છે, એમ જાણે છે. પણ એ સ્વરૂપમાં છે, કેવી રીતે છે? એમ જ્ઞાન જાણે છે. ગુણભેદ ને પર્યાયભેદ એ ભેદના કટકા નથી, પણ એ લક્ષણભેદ ને અંશ ને અંશી એવી રીતે ભેદ પડ્યા છે, પણ એ કેવી રીતે ગુણ ને કેવી રીતે પર્યાય છે, એમ સ્વરૂપ જેમ છે એમ જાણે છે. એને એમ કટકા કરીને નથી જાણતું. જ્ઞાન જેમ છે એમ જેવું છે, એવું જાણે છે.

શ્રોતા : પર્યાયને સ્વપણે જાણવા છતાં પર્યાયરૂપે જાણે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાયને પર્યાયરૂપે, દ્રવ્યને દ્રવ્યરૂપે, પર્યાયને પર્યાયરૂપે, ગુણને ગુણરૂપે જેમ છે, એમ જાણે.

શ્રોતા : એવું જાણવા છતાં એના જ્ઞાનમાં અજ્ઞાનપણું નથી આવી જતું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જાણવા છતાં જ્ઞાનમાં અજ્ઞાનતા થાતી નથી. સાચું જાણવાથી અજ્ઞાનતા ક્યાંથી આવે? ખોટું જાણે તો અજ્ઞાનતા છે. સાચું જાણે એમાં જાણવું એનો સ્વભાવ છે. સાચું જાણવામાં અજ્ઞાનતા નથી. સમ્યક્ જાણ્યું છે. ખોટું જાણે તો અજ્ઞાનતા છે. પર્યાયને દ્રવ્ય જાણે, એક અંશ ને બધું જાણે, બધું જાણે એમ વિભાવને પોતાનો સ્વભાવ જાણે, એવું જાણે તો ખોટું થાય છે.

શ્રોતા : આત્મા ચારિત્રની મર્યાદા છોડીને થાતો નથી. ...

જ્ઞાન એકત્વ થાતું નથી એટલે સમ્યક્ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધું સમ્યક્ છે. શ્રદ્ધા સમ્યક્, જ્ઞાન સમ્યક્, ચારિત્ર સમ્યક્, બધું સમ્યક્. પોતા તરફ ગયો એટલે આખી લાઈન ફરી ગઈ બધું સમ્યક્ થઈ ગયું. એ તો જ્ઞાન ને ચારિત્રનું એવું સ્વરૂપ છે કે બધું જાણે જ્ઞાન ને ચારિત્રમાં અસ્થિરતા છે અમુક એટલે એ અસ્થિરતા હજી પુરુષાર્થની મંદતા છે, એટલે થાય છે. બાકી છે બધું મિથ્યાચારિત્ર નથી, મિથ્યાજ્ઞાન નથી અને શ્રદ્ધા તો સમ્યક્ છે. એટલે બધું સમ્યક્ હોય છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતાનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૫૬

શ્રોતા : વસ્તુ એમાં ઈષ્ટ-અનિષ્ટ ન કરવું એ પકડાય છે અને આપણે જે વસ્તુ જાણીએ છીએ એટલું જ્ઞાન પકડાય છે, પણ પછી અંદર જે પૂર્ણ જ્ઞાન છે, એ કેવી રીતે પકડીએ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ જ્ઞાન છે, એ જાણનારો છે, જ્ઞાયક છે, પણ પૂર્ણ જ્ઞાન તો એણે વિચાર કરીને નક્કી થાય, પૂર્ણજ્ઞાન તો પ્રગટ નથી, શક્તિમાં છે. એટલે નક્કી કરે કે જાણનારો છે, એ જાણનારું એક તત્ત્વ છે એ અનાદિથી છે, એ જાણનાર છે એ જાણનાર તત્ત્વ એવું હોવું જોઈએ કે એમાં પુરું જાણે એ કાંઈ અધૂરું જાણે નહીં. આ જડ છે, એ કાંઈ જાણતું નથી. તો એમાં જાણવાનો કોઈ અંશ એમાં નથી, એકદમ જડ છે. જેમાં જડ વસ્તુ જાણનાર એક વસ્તુ છે, જે જાણનાર વસ્તુ હોય એમાં કાંઈ ન જાણવું એવું ન આવે. એ જાણે છે, પૂરું જાણે છે. એમાં પૂરું જાણવાની શક્તિ છે. પણ એ અત્યારે રાગ-દ્વેષને ભ્રાંતિમાં રોકાઈ ગયો છે તેથી એ પૂરું જાણી શકતો નથી, પણ એનો જ્ઞાનસ્વભાવ નાશ પામ્યો નથી, પણ એને ઓછું અધૂરું થઈ ગયું છે. શક્તિમાં પૂરું છે. શક્તિમાં પૂરું જાણવાની એનામાં શક્તિ છે. કાંઈ ન જાણે એવું એમાં નથી. જે જાણવાનો સ્વભાવ એમાં પૂરું જાણે છે. એમાં અધૂરાશ નથી. એમ પોતે એનો સ્વભાવ ઓળખીને તત્ત્વને ઓળખીને નક્કી કરે. પુરું જાણવું. (પુરું) જાણવાનું કાર્ય તો અત્યારે એને નથી, પણ શક્તિ એની એવી છે, કે પુરું જાણી શકે. એ જાણનાર તત્ત્વ છે, એ જે તત્ત્વ જાણનાર છે, એ અધૂરું ન જાણે. પુરું જાણે. એમાં કાંઈ ન જાણવું એવું ન આવે તો એનો જાણવાનો સ્વભાવ જ ન કહેવાય. એનો જાણવાનો સ્વભાવ હોય, એ પૂરે પૂરું જાણે. એ સ્વભાવને કોઈ આખીર (સીમા) ન હોય કે આટલું જાણે, ને આટલું ન જાણે, જે સ્વભાવ છે એ પૂરેપુરું જાણે. એમાં નહીં જાણવાનો ભાગ ન આવે. પૂરેપુરું જાણે એવો એનો સ્વભાવ છે. પોતે નક્કી કરે તો થાય એમ યુક્તિ અને યુક્તિથી બરાબર એ યથાર્થ છે, એ પુરું જાણે એમાં અધૂરું ન જાણે. જડમાં કોઈ જાણવાનો ભાગ નથી અને જાણનારમાં, કોઈ નહીં જાણવાનો ભાગ નથી. પૂરેપુરું જાણે છે. આખું લોકાલોક જાણે એક સમયમાં, અને ક્રમ પડ્યા વગર સહજ જાણે એવો એનો સ્વભાવ છે.

શ્રોતા : તો પરને જાણે....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધું જાણે-પરને જાણે, સ્વને જાણે બધું જાણે છે. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય બધું જાણે છે. બીજા અનંતા દ્રવ્યો છે એને જાણે છે. અનંતા જડદ્રવ્યો છે એને જાણે છે. પુદ્ગલને જાણે છે. પુદ્ગલના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જાણે, પોતાના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જાણે. ગયો કાળ વીતી ગયો એને જાણે, વર્તમાન જાણે, ભવિષ્ય જાણે, બધું જાણવાની એક સમયમાં એનામાં શક્તિ છે. પણ એ વીતરાગ થાય તો જાણાય. એમાં રાગ-દ્વેષમાં રોકાયેલો છે, એટલે એનું જાણવાનું રોકાણું છે. એક એકમાં રોકાઈ ગયો છે. એક જાણે તેમ બીજું ભૂલે, એનું કારણ એ રાગમિશ્રિત જાણે છે, જ્યાં જાણે ત્યાં રાગ કરે છે, દ્વેષ કરે છે. રાગ-દ્વેષને લઈને આને ‘જેય તે હું, હું તે જેય’ એ પોતે જુદો રહેતો નથી ને ભેગો ભળી જાય છે, એટલે એને જાણવાનું રોકાઈ ગયું છે. વીતરાગ થાય. પૂરેપૂરો વીતરાગ થાય તો પૂરેપૂરું જાણે. રાગ-દ્વેષને લઈને રોકાણો છે. પણ તોય એનો સ્વભાવ એવો છે, કે ગમે એવા નિગોદમાં ગયો, એટલી બધી શક્તિ ઘટી ગઈ તોય જાણવાનું નાશ પામતું નથી.

તો જાણવાનું એનું થોડુંક તો ઊભું રહે જ છે. એમ એને જાણવાનું કોઈ નાશ થઈ શકતો નથી. બધું જાણે એક સમયની અંદર કોઈના આશ્રય વગર કાનથી જાણે કે આંખથી દેખે એમ નહીં, પણ અંદરથી જાણે છે. આત્મામાંથી જાણાય એવો એનો સ્વભાવ છે. નહીં જાણવાનું કારણ એ રાગ-દ્વેષ અને ભ્રાંતિને લઈને નથી જાણતો. એટલે એનું જાણવાનું રોકાઈ ગયું છે. પરને નહીં જાણે ને પોતાને જ જાણે, તો એનો સ્વભાવ સંકુચિત થઈ ગયો. એનો સ્વભાવ જે અનંત સ્વભાવ છે, એ સંકોચાઈ ગયો. પોતાને પરને બધાને જાણે છે. પણ એ જુદો રહીને જાણે છે, આ ભેગો થાય તો નથી જાણતો.

શ્રોતા : મુમુક્ષુને ઉત્સર્ગ અને અપવાદ અને ધર્માત્માને ઉત્સર્ગ અને અપવાદ તે શું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મુમુક્ષુ ધર્મ. ધર્માત્મા હોય એને ઉત્સર્ગ અને એ તો અપવાદ એને સહજપણે જો એણે પુરુષાર્થ ઉપડે, તો ક્ષણે જો થઈ જવાતું હોય વીતરાગ અને મુનિદશા તો એને એવી રીતે પુરુષાર્થ કરે તો એ બધામાં રોકાય અને ન થઈ શકતું હોય તો એ બધે શુભભાવોમાં રોકાય છે. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર, પણ એ બધામાં રોકાય. સાચો અપવાદમાર્ગ ને ઉત્સર્ગમાર્ગ એની સાધકદશા પ્રગટ થયા પછી એ માર્ગ એને સાચો લાગુ પડે છે. મુમુક્ષુની દશામાં એને સમ્યગ્દર્શન નથી થયું એટલે એને અશુભભાવથી બચવા શુભભાવમાં ઊભો રહે છે. એનો અપવાદ છે. પહેલેથી એ બધું

કે આત્મામાં કાંઈ છે નહીં, આત્મા તો આત્મામાં કોઈ ભાવો નથી. શુભાશુભભાવ નથી, આત્મા તો તદ્દન શુદ્ધ છે, માટે આ બધું શુભનું શું કામ છે? એમ કરી અને જો એકલું પોતે તો એને શૂન્યતા થાય છે, ને નુકશાન થાય છે.

આત્મા જે ઓળખાણો નથી એનું ધ્યેય રાખે કે આત્મા કેમ પ્રગટ થાય? એનું ભેદજ્ઞાનનો પ્રયાસ કરે, પણ એ ન થાય ત્યારે અશુભભાવથી બચવા જિનેન્દ્રદેવ, ગુરુ અને શાસ્ત્ર એના એ કાર્યોમાં રોકાય છે. એ આ તો બધા શુભભાવો છે, આત્માનો સ્વભાવ નથી તો એ હેય છે, માટે એમાં રોકાવું નકામું. પણ અંદર આત્મા પ્રગટ જ થયો નથી, શુદ્ધાત્મા કોને આશ્રયે ઊભો રહે? આશ્રય તો પ્રગટ થયો નથી અને બહારથી બધું છૂટી જવાય તો અશુભમાં જવાશે. ક્યાંક ઊભું તો રહેવાનું છે. આત્માનો આશ્રય તો પ્રગટ થયો નથી તો એની ભાવના કરવી, અશુભથી બચવા શુભભાવ કરે છે. અને સમ્યગ્દષ્ટિ થાય એને આત્માનો આશ્રય તો પ્રગટ થયો પણ એટલી લીનતા થઈ નથી. લીનતા થઈ નથી, એટલે શુભભાવોમાં ઊભો રહે છે. અશુભથી બચવા અહીં પણ શુભભાવમાં ઊભો રહે છે.

અંદર પુરુષાર્થની દોરી ચાલુ રહે છે. પણ પૂરી ચાલુ નથી, એટલે એ પણ શુભભાવમાં ઊભો રહે છે. મુનિદશામાં પણ ઉત્સર્ગ માર્ગ એકદમ ધ્યાનમાં—એવા ધ્યાનમાં લીન થઈ જાય કે કેવળજ્ઞાન થઈ જાય, એવી ધ્યાનની ઉત્કૃષ્ટદશા. જેવો ઉત્સર્ગ ઉત્કૃષ્ટદશા જામતી નથી એક સાથે ભલે, એવું ધ્યાન થાય કે એવું ધ્યાન થાય કે એકદમ કેવળજ્ઞાન થાય મુનિપણું લીધું એટલે, એવી રીતે થાતું નથી. એટલે મુનિઓ પણ અપવાદમાર્ગમાં આવે છે. એટલે મુનિઓ પણ શાસ્ત્રો રચે છે, બહારમાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રના કોઈ શુભકાર્યોમાં અને પૂજા ને એવું નથી હોતું. પણ દર્શન, વંદન આ બધું રાગમાં જોડાય છે. કારણ કે એકદમ ધ્યાનમાં લીન થઈ જાય એવું ઉત્કૃષ્ટ ધ્યાન જામતું નથી, એટલે એ ક્ષણે ક્ષણે બહાર આવે છે. અંતર્મુહૂર્તે અંતર્મુહૂર્તે બહાર આવે ત્યારે શુભભાવમાં જોડાય છે. પણ એ મુનિની દશા તો એકદમ શુદ્ધ ઉપયોગની મુખ્ય છે.

શુભઉપયોગ એને ગૌણ છે, શુદ્ધઉપયોગ મુખ્ય છે, એ મુનિઓને અને સમ્યગ્દષ્ટિને શુદ્ધઉપયોગ અમુક છે, તે શુભભાવમાં છે. અને મુમુક્ષુને તો ભાવનારૂપ છે. એને પ્રગટ નથી થયું માટે અશુભભાવથી બચવા શુભભાવમાં ઊભા રહે છે. ઉત્સર્ગમાર્ગ નહીં બહાર શુભભાવમાં જોડાય છે, એ એનો અપવાદમાર્ગ છે. એ ઉત્સર્ગમાર્ગે નહીં. ઉત્સર્ગ કોને કહેવાય? એકદમ અંદર સ્વરૂપ અંદર ભેદજ્ઞાનનો પ્રયાસ કરે તો એ ઉત્સર્ગ કહેવાય. આ બધા શુદ્ધાત્માના ધ્યેયપૂર્વક બહારમાં શુભભાવમાં રોકાય છે ત્યારે એ અપવાદમાર્ગ છે. અંદર પ્રયાસ કરે તો એ ઉત્સર્ગ.

ખરી રીતે ઉત્સર્ગ ને અપવાદ યથાર્થ થાય ત્યારે જ લાગુ પડે છે. મુમુક્ષુને તો એવી રીતે કહેવાય છે. ઉત્સર્ગ એને માર્ગ ક્યાં પ્રગટ થયો છે અંતરમાં કાંઈ? ઉત્સર્ગમાર્ગ પ્રગટ થયો નથી. એ ભેદજ્ઞાનનો પ્રયાસ કરતો હોય તો એ ઉત્સર્ગ છે. માત્ર ભાવના રાખીને શુભભાવમાં જોડાતો હોય તો અપવાદ છે.

પણ ધ્યાનદશામાં હોય તો ઉત્સર્ગ છે. એ બહારમાં શાસ્ત્રો લખવા આદિ, આહારાદિ, વિહારાદિ કાર્યોમાં હોય એ અપવાદ છે. એ વખતે એને છઠ્ઠે-સાતમે એને ગુણસ્થાનની દશા તો ચાલુ જ છે, પણ ધ્યાનની દશામાં હોય ત્યારે ઉત્સર્ગ છે. બહાર શુભભાવમાં આવે તો અપવાદ થાય છે. મુનિ એકદમ ધ્યાનમાં હોય તે ઉત્સર્ગમાર્ગ છે. ઉત્સર્ગ અપવાદને મૈત્રી જ હોય છે. અંતરમાં, અંતરમાં પ્રયાસ થાય તો એ ઉત્સર્ગ છે, બહાર શુભભાવમાં આવે તો અપવાદ છે. પણ તોય ઉત્સર્ગ એને અમુક છૂટી નથી જાતું. એ સાથે હોય છે. એ અપેક્ષાએ કહેવાય છે. મુનિ કોમળ આચરણ ને કઠોર આચરણ. ઉત્સર્ગ ને અપવાદ એમાં આવે છે.

શ્રોતા : પરિણતિ પર્યાય ને ઉપયોગ તો પર્યાય છે, એમાં ઉપયોગમાં અપવાદ પર્યાય પરિણમન જે પરિણતિમાં....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરિણતિમાં પર્યાય આવી જાય છે. પર્યાય ઉપયોગમાં ય હોય, પર્યાય પરિણતિમાં પણ પર્યાય હોય, એ જેટલું જે પ્રગટ થયું છે, એ સહજરૂપ છે. સ્વરૂપાચરણ ચારિત્રરૂપ પરિણતિ છે. એ જાતની સ્વરૂપાચરણ ચારિત્રની પર્યાય પ્રગટ થઈ છે. ઉપયોગ બહાર જાય છે, તો એ ઉપયોગ એ જાતનો રાગમિશ્રિત પર્યાય છે. બે જે હોય છે જેટલું આચરણ અંદર શુદ્ધ એટલું શુદ્ધરૂપે છે બાકીનું જે બાકી છે, એટલું વિભાવરૂપ છે.

શ્રોતા : એક જ પર્યાયના બે ભાગ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ રીતે જ હોય.

શ્રોતા : અંતર તત્ત્વનું સ્વરૂપ

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ એ સમ્યક્ હોય, સમ્યક્ હોય છે. જે જ્ઞાન છે, એ જ્ઞાન પોતાનું છે, પોતે જ છે અને એ સ્વભાવથી પોતે નક્કી કરે તો એ યથાર્થ હોય છે. પ્રગટ થયા પહેલાં નક્કી ન કરી શકાય એવું નથી. તો તો પછી કાંઈ ન કરી શકાય. કે અજ્ઞાનદશામાં એ ભ્રાંતિમાં પડ્યો છે, એમાંથી પોતે નક્કી કરે છે, કે આ સ્વભાવ મારો નથી આ વિભાવ, મારો સ્વભાવ તો જ્ઞાનસ્વભાવ છે. હું તો જુદો છું. ઈ પોતે અજ્ઞાનદશામાંથી જેવો નક્કી કરે છે. જેમ નક્કી ન થઈ શકતું હોય એ અનુભૂતિ પહેલાં તો તો એ આગળ જઈ શકે જ નહીં એ બધું પોતે સ્વભાવ ઓળખીને અંતરમાંથી જ

નક્કી થઈ શકે છે. નિર્ણય કરી શકે છે અને નિર્ણયના બળે આગળ જઈ શકે છે. જેને અંતરમાં વિભાવનું દુઃખ લાગ્યું છે, એ પોતે અંદરથી નક્કી કરે છે, કે સાચું સ્વરૂપ શું? સાચી શાંતિ ક્યાં છે, એ નક્કી કરવા માટે એને અંતરમાંથી જ નક્કી થઈ શકે છે. કારણ કે પહેલાં તો સાચો નિર્ણય જ આવે છે અને પછી સ્વાનુભૂતિ થાય છે.

એ પૂર્ણ શક્તિનો વિશ્વાસ. ‘હું જુદો છું, મારો સ્વભાવ જુદો છે. આ રાગ સ્વભાવ હું નથી. અંદર એક તત્ત્વ છે તે શાશ્વત છે’ ઈ બધુંય એની જિજ્ઞાસાની ભૂમિકામાં જ નિર્ણય કરી શકે છે. ત્યારે એ આગળ જઈ શકે છે. જે એ નિર્ણય ન કરી શકતો હોય તો આગળ જ જઈ શકે નહીં. બધું કાંઈ પહેલાંથી અનુભૂતિમાં આવતું નથી. અમુક જાતના પોતે અનુમાન પોતાનું અંદર વેદનમાંથી અનુમાન કરી શકે છે, કે આ જાણનારો હું છું. એ અપેક્ષાએ કહેવામાં આવે છે. દૃષ્ટિના બળે કહેવાય છે.

શ્રોતા : એ (પર્યાય) ભાવ એ (દ્રવ્ય) ભાવ જુદો એમ સમજાય છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ભાવ જુદો છે, આ ભાવ જુદો છે, એમ પરદ્રવ્ય, જેમ પરક્ષેત્ર કીધું, દ્રવ્ય કહેવું એ દ્રવ્ય જુદું થોડું છે? જ્ઞાયક પર્યાય એ દ્રવ્ય છે જુદું? તો તો પર્યાય દ્રવ્ય થઈ જાય છે. પર્યાય કાંઈ દ્રવ્ય થોડી થઈ જાય છે. જેમ દ્રવ્ય જુદું કીધું એમ, ક્ષેત્ર જુદું કીધું, એની અપેક્ષા સમજવી પડે. સ્વરૂપ જ એક. પર્યાય એની પર્યાય એ વસ્તુ નથી, ક્ષેત્ર એ નથી, એકલું દ્રવ્ય. તો પછી આ પર્યાય પ્રગટ થાય છે કોની પર્યાય હોય છે? એનું વેદન કોને થાય છે. પર્યાય પછી પ્રગટ કરવાનો પુરુષાર્થ શેને માટે છે, તો આ પછી આ વિભાવપર્યાયનું વેદન થાય છે. સ્વભાવપર્યાયનું વેદન થાય છે, એ બીજામાં થાય છે વેદન? કોઈ બીજું વેદન એને કરતું નથી. વિભાવ પર્યાયનું વેદન પોતાને થાય છે. વેદન કોઈક કરે છે, જાણે છે કોઈક. દ્રવ્ય જુદું છું. જાણનારો વેદન કરનારો કોઈક જુદો છે, એવું છે કાંઈ? બધું પોતે એકનો એક છે. અપેક્ષાએ ભેદ સમજવાનો છે. આત્મામાં અનંતગુણ છે, અનંતી પર્યાય છે, એ બધાની અપેક્ષા બધાના સ્વભાવભેદ છે, સ્વભાવભેદ હોય અપેક્ષાએ પરદ્રવ્ય કીધું છે. જેમ દ્રવ્ય કીધું એમ ક્ષેત્ર કીધું બધું, એમ કહેવામાં આવે છે. દૃષ્ટિના બળે કહેવાય છે. આમ બળમાં બધું કહેવાય છે. પણ સાધકદશામાં બેયની અપેક્ષા સમજવાની હોય છે. નહીંતર સાધકદશા જ રહેતી નથી.

શ્રોતા : આમાં એમ કહેવા પાછળનો આશય શું છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ આશય સમજવાનો હોય છે.

શ્રોતા : એમાં આશય શું છે? દૃષ્ટિના બળથી એમ કહેવામાં આવે છે, એ કહેવા પાછળ આશય શું રહ્યો છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દૃષ્ટિના વિષયમાં એ હોતું નથી, માટે સમજવા માટે કહેવાય છે. જ્યાં જ્યાં દૃષ્ટિનો વિષય જેને સાચો ગ્રહણ થાય છે તે દૃષ્ટિના ગ્રહણમાં એ ગૌણ કે એમ સમજવા માટે છે. દૃષ્ટિ સાચી કોને પ્રગટ થઈ છે? કે દૃષ્ટિના વિષયમાં એ ગૌણ થાય છે, આ સાચું સમજવા માટે હોય છે અને દૃષ્ટિના વિષયમાં હોતું નથી. દૃષ્ટિ મોક્ષમાર્ગમાં જે આત્માને ગ્રહણ કરે છે, મુખ્ય જોર એનું દૃષ્ટિનું જોર હોય છે, એને સાથે સાધકદશા પણ હોય છે. પર્યાયનો પણ ખ્યાલ હોય છે. એ સમજવા માટે છે, એને ગ્રહણ કરવા માટે છે, એવી દૃષ્ટિ તું પ્રગટ કર અનાદિથી નથી કરી એને પ્રગટ કર એટલા માટે છે. (એટલા માટે છે,) એની સાથે પર્યાયની વાત કેમ આવે છે? કે એને પણ તુ જાણ એને નહીં જાણતો સાધકદશા શેને માટે? બેય સમજવા માટે છે. એમ કહેવાનું કારણ એ છે કે દૃષ્ટિના બળમાં બધું ગૌણ થાય છે. વસ્તુસ્વરૂપ એમ છે (માટે) જેમ છે, એમ જાણવું.

શ્રોતા : એ દૃષ્ટિના બળમાં ભિન્નતા પણ એક સાથે દેખાય છે, ને જ્ઞાનમાં મારી છે, એમ વેદનમાં આવે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ જાણવામાં આવે છે, વેદનમાં આવે છે. બધાની સંધિ કરવાની હોય છે.

શ્રોતા : ત્રિકાળીને સ્વીકારે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : માત્ર ત્રિકાળીને સ્વીકારે છે. વર્તમાનને ગૌણ કરે છે. એ નથી, ગૌણ થાય છે, દૃષ્ટિ જ એક જોરદાર પોતાનું (પોતાનું) અસ્તિત્વ ગ્રહણ કરે છે. એને જે વર્તમાન અંશ છે, એ અંશ તો પર્યાય પરિણતિ તો પલટાય કરે છે. જે પલટન થાય એનું ગ્રહણ હોતું નથી. જે પલટાય એનું ગ્રહણ ન હોય દૃષ્ટિમાં. માટે જે એક સરખું રહે છે, એનું ગ્રહણ કરે છે. એનું ગ્રહણ કરે એટલે જે પલટાય એ ગૌણ થાય છે. આશ્રય કોનો હોય? કે જે સ્થિર રહેનારું હોય એનો આશ્રય હોય. એના ઉપર બળ હોય, જે પલટન હોય એના ઉપર કંઈ જોર નથી આવતું. એક પર્યાય ગ્રહણ કરે તો પર્યાય એ તો પલટાય છે. એમાં દૃષ્ટિનું બળ એનો આશ્રય ક્યાંથી લેવાય? આશ્રય કોનો લેવાય કે જે સ્થિર હોય એનો આશ્રય લેવાય. આશ્રય એનો લીધો કે જે પલટાય છે, બધું ગૌણ થાય છે, એ છે જ નહીં એનું ક્ષેત્ર માનવું એટલે એ અપેક્ષાએ કહેવાય. દૃષ્ટિના જોરમાં એમકે આ બધું અંશ છે, એ આનું આખા અંશીનું એ

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્યા - ૫૭

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ બધું બતાવતા, અંતર આત્મામાં બધી અપૂર્વ ઋદ્ધિ ભરી છે. અપૂર્વ આનંદ ભર્યો છે, એને ઓળખે વિકલ્પથી જુદો નિર્વિકલ્પ તત્ત્વ. અંદર ચૈતન્યને ઓળખીને એમાં સમાઈ જાવું. વિકલ્પથી છૂટીને સ્વાનુભૂતિને પ્રગટ કરવી. ભેદજ્ઞાન પ્રગટ કરી અંતરમાં માર્ગ છે, બહાર ક્યાંય નથી. જ્ઞાયક આત્માને ઓળખવો. ક્ષણે ક્ષણે એને ઓળખવા માટે તત્ત્વવિચાર, વાંચન, શાસ્ત્રસ્વાધ્યાય બધું આત્માને ઓળખવા માટે છે. માર્ગ બતાવ્યો શુદ્ધાત્માનો. અંતરથી ઓળખો તો આત્માને મુક્તિનો અંશ અંતરમાં જ પ્રગટ થાય છે. સાધના કરતાં કરતાં પૂર્ણતા તો અંતરમાં જ થાય છે. એ જ કરવાનું છે. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર બધું આત્મામાંથી જ પ્રગટ થાય છે. જેમાં જે ગુણો હોય એમાંથી પ્રગટ થાય. બહારથી કાંઈ આવતું નથી. જ્ઞાન પણ આત્મામાં, સમ્યગ્દર્શન આત્મામાં, ચારિત્ર આત્મામાં બધું આત્મામાં જ છે.

શ્રોતા : એની રુચિ વધી, છતાં પણ હજી વિકલ્પ તૂટીને નિર્વિકલ્પદશા થઈને આત્મા કેમ પકડાતો નથી ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમાં પોતાની ખામી, અંદર છે, (પોતાની ખામી) છે. શરીરથી જુદો, વિકલ્પથી જુદો, જ્ઞાયક આત્મા, આનંદનું સ્વરૂપ ગુરુદેવે બહુ બતાવ્યું છે. પણ એ પોતે કરી નથી શકતો, પોતાની ખામી છે.

શ્રોતા : એ નથી કરી શકતો એનું કારણ શું ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પુરુષાર્થની ખામી. પોતાની ખામી છે. એમાં કોઈનું કારણ નથી. પોતાનું કારણ છે.

શ્રોતા : જ્યારે કાળ પાકે ત્યારે થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કાળ પાકે તો ન થાય, ગુરુદેવે કાળનું કીધું, પોતે કાળ નથી જોતો. કાળ કોઈને રોકે છે કાંઈ ? એક દ્રવ્યને બીજા દ્રવ્યને કાંઈ રોકી શકે ? એ ગુરુદેવ કહે છે દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. પોતે સ્વતંત્ર, કર્મ સ્વતંત્ર, કર્મ રોકતું નથી. કાળેય પરદ્રવ્ય છે. પોતાના પુરુષાર્થની ખામી છે. પોતે પોતાનું જ કારણ છે. બીજા કોઈનું કારણ નથી.

અકારણ પારિણામિક દ્રવ્ય. પોતે જ પોતાનું કારણ. પોતે જ વિકલ્પ તૂટીને નિર્વિકલ્પદશા થાય. પોતાના પુરુષાર્થથી થાય, નહીં થાય તો પોતાના પુરુષાર્થના અભાવથી થાતી નથી.

શ્રોતા : પુરુષાર્થ કરવો પણ કેવી રીતે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવો કેવી રીતે?

શ્રોતા : આપ ફરમાવો ને!

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું શું ફરમાવું? એ તો પ્રશ્નનો પ્રશ્ન થાય પોતાથી

પં. હિંમતભાઈ : આવે તો કાંઈક પૂછવું તો જોઈએ ને!

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવું કેવી રીતે એ કાંઈક એનો પ્રશ્ન છે? પોતે પોતાથી થાય એનો ઉત્તર એક જ છે. જન્મ-મરણ કર્યા એ પોતાના કારણે. જન્મ-મરણ તોડનારો એ પોતે. જન્મ-મરણ કરનારો ય પોતે. શુભભાવથી પુણ્ય બંધાય, દેવલોક થાય. અશુભથી અશુભગતિ, નરકગતિ, તિર્યચગતિ થાય. બાકી બેયને સંકલ્પ-વિકલ્પ શુભાશુભભાવથી અભાવ કરવો નિર્વિકલ્પદશા થાય, સ્વાનુભૂતિ થાય એ જ કરવાનું છે. પુરુષાર્થ પોતે કરવાનો છે. ‘ભેદજ્ઞાન’. દ્રવ્યદષ્ટિ ‘હું જ્ઞાયક છું, આ વિકલ્પ છે, એ પોતાનું સ્વરૂપ નથી, એનાથી ભેદજ્ઞાનધારા ક્ષણે ક્ષણે ક્ષણે થાય તો મુક્તિ થાય. ભેદજ્ઞાનના અભાવથી મુક્તિ નથી થાતી. ભેદજ્ઞાન, જે સિદ્ધિ પામ્યા તે ભેદજ્ઞાનથી જ પામ્યા છે. ભેદજ્ઞાનથી જ સ્વાનુભૂતિ થાય છે. દ્રવ્યદષ્ટિથી જ સ્વાનુભૂતિ થાય છે. એ જ કરવાનું છે. પોતાના પુરુષાર્થનું જ કારણ છે. પોતાના પ્રમાદને કારણે અટક્યો છે અને પોતાના પુરુષાર્થથી થાય છે એ ખરું છે. કરવાનું એ જ છે. અને કરતો કરતો પોતે. સુખ પોતામાં, જ્ઞાન પોતામાં, આનંદ પોતામાં. ચૈતન્યતત્ત્વ શાશ્વત છે એને ઓળખવું એ જ કરવાનું છે. બીજું કાંઈ કરવાનું નથી. ઊંડો ઉતરીને કરે તો પોતાના જ હાથમાં છે. કાંઈ કોઈ કરાવી નથી દેતું. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર એમાં નિમિત્ત હોય છે. ગુરુની વાણી મળે પછી કરવાનું તો પોતાને જ છે. અનંતકાળથી દેશના મળી, પછી એણે ગ્રહણ કરવું પોતાના હાથની વાત છે. ઝાઝુ બોલાતું નથી. એક સ્વાનુભૂતિ પ્રગટ કરવી. પુરુષાર્થની ખામી ને પુરુષાર્થ કરે તો થાય.

દ્રવ્યદષ્ટિને કેટલું વજન દેવું એ સમજે, એની કોટિ કેટલી છે એ સમજી લેવું. કે અનાદિનો માર્ગ અજાણ્યો છે. દ્રવ્યદષ્ટિ જીવે પ્રગટ કરી નથી. એટલે દ્રવ્યદષ્ટિ મુખ્ય હોય છે, પણ સાથે વ્યવહાર હોય છે. પણ એ વ્યવહાર કોઈ પ્રયોજનવશ કોઈવાર આચાર્યોએ વ્યવહારની વાત કરી જ હોય તો એ કાંઈ કાઢી નાખવાની નથી.

સાધકદશામાં વચ્ચે આવે છે, એ સાધ્ય-સાધકભાવના ભેદ છે. એક સાધ્ય ગ્રહણ કરવાનું, એક આત્મા. પણ એમાં વચ્ચે જ્ઞાનદર્શનચારિત્રના ભેદ આવ્યા વગર રહેતા નથી. આ જ્ઞાન છે, આ દર્શન છે, આ ચારિત્ર છે, એવા ભેદ વિકલ્પ આવે એટલે વિકલ્પમાં રોકાવાનું કહેતા નથી આચાર્યદેવ, પણ વચ્ચે (ભેદ વિકલ્પ) આવ્યા વગર રહેતા નથી. જ્ઞાયકની દૃષ્ટિ કરે એમાં સાધ્ય-સાધક ભાવ વચ્ચે આવે છે. દ્રવ્યથી પૂર્ણપણે એની સાધકદશા વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતી નથી. દ્રવ્યથી પૂર્ણ છે, પણ પર્યાયમાં તો અધૂરાશ છે. માટે એ વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતી નથી.

જે પરમભાવને પહોંચી ગયા એને વ્યવહારનું કાંઈ પ્રયોજન નથી, પણ જે હજી સમયસારમાં આવે છે કે સોનાનો તાપ એ પ્રતિવર્ણિકા જેવું સોનું થઈ ગયું એને પછી કોઈ તાપની જરૂર નથી. પણ જેઓ સાધકદશામાં છે, એને વચ્ચે વ્યવહાર આવે છે. પણ એ વ્યવહાર જાણવાયોગ્ય છે, એને આદરવાયોગ્ય કે રાખવા જેવો છે, એવો અર્થ નથી એનો. પણ એ વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતો નથી. એ જાણે છે. દ્રવ્યદૃષ્ટિને મુખ્ય રાખે, વ્યવહાર વચ્ચે આવે છે.

શ્રોતા : તો ગુરુદેવે પહેલા વ્યવહારના વચનો જે પાઠમાં છે, આવે છે, એટલે સંદર્ભમાં પૂછવું પડે છે, કે હીરાથી વધાવવાનો કે એ જે ગુરુદેવનો એટલો પ્રમોદ આવતો હતો, અને આ જે કહે અમારે થાય નહીં આ તો ગૃહીત મિથ્યાદૃષ્ટિ કહેવાય. એ ચર્યા ચાલી એટલે મેં જરી આપને પૂછ્યું શરમ વગર. અમને મુમુક્ષુને જરાક વિશ્વાસ આવે ને શું થઈ રહ્યું છે? જ્ઞાની ઉપર પ્રેમ ન આવે તો અમારે ન આવતો હોય તો ભલે આવે, ભલે આવે, એમાં રોકવા કેવી રીતે જઈએ પ્રેમને? રોક્યો રોકાય નહીં. અમુક બાદબાકી કરો અને અમુક આ કરો એમ મનમાં મેળ બેસતો નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંગત વાત શું કરવી?

શ્રોતા : મારે સમજવાની જરૂર છે. બાકી અમને તો શ્રીમદ્જી થકી વાત મળી કે જ્ઞાની ઉપર તો કોઈ વાત છોડો, જ્ઞાની કે અનંત પુદ્ગલપરાવર્તનમાં બધે પ્રેમ કર્યો, એક જ્ઞાની પ્રત્યે પ્રેમ નહીં કર્યો બસ. હવે એ વાત જ્યારે સમજવામાં આવે ત્યારે આંખમાં આસુ આવી જાય છે, ખલાસ થઈ જાય છે, જ્ઞાની ઉપર પ્રેમ ન આવે તો બીજે ક્યાં આવે? અને એ હેય છે, એમ સમજાય છે પાછું...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ પોતે જે દ્રવ્યદૃષ્ટિની વાત મુખ્ય કરે ત્યારે એ કહેતા અને ઓલી વાત આવે ત્યારે એ કહેતા.....

શ્રોતા : કહેવું પડે બંનેને... એ પણ અનુભવજ્ઞાનથી નીવેડો છે અનુભવ જેને, તેને પહેલા શાસ્ત્ર ન જાણેલા, તોપણ ચાલે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમાં શાસ્ત્ર આવી જાય છે. અનુભવજ્ઞાનથી નિવેડો છે, જે શાસ્ત્રમાં હોય, એ અનુભૂતિમાં એને આવી જાય છે. વચ્ચે શાસ્ત્ર જાણ્યા હોય તો એ કાંઈ નુકશાનરૂપ નથી. પણ કદાચ શાસ્ત્રના વિશેષ શબ્દો ન આવડતા હોય તોપણ એમાં શાસ્ત્રનું રહસ્ય આવી જાય છે. શાસ્ત્ર જે કહે છે કે દ્રવ્યદૃષ્ટિ કર, ભેદજ્ઞાન કર, અનુભૂતિ કર, ઈ એને અનુભૂતિ આવી ગઈ તો એમાં શાસ્ત્રનું રહસ્ય આવી જાય છે કારણ કે એને ભેદજ્ઞાન દ્વારા અને દ્રવ્યદૃષ્ટિ દ્વારા જ અનુભૂતિ થાય છે. એમાં જ્ઞાયક સ્વભાવને ઓળખવાથી અનુભૂતિ થાય છે. શાસ્ત્રનું રહસ્ય એમાં આવી જાય છે. શાસ્ત્ર જાણ્યા હોય તો એનું કાંઈ એમાં નુકશાન નથી અને ન જાણ્યા તોપણ એમાં આવી જાય છે શાસ્ત્ર. જે ભગવાનની દિવ્યધ્વનિમાં આવ્યું કે મુક્તિનો માર્ગ કેવો? એને અનુભૂતિમાં પ્રગટ થાય છે, તો એમાં એ આવી જાય છે.

યુક્તિ, આગમ, અનુભવ એ બધા એમાં ભેગું આવી જાય છે. અનુભવ કર્યો એમાં બધું આવી જાય છે. શિવભૂતિ મુનિ કાંઈ જાણતા નહોતા. તો ગુરુએ કીધું કે ‘તુષ માસ’ તો એ ભૂલી ગયા ને પછી, આવા દાળ ને ફોતરા જુદા પાડતા આશય ગ્રહણ કરી લીધો તો ભેદજ્ઞાનનો. એમ અંદર જ્ઞાયકમાં ચડી ગયા તો અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન થયું, એટલે અર્થ ગ્રહણ કરી લીધો. શાસ્ત્રને ગુરુએ કીધું એનું રહસ્ય ગ્રહણ કરી લીધું એમાં શાસ્ત્ર આવી જાય છે.

બહારથી ક્યાંય આવતું નથી. અંતર દૃષ્ટિ કરીને અંતરમાંથી જ્ઞાન પ્રગટે. અંતરમાં વિરક્તિ ને અંતરમાં બધું. રમણતા બધું અંતરમાં છે. બહાર શુભભાવ આવે છે, પણ એનાથી કાંઈ પુણ્ય બંધાય છે. શુદ્ધાત્માને ઓળખવો એ જ ગુરુદેવે કરવાનું કીધું છે. અંતરમાં આનંદ ભર્યો છે એ ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરે, દ્રવ્યદૃષ્ટિ કરે, અંતરમાં ક્ષણે ક્ષણે એ જ કરવા જેવું છે. તમે બધા તો ઘણા વર્ષોથી અહીં રહો છો.

શ્રોતા : ગુરુદેવની કાયમ યાદ આવે છે.... ક્ષણે ને ક્ષણે(ઘણા વર્ષો) યાદ આવે ગુરુદેવ સાથે ઘણા વર્ષો હરતા ફરતા ગુરુદેવ જ યાદ આવે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નાનપણથી તમે બધા અહીં છો.

શ્રોતા : એક એક પ્રસંગોએ યાદ આવ્યા કરે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નાના હતા તો ગુરુદેવ અહીંયા રહેતા.

શ્રોતા : આપણા ચરણોમાં વિંટળાઈને રહીએ, ગુરુદેવના વચન છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જ કરવાનું છે. અંતરમાં ચૈતન્યદેવ ને શુભભાવમાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર એ જ કરવાનું છે.

શ્રોતા : ગુરુદેવે આપની મહિમા પ્રકાશી, તો જગતને અત્યારે અમનેય ખ્યાલ ન હોય. એટલો આપનો પણ એટલો જ ઉપકાર છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ, બધું ગુરુદેવે કર્યું છે.

શ્રોતા : ગુરુદેવનું પુરાણ આપે તો વર્તમાનમાં બધાને બતાવી દીધું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આ વિષમકાળમાં માર્ગ મળવો બહુ દુષ્કર હતો. ગુરુદેવનો અહીં જન્મ થયો તો બધાને માર્ગ મળ્યો છે.

શ્રોતા : આપકા જેસા ભલા હો ગયા વૈસા હમારા ભી હો જાય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ બિરાજતે થે, બહોત બતાતે થે, વહ માર્ગ તો ગુજરાતી બોલતે તો સમજાય છે?

શ્રોતા : સમજાય છે... સમજે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વહ આત્મતત્ત્વ ભિન્ન, ઓલું શરીર ભી ભિન્ન હૈ, શરીર જુદું, આત્મા જુદો, બેય જુદું જ તત્ત્વ છે. એને પહિચાનો કે મૈં આત્મા હું, યહ શરીર હૈ યહ ભિન્ન હૈ, યહ વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શવાલા હૈ, મૈં જ્ઞાયક હું, ઇસમેં આનંદ હૈ, જ્ઞાન હૈ, સબ ઇસમેં યહ ભિન્ન હૈ. સંકલ્પ-વિકલ્પ ભી આત્માકા સ્વભાવ નહીં હૈ. વહ ભી આત્મા, ઐસે મૂળ સ્વરૂપ તો આત્માકા સિદ્ધ ભગવાન જેસા સ્વરૂપ હૈ, અનાદિ-અનંત હુઆ, અનાદિકાળ ગયા તો ભી આત્મા તો જેસા હૈ વૈસા હૈ. દ્રવ્ય તો શુદ્ધ સ્વરૂપે જ છે શુદ્ધાત્મા. એ શુદ્ધાત્માકો પહિચાનો. ‘મૈં શુદ્ધ હું, જ્ઞાયક હું, યહ શરીર મૈં નહીં હું, સંકલ્પ-વિકલ્પ, જે ઉંચામાં ઉંચા શુભભાવ આવે તો પણ એ શુભભાવ પુણ્યબંધ હોતા હૈ. સ્વર્ગ મિલતા હૈ. પણ ભવકા અભાવ તો નહીં હોતા.

ઇસલિયે ઇસસે બીચમેં શુભભાવ આતા હૈ, પણ શુભભાવ તો પુણ્યબંધકા કારણ હૈ. અશુભભાવસે બચનેકે લિયે શુભભાવ આતે હૈ. પણ શુદ્ધાત્માકો પહિચાનનેકો શુભભાવ ભી આત્માકા સ્વરૂપ નહીં, વહ ભી આકુળ સ્વરૂપ હૈ. મૈં ઇસસે ભી ભિન્ન આત્માકા સ્વરૂપ જિસસે ભિન્ન હું, મૈં જ્ઞાયક હું આનંદ સ્વભાવ હું, ઐસા આત્મતત્ત્વકો પહિચાનો, ઇસમેં દૃષ્ટિ કરના, ઐસા જ્ઞાન કરના, ઇસમેં લીનતા કરના, વિકલ્પ તૂટકે જો સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ, વહ મુક્તિકા માર્ગ ઇસસે શરૂ હોતા હૈ. યહ સ્વાનુભૂતિમેં આત્માકા સ્વરૂપ વેદનમેં આતા હૈ. આત્મામેં અનંતગુણ સ્વરૂપ આત્મા હૈ. પણ દૃષ્ટિ તો એક દ્રવ્ય ઉપર દેનેસે, અભેદ ઉપર દૃષ્ટિ દેનેસે, યહ ભેદ ભેદ વિકલ્પ ‘મૈં જ્ઞાન હું, દર્શન હું, ચારિત્ર હું’ યહ ભેદ વિકલ્પ હૈ.

જ્ઞાનમેં સબ પહિચાન લેના કે આત્મામેં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર સબ અનંતગુણ હૈ. પણ એ દૃષ્ટિ તો એક દ્રવ્ય ઉપર દેના. દૃષ્ટિ દેનેસે, ઇસકા જ્ઞાન કરનેસે, ઇસમેં

લીનતા કરનેસે સ્વાનુભૂતિ હોતી છે. વહ હી મુક્તિકા માર્ગ છે. ઉસકો આત્માકો પહિયાનનેકે લિયે તત્ત્વકા વિચાર, ચિંતવન, શાસ્ત્રાભ્યાસ, સત્સંગ, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રકી મહિમા, યહ સબ આત્મતત્ત્વકો પહિયાન કે લિયે આતા છે. બીચમેં સબ આતા છે. પણ ભેદજ્ઞાન કરકે દ્રવ્યકી દૃષ્ટિ કરને ઉસમેં લીનતા કરનેસે સ્વાનુભૂતિ હોતી છે વહ મુક્તિકા માર્ગ છે. સ્વાનુભૂતિકે લિયે-સ્વાનુભૂતિ ચોથે પહેલી ભૂમિકામેં અંશે અંશે સ્વાનુભૂતિ હોકર પીછે ભૂમિકા બઢતી જાતી છે, તો પંચમ ગુણસ્થાન, છઠ્ઠા, સાતમા મુનિદશા હોતી છે. તો ક્ષણ ક્ષણમેં સ્વાનુભૂતિ હોને લગતી છે. એસે સ્વાનુભૂતિ હોકર ઇસસે શ્રેણિ માંડકે કેવળજ્ઞાન હોતા છે યહ મુક્તિકા માર્ગ તો એ હી છે. સ્વાનુભૂતિ, ભેદજ્ઞાન કરના, આત્માકા સ્વરૂપકો પહિયાનના.

શ્રોતા : વિકલ્પાતીત અવસ્થા નહીં હોતી યહ ક્યા કારણ છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : યહ તો પુરુષાર્થ કરનેસે હોતી છે, પુરુષાર્થ ભીતર વારંવાર જ્ઞાયકકા અભ્યાસ કરના, ‘મૈં જ્ઞાયક હૂં, જ્ઞાયક હૂં,’ એસા જ્ઞાયકકા અભ્યાસ કરના, નિર્વિકલ્પતા ક્ષણ ક્ષણમેં ખાતા, પીતા, જાગતા, સૂતા, બસ ભેદજ્ઞાનકી ધારા ભીતરમેંસે યહ વિચાર કરનેમેં ઊંડા જો સ્વભાવ છે, ઉસ સ્વભાવકો ગ્રહણ કરકે પ્રજ્ઞાછીણીકી, તીક્ષ્ણ તીક્ષ્ણ ઉપયોગ કરકે ઇસકો ગ્રહણ કરના. વારંવાર વારંવાર વારંવાર ઇસકા અભ્યાસ કરનેસે નિર્વિકલ્પદશા હોતી છે. એસે નહીં હોતી યહ તો વારંવાર ઇસકા પુરુષાર્થ કરનેસે હોતા છે. જબ તક નહીં હોવે, તબ તક ઇસકા ભાવના કરના, અભ્યાસ કરના, વારંવાર તત્ત્વકા વિચાર કરના, જ્ઞાયકકા અભ્યાસ કરના, નહીં હોવે તબ તક ઇસકા અભ્યાસ કરના, અભ્યાસ કરનેસે ભી એસે તીવ્ર પુરુષાર્થ જો હોવે તો નિર્વિકલ્પદશા હોતી છે. જેસે મંદ પુરુષાર્થસે નહીં હો સકતા.

‘મૈં જ્ઞાયક હૂં, યહ વિભાવ, મેરા સ્વભાવ નહીં, શરીર મૈં નહીં, મૈં એસા ક્ષણે, ક્ષણે મૈં દ્રવ્યસ્વરૂપ જ્ઞાયક હૂં,’ એસા જ્ઞાયકકા વારંવાર અભ્યાસ કરના. એસા કરતે કરતે વિકલ્પ છૂટકે, તીવ્ર પુરુષાર્થ જ્ઞાતાકા તીવ્ર પુરુષાર્થ હોવે, તબ નિર્વિકલ્પદશા હોતી છે. માર્ગ ગુરુદેવે બતાવ્યો. કર્તા, ક્રિયા, કર્મ બધું આત્મામાં છે, બહાર કર્તા પરદ્રવ્યનો થાય છે, એ ભ્રાંતિ છે. પરદ્રવ્યને પોતે તો કાંઈ કરી શકતો નથી. માત્ર પોતે રાગ કરે પણ આ પોતે પોતાના સ્વભાવનો કર્તા થાય છે. પરનો થાતો નથી. એ બધું પોતાનું શ્રદ્ધાન જો ફેરવે તો માર્ગ એ થાય એમ છે. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જેવા ભગવાનના, અરિહંત ભગવાનના એવા પોતાના છે. પોતાનું સ્વરૂપને જો ઓળખે, ભેદજ્ઞાનની ધારા પ્રગટ કરે તો નિર્વિકલ્પદશા થાય. ગુરુદેવ તો વ્યાખ્યાનમાં વારંવાર એટલો વિસ્તાર કરતા હતા.

ક્યાંય ચૈન ન પડે, જ્ઞાયક ઓળખાય નહીં; બહાર ઉપયોગ હોય ત્યાં દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર, તત્ત્વચિંતન બાકી અંતર જ્ઞાયકને પકડવાનો પ્રયત્ન કરે, એ દ્રવ્ય કેવું એના ગુણો એ પ્રગટ થાય છે, તેની પર્યાય કેવી હોય? ગુણભેદ ઉપર દૃષ્ટિ કરવી પડતી નથી. મૂળ પદાર્થ પકડાઈ જાય છે અને એમાંને એમાં પછી વારંવાર દૃઢતા થાય એની લીનતા થાય, વારંવાર ભેદજ્ઞાનની ધારા આ દ્રવ્યદૃષ્ટિ બધું એમાં થાય તો એ નિર્વિકલ્પદશા થઈ જાય છે, પણ પહેલાં તો દ્રવ્યદૃષ્ટિ ને ભેદજ્ઞાનની ધારા થાય. એમાં અભ્યાસ કરે તો એ નિર્વિકલ્પદશા થાય છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો.....
માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૫૮

શ્રોતા : શક્તિરૂપ પદાર્થનો તો ખ્યાલ આવવો એ તો જ્યાં સુધી વ્યક્તતા ન થાય ત્યાં સુધી શક્તિરૂપ પદાર્થનો ખ્યાલ લાવવો પહેલાં ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શક્તિરૂપ પદાર્થ પણ પોતે જ છે, બીજો કોઈ નથી. એ કાંઈ પરપદાર્થ નથી. પોતે જ સ્વપદાર્થ છે. શક્તિરૂપે પણ પોતે જ પદાર્થ છે. જ્ઞાયકતા એવો એ કાંઈ એવો ગુણ નથી કે ન પકડાય. જ્ઞાયકતા એ તો એનો અસાધારણ ગુણ છે. વિશેષ ગુણ છે કે જ્ઞાયકતા એની પકડી શકાય છે. બહાર ઉપયોગ જાય તો બીજાને જાણવું એવું જાતનું નહીં. જ્ઞાયકતા તો એનો મુખ્ય ગુણ છે, એ બહાર ભ્રમણ કરે છે. બહાર ઉપયોગ એનો જાય છે, પણ એ સ્વ તરફ દૃષ્ટિ કરે ને જ્ઞાયકતા ગ્રહણ કરે ભલે શક્તિરૂપે પદાર્થ પણ એનો જ્ઞાયકતા એ અસાધારણગુણ છે. ન પકડી શકાય એવો નથી, એ જ્ઞાયકતા અભેદરૂપે પકડાય જાય તો એમાં દ્રવ્ય ને જ્ઞાયકતા બધું ભેગું આવી જાય છે. એ બહાર જે ઉપયોગ જાય એ પદાર્થ મૂળ પદાર્થ નથી. એ તો એનો ઉપયોગ વિભાવ તરફ જાય છે.

મૂળ પદાર્થ જે જ્ઞાયકતા છે, એ તરફ દૃષ્ટિ કરે તો જ્ઞાયકતા, ન પકડાય એવી નથી એ કાંઈ શક્તિરૂપ પદાર્થ એટલે પકડાય જ નહીં એવો નથી. પોતે જ છે, પોતાના

સ્વાનુભૂતિ, પોતાના વેદનમાં આવે એવો પદાર્થ પોતે જ છે, બીજો નથી. જુદો હોય તો પકડાય નહીં. આ તો પોતે જ છે. બધાનો જાણનારો, જે જે જાણે ઈ બધું એના ખ્યાલમાં હોય છે, એ જ્ઞાયકતા ભરેલી એ તો ભલે એને કમ, કમ, ખંડ, ખંડ વેદાય છે, પણ એની અભેદ ઉપર દૃષ્ટિ કરે તો પોતે જ છે, બીજો નથી. ન પકડાય એવો નથી. શક્તિરૂપે છે, એને પકડે એટલે વ્યક્ત થાય. વ્યક્ત પોતાને જ વ્યક્તરૂપ પર્યાય કરવાની છે. બીજો કોઈ કરી દેતો નથી. પોતે જ કરવાનું છે. શક્તિમાંથી વ્યક્તિ થાય જ પોતે પોતાને ગ્રહણ કરે તો.

શક્તિ એટલે ક્યાંય પકડો છે, પોતાના હાથમાં ન આવે એવો નથી. પોતાના ખ્યાલમાં આવે એવો છે. ગોતવા જાવું એમ થાય, આ તો પોતે જ છે. પોતે પોતાને ઓળખે એટલે એમાં બધું આવી જાય. એક સ્વપદાર્થને જાણતા એમાં બધું પકડાઈ જાય છે. પોતે પોતાને જાણે છે, વિભાવ જાણી શકાય કે આ આકુળતા છે, તે હું નથી. આ જે જ્ઞાયકતા જે જાણનારો જ્ઞાતા છે, એ હું છું, એમ બધું જાણતા પોતાને જાણે એટલે બધું જણાઈ જાય છે. પોતે પરને કરી શક્તો નથી. પરપદાર્થ પોતામાં આવતા નથી. પોતે એમાં જાતો નથી. પોતે કર્તાથી બધું પોતામાં છે, પોતે બીજાને કરે, ન કરે, એ કલ્પના ભ્રાંતિ થઈ ગઈ અનેક પ્રકારે સમજાય એવું છે પોતે પોતાને ઓળખે તો, શુદ્ધાત્મા પોતે જ છે, બીજે પોતે આરોપ મૂકી દીધો જાણે ‘પર હું છું’ એવું થઈ ગયું. આનંદ, શાંતિ, અનંત ગુણો એ બધું એ જ્ઞાયકતામાં જ ભરેલું છે અને પોતે પોતાની સ્વાનુભૂતિ થાય, એમાં અનંતગુણો ને એની સ્વાનુભૂતિની પર્યાય બધી પોતામાંથી જ પ્રગટે છે બહારથી કાંઈ આવતી નથી. એકને જાણે એટલે બધાને જાણે.

શ્રોતા : સ્વભાવ વિશેષતાથી જ્ઞાયક પકડવાનું કે જ્ઞાયકથી સ્વભાવ ખ્યાલમાં આવે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પોતે પોતાને જાણતો નથી, એટલે અસાધારણગુણથી પોતે ગુણથી, ગુણી પકડાય છે, પણ ભેદ છે, પણ ગુણી પોતે પોતાથી જ પકડવો. યુક્તિથી પોતે પોતાથી પકડવો પણ જે અનાદિથી અજાણ્યો છે, એને ગુણના ભેદથી, ગુણથી ગુણી પકડાય છે. એમ કહેવાય છે. વિશેષ ગુણ નથી પકડવો. પકડવો છે ગુણીને પણ વચ્ચે ગુણ એને આવે છે. લક્ષણ લક્ષિત

શ્રોતા : પદાર્થ આખો સ્ફટિક જેવો જ્ઞાતારૂપે છે એવું ખ્યાલમાં આવે કે એમાં જાણવાપણું છે, એમાં એમ મૂળથી એને જાણવામાં આવે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાય શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ થાય, તે તો પર્યાય તો એના આખા દ્રવ્યને જાણે છે. એના અનંતગુણને, ‘સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ’ બધા ગુણોનો અંશ

શુદ્ધપર્યાયરૂપે પ્રગટે, બધું જાણે છે. એની દૃષ્ટિ એક દ્રવ્ય ઉપર હોય છે. જ્ઞાન બધાને જાણે છે. એની નિર્વિકલ્પદશા થાતા દૃષ્ટિ એક દ્રવ્ય ઉપર, વસ્તુ ઉપર હોય પણ, એ અનંતગુણ અને એની પર્યાયો બધાને જાણે છે. પછી બધાના નામ એને ન આવડે, પણ જાણે છે, એનું વેદન બધાને હોય છે. અરૂપી છે, એટલે એમાં વર્ણ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ નથી, પણ અરૂપી એટલે વસ્તુ છે. ઘન એટલે એ દ્રવ્યરૂપે આખું ઘન છે, પણ ગુણ, અનંતા ગુણો છે, ને અનંતી પર્યાય ઘન એટલે એક એમાં કાંઈ ગુણો જ નથી, કે પર્યાયો નથી, એવી જાતનું નથી. ઘન એટલે અનંતગુણથી ભરેલો અભેદ છે. તો એમાં કોઈ જાતના ભેદ-ભેદ-ભેદ એમ નથી. પણ એના ગુણના લક્ષણભેદ, પર્યાયો એમાં પરિણમે છે. એમ બધાયના ગુણ ને પર્યાયો બધું એના જ્ઞાનમાં આવે છે.

શ્રોતા : સમ્યગ્દૃષ્ટિ થતાં જ બધું....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સ્વાનુભૂતિ થતાં બધું એને વેદનમાં આવે છે. એનો અભેદભાવ ઘનરૂપે અને ગુણના ભેદરૂપે, પર્યાયના ભેદરૂપે બધું એના જ્ઞાનમાં આવી જાય છે. દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ એટલે અભેદ અને ભેદ બધું એના જાણવામાં આવી જાય છે. પહેલાં એને લક્ષણથી ઓળખે તો લક્ષણથી શ્રદ્ધા કરે છે, પણ સ્વાનુભૂતિમાં એના વેદનમાં એને બધું આવી જાય છે. છતાં નિર્વિકલ્પદશા થતાં બધું એના વેદનમાં આવી જાય છે, કે આ ચેતનપદાર્થ કેવો છે.

શ્રોતા : વિશેષનો ખ્યાલ આવે, સામાન્યનો ખ્યાલ નહીં આવે, હમેશા વિશેષનો વિશેષ ઉપરથી એમ ખ્યાલ આવે કે આવું સામાન્ય હોવું જોઈએ. જ્યારે વિશેષનો ખ્યાલ આવતા સામાન્ય પણ આવું છે, એવો ખ્યાલ આવે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સામાન્યનો પણ ખ્યાલ આવે ને વિશેષનો પણ આવે. સામાન્ય પોતે જ વસ્તુ છે સામાન્ય ને વિશેષ. એ સામાન્યનો ખ્યાલ આવે ને વિશેષનો પણ આવે બેય આવે. વિશેષ અનુભવમાં આવે છે. એટલે સામાન્ય કે ગુણ ને પર્યાય વેદાય છે. એમ કહેવાય. એ સામાન્યનું જ્ઞાન નથી થાતું એવું નથી. સામાન્ય એને ખ્યાલમાં આવે છે. સામાન્ય અને વિશેષ બેય. વિશેષ ઉપરથી સામાન્ય ખ્યાલમાં આવે છે. એટલે સામાન્ય ખ્યાલમાં જ નથી આવતો એમ નથી. વિશેષ ઉપરથી પહેલાં નથી જાણતો કે એના ભેદ ગુણ-ગુણીના ભેદ છે, પણ જ્યાં વિકલ્પ છૂટી જાય છે અને પોતે પોતાને જાણે છે, એમાં સામાન્ય-વિશેષ બેય ખ્યાલમાં આવે છે. એમાં કાંઈ એને વિશેષ પહેલાં ને સામાન્ય પછી એમ રહેતું નથી. ઉલટું સામાન્ય એને મુખ્ય થઈ જાય છે. સામાન્ય એટલે દ્રવ્યદૃષ્ટિ મુખ્ય રહે છે અને આ તો જ્ઞાન ઉપયોગાત્મક પોતે પોતાને સામાન્યને જાણે, વિશેષને જાણે બેયને જાણે. સામાન્ય ઉપર દૃષ્ટિ મુખ્ય થઈ જાય છે.

શ્રોતા : જેમ આપણે કાળો રંગ, રાતો રંગ જેમ આપણે લાલાશ ઉપરથી લઈએ આમાં વર્ણગુણ છે, રંગગુણ છે. પણ વર્ણ દેખાય નહીં, એની પર્યાયથી તમને ખ્યાલ આવે કે આમાં આમ છે. એમ એ પર્યાયથી સામાન્યનો ખ્યાલ આવે એમ....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ પર્યાયથી, જે એને પહેલું જે નથી જાણતો એને પર્યાયથી સામાન્ય ખ્યાલમાં આવે છે. પણ સીધું સામાન્ય ખ્યાલમાં ન આવે એવું નથી. સામાન્યથી ખ્યાલમાં આવે. સામાન્ય સામાન્યથી ખ્યાલમાં આવે છે. એટલે જેમ વર્ણથી, પુદ્ગલ જણાય છે એમ વિશેષ જ્ઞાન જ્ઞાનથી આત્મા જણાય એમ જણાણો એટલે સીધો આત્મા ન જણાય એવું નથી. એ તો એને પહેલાં એનું જ્ઞાન અધુરું છે, એટલે વિશેષથી સામાન્ય જણાય પણ એના વેદનની અંદર સામાન્ય ઉપર દૃષ્ટિ ગઈ તો સામાન્ય સામાન્યથી જણાય છે. પોતે પોતાની અસ્તિથી જણાય છે. સામાન્ય સ્વરૂપ પોતે પોતાના અસ્તિથી છે કંઈ નાસ્તિ નથી. એ પોતે પોતાના અસ્તિત્વથી અભેદરૂપે જણાય છે. એનું પોતાનું ચૈતન્ય પોતે જ છે, ને! પોતે જ છે, એટલે પોતે પોતાના અસ્તિત્વથી પોતાના સામાન્ય સ્વરૂપને જાણે છે. વિશેષથી સામાન્ય જાણ્યું એ એને હજી તો લક્ષણ-લક્ષનો ભેદ પડે છે. પણ સામાન્ય સ્વરૂપ તેના અસ્તિત્વથી પોતે પોતાના અસ્તિત્વથી જાણ્યું છે, કે આ હું છું અને આ હું નથી. હું આ ચૈતન્ય છું, એમ પોતે ગુણના ભેદ પાડ્યા વગર અભેદરૂપે પોતામાં સામાન્ય સ્વરૂપ છું અને આ હું નથી. હું સામાન્ય જ્ઞાયકતારૂપે આ સામાન્ય સ્વરૂપ પોતે પોતાના અસ્તિત્વથી છે પોતાને જાણે છે. પોતાના અસ્તિત્વથી જણાય છે. એવી એની શ્રદ્ધા કરે તો એના અનુભવમાં પણ જણાય છે. જ્ઞાનમાં જાણે છે. પોતાના અસ્તિત્વથી, એવું અધૂરી હીણી દશા છે, એટલે વર્ણથી પુદ્ગલને જાણે છે. તો કેવળજ્ઞાની તો પ્રત્યક્ષજ્ઞાન થાય તો સીધું સામાન્ય ને વિશેષ સીધું, સામાન્ય જણાય છે. એમ આ સમ્યગ્દૃષ્ટિ સામાન્ય પોતાના અસ્તિત્વથી પોતાને જાણી શકે છે. પોતે પોતાને અનુભવમાં પણ સામાન્યથી પોતે પોતાને જાણે. અસ્તિત્વ સ્વરૂપ હું છું એમ જાણે છે. સામાન્ય એટલે ન જણાય એવું નથી. પોતાનું અસ્તિત્વ તે સામાન્યસ્વરૂપ છે. પોતાના અસ્તિત્વથી પોતાને જણાય છે.

શ્રોતા : ‘સર્વગુણાંશ તે સમ્યક્ત્વ’ સત્, અસત્ આદિ એમાં ક્યા ગુણ આવે ને ક્યાં ગુણ ન આવે દૃષ્ટિના વિષયમાં?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દૃષ્ટિના વિષયમાં એની જ્ઞાન અપેક્ષાએ છે. સત્, અસત્. નિત્ય-અનિત્ય એ બધું એમાં મુખ્ય જેમાં ભેદ ન આવે, અભેદ જે અભેદ લક્ષણ એ બધું દૃષ્ટિમાં આવે છે. નિત્ય, સત્ એ બધું જેના ભેદ ન પડે એ બધું દૃષ્ટિના વિષયમાં આવે, મુખ્ય પણ અનેકાંત ધર્મો છે બધા જ્ઞાનના વિષય છે. નિત્ય, અનિત્ય, સત્-

અસત્, ભેદ-અભેદ એ બધું જ્ઞાન. એમાં દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરી, પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ નથી જેની, દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ જેની એ પર્યાય એટલે એમાં નિત્ય આવી જાય, એક આવી જાય, અભેદ આવી જાય, એ બધું મુખ્ય દૃષ્ટિનો વિષય થાય. આ બે-બે ગુણ આવે છે, એટલે જ્ઞાનનો વિષય થાય છે.

શ્રોતા : બીજી અપેક્ષા લાગે એ જ્ઞાનનો વિષય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં બીજી અપેક્ષા લાગે છે જ્ઞાનનો વિષય.

શ્રોતા : દૃષ્ટિ નિરપેક્ષ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિરપેક્ષ દૃષ્ટિ છે, નિરપેક્ષ-એમાં અપેક્ષા નથી આવતી. એટલે બધું ભેગું કર્યું બધું જ્ઞાનની અપેક્ષાએ જાય છે. દૃષ્ટિ એક મુખ્ય નિરપેક્ષ થઈ, એમાં અપેક્ષા નથી. હું એક અસ્તિસ્વરૂપ છું, હું જ્ઞાયક છું એમાં કોઈ ભેદ નથી સ્વયં જ્ઞાયક છું અને હું નિત્ય પદાર્થ છું, પછી એમાં ગુણભેદ કે પર્યાયભેદ કે એ બધું એમાં ગૌણ થાય છે. એના લક્ષમાં નથી આવતું. ગૌણ થાય છે. એ ગૌણ થઈ જવું પણ દૃષ્ટિના વિષયમાં નિરપેક્ષતા હોય છે, કોઈ અપેક્ષા નથી. અપેક્ષા આવે છે ને તે એ બધા જ્ઞાનના ભેદોમાં. એ બધા જ્ઞાનના ભેદ છે. પણ દૃષ્ટિ સાથે જ્ઞાન હોય જ છે. જેની સમ્યગ્દૃષ્ટિ, દૃષ્ટિ જેની મુખ્ય છે, જેને શુદ્ધનય પ્રગટ થયો એની સાથે જ્ઞાન સમ્યક્ હોય જ છે. એ સાથે જ રહે છે. દૃષ્ટિ ભલે મુખ્ય હોય, નિરપેક્ષ હોય, તત્ત્વ તરફ એને કે હું ચૈતન્યતત્ત્વ છું, એમ દૃષ્ટિ જ્યાં નિરપેક્ષપણે પોતાને ગ્રહણ કરે છે, તો જ્ઞાન એની સાથે જ હોય છે. એ જ્ઞાન પણ (પોતાનું નિરપેક્ષ ગ્રહણ કરે ને પણ) અપેક્ષા, જે ધર્મ જે અપેક્ષાવાળો છે બધાને ગ્રહણ કરે છે. ગુણભેદ, પર્યાયભેદ એ બધું જ્ઞાન ગ્રહણ કરે છે અને એટલે જ એ અનેકાંત ધર્મ થઈ પછી એની સાધકદશા શરૂ થાય છે. દૃષ્ટિ મુખ્ય રહે છે અને જ્ઞાન સાધકદશામાં શરૂ થઈ જાય છે. દૃષ્ટિપૂર્વક જ્ઞાન હોય છે.

શ્રોતા : પર્યાયથી જાણ...

પણ ભાવ અપેક્ષાએ એમાં શુદ્ધનય જ હોય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સામેલ છે ને દ્રવ્ય છે. દ્રવ્ય અને પર્યાય બેય છે, એ પર્યાય દ્રવ્યની જ છે.. એ પર્યાય અદ્વર નથી હોતી, દ્રવ્ય હોય ત્યાં જ પર્યાય હોય છે. માટે પર્યાય વિભાવ પર્યાય એ જાણે, પોતાનો સ્વભાવ નથી. સ્વભાવ નથી તોય પણ એ કઈ જડમાં નથી રહેતી. એ જડનું નિમિત્ત કર્મનું છે. પણ અશુદ્ધતા ચૈતન્યમાં છે ચૈતન્યરૂપ પર્યાય છે, પણ મૂળ સ્વભાવ નથી. એટલે એ સ્વભાવભેદ છે, એમાં, પણ એ સ્વભાવભેદ છે, એટલે પર્યાય ત્યાં ધ્રુવ એટલે એનું ક્ષેત્ર, એક એમ નહીં. મૂળ જે ચૈતન્યનું ક્ષેત્ર ચૈતન્યમાં છે અને પર્યાય જે છે, એ વિભાવપર્યાય થઈ. સ્વભાવ પર્યાય

જે છે, એ ચૈતન્યમાં જે એનો સ્વભાવ હોય એમાંથી પ્રગટ થાય છે. અને આ છે, એમાં નિમિત્ત અને ઉપાદાનનું ઉપાદાન પોતાનું બેય ભેગું છે, પણ ત્યાં જ છે તે અદ્વર-અદ્વર નથી રહેતું. જ્યાં દ્રવ્ય હોય ત્યાં જ એની પર્યાય હોય છે, એટલે દ્રવ્ય હોય, એ પર્યાય હોય એ પર્યાય એમ બતાવી રહી છે, કે એની પાછળ ધ્રુવ એટલે ચૈતન્ય કોઈ મૂળ વસ્તુ શુદ્ધ પદાર્થ છે, એ પદાર્થને ગ્રહણ કરવાનું, પદાર્થ છે. એ કાંઈ આમ આકાશના ફૂલની જેમ અદ્વર-અદ્વર રહે છે એમ નથી.

શ્રોતા : પ્રદેશ એક જ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એટલે એ ચૈતન્ય જ્યાં ચૈતન્ય છે ત્યાં જ એની પર્યાય છે. મૂળ એને ઊંડપ ને એવી રીતે દ્રવ્યને ગ્રહણ કરો. પર્યાય ક્ષણિક ઉપર દૃષ્ટિ નહીં કરવાની, એની અશુદ્ધતા ઉપર દૃષ્ટિ નહીં કરવાની, પણ એનું મૂળ જે તત્ત્વ છે, એ મૂળને ગ્રહણ કરે, એની શુદ્ધતા ગ્રહણ કરે. એનો ભાવ એટલે જ્ઞાયકતા ગ્રહણ કરે એની શુદ્ધતા ગ્રહણ થાય એની પર્યાયભેદ તે ગુણભેદ ગ્રહણ નહીં કરતા મૂળ વસ્તુને ગ્રહણ કરે..... ઈ તો એને ઓળખાવે છે. બાકી ગ્રહણ કરવાનું મૂળ વસ્તુને છે. વસ્તુને ગ્રહણ કરવાનું છે.

શ્રોતા : અને વિચારમાં ને ધ્યાનમાં શું ફેર છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માના વિચાર છે, ને એક જ્ઞાનની પર્યાય એમ કહે છે. દ્રવ્ય કેવો હોય ? ગુણ કેવો હોય ? પર્યાય કેવી હોય ? એમ વિચારમાં તો અનેક ભેદ પડે છે અને ધ્યાન છે, એ તો એકાગ્રતા છે, આત્મામાં એકાગ્ર થાવું, એમાં વિચારભેદ નથી આવતા, એક અગ્ર એક આત્માને લક્ષમાં લઈને, મૂળ વસ્તુને ગ્રહણ કરીને એનું ધ્યાન કરવું એનું નામ ધ્યાન છે. ઓલામાં, તો વિચારમાં તો અનેકજાતના ભેદ પડે છે. ગુણભેદ, પર્યાયભેદ બધાના ભેદ પડીને વિચારો આવે છે. અને ધ્યાનની અંદર તો એક આત્માને લક્ષમાં લઈને હું પરથી જુદો, વિભાવથી જુદો, આ ક્ષણિક પર્યાયો જેટલો પણ હું નથી એમ ભેદજ્ઞાન કરી અને બસ એક ચૈતન્યમાં લીનતા કરે છે. એકાગ્રતા કરે છે. એમાં ભેદજ્ઞાન કરી એકાગ્રતા કરવી એ ધ્યાનનું લક્ષણ છે અને વિચારમાં અનેક જાતની એને તત્ત્વની વિચારણા ચાલે છે. એ એક જુદું છે, ઓલું ધ્યાન જુદું ને વિચાર જુદાં છે.

શ્રોતા : શું કહેવાય ચિદ્વિલાસ છે ને ચિદ્વિલાસ, એમાં એમ લખ્યું છે કે જ્ઞાન પરિણતિ જ્ઞાન જ્ઞાન પરિણતિ વડે જ્ઞાનમાં સ્થિત થાય. એટલે જ્ઞાન પરિણતિ વડે જ્ઞાનમાં સ્થિત થાય છે જ્ઞાયકમાં સ્થિત થાય એમ જ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જ્ઞાયકમાં સ્થિત થા. જ્ઞાન પરિણતિ એટલે જ્ઞાનમાં સ્થિત થા એટલે કે જ્ઞાયકમાં સ્થિત થા.

શ્રોતા : જ્ઞાયકમાં સ્થિત થા એમ જ અર્થ લેવાનો..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમ જ અર્થ લેવાનો, જ્ઞાન એ જ્ઞાયકના અર્થમાં. દ્રવ્યમાં સ્થિત થા. જ્ઞાન પરિણતિ વડે જ્ઞાયકમાં સ્થિત થા. એ જ્ઞાન પરિણતિ વડે એટલે એમાં ધ્યાનના અર્થમાં લેવાનું. એ જ્ઞાન તો ચૈતન્ય જ્ઞાન પરિણતિ વડે આત્માને ઓળખ્યો, એમાં એકાગ્ર થઈ જા. બસ! એમ કહેવું છે. જ્ઞાન પરિણતિ વડે જ્ઞાનમાં સ્થિત થા. જ્ઞાતામાં સ્થિર થા એમ. જ્ઞાયકને ઓળખીને જ્ઞાયકમાં સ્થિર થા એમ.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો.....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૫૯

શ્રોતા : ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માનું પોષણ..... આ આત્મા હું કોણ છું? મારો શું સ્વભાવ છે? આ શરીર પણ આત્માનો સ્વભાવ નથી. એ તો પરદ્રવ્ય છે. અંદર સંકલ્પ-વિકલ્પ આવે એ પણ વિભાવપર્યાય પોતાનો સ્વભાવ નથી. પણ પોતાનો સ્વભાવ શું છે એને ઓળખવો, ચૈતન્યનો મૂળ સ્વભાવ છે, એને ગ્રહણ કરે તો એમાંથી શુદ્ધપર્યાય પ્રગટે. વસ્તુનું જે આંબો છે, આંબાને ઓળખે, તો એ આંબાનું બીજ વાવે, તો જ એમાં આંબાનું ઝાડ ઉગે, એમ મૂળ સ્વભાવને જો ઓળખે તો જ એમાંથી ચૈતન્યની પર્યાય પ્રગટે, માટે મૂળ સ્વભાવને ઓળખે તો એમાંથી પર્યાય પ્રગટે, પણ જો શુભભાવ ને અનેક જાતના ભાવો અનંતકાળમાં ઘણીવાર કર્યા એનાથી પુણ્ય બંધાય છે. શુભભાવ આકુળતારૂપ, વચ્ચે આવે છે ખરા શુભભાવો, પણ એ પુણ્ય બંધાય છે.

પણ મૂળ શુદ્ધસ્વભાવ જે આત્માનું નિરાકુળ આનંદસ્વરૂપ, મૂળ એનો આનંદ સ્વભાવ, જ્ઞાયક સ્વભાવ એ મૂળ સ્વભાવને જો ઓળખે તો એમાંથી શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ

થાય છે. માટે મૂળ સ્વભાવને ઓળખવો. વચ્ચે જે શુભ પરિણામો આવે એ ધ્યાનમાં આવે છે, પણ એનું ભેદજ્ઞાન કરવું, વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતા નથી, પણ એનું ભેદજ્ઞાન કરીને હું એનાથી પણ જુદો છું એવું નિર્વિકલ્પ તત્ત્વને ઓળખવા માટે એ જાતનું તત્ત્વ વિચાર, એ જાતની લીનતા, દ્રવ્યને ઓળખવું, એ તરફ દૃષ્ટિ કરવી એ તરફ જ્ઞાન કરવું, એની જિજ્ઞાસા કરવી, દિવસ-રાત એની ને એની જિજ્ઞાસા, એ ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો કે હું જુદો છું જુદો છે, એમ ક્ષણે ક્ષણે એનો અભ્યાસ કરવો, આ શરીર હું નથી. સંકલ્પ-વિકલ્પ હું નથી. એ મારો સ્વભાવ નથી. હું એનાથી જુદો ચૈતન્ય છું વારંવાર, વારંવાર, વારંવાર ક્ષણે, ક્ષણે એનો જ અભ્યાસ કરવો.

નિર્વિકલ્પ તત્ત્વમાં કેમ લીનતા થાય એનો અભ્યાસ કરવો, એ પુરુષાર્થથી. એ ન થાય ત્યાં સુધી તત્ત્વચિંતન, શાસ્ત્ર અભ્યાસ, વિચારો આવે. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા અને અંતરમાં જ્ઞાયકને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરવો, ન થાય ત્યાં સુધી. એની ને એની, એનો ને એનો પુરુષાર્થ કરવો, ન થાય તો વારંવાર કરવો, ઓલો અનાદિનો અભ્યાસ છે, ને! એમ આનો અભ્યાસ પણ વારંવાર કરવો. જેમ ઓલી ટેવ પડી ગઈ છે, એમ એ જ્ઞાયકની એવી ટેવ પડી જાય કે જ્ઞાયકના અભ્યાસ વગર એને ચેન ન પડે એવો જ્ઞાયકનો અભ્યાસ, તદ્દ્રૂપે કરે તો એ તદ્દ્રૂપે પરિણતિ પ્રગટ થાય છે. મૂળ સ્વભાવ છે, એમાંથી જ શુદ્ધતા પ્રગટે છે. બહારમાંથી કોઈ પરદ્રવ્યમાંથી પ્રગટતી નથી. પોતામાંથી જ્ઞાન આવે, પોતામાંથી આનંદ આવે, બધું એમાંથી આવે. ઓલું આકોલિયું વાવે તો આકોલિયાનું ઝાડ ઉગે, એમ ગુરુદેવ ઘણીવાર કહેતા. આંબાનું બીજ વાવો તો એમાં આંબો જ ઉગે. માટે મૂળ સ્વભાવને ઓળખવા જેવો છે.

શુદ્ધતામાં શુદ્ધતાનું બળ, અશુદ્ધતા ભલે હોય. દ્રવ્યનો આશ્રય કરવો, શુદ્ધતાના બળે શુદ્ધતા પ્રગટે છે. હું ચૈતન્ય શુદ્ધ છું, આકુળતા દેખાય પણ અંદર જે જ્ઞાયક છે, એ તો શુદ્ધ જ છે. એમ શુદ્ધતાના બળે શુદ્ધતા પ્રગટે, દ્રવ્યદૃષ્ટિના જોરે શુદ્ધતા પ્રગટે, ‘જે શુદ્ધ જાણે આત્મને તે શુદ્ધ આત્મ જ મેળવે, અશુદ્ધ જાણે આત્મને અશુદ્ધ આત્મ જ મેળવે...’ શુદ્ધ જાણે આત્મને, તો આત્માને શુદ્ધાત્મા જાણો એટલે એ બોલવા માત્ર નહીં, પણ જાણે અંતરમાંથી ઓળખવો કે હું શુદ્ધ છું, શુદ્ધાત્મા, હું શુદ્ધાત્મા છું એ વિકલ્પાત્મક અંતરમાંથી એના સ્વભાવમાંથી ઓળખે કે ‘હું શુદ્ધ છું.’ એ શુદ્ધતાનો અભ્યાસ કરે વારંવાર. વારંવાર એ શુદ્ધતાનો અભ્યાસ કરે તો એ શુદ્ધતાના બળે શુદ્ધતા પ્રગટે, અશુદ્ધતાના બળે તો અશુદ્ધતા આવે, બધું દેખાયા કરે. અશુદ્ધતા સંકલ્પ-વિકલ્પ, રાગ-દ્વેષ, અશુદ્ધતા દેખાયા કરે, અને અશુદ્ધતામાં જોડાયા કરે, એમાંથી અશુદ્ધતાનું ફળ આવ્યા કરે. પણ એ અંતરમાં એ હોવા છતાં અંદરમાં ‘હું એક જ્ઞાયક

જાણનારો છું,' જાણનાર તે શુદ્ધાત્મા છે. વારંવાર એ શુદ્ધાત્માનો અભ્યાસ કરે, શુદ્ધાત્મા(ની) ઉપર દૃષ્ટિ મૂકે તો એ શુદ્ધાત્મા દૃષ્ટિના બળે શુદ્ધતા પ્રગટે, એના બળે પ્રગટે. એ ન થાય ત્યાં સુધી એનો ને એનો અભ્યાસ કર્યા કરે, એમાં મૂંઝાય નહીં, પણ એનો અભ્યાસ વારંવાર એ ન થાય ત્યાં સુધી અભ્યાસ કર્યા જ કરે.

શ્રોતા : આત્માના વિશેષ ગુણ તો ઘણા છે, એ ક્યાં ગુણ લઈને આત્માને ગ્રહણ કરવો ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્માનો મૂળ જ્ઞાયક સ્વભાવ છે. પછી કોઈને. મૂળ અસાધારણગુણ જ્ઞાયકતાથી ઓળખાય છે. શુદ્ધતાથી જ્ઞાયકતા મુખ્ય જ હોય, જ્ઞાયકતાથી અનંતા ગુણ છે, એને લક્ષમાં આવવા મુશ્કેલ પડે છે. જ્ઞાયકતા એને લક્ષમાં એકદમ આવી જાય છે. પણ એ જ્ઞાયકતાની સાથે દ્રવ્ય ભેગું આવે એવી રીતે જ્ઞાયકતાને ઓળખે. જ્ઞાયકતા એટલે ગુણભેદ કે આ હું જાણું છું. એમ નહીં પણ 'જાણું છું એટલે હું પોતે જાણનારો છું. હું ચૈતન્યતત્ત્વ પોતાનું અસ્તિત્વમાંથી હું એક જાણનાર તત્ત્વ છું', એમ જ્ઞાયકતા એનો મુખ્ય ગુણ છે. એ જ્ઞાયકતાથી ઓળખાય. એ જ્ઞાયકતા જાણવાનો ગુણ એને એકદમ સહેલો પડે એવો છે જાણવાનો ગુણ.

બીજા ગુણ એકદમ વિચારોથી પકડી શકે પણ એને આ એકદમ લક્ષણથી ઓળખાય એવો આ 'જ્ઞાયકતા' છે. અનંતા ગુણો અંદર, આનંદગુણ છે, એ પણ સ્વાનુભૂતિ વખતે વેદનમાં પ્રગટ થાય છે. બાકી વિચારોથી નક્કી કરે શકે. આ આનંદ ગુણ, દર્શનગુણ એ બધા. જ્ઞાન જ્ઞાન તો આમ એને સીધું જણાય એવું છે. ગમે એ કાર્યોમાં એ જ્ઞાન ભલે કામ કરે, જ્ઞાયકતારૂપે નથી કરતો, આમ કર્તાબુદ્ધિએ આમ જેને બુદ્ધિ ભ્રમણ કરતી હોય તોય એને જ્ઞાનસ્વભાવ તો વિચાર કરે તો ઓળખી શકાય એવો છે. ને જ્ઞાયકતા જ્ઞાયકરૂપે તો એ જ્ઞાતા થાય.

કર્તાબુદ્ધિ છે પણ પરને હું કરી શકતો નથી. જે દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. હું જ્ઞાયક છું, એમ છૂટે ત્યારે જ્ઞાયકતા થાય, પણ એ જ્ઞાનસ્વભાવ એવો છે, કે ઓળખી શકાય એવો છે. જ્ઞાયકતા રહી જાય છે. કર્તાબુદ્ધિ છે, કે પરદ્રવ્યમાં એકમેક થઈને જાણે, 'હું કરી શકું છું', એ પોતે ભેદજ્ઞાન થાય તો એને કર્તાબુદ્ધિ છૂટી જાય છે અને જ્ઞાયકતા પ્રગટ થાય છે. પછી અલ્પ અસ્થિરતા રહે છે, કે અલ્પરૂપે એ તો કાર્યોમાં જોડાય પણ ઓલી એકત્વબુદ્ધિની જે કર્તાબુદ્ધિ હતી તે છૂટી જાય છે, તેને જ્ઞાયકતા પ્રગટ થાય છે. હું ચૈતન્ય પોતે જ્ઞાયક જ છું. ચૈતન્યનું અસ્તિત્વ જ્ઞાયકરૂપે છે અને પરદ્રવ્યો જડરૂપે, હું સ્વયં અસ્તિત્વ મારું જ્ઞાયકતારૂપે છે. પોતાનું અસ્તિત્વ જ જ્ઞાયકરૂપે છે.

..... એમાં દષ્ટિ કરવી, એમાં જ્ઞાન કરવું, એમાં લીનતા કરવી, કરવાનો પ્રયત્ન કરવો, ન થાય ત્યાં સુધી એ જ જીવનનું કર્તવ્ય છે. આત્મા શુદ્ધાત્માને ઓળખવાથી અનંતકાળના જન્મમરણ ટળે છે બાકી તો ઘણીવાર પોતે ક્રિયાઓ કરી શુભભાવ કર્યા પુણ્ય બાંધ્યા, સ્વર્ગમાં ગયો, પણ કોઈ રીતે ભવનો અભાવ ન થયો. શુભભાવ વચ્ચે આવે છે, પણ એ કાંઈ આત્માનું સ્વરૂપ નથી. એ વિભાવભાવ છે. બસ! એનાથી જુદો શુદ્ધાત્મા જાણીને એના તરફ દષ્ટિ, જ્ઞાન, બધું લીનતા એ કરવા જેવું છે. આત્મામાંથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર બધું આત્મામાંથી પ્રગટે છે. શુભભાવો વચ્ચે આવે છે અશુભભાવથી બચવા માટે વચ્ચે આવે પણ એ કાંઈ પોતાનું સ્વરૂપ નથી, એમ દષ્ટિ તો બરાબર યથાર્થ શ્રદ્ધા તો કરવા જેવી છે. એવી શ્રદ્ધા કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. વારંવાર એની ભાવના એનું જ્ઞાન એ કરવા જેવું છે. તત્ત્વનું ચિંતવન કરવા-વારંવાર, ભેદજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરે. આત્મા જ્ઞાન, આનંદની મૂર્તિ, વિકલ્પ તૂટીને નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ થાય ત્યારે આત્મા જેવો છે, એવો એને અનુભવમાં આવે છે. ખરું એ જ જીવનનું કર્તવ્ય. એ ધ્યેય રાખીને પછી શાસ્ત્ર-સ્વાધ્યાય, દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રની મહિમા એ બધું જ્ઞાયક આત્માને માટે છે, કેમ ઓળખાય એને માટે છે.

શ્રોતા : પર્યાય બદલે છે, એ શુદ્ધ ઉત્પન્ન થાય છે, કે અશુદ્ધ ઉત્પન્ન થાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દ્રવ્યમાંથી પર્યાય અંદર છે, મૂળ ઓળખીને ઉત્પન્ન થાય તો શુદ્ધ દ્રવ્યમાંથી શુદ્ધપર્યાય થાય. જે શુદ્ધ છે, એમાંથી શુદ્ધ જ થાય, અશુદ્ધમાંથી અશુદ્ધ થાય પણ એની દષ્ટિ નિમિત્ત તરફ ગઈ છે, એટલે વિભાવ પર્યાય થાય છે. બાકી શુદ્ધાત્મા તરફ દષ્ટિ જાય તો શુદ્ધ પર્યાય થાય. અને નિમિત્ત તરફ, કર્મ તરફ દષ્ટિ જાય છે, તો અશુદ્ધ પર્યાય થાય છે. અશુદ્ધપર્યાય કાંઈ એને મૂળ સ્વરૂપ નથી. માત્ર પર્યાય છે એ તો પલટી જાય છે, અવસ્થા થાય છે. નિમિત્તાધીન દષ્ટિ છે એટલે. શુદ્ધદ્રવ્યને ઓળખે તો શુદ્ધાત્મામાંથી શુદ્ધ જ પર્યાય આવે છે. સ્વભાવ તો એવો છે.

શ્રોતા : પહેલાં શુદ્ધદ્રવ્ય ન ઓળખ્યું હોય તો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શુદ્ધદ્રવ્ય ઓળખાણું ન હોય તો તો અશુદ્ધ પર્યાય આવે. તો તો અશુદ્ધ....

શ્રોતા : તો એમ કહેવાય ... દ્રવ્યમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે અશુદ્ધ ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મૂળ દ્રવ્યમાંથી અશુદ્ધ ઉત્પન્ન નથી થાતું પણ વર્તમાન એને પર્યાય વિભાવ તરફ દષ્ટિ જાય છે, એટલે (વિભાવ) પર્યાય થાય છે. એમાં એવી એક વૈભાવિક શક્તિ છે આત્મામાં. એવી એનામાં યોગ્યતા છે, કે એને પર તરફ દષ્ટિ જાય તો વિભાવ પર્યાય થાય. એનામાં એવી યોગ્યતા છે ચૈતન્યમાં. મૂળ દ્રવ્ય આખું

અશુદ્ધ નથી થઈ જાતું, પણ એને વર્તમાન એનામાં એવો એક વૈભાવિક શક્તિ ગુણ છે, એવી યોગ્યતા છે, એને લઈને વિભાવપર્યાય થાય છે. એમાં ઉપાદાન પોતાનું નિમિત્ત બીજાનું દ્રવ્ય આખું અશુદ્ધરૂપે પરિણમી જાય તો શુદ્ધ થાય જ નહીં કોઈ દિવસ. દ્રવ્ય તો શુદ્ધ (જ રહે છે), પર્યાય અશુદ્ધ થાય છે.

સોનું એનું મૂળ તો શુદ્ધ જ છે. એ પાષાણ સાથે રહે એટલે એમાં દેખાય. મૂળ પાણીનો સ્વભાવ તો શીતળ જ છે. પણ અગ્નિનું નિમિત્ત બનતા ઉષ્ણ એની વર્તમાન અવસ્થા થાય છે. મૂળ તો શીતળતા જ છે. એમ જ્યાં અગ્નિના નિમિત્તથી છૂટી જાય તો મૂળ શીતળતા જ છે. પાણી નિર્મળ હોય છતાં મલિન કાદવના નિમિત્તે થાય એમાં પોતામાં એવી યોગ્યતા છે, કે અવસ્થા વર્તમાન એવી થાય છે. મૂળમાં જો પેસી જાય તો કોઈ દિવસ શુદ્ધ થાય નહીં. મૂળમાં નથી પેસતું. પણ ઉપર ઉપર થાય છે.

દ્રવ્ય પરિણમે છે દ્રવ્ય, પણ એનો મૂળ સ્વભાવને છોડીને પરીણમતું નથી. એ સ્વભાવ નથી છોડતો, સ્વભાવ છોડીને દ્રવ્ય અશુદ્ધતારૂપે પરિણમતું નથી. પણ નિમિત્ત આવતા ઉપાદાન પોતાનું છે, પોતે પરિણમે છે. સ્ફટિક નિર્મળ હોવા છતાં એમાં કાળા, રાતા ફૂલના સંયોગથી કાળું દેખાય, રાતું દેખાય, પીળું દેખાય પણ મૂળ એનો સ્વભાવ છોડતો નથી, અવસ્થા થાય છે.

શ્રોતા : પ્રથમ શરૂઆત ક્યાંથી થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભેદજ્ઞાનની પ્રથમ શરૂઆત પોતે દ્રવ્યને ઓળખે તો થાય. ‘હું શુદ્ધાત્મા છું, આ કોઈનું, આ કોઈ પર બધા પરદ્રવ્યો છે, મારું સ્વરૂપ નથી. હું શુદ્ધ છું દ્રવ્યને ઓળખે તો ભેગું આવી જાય તો શરૂઆત થાય. બાકી ભાવના કરી શકે.

શ્રોતા : ભાવનામાં એવું કે હું શુદ્ધ છું, ત્રિકાળીરૂપ છું એવું અનુમાનમાં એ અનુમાન થાય છે, પણ એ અનુમાન એ સાચું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ મૂળને ઓળખ્યો નથી ત્યાં સુધી એવા વિચારો તો આવે. માટે મૂળ તત્ત્વને સ્વભાવમાંથી ગ્રહણ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. બાકી એવા વિચારો આવે કે હું શુદ્ધ છું, આ બધું પરદ્રવ્ય છે, મારું સ્વરૂપ નથી આ વર્તમાન અવસ્થામાં તો આ બધા વિભાવો થાય છે, એમ વિચારો આવે તોપણ એ હજી ઉપલક વિચાર છે. મૂળ એને તળમાં જઈને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરવો. પુરુષાર્થ કરવો.

શ્રોતા : આપ તો પરમ કૃપાળુ છો, જ્ઞાનીઓમાં કહેવાય છે, કે અનંતી કરુણા હોય છે. જે અમને એમ લાગે છે, તો અમે આપને પૂછીએ છીએ કે રુચિમાં કીધું કે રુચિ વગર આ જીવ અટકે છે, તો અમારી રુચિમાં અટક છે કે બીજે ક્યાંય છે ? અડધો અડધો કલાક બહાર આપના દર્શનના માટે આતુર થઈને ઊભા રહીએ છીએ. આપના દર્શન

વગર આંખમાં આંસુ પણ આવે છે, કે આત્માનો આનંદ આત્મા પ્રત્યે કંઈક રુચિ તો થઈ છે, પણ અટક ક્યાં છે? કે સાધનમાં અટક છે, કે સોનગઢ પ્રત્યેના વધારે પડતાં આગ્રહમાં અટક છે? ક્યાં અભિગમ જ થઈ ગયો છે. આપ પરમ કૃપાળુ છો, પરમ અંદરમાં અમારા ઉપર કરુણા ધરાવો છે, એટલે આપને ખૂબ આગ્રહ કરીને પૂછું છું આપના ખ્યાલ બહાર ન જ હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ક્યાં અટકે એ તો પોતે વિચારવાનું રહ્યું, અંદર રુચિ હોય પણ પુરુષાર્થની ખામી હોય કે અંદર પોતે જઈ શકતો નથી. પોતાને ઓળખવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી. હું કોણ છું? મારો શું સ્વભાવ છે? જ્ઞાયક કોણ છે? એને સ્વભાવ ઓળખી નિર્ણય કરીને અંદરનો પ્રયત્ન કરતો નથી, એટલે બહાર ગયા વગર રહેતો નથી. પછી ક્યાં પોતે જાય છે. એ પોતાને વિચારવાનું રહે છે. અભિનિવેશ તો કોને કહેવાય કે ખોટી માન્યતાઓમાં રોકાય એ અભિનિવેશ છે. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર પ્રત્યેની ભક્તિ હોય એ કાંઈ અભિનિવેશ નથી. જિનેન્દ્રદેવ, ગુરુ, ગુરુના સ્થાન પ્રત્યે ભક્તિ હોય છે, એ કાંઈ અભિનિવેશ નથી હોતો. ખોટી માન્યતાઓ હોય છે, એ અભિનિવેશ છે. માટે પોતે પ્રયત્નમાં રોકાય છે, પોતાને એટલી રુચિની મંદતા છે, પ્રયત્ન કરતો નથી, એટલે બહારમાં રોકાઈ રહે છે.

વિચાર કરીને નિર્ણય કરતો નથી. ભેદજ્ઞાન કરવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી. ગુરુદેવે એવો માર્ગ બતાવ્યો છે, ચોખ્ખો કરીને, ક્યાંય અટકાય એવું છે જ નહીં પણ પોતે વિચાર કરે તો આગળ જાય, અંદર એટલી વિભાવ તરફથી, પોતાને અંદર ચૈતન્યની મહિમા આવવી જોઈએ. આ વિભાવ મારો સ્વભાવ નથી, એ આકુળતારૂપ છે. શાંતિ આત્મામાં છે. આનંદ આત્મામાં છે, એટલી અંદરથી રુચિ લાગવી જોઈએ. રુચિની મંદતા છે, પ્રયત્નની મંદતા છે. અનેક જાતની મંદતાઓ હોય છે. જીવ ગમે ત્યાં રોકાઈ જતો હોય છે. અભિનિવેશ એ તો એક ખોટી માન્યતાનો આગ્રહ છે. બાકી ક્યાંક ક્યાંક રોકાતો હોય છે. કોઈ શુભભાવોમાં કાંઈ અશુભભાવો તો વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતા નથી. જ્યાં સુધી પોતે અંદર સ્વરૂપમાં લીન ન થાય ત્યાં શુભભાવ આવે છે. સમ્યગ્દર્શન થાય એને પણ શુભભાવ આવે છે.

સમ્યગ્દષ્ટિ અંદર નિર્વિકલ્પદશામાં જામી જાય તો બહાર આવે ત્યારે એને શુભભાવો તો આવે છે દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર તરફના, પણ એને એ તે ક્ષણે હેય માને છે. અને તો પણ આવ્યા વગર રહેતા નથી. અસ્થિરતા છે, પુરુષાર્થની મંદતા છે, એટલે શુભભાવો તો વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતા નથી. દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્ર તરફના શુભભાવો સમ્યગ્દર્શન થયા પછી પણ આવે છે અને આગળ જતા પણ આવે છે, એ મુનિદશામાં

છક્રે-સાતમે ગુણસ્થાને ઝૂલતા હોય છે, તોય મુનિઓને પણ શુભભાવો આવે છે. એમ મુનિને યોગ્ય શાસ્ત્રો લખે, શાસ્ત્રની સ્વાધ્યાય કરે, ઉપદેશ આપે એવા શુભભાવો મુનિઓને પણ હોય છે. શુભભાવો તો વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતા નથી. પણ રુચિની મંદતાને કારણે પોતે પ્રયત્ન કરતો નથી એટલી લગની લાગી નથી. એટલી ઝંખના થઈ નથી, કે આત્મા વગર કેમ ચાલે? આત્મા વગર ચૈન નથી પડતું, એવું અંદર થાતું નથી. આત્મા આત્માની અંદર એટલી ઝંખના નથી, એટલે રોકાઈ રહ્યો છે. અહીં તો ઊભું રહેવાનું એવું છે. તબિયત એવી માણસો ઘણા થાય છે, કે અહીં બેસાય એવું હોતું નથી, એટલે ઊભું રહેવું પડે બીજું શું થાય?

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....
માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..
* * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૬૦

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પંચમકાળે આ ગુરુદેવ મળ્યા મહાભાગ્યની વાત છે. પંચમકાળે પધારીને આ માર્ગ બતાવ્યો, સાચી રુચિ અંતરમાંથી પ્રગટ થાય એવું ગુરુદેવને એવી જાતની વાણી હતી, અંદરથી રુચિ પ્રગટ થયા વગર રહે જ નહીં, પણ પ્રયત્ન કરવો પોતાના હાથની વાત છે. પ્રયત્ન કરે તો થાય, ગુરુદેવ કહેતા હતા દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. કોઈ કોઈને કરી દેતું નથી. પોતે કરે તો થાય, પોતાના પ્રયત્નની ખામી છે. જીવ રોકાય છે, પોતાને કારણે, કોઈ એને રોકતું નથી. પોતાના પ્રયત્નને કારણે, ગુરુદેવ કહેતા હતા ‘નિજ નયનને આળસે રે, નિરખ્યા નહીં હરિને.’ પોતાના નયનની આળસને લઈને પોતે પોતાના ચૈતન્યપ્રભુને હરિને જોતો નથી. આંખ બંધ કરીને ખોલતો નથી પોતાની આળસને લઈને, પોતાના પ્રમાદને લઈને, પોતાની ભૂલને કારણે પોતે એમાંને એમાં પડ્યો છે. પ્રયત્ન પોતાને જ કરવાનો રહે છે. પંચમકાળે ગુરુદેવે ઉપદેશના ધોધ વરસાવ્યા, મહાભાગ્યની વાત છે. માર્ગને એકદમ સરળ કર્યો છે.

કેટલાય જીવોને આત્મા તરફની રુચિ થઈ ગઈ પણ પછી પ્રયત્ન આગળ જવાનો પોતાના હાથની વાત છે.

શ્રોતા : શારીરિક કરતાં માનસિક પ્રયત્નથી કસરત વધારે લાગે છે, મારું એ જ કહેવું છે. હજી કાંઈ સમજાતી નથી બરાબર.. બે અઢ્ઠાઈ કરવી, અપવાસ કરો તો જલ્દી થઈ જાય આ જે માનસિક કસરત છે, એમાં સ્વાધ્યાયમાં આવ્યું કે પર્યાયમાં પર્યાય પ્રત્યે કર્તવ્ય છે અને દ્રવ્ય પ્રત્યે કર્તવ્ય નથી. એટલે આ પછી પર્યાય પ્રત્યે સ્વાધ્યાય કરવો જોઈએ, સોનગઢ આવવું જોઈએ, બધું કરવું જોઈએ. પાછો એ વાતનો જાણે નિષેધ, આને તો જાણે છે, તો કરવાવાળાની વાત ક્યાં આવી? ઈ જો આપ કંઈ કરુણા કરીને કંઈક સીધી દષ્ટિ સમજાવી શકો કે જેથી અંદરમાં ઉતરી જાય કેમકે હવે રહેવાય એમ નથી. કેમકે આ આત્માની લગની આપ જ્ઞાનીઓએ જે અંદર લગાડી ન લગાડી હોત તો જુદી વાત છે, પણ લગાવી તો એ પરિપૂર્ણતા કેમ ન થાય સમજણ કેમ નથી થાતી? કયે જ છૂટકો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાની ખામી છે કયે છૂટકો, તો પોતે અંદરથી પ્રયત્ન કરે તો થયા વગર રહેતું જ નથી. પોતે જ છે કાંઈ બીજો નથી. એ જવાબ આપ્યા વગર રહે. શારીરિક તો સ્થૂળ છે, એટલે બધું થઈ જાય, અંદર સૂક્ષ્મ જે થઈને જે અંદર ઉતરવું જોઈએ એ પોતે ઉતરતો નથી. આત્માનો એવો અચિંત્ય સ્વભાવ છે, એ સ્વભાવ એવો છે, કે પોતે એક તરફથી જોવે તો પોતે નિત્ય દેખાય, પર્યાય અપેક્ષાએ અનિત્ય દેખાય, એક તરફથી જુએ તો એક દેખાય, બીજા તરફથી જોવે તો અનેક દેખાય. આત્મા એ તો અચિંત્યને એનું સ્વરૂપ એવું અગમ અગોચરરૂપ આવે છે. એના જેવું સ્વરૂપ કોઈ અદ્ભૂત છે. એનો મેળ કરવો એ પોતાના હાથની વાત છે.

પર્યાયને પર્યાય તરીકે જાણવી, દ્રવ્યને દ્રવ્ય તરીકે જાણવું, બહારનું જે કરે એ શુભભાવો હોવા છતાં એ હેય છે તે છતાં વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતા નથી. એ તો બધી સંધિ કરવાની પોતાને રહે છે. પોતાની પોતે કરે, કોઈ નથી કરી દેતું એવા અદ્ભૂત આત્માની મહિમા જો લાગે તો અંદરથી પોતે નક્કી કરીને આગળ ગયા વગર રહેતો જ નથી. ચારે બાજુની સંધિ મેળ ખાય એવી છે. કાંઈ એને દુમેળ નથી. નિત્ય બીજી અપેક્ષાએ છે, અનિત્ય બીજી અપેક્ષાએ છે. પર્યાયની અપેક્ષાએ જુદી છે. દ્રવ્યની અપેક્ષા જુદી છે, બધી અપેક્ષાઓ જુદી છે, એની સંધિ મળી જાય એવું છે. એ કાંઈ ન મળે કે વિરોધ આવે એવું નથી. વિરોધી લાગવા છતાં અવિરોધી છે. જે અપેક્ષાએ નિત્ય છે તે અપેક્ષાએ અનિત્ય નથી. જે અપેક્ષાએ અનિત્ય છે તે અપેક્ષાએ નિત્ય નથી. દરેક અપેક્ષાઓ જુદી છે, પર્યાય અપેક્ષા અનિત્ય કહેવાય, દ્રવ્ય અપેક્ષાએ નિત્ય કહેવાય

એ અપેક્ષાઓ જુદી બધીની સંધિ મળી જાય. પણ પોતે મેળવે તો થાય. મેળવે તો મેળ થયા વગર રહેતો નથી.

બહારમાં જોડાય છતાં અંદર નિર્લેપ રહે, અંદર ન્યારો રહે, ભેદજ્ઞાનની દશામાં એને ભેદ જે જાણે છતાં એમાં જોડાય, પુરુષાર્થની મંદતા હોય ત્યાં સુધી જોડાયા વગર રહી શકે નહીં. સમ્યગ્દર્શનની ભૂમિકા હોય તો પણ જોડાય છે, તો જિજ્ઞાસુની ભૂમિકામાં હજી જેને ભેદજ્ઞાન થયું નથી. એકત્વબુદ્ધિ છે તે જોડાયા વગર રહે નહીં. પણ અંદર રુચિ રાખીને, પ્રયત્ન કરીને દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કેમ થાય છે, ભેદજ્ઞાન કેમ થાય એનું વારંવાર, વારંવાર વિચાર કરીને અનાદિનો અભ્યાસ છે બહાર ગયા કરે તોપણ વારંવાર પોતા તરફ લાવીને એને ક્ષણે ક્ષણે લગની લગાડીને, એ કર્યે જ છૂટકો છે. એમ પ્રયત્ન કરે તો થયા વગર રહેતું પણ નથી. પોતાનો સ્વભાવ છે અને પ્રગટ કરીને અનંતા મોક્ષ જાય છે, નથી થાય એવું નથી. અનંતા જીવોએ મુક્તિનો માર્ગ પ્રગટાવ્યો છે. અનંતાજીવોએ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું, મુનિદશા પ્રાપ્ત કરી, અનંતાજીવોએ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા છે.

શ્રોતા : એ સિદ્ધાંતોને પ્રયોગમાં નથી લઈ શકાતો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પ્રયોગમાં લે, પોતે લઈ શકે એવો છે. લેતો જ નથી. પુરુષાર્થની મંદતા, અનાદિના અભ્યાસમાં જોડાઈ જાય છે. પોતે કરે તો થયા વગર રહેતું નથી. પ્રથમ ભૂમિકા હંમેશા વિકટ હોય છે. પ્રથમ ભૂમિકા એને તોડીને પોતે પુરુષાર્થ કરીને આગળ જાય તો પછી સમજ્યા પછી સબ સરળ રહે. સમજ્યા પછી માર્ગ એકદમ સુગમ ને સરળ છે. પણ પોતે એમાંથી છૂટતો નથી એકત્વબુદ્ધિમાં છે, એટલે કઠણ લાગે છે.

શ્રોતા : શ્રીમદ્જીએ લખ્યું છે કે માર્ગ સહજ છે, સરળ છે, સુગમ છે, સુગમતાથી તેની પ્રાપ્તિ છે પછી એને વધારે અગમ્ય કરી નાખતા હોઈએ એવું ન બનતું હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સરળ ને સુગમ છે, એમાં ગભરાવા જેવું નથી.

શ્રોતા : નહીં પ્રાપ્ત થાય તો રખડી જશું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રખડીને પોતે રખડી ક્યાંથી જાય? પોતે તૈયારી કરે તો રખડે એવો નથી. પુરુષાર્થની મંદતાએ રખડે છે, અનાદિના પોતાના જન્મ-મરણ પોતાની ભૂલથી થયા છે, ને પોતે જો સુધરે તો બધું જ સુધરી જાય એવો છે. એનાથી ફેરવી નાખે કે મારા જ હાથમાં છે. મોક્ષ થાવો મારા હાથમાં છે, ને સમ્યગ્દર્શન મારા હાથમાં છે. બધું મારા હાથમાં છે, એમ એને હૂંફ લાવીને પ્રયત્ન કરે તો જરૂર થાય.

શ્રોતા : અંદરથી હકાર આવવો જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંદરથી હકાર આવવો જોઈએ, નાસીપાસ થવાની કોઈ વાત નથી. ગુરુદેવે તો બધાને ભગવાન કીધા છે. તું ભગવાન જેવો છો તું ભગવાન તું થઈ જા, એવો તારો સ્વભાવ છે. હકાર આવવો જોઈએ.

શ્રોતા : એ હકાર જ એનો મારગ કરી દેશે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હું કરી શકીશ એવો અંદરથી હકાર આવે તો માર્ગ થઈ જાય.

શ્રોતા : અનાદિનું તો અનકૃત હોય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનાદિનું અનકૃત (કોઈએ કર્યું નથી એમ) કોઈએ કર્યું નથી, પણ અજ્ઞાન કાંઈ જીવનો સ્વભાવ નથી, જીવનો સ્વભાવ તો જ્ઞાન છે. માટે પોતાના દોષથી પોતે વિભાવભાવમાં રોકાઈ રહ્યો છે. એ અનકૃત એટલે કોઈએ કરેલું નથી, પણ પર્યાયમાં એની પર્યાય ન્યાં રોકાયેલી, વિભાવ પર્યાય છે. દ્રવ્યથી કાંઈ દ્રવ્ય દ્રવ્યથી કર્તા નથી, પણ પર્યાયમાં છે વિભાવ પર્યાય એની, ન્યાં રોકાયા કરે છે. વિભાવ અપેક્ષાએ કર્તા છે. દ્રવ્ય અપેક્ષાએ નથી. માટે જીવનો દોષ છે. અજ્ઞાન અવસ્થાએ પોતે અજ્ઞાનનો, પોતે વિભાવનો કર્તા થાય છે. વિભાવ એનો સ્વભાવ નથી. તોપણ એમાં જોડાય છે, એની પરિણતિમાં જોડાય છે, માટે એમાં દોષ છે. માટે ભેદજ્ઞાન કરીને પુરુષાર્થ કરે તો છૂટી જાય છે. દ્રવ્ય શુદ્ધતાથી ભરેલો છે. પણ પર્યાયમાં અશુદ્ધતા છે, એનું ભેદજ્ઞાન કરે તો એને શુદ્ધતા પ્રગટ થાય દ્રવ્ય ઉપર દૃષ્ટિ કરે તો.

શ્રોતા : અનાદિ હોવાથી કાંઈ જીવનો....ઓછો થાતો નથી ને!

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઓછો નથી થાતો દ્રવ્ય અપેક્ષાએ નથી, પર્યાય અપેક્ષાએ છે. કોઈ બીજાએ કર્યું નથી. નહીં તો પરાધીન થઈ જાય. છૂટી શકાય છે, પોતે એનાથી છૂટો પડે તો છૂટી શકાય છે. પોતે દ્રવ્ય અપેક્ષાએ છૂટો છતાં પર્યાયમાં એણે બંધન માન્યું છે, એટલે છૂટો પડે તો છૂટી શકાય છે પરાધીન નથી. દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. એનો દોષ કાંઈ ઓછો નથી. પોતાને કારણે જ પોતે જોડાયેલો છે. અને પોતે જ છૂટી શકે છે. વસ્તુ પરદ્રવ્ય તો નિમિત્તમાત્ર છે.

શ્રોતા : એટલે જે પર્યાય એ અકાર્ય છે અને અશુદ્ધતાની થાય છે, એ દ્રવ્ય તો શુદ્ધ છે, તો શુદ્ધમાંથી અશુદ્ધ કેવી રીતે? એ કારણ વિના....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શુદ્ધમાંથી અશુદ્ધ નથી થયું પણ પર્યાયમાં એની અશુદ્ધતા થવાની એની યોગ્યતા છે, એની એવી જાતની એમાં પરદ્રવ્યનું નિમિત્ત છે, પોતાનું ઉપાદાન છે, એની યોગ્યતા અશુદ્ધતારૂપે પરિણમવાની છે, એ એની દૃષ્ટિ પર તરફ

જાય છે, એટલે એને વિભાવ થાય છે. દ્રવ્યમાં શુદ્ધતા હોવા છતાં પણ થાય છે. એનામાં એવી યોગ્યતા છે અશુદ્ધતા થાવાની, એટલે થાય છે.

શ્રોતા : અશુદ્ધતાનું કારણ શું?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કારણ કાંઈ નથી અકારણ પારિણામિક દ્રવ્ય છે, એને કારણ હોતું નથી. ખાણ હોય સોનાની ખાણ હોય એમાં પાષાણ બેય ભેગા સહજ હોય છે, એનું કારણ શું કાંઈ એનું કારણ હોતું નથી અને એ બે. છૂટા પડી શકે છે. સોનું શુદ્ધ થઈ શકે છે અને એની જે પાષાણની ભેગું હોય એ છૂટું થાય અને સોળવલું સોનું થાય છે. એનું કારણ શું કે એ ખાણમાં એવી રીતે ભેગું થાય છે એનું કારણ શું? કાંઈ કારણ નથી અકારણ છે. અકારણ પારિણામિક દ્રવ્ય છે. અકારણ છે.

શ્રોતા : અશુદ્ધ દ્રવ્યનું અશુદ્ધ પર્યાયનું કારણ તો અશુદ્ધ પર્યાય જ છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાયનું કારણ પર્યાય, એની યોગ્યતાની એવી આત્મામાં એક વૈભાવિક શક્તિ છે, એવી યોગ્યતા છે. ઉપાદાનકારણ પોતે જ છે. દ્રવ્ય કારણ નથી, પણ યોગ્યતા જ છે, એનાથી પર્યાયમાં અશુદ્ધતા થાય છે. પર્યાયનું કારણ પર્યાય એટલે પર્યાય કાંઈ દ્રવ્યથી જુદી (નથી) પર્યાયનું વેદન પર્યાયને દ્રવ્યને કાંઈ નથી એવું નથી હોતું એમ તો નથી. એ તો વેદન પોતાને થાય છે દુઃખનું વેદન પોતાને થાય છે, વિભાવનું વેદન થાય છે. એ તો અપેક્ષાએ કર્તા પર્યાય નિમિત્તકર્તા છે, પણ એનું વેદન પોતાને થાય છે. પર્યાય અશુદ્ધ પર્યાય પણ કોઈ અપેક્ષાએ દ્રવ્યની કહેવાય છે. શુદ્ધ પર્યાય તો દ્રવ્યની છે. અશુદ્ધની પોતે એવી પરિણતિ કરે છે.

..... થાય એમાં લેવાનું હોય છે. દ્રવ્યનું પર્યાયને બધું. અનાદિનું છે હવે પોતાને દુઃખ ટાળવું હોય અને સ્વભાવ પ્રગટ કરવો હોય તો પુરુષાર્થ કરવાથી થઈ શકે છે. ભેદજ્ઞાન કરે, દ્રવ્યને ઓળખે, દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ કરે, એનું જ્ઞાન કરે, એમાં લીનતા કરે તો પોતાનું સુખ જે આત્માનું છે, એ પ્રગટ થાય છે. એને સ્વાનુભૂતિ થાય છે. વિભાવ છૂટી જાય છે. હું એ મુક્તિનો માર્ગ છે દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ કરે તો પોતે મુક્ત સ્વરૂપ છે, પણ વિભાવમાં પર્યાયમાં બંધન છે, એ છૂટી શકાય છે. પોતે કરતો નથી. પોતાની પુરુષાર્થની મંદતા છે.

શ્રોતા : જેમ સુવર્ણ ને પાષાણનું જોડાણ સહજ છે, એમ આત્માને અને આત્માનું અજ્ઞાન સહજરીતે એમ ન આવી શકે કે હર વખત નવું થાય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : સુવર્ણ ને પાષાણ

શ્રોતા : જે દષ્ટાંત આપણે લઈએ અનાદિનું સુવર્ણ પાષાણ, આત્મામાં અજ્ઞાન છે, એ સહજપણે અનાદિથી ચાલ્યું આવે છે, એમને એમ કે પોતે કરે છે હર વખત?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પ્રવાહરૂપે અનાદિ છે, પણ વર્તમાન પર્યાય એની નવી નવી થાય છે, એમ. પ્રવાહરૂપે જે એનું પહેલું શું? પહેલું કંઈ (નથી)? (અનાદિથી) પહેલું નથી. પ્રવાહરૂપે પણ વર્તમાન પર્યાય પછી નવી નવી થાય છે, એની પાષાણ ને સોનાના જેમ ભેગું જ હોય પણ એમાં બધા સ્કંધો આવે ને જાય એ બધું એની પર્યાયો તો થયા જ કરે છે. એમ આત્મામાં પર્યાયો પલટ્યા કરે છે વિભાવની.

શ્રોતા : કર્તા-પણ આત્મા પોતે જ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા પોતે જ છે, એનો કર્તા. કોઈ નથી કરતું પોતે છે. એનું વેદન પોતાને છે. એક ભવ પછી બીજા ભવમાં પરિભ્રમણ કરે છે, એનું વેદન પોતાને છે, એનાથી છૂટી શકાય છે. એ માર્ગ ગુરુદેવે બતાવ્યો છે છૂટવાનો, બાહ્ય દષ્ટિ બધા ક્રિયામાં ક્યાંય રોકાયેલો છે, અંતરદષ્ટિ કરાવીને માર્ગ બતાવ્યો છે. આ માર્ગ દ્રવ્ય ઉપર દષ્ટિ કર, એનું જ્ઞાન કર, ભેદજ્ઞાન કર તો તો એમાં સુખનો ઉપાય એમાં રહેલાં છે.

શ્રોતા : પર્યાય પરિણત દ્રવ્ય પોતે જ અશુદ્ધરૂપે પર્યાયમાં પરિણમે એવો ધર્મ પણ પોતાનો છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પોતાનો ધર્મ છે. પર્યાય અશુદ્ધરૂપે પરિણમે એ ધર્મ પોતાનો થાય છે.

શ્રોતા : એ અશુદ્ધતા કોઈ પર કરાવતું નથી, દ્રવ્ય સ્વભાવમાં પણ નથી....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ધર્મ પોતાનો છે, પોતે પરિણતિ કરી શકે એવી જાતનો પોતાનો સ્વભાવ છે. પણ એ પરાધીન નથી પોતે પલટાવે તો પલટી જાય.

શ્રોતા : બેય ધર્મ આવી શકે છે. દ્રવ્ય અપેક્ષાએ જોઈએ તો શુદ્ધતા કાયમ એમાં રહેલી છે. અને બંને ધર્મ એક જ વસ્તુમાં એકી સાથે રહેલા છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રહેલાં છે. દ્રવ્ય અપેક્ષાએ શુદ્ધતા છે પર્યાયમાં અશુદ્ધતા છે. ધર્મ જીવમાં છે અનેકાંત ધર્મથી ભરેલી આ ચૈતન્યની મૂર્તિ છે.

શ્રોતા : શુદ્ધતાનો અર્થ ત્રિકાળી....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શુદ્ધતા ત્રિકાળ છે, પણ વર્તમાન પર્યાય જે શુદ્ધરૂપે પરિણમે છે, એ વર્તમાન છે. ત્રિકાળ શુદ્ધતા જીવનો એક જીવનું અશુદ્ધતા થાય જ નહીં એવો એનો સ્વભાવ છે. પણ પર્યાય જે શુદ્ધ થાય છે, એ વર્તમાનને લઈને શુદ્ધ થવાનો એવો ધર્મ છે, એવો સ્વભાવ છે. વસ્તુનો ધર્મ સ્વભાવ છે.

શ્રોતા : આવે છે, એમ ગુરુમુખે પણ આવે છે, કે જીવનો પુરુષાર્થ મંદ હોવાથી એની દૃષ્ટિ મંદ છે ભૂમિકા જલ્દી આગળ નથી જઈ શકતો માટે એના પુરુષાર્થની મંદતા છે, એ પુરુષાર્થની

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પુરુષાર્થની મંદતા તો એ સમજાય એવી છે. દૃષ્ટિ હોય જ્ઞાયક ઉપર પણ વિશેષ લીનતા થઈ ન શકે. લીનતા થાય નહીં ને પુરુષાર્થની મંદતા છે, માટે પ્રયત્ન મંદ છે, એ પોતા તરફ વધારે દૃષ્ટિ થયા પછી પણ સમ્યગ્દર્શન થયા પછી પણ વધારે પોતામાં ઠરી જાવું જોઈએ એ ઠરતું નથી માટે પોતાનો પ્રયત્ન મંદ છે. જિજ્ઞાસુની ભૂમિકામાં પણ નક્કી કરે છે, પણ જે રીતે નક્કી પોતે કરે છે, એ રીતે કાર્યમાં લાવતો નથી પુરુષાર્થ મંદ છે, પ્રયત્ન મંદ છે. જે રીતે પોતે નક્કી કરે છે, એ રીતે હું જુદો જ્ઞાયક છું તો પણ એકત્વબુદ્ધિને ટાળવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી. એકમેક વિકલ્પ આવે એને જ્ઞાયક જુદો ને એની પરિણતિમાં એના કાર્યમાં લાવતો નથી, એનો પુરુષાર્થ મંદ છે.

શ્રોતા : એમાં કાંઈ વિકલ્પનું વધારે ઉત્થાન થાય એનાથી એનું માપ આવે દૃષ્ટિનું ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : દૃષ્ટિનું માપ કાંઈ વિકલ્પથી નથી આવતું. દૃષ્ટિ તો જ્ઞાયક ઉપર છે. વિકલ્પ હોય એટલે દૃષ્ટિનું માપ નથી.

શ્રોતા : મંદ પુરુષાર્થનું માપ છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મંદ પુરુષાર્થનું માપ વિકલ્પથી નથી. મંદ પુરુષાર્થનું માપ એની પરિણતિ સમ્યગ્દર્શન થયા પછી પોતા તરફ કેટલી વળે છે, એના ઉપર છે. એ કાંઈ બાહ્યથી પકડાતું નથી. એ કાંઈ એના વિકલ્પથી પકડાતું નથી. એ તો બહાર કાર્યમાં જોડાયેલો હોય, પણ અંદરથી પરિણતિ એની ન્યારી હોય તો એ તો એક ક્ષણની અંદર પોતાના પોતા તરફ ગતિ કરી શકે છે. એવું કાંઈ વિકલ્પથી માપ નથી. એ તો અંદરથી એની ન્યારી પરિણતિ કેટલી રહે છે અંદરની, લીનતા કેટલી થાય છે, એના ઉપર છે. અંદરથી એનો રસ કેટલો તૂટી ગયો છે. અંદરનો રસ તૂટી ગયો એના ઉપર એનું માપ છે. વિકલ્પ ઉપર કાંઈ માપ નથી. વિકલ્પ તો એને દેવ, ગુરુ, શાસ્ત્રના શુભ વિકલ્પ હોય, ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય કે બીજા વ્યવસાયના વિકલ્પ હોય વિકલ્પ તો એને અનેક જાતના હોય છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્ચા - ૬૧

શ્રોતા : સમ્યગ્દર્શન થયા પછી તરત જ રસ છૂટી જાય છે ? / સમ્યગ્દર્શન જેને પ્રગટ થયું છે, એને તો રાગ આવે રાગનો રસ તો એને ન જ હોય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રાગનો રસ તૂટી ગયો છે અંદરથી. રસ તૂટી ગયો છે, પણ પુરુષાર્થની ગતિ પોતા તરફ કેટલી જાય એની ઉપર એનું માપ છે. એને સ્વરૂપાયરણ ચારિત્ર જે સમ્યગ્દર્શનને લગતું છે, એ પ્રગટ થઈ ગયું છે ત્યારપછી પણ આગળ જવા માટે રાગની સ્વામિત્વબુદ્ધિ તૂટી ગઈ છે, એટલે રાગથી ન્યારો થઈ ગયો. એટલે અનંત રસનો અનંતો ભાગ હતો એ તૂટી ગયો છે. એકત્વબુદ્ધિનો અનંતરસ હતો એ તૂટી ગયો પણ પછી અલ્પ રહ્યો, અલ્પમાંય પાછું ઓછું કરતો જાય છે, એના પુરુષાર્થથી.

શ્રોતા : તે રાગમાં કષાય રસ થઈ શકે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રસ છે, અસ્થિરતાનો રસ છે. સ્વામિત્વબુદ્ધિનો નથી.

શ્રોતા : એક સમ્યગ્દૃષ્ટિ રાજકાજમાં છે અને ઘણા કામમાં છે. અને એક સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉપદેશમાં, દેવ-ગુરુ- શાસ્ત્રના અધ્યયનમાં નિરંતર એ વિકલ્પ ચાલતો હોય પહેલા ઓલો વિકલ્પ. એમ એવા વિકલ્પમાં ફેરે પુરુષાર્થની મંદતાનો કાંઈ ફરક કહેવાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ શુભાશુભ વિકલ્પની અપેક્ષાએ ફેર છે અને અશુભનો ભાગ ઝાઝો છે અને શુભના વિકલ્પમાં જોડાય છે. એટલે અંદરની એની ગતિ પોતા તરફ ઝાઝી રહેવાનો એને અવકાશ છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ શુભ તરફ વધારે છે. એથી શુભ એમ બધી રીતે સાધન બને છે, એમ નહીં, પણ એને પોતા તરફ જવાનો વધારે અવકાશ છે. અશુભથી બચીને શુભમાં ઊભો રહે છે, ચૈતન્યને લગતા જે એને સાધન બને એવા (એના) પરિણામ હોય છે.

શ્રોતા : ખરેખર આધાર એનો પરિણતિનો વેગ છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પરિણતિનો વેગ પર રહે છે

શ્રોતા : પરિણતિનો વેગ કેટલો છે, એના ઉપર છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કોઈને એક ક્ષણમાં ઉપડી જાય તો વર્તમાન અપેક્ષાએ લ્યો તો ફેર છે. કોઈ એમાં રહેતો હોય તો એક ક્ષણમાં પાછો પુરુષાર્થ ઉપાડી લે છે. પણ વર્તમાન અપેક્ષાએ એમાં ફેર છે. અશુભમાં ઝાઝો રહે, શુભમાં ઝાઝો રહે એમાં એની પરિણતિમાં વર્તમાન અપેક્ષાએ ફેર છે.

શ્રોતા : એનું માપ બહારથી કાંઈ ન કાઢી શકે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એની દશામાં ફેર છે. પણ એ શુભમાં ઝાઝો રહે એટલે અંતરમાં ઝાઝો રહે એમ નહીં. એ અંદર કેટલો રહે છે, એના ઉપર આધાર છે.

શ્રોતા : ઝાઝો વખત શુભ ચાલ્યો તો પુરુષાર્થ બહુ વધશે એવું નહીં.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંતરના પુરુષાર્થનું માપ છે. એને અંતરના પુરુષાર્થની વિશેષ એને સાધન છે બહારનું એનું. બીજા પંચ મહાવ્રતના પરિણામ છે મુનિને જે અંતરની દશા એ વધારે છે, એને મેળ છે, પંચમહાવ્રતના પરિણામ હારે છઠ્ઠા-સાતમા ગુણસ્થાનને... પાંચમે ગુણસ્થાને અણુવ્રતના પરિણામ છે. એની સાથે અંતરની દશાનો મેળ છે, કે આની સ્વરૂપની સ્થિરતા વધારે છે. એને અણુવ્રતના પરિણામ છે. ચોથે ગુણસ્થાને પણ અમુક તારતમ્યતા હોય છે, એમાં હોય તો અંતરની દશા વધારે છે, એમ માપ થઈ શકે છે.

શ્રોતા : એવી રીતે પ્રાથમિક ભૂમિકાનો મુમુક્ષુ હોય એને આપણે પુરુષાર્થની મંદતા એ રુચિની મંદતા એ તો શુભમાં ટકવાનો પણ પુરુષાર્થ ઓછો થઈ જાય એ જ મંદતા કહેવાય ને? અશુભમાં વધારે વયો જાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અશુભમાં વધારે વયો જાય ઈ એમ બતાવે કે પોતા તરફની રુચિની એને ઓછપ છે. ઓલી બાજુ અશુભમાં જાય છે. કંઈ એકાંત નથી હોતું.

શ્રોતા : એ એમાં એકાંત નથી બરાબર...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કોઈને એવા પ્રસંગો આવે જાવું પડે, અંદર રુચિ ન હોય તોય. રુચિ એને વધારે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર તરફની હોય પણ એવા પ્રસંગ કોઈ ફરજિયાત કાંઈક જોડાવું પડતું એવું પણ હોય છે કોઈનેય.

શ્રોતા : એમાં એકાંત એમ ન કહી શકાય કે મુમુક્ષુની ભૂમિકા નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તો એણે ફરજિયાત પરાણે જોડાવું પડતું હોય, અંદર રુચિ હોય તો પણ, એકાંત ન લેવાય. પોતા તરફ થાતી ભૂમિકાનો પલટો આવે એમાં તો શુભને શુદ્ધને સંબંધ છે. પાંચમાને, છઠ્ઠા-સાતમે, ચોથી ભૂમિકામાં પણ અમુક થોડું

એને તારતમ્યતા અમુક બહાર તારતમ્યતા હોય છે અંતરમાં, પણ એકાંત કહી ન શકાય. આ કાર્યમાં બહાર જોડાવું પડે છે રાગને કારણે કોઈ બહારના એવા કોઈ પ્રતિબંધોને કારણે ક્યાં કારણે બહાર જોડાય એના ઉપર એનો આધાર છે.

શ્રોતા : દૃષ્ટિના વિષયમાં આત્મા પકડાણો ને જ્ઞાનને આત્માને એનું લબ્ધજ્ઞાન પણ યથાર્થ થયું છે. હવે એ ધર્માત્માને જે નિરંતર પરિણતિ સ્વાનુભૂતિની વહી રહી છે, એ લબ્ધજ્ઞાનમાં પકડાય કે બાહ્ય વિકલ્પમાં હોય ત્યારે પણ પકડાય કે નિર્વિકલ્પદશા હોય ત્યારે પકડાય..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : લબ્ધ પરિણતિ...? લબ્ધ પરિણતિમાં પકડાય છે. એને શાંત દશા વિકલ્પ હોય તોપણ પકડાય છે. ભેદજ્ઞાનની ધારા વહ્યા જ કરે છે, એને લબ્ધ પરિણતિ થતી હોય છે.

શ્રોતા : શુદ્ધતા વખતે પણ પકડાય છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પકડાય છે. નિર્વિકલ્પદશા વખતે જ લબ્ધ પકડાય એવું નથી. તો બહારમાં હોય તોપણ લબ્ધદશા પકડાય છે. બેય પોતાની અસ્થિરતાથી અંદરથી જોડાતો હોય તો એમાં ફેર પડે છે અને સ્થિરતા વધારે હોય એને કોઈ શુભભાવના હોય અંતરની સ્થિરતા એની પોતાની અંતરની સ્થિરતા ઉપર આધાર રાખે છે. બાહ્ય ઉપર આધાર નથી એને. સમ્યગ્દર્શનની ભૂમિકામાં પણ એની અંતરની સ્થિરતાનો, અંતરથી કેટલું છૂટ્યું છે, એના ઉપર આધાર છે. બહારના એવા પ્રસંગમાં જોડાતો નથી. શુભભાવમાં વધારે વર્તતો હોય કોઈને અંતરની સ્થિરતા વધારે હોય એવુંય બને છે. બહાર ઉપર આધાર નથી. શુભ ઉપર માપ નથી હોતું. વિકલ્પ ઉપર માપ નથી. એને અંદરના રસ ઉપર માપ છે. અંદરની અસ્થિરતા અને અંદરની સ્થિરતા કેવી છે. અંદરની રુચિ કેવી છે? લબ્ધ એટલે ઉઘાડ છે, એ ઉઘાડ્યું છે, એ બહાર હોય તો લબ્ધ, લબ્ધની શાંતિ એને વેદાય જ કરે છે. બહાર તો એક જ્ઞાયકની શાંતિ વેદાય છે. એ ઉપયોગદશાની જુદી વાત છે. એમાં સ્વાનુભૂતિમાં જે આનંદ આવે જુદી વાત છે. એ તો બાકી બહાર આવે તો એને શાંતિ વેદાય છે, એ લબ્ધની શાંતિ એટલે ઉઘાડ થયો ને પડ્યો રહ્યો છે, એવું નથી એના વેદનમાં છે શાંતિ.

શ્રોતા : જીવને બહારમાં સર્વસ્વ મનાઈ રહ્યું છે, પણ એને આત્મામાં સર્વસ્વ માનવું જોઈએ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બહારમાં જ બધું છે. બહારમાં જ બધું સુખ છે બહારમાં જ બધું મનાઈ રહ્યું છે. આત્મામાં સર્વસ્વ છે. બધું છે, એ મારા આત્મામાં જ છે બહારમાં કાંઈ સુખ જ નથી. બહારમાં રોકાય પ્રયોજનભૂત છે જ નહીં બહારનું એને

તુચ્છ લાગે. બહારથી કાંઈ બહાર એ તો કાંઈ મારું સ્વરૂપ જ નથી. ઉપયોગ બહાર જાય કે એકત્વબુદ્ધિ આ વિભાવભાવ એ બધું કાંઈ સુખરૂપ નથી. એને પોતામાં જ બધું સર્વસ્વ સુખ છે. પોતાનો આત્મા છે, એમાં જ બધું ભરેલું છે. બહારમાં બધું મનાઈ રહ્યું છે. ઈ બધું ક્યાંય જાણે બધી વિશેષતાઓ બહાર મનાઈ ગઈ છે. જ્ઞાનની સુખની બધી બધી જાતની એની વિશેષતાઓ જાણે બધું વિશેષતા બધું બહાર કેમ રહ્યો છે? પણ વિશેષતા બહાર કાંઈ નથી. બધી વિશેષતાઓ આત્મામાં જ છે. જ્ઞાનમાં બધામાં એને જ્યાં ત્યાં બધે ઋદ્ધિમાં જ્યાં ત્યાં બધે મનાઈ રહ્યો છે.

શ્રોતા : જુદો છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બહાર કાંઈ ઋદ્ધિ મળે તો ઋદ્ધિથી મોટો થાઉં કાંઈ પદવી મળે તો પદવીથી મોટો થાઉં. બહારમાં બધું મનાઈ રહ્યું છે.

શ્રોતા : કોઈ પર પદાર્થમાં મારું સુખ નથી મારું સુખ મારામાં છે, એવું વિકલ્પાત્મક ભાવભાસનથી ગ્રહણ થાય છે. હું પરમાં કાંઈ ન કરી શકું. પરમાંથી મારામાં કાંઈ ન આવે. આટલું નક્કી થયા પછી એને નિરંતર પર્યાય સન્મુખ લક્ષ આપ્યાં વિના એ જ્ઞાયક પર્યાય જ્યાં વારંવાર અથવા દૃઢપણે અનુભવમાં વિશેષ પ્રયત્ન કરે તો આ એકત્વ કોનું ઊભું છે, આ સિવાય કાંઈ છૂટે નહીં એવું લાગે છે, તો આપને એમાં શું કહેવું છે?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : .. જ્ઞાયકમાં વારંવાર દૃઢતા કર્યા કરે, જ્ઞાયકની તો એકત્વબુદ્ધિ છૂટે કે હું જ્ઞાયક જ છું આ વિભાવ જે જે વિકલ્પ આવે તે મારું સ્વરૂપ નથી. હું તો જ્ઞાયક જ છું હું તો જાણનારો છું. જ્ઞાતા છું, એવી દૃઢતા વારંવાર રહ્યા કરે પણ એ જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરીને દૃઢતા રહ્યા કરે તો વિકલ્પનો રસ ઓછો થઈ જાય. વિકલ્પમાં રોકાવાનું ઓછું થઈ જાય. વિકલ્પ મર્યાદામાં આવી જાય છે. કારણ કે જ્ઞાયક ગ્રહણ થવાથી, જ્ઞાયકની દૃઢતા થવાથી એ વિકલ્પની અમુક મર્યાદા આવી જાય છે. પણ એ તો પ્રયાસરૂપે છે. પણ એનો ઉપાય તો એક જ છે, કે જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવો અને પર તરફથી દૃષ્ટિ ઉઠાવી લેવી. પછી ઉપયોગ તો જાય છે, પણ એ ઉપયોગ તો એ જ્ઞાયકની દૃઢતા કર્યા કરે તો એ બધું મર્યાદામાં આવી જાય છે.

શ્રોતા : પ્રાથમિક ભૂમિકાની હું વાત કરું આપને. પ્રાથમિક ભૂમિકામાં પણ એવું લાગે છે, કે વિકલ્પોથી મુંઝાયા ને ગભરાયા વિના એટલે આત્મા પ્રાપ્ત કરવો છે અને અંદરમાં લાગ્યું છે, કે ખરેખર આત્માર્થીપણું કેળવવા માટે શ્રેયસ્કર છે. અને છતાં પોતારૂપ પુરુષાર્થ થોડો ઓછો છે સામે કર્મનું નિમિત્તપણું પણ એવું છે અને એ બધામાં અમુક વિકલ્પોમાં એ જોડાઈ જાય છે. હવે એનો ખેદ થયા કરે તો એકરૂપ કોઈ ઉપાય

બને એના કરતાં આટલું જો નક્કી થઈ જાય તો એને એટલો, એક જ દૃઢતા કરવાની રહે કે હું જ્ઞાયકરૂપ છું તો એમાં આ રસ જે તૂટે અને એકતાનો અભાવ થવાનો પ્રસંગ બને.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકતાનો પોતાને અભાવ થવાનો પ્રસંગ બને. જ્ઞાયકની દૃઢતા કર્યા કરે, વિકલ્પનો ખેદ એ ખેદ માત્ર કર્યા કરવાથી છૂટતા નથી. બહુ તો ખેદ કરવાથી એની દિશા ફરી જાય કે શુભમાં આવે કે એની મર્યાદા આવે ખેદ કર્યા કરે પણ એ કાંઈ એનું તૂટવાનો પ્રસંગ કાંઈ બનતો નથી. એ જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે. જ્ઞાયકની મુખ્યતા થાય તો એને તૂટવાનો પ્રસંગ બને છે બીજો કોઈ એનો ઉપાય નથી. ઘણા જીવો ધ્યાન કર્યા કરે, કે વિકલ્પ બહુ આવે છે, માટે વિકલ્પને ઓછો કરવા માટે ધ્યાન કર્યા કરે છે. તો અશુભમાંથી શુભ એ પણ પાછા શુભને મંદ કર્યા કરે, પણ જ્ઞાયકને ગ્રહણ કર્યો જ નથી તો એને મંદ બધું થઈ જાય એટલે એને એમ લાગે કે એ કાંઈ વિકલ્પ ઓછા થઈ ગયા. પણ એ વિકલ્પ ટાળવાનો એ ઉપાય નથી. નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ આત્માને ગ્રહણ કરે તો જ વિકલ્પ તૂટે, બીજો કોઈ એનો ઉપાય નથી. તો જ એને ભેદજ્ઞાન થવાનો અવકાશ છે. તો જ એને વિકલ્પ તૂટવાનો અવકાશ છે. એને રસ તૂટવાનો અવકાશ છે, એની મર્યાદા આવી જાય છે. એ અવકાશ છે.

એક ચૈતન્ય તત્ત્વ મહાસામર્થ્યથી ભરપૂર છે, એને જો ગ્રહણ કરે તો આ બધું તૂટવાનો એને પ્રસંગ આવે છે. પણ એને એક વિકલ્પને બીજા વિકલ્પમાં ફર્યા કરે છે, એ વિકલ્પ.. વિકલ્પને તૂટવાનો પ્રસંગ બનતો નથી. એ એને ખેદ કર્યા કરે ભલે એને ભાવનાને લઈને ખેદેય આવે અને એના ઉપર વૈરાગ્ય આવે, એને વૈરાગ્યના વિચાર આવે, વિચારો તત્ત્વના બધા એ આવે પણ તૂટવાનો ઉપાય તો એક જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે એ જ એનો ઉપાય છે. બીજો કોઈ ઉપાય નથી.

શ્રોતા : એટલે આમાં શરૂઆતમાં ધીરજ ખૂબ માગે છે. કેમકે આવા વિચારો, ન ગમતા વિચારો આવ્યા કરે અને ધીરજ ન હોય તો એમાં જે....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને મુંઝવણ થાય, ધીરજ વગર એને આકુળતા થઈ જાય, મુંઝવણ થઈ જાય એ ઈચ્છા નહીં થતાં કેમ વિકલ્પ આવે છે. એને મુંઝવણ કરતાં પોતે જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવાની દૃઢતા કરવાનો પ્રયાસ કરે છે, તો એ આપોઆપ એનો રસ ઓછો થઈ જાય, આપોઆપ ઓછો થઈ જાય. એક એના સામું પ્રતિપક્ષ જે જ્ઞાયક છે, એ જ્ઞાયક નિર્વિકલ્પતારૂપે જાણનાર જ્ઞાયક છે, એને ગ્રહણ કરે તો આપોઆપ ઓછા થઈ જાય.

શ્રોતા : જે આપે કહ્યું કે પ્રથમ આટલું એને હોવું જોઈએ એટલે બે દ્રવ્યની ભિન્નતા એને ભાવમાં આ હોવું જોઈએ કે મારા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય મારામાં છે. પરદ્રવ્યના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય એનામાં છે ને મારે એને કોઈ સંબંધ નથી એટલું અંતરથી ચોક્કસ થયા પછી જો એટલો ન હોત તો સ્વચ્છંદ થઈ જાયક છું.... જાયક છું એમ કર્યા કરે અને સ્વચ્છંદમાં પણ ચાલ્યો જાય. પણ જો આટલો તે નથી એથી આગળ બે દ્રવ્યની ભિન્નતા એને જ્ઞાનમાં સારી રીતે લીધેલી છે આથી વિશેષ કંઈ નથી કર્યું. ફળરૂપે જો આ રીતે જાયકને ગ્રહણ કર્યા કરે તો એમ કે એનો રસ પણ ઘટે અને પછી કમે અભાવ થવાનો પ્રસંગ એને આવે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બે દ્રવ્યની ભિન્નતા, આ મને વિભાવ તે સુખરૂપ નથી, સુખ મારા આત્મામાં છે. જાયક મહિમાવંત છે. એવી બધી વીર્યની દૃઢતા આવે. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને કરતું નથી. દરેકના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય સ્વતંત્ર છે. હું કંઈ કરી શકતો નથી. એને જો દૃઢતા ન હોય તો માત્ર બોલવારૂપે થાય છે. જાયક છું, જાયક છું. અંતરથી થાતું નથી. અંતરથી તો એને સ્વતંત્રતા સમજાય, કર્તાપણું બીજાનું કરી શકતો નથી એવો અંદરથી દૃઢ થાય તો જ્ઞાતા થવાનો પ્રસંગ બને. કર્તાબુદ્ધિ હોય કે કરી શકું એવી અંદર એકત્વબુદ્ધિ હોય તો એ જાયક તરફ જઈ શકતો નથી. એટલે જે દ્રવ્યને સ્વતંત્રતા અને પોતાનું જ્ઞાતાપણું પોતામાં સુખબુદ્ધિ, પોતાની મહિમા એ બધું જો હોય તો એ છૂટો પડવાનો એને પ્રસંગ આવે અને એ તરફનો પ્રયાસ એને અંતરથી થાય.

શ્રોતા : આપે સ્વતંત્રતાની દૃઢતા, બે દ્રવ્યોની સ્વતંત્રતાની દૃઢતા. હવે એ સાથે વિકલ્પો વિરુદ્ધ પ્રકારે વર્તે છે, એટલે દૃઢતા જો એને જ્ઞાનમાં જે રીતે બરાબર દૃઢતા એટલે કે યથાર્થપણે વિચારપૂર્વક આવી હોય તો લાંબા વિકલ્પો અમુક પ્રકારના વર્તે છે, એને બહુ વિકલ્પ સામુ જોવા જોવું નથી, પણ જાયકને ગ્રહણ કરવાનો જ અભ્યાસ કર્યા કરે તો કમે કમે એકતા તૂટે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકતા તૂટવાનો પ્રસંગ બને છે, જાયકને ગ્રહણ કરવાથી. એ અંતરથી કરે તો તૂટ્યા વગર રહેતું નથી. ભેદજ્ઞાન થયા વગર રહેતું નથી. કર્તાબુદ્ધિ નક્કી કરે, કે હું તો કર્તા કોઈનો નથી. દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે હું જાયક નક્કી કરે તો એને કર્તાપણાના વિકલ્પ આવે છે. એને વિકલ્પ આવે છે, પણ એ હું તો જાયક છું એવી જાતની અંદર જો દૃઢતા કર્યા કરે તો એ વિકલ્પ ઓછા થઈ જાય છે. જો વચ્ચે વિકલ્પ બીજા આવે છે, એટલે એ શ્રદ્ધાને વિકલ્પ જુદા આવે છે. પણ એ જાયકને ગ્રહણ

કરે તો એ જાતના વિકલ્પ પણ ઓછા થઈ જાય છે. એક જ્ઞાયકને ગ્રહણ દઢતા કરવી એક જ ગ્રહણ કરવા જેવું છે.

ચારેબાજુ ફાંફાં મારવાથી માર્ગ મળતો નથી. એક જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરવાથી, અંતરમાંથી ગ્રહણ કરે તો જ માર્ગ સાચો થાય છે. વિકલ્પ ઓછા કરે છે પણ જ્ઞાયક ઉપર જો એને ધ્યેય નથી કર્યો તો એની એમણે ક્યાંય સ્થિરતા થાતી નથી. વાસ્તવિક સ્થિરતા થાતી નથી. જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે ને એમાં જ ઊભો રહે તો એને યથાર્થ સ્થિરતા થવાનો અવકાશ છે. ક્યાં ઊભું રહેવું એને ખબર નથી. માત્ર હઠ કરી કરીને વિકલ્પને ઓછા કરે છે. તો ઉલટાનું એને કાંઈક શૂન્યતા જેવું થવાનો પ્રસંગ આવે છે. પણ જો આત્માને ગ્રહણ કર્યો હોય, તો એને શૂન્યતાનો પ્રસંગ આવતો નથી અને જ્ઞાયકમાં એનું ધ્યાન જામે છે. ઓલું ધ્યાન એને માત્ર વિકલ્પમાં હઠ કર્યા કરે છે. વિકલ્પ તો અમુક આવ્યા કરે પણ એનેથી જુદો પડી અને જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે તો એમાં એનું જ્ઞાયકના આશ્રયમાં ધ્યાન જામે છે. એવો પ્રયત્ન એક જ એની દઢતા એનું જ્ઞાન એમાં એકાગ્રતા બધું જ્ઞાયકમાં જ કરવાનું છે

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્ચા - ૬૨

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ જેણે સર્વજ્ઞ સ્વરૂપ જેણે પ્રગટ કર્યું, સહજાત્મ સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું એવા પરમગુરુ એમ તે પણ પરમગુરુ છે. ભગવાન પણ પરમગુરુ ને આત્મા પણ પરમગુરુ.

શ્રોતા : શુદ્ધાત્માના ત્રણેય વિશેષણો છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, શુદ્ધાત્મ સ્વરૂપ શુદ્ધાત્મા સર્વજ્ઞદેવ છે, શુદ્ધાત્મા પરમગુરુ છે, એમ સમજાવે છે. સહજાત્મસ્વરૂપ તે પોતાનું પરમગુરુ છે. એમ સમજાવે છે. પણ વ્યવહારમાં પરમગુરુ વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતા નથી માટે એ પણ સર્વજ્ઞ પણ લેવાય અને પોતે લેવાય.

શ્રોતા : પોતાનું સ્વરૂપ સર્વજ્ઞ શક્તિવાળું છે એમ પણ એમાં લઈ શકાય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, સર્વજ્ઞશક્તિથી ભરેલો આત્મા છે. સર્વજ્ઞ સ્વરૂપ આત્મામાં ભરેલું છે. સહજાત્મસ્વરૂપ, સહજ સ્વરૂપે, સહજાત્માનું સ્વરૂપ સર્વજ્ઞતાથી ભરેલું છે. શક્તિમાં ભરેલો છે તે જ પરમગુરુ છે. તેનો જ આશ્રય લેવાથી, આત્માનું સ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે. એનો જ આશ્રય એ સર્વજ્ઞદેવ પરમગુરુ પોતે જ છે, એનો આશ્રય લેવાથી સ્વરૂપ પર્યાય શુદ્ધતાને પામે છે.

શ્રોતા : આશયનો પણ આશ્રય અંદર આવી જાય...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બહારના આશ્રયે અંદર લેવા. પોતાનો આશ્રય તે અનંતકાળથી પોતે પોતાને સમજવામાં અનંતકાળથી સર્વજ્ઞદેવ મળે પોતાને તીર્થંકરદેવ અથવા ગુરુ અથવા કેવળજ્ઞાની કોઈ મળે ત્યારે એને ઉપાદાન નિમિત્તનો સંબંધ છે. પોતાનો આશ્રય લેવામાં પોતે પરમગુરુ, પરમગુરુનો આશ્રય લેવામાં બહારમાં પણ ગુરુ મળે છે. એટલે નિમિત્ત-ઉપાદાનનો એવો સંબંધ છે. એમ સમજે છે. માટે પોતે પોતાનો ગુરુ થાય છે, ને બહારમાં પણ ગુરુ મળે છે. પોતાનો આશ્રય લીધા વગર તો આગળ જાતો નથી. પોતાનો આશ્રય પોતે સ્વયં આશ્રય પોતાનો જ લે છે. તો જ શુદ્ધતાની પ્રગટ થાય છે. તું તારા ગુરુને ગ્રહણ કર અંતરમાં તો જ પ્રગટ થાય છે. બહારથી ગુરુ ઘણીવાર મળ્યા છે, પણ પોતે ઓળખ્યા નથી. પણ જ્યારે અંદર ઉપાદાન તૈયાર થાય ત્યારે નિમિત્ત હોય જ છે, એવો સંબંધ છે.

શ્રોતા : તું તારો પરમગુરુ છો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં, એને ગ્રહણ કર.

શ્રોતા : અંતરમાં આવું રહસ્ય જાણ્યા પછી વર્તન કરે તો...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : મંત્રનો આશ્રય તો ગુરુદેવને તું પોતે સર્વજ્ઞદેવ. તું પોતે પરમગુરુ છો. પણ ગુરુના વચનોમાં દરેક અર્થો ભરેલા હોય છે.

શ્રોતા : પહેલાથી નિર્ણય

પૂજ્ય બહેનશ્રી : આત્મા સર્વજ્ઞદેવ, આત્મા આત્મા પોતે જ સ્વયં સર્વજ્ઞશક્તિથી ભરેલો છે. આત્મામાં સ્વયં કેવળજ્ઞાનકી શક્તિ ભરી હૈ. એ આ સહજ સ્વરૂપે ભરી હૈ. તો આત્મા સ્વયં ગુરુ હૈ, અપના ગુરુ આત્મા હી હૈ અને બહારમાં ગુરુ કેવળજ્ઞાની ગુરુ એ ગુરુ જો નિર્ગ્રંથ ગુરુ દેવ એ સબ બહારમાં દેવ-ગુરુ હૈ. અંતરમેં ગુરુ એ ગુરુકો ગ્રહણ કરનેસે શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ આત્મામેં. અશુદ્ધતા દૂર કરકે શુદ્ધતા જબ આત્માકો ગ્રહણ કરે તબ શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ. આત્માકો ગ્રહણ કરે બિના શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ નહીં હોતી. બહારમેં ગુરુ મળે, દેવ મળે, પણ જો અપનેકો

નહીં પહિયાનતા હૈ તો ભવકા અભાવ નહીં હોતા હૈ. દેવ મિલા, ગુરુ મિલા, સબ મિલા પણ જો અપનેકો નહીં પહિયાનતા હૈ ઉસકો ભવકા અભાવ નહીં હોતા, ઉસકો સ્વાનુભૂતિ નહીં હોતી. જો અપનેકો ગ્રહણ કરે, આપ અપના ગુરુ હૈ. ગુરુ બતાતા હૈ, દેવ બતાતા હૈ પણ ગ્રહણ તો અપનેકો કરના હૈ. (આપ) અપનેકો ગ્રહણ કરે તબ અંતરમેસે સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ. ભેદજ્ઞાન હોતા હૈ. એકત્વબુદ્ધિ શરીર વો મૈં, મૈં શરીર એસા એકત્વબુદ્ધિ હો રહી હૈ, વિભાવ હો, વિકલ્પકી જાળ, એસે ભી આત્માકા સ્વભાવ ભિન્ન હૈ, ઉસકો પહિયાનતા નહીં, અપનેકો પહિયાને, અપનેકો ગ્રહણ કરે તો ભીતરમેસે સ્વાનુભૂતિ હોતી હૈ. તો ભવકા અભાવ હોતા હૈ.

સ્વાનુભૂતિમેં સબ આતા હૈ. બહારસે અનંતકાળમેં બહોત ક્રિયા સબ ક્રિયા, શુભભાવ ક્રિયા તો પુણ્યબંધ હુઆ ઔર દેવલોક હુઆ, પણ ભવકા અભાવ તો હુઆ હી નહીં. એ સ્વાનુભૂતિ સમ્યગ્દર્શનકે બિના ભવકા અભાવ નહીં હો સકતા. સ્વાનુભૂતિ જબ પ્રગટ કરે, તબ ભવકા અભાવ હોતા હૈ. વો સ્વાનુભૂતિ જૈસા સિદ્ધ ભગવાન હોતા હૈ. અપને આત્માકો અનુભવ કરતા હૈ, ઉસકા અંશ સમ્યગ્દષ્ટિકો પ્રગટ હોતા હૈ. સિદ્ધ ભગવાન જૈસા અંશ સમ્યગ્દષ્ટિકો પ્રગટ હોતા હૈ. એસા સિદ્ધ સ્વરૂપ આત્માકો ગ્રહણ કરે તબ અપને શુદ્ધ પર્યાય પ્રગટ હોતી હૈ.

શ્રોતા : જે વ્યવહારમાં સૂતા છે, એ યોગી પોતાના કાર્યમાં જાગે છે અને જે વ્યવહારમાં જાગે છે, એ પોતાના કાર્યમાં સૂતા છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : જે વ્યવહારમાં એકત્વબુદ્ધિ કરીને પડેલા છે. જો વ્યવહારમાં માત્ર એકત્વબુદ્ધિ કરતા હૈ ઔર આત્માકો નહીં પહિયાનતા હૈ, તો વહ આત્મામેં સૂતા હૈ આત્મામેં, સૂતા હૈ, આત્મા જાગૃત નહીં હૈ. ઉસકો ઔર વ્યવહારમેં લગે રહતે હૈ, બસ શુભ ક્રિયાઓમેં સબ પણ આત્માકો નહીં પહિયાનતા હૈ. તો એ સૂતા હૈ, આત્મામેં સૂતા હૈ, જાગૃત નહીં હૈ ઉસીકો આત્મા નહીં જાગૃત હૈ. આત્માકો નહીં જાનતા હૈ, ઔર મુનિ વહ આત્મામેં જાગૃત રહતા હૈ, વહ સબ વ્યવહારમેં સૂતા હૈ ઔર સબ ઉસકો ગૌણ હો જાતા હૈ.

શ્રોતા : એકત્વ નહીં હોતા હૈ.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એકત્વ નહીં હૈ ઔર અસ્થિરતા ભી નહીં હૈ મુનિઓ તો બહોત સ્થિર હો ગયે હૈ, માત્ર અલ્પ હૈ. સ્વરૂપના કાર્યમાં જાગૃત, સ્વરૂપમેં જો જાગૃત હૈ, સ્વરૂપમેં લીનતા લગી હૈ, સ્વરૂપકા કાર્ય કરતા હૈ વારંવાર સ્વરૂપમેં જાતા હૈ. સ્વરૂપમેં સ્વાનુભૂતિમેં લીન હોતા હૈ. વારંવાર એ સ્વરૂપ કાર્ય હૈ ઇસકા. એ શુભભાવ હોતા હૈ. વાંચન, વિચાર, શ્રવણ, મનન સબ હોતા હૈ. પણ ભીતરમેં જાતા હૈ. મુનિઓ

તો ભીતરમેં જાતા હૈ. અભ્યંતરકા કાર્ય મુખ્ય હૈ ઔર શ્રાવકકો ગૃહસ્થાશ્રમમેં હૈ. એકત્વબુદ્ધિ ઇસકી તો કાંઈ બાત નહીં એ તો સૂતા છે. આત્મામાં સૂતા છે, ને વ્યવહારમાં જાગે છે. પણ સમ્યગ્દર્શન છે, તોપણ એ આત્મામાં જાગૃત છે, પણ એના વ્યવહારના કાર્યમુક્ત હોય છે. પણ એ દૃષ્ટિ અપેક્ષાએ સૂતા છે વ્યવહારમાં. દૃષ્ટિ અપેક્ષાએ સૂતા છે, ને આત્મામાં જાગે છે.

શ્રોતા : નહીંતર તો તો મેળ ન લાગે....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : નિશ્ચય-વ્યવહારનો મેળ નથી, આત્મામાં જાગે છે વ્યવહારમાં સૂતા છે સમ્યગ્દૃષ્ટિ પણ, વ્યવહારની એકત્વબુદ્ધિ નથી માટે. મુનિઓ તો બધી રીતે દૃષ્ટિ અને સ્થિરતા બધી રીતે આત્મામાં જાગે છે. એટલે એને વ્યવહાર તો એકદમ ગૌણ થઈ ગયો છે. ચારેબાજુથી લેવાનું, ગુરુદેવને બધું આખો મુક્તિનો માર્ગ કેવો નીકળે એવી જાતના એમના વચનો હતા.

શ્રોતા : ગુરુદેવના વચનમાંથી મુક્તિનો માર્ગ નીકળે છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ચારે બાજુથી આશય ગ્રહણ કરવાનો છે. પછી મુખ્ય ને ગૌણ એ બધું જુદું રહી ગયું બાકી એમનો આશય આખો ચારે બાજુથી મુક્તિનો માર્ગ નીકળે એવા એમના વચનો હતા. એમનો આશય ગ્રહણ કરવાનો. આ વીતરાગતા

શ્રોતા : શાસ્ત્રમાં એવું આવે છે, કે રાગી જીવ છે ભેદની વાત કરે તો એને રાગ ઉત્પન્ન થાય છે. તો એમ કહેવામાં આવે છે. સામર્થ્યનો આશ્રય લેતા સમ્યગ્દર્શનની પર્યાય પ્રગટ થાય સામર્થ્ય એક અંશ ન થઈ ગયો વસ્તુનો ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એક અંશ નથી સામર્થ્ય એ. સામર્થ્ય એટલે આખું શક્તિ (રૂપ સામર્થ્ય) લેવું. આખું લેવું, એમાં એક અંશ નહીં લેવાનો સામર્થ્ય એટલે. પોતાનું સામર્થ્ય એટલે અનંત શક્તિથી ભરેલો આત્મા એક એમ લેવાનું. એક ગુણ નહીં લેવાનો એમાં. સામર્થ્ય એટલે એક ગુણનો આશ્રય લેવો એમ નહીં. આખા અખંડ દ્રવ્યનો આશ્રય એ અખંડ દ્રવ્ય કેવું છે, કે અનંત શક્તિથી ભરેલું છે. અનંત સામર્થ્યથી ભરેલું અનંત શક્તિવંત દ્રવ્ય છે. એક સામર્થ્ય એટલે એકગુણ લેવો એવો નથી એનો અર્થ. પોતાનું સામર્થ્ય એટલે અનંત શક્તિથી ભરેલો પોતે શક્તિવાન એક દ્રવ્ય છે. એ દ્રવ્યનો આશ્રય લેવો. દ્રવ્યનો આશ્રય લેવાથી, એમાંથી પોતે આશ્રય લે તો શુદ્ધપર્યાય પ્રગટ થાય એના આશ્રયે. વિભાવના આશ્રયે એટલે પર્યાય ઉપર એક અંશ ઉપર દૃષ્ટિ મૂકવાથી તો રાગ થાય છે. અંદર એક આખા દ્રવ્યનો આશ્રય લેવો.

શ્રોતા : દ્રવ્યનું અસ્તિત્વ તો ઉત્પાદવ્યયધૌવ્ય યુક્તં છે, ને? માટે સામર્થ્યકાળમાં ... ધૌવ્યતા.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પણ એમાં એનો અનંત શક્તિ એક દ્રવ્ય એમાં ભેદ નહીં પાડવાનો. ભેદ વગરનું એક અખંડ દ્રવ્ય લેવાનું એમાં. ભલે ઉત્પાદ-વ્યય-ધ્રુવ હોય પણ એમાં એનું આખું સામર્થ્ય આવી જાય છે. એ ધ્રુવ અંશ છે, એ આખું, એ પલટતો અંશ નથી આખું છે. ઓલું ઉત્પાદ-વ્યય એનો પલટતો અંશ છે. તેને ઉત્પાદ-વ્યય તો ગૌણ થાય છે, એમાં. એ તો ગૌણ થાય છે. આખો અંશ નથી આખું સામર્થ્ય છે. ... આ તો શાશ્વતો અંશ છે.

શ્રોતા : અંશ કહેવામાં આવે છે, ને તો એ તો એનો વિભાગ કહેવાય આખી વસ્તુ કેવી રીતે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ આખી વસ્તુ છે એમાં પર્યાય ગૌણ થાય છે ઓલો ઉત્પાદ-ધ્રુવને કોઈ અપેક્ષાએ દ્રવ્યમાં લેવાય છે. ધ્રુવને કોઈ અપેક્ષાએ પર્યાયમાં લેવાય છે, એને. ઈ અંશને આ અંશમાં ફેર છે ઓલા પલટતા અંશો છે. આ તો શાશ્વત છે, ધ્રુવ છે. જે સ્થિર છે, એ આખું છે, એમાં ઓલું ગૌણ થાય છે પલટતા અંશ છે. એક શાશ્વતો છે અને એક પલટતો છે. એ શાશ્વતને ગ્રહણ કર્યો એટલે એમાં બધું અસ્તિત્વ આવી ગયું આખું. કહેવામાં આવી ગયું, આખું પછી એનું જે પલટતું છે, એ તો એને જ્ઞાનમાં પલટે છે, એનો આશ્રય નથી લેવાતો, જે શાશ્વત છે, એનો જ આશ્રય લેવાય છે. એ તો બીજે ક્ષણે પલટી જાય છે. પલટતાનો આશ્રય નથી લેવાતો.

શ્રોતા : પ્રયોજનને અર્થે ઈ જ આત્મા છે. ધ્રુવ આત્મા છે ઈ જ આત્મા છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ઈ આત્મા જ છે. એમાં ભેદનું, ભેદ પડતો નથી આખું જ છે, એને. ઓલું ગૌણ થઈ જાય છે. દ્રવ્ય લક્ષમાં આવ્યું અને આખું છે ધ્રુવ અંશ એટલે શાશ્વતો આખો અંશ છે, એ. હવે આખું જ છે. એનું સ્વરૂપ જ શાશ્વતું છે. ઓલું પલટતું છે, ઓલું તો શાશ્વત છે. એ ધ્રુવની અંદર બધા અનંતગુણથી ભરેલો આખું ભરેલું છે. એ તો ઉત્પાદ-વ્યયની અપેક્ષાએ એનો ભાગ પાડ્યો છે. એ ઉત્પાદ-વ્યય ને ધ્રુવ એમ ઓલો શાશ્વત આત્મા છે. બધું પલટતું છે, એ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જ પલટ્યા કરે છે. પલટનારનો આશ્રય લેવાય નહીં, શાશ્વતનો જ આશ્રય લેવાય. એ શાશ્વત છે અનંતગુણથી ભરેલું, અનંત શક્તિઓથી ભરેલું એવું શાશ્વતું ધ્રુવ છે, એ.

એ કાંઈ ખાલી ધ્રુવ નથી એકલું, અનંત અનંત ગુણો ને અનંત શક્તિઓથી ભરેલું એ ધ્રુવ છે. એને આ લક્ષમાં લીધું એટલે બીજું બાકી નહીં રહી જાતું અને આશ્રયમાં બધું આવી જ ગયું છે. પર્યાય એ કાંઈ આશ્રય લેવાયોગ્ય નથી. એ તો વેદન થાય છે, એનું એ આશ્રયમાં પર્યાય આવતી જ નથી. એ જે શાશ્વત છે, એ જ આશ્રયમાં આવે છે. એ શાશ્વત આવ્યું એમાં બધું આવી ગયું. એમાં કાંઈ બાકી એના

આશ્રયમાં બધું આવી ગયું છે. એ શાશ્વત છે, એનો આશ્રય લેવાથી રાગ નથી થાતો. એ તો ઓલો રાગમિશ્રિત થાય છે, એ રાગમિશ્રિત નથી એનો આશ્રય લેવો એ કાંઈ રાગમિશ્રિત નથી. એ તો રાગ છૂટે છે ઉલટો.

શ્રોતા : ત્યાં સુધી આશ્રય પણ નથી થતો...આશ્રય પણ નથી થતો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એનો આશ્રય આખું જ છે, એમાં આખું આવી જ જાય છે. વિભાવ આખો આવી ગયો એમાં, એમાં પલટે છે, એ તો પલટ્યા કરે છે. એ કાંઈ આશ્રયમાં આવતું જ નથી.

શ્રોતા : આશ્રય લેવા માટે પણ એને રાગ સાથે જ આશ્રય પણ ન લઈ શકાય. રાગથી છૂટે પડે તો આશ્રય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ રાગ છૂટે પડે તો જ એનો આશ્રય લેવાય છે. એનું ભેદજ્ઞાન થાય તો જ એનો આશ્રય લેવાય છે. છૂટે પડે તો જ આશ્રય લેવાય છે.

શ્રોતા : શુદ્ધપર્યાય થાશે અને શુદ્ધતા વગર આશ્રય કોનો? બધું એક જ સમયે બધું છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શુદ્ધતાનો આશ્રય લે તો શુદ્ધપર્યાય પ્રગટે છે. દષ્ટિ, જ્ઞાન, શુદ્ધપર્યાય બધું સાથે જ છે. આશ્રય લેવાય અને આશ્રય લે શાશ્વત એનો જ લેવાય અને બીજો એને બાકી નથી રહી જાતો, એ તો એના જ્ઞાનના વેદનમાં છે. એનું સ્વરૂપ જ એવું છે, કે વેદનમાં આવે છે. ઈ એની જે પર્યાય છે, એના ખ્યાલમાં છે, પણ એ આશ્રયમાં ન આવે, એ તો વેદનમાં આવે ઈ એનું સ્વરૂપ છે. જે ધ્રુવ છે, એ જ આશ્રયમાં આવે અને ધ્રુવ એટલે ખાલી ધ્રુવ જેવું છે, એવું નહીં અનંત શક્તિઓથી ભરેલું ધ્રુવ છે. પારિણામિકભાવે રહેતું અનાદિ અનંત એવું શાશ્વત જ્ઞાયક અનંત શક્તિથી ભરેલો એવો જ્ઞાયક ધ્રુવ સ્વભાવ છે.

શ્રોતા : એમ ન માને કાંઈક પર્યાયને ગૌણ કરીએ એટલે બહાર હજી રહી ગયું આશ્રય લેવાનો તો બધું અંદર આવી જાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બધો આશ્રય પૂરો જ આવી જાય છે. પર્યાય એમાં રહી નથી જાતી, પર્યાયનું વેદન તો આવે છે પર્યાય આશ્રય લેવા યોગ્ય, આશ્રય એનો સ્વભાવ જ નથી. પર્યાય એનો આશ્રય લેવાતો જ નથી. પર્યાયનો આશ્રય તે સ્થિર નથી રહેતો એનો આશ્રય ક્યાંથી સ્થિર રહે? પર્યાય પોતે જ સ્થિર રહેતી નથી. એક જે ધ્રુવ છે, પોતે પરિણામનવાળું છે, એ બધું એના ખ્યાલમાં તો છે. પરિણામનવાળું ધ્રુવ છે, એમાં અનંત શક્તિઓથી ભરેલું છે, પણ જે સ્થિર છે, એને ગ્રહણ કરે છે ઓલું

વેદનનું સ્વરૂપ છે, એને જાણે છે. ઉત્પાદ-વ્યય વેદનમાં આવે છે, ભલે દ્રવ્યનું સ્વરૂપ પણ એ તો વેદન એ વેદન થાય છે, એનો આશ્રય લેવાતો નથી.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....
માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩ તત્ત્વચર્યા - ૬૩

શ્રોતા : જ્ઞાનમાં કેવળજ્ઞાનની શક્તિ છે, એમ કે પોતાના વેદન દ્વારા પકડાઈ જાય છે, એવી રીતે સુખ છે, વીર્ય છે, એને પણ એને કેવી રીતે ખ્યાલમાં આવે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કેવળજ્ઞાનની શક્તિ છે, જ્ઞાન અસાધારણ છે જે જ્ઞાન છે, એ જ્ઞાન જ્ઞાયક જ છે, એવી શક્તિ પોતાની અનંતી છે. ઈ પોતે અંદર પોતે સમ્યક્ સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્ પ્રમાણ ને સમ્યક્ રીતે ઓળખે તો જ જ્ઞાપ્ય એવું છે. સુખસ્વરૂપ બીજાનું નથી. જે કાંઈ દેખાય ત્યાં સુખ નથી. જ્યાં છે ત્યાં જ સુખ, એના સ્વભાવમાં હોય છે, એમાંથી જ સુખ મળે છે. બીજે ક્યાંય સુખ છે નહીં. સુખ આત્મામાં જ હોય છે અને એ સુખ છે, એ જે સહજ સ્વભાવે સુખરૂપ છે, જેમ સહજ સ્વભાવે, જે જ્ઞાનરૂપ છે, એ જ્ઞાન અનંતું હોય છે. એમ જ સહજ સ્વભાવથી સુખ સ્વરૂપ છે. એવો જે આત્મા એવું જે ટકતું જે સહજ સ્વભાવે સુખરૂપ છે, એ સુખથી ભરેલો અનંત શક્તિવાળો અનંતસુખથી ભરેલો હોય છે. જે પુરુષાર્થ કરે છે જે પોતાના પરિણામની પોતે વિચારીને ફેરવી શકે છે, એવો બળવાન જે આત્મા છે, એ તો અનંતબળથી ભરેલો સ્વયં બળવાન છે. એને કોઈના આશ્રયની જરૂર પડતી નથી. જેમ જ્ઞાન સ્વયં જાણનારો જ્ઞાયક છે, એમ જે સ્વયં સુખથી ભરેલો, એ અનંત સુખથી ભરેલો છે અને જે બળવાન છે તે અનંત બળવાન સ્વયં છે

એમ પોતે પોતાને સમ્યક્ યુક્તિઓ દ્વારા સમ્યક્ હજી એને અનુભૂતિ ભલે ન થઈ હોય, પણ સમ્યક્ પ્રમાણ ને સમ્યક્ નય ને યુક્તિને જાણી શકે છે. યથાર્થ જિજ્ઞાસાથી જાણી શકાય છે. જડમાં જ્ઞાન કે સુખ દેખાતું નથી, કે રાગના વિકલ્પમાં બધી કલ્પનાઓ કરે છે. સુખ તો સ્વયં સુખરૂપ જે વસ્તુ જે પોતે સ્વયં છે તેની શક્તિ અનંત હોય, એને કાંઈ મર્યાદા હોય નહીં ને મર્યાદા કોઈથી રોકાય નહીં. એ કાંઈ પરને

આશ્રયે હોય, એ તો કાંઈ વસ્તુનું સ્વરૂપ જ કહેવાય નહીં. જે વસ્તુનું સ્વરૂપ હોય એ અનંત જ હોય, સ્વયં અનંત સુખથી ભરેલો, સ્વયં અનંતબળથી ભરેલો સ્વયં અનંતજ્ઞાનથી ભરેલો એવો આત્મા, એ દ્રવ્ય વસ્તુ એનું નામ કહેવાય કે જે સહજ સ્વભાવે પોતે અનંતતાથી ભરેલો હોય એને કાંઈ મર્યાદા ન હોય. સુખને પોતે ઇચ્છા કરે સુખ ક્યાંય મળતું નથી. સુખ એક તત્ત્વમાં છે, એમ પોતે નક્કી કરી શકે છે, ને તે સુખ આત્મામાં જ છે બહારમાં નથી.

શ્રોતા : એમાં પૂરેપૂરું છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પૂરેપૂરું છે, અધુરું નથી. એને કોઈ લઈ જઈ શકે એવું નથી. કોઈ એને તોડીને એમાં વિઘ્ન આવે એવું નથી. કોઈ દ્રવ્ય કોઈની વચ્ચે બાધા કે વિઘ્ન નાખતું નથી. દરેક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. કોઈમાં કોઈનું પરિણમન કામ આવતું નથી. દરેકનાં દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જુદા છે. માટે એ સુખ પોતે અનંત છે, પૂરેપૂરું છે. જેમ જ્ઞાન પૂરેપૂરું છે, એમ સુખ પણ પૂરેપૂરું છે. એમ બળ પણ પૂરેપૂરું છે. પોતે પોતાના પુરુષાર્થ, પોતે પોતાના બળથી પોતાના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના બળે પરિણમતો પોતે જ છે. એ બધું અનંત છે.

શ્રોતા : પોતે પોતાનું પુરુ બળ વાપરી શકે છે એમ પણ એને કહેવાય.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે પોતામાં સ્વયં પોતે જ પોતાના પુરુષાર્થથી પોતા તરફ જઈ શકે છે, એમાં કોઈ રોકનાર નથી. પણ પોતે કરતો નથી. વસ્તુ છે એમાં કાંઈ મર્યાદા હોય જ નહીં. એ અનંત જ હોય જે સ્વયં હોય તે. ભવો થાય છે, એની અંદર સુખ-દુઃખ થાય છે. કાંઈ સુખ થાય, દુઃખ થાય બધું એના સુકૃત ને દુષ્કૃતથી થાય છે. જે સુકૃત ને દુષ્કૃત, જેવા પુણ્ય-પાપના ભાવ કર્યા હોય એના જે ફળ આવે છે, એનાથી જ આ સુકૃત થાય છે, એ ભવની અંદર જેવો આ જન્મ-મરણ કરતાં કરતાં, અનેક જાતના શુભભાવો પણ કરે છે અને અશુભભાવો પણ કરે છે. કાંઈ એકલા અશુભભાવો કરતો નથી. એને અશુભમાં કેટલીકવાર એને રહેવું ગમતું નથી. શુભભાવો પણ કરે છે. એટલે દેવના ભવો પણ અનંતવાર કર્યા છે. મનુષ્યના કર્યા છે, તિર્યચના કર્યા છે. બધા ભવો એણે અનંત અનંતવાર કર્યા છે. પણ એ બધા એમાં બધા એણે સુખ-દુઃખનું વેદન જ એને થયું છે. બીજું કાંઈ સુખ-દુઃખનું વેદન અંદર જે સુખ-દુઃખ વગરનો આત્મા જ છે, એને એણે ઓળખ્યો જ નથી અને એનું અંદર જે આત્માનું સુખ પ્રગટ થાવું જોઈએ એ એને થયું નથી.

એટલે આ સુખ-દુઃખનું વેદન આ ભવને આશ્રયે છે, એનું વેદન કર્યા કરે છે અનંતકાળથી. સુકૃત-દુષ્કૃત થવાનું કારણ શું? આ સુખ-દુઃખ થવાનું કારણ સુકૃત ને

દુષ્કૃત એનું કારણ છે. પછીના જન્મ-મરણની અંદર જે આ સુખ-દુઃખ થાય છે તે શુભાશુભભાવોથી થાય છે, (એમ છે, ને અંદર.) જો જોવામાં આવે બીજી તરફ, આત્માને નિશ્ચયથી શુભભાવનો પણ અભાવ છે અને અશુભભાવનો પણ અભાવ છે. બધો અભાવ છે એનાથી રહિત છે આત્મા, એ બધાયથી રહિત આત્મા છે. વેદન તો આ જ થાય છે ભાવોમાં, વેદન તો જાણે ઓહો! બહુ દુઃખી થઈ ગયો, મને તો દુઃખનો પાર નથી. સુખ આવે તો ઓહો હું તો સુખરૂપ છું. મારે તો બધું સરખું છે, હું તો સુખી છું એમ થઈ જાય છે. એને બધો આગળનો પરિચય નથી. પરિચય તો બધાનો કર્યો છે. અને આ શુભાશુભભાવોનો પરિચય જ નથી. એમ વસ્તુસ્થિતિ એમ છે. છતાં એના પરિચયમાં પડ્યો છે કે આ શરીરના પરિચયમાં, સુખ-દુઃખના પરિચયમાં જ પડ્યો છે અને શુભાશુભભાવોનું અંદર વેદન કરે છે, એના જે ફળ આવે એ જાણે પોતે જાણે, હું એને ભોગવું છું, હું એને કરું છું, એવી કર્તાબુદ્ધિ, ભોક્તાબુદ્ધિમાં પડ્યો છે. વ્યવહારથી અંતરમાં વસ્તુસ્થિતિએ તે રૂપે થાતો નથી. સ્ફટિક જેમ નિર્મળ છે, એનો લાલ-પીળું દેખાય અંદરમાં એના તળમાં જુઓ તો સ્ફટિક એવોને એવો છે. એને બિલકુલ અંદર લાલાશ ને પીળાશ ને કાળાશ વિ. અંદર પ્રવેશ પામતી નથી.

એમ અદ્વરથી કહે છે, ને છઠ્ઠી ગાથામાં ક્યાં શબ્દનો અર્થ

શ્રોતા : ક્યાશબ્દનો અર્થ કીધો છે? પ્રમત્ત ને અપ્રમત્ત એનાથી જે રહિત કીધો એવો જે જ્ઞાયકભાવ. પ્રમત્ત ને અપ્રમત્ત ને શુભભાવ ને અશુભભાવથી બેયથી રહિત કીધો કે વિકારીભાવો અને શુદ્ધપર્યાયથી રહિત છે, એવો જ્ઞાયકભાવ તે હું છું એમ જાણવું.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિકારી પર્યાય ને શુભભાવ એમાં બેય શુભાશુભભાવ બેય આવી જાય છે. બેય આવી જાય છે. શુભાશુભભાવથી રહિત છે. એક જ્ઞાયક શુભ ને અશુભભાવ બેયથી રહિત એકલો જ્ઞાયક. જેમાં પ્રમત્ત ને અપ્રમત્તના ભેદ પણ નથી એમ. જેમાં ઓલી અશુદ્ધતા તો દૂર રહો પણ શુભાશુભમાં પ્રમત્ત-અપ્રમત્તના ભેદ જ છે, એ ભેદ પણ જેમાં સાધકદશાના ભેદના વિકલ્પ સાધકદશા વચ્ચે આવે છે. પણ સાધકદશા જેમ જ્ઞાન છું, દર્શન છું, ચારિત્ર છું કે પ્રમત્ત કે અપ્રમત્ત એ જાતના જે વિકલ્પો એ વિકલ્પ જેના વિકલ્પ પૂરતો પણ હું નથી હું તો જ્ઞાયક છું. પ્રમત્ત-અપ્રમત્તના જે ભેદ પડે સાધકદશાના એટલોય હું નથી. હું તો જ્ઞાયક છું એટલે એમાં શુભાશુભ બેય ભાવ આવી જાય છે. એકલા અશુભ છે, એમ નથી. એમ બેય છે. બેયથી જુદો છે. એ પોતાનો સ્વભાવ નથી.

જેમાં પ્રમત્ત-અપ્રમત્તથી દૂર રહો એમ આવે તેમાં શુભભાવ તો આવી જાય છે. સાધકદશાના ભેદ પણ જેમાં દૂર થાય હું એકલો (એવી) દ્રવ્યદષ્ટિ જ મુખ્ય રહી જાય છે. પ્રમત્ત-અપ્રમત્તના ભેદ નથી. ચોથા, પાંચમાં, છઠ્ઠા, સાતમા ગુણસ્થાનથી ઠેઠ બધી જે ઠેઠ સુધીના ભેદ ગુણસ્થાનના પડે એ ભેદ પણ જ્ઞાયકમાં નથી. હું તો જ્ઞાયક તે...જ્ઞાયક છું એવો અર્થ ન્યાં છે. પૂરો દ્રવ્યદષ્ટિએ પૂરો છું. આચાર્યદેવ જે પ્રમત્ત-અપ્રમત્તદશામાં ઝૂલે છે, એમ કહે છે, કે પ્રમત્ત-અપ્રમત્તના ભેદ પડે એ પણ મારામાં નથી. હું તો જ્ઞાયક છું. પ્રમત્ત-અપ્રમત્ત સાધકદશા તો વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતી નથી. પણ એ મારી દષ્ટિમાં નથી. બેય ભાવ ભેગા આવી જાય છે. શુભ અને અશુભ સાધકદશાની અધૂરી પર્યાય પૂરતો પણ હું નથી. ત્યાં શુભાશુભભાવ તો એમાં આવી જાય છે. અધૂરી પર્યાય જેટલો હું નથી તો હું તો પૂરો જ્ઞાયક છું.

શ્રોતા : હું પ્રયત્ન કરું કે ભેદજ્ઞાન કેમ કરવું? ...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ તો પોતે જ કરવા જેવું છે ભેદજ્ઞાન. ગુરુદેવે તો બહુ માર્ગ ચોખ્ખો કર્યો છે. વારંવાર વારંવાર એનો જ્ઞાયકનો અભ્યાસ કરવો, પોતે જુદાપણાનો કરવાનું તો પોતાને જ રહે છે. શુભાશુભભાવથી ન્યારો, ક્ષણિક પર્યાય પૂરતો હું નથી. ચૈતન્ય જ્ઞાયક પુરુષાર્થ તો પોતાને કરવાનો છે, બીજો કોણ કરે?

પર્યાય એનું લક્ષ કરે છે. પર્યાય તો ક્ષણિક છે, પર્યાય પલટાઈ જાય છે, પર્યાયથી જણાય છે, પણ પોતે તો દ્રવ્ય શાશ્વત છે, શાશ્વત એમાં ગુણો છે. જે જાણવાનો ગુણ છે, જેમાં આનંદનો ગુણ છે, એમાં અસ્તિત્વ એટલે આ શાશ્વત રહે એવો ગુણ છે. વસ્તુત્વ છે, એવા અનંતાગુણો જ્ઞાન છે, દર્શન છે, ચારિત્ર છે. એને વેદકતા, અનુભવ ગુણ છે, એવા એવા અનંતાગુણો જે શબ્દોમાં ન આવે એવા એ પોતે એને જાણતો નથી, એટલે શૂન્ય ભાસે છે, પણ અંતરમાં જો દષ્ટિ કરે તો પોતે શૂન્ય નથી. ગુણોથી ભરેલો છે. અંતરમાં વિકલ્પ તૂટીને જો એમાં લીનતા કરે તો એમાં આનંદ ભરેલો છે. એમાં જ્ઞાન ભરેલું છે.

શ્રોતા : અનુભવ થાય છે, એ તો પર્યાયમાં થાય છે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાયમાં ભલે થાય પણ એ આત્માના અનંતા ગુણો છે, એ ગુણો એને ખ્યાલમાં આવે છે. એ પર્યાય, દ્રવ્ય છોડીને અદ્વર પર્યાય રહેતી નથી. પર્યાય તે દ્રવ્યની ચૈતન્યની જ પર્યાય છે. પર્યાયનું વેદન, ભલે પર્યાયનું થાય પણ એ દ્રવ્ય એમાં જણાય છે. એને દ્રવ્યનો સ્વભાવ જણાય છે, કે દ્રવ્ય કેવું છે, દ્રવ્યમાં અનંતાગુણો છે. કોઈ અપેક્ષાએ આત્મા એ છે, દ્રવ્ય છે, એમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ અનંતગુણો છે, એટલે પર્યાય એને જાણે છે, પણ એટલે દ્રવ્ય કોઈ વસ્તુ જ નથી, કે

સાવ શૂન્ય વસ્તુ છે, એવું નથી. એમાં ગુણો ભરેલા છે. જેમ આ પુદ્ગલમાં વર્ણ, ગંધ, રસ બધું છે, એ છે, એટલે એ પુદ્ગલ તેરૂપ છે, પણ એ વર્ણરૂપે પરિણમે, રસરૂપે પરિણમે એ બધી એની પર્યાય છે. કેરી ખાટારૂપે પરિણમે, મીઠારૂપે પરિણમે એ બધી એની પર્યાયો પણ એ ગુણો કોના છે? કેરીના પુદ્ગલના.

એમ આત્મા જ્ઞાનરૂપે પરિણમે, આનંદરૂપે પરિણમે એ બધું એની પર્યાયો પણ પરિણમનાર કોણ છે, એ પોતે જ ચૈતન્ય વસ્તુ છે, એમ. એક વસ્તુ છે, એની પર્યાયો છે. પર્યાયમાં જણાય એ પણ ચૈતન્યની પર્યાય છે. એટલે પર્યાય પોતે દ્રવ્યને જાણી શકે છે. દ્રવ્યના ગુણોને ખ્યાલમાં લઈ શકે છે, વેદન એમાં આવે છે, કે ગુણો આવા છે. એમ પર્યાયનું વેદન, ભલે પર્યાયનું થાય, પણ એ જાણે છે દ્રવ્યને એમ. એ દ્રવ્યની પોતાની પર્યાય છે, બીજાની નથી. કાંઈ અદ્વરથી લટકતી નથી પર્યાય. જેમ પુદ્ગલ પોતે વર્ણરૂપે પરિણમે, રસરૂપે પરિણમે, ખાટું, ખારું, તીખું પુદ્ગલ પરિણમે એટલે પુદ્ગલોની પર્યાયો થાય, પણ પરિણમનારો પુદ્ગલ છે. એમ ચૈતન્યની પર્યાય થાય, જ્ઞાનરૂપે, દર્શનરૂપે, ચારિત્ર એ ચૈતન્યની પોતાની પર્યાય છે. એ પર્યાય કાંઈ અદ્વર નથી થાતી.

શ્રોતા : એ જુદી નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પર્યાય જુદી નથી દ્રવ્યથી, એટલે પર્યાયનો સ્વભાવ એમ જુદો એક ક્ષણિક છે, ને એક શાશ્વત છે. પણ છે પર્યાય ચૈતન્યની આત્માની પોતાની, એનાથી જુદી નથી. આત્માને આધારે પર્યાય પરિણમે છે, એ નિરાધાર નથી પરિણમતી, આત્માને આધારે છે. તો તો પછી પર્યાય ને દ્રવ્ય બે કટકા થઈ ગયા, તો પર્યાય તો ક્ષણિક તો ક્ષણિક વયું જાય તો પછી કોનું વેદન રહે? આત્મા શાશ્વત છે, એમાંથી બીજી બીજી પર્યાયો આવ્યા જ કરે તે જાતની. જ્ઞાનની જ્ઞાનરૂપે, ચારિત્રની ચારિત્રરૂપે, વેદનની વેદનરૂપે, અનુભવની નવી નવી પર્યાયો એ ચૈતન્યદ્રવ્યમાંથી આવ્યા જ કરે છે. જેમ પાણીમાં મોજા થયા કરે એમ ચૈતન્યમાંથી ગુણોની પર્યાયો આવ્યા જ કરે છે. હીરામાં જે ચમક થયા કરે એમ આત્મામાંથી નવી નવી પર્યાયો આવ્યા જ કરે છે. એ પર્યાયો ચૈતન્યમાંથી આવે છે. આત્મામાંથી આવે છે.

પર્યાય ક્ષણિક ને દ્રવ્ય (નિત્ય) એમ આવે ને ત્યાંય એમ સમજવું કે દ્રવ્યની પર્યાય છે. કોઈ અપેક્ષાએ એના ભેદની વાત આવે, કોઈની કાંઈ અપેક્ષાએ ભેદ છે. સર્વથા ભેદ નથી દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના. એના લક્ષણભેદ, સંખ્યાભેદ એમ એવી રીતે ભેદ છે. અભેદ દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ જુદો કહેવાય પણ એ દ્રવ્ય સર્વથા જુદું ન સમજવું કે બે કટકા વસ્તુના ન હોય.

શ્રોતા : લક્ષણભેદ તે બરાબર છે, કે આપણે જુદું પાડીએ.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : હાં. લક્ષણથી જુદું, એવી રીતે સંખ્યા જુદું, સ્વભાવ જુદો પણ એ વસ્તુ જુદી નથી થાતી એમ. અપેક્ષા સમજવી. સ્વભાવને ઓળખવો એમ. જ્ઞાયકને ઓળખો, જ્ઞાયક તે મારો સ્વભાવ છે જ્ઞાનથી ભરેલો શુદ્ધાત્મા છું. શરીર જુદું, વિભાવ જુદા, ક્ષણિક પર્યાય પૂરતો પણ હું નથી. એવો વારંવાર, એવો અભ્યાસ કરવો ભેદજ્ઞાનનો, દ્રવ્યદષ્ટિથી દ્રવ્ય તરફનો, વારંવાર, વારંવાર એ બધો અભ્યાસ કરવો છે, હું જ્ઞાયક છું, મારામાં અનંત ગુણો છે. વારંવાર એનો અભ્યાસ કરવો, સ્વભાવ સન્મુખ એટલે જ્ઞાયકતાનો વારંવાર અભ્યાસ કરવો. અંદર આનંદ ભરેલો છે, અંદર ચૈતન્યમાં બધું ભરેલું છે. માટે ન્યાં જા તું, એ તરફ દષ્ટિ કર. તારી પરિણતિ ?

શ્રોતા : તો એને વિકલ્પ સન્મુખ છે....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શુભ વિકલ્પથી છૂટો એ હજી નિર્વિકલ્પ નથી થયો. પણ વિકલ્પની પાછળ પોતાની જે ભાવના છે જે પોતાની પરિણતિ દોડે છે જ્ઞાયક તરફ એ પોતાને લાભ આપે છે. વિકલ્પથી થાતું નથી, પણ વિકલ્પ તરફની જે પરિણતિ જે પોતાની ભાવના જે ચૈતન્ય તરફની જે પોતાની એકદમ જિજ્ઞાસાની જે પરિણતિ છે, એનાથી લાભ થાય છે. વારંવાર ન્યાં વળે, જ્ઞાયક વગર ચૈન ન પડે ક્ષણે ક્ષણે એની જ ભાવના એનું જ રટણ, ખાતા, પીતા, સૂતા, સ્વપ્નમાં બધામાં એને એ લગની લાગે એ જ જાતની એની પરિણતિની દોડ થઈને એ એને લાભ આપે છે. વિકલ્પથી જોતો નથી અંદર. પાછળ જે પોતાની અંદર જિજ્ઞાસા, પોતાની પરિણતિ જે દોડી રહી છે જ્ઞાયક તરફ એ લાભરૂપ છે. યથાર્થ તો પછી થાય છે પહેલા એની ભાવના આવી જિજ્ઞાસા એમ થાય એમ. એવી ઊંડી જિજ્ઞાસા, જ્ઞાયક સ્વભાવને પકડવા તરફ એ તરફ પોતાની પરિણતિ ભેદજ્ઞાન થાય એ સ્વભાવ સન્મુખતા છે.

શ્રોતા : એવી પરિણતિ થતાં થતાં ભવ પૂરો થઈ જાય તો શું થાય ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ પોતાની ભાવના, અર્થ પોતે સાથે લઈને જાય, પોતાની જે અંતરની તૈયારી જેટલો માત્ર કલ્પના પૂરતો નહીં પણ અંતરની ઊંડી જે ભાવના જે હતી એ ભાવના એની સાથે આવે છે અંદરની. પોતાની જે જિજ્ઞાસા, ચૈતન્ય તરફની જે પરિણતિ એને પકડવા તરફ થાતી હતી તો એ રીતે પોતે બીજા ભવમાં પણ એનો પુરુષાર્થ એની જે અંદર ઊંડું જોવે પોતે જાગે છે, એમ. બાકી માત્ર બોલવાપૂરતો કે બસ ધારણા પૂરતો એવું હોય તો છૂટી જાય, કે અંદરમાં ઊંડાણમાં હોય તો એ સાથે આવે છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો.. * * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩
તત્ત્વચર્ચા - ૬૪

શ્રોતા : એક સત્પુરુષને પકડીને સર્વભાવ અર્પીને વત્યો જા પછી મોક્ષ ન મળે તો મારી પાસેથી લઈ જજે. આટલું બધું જોર, શું ચમત્કાર થતો હોય છે ?

(-શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર)

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ ભાવ વસ્તુ છે, એટલે એમનો જે આશય છે. આશયને ગ્રહણ કરી લે એમ કે તારી ઇચ્છા પ્રમાણે કોઈ જાતનું એમ, તારી મતિ કલ્પનાથી નિર્ણય કર નહીં, જે જ્ઞાની કહેતા હોય જે માર્ગ સમજતા હોય અને ભાવ અર્પણ કરી દે એટલે જે કહેતા હોય એનો આશય તું ગ્રહણ કરી લે. એના માર્ગે જ ચાલ એવો અર્થ છે, એમ કે તારી ઇચ્છાથી કે આમ માર્ગ, આવી રીતે માર્ગ છે તારી મતિકલ્પના છોડી દે. શું જ્ઞાની જેણે અનુભવ કર્યો અને જે માર્ગે ચાલે છે, એ શું કહી રહ્યા છે, એને તારા ભાવ અર્પણ કરી દે, પછી તને ન સમજાતું હોય તો એનો વિચાર કર, એને પ્રયત્ન કર, એની જિજ્ઞાસા કર કે મને કેમ સમજાય એવી જાતનો તું પ્રયત્ન કર તો તને સમજાયા વગર રહેશે જ નહીં. તારી મતિકલ્પના છોડી દે બધા ભાવ અર્પણ કરી લે એમ.

એ જેને સ્વાનુભવ કરી કર્યો એ કાંઈ યથાર્થ કહી રહ્યા છે, એમાં કાંઈ ઊંડું છે, એમાં કાંઈ રહસ્ય ભરેલું છે, એવો વિચાર કર. ન સમજાય તો તું વિચાર કર કે જે મહાપુરુષો કહે છે, એ તો બરાબર છે, પણ મને સમજાતું નથી. એમ કરીને તું વિચાર કર, પ્રયત્ન કર, સ્વભાવને ઓળખ એમ તારો બધો પ્રયત્ન કર તો સમજાયા વગર રહેશે જ નહીં. એટલે મોક્ષ ન મળે તો મારી પાસેથી લઈ જા, એનો અર્થ એ છે, કે તને લેવાનો કાંઈ અર્થ જ નહીં રહે, (માંગવાનો) અંદરથી મોક્ષનો માર્ગ પ્રગટ થયા વગર રહેશે જ નહીં. ભાવ અર્પણ કર્યા. ભાવ અર્પણ એટલે તારી મતિ-કલ્પના છોડી દે, જે અનાદિનો તારો અભ્યાસ છે. તારી બુદ્ધિથી પોતાની મતિકલ્પનાથી નિર્ણય કરવાનો એ છોડી દે.

મહાપુરુષો જે જાણે છે શું કહી રહ્યા છે, એવી જાતનું તું પ્રયત્ન કર એ એને રસ્તે ચાલવાનો પ્રયત્ન કરે એને ઓળખ, પરીક્ષા કરીને પણ તું એનો પ્રયત્ન કર તો તને માર્ગ મળ્યા વગર રહેશે નહીં એવો એનો અર્થ છે. મળશે તારા પોતાથી, એનો આશય શ્રીમદ્ એમ કહે કે મારી પાસેથી લઈ જા એનો અર્થ એમ છે, કે તને મળ્યા

વગર રહેવાનો જ નથી. બધું ભાવ અર્પણ કરે, કે પોતે જ્ઞાતા જ થઈ ગયો. કે પોતાની ઇચ્છાથી કાંઈ કરવાનું રહ્યું નહીં. હું જ્ઞાયક છું, તેમાં જ્ઞાયકતા જ પ્રગટ થઈ ગઈ. મહાપુરુષો કહે છે, એટલે પોતાની જે પોતાની ઇચ્છા અને જે સ્વચ્છંદ હતો છૂટી ગયો, જ્ઞાયકભાવ થઈ ગયો. તને જ્ઞાયકભાવ પ્રગટ થયા વગર રહેશે જ નહીં.

શ્રોતા : તો જ્ઞાની કહે એ બધી જ વસ્તુ અંગીકાર કરવી કે જ્ઞાનીના વ્યવહારના વચન બાદ કરવા કે નિશ્ચયના બાદ કરવા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એને જે અપેક્ષાથી જે કહેતા હોય એ ગ્રહણ કરવું કોઈ વચનો બાદ કરવા (નહીં) એની અપેક્ષા સમજવી.

શ્રોતા : એવું ચાલ્યું છે, આ વ્યવહારના વચન છે, આ નિશ્ચયના વચન છે, આટલા બાદ કરવા, આટલા આમ કરો...

પૂજ્ય બહેનશ્રી : બાદ કરવા નહીં એ કઈ અપેક્ષાથી કહે છે સમજવું જોઈએ. વ્યવહારની વાત કઈ અપેક્ષાથી કહે છે. નિશ્ચયની વાત કઈ અપેક્ષાથી કહે છે સમજી લેવું. કારણ કે દ્રવ્યદૃષ્ટિથી કોઈ વાત હોય, કોઈ પર્યાયથી વાત હોય, પણ એ બેયનું મેળ કરીને કહેવું એ તો મહાપુરુષો કહે છે તે સમજી લેવું. આચાર્યો મોટા હોય છે. કોઈ નિશ્ચયની વાત કરતા હોય, કોઈ ત્યારે વ્યવહારની વાત કહેતા હોય એ બેયની મૈત્રી કેમ કરવી સમજી લેવું. એકને એક આચાર્ય હોય, એક અધિકારની અંદર, એક શાસ્ત્રની અંદર નિશ્ચયની વાત કરી હોય, બીજા શાસ્ત્રમાં વ્યવહારની વાત કરી હોય જે આચાર્ય હોય એને એ આચાર્ય બેયનો મેળ કરવો, આ કેવી રીતે કીધું ને આ કેવી રીતે કીધું બેયનો મેળ કરવો એમ. કોઈ કાઢી નાખવાની વાત, આચાર્યદેવ કોઈ કાઢી નાખવાની વાત કહેતા જ નથી. જે વસ્તુસ્વરૂપ હોય એવી જ વાત કરે છે. વસ્તુ સ્વરૂપ ન હોય કે મુક્તિને માર્ગમાં ન લાગુ પડે એવી વાત આચાર્યો (કહે જ નહીં) એવી વાત ન હોય આચાર્યોની.

શ્રોતા : જ્ઞાનીઓ અઘટિત વાત કહે જ નહીં

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ અઘટિત વાત ન કહે. ગુરુદેવ જે કહેતા હોય એ બધું સમજીને કહેતા હોય એ કોઈ નિષ્પ્રયોજન વાત નથી હોતી, પ્રયોજન વગરની. એ મુક્તિના માર્ગમાં દ્રવ્યદૃષ્ટિ મુખ્ય હોય છે, એની સાથે વ્યવહાર આવે છે, એ સાધકદશા હોય વચ્ચે સાધનામાં વ્યવહાર હોય છે. પણ એની દૃષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર જ હોય છે. પણ પર્યાય વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતી નથી. એટલે કોઈવાર પર્યાયની વાત પણ કરે, કોઈવાર દ્રવ્યની વાત પણ કરે. જ્યાં જ્યાં જે યથાયોગ્ય હોય એ ગ્રહણ કરી લેવું. કાઢી નાખવાની એકેય વાત નથી હોતી. આચાર્યદેવ કહે છે, કે ને અમે એક શુદ્ધનયને

સ્થાપિત કરી, શુદ્ધનય આત્માનુભૂતિ પ્રગટ કરવી છે, એમાં વચ્ચે વ્યવહાર અરેરે! હસ્તાવલંબનતુલ્ય આવી જાય છે. આવ્યા વગર રહેતો નથી. પણ એને જાણવા જેવો છે, એ વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતો નથી એમ કહે છે. એટલે સ્વાનુભૂતિની વાતમાં વચ્ચે વ્યવહાર આવે છે. પણ વ્યવહારને કેટલું વજન દેવું ને દ્રવ્યદષ્ટિને કેટલું વજન દેવું એની કોટિ કેટલી છે, એ સમજી લેવી.

કે અનાદિનો માર્ગ અજાણ્યો છે. દ્રવ્યદષ્ટિ જીવે પ્રગટ કરી નથી. એટલે દ્રવ્યદષ્ટિ મુખ્ય હોય છે, પણ સાથે વ્યવહાર હોય છે. પણ એ વ્યવહાર કોઈ પ્રયોજનવશ, કોઈવાર આચાર્યો વ્યવહારની વાત કરી હોય તો એ કાંઈ કાઢી નાખવાની નથી હોતી. સાધકદશામાં વચ્ચે આવે છે, એ સાધ્ય-સાધકભાવમાં, ભેદથી એ સાધ્ય ગ્રહણ કરવાનું, એક આત્મા પણ એમાં વચ્ચે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના ભેદ આવ્યા વગર રહેતા નથી. આ જ્ઞાન છે, આ દર્શન છે, આ ચારિત્ર છે, એવા ભેદ-વિકલ્પ આવે જ એટલે વિકલ્પમાં રોકાવાનું કહેતા નથી આચાર્યદેવ, પણ વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતા જ નથી. જ્ઞાયકની દષ્ટિ કરે એમાં વચ્ચે એ આવે છે. સાધ્ય-સાધકભાવ વચ્ચે આવે છે. દ્રવ્યથી પૂર્ણપણે સાધકદશા વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતી નથી. દ્રવ્યથી પૂર્ણ છે, પણ પર્યાયમાં તો અધૂરાશ છે. માટે એ વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતો નથી.

જે પરમભાવને પહોંચી ગયા એને વ્યવહારનું કાંઈ પ્રયોજન નથી. પણ જે હજી સમયસારમાં આવે છે સોનું ને તાપ એ પ્રતિવર્ણિકા જેવું સોનું થઈ ગયું છે, એની કાંઈ પછી એને કોઈ તાપની જરૂર નથી, પણ જ્યારે સાધકદશામાં છે, એને વચ્ચે વ્યવહાર આવે છે, પણ એ વ્યવહાર જાણવાયોગ્ય છે, એને ગ્રહી એને આદરવાયોગ્ય કે રાખવા જેવો છે, એવો અર્થ નથી એનો. પણ એ વચ્ચે આવ્યા વગર રહેતો નથી. એને જાણી લેવો જોઈએ. દ્રવ્યદષ્ટિને મુખ્ય રાખે, વ્યવહાર વચ્ચે આવે છે.

શ્રોતા : તો ગુરુદેવે કહેલાં વ્યવહારના વચનોની બાદબાકી હમણાં ચાલે છે, એટલે સંદર્ભમાં પૂછવું પડે છે, કે હીરાથી વધાવાનો કે એ જે ગુરુદેવને તે એટલો પ્રમોદ આવતો હતો આ જે કહે અમારે એમ થાય નહીં આ તો ગૃહીત મિથ્યાદષ્ટિ કહેવાય. એ ચર્ચા ચાલી એટલે મેં આપને પૂછ્યું.. અમને મુમુક્ષુને જરાક વિશ્વાસ આવે છે શું થઈ રહ્યું છે. જ્ઞાની ઉપર પ્રેમ ન આવે તો અમારે ન આવતો હોય તો મોડા આવે એમાં રોકવાથી શી રીતે પ્રેમ થાય છે. રોક્યો રોકાય નહીં. અમુક બાદબાકી અમુક આ કરો એમ મનમાં મેળ બેસતો નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અંગત વાત તો શું થાય?

શ્રોતા : એ વાત મારે સમજવાની જરૂર છે. કેમકે અમને તો શ્રીમદ્જી થકી વાત મળી કે જ્ઞાની ઉપર તો કોઈ વાત જ છોડો જ્ઞાની કે અનંત પુદ્ગલપરાવર્તનમાં બધે પ્રેમ કર્યો એક જ્ઞાની પ્રત્યે પ્રેમ નહીં કર્યો બસ. હવે એ વાત જ્યારે સમજવામાં આવે ત્યારે આંખમાં આસુ આવી જાય છે ખલાસ થઈ જાય છે જ્ઞાની ઉપર પ્રેમ ન આવે તો બીજે ક્યાં આવે? અને એ હેય છે, એમ સમજાય છે પાછું.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવ પોતે જે દ્રવ્યદૃષ્ટિની વાત મુખ્ય કરે ત્યારે એ કહેતા પોતાને ઓલી વાત આવે ત્યારે એ કહેતા.....

શ્રોતા : કહેવું પડે બંનેને... એ પણ શાસ્ત્રજ્ઞાનથી નિવેડો નથી, પણ અનુભવ જ્ઞાનથી નિવેડો છે, એમાં અનુભવ જેને પહેલો શાસ્ત્ર ન જાણેલો હોય તોપણ ચાલે છે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એમાં શાસ્ત્ર એને આવી જાય છે. અનુભવજ્ઞાનથી નિવેડો છે, એ શાસ્ત્રનું જે રહસ્ય હોય એ અનુભૂતિમાં એને આવી જાય છે. વચ્ચે શાસ્ત્ર જાણ્યા હોય તો એ કાંઈ નુકશાનરૂપ નથી. પણ કદાચ શાસ્ત્રના વિશેષ શબ્દો ન આવડતા હોય તોપણ એમાં શાસ્ત્રનું રહસ્ય આવી જાય છે. શાસ્ત્ર જે કહે છે, કે દ્રવ્યદૃષ્ટિ કર, ભેદજ્ઞાન કર, અનુભૂતિ કર, ઈ એને અનુભૂતિ આવી ગઈ તો એમાં શાસ્ત્રનું રહસ્ય આવી ગયું. કારણ કે એને ભેદજ્ઞાન દ્વારા અને દ્રવ્યદૃષ્ટિ દ્વારા અનુભૂતિ થાય છે. એમાં જ્ઞાયક સ્વભાવને ઓળખવાથી અનુભૂતિ થાય છે. શાસ્ત્રનું રહસ્ય એમાં આવી જાય છે. શાસ્ત્ર જાણ્યા હોય તો એનું કાંઈ એમાં નુકશાન નથી અને ન જાણ્યા તોપણ એમાં આવી જાય છે શાસ્ત્ર જે ભગવાનની દિવ્યધ્વનિમાં આવ્યું કે મુક્તિનો માર્ગ કેવો એને અનુભૂતિમાં પ્રગટ થયો તો એમાં એ આવી જાય છે.

યુક્તિ આગમ, અનુભવ એ બધા, એમાં ભેગું આવી જાય છે. અનુભવ કર્યો એમાં બધું આવી જાય છે. શિવભૂતિ મુનિ કાંઈ જાણતા નહોતા. તો ગુરુએ કીધું કે તુષ માસ તો એ ભૂલી ગયા અને પછી દાળ ને ફોતરા જુદા પાડતા આશય ગ્રહણ કરી લીધો તો ભેદજ્ઞાન.. એમ અંદર જ્ઞાયકમાં ચડી ગયા તો અંતર્મુહૂર્તમાં કેવળજ્ઞાન (લીધું) એટલે અર્થ ગ્રહણ કરી લીધો શાસ્ત્ર ગુરુએ કીધું એનું રહસ્ય ગ્રહણ કરી લીધું એમાં શાસ્ત્ર આવી જાય છે. એમાં કોઈ શબ્દ ન આવડે, એમાં કાંઈ અર્થ નથી. ભાવ આવી જાય અંદરથી.

શ્રોતા : મુમુક્ષુના જીવનમાં ત્યાગ-વૈરાગ્યનું મહત્વ કેટલું? કે તત્ત્વ નિર્ણય ઉપર વધારે સ્વાધ્યાય કર્યા કરે, કે ત્યાગ-વૈરાગ્યનું કેટલું મહત્વ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તત્ત્વનો વિચાર કરે, તત્ત્વનો યથાર્થ વિચાર કરે એને ત્યાગ-વૈરાગ્ય આવ્યા વગર રહેતો નથી, પણ ત્યાગ-વૈરાગ્યમાં જ રોકાય જાય અને

તત્ત્વનિર્ણય ન કરે તો પછી ત્યાગ-વૈરાગ્ય, અનંતકાળમાં ઘણીવાર કર્યા પણ તત્ત્વ વિચાર કર્યા નથી. માટે ત્યાગ-વૈરાગ્યમાં અટકી જાય એ તત્ત્વનિર્ણય કરે તો એમાં ત્યાગ-વૈરાગ્ય ભેગો આવી જાય. યથાર્થ તત્ત્વનિર્ણયનો જેને પુરુષાર્થ હોય એમાં ત્યાગ-વૈરાગ્ય આવ્યા વગર રહેતા નથી. એને અંતરમાં વિરક્તિ, આ વિભાવ નથી જોઈતો આ જન્મ-મરણ નથી જોઈતા, આકુળતા નથી જોઈતી. મારે આત્મા જોઈએ છે. એવી જાતની વિરક્તિ આવી જાય છે. અને જે સંસારનો રસ હોય, જેને ઈ એને ઓછો થઈ જાય છે. કે ત્યાગ-વૈરાગ્ય એને અંતરમાં આવી જાય છે. જેનો તત્ત્વનિર્ણય તરફ પુરુષાર્થ જાય છે યથાર્થપણે કે અમારે આત્માને ઓળખવો છે, એમાં ભેગો ત્યાગ-વૈરાગ્ય સમાઈ જાય છે. પણ એકલો ત્યાગ-વૈરાગ્યમાં અટકી જાય તો એવું અનંતકાળમાં ઘણીવાર થયું છે. માટે તત્ત્વ નિર્ણય મુખ્ય હોવો જોઈએ પણ તત્ત્વનિર્ણય કરીને પછી એમાં ઈ એવું ન હોય કે એમાં રચ્યો-પચ્યો હોય એ એના રાગ-દ્વેષને હું કષાયમાં તત્ત્વ નિર્ણયવાળો એમાં વિશેષરસવાળો હોય જ નહીં. તત્ત્વનિર્ણયવાળો એવો હોવો જોઈએ એમાં ત્યાગ-વૈરાગ્ય સમાઈ ગયા હોય છે.

ત્યાગ-વૈરાગ્ય ન ચિત્તમાં, ચિત્તમાં નથી એને અંતરમાં હોય છે. તત્ત્વનિર્ણયવાળાને એ અટકે ત્યાગ-વૈરાગ્યમાં. ત્યાગ-વૈરાગ્યમાંજ અટકી જાય તો પોતાને જ્ઞાન નથી થયું. એટલે આત્માના નિર્ણય કરવાનો મુખ્ય તત્ત્વ-નિર્ણય છે. આત્માનું સમજવા માટે તત્ત્વનિર્ણય, એમાં ત્યાગ-વૈરાગ્ય ભેગો આવી જાય છે. જો તત્ત્વનિર્ણયવાળો લુપ્તું લૂપ્તું શાસ્ત્રની વાતો કરતો હોય તો એ બરાબર નથી. એ લુપ્તું, એનું હૃદય ભીંજાયેલું હોવું જોઈએ. પણ એમાં અટકી ન જાવું ત્યાગ-વૈરાગ્યમાં.

શ્રોતા : બહુ આનંદ થયો સાંભળવાથી આપને તકલીફ આપી પણ મનને બહુ શાંતિ થાય છે આપની વાત સાંભળીને.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : તત્ત્વનિર્ણય કરે, આત્માનો સ્વભાવ જ્ઞાયક શું છે ઓળખે એ સાચી સમજણ વગર આગળ જઈ શકાતો નથી.

શ્રોતા : એવો આશ્ચર્યકારી માર્ગ છે. જેટલું સમજે છે લઘુત્વભાવે પણ ખૂબ આશ્ચર્યકારી માર્ગ. એક નિગોદના જીવો અનંતકાળે મુક્તિ ન પામે ત્યારે કેટલા નખરાં ને કેટલો સ્વભાવ સીધો રાખવો પડે. જરાક નોખો રાખે તો ક્યાંય ચાલ્યો જાય....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનંતકાળ આમને આમ વયો ગયો, અનંતા જન્મ-મરણ ક્યાંક ક્યાંય અટકી ગયો, ક્યાંક ત્યાગ લીધો, ... ક્રિયામાં અટકી ગયો અંતરમાં જે માર્ગ છે, એને ઓળખ્યો નથી. આ વિષમકાળમાં આવા ગુરુદેવ મળ્યા ને

તત્ત્વવિચારનો રસ્તો બતાવ્યો બાકી ઘણીવાર પોતાને સમજાવનારા મળ્યા કર્યા, તોય સમજ્યો નથી ક્યાંક ક્યાંક અટકી ગયો છે.

શ્રોતા : અમને તો એમ લાગે છે, કે જ્ઞાનીના આગ્રહ વગર સીધા ચાલી શકાય જ નહીં. અનંતકાળ ગયો....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનંતકાળમાં જન્મ-મરણ અજાણ્યો માર્ગ, એ પોતે જ્ઞાની હોય તો એ સમજાય છે. અનંતકાળથી દેશનાલબ્ધિ હોય તો દેશનાલબ્ધિ, એકવાર તો જીવને જ્ઞાનીના કે દેવના કોઈના શબ્દો કાને પડે, અંદર દેશના ગ્રહણ થાય ત્યારે જીવ તૈયાર થાય છે, એવો નિમિત્ત-ઉપાદાન છે. ઉપાદાન પોતાનું પણ એવું નિમિત્ત હોય છે. કોઈ ગુરુના કે દેવના કે વચનો કાને પડે સાક્ષાત્ ત્યારે જીવ અંદર જાગૃત થાય ને દેશના ગ્રહણ કરે અંતરમાં જાગૃત થાય છે. એવો સંબંધ છે.

શ્રોતા : અત્યારે તો કાળ નિકૃષ્ટ છે, જ્ઞાનીને સમજાવવા આવે એવા લોકો છે બધા હકીકત છે, એવા વખતે પ્રશસ્ત ગુસ્સો આવે સારો છે, કે ખરાબ? અમને તો બહું દુઃખ થાય આમ વાત થતી હોય..

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલાં હું તો એમ ને એમ જવાબ દેતી હતી પછી એમ વ્યક્તિગત કીધું ને.....પોતે પોતાનું સમજી લેવું.

શ્રોતા : એ તો બરાબર જવાબ છે. તો એ ભક્તિમાર્ગ કયો સાચો? એ જ્ઞાનમાર્ગમાં અભેદ ભક્તિ એવું કાંઈ હોય?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનાદિકાળનો માર્ગ જાણ્યો નથી, એટલે કે તું મતિકલ્પનાથી માર્ગને ઓળખીશ નહીં. જે સમજાવનારા હોય એને તું અર્પણ થાજે એમ કીધું છે. પણ એનું કહેવું છે, કે એમ સમજ તારાથી પણ તું અર્પણતા કરી દે એમ કહ્યું છે. જીવ સાચી સમજણ તરફ વળે એમાં ભક્તિ આવ્યા વગર રહેતી જ નથી. જેણે સાચી સમજણ તત્ત્વનિર્ણય, જેને યથાર્થ કરવાની રુચિ જાગે એમાં ભક્તિ ભેગી આવે છે. પણ જીવ અનાદિકાળનો એવો કાંઈ કોઈ લૂખામાં વયો જાય છે, પણ શ્રીમદ્ એ તો બધા એમ કહે છે. તું ભક્તિમાર્ગ એટલે તત્ત્વનિર્ણયપૂર્વક ભક્તિ તત્ત્વવિચાર તરફ તારી પરિણતિ રાખીને ભક્તિ કર એમ કહ્યું છે ભક્તિમાર્ગ એટલે. જ્ઞાનમાર્ગમાં જીવો શુષ્ક થઈ જાય છે ઘણીવાર એટલે ભક્તિમાર્ગ સાથે બતાવ્યો છે. પણ જ્ઞાન તો અંદર પરિણતિમાં મુખ્ય આવે છે, પણ એમાં ભક્તિ એ ભેગી હોય છે. નહીંતર જ્ઞાન એનું લૂખું થઈ જાય છે.

જે આત્મા જ પોતે જ મહિમાવંત, આત્માની મહિમા કરજે, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની મહિમા કરજે. મહિમા વગર તારા વિચારોને બધું લૂખું થઈ જાશે. જો તને મહિમા નહીં

આવે તો માત્ર તું જ્ઞાન ને એમ, બધી વાત કયાં કરીશ પણ અંદર લૂખાશ થઈ જાશે. પણ અંદર તને કોઈ આત્મા આવો છે, ચમત્કારિક છે, આવી જ સાધના, આવા આત્માની સાધના, બધા દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર, આવું કરી રહ્યા છે, અહો! એમ એવી તને ઈ વખતે એવું આશ્ચર્ય લાગવું જોઈએ તો તારા તત્ત્વના વિચારો પણ યથાર્થ રીતે ચાલશે એમ કહેવું છે ભક્તિમાર્ગમાં. જ્ઞાન એકલું લૂખું ન હોવું જોઈએ એમ.

એમાં સાથે ભક્તિ, વિરક્તિ એવું બધું હોવું જોઈએ. એને ભક્તિ ને વિરક્તિ, તત્ત્વવિચાર, બધું કોઈ મુમુક્ષુ પછી મર્યાદા બહાર નથી જાતો. એને અમુક જાતના પરિણામો આવે પણ મર્યાદાથી બહાર ન જાય અને ઓલો તો શું લૂખું હોય, ... તો મર્યાદા બહાર એના પરિણામો, કંઈ ઓલું તો એને અહો! આ ચૈતન્યનું ચૈતન્ય આવો છે, એમાં આ વિભાવમાં રોકાવા જેવું નથી. એમ એને ભાવના આવે, આ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર કેવું કહી રહ્યા છે, એમ એમ કરીને એની પરિણતિ કાંઈક પોતે તત્ત્વવિચાર આત્મા તરફ વધારે વળે છે. ઓલું તો લૂખું થઈ જાય, મર્યાદા બહાર વયું જાય છે.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો.....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..

* * *

પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી, ભાગ-૩

તત્ત્વચર્ચા - ૬૫

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ એક જ છે, જ્ઞાયક તરફ જા; જ્ઞાયકને ઓળખ, ભેદજ્ઞાન કર, દ્રવ્યદૃષ્ટિ કર, બસ એ અનુભૂતિ એક જ માર્ગ છે. ગુરુદેવે એ જ બતાવ્યું છે. જીવનાં દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય ઓળખ. તારી શક્તિરૂપે ભગવાન વ્યક્ત પડ્યો છે. તારા સ્વભાવને ઓળખ. દ્રવ્ય તો અનાદિ અનંત છે. દ્રવ્ય તો શુદ્ધતાથી ભરેલો છે. પણ પોતાને મહિમા નથી, જ્ઞાન નથી. એ તરફ જ્ઞાન કર, એ તરફ પરિણતિ કર, એ જાતના વિચાર કર, ચિંતન કર બધું એ જાતનું, કર્મ, નોકર્મ પરની એકત્વબુદ્ધિ છોડી, હું જ્ઞાયક છું, જ્ઞાતા છું. તારી આખી દૃષ્ટિ ફેરવી નાખ, ચૈતન્ય તરફ જા, એવો અભ્યાસ કર, વારંવાર ઊંડો, પ્રયોજનભૂત તત્ત્વને ઓળખ એ એમાં કાર્ય થાય છે. એને

શાસ્ત્રનું જ્ઞાન હોય તો એને સાથે વાંધો નથી. એ કાંઈ નુકશાનરૂપ નથી. એ તો લાભરૂપ છે, પણ મૂળ પ્રયોજનભૂત હોય એટલું એને આવડતું હોય તો પોતાના આત્મા તરફ વળી શકે છે. પ્રયોજનભૂત તો એટલું છે. હું ચૈતન્ય છું, આ મારો સ્વભાવ છે, એ અંતરમાંથી એટલું પોતાના દ્રવ્યને, ગુણને પ્રયોજનભૂત પૂરતું ઓળખે. તો એને, ઝાઝો ક્ષયોપશમ હોય એવું નથી. પ્રયોજનભૂત તત્ત્વને ઓળખે ને એ જાતનો પ્રયાસ કરે, તોપણ પોતાને પૂરતું છે. સાથે શાસ્ત્રજ્ઞાન હોય તોપણ એને લાભ છે. પ્રયોજનભૂત જ્ઞાન હોવું જોઈએ, તો પણ પોતે તત્ત્વનો વિચાર, ચિંતવન એ બધું દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર જેણે માર્ગ બતાવ્યો છે એને દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો મહિમા હૃદયમાં રાખી, જ્ઞાયકને રાખી તત્ત્વનો વિચાર કરવો એ જ બધાનું કર્તવ્ય છે.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : શરીર તો સ્વતંત્ર દ્રવ્ય છે ગુરુદેવે કીધું એ સ્વતંત્ર છે આત્મા સ્વતંત્ર છે. બેય દ્રવ્ય જુદા સ્વતંત્ર છે. શરીર શરીરનું કામ કરે, આત્મા આત્માનું કામ કરે, સંકલ્પ-વિકલ્પ તે પોતાનું સ્વરૂપ નથી. તો શરીર ક્યાં પોતાનું હતું ઈ તો પરદ્રવ્ય છે ઈ એના બધા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ જુદા છે, આત્માના જુદા છે. માટે આત્મા જુદો છે. આત્મા સ્વતંત્ર છે. આત્માની ભાવના આત્મામાં કરી શકાય છે. હું જ્ઞાયક આત્મા, શાશ્વતો અનંતા સુખથી ભરેલો એવો છું... એવી ભાવના કરવી. આત્મા જુદો છે, શરીર જુદું છે, ગુરુદેવે કીધું છે. એ સ્મરણ કરે, દર્શન, ચિંતવન કરે, એ જાતનું વાંચન કરે તો ભેદજ્ઞાન થાય

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવે મંત્ર આપ્યો છે, એ રાખવા જેવો છે. એવી ભાવના ભાવવી કે બસ આત્માનું અંદરથી કલ્યાણ થાય એવી ભાવના રાખવી. આનંદ આત્મામાં છે. શરીર છે, તો અનેક જાતના ઉદય કર્મના છે, ને એ તો આવ્યા કરે, આ એક ધર્મ મળ્યો, ગુરુદેવે બતાવ્યો એ ભાગ્યની વાત છે.

શ્રોતા : કેમ નથી આવતા ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : અનાદિનો અભ્યાસ છે, ને એટલે બીજા વિચાર આવી જાય, ફેરવીને પ્રયત્ન કરીને વિચાર કરવા સારા. વિચાર કરવા, પ્રયત્ન કરીને કરવાનું. ભૂલી જવાય તો ફરીને યાદ કરવું. યાદ કરવા આખા દિવસમાં કેટલું આવે છે, એ સારા આવે, સારો વિચારો તો કરવા આખા દિવસમાં. અમુક ટાઈમે એ મૂળ વસ્તુ છે. મૂળ આત્માને યાદ કરવો આખા દિવસમાં એ બધું કરવું. પ્રયત્ન કરવો એટલો ન આવડે તો. અનાદિનો અભ્યાસ છે, ને એટલે એને થઈ જાય.

શ્રોતા : બોલતા તો બધું આવડી ગયું પણ કામ થાતું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : કરવાનું પોતાને છે, ને જેમ અનાદિકાળનો અભ્યાસ છે, એ તો સહેલું પડી ગયું છે. કરવાનું તો બધું, અંતરમાં ગયો નથી, એટલે પોતાનું જ છે. પોતાનો સ્વભાવ છે. કોઈનું નથી, જાણેલું છે, જાણેલું અનાદિકાળનું પોતે જ છે બીજો કોઈ નથી. આ જે બહારનું પોતાનું કરવું એ જ દુષ્કર છે. એ બહારનું પોતાનું થાતું નથી. પરદ્રવ્ય પોતાનું થાતું નથી એને મથ્યા કરે છે અનાદિકાળે, ફાંફાં મારે છે, એમાંથી કાંઈ નીકળતું નથી, એટલે ફાંફાં મારે છે. ખરું પોતાનો સ્વભાવ છે, ને પોતે જ, દૂર નથી, એ કાંઈ અઘરું નથી, પણ અનાદિનો અભ્યાસ; બહાર થઈ ગયો એટલે અઘરું થઈ ગયું છે.

સ્વભાવ પોતાનો છે, અંતરમાં જાય તો સહેલું છે, પણ એ પહેલાં એને જાવું જ મુશ્કેલ પડે છે. અંતરમાં જાય, સ્વભાવને ઓળખે, ચૈતન્ય પોતે જ જ્ઞાયકથી સહજ જ્ઞાનસ્વભાવથી ભરેલો સહજ દર્શન, ચારિત્ર બધું સહજ સ્વભાવથી ભરેલો છે. ક્યાંય લેવા જાવું પડે એવું નથી. આનંદ સહજ બધું સહજ છે. પણ એમાં જાય એમાં તદ્રૂપ થાય, એની દૃષ્ટિ કરે, એનું જ્ઞાન કરે, એમાં તદ્રૂપ પરિણમે તો એમાંથી પ્રગટ થાય છે. કરતો નથી બહારથી બીજાને પોતાનું કરવા માગે છે, એટલે મુશ્કેલ થઈ પડે છે. અંતરમાં ઉતરે સ્વભાવ ઓળખે તો એકદમ સહેલું છે. અનાદિથી કર્યું નથી, એટલે અંતરમાં જાય તો તો સહજ માર્ગ છે. પહેલી ભૂમિકા વિકટ હોય છે પછી અંતરમાં જાય તો પરિણમે, દૃષ્ટિ કરે, તદ્રૂપ પરિણમે, તો પછી એમને એમ માર્ગે ચાલ્યો જાય છે, પણ પહેલી ભૂમિકામાં એ પુરુષાર્થ કરતો નથી.

શ્રોતા :

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલેથી મુશ્કેલ પડે છે. ઓલું તો બહાર હોય તો કોઈક બહાર જાવું પડે તો એ કોઈ પરાધીનતા એવું કાંઈ નથી પોતે સ્વાધીન છે. પોતાનું છે. પોતામાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, અનંત અનંત શક્તિથી ભરેલો છે કાંઈ અધુરું નથી. અનંતતાથી ભરેલો છે. પોતાની પાસે છે. સ્વાધીનતાથી સ્વાધીનતા છે, પણ કરતો જ નથી. પોતામાં ભરેલું છે તે જ પ્રગટ થાય છે. ક્યાંય લેવા જાવું પડે એમ નથી. માર્ગ તો ગુરુદેવ તો એકદમ સ્પષ્ટ કરી દીધો છે.

શ્રોતા : આ રીતે કરવાનું છે, આ છે પણ એ દિશામાં જે કામ જે પ્રમાણમાં થાવું જોઈએ તેમ થાતું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતાની ખામી છે.

શ્રોતા : એ તો સ્પષ્ટ ક્યાં છે કાંઈ દેખાડી દે એમ નથી. બહુ થાય તો સદ્ગુરુ એ તરફ દિશા સૂચન કરશે. કરવાનું આપણે જ કરવાનું છે, પણ આપે લખ્યું છે કે માર્ગ મળે નહીં ને મૂંઝવણ થાય, માર્ગ કાઢવાનો પોતે છે, એમાંથી.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પોતે જ છે, રસ્તો પોતે કાઢવાનો છે. સીમંધર ભગવાન, ગુરુ બધું બતાવે છે, પણ તૈયારી તો પોતાને જ કરવી પડે છે. બહારનું કાંઈક હોય તો એમાં શીખ્યા કરે, ભણ્યા કરે, ગોખ્યા કરે એવું કરે પણ અંતરમાં કરવાનું છે, પણ પોતાનું જ છે, પણ અંદરમાં ઉતરવું મુશ્કેલ પડે છે. એ પાછળ સાધના એની જ છે, ભેદજ્ઞાન કર્યા કરે, એની દૃષ્ટિ કર્યા કરે. વારંવાર વારંવાર એની જ લગની લગાવ્યા કરે તો થયા વગર રહે નહીં પણ એટલી પોતે જ લગની લગાવવી જોઈએ તો થાય. આખી દિશા ફેરવી નાખવાની છે. આ દિશા નથી ફેરવવાની, ઉપયોગની પણ દૃષ્ટિની દિશા ફેરવી નાખવાની છે.

શ્રોતા : આવેડે તો કાંઈ કરવાનું મન થાય એવું નથી.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ગુરુદેવને યાદ કરવા, બધું એમના પાવનદર્શન ને શું ગુરુદેવની સાધના બધી અહીં કરી છે, એવું યાદ આવે.

એની ભક્તિની વિરક્તિ, તત્ત્વવિચાર બધું કોઈ મુમુક્ષુ પછી મર્યાદા બહાર નથી જાતું, એને અમુક જાતના પરિણામો આવે પણ મર્યાદાથી બહાર ન જાય અને ઓલું તો શું લૂખું હોય તે હોય મર્યાદા બહાર એના પરિણામ પણ ઓલું તો એને આ ચૈતન્યનું ચૈતન્ય આવો છે, એમાં વિભાવોમાં રોકાવા જેવું નથી. એમ એને ભાવના આવે, આ દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર કેવું કહી રહ્યા છે, એમ એમ કરીને એની પરિણતિ કાંઈક પોતે તત્ત્વવિચારથી આત્મા તરફ વધારે વળે છે. ઓલું તો લૂખું થઈ જાય મર્યાદા બહાર વયું જાય.

શ્રોતા : જ્ઞાનીઓને જાતિસ્મરણજ્ઞાન નિયમથી હોય છે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એવો નિયમ નથી હોતો. એક આત્માને ગ્રહણ કરે, આત્માની સ્વાનુભૂતિ થાય એની સાથે જાતિસ્મરણજ્ઞાનનો નિયમ નથી. કોઈને હોય છે, ને કોઈને હોતું નથી. કોઈકનું મતિ-શ્રુતજ્ઞાન આત્મામાં જે સ્વાનુભૂતિ થાય અને તરત કોઈ કેવળજ્ઞાન પામી જાય, મુનિ થઈ જાય, પણ જાતિસ્મરણજ્ઞાનનો નિયમ નથી અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યયજ્ઞાન એ કોઈ જ્ઞાનનો નિયમ નથી હોતો. એક મતિ-શ્રુતજ્ઞાન હોય અને સીધું કેવળજ્ઞાન થઈ જાય છે. કોઈને સાધના કરતાં કરતાં વચ્ચે પ્રગટે છે. કોઈને નથી પ્રગટતું. નિયમ નથી. મુક્તિનો માર્ગ એ એક સ્વાનુભૂતિનો માર્ગ એ મુખ્ય છે. કે જેમાં નિર્વિકલ્પ આત્મા, નિર્વિકલ્પ આત્માની સ્વાનુભૂતિ જે અપૂર્વ છે જે

અનંતકાળમાં થઈ નથી જેનાથી મુક્તિનો માર્ગ પ્રગટે છે. એ સ્વાનુભૂતિનો નિયમ છે. એને સ્વાનુભૂતિ વધતા, વધતા, લીનતા વધતા, વધતા કેવળજ્ઞાન થાય છે, એનો નિયમ છે. શ્રુતજ્ઞાની કોઈને બાર અંગનું શ્રુતજ્ઞાન થાય, એનો નિયમ નથી હોતો કોઈકને થોડું જ્ઞાન હોય ને કેવળજ્ઞાન થઈ જાય છે.

શ્રોતા : એ થાય અને વિભાવની રુચિ છૂટે એ વાત પાછળ વિકલ્પ છે, તો હું જ્ઞાયક છું એમ બને પહેલાં ઉપલક્ષ્ય કરે પછી ઊંડાણથી કરે પણ ગમે ત્યાંથી

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વિભાવમાં નથી આત્મામાં છે, એમ બધું નક્કી કરે. સ્વભાવ જ મહિમાવાળો છે, એમ બધા વિચારો કરે નક્કી કરે પણ એ સ્વભાવ છે શું? એને સ્વભાવ એટલે જ્ઞાનસ્વભાવને ગ્રહણ કરીને ઊંડાણથી નક્કી કરે એમ, સ્વભાવને ગ્રહણ કરવો એટલે આત્મા મહિમાવાંત છે. આત્મામાં જ બધું ભર્યું છે, એમ વિચારો કરે ઉપરથી એટલે અંદર જે ઊંડાણ એના સ્વભાવને તળિયામાં પહોંચ્યો ન હોય પણ વિચારો કરતો હોય ઉપલક્ષ્ય એના. એની જ્ઞાયક...જ્ઞાયક...જ્ઞાયક..

શ્રોતા : ત્યાં સુધી વિકલ્પ નહીં તૂટે

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ત્યાં સુધી નહીં તૂટે જ્ઞાયકને ગ્રહણ કર્યા વગર વિકલ્પ કોઈ રીતે નહીં છૂટે. જ્ઞાયકને ગ્રહણ કરે તો જ વિકલ્પ છૂટે છે.

શ્રોતા : પહેલામાં તો વિભાવ શું સ્વભાવ શું? એ બધું એને પહેલાં નક્કી કરે.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : પહેલા નક્કી કરે હું (મારો) સ્વભાવ શું છે? વિભાવ શું છે, આ વિભાવ છે તે દુઃખરૂપ છે, આકુળતારૂપ છે. આત્મા જ સુખસ્વરૂપ છે, એમાં જ બધું ભરેલું છે, એ દ્રવ્ય છે આત્મા એનો જ્ઞાનસ્વભાવ છે, એના પરિણામનથી પર્યાયો થાય એ બધું નક્કી કરે એની પ્રતીતિ યથાર્થ કરે કે એમ યથાર્થ પ્રતીત કરે હું મારા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયથી છું બીજા કોઈના આશ્રયે મારા દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય નથી મારા આશ્રયે જ છે બધું, બીજું પુદ્ગલને આશ્રયે મારું કંઈ નથી. હું સ્વયં સ્વતંત્ર છું એમ બધો એનો સ્વભાવ નક્કી કરે, એની પ્રતીતિ યથાર્થ કરે અને એનો આશ્રય લ્યે તો એને વિકલ્પ છૂટવાનો પ્રસંગ બને છે.

ભેદજ્ઞાન કરવાનો પ્રયત્ન કરે, કે હું તો જ્ઞાયક જ છું આ જે સ્વભાવ મારો નથી હું જ્ઞાયક જાણનારો છું હું પરને કંઈ કરી શકતો નથી, પર મારું થઈ શકતું નથી. હું તો જ્ઞાયક છું એ બધું વિચારથી નક્કી કરે પછી તો એને સહજ સ્વભાવે જ્ઞાયક જ છું. એમ એને ગ્રહણ કરે, એવો નિશ્ચય કરે અંતરથી અને એને ભેદજ્ઞાન કરવાનો પ્રયત્ન કરે વારંવાર. એવી દૃઢતા અંદરથી આવવી જોઈએ.

શ્રોતા : વારંવાર કરે તો.

પૂજ્ય બહેનશ્રી : વારંવાર પ્રયત્ન કરે. વિચાર કરીને છૂટી જાય પાછો એમ ને એમ એકત્વબુદ્ધિ ઊભી રહે, વારંવાર પ્રયત્ન કરવાનો છૂટા પડવાનો એમ.

શ્રોતા : એવા પ્રયત્નમાં રાગનો રસ મંદ પડતો હશે કે.....

પૂજ્ય બહેનશ્રી : રાગનો રસ એને જેટલે એને અમુક રસ મંદ પડે છે. આ વિભાવ તે કોઈ રીતે આદરણીય નથી. આ રાગ તો કોઈ રીતે આદરણીય નથી. એવી જાતનો રસ એને મંદ તો મંદ પડ્યા વગર, જ્ઞાયકની જ્ઞાયકની રુચિ જ્યાં થાય ત્યાં રાગનો રસ તો મંદ પડે છે. પછી આચરણને લગતું જે હોય ઈ અમુક પ્રકારનું હોય છે. બાકી એને દર્શનમોહનીય લગતો હોય, એ જાતના રાગનો રસ મંદ પડે છે, પણ એ હજી છે સમ્યગ્દર્શન ન થાય ત્યાં સુધી અમુક જાતનો રસ હોય, પણ એ જ્ઞાયકની રુચિ દૃઢ થાય તો એ રાગનો રસ પણ મંદ પડે છે. વીતરાગ સ્વરૂપ છે. આ રાગ તો કોઈ રીતે મારો સ્વરૂપ જ નથી. કોઈ શુભાશુભ કોઈ ભાવો મારું સ્વરૂપ નથી. એ જાતનું અંદરથી એને યથાર્થ નિર્ણય આવવો જોઈએ, એટલે એને રાગનો રસ એકદમ મંદ પડી જાય છે. એ આદરણીય તો છે જ નહીં.

પછી અમુક જાતના આચરણમાં હોય જુદી વાત છે. પણ એવી જાતનો એને નક્કી થાય ત્યાં એને રસ મંદ પડી જાય છે. ભેદજ્ઞાન થાય ત્યાં ત્યારે તો એને દર્શનમોહનીય રાગ જે દર્શનમોહ, દર્શનમોહનીયને લગતો ઈ તો એકદમ મંદ જ પડી જાય એનાથી ન્યારો થઈ જાય છે. ત્યાર પહેલા ભાવનારૂપે હોય છે, એ મંદ પડે છે. આવે તો કોઈ હિસાબે રાગ તો, શુભાશુભભાવો મનથી, વચનથી, કાયાથી કોઈ રીતે કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું કોઈ રીતે આદરણીય નથી. એવી જાતનો નિશ્ચય પ્રતીતિ તો એને આવવી જોઈએ અને એ પ્રતીતિ યથાર્થ ભેદજ્ઞાનરૂપે આવે તો તો એને દર્શનમોહ અને દર્શનમોહ, સમ્યગ્દર્શનમાં તો એ બધું યથાર્થ જોરદાર પ્રતીત આવે છે. પણ ત્યાર પહેલાં પણ એને અમુક રસ મંદ પડી જાય છે. રાગ તો કોઈ રીતે આદરણીય નથી. આદરણીય તો કોઈ રીતે નથી.

શ્રોતા : રાગ એટલે મોહ, રાગ, દ્વેષ બધું એમાં આવી જાય કે રાગ એટલે.... ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : એ દર્શનમોહ કે ચારિત્રમોહ કોઈ પ્રકારનો રાગ તો આદરણીય નથી. એમ એની પ્રતીતમાં તો આવવો જોઈએ પછી જે આચરણનો રાગ હોય અમુક ઊભો રહે છે અસ્થિરતાનો. બાકી એની શ્રદ્ધામાં તો કોઈ રાગ આદરણીય નથી. આદરણીય તો એકેય રાગ નથી. મિથ્યાત્વમોહ કે દર્શનમોહ, ચારિત્રમોહ એને એકેય રાગ આદરણીય નથી. રાગ તો એકેય આદરણીય નથી. એ તો બધાની હેયબુદ્ધિ થઈ ગઈ છે. એક સૂક્ષ્મ રાગ પણ આદરણીય નથી. કોઈ રાગ આદરણીય નથી એકલી

હેયબુદ્ધિ અંદરથી આવી જાવી જોઈએ. એને પ્રતીતની અંદર. યથાર્થ પ્રતીતમાં તો એ બધું એને હેયબુદ્ધિએ જ સહજ આવી જાય છે. પણ વિચારથી કરે તો એમાંય પણ એકેય રાગ તો એકેય આદરણીય નથી. એવી હેયબુદ્ધિ એને વિચારથી પ્રતીતિ કરે તો એમાંય એકલી હેયબુદ્ધિ આવી જાય છે. આદરણીય એકેય રાગ નથી. એક સૂક્ષ્મ રાગ પણ આદરણીય નથી. એક મારો આત્મા જ્ઞાયક, તે જ આદરણીય બીજું કંઈ આદરણીય નથી. પછી દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રના શુભભાવોમાં ઊભો રહે છે, પણ એને આદરણીય તો એકેય વિચાર કરે તો એને પ્રતીતમાં એકેય રાગ આદરણીય નથી. કોઈ રાગ આદરણીય નથી.

શ્રોતા : રાગનું એકલું સ્વરૂપ ભયાનક લાગતું હશે કેવી રીતે ?

પૂજ્ય બહેનશ્રી : ભયાનક એ મારું સ્વરૂપ જ નથી. રાગ છે. રાગ છે, એ આકુળતારૂપ છે. મારું સ્વરૂપ નથી. મંદરાગ કે તીવ્ર રાગ બેય રાગ તો આકુળતા છે. અને આત્માના સ્વભાવથી વિપરીત છે. દુઃખરૂપ છે. વર્તમાન દુઃખ છે. દુઃખના કારણરૂપ છે. શાસ્ત્રમાં આવે છે. કોઈ રીતે મારું સ્વરૂપ છે જ નહીં. તે આકુળતા છે. રાગ છે તે. શાંતિરૂપ નથી.

શ્રોતાઓ : ભગવતી માતનો જય હો....

માતાજીની અમૃતવાણીનો જય હો..



પૂજ્ય બહેનશ્રીની અમૃતવાણી ભાગ 1-2-3

અક્ષરશઃ તત્ત્વચર્યાના
પ્રકાશનાર્થ પ્રાપ્ત દાનરાશી

રૂ. 2,50,000/-

શ્રીમતી મીનલબેન પ્રદીપભાઈ કામદાર,
દાદર/સોનગઢ

રૂ. 1,00,000/-

શ્રીમતી સોનીબેન હિતેશભાઈ શાહ,
દાદર-મુંબઈ

શ્રી જયેશભાઈ નંદલાલ મહેતા,
દાદર-મુંબઈ

શ્રી સુવિધિભાઈ મહેન્દ્રભાઈ વારીયા,
સુરેન્દ્રનગર

રૂ. 51,000/-

શ્રીમતી લતાબેન અનંતરાય શાહ
હ. સુધેશભાઈ-જલગાંવ
અચલ-તેજલ-ચૈતન્ય જૈન, દાદર

રૂ. 25,001/-

એક મુમુક્ષુભાઈ

રૂ. 21,000/-

શ્રીમતી જયશ્રીબેન જયસુખભાઈ
ખાટડીયા, દાદર/સોનગઢ

રૂ. 54,00/-

શ્રીમતી જ્યોત્સનાબેન ધીરજલાલ શાહ,
મુંબઈ

રૂ. 5,000/-

શ્રીમતી મંજુલાબેન હેમચંદ ગડા, દાદર
શ્રી હેતલ અમિત ગડા, દાદર

રૂ. 1,000/-

શ્રીમતી જસુમતીબેન નવીનચંદ્ર બંદા,
ભાવનગર

શ્રી નવીનચંદ્ર પોપટલાલ બંદા, ભાવનગર
શ્રી સુભાષભાઈ શાહ, મુંબઈ



અનુભૂતિ તીર્થ મહાન, સ્વર્ણપુરી સોહે
યહ કહાનગુરુ વરદાન, મંગલ મુક્તિ મિલે.



શ્રી મહાવીરસ્વામી દિગંબર જિનમંદિર
દાદર-મુંબઈ

